

1910 ΚΡΙ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΗΣ

ΝΕΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΣΤ'.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ Η Β' ΤΩΝ ΕΛΛ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

—1) ΗΘΙΚΗ (Αγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, γονεῖς, ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς, διδασκάλους, λοιποὺς ἀνθρώπους, τυφλοὺς κ λ.π. ἀγάπη πρὸς ἑαυτόν, ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν).

—2) ΙΣΤΟΡΙΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΦΥΣΙΚΗ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΛΗΓΗΜΑΤΑ κ λ.π. [Σελ. 256]

Β'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ [Σελ. 42]

Γ'. ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΩΣΣΑ 1). Ἐκ τοῦ Ξενοφάντος 2) Ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους. 3). Ἐκ τοῦ Διοδώρου 4). Ἐκ τοῦ Πλουτάρχου. 5). Ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου. [Σελ. 49]

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΕΝ Τῷ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙῳ,

ΓΕΩΡΓ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ

1910

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Τ Η Σ

ΝΕΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΣΤ'.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Διόδου Εὐαγγελικῆς Σχολῆς

ΣΜΥΡΝΗ

Πάν αντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καταδιώκεται ὡς ἐκ τυποκλοπίας προερχόμενον.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

1. Περί ἀγάπης πατρίδος.

Τί εἶνε ἡ πατρίς; Καὶ πῶς νὰ τὴν ὀρίσωμεν κατ' ἀξίαν; Πατρίς εἶνε τὸ ἀντίτυπον τοῦ γηίνου παραδείσου, εἰς τὸν ὅποιον ἔβηκεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' ἀρχάς. Πατρίς εἶνε τὸ ἐξάριτον στάδιον, εἰς τὸ ὅποιον ἐτάχθη ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ νὰ ἀγωνισθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς. Πατρίς εἶνε νὰς ἱερός, εἰς τὸν ὅποιον βλέπει κατὰ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ τῆς φύσεως Πλαστουροῦ. Αὐτοῦ πρῶτον τὸν ἥλιον λάμποντα· αὐτοῦ τὸν μέγαν οὐρανὸν καὶ τὰ νυκτερινὰ του φέγγη αὐτοῦ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὄλου τοῦ κόσμου τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα φαινόμενα· αὐτοῦ κατὰ πρῶτον γνωρίζει τὰ πρόσωπα τῶν ἰδίων γονέων καὶ ἀκούει τὴν γλυκεῖαν αὐτῶν φωνήν· αὐτοῦ μακθάνει τὴν πάτριον γλῶσσαν καὶ τοὺς νόμους τοὺς πατρύους· αὐτοῦ συλλαμβάνει τὰς πρώτας καὶ ὑψηλὰς περὶ Θεοῦ καὶ θρησκείας ἐννοίας. Ἐν ᾧ λοιπὸν ὑπάρχει τόσον μέγα δῶρον τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ Πατρίς, συμπεραίνεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ μεγάλα τὰ χρέη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν πατρίδα· ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ εὐεργετῇ, τῆς ἐκυτοῦ γεννήσεως τὴν χώραν.

Τοῦτο εἶνε χρέος ἀπαράιτητον καὶ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικόν.

Ὁ θεῖος νόμος προστάσει «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν». Πλησίον σου εἶνε βέβαια πᾶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ποῦτος δύναται νὰ εἶνε πλησιέστερός σου πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ συμπολίτας σου; Οὗτοι εἶνε ἀδελφοί σου, οἵτινες συγκατοικοῦσι μετὰ σοῦ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν, ὡσάν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκίαν· οὗτοι ἔχουσι τὸν αὐτὸν καὶ σὺ πατέρα, τὸν Θεόν, τὸ αὐτὸ γεννέθλιον ἔδαφος, τοὺς αὐτοὺς νόμους, τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας· ὅσον λοιπὸν εἰλικρινέστερον ἀγαπᾶς τοὺς συμπατριώτας καὶ τὴν πατρίδα, τόσον βεβαιότερον ἐκπληρώνεις τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν ἐξ ἐναντίας, ὅσον ἀμελεῖς καὶ προδίδεις πολλάκις τῆς πατρίδος τὰ συμφέροντα, τόσον ἐξελέγγεσαι παραβάτης τοῦ θεοῦ νόμου, καὶ τοῦ πλησίον σου ἐχθρός.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα εἶνε πάθος τῶν λογικῶν ψυχῶν εὐγενέστατον καὶ γλυκύτατον, ρυτευθὲν εἰς αὐτὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ· αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ πλάσας τοὺς ἀνθρώπους κοινωνικούς, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου γλυκεῖάν τινα κλίσειν, ἣτις τὸν κρατεῖ προσηλωμένον εἰς τὴν χώραν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ταύτην δὲ τὴν κλίσειν ἐντελῶς μὲν καὶ κυρίως αἰσθάνεται μόνος ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, πλὴν καὶ εἰς τὰ ἄλλα δημιουργήματα, ὅσα αἰσθάνονται ζωὴν, ἐνεφύτευσε ἢ πανάγαθος Πρόνοια τῆς τοιαύτης κλίσεως ἀμυδρὰν εἰκόνα. Καὶ αὐτὰ τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνά, καὶ τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ νηκτά, καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ φαίνονται ὅτι κατὰ τινα φυσικὴν ὀρμὴν ἀγαπῶσι τοὺς τόπους, ὅπου γεννηθῶσιν. Ὁ σοβαρὸς λέων χαίρει μάλιστα εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Νουμιδίας. Ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐλέφας, ἀφοῦ πέσῃ αἰχμάλωτος, πολλάκις δὲν γεννᾷ τέκνα εἰς ξένην γῆν, αἰσχυνόμενος τρό-

πον τινά και να ἀρήση τέκνα δούλα! Ὁ ὑψηλῆς ἀετὸς χαίρει κτίζων φωλεὰν εἰς βράχους. Ἰχθύων εἶδη πάμπολλα γνωρίζουσι σταθερὰς τὰς ἐνύδρους κατοικίας. Αἱ ὑψηλαὶ κέδροι αὐξάνουσι μέχρι τῶν νεφῶν εἰς τὰ ὕψη τῶν ὀρέων. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔμψυχα ὄντα και πολλὰ τῶν ἀψύχων ἔχουσι ὡς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας τὰ κλίματα ἐλεῖνα, εἰς τὰ ὅποια φύσει ἀσμενίζονται να διατρίβωσι. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες φαίνονται ὅτι φυλάττουσι ὡς πατρίδας τὰς ἰδίας αὐτῶν θέσεις, ὅπου τοὺς ἔστησεν ἐξ ἀρχῆς ἡ φωτοπάρχος χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ!

Καὶ ἂν τὰ ἄλογα ὄντα ἔχουσι ἐκ φύσεως τοσαύτην κλίσιν πρὸς τὴν καταχρηστικώτερον λεγομένην αὐτῶν Πατρίδα, ποία ἔπεται να εἶνε ἡ τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς πρὸς τὴν γεννήσασαν και θρέψασαν αὐτὸν γῆν; Θέλετε να ἀντιληφθῆτε τὸ πρᾶγμα ἐντελέστερον; Σκεφθῆτε τοιοιουτρόπως. Πολλοὶ ἐξ ὑμῶν ἐξενιτεύθητε αὐτοί, εἶδετε και ἄλλους ξενιτευμένους· τί ἐκάμνετε σεῖς; τί κάμνουσι οἱ τοιοῦτοι; Ἄν ἀποκτῶσι πλοῦτον, ἂν συνάγωσι γνώσεις, ἂν φιλοτιμῶνται να ἀποκτήσωσι φήμην εἰς τὴν ξενιτείαν, ὅλα ταῦτα τὰ συναθροίζουσι οὐ μόνον να ἐπιδειχθῶσι, ἀλλὰ μάλιστα και να ὠφελήσωσι τὴν πατρίδα. Ὅταν δὲ κάνεις ἐξ αὐτῶν ἀρρωστήσῃ, ἡ δυστυχῆσῃ εἰς τὴν ξενιτείαν ἡ πατρίς εἶνε τὸ πρώτιστον ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας του· τὴν πατρίδα ποθεῖ· τῆς πατρίδος τὸ ὄνομα συχνάκις ἀνακαλεῖ· πρὸς ταύτην στρέφει και μακρόθεν τὰ βλέμματα δακρυσμένα. Κἂν δὲν ἀρρωστήσῃ ἄλλην ἀρρωστίαν, ἀρρωστεῖ πολλάκις τὴν νοσταλγίαν, αὐτὴν δηλονότι τὴν ἀκράτητον ἐπιθυμίαν τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς. Τώρα διψᾷ να πῆ ἀπὸ τοῦ δροσεροῦ και χρυσταλλώδους τῆς πατρίδος ἕνεροῦ, και τώρα εὐχεται να ἦτο εἰς τῶν δένδρων αὐτῆς τὴν σκιάν, ἢ να διέ-

τριβεν εἰς τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο τὸ χωρίον. Ὅσον ξηρὰ καὶ τραχεῖα καὶ ἄδοξος ἂν εἶνε ἡ πατρίς, ταύτην προτιμᾷ παρὰ πολλὰς πόλεις εὐδαίμονας καὶ μεγάλας· καὶ μόνῃς τῆς οἰκίας καὶ αὐτῆς τῆς καλύβης αὐτοῦ ὁ καπνὸς τοῦ φαίνεται τερπνότερος παρ' ὅλα τὰ κάλλη τῆς ξενιτείας. Ὡς καὶ τὰ βουνὰ τῶν χιόνων τῆς Ἰσλανδίας, καὶ αὐτὸ τὸ καυστικὸν πέλαγος τῶν ἄμμων τῆς Ἀφρικῆς ἔχουσι καὶ ταῦτα τοὺς ἰδίους αὐτῶν κατοίκους, φιλοῦντας ἐπίσης τὰς χώρας ταύτας. Ὁ ὑπερβόρειος παρωκεανίτης προκρίνει τοὺς αἰωνίους πάγους τῆς πατρίδος του παρὰ τοὺς ἀνθοφόρους κήπους τῶν εὐκρασιῶν κλιμάτων. Ὁ ὀρεινὸς ποιμὴν βλέπει τὰ χρυσαῖα τῶν πεδιάδων λήϊα μακρόθεν ἀδιάφορος, ἀγαπᾷ δὲ τῶν αἰγῶν αὐτοῦ τὸ γάλα, καὶ τὸν κρίθινον ἄρτον, περισσύτερον παρὰ τὰς πλουσιωτέρας τοῦ κόσμου τραπέζας· ὅταν δὲ ἀντηχῶσιν αἱ φάραγγες ἀπὸ τὸν αὐλὸν του, νομίζει ὅτι βασιλεύει εἰς ὅλην τὴν φύσιν. Κἄν ποτε καταβῆ εἰς τὰς πόλεις, βλέπει ταύτας ὡς φυλακάς· αἱ ὑψηλαὶ καὶ χρυσόροφοι στέγαι τὸν στενοχωροῦσιν εἰς ἄκρον αἴθριον ζητεῖ τὸν οὐρανόν· ὁμοιάζει φυτόν, τὸ ὁποῖον, γεννημένον ἵνα ἔχη τὰς ρίζας εἰς τοὺς βράχους, ἀρρωστεῖ, ὅταν δὲν δέρηται ὑπὸ τῶν βροχῶν καὶ τῶν ἀνέμων! Τόσον βαθέως ἐνερούτευσε τὸ αἶσθημα τῆς Πατρίδος εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ Δημιουργός· καὶ τόσον θλίβεται ὅταν ἐξ ἀνάγκης διαμένῃ μακρὰν ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν ξενιτείαν.

Ἡ τῆς πατρίδος ἀγάπη εἶπομεν ὅτι εἶνε καὶ πολιτικὸν χρέος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κοινωνικός, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀγαπᾷ νὰ συγκατοικῇ μετὰ τῶν ὁμοίων του, βοηθῶν καὶ βοηθούμενος ἀμοιβαίως ὑπ' αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἔκτισαν οἱ ἄνθρωποι οἰκίας γειτονικάς· διὰ τοῦτο συνώκησαν χώρας καὶ πόλεις κοινῶς, τὰς ὁποίας συγκατοικοῦμεν ὡς ἀδελφοί! Ἐπειδὴ τί εἶνε μία πόλις μεγάλη ἢ μι-

κρά; Εἶνε μία εὐρυχωροτάτη οἰκία, εἰς τὴν ὁποῖαν οἱ πολῖται, ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ οἰκογένεια, ὑπηρετοῦσι καὶ συμβοηθοῦσιν ἀλλήλους, καὶ συναντιλαμβάνονται ἀμοιβαίως ὁ εἰς εἰς τοῦ ἄλλου τὴν εὐτυχίαν. Καθὼς λοιπὸν συμφέρει εἰς καθένα νὰ ἔχη οἰκίαν σταθεράν, καὶ νὰ συγκατοικῇ μετὰ τῶν ἰδίων συγγενῶν καὶ φίλων μᾶλλον, παρὰ μετὰ ξένων ἀγνωρίστων, τοιοῦτοτρόπως εἰς ἕκαστον συμφέρει καὶ νὰ συζῆ καὶ νὰ συμπολιτεύεται μᾶλλον μετὰ τῶν ἰδίων συμπατριωτῶν παρὰ μετὰ ξένων. Οἱ συμπατριῶταί του ἔχουσι τὰ αὐτὰ κοινὰ συμφέροντα, τὴν αὐτὴν εἰς τὰ πλεῖστα ἀγωγὴν, τὰ αὐτὰ πολλάκις χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς μορφῆς· μετὰ τούτων λοιπὸν συζῶν, δύναται εὐκολώτερα καὶ τὴν εὐτυχίαν του νὰ μεγαλύνῃ, καὶ τὴν δυστυχίαν νὰ σμικρύνῃ, καὶ τὰ τέκνα νὰ ἐκπαιδεύσῃ, καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς του νὰ ἀπολαύσῃ. Ἄλλ' ἐὰν μέλλῃ νὰ συγκατοικῇ μετὰ τούτων ἀσφαλῶς, πρέπει καὶ νὰ φροντίζῃ προθύμως διὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς Πατρίδος. Τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ὁμοιάζει τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὴν καρδίαν, ἐκ τῆς ὁποίας διαχέεται καὶ κυκλοφορεῖ τὸ αἷμα εἰς ὅλα τὰ τοῦ σώματος μέλη· καθὼς λοιπὸν συμφέρει εἰς καθένα νὰ ὑγιαίνῃ ἡ καρδία του, ἐὰν μέλλωσι νὰ ὑγιαίνωσι καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος μέλη, παρομοίως συμφέρει νὰ εὐρωστῆ καὶ τῆς πόλεως ἡ κοινότης, ὅπως εὐτυχῶσιν οἱ κατὰ μέρος πολῖται. Τῆς πατρίδος τὰ κοινὰ συμφέροντα πρέπει νὰ φροντίζῃ καὶ νὰ διατηρῇ ἕκαστος πολίτης, ὅστις θέλει νὰ συζῆ μετὰ τῶν συμπολιτῶν εὐτυχῆς· καθὼς καὶ ὅταν θέλῃ νὰ συγκατοικῇ μετὰ τῶν συγγενῶν εὐτυχῶς εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν, τὴν οἰκίαν πρέπει πάντοτε νὰ ἐπισκευάζῃ καὶ νὰ διαφυλάττῃ σταθεράν καὶ ἄπτωτον καὶ ἀνθηράν, ἔχων πάντοτε τὰ κέρδη τὰ αὐτά, καὶ τὰς αὐτὰς ἂν τύχῃ, ζημίας

κοινὰ μετὰ τῶν συγγενῶν· εἰάν δὲ ἄλλα μὲν κέρδη συνάγη δι' ἑαυτὸν ὁ οἰκοδεσπότης, ἄλλα ἢ γυνὴ χωριστά, ἄλλα δὲ πάλιν τὰ τέκνα καὶ ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ κοινὸν τῆς οἰκογενείας συμφέρον παντάπασιν ἀμελῶσι, τότε ἡ οἰκία ἐκείνη πίπτει καὶ καταστρέφεται !

Πῶς πύξῃσαν τόσαι πόλεις, καὶ νεώτεραι καὶ παλαιαί ; Πῶς ἠτύχησαν οἱ κάτοικοί των ; Πῶς ἄλλως, εἰμὴ διότι ἠγάπων τὸ κοινὸν τῆς Πατρίδος εὐλικρινῶς, συνεργοῦντες προθύμως καὶ συμφῶνως εἰς εὐτυχίαν τῆς. Διότι τὰ τοιαῦτα θεμέλια πάσης πόλεως καὶ χώρας εἶνε ἡ εἰρήνη καὶ εὐνομα καὶ ἁρμονία τῶν πολιτῶν, οἵτινες κοινὰς ἔχοντες καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰς ἀνάγκας, συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς ὁμονοίας. Οὕτως ἀκμάζουσι καὶ εὐτυχοῦσι καὶ τιμῶνται παρὰ πᾶσιν αἱ κοινωνίαι τῶν ἀνθρώπων. Εἰς ὅλους τοὺς πεπολισμένους λαοὺς καὶ παλαιοὺς καὶ νεωτέρους, ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος ὑπάρχει καὶ ὑπῆρξε τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας ἢ βάσις. Τὰ δημόσια δὲ καλὰ τὰ προκύπτοντα, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα ἔρωτος ἀνήκουσιν ἐξ ἴσου καὶ εἰς ἕκαστον πολίτην· διότι καθεὶς τῶν πολιτῶν ἀπολαύει καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀνήκον μέρος ἐξ αὐτῶν· ὥστε τὸ ἴδιον συμφέρον του ἕκαστος προνοεῖ καὶ ἐνεργῆ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν τοῦ κοινοῦ.

Καὶ ἂν λοιπὸν καθεὶς ἐξ ἡμῶν χρεωστῆ νὰ ἀγαπᾷ τὴν Πατρίδα καὶ καθὼ ἀνθρώπος καὶ καθὼ πολίτης, ποῖός τις ἔπεται νὰ εἶνε, ὅστις κατατρέχει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Πατρίδα ; Ὅστις ἀνάπτει εἰς αὐτὴν στάσεις καὶ ταραχάς ; Ὅστις διὰ τὰ τυφλά του πάθη προδίδει τὰ συμφέροντα τῶν συμπολιτῶν ; Πῶς πρέπει νὰ ὀνομασθῆ ἀνθρώπος, ὅστις ἐμπήγει τὴν μάχαιραν εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρός ; **Μητροκτόνος !** Κκι τί ἄλλο παρὰ μητροκτόνος καὶ πατρα-

λοίας πρέπει νά ὀνομασθῆ, ὅστις διὰ στάσεων καὶ ταραχῶν κατασιγίζει τὰ σπλάγγνα τῆς ἰδίας αὐτοῦ Πατρίδος ; "Ἄνθρωπε στασιαστά, ὅστις καὶ ἂν εἶσαι, ποῖος δαίμων σέ ἐσκότισεν ; Ἡ ποῖος δράκων σέ ἐγέννησε ; Ποία τύγρις σέ ἐγαλακτοτρόφησε ; Ποῖος ἄκμων σοῦ ἐχάλκευσε τὴν μαύρην καὶ σιδηρᾶν καρδίαν ; Τολμᾶς ποτε, τοιοῦτος ὢν, νά ὀνομάζησαι ἄνθρωπος, πολίτης, τέκνον Θεοῦ ; "Ἀπιστε υἱὲ τῆς Πατρίδος, ἐν ποίᾳ φωνῇ, ποίᾳ ψυχῇ, ποίας χεῖρας αἴρεις καὶ προσεύχεσαι ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ καὶ πατρός σου, ὅποτε γίνεσαι αἷτιος τῆς ἀπωλείας τῶν ἰδίων συμπατριωτῶν ; Ποῖα στρέφων ὄμματα βλέπεις τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς σου, ἣτις στενάζει ὑποκάτω εἰς τῶν ἀχαρίστων ποδῶν σου τὸ ἀνόσιον βᾶρος ; Κακὴ κεφαλή !

ΒΙΟΣ ΕΝΟΣ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ

2. Λουδοβϊκος Σεπτεμβρίνης.

Ὁ Λουδοβϊκος Σεπτεμβρίνης ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει τῇ 17 Ἀπριλίου 1813. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ διηύθυνε τὰ τῆς ὁδοποιίας, εἶχε διακριθῆ ὡς δικηγόρος καὶ σχεδὸν ἐκ παιδῶν εἶχε καταδιωχθῆ. Ὁ Λουδοβϊκος ἔμεινεν εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν ὀρφανὸς καὶ ἔγεινε δικηγόρος ἄλλ' ἢ πολιτικὴ καὶ ἡ φιλολογία προσείλκυον αὐτὸν ἔτι πλέον. Μετ' ἐπιτυχίαν λαμπρὰν ἐν τινι διαγωνίσματι, διωρίσθη καθηγητῆς τῆς Ρητορικῆς ἐν τῷ Λυκείῳ Καταντζάρου ἐν Καλαβρίᾳ. Τοῦτο ἐγένετο ἐν ἔτει 1835.

Ἦτο τότε μέγας καὶ πολὺς ὁ Ματσίνης· πρὸς αὐτὸν ἠτένιζε πᾶσα ἡ Ἰταλικὴ νεότης, ἡ πατρίδα, ὡς ἀπεκάλουεν αὐ-

τούς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἦτο ἄρα γε ἀληθῶς φα-
 τρία ἢ μᾶλλον **συνεταιρισμὸς καρδιῶν**, ὄνειροπολουσῶν τὴν
 κατάργησιν τοῦ τυραννικοῦ καθεστῶτος, χιμαίρας καὶ ὄνειρα,
 ὡς ἔλεγον οἱ τότε, ἄτινα ὅμως τόσον τυχέως ἐμελλον νὰ
 γείνωσι πράγματα; Παραλείπομεν τώρα τὸ ζήτημα τοῦτο
 καὶ λέγομεν ὅτι ἡ τῆς Νεαπόλεως ἀστυνομία ἐπίστευεν εἰς
 τὴν ὑπαρξίν φατρίας. Πρὶν γείνη καθηγητῆς ὁ Α. Σεπτεμ-
 βρίνης, κατηχήθη ὑπὸ φίλου του, συλλαβόντος τὴν ιδέαν
 ἐταιρίας μυστικῆς σκοπούσης τὴν ἀποτίναξιν τῆς τυραννίας.
 Ὁ Σεπτεμβρίνης ἐνόμιζεν ὅτι γίνεται μέλος τῆς ἐταιρίας
 ἐχούσης ἤδη καὶ ρίζας καὶ ἔκτασιν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ
 ἀνακαλύψῃ ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος καὶ μόνος τοῦ θεμελιωτοῦ
 ἐταῖρος. Ἦτο ὑπερήφανος ἐντούτοις, ἔγραφε κατόπιν, διότι
 συμμετεῖχε εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς ἐταιρίας καὶ ἐπεδόθη μετὰ
 ζήλου εἰς τὸ ἔργον. Ἦρχισε νὰ κατηγῆ ὅσους ἐνόμιζεν ἀξίους
 ἐμπιστοσύνης. Ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ μυστικοῦ εἶχε τοὺς κιν-
 δύνους τῆς. Δὲν ἐκοιμάτο ἡ ἀστυνομία τῆς Νεαπόλεως. Τὸ
 μυστικὸν ἐπροδόθη καὶ ὁ νέος καθηγητῆς ἀναρπασθεὶς ἀπὸ
 τὴν ἔδραν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀπήχθη εἰς τὰς φυ-
 λακὰς τῆς Νεαπόλεως.

Τρία ὅλα ἔτη καὶ ἡμισυ διήρκεσεν ἡ πρώτη ἐκείνη κά-
 θειρξίς του. Ἀποδείξεις δὲν ὑπῆρχον ἱκαναὶ διὰ νὰ ἐξασφα-
 λισθῇ ἡ καταδίκη του, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις δολιευομένη τὸν
 νόμον παρέτεινε τὴν κράτησίν του. Μόλις κατὰ τὴν 3ην
 Ἰουλίου 1841, δύο ἔτη καὶ δύο μῆνας μετὰ τὴν σύλληψίν
 του, ἔγεινεν ἡ δίκη. Ἡ ἀπόφασις ἦτο ἀθωωτική, ἀλλ' ὁ μὴ
 ἀναδειχθεὶς ἔνοχος ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαθέσεις τῆς ἀστυνομίας
 καὶ ἔμεινεν οὕτω δεκαοκτῶ εἰσέτι μῆνας ἐντὸς τῆς φυλακῆς.
 Ἐπὶ τέλους τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1842, ἀπελύθη ὁ Σεπ-

τεμβρίνης τῆς φυλακῆς. Εἰς τὰς « Ἀναμνήσεις » του ὡς ἐξῆς περιγράφει τὰ κατὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του.

» Ἦτο ἑσπέρα καὶ ἐψιγάλιζε. Ἐσπευδον τὸ βῆμα. Ὅτε
 » ἔρθασα εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι κατοικεῖ ἡ σύζυ-
 » γός μου ἠρώτησα μίαν γυναῖκα, ἐὰν κατοικεῖ ἐκεῖ Κυρία,
 » τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος εἶνε φυλακισμένος. Ἀπεκρίθη ναί, καὶ
 » βλέπουσά με ἀσκαρδαμυκτεῖ ἐμάντευσε παῖος εἶμαι καὶ
 » ἀνεβόησε : Ὁ ἄνδρας τῆς ! ὁ ἄνδρας τῆς ! . . . Ὁ Ἐρα-
 » φηλ μου ἔδραμε καταβαίνων τὴν κλίμακα καὶ ἔκραζε :
 » Πατέρα, πατέρα, μὴ γυρίσης εἰς τὴν φυλακὴν ! Ἡ σύζυ-
 » γός μου μὲ ἐνηγκαλίσθη μὲ μειδιάμα χαρᾶς εἰς τὰ χεῖλη,
 » καὶ ἡ κόρη μου δὲν ἀπέσπα τοὺς βραχίονας ἀπὸ τὸν λαι-
 » μόν μου. Μετὰ τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν φυλάκισιν εὐρισκό-
 » μην ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας μου, — τὰ τέκνα μου ἐπὶ
 » τῶν γονάτων, ἡ σύζυγος εἰς τὸ πλευρόν μου, καὶ παρέκει
 » ἡ γραῖα μήτηρ τῆς ἔκλαιε καὶ μᾶς ἠύχετο. Δὲν ἠδυνάμην
 » νὰ προρέρω ἄλλο τι εἰμὴ μόνον τὰ ὀνόματά των. Τώρα ἐτε-
 » λείωσαν τὰ βάσανα. Τώρα θὰ δυνηθῶ νὰ ἐργασθῶ ! »

Ἄλλ' ἡ ἐξακολουθοῦσα καταδρομὴ τῆς Κυβερνήσεως ἀπο-
 καθίστα δύσκολον τὴν ἐργασίαν. Δημοσίαν θέσιν δὲν ἠδύνατο
 πλέον νὰ ἐλπίσῃ, δὲν τοῦ ἐπετρέπετο δὲ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας
 νὰ προσλάβῃ μαθητὰς εἰς τὴν οἰκίαν του. Παρέδιδε λοιπὸν
 εἰς οἰκίας ἄλλων. Διδάσκων οὕτω ἐνέσπειρε τὸν ἔρωτα τοῦ
 ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων.

» Ὁ στρατιώτης, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος, λέγει εἶνε οἱ
 » μόνον ἐργάται τῆς μορφώσεως καὶ Παλιγγενεσίας. Μέχρι
 » τοῦδε ὁ στρατιώτης καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκυβέρνησαν τὸν κόσμον.
 » Ὁ διδάσκαλος περιμένει τὴν σειρὰν του, ἥτις θὰ ἔλθῃ
 » ὁπότε τὸν κόσμον ὀδηγῆ πλέον, ὅχι ἡ ἰσχύς ἀλλ' ἡ διὰ-
 » νοια. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ σειρὰ του πλησιάζει, διότι καθ'

«ὅσον ὁ λαὸς ἀνεγείρεται, ὑπερισχύει ὁ διδάσκαλος, ὅστις θὰ
 «ἀνυψώσῃ τὸν λαὸν διὰ τοῦ σχολείου. Ἄλλὰ οἱ ἐξασκοῦν-
 «τες τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ στρατιώτου, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ
 «διδασκάλου, ἀμείβονται πενιχρῶς διὰ τὴν ἐργασίαν των . . .
 «ὁ δὲ κόσμος, ἐκτιμῶν ὀλίγον ὅσους πληρῶνει ὀλίγον, οὐδένα
 «τῶν τριῶν ἔχει περὶ πολλοῦ. Ἀληθῶς δέ, ὁ θέλων νὰ ἐξα-
 «σκῆσῃ οἷον δὴποτε τῶν ἐπαγγελεμάτων τούτων χάριν τοῦ
 «κέρδους μόνον, κακῶς τὸ ἐξασκεῖ, οὔτε εἶνε τιμῆς ἄξιος.
 «Διότι ἄνευ μεγάλης αὐταπαρνήσεως καὶ ἄνευ μεγάλης ζέ-
 «σεως, οὔτε στρατιώτης ἀνδρεῖος γίνεται τις, οὔτε ἱερεὺς
 «ἀγαθός, οὔτε διδάσκαλος ἀνατρέφων ἀνδρας. Τὸ κατ' ἐμέ,
 «ἤσθανόμην ἐντός μου τὴν αὐταπάρνησιν καὶ ἐπίστευον ὅτι
 «ἐξασκῶ ἐπάγγελμα χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα μου. Εἶχον
 «καθαρὰν συνείδησιν τοῦ τί πράττω καὶ ἐγνώριζον ὅτι ἔθετον
 «οὕτω καὶ ἐγὼ τὴν χεῖρα εἰς ἔργον μέγα».

Ἐπὶ τέλους ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ὁ Β'. ὑποχωρῶν κατὰ
 τὸ φαινόμενον εἰς τὸ ρεῦμα τῆς κοινῆς γνώμης, ἔδωκε Σύν-
 ταγμα, ὑπεσχέθη ἐλευθερίας, πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας
 καὶ ἐράνη ἐνὶ λόγῳ ὡς τις πρόδρομος τοῦ Βίκτωρος Ἐμμα-
 νουήλ. Ὁ Σεπτεμβρίνης τότε διωρίσθη τμηματάρχης εἰς τὸ
 ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἄλλὰ μετὰ δύο μῆνας καὶ ὑπουρ-
 γὸς καὶ τμηματάρχης παρητήθησαν. Τὴν ὀλιγόβιον ἐκείνην
 συνταγματικὴν περίοδον ἐπηκολούθησαν τὰ ὄργια τῆς ἀπο-
 λυτόρρονος ἀντιδράσεως τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου. Ἡ Βουλὴ
 διελύθη, τὸ σύνταγμα κατεπατήθη, τὰ δουρικὰ δικαστήρια
 ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, αἱ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν ἀθῶων, καὶ
 ἐπῆλθε θρῆνος καὶ ὄδυρμός εἰς τὸ βασιλείον τῆς Νεαπόλεως.

Ὁ Σεπτεμβρίνης συνελήφθη (τὸ δεύτερον ἤδη) τὴν 23ην
 Ἰουνίου 1849 εἰς Νεάπολιν, κατηγορηθεὶς ὡς ἀνήκων εἰς

μυστικὴν ἑταιρίαν καὶ ὡς γράψας καὶ δημοσιεύσας δῆθεν προκήρυξιν κατὰ τῆς δυναστείας.

Μετὰ ἐνὸς σχεδὸν ἔτους προφυλάκισιν εἰσήχθη εἰς δίκην τὴν 1ην Ἰουνίου 1850. Ἐδικάζοντο μετ' αὐτοῦ τεσσαράκοντα εἰσέτι καὶ εἰς ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου, κατηγορούμενοι ὡς μέλη τῆς αὐτῆς ἑταιρίας.

Τὴν 7ην Δεκεμβρίου, περατωθείσης τῆς διαδικασίας, ὁ εἰσαγγελεὺς ἀπήτησε ποινὴν θανάτου δι' ἕξ τῶν κατηγορουμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σεπτεμβρίνης, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς δεσμὰ διὰ βίου, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πολυχρόνια, κατὰ τὰς κατηγορίας τῶν ὑποδίκων. Τὴν δὲ 31 Ἰανουαρίου 1851, ἑπτὰ ὅλους μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, συνῆλθον ἐπὶ τέλους οἱ δικασταὶ πρὸς διάσκεψιν. Μετὰ πόσης ἀγωνίας ἀνέμενον οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι τῶν δικαστῶν τὴν ἀπόφασιν!

Τὴν ἐπιούσαν ἀνεγνώσθη ἡ ἀπόφασις. Ὁ Σεπτεμβρίνης κατεδικάζετο εἰς θάνατον.

Τὴν πρωίαν τῆς 1ης Φεβρουαρίου, προτοῦ ἀκούσῃ τὴν καταδίκην του, ἔγραφεν ὁ Σεπτεμβρίνης ἐκ τῆς φυλακῆς πρὸς τὴν σύζυγόν του.

»Θέλω, ἀγαπητὴ καὶ δυστυχῆς τῆς ζωῆς μου σύντροφε, »θέλω πρὸς σὲ νὰ γράψω τὴν στιγμὴν ταύτην, ἐν ᾧ πρὸ »δέκα ἕξ ὥρῶν διασκέπτονται οἱ δικασταὶ περὶ τῆς τύχης »μου. Ἐὰν καταδικασθῶ εἰς θάνατον, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ σὲ »ἐπανιδῶ, μῆτε τὰ φίλτατά μου τέκνα! Τώρα, ὅτε αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου ἡσύχως προητοιμασμένον δι' ὅλα, »τώρα δύναμαι νὰ συνδιαλεχθῶ ὀλίγον μὲ σέ. Εἶμαι ἡσύχος, »Γίγχα, δι' ὅλα ἔτοιμος, καὶ—πρᾶγμα διὰ τὸ ὅποσον κ' ἐγὼ »αὐτὸς ἀπορῶ,—ἔχω τὴν δύναμιν νὰ κυριεύω τὴν φλογισμένην καρδίαν, ἢ ὁποῖα ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἀναπηδᾷ καὶ

»τινάσσεται ἐντὸς τοῦ στήθους μου. Ἐὰν καναδικασθῶ εἰς
 »θάνατον, σοὶ ὑπόσχομαι, μὰ τὴν ἀγάπην τῶν τέκνων μας,
 »ὅτι ὁ σύζυγός σου δὲν θὰ διαψεύσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Θ' ἀπο-
 »θάνω μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὸ αἷμά μου θὰ καρποφορήσῃ
 »ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου, θ' ἀποθάνω μὲ τὸ γαληνιαῖον θάρ-
 »ρος τῶν μαρτύρων, θ' ἀποθάνω καὶ αἱ τελευταῖαί μου λέξεις
 »θὰ εἶνε διὰ τὴν πατρίδα, διὰ σέ, διὰ τὸν Ραφαὴλ μου, διὰ
 »τὴν Ἰουλίαν μου! Διὰ σέ καὶ διὰ τὰ τέκνα μας δὲν θὰ εἶνε
 »καταισχύνῃ ὅτι ἀπέθανα ἐπὶ τῆς ἀγχόνης. Μίαν ἡμέραν θὰ
 »σᾶς φέρῃ τιμὴν τοῦτο. Θὰ σέ κατασπαράξῃ ἢ λύπη, τὸ γνω-
 »ρίζω. Ἄλλὰ δάμασε τὴν καρδίαν σου, ὦ Γίγνα μου, καὶ
 »διατήρησον χάριν τῶν τέκνων μας τὴν ζωὴν σου· λέγε εἰς
 »αὐτὰ ὅτι ἡ ψυχὴ μου μένει πάντοτε πλησίον καὶ τῶν τριῶν
 »σας, ὅτι σᾶς βλέπω, ὅτι σᾶς αἰσθάνομαι, ὅτι σᾶς ἀγαπῶ
 »νεκρὸς καθὼς σᾶς ἠγάπων ζῶν, καθὼς σᾶς ἀγαπῶ κατὰ τὴν
 »φρικτὴν ταύτην ὥραν. . Πᾶς γυγγυσμὸς θὰ ἦτο βλασφημία
 »πρὸς τὸν Θεόν, διότι θὰ μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἀρε-
 »τῆς, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀποθνήσκω. Ἡ πεῖρα εἶνε θλίψις, ἢ
 »ἀληθῆς ἀρετὴ πικρίας μόνον γεννηθῆ. Ἄλλ' ὅμως εἶνε ὠραῖαι
 »καὶ αἱ θλίψεις καὶ αἱ πικρίαὶ αὗται. Οἱ ἐχθροὶ μου δὲν αἰ-
 »σθάνονται τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ ὕψος τῶν θλίψεων τούτων.
 »Ἐκεῖνοι εἰς τὴν θέσιν μου θὰ ἔτρεμον. Ἐγὼ εἶμαι ἥτυ-
 »χος, διότι πιστεύω εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν.
 »Ἐγὼ δὲν τρέμω. Ἄς τρέμῃ ὅστις μὲ καταδικάζει, διότι
 »ἀμαρτάνει πρὸς τὸν Θεόν. . . »

»Θὰ καταδικασθῶ εἰς θάνατον; Εἶμαι ἕτοιμος νὰ προσφέ-
 »ρω τὴν ζωὴν μου ὡς θυσίαν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἑλευ-
 »θερίαν. Θὰ ταρῶ εἰς μίαν εἰρικήν καὶ θὰ καταδικασθῶ ται-
 »ουτοτρόπως εἰς μαρτύριον χειρότερον τοῦ θανάτου; Θὰ εἶμαι
 »πάντοτε ὁ ἴδιος, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἐμβλέπων εἰς τὴν ψυχὴν μου

»καλῶς γινώσκει ὅτι, ὄχι διὰ τῆς ἰδικῆς μου δυνάμεως, ἀλλὰ
 »διὰ δυνάμεως, ἣν αὐτὸς μοι ἐξαποστέλλει, εἶμαι ἥσυχος. Τὸ
 »βλέπεις, Γίγνα, δὲν χύνω δάκρυα, εἶνε σταθερὰ καὶ τρέχει
 »ἡ χεὶρ μου, δὲν πάλλει ἡ καρδιά μου. Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ
 »μου, δι' ὅ,τι κάμνεις δι' ἐμέ! Κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν στιγ-
 »μὴν, σὲ αἰσθάνομαι, σὲ ἀναγνωρίζω, σὲ λατρεύω καὶ σὲ εὐχα-
 »ριστῶ. Θεέ μου παρηγόρησον τὴν δυστυχῆ σύζυγόν μου καὶ
 »πὸς εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ ὑποφέρῃ τὴν λύπην ταύτην!
 »Θεέ μου, προστάτευσον τὸν υἱόν μου καὶ τὴν θυγατέρα μου,
 »ὀδήγησον αὐτοὺς εἰς τὰς τρίβους τῆς ἀρετῆς, ἔλκυσον αὐ-
 »τοὺς πρὸς σέ, ἀπότρεψον αὐτοὺς ἀπὸ πάσης κακίας· οὐδε-
 »μίαν περιμένουσιν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, δέομαι ὑπὲρ αὐτῶν!...
 »Σῶσον τὴν πατρίδα, Θεέ μου. Φώτισον τοὺς κυβερνῶντας
 »αὐτήν, κάμε ὥστε ὁ θάνατός μου νὰ καταπαύσῃ τὰ μίση τῶν
 »κομμάτων ἔστω τὸ αἷμά μου τὸ τελευταῖον, ὅπερ χύνεται
 »ἐπὶ τῆς τεθλιμμένης ταύτης γῆς!—Γίγνα μου, δὲν δύναμαι
 »πλέον νὰ ἐξακολουθήσω, φοβοῦμαι μὴ νικήσῃ ἡ καρδιά.
 »Χαῖρε, ἀγαπήτῃ δὲν εὐρίσκω λόγους διὰ νὰ σὲ παρηγορήσω!
 »Φίλησον δι' ἐμέ τὸν Ραφαήλ, φίλησον δι' ἐμέ τὴν Ἰουλίαν.
 »Εὐλόγει τα καθ' ἡμέραν καὶ καθ' ἑσπέραν καὶ λέγε εἰς αὐτὰ
 »ὅτι καὶ ἐγὼ τὰ εὐλογῶ. Χαῖρε!»

Ἐν ᾧ δ' ἐν ἡμερίᾳ ψυχῆς ἐμέτρα ὁ Σεπτεμβρίνης τὰς
 ὥρας, περιμένων τοῦ δημίου τὴν ἐμφάνισιν, ἡ δυστυχῆς σύ-
 ζυγὸς τοῦ ἔσπευδεν ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Γκαζέρτην, διὰ νὰ
 ζητήσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως χάριν καὶ ἔλεος.

Ἐπὶ τέλους ἡ χάρις ἦλθεν. Ἀντὶ θανάτου δεσμῶν ἰσόβια!

Τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1851 οἱ κατάδικοι ἀλυσόδετοι ἀνά
 ζεύγη, ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ ἀτμοπλοίου πολεμικοῦ, καὶ μετὰ
 δύο ἡμέρας ἐκλείετο ὁ Σεπτεμβρίνης ἐντὸς τῆς ἐπὶ τῆς ἐρημο-
 νήσου τοῦ Ἀγ. Στεφάνου εἰρηκτῆς. Ἡ μικρὰ νῆσος, ἡ μᾶλλον

εἶπεῖν, ὁ βράχος τοῦ Ἁγ. Στεφάνου κεῖται εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα περίπου μιλίων ἀπὸ τῆς Γαέτης.

«Ὅτε κατὰ πρῶτον, ἔγραφε, εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου μὲ ἐτοποθέτησαν, ἠθέλησα νὰ γνωρίσω τοὺς συγκα-
»τοίκους μου. Ἐκαστος αὐτῶν μοὶ διηγήθη τὴν ζωὴν καὶ
»τὰ ἐγκλήματά του. Ἐν πρώτοις γέρον Καλαβρὸς ἔχων ἐβδο-
»μήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἡλικίαν καὶ διαπράξας τριάκοντα
»καὶ πέντε φόνους». Ὁ δεύτερος ἀπὸ στρατιώτου λιποτά-
κτου γενόμενος ληστής καὶ φονεὺς συνελήφθη ἐπὶ τέλους.
Ὁ τρίτος, ὁ τέταρτος, δολοφόνοι, — δολοφόνος ὁ πέμπτος.
Ὅλοι ἐγκληματῆται βάνουσοι καὶ ἀπεσκληρυμμένοι. Καὶ ἐν
μέσῳ αὐτῶν ὁ Σεπτεμβρίνης καὶ οἱ ὅμοιοί του!

«Τὸ ἑσπέρας, ἐξακολουθεῖ εἰς τὰς Ἀναμνήσεις του, συν-
»ομιλῶ μὲ τοὺς πέντε συνοίκους μου τούτους. Ὁμολογοῦν τὰ
»ἐγκλήματά των καὶ μὲ καρτερικὴν ἡλιθιότητα λέγουν ὅτι
»εἶνε ἄξιοι τῆς τύχης των. . . Ἐγὼ καὶ οἱ φίλοι μου τοὺς
»παρηγοροῦμεν καὶ τοὺς προτρέπομεν νὰ ἐλπίζου ἐπὶ τὸν
»Θεόν. Ἀλλὰ δὲν πιστεύουν εἰς Θεὸν οἱ ἄθλιοι! Διότι φυ-
»λακισμένοι τινὲς τυχόντες μικρᾶς καὶ μωρᾶς παιδείσεως,
»καταδικασθέντες δ' ἐπὶ πλαστογραφίᾳ καὶ ἐπιδεικνύοντες
»ἀσεβῆ μάθησιν ἐντὸς τῆς φυλακῆς, τοὺς ἔπεισαν ὅτι ἐὰν
»ὑπῆρχε Θεὸς δὲν θὰ ὑπῆρχε κάτεργον. Ἀναιροῦμεν τοὺς
»ἀσεβεῖς λόγους τῶν φυλῶν πλαστογράφων καὶ ἀνακουρίζο-
»μεν τοὺς δυστυχεῖς τούτους. ὦ! κακοῦργος ἀληθῆς ὁ ἀφαι-
»ρῶν τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ πλησίον του!»

Ταρεῖς οὕτω ζῶν χάριν τῆς πατρίδος εἰς εἰρκτικὴν ἀπάν-
θρωπον, ἀποχωρισθεὶς τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων, εἰς τὰ
Ἑλληνικὰ γράμματα ἔπεζητήσεν ὁ δυστυχὴς παρηγορίαν.
Κατὰ τὴν μακροχρόνιον φυλάκισίν του μετέφρασεν Ἱταλιστὴ
ὀλόκληρον τὸν Λουκιανόν.

»Πρὸ ὀκτώ μηνῶν, γράφει ἐκ τῆς εἰρκτῆς πρὸς τὴν σύ-
 »ζυγόν του, καταγίνεμαι μεταφράζων τὸν Λουκιανόν. Δὲν
 »ἐγνώριζον καὶ πρὶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἱκανῶς, δὲν τὰ
 »γνωρίζω δὲ τώρα πλείοτερον, διότι τὸ μνημονικόν μου ἐξ-
 »αλείφεται πάσας δὲ τῆς ψυχῆς μου τὰς δυνάμεις τὰς αἰ-
 »σθάνομαι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπομαραινόμενας. Ἐν-
 »τούτοις ἀπεράσισα νὰ ἐξισταλίσω τὸν χαριέστατον συγγρα-
 »φέα, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσω ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἔξιν τοῦ γράφειν
 »τὴν γλῶσσάν μου καὶ διὰ νὰ προσοικειωθῶ ἔτι μᾶλλον τὴν
 »Ἑλληνικὴν. Ἐχω τὸ κείμενον γυμνόν, χωρὶς τὴν ἐλαχί-
 »στην ὑποσημείωσιν ἢ ἐπεξηγήσιν. Ἐχω ἓν λεξικίδιον Ἑλ-
 »ληνολατινικόν, ἕκδοσιν Λειψίας καὶ μίαν γραμματικὴν τοῦ
 »υἱοῦ μας Ραφαήλ, μὲ τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ἐξώφυλλον.
 »Μὲ αὐτὰ τὰ τρία βιβλιάρια ἐτόλμησα νὰ ἀγωνισθῶ πρὸς
 »συγγραφέα Ἑλληνα, θαυμάσιον διὰ τὴν χάριν του καὶ διὰ
 »τὴν εὐκολίαν του, — εὐκολίαν ἢ ὁποία ἀπαθάνει δυσκολία
 »ἀκκινθωδестаτή δι' ἄποιον ἐννοεῖ.»

Ἐξηκολούθει ἐν τούτοις ἐργαζόμενος. Καθόσον δὲ τὸ ἔργον
 προὔχρει, ἐκ τῆς φυλακῆς ἔστειλε κρυφίως τὸ χειρόγραφον
 πρὸς τὴν σύζυγόν του. Ἦλπιζεν, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἴσως χρη-
 σιμεύσει πρὸς προίκισιν τῆς ἀγαπητῆς θυγατρὸς του.

Προτοῦ δημοσιευθῆ ἡ ὠραία μετάφρασις, ἔγεινε γνωστὸν
 τὸ ἔργον εἰς κριτὰς ἀρμοδίους, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιδοκιμα-
 σίαν ἐκοινοποίει εἰς τὸν δυστυχῆ μεταφραστὴν ἢ σύζυγόν
 του. Ἀλλὰ πόσον ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξε καὶ τότε ἡ μετριο-
 φροσύνη τοῦ Σεπτεμβρίνη!

«Ἀνέγνωσα, ἔγραφε, τὰς εὐμενεῖς ἐκφράσεις τῶν κριτῶν.
 »Ἄλλ' ἀπατῶνται, Γίγχα, ἀπατῶνται ἐκ τῆς ἀγάπης των
 »ἴτως καὶ ἐκ τῆς εὐσπλαγγείας των πρὸς τὴν συμφορὰν μου.

»Γνωρίζω τὸν ἑαυτὸν μου, γνωρίζω πόσον ἀξίζω, καὶ σοῦ
»λέγω ὅτι πολὺ ὀλίγον ἀξίζω. Θλίβομαι δὲ ἀναλογιζόμενος
»ὅτι ἐξέπεσεν ἡ φιλολογία καὶ ἡ μάθησις τόσον ὥστε νὰ θεω-
»ρῆται ὡς σπάνιον πρᾶγμα ἄνθρωπος ὅποῦτος ἐγώ.

Ὁ Σεπτεμβρίνης ἔμεινεν ἐν τῇ εἰρκτῇ μέχρι τοῦ 1859
μετὰ 500 ἄλλων πολιτικῶν καταδίκων. Τόσον πλῆθος κατα-
δίκων ἐνέβαλλεν εἰς ἀπορίαν τὸν βασιλέα Φερδινάνδον τὸν
Β', ὁ ὅποῦτος πιεζόμενος καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἐπείσθη τέ-
λος νὰ ἀποφυλακίσῃ ὁμάδα τινὰ τῶν πολιτικῶν καταδίκων
του, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ἐκπατρισθοῦν οὗτοι μεταβαίνοντες
εἰς Ἀμερικὴν.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἠθέλησαν τὴν τριαύτην ἐλευθερίαν.
Προτίμησαν ν' ἀναπνέουν ἐντὸς τῆς φυλακῆς τὸν ἀέρα τῆς
πατρίδος καὶ ἐντὸς αὐτῆς νὰ περιμένουν καλυτέρας ἡμέ-
ρας. Ἀλλὰ ἐξήκοντα καὶ ἑξ κατὰδικοὶ ἀποφυλακισθέντες
ἐπεβιβάσθησαν κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1859 ἐπὶ ἀτμο-
πλοίου, τὸ ὅποῖον συνοδευόμενον ὑπὸ ἐτέρου πολεμικοῦ, τοὺς
μετέφερον εἰς Γάδειρα τῆς Ἰσπανίας. Ἐκεῖ ἐπὶ 24 ἡμέρας
ἔμεινον ὑπὸ κράτησιν αὐστηρὰν ἐντὸς τοῦ πλοίου, ὅτε ἐζήτη-
σαν τὸν Σεπτεμβρίνην νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ τὸ
ὅποῖον τοὺς συνώδευε, ἔνθα ἄγγλος τις ἀξιομαχτικὸς ἤθελε νὰ
τῷ ὁμιλήσῃ.

Ὁ ἀξιομαχτικὸς οὗτος ἦτο ὁ υἱὸς Ραφαήλ, καταταχθεὶς
εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικόν, ὅστις μαθὼν ἐκ τῶν ἐφημερίδων
τὰ περὶ τῆς δοθείσης χάριτος, εἶχε σπεύσῃ, εὐθὺς ὡς ἠγκυ-
ροβόλησε τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν εἰς Γάδειρα, ἵνα ἴδῃ τὸν
πατέρα του. Συγκινητικωτάτη ἦτο ἡ σκηνὴ τῆς συναντήσεως.

«Εἶδὰ τὸν υἱόν μου! — ἔγραψεν ἀπὸ τοῦ πλοίου κατόπιν
»πρὸς τὴν σύζυγόν του. — Ἐνηγκλίσθη τὸν Ραφαήλ! Τὸν

»ὠμίλησα, τὸν εἶχον πλησίον μου! Ὅποια παρηγορία δι'
»ἐμέ! Τί παλληκάρι ἔγεινε! Ἐπέρασε τὰς ἐξετάσεις του εἰς
»Λονδῖνον καὶ ἔλαβεν ἄδειαν πλοιάρχου. Τὴν 13ην Μαρτίου
»θὰ εἶνε εἰς Λονδῖνον, καὶ ἐκ Λονδίνου θὰ ἔλθῃ εἰς Ν. Ὑόρ-
»κην ὅπου θὰ τὸν περιμένω, καὶ ἐπιστρέφομεν ὁμοῦ εἰς Ἀγ-
»γλίαν. Ἐγνωρίζεν ἐκ τῶν ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου τὰ
»περὶ τῆς δοθείσης χάριτος. Ἄμα ἔφθασεν ἐδῶ εἶδε τὰ δύο
»ἀτμόπλοια τῆς Νεαπόλεως καὶ ἔδραμεν... ὁ υἱός μου,
»ὁ Ραφαήλ μου! Δὲν κατώρθωσα νὰ νικήσω τὴν συγκίνησίν
»μου εἰς τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο εὐτύχημα. Νὰ τὸν ἴδω, νὰ
»τὸν βλέπω εὐτυχῆ ἦτο δι' ἐμέ χαρὰ τὴν ὁποίαν, σὺ μόνη
»έννοεῖς, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπεθύμουν νὰ ἡσθάνεσο μετ' ἐμοῦ.
»Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μὲ ἀνταμείβει διὰ δέκα ἐτῶν
»λύπας καὶ βασάνους. Ὅφείλει τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἐπιτυ-
»χίαν τῶν ἐξετάσεών του. Δὲν δύναμαι νὰ σοὶ εἴπω ὁποίαν
»ἐντύπωσιν προὔξενησεν εἰς ὅλους, — δὲν λέγω τοὺς ἐξορί-
»στους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τὰ πληρώματα
»τῶν πλοίων. — Υἱέ μου ἔχε χιλιάκις τὴν εὐχὴν μου! Ὁμι-
»λήσαμεν περὶ σοῦ, περὶ τῆς Ἰουλίας... Δὲν γράφω περισσό-
»τερα· φαντάσου τα σύ. Τὴν πρώτην ὥραν μετὰ μεσημ-
»βρίαν εἶδον σήμερον ν' ἀποπλήῃ τὸ Ἀγγλικόν, ἐπὶ τοῦ
»ὁποίου εἶνε ὁ Ραφαήλ μας. Ἔστειλα εἰς αὐτὸν μακρόθεν
»τὴν εὐχὴν μου. Θὰ τὸν περιμένω εἰς Νέα Ν. Ὑόρκην».

Ἄλλ' ὁ Σεπτεμβρίνης ἐλανθάνετο. Δὲν συνέπλεε μετὰ τοῦ
ἀτμοπλοίου ὁ ὑποπλοίαρχός του. Ἄμα εἶδε τὸν πατέρα του
συνέλαβεν οὗτος τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ τὸν μετα-
φέρουν εἰς Ἀμερικὴν, οὔτε ἐκεῖνον, οὔτε τοὺς λοιποὺς τῆς
ἐξορίας του συντρόφους. Ἐξηνητλημένοι πάντες ἐκ τῆς πολυ-
χρονίου κακουχίας, πῶς ἠδύναντο ν' ἀνθέξουν εἰς τὸν μακρὸν
μέχρι τῆς Ἀμερικῆς πλοῦν διὰ πλοίου ἰστιοφόρου; Πόσων

ἀρά γε ἐξ αὐτῶν τὰ πτώματα ἤθελε δεχθῆ ὁ Ὀκεανός, προτοῦ φθάσῃ εἰς λιμένα τὸ πλοῖον; Ἴδού ἐπὶ τίνι σκοπῷ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς συνοδεύσῃ.

Οἱ ἐξόριστοι ἀνεγνώρισαν τὸν νέον Σεπτεμβρίνην ὑπὸ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ θαλαμηπόλου, ἀλλὰ τὸ μυστικὸν ἐτηρήθη ἐνόσω τὸ ἱστιοφόρον ἐρρυμουλκεῖτο. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πολεμικοῦ ἀτμοπλοίου, παρουσιασθέντες αἴφνης ἐν σώματι ἐνώπιον τοῦ πλοιάρχου οἱ Ἴταλοί, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν ὑποπλοίαρχόν των ἐν στολῇ, ἐζήτησαν νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς Ἀγγλίαν ἀντὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐμβρόντητος ὁ Ἀμερικανὸς ἀντέτεινε κατὰ πρῶτον, ἐπιμένων εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν πρὸς τοὺς ναυλωτὰς ὑποσχέσεών του, καὶ ἐξηκολούθητε τὸν πρὸς δυσμὰς πλοῦν.

Μετὰ κόπου ὁ Σεπτεμβρίνης ἔπεισε τὸν υἱὸν του νὰ μὴ προσφύγῃ εἰς μέσα βίαια πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του. Ἡ νύξ ἐν τούτοις διήλθεν ἐν ἀνησυχίᾳ ἐκατέρωθεν. Οἱ Ἴταλοὶ φοβούμενοι τὸν πλοίαρχον ἠγρύπνουσαν: Ὁ Ἀμερικανὸς ἀφ' ἐτέρου ἐροθεῖτο νυκτερινῇ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἐξήκοντα καὶ ἑξ ἐπιβατῶν, ἐχόντων ἀρχηγὸν τὸν τολμηρὸν ὑποπλοίαρχον.

Τὴν ἐπιούσαν, ἐπαναληφθεισῶν τῶν διαπραγματεύσεων, ἐφάνη εὐπροσιτώτερος ὁ πλοίαρχος καὶ ἐπὶ τέλους ἐδήλωσεν εἰς τὸ πλήρωμα ὅτι βιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιβατῶν ἀναγκάζεται ν' ἀλλάξῃ πορείαν. Ἡ πρῶτα ἐστράφη πρὸς τὴν Ἰρλανδίαν.

Μετὰ 14 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν προσωρμίσθη τὸ πλοῖον εἰς Κόρκ, ὅπουθεν οἱ ἐξόριστοι μετέβησαν ἀμέσως εἰς Λονδῖνον, ἐνθα ἔτυχον δεξιώσεως συμπαθοῦς καὶ φιλοξένου.

Ἦσαν δὲ οὗτοι τιμῆς καὶ συμπαθείας ἄξιοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Μεταξὺ αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ Σεπτεμβρίνη, ὑπῆρχον ὁ

Ποέριος, ὑπουργὸς ἄλλοτε τοῦ Φερδινάνδου [κατὰ] τὴν ὀλιγο-
χρόνιον συνταγματικὴν πολιτείαν, ὁ Σπαβέντας, χρηματίσας
ὑπουργὸς τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, καὶ
τόσοι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα, εἰ καὶ ὀλιγώτερον
γνωστὰ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας, εἶνε ὅμως ὀνόματα ἔντιμα εἰς
τὴν πατρίδα των καὶ προσφιλῆ εἰς ὅτους ἐκτὸς αὐτῆς
τοὺς ἐγνώρισαν. Ὅλοι ἔφερον ἀξιοπρεπῶς καὶ τὴν μνήμην
τῆς παρελθούσης καταδρομῆς καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἀνακτη-
θείσης ἐλευθερίας. Παρ' οὐδενὸς ἤκουσέ τις παράπονον ἢ
κομπορημοσύνην. Ἀπέφευγον καὶ τὸ νὰ λαλοῦν περὶ τοῦ
παραθόντους, ὡς φοβούμενοι μὴ ἐκληρθῶν ὡς θέλοντες νὰ
ἐπιδείξουν τὰ δεινοπαθήματά των.

Εὐτυχῶς ἡ ἐξορία των ἦτο πρόσκαιρος. Εἶχεν ἐπιστῆ ἡ
ᾠρα τῆς Ἰταλικῆς παλιγγενεσίας, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1859
ἐξεπληρώθησαν ἐπὶ τέλους τὰ ὄνειρα τῶν γενεῶν καὶ οἱ
πόθοι τούτων μαρτύρων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 οὐδεὶς
τῶν ἐξήκοντα καὶ ἑξ ἐπιβατῶν τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἰστιοφόρου
ἔμενεν εἰς Ἀγγλίαν.

Ὁ Σπαβέντας, ὁ Σεπτεμβρίνης καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι τῶν
ἐξορίστων ἐντὸς ὀλίγου διηύθυνον ὑπουργεῖα. Ἄλλ' ὁ Σεπτεμ-
βρίνης δὲν ἐβράδυνε νὰ παραιτηθῆ τῆς πολιτικῆς. Ἡ πα-
τρίς δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην μαρτύρων. Ἦρκειτο εἰς τὸ νὰ
παρὰδίδῃ τὰ Ἰταλικά γράμματα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς
Νεαπόλεως. Ἀροῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰτα-
λίας ἠρέσκετο παρασκευάζων τὴν Ἰταλίαν τοῦ μέλλοντος
διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς φιλότατης του νεολογίας. Ἦτο εὐ-
χαριστημένος διότι τὰ ὄνειρά του εἶχον πληρωθῆ καὶ περισ-
σότερον μάλιστα ἢ ὅσον προσεδόκα. Βραδύτερον διωρίσθη
πρύτανης καὶ γερουσιαστῆς (1873).

Ἄπέθανε νεάζων πάντοτε καὶ ἀκράματος, εἰς τὸ γραφεῖόν του τῆ 3 Νοεμβρίου 1876.

Εὐτυχῆς ἡ Ἰταλία ἡ περικλείουσα τοιαῦτα ὀνόματα εἰς τὸ Πάνθεον τῶν ἐργασθέντων ὑπὲρ τοῦ κλέους της!

3. Ὁ μικρὸς πατριώτης.

(Διήγημα)

Ἐν Γαλλικὸν ἀτμόπλοιον ἔπλεεν ἐκ Βαρκελώνης τῆς Ἰσπανίας, εἰς Γένουαν τῆς Ἰταλίας· ἐπέβαινον δὲ αὐτοῦ Γάλλοι, Ἰταλοί, Ἰσπανοί, Ἑλβετοί. Μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν ἦτο καὶ ἓν παιδίον δώδεκα ἐτῶν κακῶς ἐνδεδυμένον, ἐντελῶς μόνον, τὸ ὁποῖον ὡς ζῶον ἄγριον ἐκάθητο μακρὰν ὄλιον τῶν ἄλλων καὶ ἔρριπτεν ἐπ' αὐτῶν βλοσυρὰ βλέμματα. Τὸ Δυστυχῆς! Εἶχε σπουδαῖον λόγον διὰ τὰ νὰ εἶναι τόσον ἐξηγριωμένον. Πρὸ δύο ἐτῶν οἱ γονεῖς του, χωρικοὶ ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Παταυίου, ἐπώλησαν αὐτὸ εἰς τὸν διευθυντὴν ἑνὸς περιπλανομένου θιάσου σχινοβατῶν, οὗτος δὲ ἀφοῦ ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸ τὴν τέχνην του, χωρὶς νὰ φαίνεται φειδωλὸς εἰς τὰ ῥαπίσματα, δεικνυόμενος τοιοῦτος μόνον εἰς τὸν ἄρτον, περιώδευσεν μετ' αὐτοῦ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ὅταν ἔφθασαν εἰς Βαρκελώνην, τὸ παιδίον μὴ δυνάμενον πλέον νὰ ὑποφέρει τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν πείναν καὶ εἰς οἰκτρὰν εὐρισκόμενον κατάστασιν, διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ βασανιστοῦ του καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Ἰταλὸν πρόξενον, οὗτινος ἐζήτησε τὴν προστασίαν. Οὗτος λυπηθεὶς τὸ παιδίον ἐπέβιθασεν αὐτὸ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο καὶ συνέστησεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀστυνόμον τῆς Γενούης, ἵνα ἀποστείλῃ οὗτος τὸ παιδίον εἰς τοὺς γονεῖς του τοὺς πωλήσαντας αὐτὸ ὡς κτήνος. Τὸ δυστυχῆς.

παιδίον ἦτο ῥακένδυτον καὶ ἄρωστον. Εἶχον δώσει εἰς αὐτὸ μίαν κλίνην τῆς δευτέρας θέσεως. Οἱ ἐπιβάται παρετήρουν αὐτό, τινὲς τῷ ἀπέτεινον τὸν λόγον, τοῦτο ὅμως εἰς οὐδένα ἀπήντα καὶ ἐφαινετο ὅτι ἐμίσει καὶ περιεφρόνει πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους· τόσον πολὺ αἱ στερήσεις καὶ τὰ ῥαπίσματα εἶχον ἐξαγριώσει καὶ εἶχον καταστήσει αὐτὸ φιλύποπτον. Τρεῖς ἐπιβάται ὅμως, οἵτινες δὲν ἔπαυσαν νὰ στενοχωρῶσιν αὐτὸ διὰ τῶν ἐρωτησέων των, κατώρθωσαν νὰ λύσωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον δι' ὀλίγων γυδαίων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κρᾶμα βενετικῆς, γαλλικῆς καὶ ἰσπανικῆς διαλέκτου, διηγήθη τὴν ἱστορίαν του. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἐπιβάται δὲν ἦσαν Ἴταλοί, ἐνόουν ὅμως τοῦτο, καὶ ἐν μέρει μὲν ἐξ οἴκτου, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῆς εὐθυμίας, εἰς ἣν ὡς ἐκ τοῦ οἴνου εὐρίσκοντο, ἔρριπτον εἰς αὐτὸ χάλκινα νομίσματα, οὕτω δὲ διεσκέδαζον μετ' αὐτοῦ καὶ ἠνάγκαζον αὐτὸ νὰ ταῖς διηγῆται καὶ ἄλλα πράγματα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰσῆλθον καὶ ἄλλοι ἐπιβάται εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔρριπτον εἰς αὐτό, ἵνα ἐπιδειχθῶσι, καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, φωνάζοντες— λάβε αὐτό! — λάβε καὶ αὐτό! — ἀφίνοντες τὰ νομίσματα νὰ κτυπῶσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Τὸ παιδίον ἔκρυπτεν αὐτὰ εἰς τὸ θυλάκιόν του, καὶ διὰ τοῦ σκαιοῦ αὐτοῦ τρόπου ἠὲ χαρίσται χαμηλοφώνως, ἀλλὰ διὰ βλέμματος, τὸ ὁποῖον πρῶτην ἤδη φορὰν ἐδείκνυε φαιδρότητα καὶ ἀγάπην. Κατόπιν ἀνερριχήθη εἰς τὴν κλίνην του, ἔσυρε τὸ παραπέτασμα, καὶ ἔμειεν ἐκεῖ ἡτυχον, ἀναλογιζόμενον τὰ συμβάντα τοῦ βίου του. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον καλὰ τινα φαγητά, ἐν ᾧ ἐπὶ δύο ἔτη μάλιστα εἶχεν ὀλίγον ἄρτον· ἢ μάλιστα θὰ ἀπεβιβάζετο εἰς Πένουαν ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ ἐν ἔνδυμα, ἐν ᾧ ἐπὶ δύο ἔτη ἐφόρει μόνον ῥάκη· ἠδύνατο ἐὰν τὰ χρήματα ταῦτα ἤθελε

φέρη εἰς τὴν οἰκίαν του, νὰ τύχη ἐκ μέρους τῶν γονέων του μιᾶς ὑποδοχῆς πλέον ἀνθρωπίνης ἢ ἀν' ἤθελεν ἔλθῃ μὲ κενὰς χεῖρας· τὰ χρήματα ταῦτα ἦσαν δι' αὐτὸν μία μικρὰ περιουσία. Τοῦτα ἐσκέπτετο καὶ παρηγορεῖτο ὀπίσθεν τοῦ παραπετάσματος τῆς κλίνης του, ἐν ᾧ οἱ τρεῖς ἐπιβάται καθήμενοι παρὰ τὴν τράπεζαν εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης τῆς δευτέρας θέσεως συνωμίλουν μεταξὺ των. Ἐπινον καὶ διηγοῦντο περὶ τῶν ταξειδιῶν καὶ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας εἶδον, ἕκαμον δὲ λόγον καὶ περὶ Ἰταλίας. Ὁ εἰς παρεπονεῖτο διὰ τὰ ξενοδοχεῖα. ὁ ἄλλος διὰ τοὺς σιδηροδρόμους, καὶ ταχέως παρεφέρθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὰ πάντα νὰ κατηγορῶσιν. Ὁ εἰς ἤθελε προτιμήσει νὰ ταξειδεύῃ εἰς Λακπλάταν, ὁ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ δὲν ἀπήντησεν εἰμὴ ἀπατεῶνας καὶ λωποδύτας, ὁ τρίτος ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Ἰταλίας δὲν γνωρίζουσιν οὐδὲ ἀνάγνωσιν.—Ἐνας λαὸς ἀμαθῆς—ἤρχισε πάλιν νὰ λέγῃ ὁ εἰς—ρυπαρὸς—προσέθετεν ὁ ἄλλος.—Κλέ—ἐφώναξεν ὁ τρίτος, καὶ ἤθελε νὰ εἶπῃ κλέπτῃς, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προφέρῃ ὀλόκληρον τὴν λέξιν· σωρὸς χαλκίνων καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν νώτων του καὶ ἐκύλισε μετὰ φοβεροῦ πατάγου ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τοῦ ἐδάφους. Καὶ οἱ τρεῖς ἠγέρθησαν ὡς μαινόμενοι καὶ παρετήρουν πρὸς τὰ ἄνω, ἐδέχθησαν δὲ εἰς τὸ πρόσωπον νέαν δράκκα νομισμάτων.—Λάθετε ὀπίσω τὰ χρήματά σας,—ἐφώναξε μὲ περιφρόνησιν τὸ παιδίον, τὸ ὅποσον ἐφαίνετο ὀπίσθεν τοῦ παραπετάσματος.—Ἐπὶ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὑβρίζουσι τὴν πατρίδα μου, δὲν δέχομαι ἐλεημοσύνην!

4. Ταξίδιον ἀπὸ Νίγδης εἰς Κων)πολιν κατὰ τὸ 1850.

Ἐληγεν ὁ Ἀπρίλιος τοῦ 1850. Ὁ πυρετός μου ἀπὸ τρι-
ταίου μεταμορφωθείς εἰς τεταρταῖον μ' ἐβασάνιζεν ἔτι.
Ἡμην τελειόροτος πρὸ καιροῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς
πατρίδος μου, καὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος ὅλην τὴν Ἀριθμη-
τικὴν. (Ἐβλεπον ὅτι τὸ ἐπαγωγότερον μάθημα εἰς τοὺς
συμπολίτας μου ἦτο τὸ μάθημα τῆς **Διαιρέσεως**. Κόμ-
ματα ἀντιπαρατεταγμένα καὶ ἀντιμαχόμενα· προσπάθεια
γενικὴ ἵνα ἐκβάλῃ ὁ εἰς τὸν ὀρθαλμὸν τοῦ ἄλλου· συζητή-
σεις καὶ διενέξεις ἀτέρμονες καὶ ἀτελεσφόρητοι.) Ὁ κήρυξ
διελάλησε τὴν ἐκ Νίγδης διὰ Κων)πολιν κίνησιν τοῦ καρ-
θαίνιου. Ἐν τοῖς πενήτηντα συνοδοιπόροις συγκατετάχθη
καὶ ἐγὼ νεώτατος τὴν ἡλικίαν.

Συγγενεῖς καὶ φίλοι προπέμπουσιν ἡμᾶς μέχρι διώρου ἀπο-
στάσεως ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῳ. Μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀφοῦ
ὠδεύσαμεν ἐπὶ ἐξάωρον, ἄλλος ἐφ' ἵππου καὶ ἄλλος ἐπὶ ἡμι-
όνου, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Καρθαίνιου στήνει τὴν σκηνὴν τῆς
σταθμεύσεως ἐν ὑπαίθρῳ, διότι κατὰ μῆνα Μάϊον οὐδεὶς
κατακλύει ἐν κώμαις ἢ ἐν ξενώσιν. Οἱ συνοδῖται ἡσυχολοῦντο
εἰς συλλογὴν ξυλαρίων πρὸς παρασκευὴν τοῦ περιφήμου ἐκ
χόνδρων (πνιγουρίου) ὀδοιπορικοῦ πιλαφίου, ἐγὼ δὲ ἑτερπό-
μην ἐκ τῆς θέας νέου καὶ εὐρυτέρου ὀρίζοντος. Ἦτο πανσέ-
ληνος· ἡ περιλημμένη θεὰ τῶν νυκτῶν ἐξέπεμπεν ἀλλεπαλ-
λήλως ἀργυρότευκτα βέλη ἐκ τοῦ ἐξ Ἀνατολῶν προβάλλον-
τος τόξου τῆς. Ἡ ὄσμη τοῦ ἐτοίμου πιλαφίου ἐκέντησε τὴν
ὄρεξιν πάντων· κύκλῳ ἤδη πάντων καθεστέντων ὡς ἐν Ἀβρα-
μιαίᾳ τραπέζῃ, ἐκροτάλιζον τὰ ξύλινα κοχλιάρια· θὰ ἐφθό-
ναι ἀναμριβολῶς καὶ αὐτὸς ὁ Λούκουλλος. Ἀφοῦ ἔφαγον ἤρ-

ξαντο οί συνδαιτυμόνες νά ἔδωσι Τουρκιστί ἐν χορῷ· ἐγὼ μόνος ὁ δυστυχῆς προσεδόκων σιγηλῶς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀποτροπαίου Ἐφιάλτου μου, τοῦ χρονίου πυρετοῦ. Παρέρχεται ὦρα, δὲν φαίνεται· παρέρχεται ἄλλη, οὔτε τότε· παρέρχεται καὶ ἡ τρίτη, ὁ πυρετός μου εἶχε μείνη ἐν τῇ πατρίδι. Ἡ χαρά μου ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Μία ἡμέρα ἀναπνοῆς καθαροῦ ὀξυγόνου ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικωτέρα πάντων τῶν βοτάνων καὶ χημικῶν σκευασιῶν τῶν φαρμακειῶν.

Ἦτο μὴν Μάϊος, καὶ τὸν Μάϊον αἰσθάνονται μόνον οἱ διὰ ξηρᾶς ὀδοιποροῦντες· ὁ ἐν ἀδάμασι καὶ σακφείροις πεποικιλμένος οὐρανός εἶνε ἡ στέγη αὐτῶν· αἱ εὐωδίαί τῶν ποικίλων ἀνθέων, ἀγνώστων τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν διαμενόντων πάντοτε εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς νοσηροὺς τόπους εἶνε τὰ ἠδύπνοα καὶ ζωοπάροχα ἐδέσματά των· τὰ τερετίσματα τῶν ἀπειροπληθῶν πτηνῶν εἶνε εἰς αὐτοὺς τερπνότερα καὶ θελκτικώτερα ἢ αἱ συναυλίαί τῶν ποικίλων μουσικῶν ὀργάνων. Ἐκεῖ αἰσθάνεταιί τις ὅτι ζῆ πράγματι· ἡ ἐν ταῖς πόλεσι ζωὴ εἶνε μᾶλλον θάνατος· οἱ ἰατροὶ καταστρέφονται ὑλικῶς ἂν συζῶσι διαρκῶς μετὰ ὀδοιπορούντων.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ὀδοιπορίας μετὰ ὁμοίαν στάθμευσιν, ἐπελθούσης τῆς νυκτός, περιμένω πάλιν τὸν πυρετόν, ἀλλ' οὔτε ἔγνος του ἐράνη· τὴν τρίτην τὸ ἐσπέρας τὸν περιμένω ἐκ νέου, τετέλεσται· ὤχητο ἀπιών· Ἀνεκάλυψα τὸ ἀντιφάρμακόν του, οὗ ἐποίησα χρῆσιν καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν κατόπιν : εἶνε ἡ ὀδοιπορία καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρος.

Διερχόμεθα διὰ τῆς Καππαδοκιῆς **Νεαπόλεως**, ἧς τὰ εὖσομα καὶ ἠδύτατα φοσειδῆ βερούκοκκα προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν μας. Ἡ ἰδιόρρυθμος καὶ χρυσοπάρυφος ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν ἐλκύει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ περιέργου περιηγη-

τοῦ. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως ἔχει τι μαγευτικόν· οἱ δὲ ὁμοεθνεῖς διακρίνονται ἐπὶ φιλομουσίᾳ.

Φθάνομεν εἰς τὸν περιώνυμον **"Αλυν**, σκηνοῦντες πάντοτε ἐν ὑπείθρῳ καὶ μεταχειριζόμενοι συνήθως τὴν αὐτὴν δίαιταν, τὴν ὁποίαν ποικίλλομεν ἐνίοτε διὰ τοῦ ὀξυγάλακτος, τοῦ ὄβελίου ἀμνοῦ καὶ τῶν καθ' ὁδὸν θηρευομένων πτηνῶν ἢ λαγῶν· τὸ αἰώνιον πιλάριον δὲν δύναται νὰ ἐκλείψῃ μιγνυόμενον μετὰ φακῆς. Σχεδιά πελώριος παραλαμβάνει τοὺς ὄδοιπόρους μετὰ τῶν ὑπόζυγιῶν αὐτῶν καὶ ἀντιπαρκατάσσειται πλαγίως κατὰ τοῦ ὀρηκτικοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ. Εὐκόλως διεπεραιώθημεν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην, ἐξ ἧς μετ' ὀλίγον ἀρικνούμεθα εἰς τὴν ὁμώνυμον τῶν **βεκτασίδων** κωμόπολιν, Μωαμεθανῶν μὲν τὸ θρήσκευμα, ἀλλ' ἰδίας τινὰς δοξασίας πρεσβευόντων καὶ ἴδιον τάγμα ἀποτελούντων, διάφορον τοῦ τῶν Μεβλεβίδων τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἐν πελωρίῳ λέβητι κατασκευαζομένη πηκτὴ οὐσία ἐξ ὀρυζίου καὶ κρέατος καὶ παρατιθεμένη ὡς ἐν συσσιτίῳ φέρει εἰς τὴν μνήμην μου τὸν Σπαρτιατικὸν μέλαναζωμόν, οὐδεὶς ὅμως ἐξ ἡμῶν ἀπεράσισε νὰ γευθῇ τῆς τροφῆς ἐκείνης ἕνεκα τῆς συμπεσοῦσης Τετάρτης. Ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ τῶν κατεγοήτευσε τοὺς πάντας, ἀναχωροῦντες δὲ θερμῶς ἠὲ χαριστήσαμεν τούτους. Τὴν ἐπαύριον φθάνομεν εἰς τὸ κατὰφυτον καὶ περιόρρυτον **Κῆρ δεχρό**. Ἐκεῖ πρῶτον εἶδον φυτείας ὀρίζης· ἀλλ' ἑθαύμασα πρὸ πάντων τὴν ταπητουργίαν τῶν χωρικῶν γυναικῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐπιδεξίως καὶ ἐντέχνως ὕραινον, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι ἦσαν μαθήτριάς τῶν περιώνυμων ταπητουργείων τῶν Γκοβελέν τῶν Παρισίων. Καὶ ἔπειτα νὰ λέγωσιν ὅτι οἱ Ἄνατολιται στεροῦνται πνεύματος καὶ καλαισθησίας! οἷα ἀναισθησία καὶ περιορισμὸς πνεύματος τῶν οὕτω φρονούντων καὶ ἀναιδῶς κηρυττόντων· οἷα παχυλὴ ἄγνοια! Τὸ χρῶμα τῶν ταπήτων

τοῦ Κῆρ σεχέρ διατηρεῖται ἀναλλοίωτον ἐπὶ αἰῶνας ὡς καὶ ἡ στερεότης αὐτῶν· ὁ συνδυασμὸς τῶν σχεδίων νομίζει τις ὅτι εἶνε προῖον καλλιτεχνικῆς τινος Σχολῆς.

Δύο ἔτι σταθμοὺς (ἂν δὲν με ἀπατᾷ ἡ μνήμη) ποιήσαντες καὶ διελθόντες ἐκ δευτέρου τὸν Ἄλυν, διὰ γεφύρας ὅμως, ἀφικνούμεθα πρὸ τῶν προπόδων τοῦ πρὸς τὴν Ἄγκυραν ὑπερκειμένου ὄρους τοῦ καλουμένου Τουρκιστί **Ἐλυᾶ δᾶγ** (ὄρους τῶν μηλεῶν), τὸ ὄνομα πιθανὸν τῶν ὠραίων καὶ εὐόσμων μῆλων τῆς Ἄγκυρας, εὐμεγέθων καὶ ὁμοίων ταῖς τῆς Ἀμασειᾶς. Πεζοποροῦντες ἐξ ἀνάγκης, ἔλκοντες ἐκ τῶν χαλινῶν τὰ κεκμηκότα ὑποζύγια ἡμῶν ἀναρριχώμενοι ἐνίοτε ὡς αἱ αἴγες τῆς Ἄγκυρας φθάνομεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἥτις ἐφαίνετο ὡς ὄροπέδιον μᾶλλον.

Πρώτην ἤδη φορὰν ἔβλεπον ὀρίζοντα ἐκτεταμένον, οὗ εἰς τὰ ὄρια ἐγάνετο ἡ ὄρασις· μακρόθεν πρὸς ἀνατολὰς τὸ ὑψικάρηνον **Ἀργαῖον** τῆς Καππαδοκίης προέβαλλεν ἀγερώχως τὴν πάλλευκον κορυφὴν του· πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ ἀπώτατον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος ἐξετείνετο λευκὴ τις ὄβρη.

Κάτωθεν πρὸν τὴν δυτικὴν ὑπώρειαν διεκρίνοντο αἱ ἐρυθροβαφεῖς στέγαι τῶν οἰκιῶν τῆς Γαλατικῆς **Ἄγκυρας** ὡς καὶ τὰ ἐτοιμόρροπα τεῖχη τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως· ἐκεῖθεν ἐφαίνετο καὶ ἡ ἐκτεταμένη καὶ εὐφορος πεδιάς της.

Εἴχομεν διακνητερεύσει ἐπὶ τοῦ ὄρους στήσαντες τὴν εὐρεῖαν σκηνὴν μας. Ὁ Ἥλιος τοῦ Μαΐου ἀνέτελλε φαιδρῶς, αἱ δὲ ὀνομασταὶ Ἀγκυραναὶ αἴγες ἐξήρχοντο εἰς νομὴν. Τί τρίγες πολύτιμοι αἱ τῶν αἰγῶν τούτων! Πρὶν ἢ ἐκκινήσωμεν ἐκ τοῦ ὄρους πίνω ἐκ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος τοῦ ἀναβλύζοντος ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ καὶ ἔχοντος τονωτικὴν ἀρετὴν ἀνωτέραν τῶν περιφημοτέρων μεταλλικῶν ὑδάτων.

Ἐξερχόμεθα τῆς Ἄγκυρας. Ἡ ἡμερησία πορεία διήρκει

ἕξ ὥρας, τρεῖς μὲν τὴν πρωΐαν, τρεῖς δὲ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὸ μὲν, ἵνα ἀποφεύγωμεν ἡμεῖς τὴν θερινὴν ἡλίαν, τὸ δέ, ἵνα καὶ τὰ φορητὰ ζῶα ἀναπαύωνται καὶ κορέτῃσι τὴν πεῖνάν των διὰ τοῦ ἀφθόνου χόρτου τῶν χλοερῶν ἀγρῶν. Τὰ τραγελαφικὰ ἄσματα τῶν εὐθύμων πάντοτε συνοδιτῶν εἶχον ὡς προανάκρουσμα τὰ Μαϊάτικα κελαδήματα τῶν ὑποζυγίων καὶ ἀνεμιγνύοντο ἐν τοῖς ἤχοις τῶν κωδωνίσκων αὐτῶν. Ἦτο αἰθρία· εὐρισκόμεθα μετὰ γηλόφων μετρίων διαστάσεων. Αἶφνης βροχὴ βραγδασιότατη καταπίπτει κρουνηδόν ἐν ἀκαρεὶ δὲ ἐσχηματίσθη χεῖμακρος ὀρμητικώτατος καὶ ἔρρεεν ἀπειλητικῶς διὰ τῆς εὐρείας φάραγγος. Ὁ ὄνος ἐνὸς χωρικοῦ διαβλίνοντος κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν συμπαρασύρεται μετ' αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀρχιαγωγιάτης μας Ἀβδουλάχ, ἄριστος κολυμβητὴς σώζει τὸν ἀναβάτην ἐκ τοῦ προφανοῦς ὀλέθρου· ὁ ταλαίπωρος ὄνος τίς οἶδε τί ἀπέγεινε. Ἡμεῖς ἔντρομοι ἀνεμένομεν ἐπὶ παρακειμένου ὑψώματος, ἕως οὗ παρέλθη ἡ βροχὴ. Τέταρτον ὥρας μόνις διήρκεσε καὶ αἱ πύλαι τοῦ οὐρανοῦ ἐκλείσθησαν εὐθύς.

Ἄνερχόμεθα μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ παρὰ τὸ Ἄγιάδιον ὄρους καὶ τανύομεν τὴν σκιητὴν πλησίον τῶν δύο ὀνομαστῶν βρυσάκιων, ἐξ ὧν ἔρρεεν ἀενάως μέλι μᾶλλον ἢ ὕδωρ, δροσερώτατον, γλυκύτατον καὶ χωνευτικώτατον. Ἦτοιμάσθη ἐρίφιον καὶ ἐδειπνήσαμεν κατὰ κόρον, οὐδένα φόβον ἔχοντες δυσπεψίας πρὸ τοῦ θεσπεσίου ἐκείνου νέκταρος. Κατευχαριστήσαντες οὕτω τὸν στόμαχον ἐπεκκλέσθημεν καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ προητοῦ Μαρφέως.

Πόσον ζωηρὰ καὶ λαμπρὰ τὰ ὄνειρα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας καὶ πόσον ἠδέως θίγουσι τὴν ἀπαλὴν καρδίαν! Ἐβλεπον καθ' ὕπνον πρὸ ἐμοῦ δάση, πεδιάδας, ὠκεανούς, ἠπείρους, ἔβλεπον πόλεις μὲ ὑψηλὰ οἰκοδομήματα, μέγαρα βασιλικά,

Μουσεῖα καὶ Βιβλιοθήκας· ἔβλεπον πληθὺν ἀναρίθμητον ἀνθρώπων, ἀγνώστων μοι ὄμως, ποικιλοτρόπως ἐνδεδυμένων καὶ διερχομένων ἔμπροσθέν μου. Ὡ γλυκύπικρος ἀνάμνησις! εἶδον καὶ τὴν ἐμὴν ἀγαθὴν μητέρα, πλήρη ἀκριβοῦς φιλοστρογίας, γονυπετιῇ πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ εὐχομένην μετὰ θακρῶν ὑπὲρ τῆς αἰσίας ἀφίξεώς μου εἰς Βυζάντιον καὶ τῆς ταχυτέρας ἐπανόδου μου εἰς τὴν γενέτειραν. Ὡνειρευόμην ὅτι ἤμην ὁ ἦρωσ τῶν περιουσιῶν, ὁ βασιλεὺς τῶν περιηγητῶν. Εἶχον τοὺς ὀρθακμοὺς ἐστραμμένους πρὸς Οὐρανοὺς καὶ ὕμνολόγουν τὸν ἐπὶ θρόνου δόξης καθήμενον δημιουργὸν τοῦ παντός· ὑπὸ τοὺς θεῖους Αὐτοῦ πόδας ἔλαμπον ὡς Ἄγγελοι τὰ ἀστραπόμορφα τάγματα τῶν ἀπειροπληθῶν φωτοδόλων ἀστέρων.

Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνκτέλλοντος Ἡλίου μᾶς ἀρύπνισαν καὶ ἔσπευδον πάντες ἀφοῦτ ἠτίμασαν τὰ ζῶα τῶν νά ταχθῶσιν εἰς τὴν συνοδείαν. Παρκακάμπτομεν τὸ **Βεῖπαζάριον**, οὐτινος οἱ περιώνυμοι πέπονες διὰ τὸ πρόωρον τῆς ἐποχῆς ἐστερήθησαν ἀτυχῶς τῆς μαρτυρίας τῶν γευστικῶν ἡμῶν ὀργάνων. Διερχόμεθα τὸ **Τουρβαλί** καὶ τὸ **Ταοακλί**, ἔνθα εἰς ποταμίσκος θολὸς πάντοτε χρησιμεύει εἰς πότιν τοῖς κατοίκους. Προχωροῦμεν . . . Ἡ ρωνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ καρκαβανίου συσσωματώνει πάντας τοὺς συνοδοιπόρους καὶ παρατάσσονται εἰς φάλαγγας, ὡς εἰ ἐπέκειτο μάχη.

Εἶχομεν πλησιάσει εἰς τὸ φοβερὸν Παγερσάκ δερεσί (φάραγξ τῶν ἐντέρων). Δέος ψυχρὸν καταλαμβάνει τὴν ἄπειρον ἔτι ἐν ταῖς κινδύνοις καρδίαν μου. Ἐχρησίμευεν ἡ φάραγξ αὕτη ὡς λημέριον ταῖς ὀρεσιβίαις λησταῖς. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Δερβέν—ἀγῆν, ἐν τῷ καρτεῖῳ τοῦ ὁποίου κατελύσαμεν ἐκ προνοητικοῦ πνεύματος, διήλθομεν αὐτὴν ἄνευ τινὸς ἀπυκταίου. Ἐκεῖθεν προχωρήσαντες ἀφικνούμεθα μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μέγα καὶ βαθύσκιον δάσος τῆς **Σαπαύτζας**.

Πρώτην φοράν ἀντελήφθην τί ἐστὶ δάσος. Δένδρα ὑψίκομα, ἀειθαλῆ πολλὰ βρῖθοντα καρπῶν εἰς ἀγρίαν κατάστασιν· θάμνοι ἀνθοστόλιστοι, χόρτα καὶ βότανα ποικίλα· πτηνὰ ποικίλων εἰδῶν, μεγεθῶν καὶ χρωμάτων, τὰ μὲν κρυπτόμενα ὑπὸ τὰ φυλλώματα, τὰ δὲ τανύοντα τὰς πτέρυγας ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν κλώνων, ἄλλα δὲ ἰπτάμενα ἄνωθεν καὶ ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς ποιοῦντα ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἅπαντα ἐν ἄρμονικωτάτῃ συναυλίᾳ ἄδοντα καὶ μέλποντα τὰς χαριστάτας τοῦ δάσους Νύμφας. Ἄσυνήθεις εἰς ἐμὲ φωναὶ ζῶων καὶ θηρίων κεκρυμμένων εἰς τὰ ἐνδότερα, ὅπου ὁ ὀρθαλμὸς δὲν εἰσέδυσεν, ἀγρίως ἐκπεμπόμεναι φρικίαισιν ἐνέπνεον εἰς ὄλον μου τὸ νευρικὸν σύστημα. Σμήνη ἐντόμων πτερωτῶν τε καὶ ἀπτερόν, προβάλλοντα τὰ ὄξεα καὶ ἰοβόλα αὐτῶν κέντρα ἀπειλητικῶς ἐπολιόρκουν τὴν σκιάδα, εἰς ἣν εἶχομεν καταλύσει ὅπως γευματίσωμεν. Ἦτο ἤδη μεσημβρία. Βεχθεῖα λύπη συνέθλιβε τὴν καρδίαν μου, ὅτι δὲν εἶχαν σπουδάσει ἔτι τὴν Βοτανικὴν καὶ τὴν Φυτολογίαν, οὐδὲ τὴν Ὀρνιθολογίαν καὶ τὴν Ἐντομολογίαν, ἵνα ποιήσω τὴν ταξινομίαν καὶ ὀνοματολογίαν τῶν κατοίκων τοῦ δάσους, πτηνῶν, ἐντόμων, δένδρων, θάμνων, βοτανῶν καὶ χόρτων. Μετὰ τὸ γεῦμα καταλιπὼν τοὺς συνοδοιπόρους, βέγγχοντας ἤδη ὑπὸ τὴν σκιάδα, ἐκ περιεργείας εἰσδύω ἐντὸς τοῦ δάσους· καίτοι δὲν εἶχον ἀπομακρυνθῆ πολὺ, ἐν τούτοις ἀπώλεσα τὰ ἔγνη τῆς γραμμῆς, ἣν εἶχον ἀκολουθήσει. Πέριπλανῶμαι ἔνθα κάκεισε καὶ δὲν εὐρίσκω διέξοδον· ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ μου κλαίω ὡς μωρὸν παιδίον καὶ θρηνῶ τὴν τύχην μου· ἐξάγω ἐνίστη κραυγὴν πνιγηράν, ἣτις βεβαίως δὲν ἔφθανε μέχρι τῆς σκιάδος. Δὲν ἐτόλμων νὰ φωνάξω ὑψηλότερον, φοβούμενος μὴ τὰ ἐμφωλεύοντα ἄγρια θηρία ἀκούσαντα ἐφορμήσωσι κατ' ἐμοῦ. Εὐτυχῶς ἐκ τινος ρυσικῆς ῥοπῆς μου ἢ μάλλον κατὰ σωτήριον

ἔμπνευσιν τῆς θείας προνοίας, πρὶν ἢ κατευθύνω τὰ βήματα ἔνδον τοῦ δάσους, εἶχον παρατηρήσει διὰ τῶν ἀραιῶν μερῶν μεταξὺ τῶν κλώνων τὴν πορείαν τοῦ Ἡλίου, ὃν ἐζήτησα νὰ ἔχω ὡς πολικόν μου ἀστέρα, ἄνευ ἄλλου μίτου Ἀριάδνης διὰ τὴν ἐξοδόν μου καὶ περιχαρῆς ἐπανεῦρον τὴν σκιαᾶν, ὁμῶσας ὅπως μηδέποτε τοῦ λοιποῦ ὀλισθήσω εἰς τοιαῦτα ῥιψοκίνδυνα διαθήματα. Πολλὰ μαθήματα διδάσκουσι τῷ ἀνθρώπῳ αἱ περιουδεῖαι.

Μετὰ ὀκτᾶωρον δασοπορείαν διὰ τῆς μόνης πεπατημένης καὶ σκολιᾶς ἀτραποῦ φθάνομεν εἰς κλιτὴν τινα, ἔνθα λωρὶς μᾶλλον ἢ ὕδός, στενωτάτη καὶ τραχεῖα, πλήρης λίθων καὶ χαλίκων, ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν διάβασιν ἡμῶν πεζοπορούντων σὺν τοῖς ἡμιόνοις. Φάραγξ βαθεῖα καὶ μακρὰ ἔχαινε κάτωθεν. Κάμηλός τις μετὰ φορτίου σιδηρῶν ῥάβδων κατεκρημνίζετο πρὸ ἡμῶν καὶ ἐκίνει τοὺς ὀλοαυγμοὺς τοῦ ἀπέλπιδος καμηληλάτου.

Μακρόθεν μυκηθμός τις διαρκῆς καὶ ἐντεταμένος, ὡς βροντὴ συνεχῆς νεφῶν, μετέκπλήττει ἤτο ἡ βοή τοῦ **Σαγγαρίου**, μετὰ καταπληκτικῆς ὀρμῆς συμπαρασύροντος πᾶν τὸ προστυχόν· ἐκ τοῦ ὕψους ἐξ οὗ καθορῶμεν εἶχε τι τὸ ποιητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές ὁ ποταμὸς οὗτος. Προχωρήσαντες ἐκεῖ διὰ μέσου ἐκτεταμένων ἀγρῶν φθάνομεν εἰς λοφίσκον τινα, ὁπόθεν ἔχομεν πρὸ τῶν ὀμμάτων μας ὡς ἀργυροῦν κάτοπτρον τὴν Προποντίδα. Ἀλλαλαγμὸς χαρῆς ἀκούεται ἐξ ὅλων τῶν στομάτων, ἐγὼ δὲ πρόωτην φορὰν θεώμενος θάλασσαν τοσοῦτον κατενύγην τὴν καρδίαν, ὥστε τὰ χεῖλη μου αὐτομάτως ἀνέπεμπον ὕμνον εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεόν. Κεντοῦμεν τὰς ἡμιόνους καὶ ἡ **Νικομήδεια** δὲν βραδύνει νὰ ὑποδεχθῆ ἡμᾶς ἐν πομπῇ.

Ἔχει τι θελκτικὸν καὶ ἡ θάλασσα. Νέος ὀρίζων ἀνοίγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ ἀτμοκίνητον εἰς ὃ ἐπεβιάσθη διασχίζει ὡς ἀστραπὴ διὰ τῶν τροχῶν τοῦ τὴν ὑγρὰν ὁδόν. Λόγος δελφίνων ἀναδυομένων καὶ καταδυομένων πρὸ τοῦ πλοίου τάσσεται ὡς πρωτοπορία.

Ἐγὼ ῥίπτων κατὰ διαλείμματα βλέμμα περιέργων εἰς τὰ πέριξ στρέφω ἐνίοτε καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἵνα ἴδω τὴν παραλίαν τῆς ποθητῆς χώρας, ἣν κατέλειπον μετὰ λύπης ἀνευ ὠρισμένης προθεσμίας· ἐνῶ δὲ οὕτως ἐρεμέβαζον, φωνή τις ἐκ τοῦ πληρώματος πλήττει αἴφνης τὸ ἀκουστικόν μου τύμπανον Ἰδού· αἱ **Ποιγκιπόννησοι!** Ἰδού ἡ **Κων)πολις!**

Θέα μαγευτικωτάτη. Ὅστις δὲν εἶδε μακρόθεν τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων, οὐδὲν ἔδοκίμασεν ἀληθῆ εὐχαρίστησιν ἐκ τῶν ποιοδειῶν

Τὸ ἀτμόπλοιον ἀγκυροβολεῖ πρὸ τοῦ **Κερατίου κόλπου**. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν δὲν συνησθαινόμην παντελῶς ἂν ὁ νοῦς μου ἐλειτούργει κανονικῶς ἢ διήρχετο τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς ἐκστάσεως· θάμβος κατεῖχε τοὺς ὀφθαλμούς μου. Δεξιόθεν ὁ μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδος τοῦ **Βόσπορος**, ὅθεν ἔπνεε διαρκῶς δροσερώτατος βορρᾶς, ἐκύλιεν ὑπερηφάνως τὰ ρεύματά του πρὸς τὴν Προποντίδα, ἅτινα προσκρουόμενα κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Λεάνδρου περιεδινούντο σιφωνοειδῶς· ἀριστερόθεν τὰ **Βυζαντινὰ ἀνάκτορα** ἀνχιμινήσκοντα ἡμέρας ἀρχαίας καὶ φαινόμενα ὡς κορωνίς τῆς ἐπὶ ἑπτὰ λόφων ἰδρυμένης μεγαλουπόλεως· τεμένη μεγαλοπρεπῆ καὶ πολυάριθμα, ἐν οἷς τὰ ἐξέχοντα ἦσαν ὁ ναὸς τῆς **Ἀγίας Σοφίας** μετὰ τοῦ περικαλλοῦς θόλου του, τὸ τοῦ **Σουλτάν Ἀχμέτ** μετὰ τοὺς ἑξὶ μιναρέδες, τὸ τοῦ **Σουλτάν Βαγιαζήτ**, τὸ **Σουλταϊμανιέ**, τὸ **Γιενῆ Τζαμί** κ.λ.π. οἰκήματα μεγαλοπρεπῆ· ἡ **Ἵψηλὴ Πύλη**, τὸ **Παλαιὸν**

Σεράϊον μὲ τὸν ὑψηλὸν φάρον τῶν πυρκαϊῶν ὁ ὀβελίσκος τοῦ Ἰπποδρομίου κ. τ. λ. κ. τ. λ. Ἐμπροσθεν σκάρη προσημισμένα, ἄπειρα τὸ πλῆθος καὶ διαφόρου χωρητικότητος. Ἐντεῦθεν ὁ **Γαλατᾶς** καὶ τὸ ἄνω κείμενον Πέραν ἀριστοκρατικὸν περιβεβλημένον ὕψος, ὅπου ἦσαν ἀναπεπταμένα αἱ σημαῖαι τῶν Πρεσβειῶν ὅπισθεν ἡ **Χουδούπολις** καὶ ἡ θελκτικὴ **Χαλκηδών** μακρόθεν λόφοι δασώδης καὶ κῆποι κατάφυτοι ἐπαυξάνοντες τὴν καλλονὴν τῆς μεγαλωνύμου πόλεως· ἐν τῇ παραλίᾳ πληθὺς ἀνθρώπων μετὰ ἰδιορρύθμων ἐνδυμασιῶν, ἀδιαλείπτως κινουμένων: ἔμποροι, ὑπάλληλοι, μεσῆται, παρὰγγελιοδόχοι, ἀμχζηλάται, ἀχθοφόροι, πορθμεῖς, κλπ. ἔτι δὲ διεκρίνετο καὶ ἀγέλη κυνῶν ἀδεσπότην ἄλλ' ἠπίων.

δ. Ὁ Ἱερώτερος ἔθως.

Κατὰ τὴν τριακοστὴν Ἰανουαρίου 1820, ἡμέραν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, προσεκάλεσεν ὁ Γεροστάθης μετὰ τὸ τέλος τῆς ἑορτῆς εἰς τὸ γεῦμα αὐτοῦ τοὺς δέκα μεγαλυτέρους μαθητὰς τοῦ σχολείου, εἰς οὓς πολλὰ διηγήθη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος καὶ τῆς παρακμῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ ἀρετὴ καὶ φιλοπατρία, εἶπεν, ἐδόξασαν καὶ ἀνύψωσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἡ πολυτέλεια, ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ διαφθορὰ ἐπήνεγκον τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Ἡ διχόνοια καὶ οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ προὐκάλεσαν τὰς ἐξωτερικὰς ἐπεμβάσεις καὶ ἐπομένως τὴν ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὑποδούλωσιν αὐτῆς.

Ἄλλ' ἡ πατρίς, παιδία μου, εἶπεν ὁ γέρον, εἶνε μήτηρ φιλόστοργος, ἦν καὶ εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ὀρείλομεν ν' ἀγαπῶμεν, τὸ πᾶν ὑπὲρ αὐτῆς θυσιάζοντες:

«Αὐτὴν ὡς ἔχωμεν ἕς τὸν νοῦν, αὐτὴν ὡς ἀγαπῶμεν,
καὶ ὅπου ἂν ὑπάγωμεν, ὡς μὴ τὴν λησμουῶμεν».

Γλυκύτετον καὶ ἐκφραστικώτατον εἶνε τῷ ὄντι τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος. Ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως ταύτης ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὴν μητέρα. Ἐὰν λοιπὸν ὀφείλωμεν ν' ἀγαπῶμεν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἡμῶν, διπλασίαν ἀγάπην ὀφείλομεν πρὸς τὴν πατρίδα, ἣτις ἐν ἑαυτῇ συνεννοῖ ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς καὶ μετ' αὐτῶν πάντας τοὺς προγόνους, πάντας τοὺς συμπολίτας, ὅλον τὸ παρελθὸν καὶ ὅλον τὸ μέλλον ἡμῶν.

Ἡ πρὸς τὴν κοινὴν δὲ ταύτην μητέρα ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν εὐγενῆ καὶ ὑψηλὴν ἀρετὴν τῆς φιλοπατρίας. Ἀλλά, καθὼς δὲν εἶνε ἀληθὴς Χριστιανὸς ὅστις, πιστεύων εἰς Χριστόν, δὲν ἀποδεικνύει τὴν πίστιν αὐτοῦ ταύτην διὰ τῶν Χριστιανικῶν αὐτοῦ ἔργων, τοιοῦτετρόπως οὔτε φιλόπατρις εἶνε ὅστις, λέγων ὅτι ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα, δὲν προσπαθεῖ διὰ τῶν πατριωτικῶν ἔργων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ταύτην. Ὁ ἀληθῶς φιλόπατρις ὀφείλει οὐ μόνον νὰ μὴ βλάβῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ τῆς κακοηθείας καὶ τῶν παθῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαθίσταται πάντοτε ὠφέλιμος εἰς αὐτὴν διὰ τῆς ἀρετῆς, τῶν κόπων, τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν αὐτοῦ. Οἱ ἔνδοξοι ἀρχαῖοι ἐκκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς παραδείγματα ἀξιοθαύμαστα καὶ ἀξιομίμητα ἀληθοῦς φιλοπατρίας. Ἴνα θαυμάσητε δὲ τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν, θέλω διηγηθῆ ὑμῖν τινὰ ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων, ἐλπίζων ὅτι τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ ἐθέρμανε τὰς καρδίας τῶν ἀρχαίων, θέλει θερμάνῃ καὶ τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς παρηγορίαν τῆς φίλης πατρίδος.

α'. Ὁ Θάνατος τοῦ Κόδρου.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Ἀθηναῖοι, πρὶν ἢ δημοκρατηθῶσιν, ἔζων ὑπὸ βασιλεῖς. Ὅτε δὲ ἐβασίλευεν ἐν Ἀθή-

ναίς ὁ Κόδρος, οἱ Δωριεῖς εἰσβαλόντες ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κυριεύσαντες τὰ Μέγαρα ἠπειλοῦν καὶ τὰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ χρησμὸς ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἐπιτυχίαν καὶ θρίαμβον κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἃ ἤθελον διαφυλάξῃ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως Κόδρου.

Ὁ Κόδρος μαθὼν τὸν χρησμὸν, ἀποφασίζει εὐθὺς νὰ θυσιάσῃ καὶ θρόνον καὶ ζωὴν πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως αὐτοῦ πατρίδος. Ὅθεν ἐνδυθεὶς ὡς χωρικός προσέρχεται ἄγνωστος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν· ἐκεῖ δὲ διερεθίζων καὶ προκαλῶν τοὺς στρατιώτας, κατορθοῦ ἐπὶ τέλος νὰ τραυματισθῇ καιρίως ὑπ' αὐτῶν καὶ οὕτω ν' ἀποθάνῃ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος θάνατον, τὸν ἐνδοξότερον καὶ γλυκύτερον παντὸς ἄλλου θανάτου. Οἱ Δωριεῖς, ἅμα πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φανευθεὶς χωρικός ἦτο ὁ βασιλεὺς Κόδρος, καὶ ὅτι ὁ κατὰ τὸν χρησμὸν ὄρος τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐματχιώθη, ἀπῆλπισαν καὶ ἀνεχώρησαν, αἱ δὲ Ἀθηναίαι ἐσώθησαν.

Μεγίστη εἶνε, παιδιὰ μου, προσέθηκεν ὁ γέρον, ἡ δύναμις τοῦ καλοῦ παραδείγματος! Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι τὴν εὐγενῆ φιλοπατρίαν τοῦ Κόδρου καὶ τὴν ὑπὲρ πατρίδος γενναίαν θυσίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ προὐκάλεσεν ἡ πρὸ αὐτοῦ πατριωτικὴ θυσία τῆς Ἀγραύλου.

Τίς ἦτο ἡ Ἀγραύλος καὶ ποία ἡ πατριωτικὴ αὐτῆς θυσία; ἠρώτησαν τότε οἱ μαθηταὶ τὸν Γερροστάθην. Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη αὐτοῖς τὰ ἑξῆς :

β'. Ἡ θυσία τοῦ Ἀγραύλου.

Ἡ Ἀγραύλος ἦτο θυγάτηρ τοῦ Κέρροπος, τοῦ πρώτου θεμελιωτοῦ καὶ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων. Ἐνῶ δὲ αὕτη ἔζη ἐν Ἀθήναις, ἐχθροὶ κατεπολέμουν τὴν πόλιν· οἱ δὲ Ἀθη-

ναῖοι κινδυνεύοντες ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τί πρέπει νὰ πράξωσιν, ὅπως νικήσωσι καὶ σωθῶσι. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπεκρίθη ὅτι τότε μόνον θέλουσι νίκησῃ καὶ σωθῆ ὁ Ἴθρηναῖοι, ὅταν ἔκουσίως θυσιασθῆ τις ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ πατρίδος.

Ἡ εὐγενὴς βασιλόπαις Ἄγραυλος, συναίσθανομένη σφοδρὸν τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, γενναίως ἀποφασίζει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν εἰρημένον χρησμὸν καὶ θυσιάσῃ ἔκουσίως τὴν ζωὴν αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος. Ἀναβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἰθρηναίων καὶ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἀρόβως κατακρημνίζεται, ὅπως διὰ τοῦ θανάτου αὐτῆς δώσῃ ζωὴν καὶ νίκην εἰς τὴν φίλην πατρίδα.

Εὐγνωμονοῦντες οἱ Ἰθρηναῖοι διὰ τὴν ἠρωϊκὴν ταύτην θυσίαν τῆς Ἄγραυλου καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ διαιωνίσωσι τὴν μνήμην αὐτῆς, συνέστησαν καὶ ἐώρταζον ἕκτοτε ἐν Ἰθρηναίῳ ἑορμὴν δημοσίαν Ἄγραύλεια καλουμένην. Ἀνήγειραν δὲ πρὸς τιμὴν τῆς φιλοπάτριδος ἠρωίδος ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ναόν, ἐν ᾧ πάντες οἱ νέοι τῶν Ἰθρηναίων ὠρκίζοντο ὅτι θέλουσιν ὑπερασπίζῃ μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς τοὺς συμπολίτας. τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς.

γ'. Ὁ ὄρκος τῶν νέων.

Ὁ Γεροστάθης τότε λαβὼν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ βιβλίον ἀνέγνω ἑλληνιστὶ καὶ εἶτα ἐξήγησε τὸν ὄρκον, ὃν ἐν Ἰθρηναίῳ οἱ παῖδες γινόμενοι ἔφηβοι ὠρκίζοντο, ὡς ἐξῆς:

«Δὲν θέλω ποτὲ κατασχῆναι τὰ ὄπλα τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω ποτὲ ἐγκαταλείπειν ἐν τῇ μάχῃ τὴν τάξιν καὶ τὸν παραστάτην μου. Θέλω ἀγωνίζεσθαι πάντοτε ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς πατρίδος. Θέλω

τιμᾶ καὶ ὑπερασπίζῃ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια τῆς πατρίδος. Θέλω ὑπακοὴν προθύμως εἰς τοὺς ἐμφρόνως κρίνοντας καὶ θέλω ἐξακολουθῆ νὰ εἶμαι εὐπειθῆς εἰς τῆς πατρίδος τοὺς νόμους, καταδιώκων πάντα παραβάτην αὐτῶν, Οἱ δὲ Θεοὶ ἔστωσαν μάρτυρες τούτων ! »

Τοιοῦτον ὄρκον, τοιαύτας ἱερὰς ὑποσχέσεις ὀρεῖλετε καὶ ὑμεῖς, φίλτατοι νέοι, εἶπεν ὁ Γεροστάθης :

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὑπεσχέθησαν πάντες καὶ δὲν ἔπαυσαν πάντες θαυμάζοντες τὴν γενναιότητα τῆς Ἀγραύλου. Ὁ δὲ γέρον προσέθηκεν ὅτι καὶ ἄλλαι ἐμπνεόμεναι ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας καὶ τὴν πατρίδα των καὶ τὸ γυναικεῖον φύλον ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν.

δ'. Ὁ Θρασύβουλος κατὰ τῶν τριάκοντα τυράννων.

Ἐνθυμεῖσθε βεβχίως ἐκ τοῦ μνημόσμου τῆς ἀρχαίας ἱστορίας πῶς ἐπερατώθη ὁ ὀλέθριος Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Λύσανδρος, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον, ἐκυρίευσεν τὸν Πειραιᾶ, κατεκρήμνισε τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ καταλύσας τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων καθυπέταξεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων.

Ἄλλ' ὁ Θρασύβουλος μὴ ἀνεχόμενος νὰ ἔχη πατρίδα δούλην καὶ ὑπὸ αἰμοβόρων τυράννων κατασπαραττομένην, ἀποφασίζει γενναίως τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Ὅθεν συνεσκέπτετο μυστικῶς μετ' ἄλλων φυγάδων καὶ συγχρόνως μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις συμπολιτῶν αὐτοῦ· προτελκύσας δὲ καὶ τὴν ἀγάπην καὶ συνδρομὴν Θηβαίων τινῶν, κυριεύει ἐξάφ-

νης τὴν Φυλὴν, χωρίον ὀχυρὸν τῆς Ἀττικῆς. Ἀποκρούων δὲ γενκίως τοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας τῶν Τριάκοντα, μεταβαίνει εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀπειλῶν ἐκεῖθεν τοὺς Τριάκοντα. Ἄλλ' οἱ Τύραννοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρασύδειλοι, φεύγουσι τότε μακρὰν τῶν Ἀθηῶν· οὕτω δὲ ὁ Θρασύβουλος ἐπαναφέρει τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀπαλλάττων αὐτὴν τῶν δεινῶν καὶ τῶν βασάνων τῆς τυραννίας.

ε'. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερῶν τὰς Θήβας.

Τὸ ἀξιομίμητον παράδειγμα τοῦ φιλοπάτριδος Θρασυβούλου ἐμιμήθη καὶ ὁ μέγας πολίτης τῶν Θηβῶν Πελοπίδας.

Ὁ δοξομανῆς, ἀλλ' ἀφιλότιμος Θηβαῖος Λεοντιάδης ἐθυσίασεν ἐν τῇ φιλαρχίᾳ αὐτοῦ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος καὶ διὰ προδοσίας αἰσχροῦς παρέδωκε τὸ φρούριον τῶν Θηβῶν, τὴν Καδμείαν, εἰς Σπαρτιατικὴν φρουράν. Στηριζόμενος δὲ ἐπὶ τῆς Σπαρτιατικῆς ταύτης κατοχῆς, ἐκυβέρνα ἀτίμως καὶ παρανόμως τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Ὁ Πελοπίδας καὶ τινες ἄλλοι φιλοπάτριδες Θηβαῖοι, μὴ ὑποφέροντες τὸ αἰσχρὸν τοῦτο, ἐγκατέλιπον τὰς Θήβας καὶ προσέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄν καὶ νέος τότε ὁ Πελοπίδας, φλεγόμενος ὁμως ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς πατρίδος ἔρωτος, ἀπεφάσισε τὸ πᾶν νὰ διακινδυνεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν. Ὅθεν, ποτὲ μὲν ὑπενθυμίζων τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ τὸ ἔνδοξον τοῦ Θρασυβούλου ἀνδραγάθημα, ποτὲ δὲ λέγων πρὸς αὐτούς, ὅτι αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον εἶνε νὰ παραμελῆ ὁ πολίτης τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀτιμαζομένην ὑπὸ ξένων ὀπλων, καὶ ἄλλοτε ὅτι προτιμότερος ὁ θάνατος παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν, δὲν ἔπαυε προετοιμάζων καὶ ἐξάπτων καθ' ἡμέραν

τοὺς Θηβαίους πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς δούλης πατρίδος αὐτῶν. Ὅτε δὲ τὰ πατριωτικὰ αὐτοῦ σχέδια ὠρίμασαν, μεταβάς μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ εἰς τὰς Θήβας, κατώρθωσε καὶ τὸν αἰσχρὸν προδότην Λεοντιάδην νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν Σπαρτιατικὴν φρουρὰν ν' ἀποδιώξῃ καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ Πατρίδα.

Ἐκτοτε ὁ Πελοπίδας δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος καὶ διακινδυνεύων μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου αὐτοῦ Ἐπαμεινώνδου ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς φιλότατης αὐτοῦ πατρίδος.

Εἶτα ὁ Γεροστάθης ὠμίλησε καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους, ὃν τοσοῦτω μᾶλλον πατριωτικὸν ἐθεώρει, καθ' ὅσον ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ δὲν ἀπέθανεν ἐν ἐνθουσιώδει βρασμῷ μάχης τινός, ἀλλ' ἡσύχως καὶ ἐσκεμμένως ἐν τῇ φυλακῇ προὔτιμησε νὰ πῖν τὸ κώνειον ἢ νὰ βλάψῃ τὴν φιλότατην αὐτοῦ πατρίδα, δίδων παρὰδειγμα ἀσεβείας πρὸς τοὺς νόμους αὐτῆς διὰ τῆς δραπετεύσεως. Ἴδου δὲ ὅσα περὶ αὐτοῦ διηγήθη εἰς τοὺς μικροὺς καὶ ἀγαπητοὺς αὐτοῦ φίλους.

σι'. Ὁ Σωκράτης ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ.

Ἐνῷ ὁ Σωκράτης καταδεδικασμένος εἰς θάνατον, περιέμενεν ἀταράχως ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔμελλε νὰ πῖν τὸ θανατηφόρον κώνειον, οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ αὐτοῦ, μὴ ὑπορέροντες νὰ ἴδωσι τὸν ἐνάρετον διδάσκαλον αὐτῶν ἀποθνήσκοντα ἀδίκως, προητοίμασαν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ πάντα τὰ μέσα τῆς δραπετεύσεως καὶ τῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀσφαλοῦς διασώσεως αὐτοῦ.

Πρωίαν τινὰ ἐγειρόμενος ὁ Σωκράτης ἐν τῇ φυλακῇ ἐκ τοῦ ἡσυχίου ὕπνου, ὃν μόνον αἱ ἐνάρετοι καὶ εὐσυνείδητοι ἄν-

δρες καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου αὐτῶν δύνανται νὰ κοιμῶνται, βλέπει καθήμενον πλησίον τῆς κλίνης αὐτοῦ τὸν φίλτατον μαθητὴν αὐτοῦ Κρίτωνα, ὅστις ὄρθρου βαθύς εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς τὸ δεσμοτῆριον, ἵνα κοινοποιήτῃ εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ὅτι τὴν ἐπιούσαν ἔμελλε νὰ δώσωσιν αὐτῷ τὸ κώνειον καὶ συγχρόνως καταπέισῃ αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς φυλακῆς, καθόσον τὰ πάντα ἦσαν ἤδη πρὸς τοῦτο ἔτοιμα. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἐνῶ ἀρ' ἐνὸς ἀκούει μετ' ἀταραξίας τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἐπικειμένου θανάτου αὐτοῦ, ἀποκρούει ἀρ' ἑτέρου τὴν ιδέαν τῆς δραπετεύσεως καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Κρίτωνος.

Ἡ εὐπέθεια εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὰς ἀποράσεις τῶν δικαστηρίων ἦτο, κατὰ τὸν Σωκράτην, τὸ ἱερώτερον χρέος παντὸς πολίτου, ἀγαπῶντος ἀληθῶς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Προϋτίμησε λοιπὸν νὰ μείνῃ ἐν τῇ φυλακῇ καὶ θυσιάτῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἢ νὰ δραπετεύσῃ, παραβιάζων οὕτω τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου. Ἴνα δὲ καταπέισῃ περὶ τούτου καὶ τὸν φίλον αὐτοῦ Κρίτωνα, ὅστις ἐπέμενε ἐπιθυμῶν τὴν διάσωσιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, εἶπε πρὸς αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Ἐάν, φίλε Κρίτων, ἤθελον ἀποφασίσῃ νὰ δραπετεύσω ἐκ τῆς φυλακῆς, οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πατρίς ἤθελον παρουσιασθῆ ἐνώπιόν μου καὶ ἤθελον μοὶ εἶπῃ: «Τί κάμνεις, ὦ Σώκρατες; Ἀπεφάσισας νὰ καταστρέψῃς ἡμᾶς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πόλις, ὅταν οἱ νόμοι αὐτῆς δὲν φυλάττωνται, ὅταν αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων αὐτῆς δὲν ἐκτελῶνται; Φρονεῖς ἴσως ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν καὶ διὰ τοῦτο θέλεις νὰ παραβιάσῃς ἡμᾶς; Ἄλλ' ἐλησμόνησας τὴν διδασκαλίαν σου «μὴ κακὸν ἀντὶ κακοῦ;» Ἡ Πατρίς, ὦ Σώκρατες, διὰ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ διὰ τῶν φροντίδων ἐγέννησεν, ἔθρεψεν, ἐξεπαίδευσεν καὶ σὲ

καὶ τοὺς γονεῖς σου καὶ τοὺς προγόνους σου. Εἶσαι τέκνον μου, εἶσαι θρέμμα μου· πῶς λοιπὸν τολμᾶς νὰ μὲ βλάψῃς; Ἐάν ὁ πατήρ σου ἢ ὁ διδάσκαλός σου σὲ ῥαπίσωσιν, ἢ ἄλλως πως σὲ κακοποιήσωσιν, ἔχεις ποτὲ δικαίωμα νὰ ἐπιστρέψῃς κατ' αὐτῶν τὸ ῥάπισμα ἢ τὴν κακοποιίαν; Οὐχὶ βεβαίως. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζεις ὅτι ἡ Πατρίς εἶνε πολὺ τιμιώτερον καὶ σεμνώτερον καὶ ἀγιώτερον καὶ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς καὶ πάντων τῶν προγόνων σου; ὅτι πρέπει νὰ σέβῃσαι καὶ περιποιῆσαι αὐτήν, καίτοι ἀργισμένην καὶ ἄδικον, καὶ ὅτι εὐπειθῶς ὀφείλεις νὰ πράττῃς πᾶν ὅ,τι ἡ Πατρίς προστάττει, καὶ νὰ τραυματισθῇς ἐν τῇ μάχῃ ἢ καὶ νὰ ἀποθάνῃς ὑπὲρ αὐτῆς; Δὲν γνωρίζεις ὅτι, ἐάν δὲν εἶνε ὅσιον νὰ παραβιάζῃ τις τοὺς γονεῖς καὶ τὰς προσταγὰς αὐτῶν, πολὺ ὀλιγώτερον ὅσιον εἶνε νὰ παραβιάζῃ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς;»

«Τί ἠδυνάμην, ὦ φίλε Κρίτων, ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰς σοβαρὰς ταύτας ἐρωτήσεις τῆς πατρίδος;» προσέθηκεν ἐπὶ τέλος ὁ Σωκράτης. Ὁ δὲ Κρίτων μὴ ἔχων τί νὰ εἴπῃ, παρεδέχθη, ἂν καὶ λυπούμενος, ὡς ὀρθὴν τὴν ἀπόρασιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ καὶ ἔπαυσε παρακαλῶν αὐτὸν νὰ δραπέτεύσῃ.

Τοιοιουτρόπως δὲ ὁ φιλόπατρις Σωκράτης ἔπτε τὴν ἐπιούσαν τὸ κώνειον καὶ μετέβη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μάρτυς τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλονομίας καὶ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ.

ζ'. Θυσία παθῶν.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε φιλοπάτριδες μόνον οἱ θυσιάζοντες τὴν ζωὴν ἢ τὴν περιουσίαν ἢ τὰ συμφέροντα αὐτῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Φιλοπάτριδες θέλετε ὀνομασθῆ, εἶπεν ὁ γέ-

ρων, ἂν θυσιάσητε καὶ τὰ πάθη ἑμῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πα-
τρίδος. Ψυχὴ ἐμπαθῆς καὶ κακοήθης δὲν δύναται νὰ αἰσθαν-
θῇ τὸν ἱερόν τῆς πατρίδος ἔρωτα. Ἄνθρωποι ὑπὸ παθῶν
κυριευόμενοι, οὐ μόνον ἀνωφελεῖς ἀλλὰ καὶ ὀλέθριοι εἰς τὴν
πατρίδα ἀποκαθίστανται· μόνον μετὰ τῆς ἀρετῆς δύναται
νὰ συζήσῃ ἡ φιλοπατρία!

Ἐὰν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι, δὲν ἐκυρίευε τὸν θυμὸν
αὐτοῦ καὶ δὲν ἐθυσίαζε γενναίως τὴν κατὰ τοῦ Εὐρυβιάδου
ἀγκανάκτησιν αὐτοῦ βεβαίως δὲν ἤθελεν ἀνδρειχθῆ σωτὴρ
τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ δὲ Ἄριστείδης θυσιάζων εὐγενῶς πᾶν αἶσθημα φιλο-
πρωτίας καὶ ἐγωΐσμοῦ, ἐν μὲν τῷ Μαραθῶνι ἐδόξασε τὰς
Ἀθήνας, παραχωρήσας τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην, ἐν
δὲ τῇ Σαλαμῖνι μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς
Ἑλλάδος θεβείς ἐκουσίως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου
αὐτοῦ Θεμιστοκλέους, ἐν δὲ ταῖς Πλαταιαῖς ἐπεσφράγισε
τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν παραχωρήσας εἰς τοὺς Τεγεάτας
τὴν θέσιν τῆς τιμῆς.

Ἄλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ Αθηναῖος κυριευόμενος ὑπὸ τοῦ πά-
θους τῆς δουλομανίας προὐκάλεσε τὴν κατὰ τῆς Σικελίας
παράφρονα ἐκστρατείαν καὶ δι' αὐτῆς κατέστρεψε τὴν δόξαν
τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Παυσανίης ὑποχωρῶν εἰς τὰ αἰσχρὰ πάθη τῆς φι-
λορηυματίας καὶ φιλοχρίας, κατήντησεν αἰσχρὸς τῆς Ἑλ-
λάδος προδότης καὶ ἀπέθανεν ἄξιον τῆς προδοσίας αὐτοῦ
θάνατον.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ πάθη εἶναι ὅπως ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν
φιλοπατρίαν, προσπαθήσατε, ἀγαπητοὶ μου φίλοι, ἐξ αὐτῆς
τῆς τρυφερῆς ἡλικίας νὰ ἐλευθερωθῆτε παντὸς ἐλαττώματος,
πάσης κακῆς ἕξεως, πάσης ἀξιοκατακρίτου διαθέσεως, ἢν

τυχόν ἀνακαλύπτετε ἐν τῇ ψυχῇ ὑμῶν. Καί τὰ μικρότερα ἐλαττώματα παραμελούμενα ἀυξάνουσι, προχωροῦσι καί ἐπὶ τέλους κατανατῶσι πάθη δεινὰ καί εἰς τὴν πατρίδα ὀλέθρια ἀπαραλλάκτως, ὡς τὰ μικρὰ καὶ ἥσυχα ρυάκια, ἅτινα προχωροῦντα ἀυξάνουσι καὶ μεγάλυνονται, μεταβαλλόμενα ἐπὶ τέλους εἰς πλατυτάτους, ὀρηκτικούς καὶ ἐπικινδύνους ποταμούς. Ἄς μὴ φθονῶμεν, ἄς μὴ ἀντιπράττωμεν ποτὲ ἑκατὰ τῶν ἰκανωτέρων, τῶν ἐμπειροτέρων, τῶν ἐμφρονεστέρων ἡμῶν· ἀλλὰ προθύμως βοηθοῦντες αὐτούς, ἄς ὠφελώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ πατρίς ἐκ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς πείρας αὐτῶν. Τοὺς δὲ κατωτέρους ἄς μὴ περιφρονῶμεν, ἀλλὰ φιλικὴν καὶ ἐνθαρρυντικὴν χεῖρα ἄς τείνωμεν πρὸς αὐτούς.

Καθὼς δὲ πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε πρόθυμοι πρὸς γενναίαν ἀντίκρουσιν παντός ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, τοιοῦτοτρόπως ὀφείλομεν προθύμως νὰ καταπολεμῶμεν καὶ πάντας τοὺς ἐσωτερικούς ἐχθροὺς αὐτῆς. Οἱ ἐσωτερικοὶ δὲ οὗτοι ἐχθροὶ εἶνε, παιδία μου, ἡ ὀκνηρία, ἡ κακοήθεια, ἡ πολυτέλεια, ἡ διαφθορά, ἡ ἀδικία καὶ τὸ ἔγκλημα. Ὅσακις δὲ ἔργον τι ἀγαθὸν καὶ κοινωφελές προτείνεται ἢ ἐκτελεῖται ὑπὸ τινος τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, ἄς μὴ ζηλοτυπῶμεν, ἄς μὴ φθονῶμεν, ἄς μὴ ἀντενεργῶμεν, ἄς μὴ συκοφαντῶμεν, ἀλλ' ὀλοψύχως ἄς ὑποστηρίζωμεν αὐτό, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀσπονδοτέρου ἐχθροῦ μας ἂν ἐγείνην ἡ πρότασις ἢ ἡ πράξις. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος δὲν ἐμποδίζομεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῆς συνωφελούμεθα καὶ τιμῶμεθα.

Ἡ δόξα λοιπὸν τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἀντὶ νὰ φαρμακεύῃ, τούναντίον ἄς εὐφραίνῃ τὴν καρδίαν ἡμῶν· διότι συνήθως ἡ δόξα ὀλίγων ἀτόμων ἀποτελεῖ τὴν δόξαν καὶ εὐδαιμονίαν ὅλοκληρου τοῦ ἔθνους. Ἐντὸς δὲ τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ εὐ-

δαιμονίας αναπαύεται ἡ φιλοτιμία καὶ ἀνευρίσκεται ἡ εὐτυχία ἐκάστου πολίτου.

Ὁ Ἀριστείδης συντελέσας εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, ὑποστηρίζας τὰ ὀρθὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ συναγωνισθεὶς ὑπ' αὐτὸν δὲν ἐδόξασε μόνον τὸν Θεμιστοκλέα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν συνεδόξασε καὶ ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν Σαλαμῖνι διέσωσεν.

η'. Ὁ φιλόπατρις καὶ φιλόπονος.

Φιλοπατρία ἄνευ φιλοπονίας δὲν δύναται να ὑπάρξῃ, εἶπεν εἶτα ὁ γέρον. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ φιλόπατρις, ἂν διὰ τῶν ἀγώνων, διὰ τῆς παιδείας, διὰ τῶν χρημάτων ἢ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ δὲν ἀναρᾶνῃ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλ' οὔτε ἡ στρατιωτικὴ πεῖρα οὔτε τὰ χρήματα καὶ ἡ παιδεία οὔτε ἡ ἀρετὴ δύναται ποτε ν' ἀποκλειθῶσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀργίας καὶ τῆς ὀκνηρίας. Πολῖται διάγοντες βίον ἄεργον καὶ ὀκνηρον, ἄνευ τινος ὠφελίμου ἐνασχολήσεως, καὶ ἐπομένως ἀναιδῶς ἐπιβαρύνοντες καὶ συμπολίτας καὶ πατρίδα, βεβαίως οὐ μόνον ἀνωφελεῖς ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνοι καὶ ἀπατρόπαιοι καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν πατρίδα ἀποκαθίστανται. Διὰ τὴν ἀγάπην λοιπὸν τῆς πατρίδος προσπαθήσατε, φίλοι μου, ἐνόσω εἰσθε νέαι, οὐ μόνον τὴν ψυχὴν διὰ τῶν γραμμάτων νὰ καλλιεργήσητε, ἀλλὰ καὶ πόρον ζωῆς σταθερὸν ν' ἀποκτήσητε.

Αἰσχρὸν καὶ ἄτοπον θὰ εἶνε, ἂν ἡμέραν τινὰ παρουσιασθῆτε ἐνώπιον τῆς μεγάλης μητρὸς, οὐχὶ προσφέροντες εἰς αὐτὴν ὡς φιλόστοργα τέκνα τὰς ἀπαρχὰς τῶν κόπων ὑμῶν, ἀλλὰ ζητοῦντες παρ' αὐτῆς, ὡς ὀκνηροὶ ἢ ἄσωτοι υἱοί, τροφὴν καὶ περίθαλψιν. Ἀσυγκρίτως δ' αἰσχρότερον καὶ ἀναιδέστερον

θά εἶνε ἄν, ὃ μὴ γένοιτο, δι' ἔλλειψιν ἰδίων καταντήσητέ ποτε σφετεριζόμενοι τὰ τῆς πατρίδος.

Ἐὰν δέ ποτε ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ἔρωτος τῆς πατρίδος ἐμπνεόμενοι, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ γέρον, ὑποκύψητε εἰς ἀγῶνας καὶ θυσίας, μὴ καταδεχθῆτε νὰ ζητήσητε ἀμοιβὰς καὶ τιμὰς. Αἱ ἀμοιβαὶ καὶ τιμαί, χορηγούμεναι δικαίως καὶ ἐκουσίως ὑπὸ τῆς πατρίδος, στολίζουσι βέβχια καὶ ἐνθαρρύνουσι τὰ ἀγαθὰ τέκνα αὐτῆς· ἀλλὰ ζητούμεναι ἀκυρώνουσι καὶ ἐξευτελίζουσι καὶ τοὺς ἀπαιτοῦντας αὐτὰς καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ἡ μόνη δὲ ὠραία ἀμοιβὴ τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιῶν καὶ ἀγῶνων ὑμῶν ἄς εἶνε ἡ γλυκυτάτη συναίσθησις τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς αὐτὴν υἱικῶν καθήκοντων ὑμῶν.

Ὁ Μιλτιάδης, ὁ Κίμων, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Σωκράτης, ὁ Φωκίων, ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας, οὐχὶ διὰ τιμῶν καὶ ἀνδριάντων ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐνδόξως ἀπθανατίσθησαν. «Εἰ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι ἐπιθυμοίς, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν,» ἔλεγεν ἡ Ἀρετὴ πρὸς τὸν νέον Ἡρακλέα. Ἄν δέ ποτε ἡ πατρίς, καίτοι εὐεργετηθεῖσα ὑφ' ὑμῶν, φανῆ ἀχάριστος, μὴ ἀδημονήσητε, μὴ ἀγκυκατήτητε, ἀλλ' ἐνθυμήθητε τὸν Ἀριστείδην ἐξοριζόμενον καὶ ὅμως εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ τὸν Κίμωνα ἐξωστραχισμένον, ἀλλὰ τρέχοντα προθύμως, ὅπως συναγωνισθῆ μετὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὸν Δημοσθένην ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀγορεύοντα ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων· τὸν Σωκράτην καὶ τὸν Φωκίωνα ἐν τῇ φυλακῇ πίνοντας τὸ κώνειον ἀλλ' εὐπέθειν εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀμνησικακίαν ὑπὲρ τῶν φρονέων αὐτῶν συνιστῶντας. Ποτὲ δὲ μὴ ἐαυτίσητε τοὺς προσωπικοὺς ἀντιπάλους καὶ τοὺς προσωπικοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν πρὸς τὸ ἱερὸν πρόσωπον τῆς

πατρίδος· καὶ ἐπομένως ποτὲ μὴ ἀνεχθῆτε χάριν τῶν προσωπικῶν ὑμῶν παθῶν νὰ βλασθῆ ὅπωςδὴποτε ἡ πατρίς.

Ταῦτα περίπου εἶπε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἀγαθὸς γέρον· οἱ δὲ ὀφθαλοὶ αὐτοῦ ἤστραπτον, αἱ παρειαὶ ἐφλόγιζον, αἱ χειρονομίαι ἦσαν ἐκφραστικώταται καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ μελωδική.

Σέβας καὶ ἐνθουσιασμὸς ἐκυρίευσεν τὸν Γεροστάθην, ὁσάκις περὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν προγόνων λόγος ἐγίνετο· λύπη δὲ καὶ μελαγχολία ἐζωγραφίζοντο ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅτε τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος ἀνέφερεν.

Ποτὲ, ποτὲ δὲν θέλομεν λησμονήσῃ τὸν Γεροστάθην τῆς ἡμέρας ταύτης, εἶπον οἱ μαθηταί! εἶνε θεῖος! καὶ θεῖον αἶσθημα ἐνερύσησεν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

6. Περὶ τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. (18 . .)

. Ἐξ ὅτων ἡδυνάμην νὰ κρίνω τότε, ἔβλεπον ὅτι ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο γῆ εὐφορος ἐν γένει καὶ ἐπιδεικτικὴ πάσης καλλιεργείας, ἰκανὴ διὰ πᾶσαν παραγωγὴν· ἔχει πλοῦτη ἀνεκμετάλλευτα καὶ παρθένα ἔτι. Ἐνεκὰ ἴσως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος οἱ κάτοικοι φαίνονται φύσει ὄκηροὶ καὶ δυσκίνητοι. Ἐκεῖνη ἡ ἐνδυμασία των, ἐκεῖνα τὰ χρήσιμα πρὸς περικόσμησιν μόνον τῶν ἀρχαιολογικῶν Μουσείων ζιπούνια των, εἶνε ἀληθῆ πέδιπλα τῶν ποδῶν τῶν τε γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν· ὁ τσόχινος ποδήρης ἐπενδύτης των ἐπὶ τὸ καλογηρικώτερον, αὐξάνει τὸ βᾶρος των κατὰ 50 τοῖς 100. Καὶ ἡ στολὴ καὶ ἡ δίαιτα αὐτῶν εἶνε Ἀβραμιαία: Τὸ αὐτὸ δωματίον χρησιμεύει αὐτοῖς καὶ ὡς ἀναπαυτήριον καὶ ὡς αἴθουσα ὑποδοχῆς καὶ ὡς ἐστιατόριον καὶ ὡς νιπτῆρ καὶ ὡς κοι-

τών. Ἐμροσθεν τοῦ ξενιζομένου πρέπει νὰ παρατεθῆ ἡ στρουγγύλη καὶ χαμηλὴ κινητὴ τράπεζα ἵνα γευματίσῃ ἢ δειπνήσῃ, νὰ κομισθῆ ἢ λεκάνη ἵνα νιφθῆ, νὰ παρασκευασθῆ ἢ στρωμνὴ ἵνα κατακλιθῆ.

Αἱ γυναῖκες εἰσέρχονται εἰς τὸ μαγειρεῖον μετὰ τῆς αὐτῆς στολῆς μεθ' ἧς μετέβησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ εἰς ἐπίσκεψιν· θάνατός των ἢ ἀλλαγὴ ἐνδύματος. Ἡ ἐμπάθεια, τὰ μίσση, αἱ καταλαλιαί, αἱ μικροραδιουργίαι καὶ ὁ δόλος εἶνε τὰ ἀγαπητὰ αὐτοῖς μαθήματα· ὁ εἰς προσπαθεῖ νὰ ἐκβάλλῃ τὸ ὀρθαλμὸν τοῦ ἐτέρου. Ὁ Ἀνατολίτης χαλεπῶς φέρει ὅταν βλέπει ἢ ἀκούῃ τὸν συμπατριώτην του, τὸν γείτονά του, τὸν ἀδελφόν του προκόπτοντα ἢ πλουτοῦντα. Ἐάν τις ἔτυχε καὶ ἐγένετο κάτοχος 500 ἢ 1000 λιρῶν ὀθωμανικῶν, τίς ὁ τολμήσων νὰ ἀτενίσῃ πρὸς αὐτὸν ἢ ὀμιλήσῃ; εἶνε ὁ Λόρδος τῆς Ἑλλάσσονος, Ἀσίας, εἶνε ὁ Ρόσχιλδ, ἢ μᾶλλον αὐτὸς εἶνε ἀνώτερος συγκρινόμενος πρὸς τὸν ταπεινόφρονα βασιλέα τῶν τραπεζιτῶν. Τοσοῦτον οἱ ὀψίπλοτοι εὐπατρίδαι τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ὑπεροπτικοὶ καὶ μεγαλόφρονες! Ὑπάρχουσι βεβαίως καὶ ἐξαιρέσεις, ὑπάρχουσι καὶ ἄνδρες τίμιοι καὶ εὐσυνειδήτοι, ἀλλ' οὗτοι ἐπὶ δακτύλων μετροῦνται.

Ἡ ἰδέα τοῦ συνεταιρισμοῦ παρασάγγας ἀπέχει τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ εὐτυχῶς· διότι ὁ πρῶτος ὄρος ἢ μᾶλλον ἡ βᾶσις τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶνε ἡ τιμιότης καὶ ἡ πίστις, αὐτοὶ δὲ δυσπίστως πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, ζητοῦντες παντοιοτρόπως τίς νὰ ὑποκλέψῃ τὸν ἕτερον, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ συνεταιρισμὸς θὰ εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς καταστροφῆς αὐτῶν . . . Γεωργικαὶ τράπεζαι δὲν ὑφίστανται, οἱ ἀθεόφοβοι τοκογλύφοι ἀφρνίζουσιν, οἱ δεκατισταὶ μυριοτρόπως τὸν βασανίζουσιν, οἱ δανεισταὶ ἀρπάζουσιν καὶ τὸ ἄροτρον του. Ἐκτὸς τῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ὑποστηρίξεως ἐκ μέ-

ρους τῶν ἀρμοδίων ἔλειπον προσέτι αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ὁδοὶ πρὸς εὐκόλον μετακόμισιν τῶν προϊόντων εἰς ἐμπορικώτερα κέντρα. Νῦν ὅμως εὕρισκομένων ἐν σχεδίοις διαφόρων σιδηροδρομικῶν συμπλεγμάτων καὶ διακλαδώσεων καὶ τῆς ταχυτέρου φήμης πανταχοῦ διασαλπισάσης τὴν ἴδρυσιν Γεωργικῶν Τραπεζῶν, οἰωνίζεται προαγωγή τις καὶ μέλλον ἀνθηρὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. . . .

Ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶνε γῆ τῆς ἐπαγγελίας, εἶνε ὁ ἐπίγειος παράδεισος· ἡ ἕκτασίς της δὲν εἶνε μικρὰ τὸ δὲ γόνιμον τοῦ ἐδάφους της ὑπερβαίνει τὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας· αἱ πεδιάδες της εἶνε καταλληλόταται διὰ πᾶν εἶδος καλλιερ-
γείας καὶ τὰ προϊόντα της εἶνε πολλὰ καὶ περιζήτητα. . . .
Ἄριστον ἔργον εἶνε ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικῶν συμπλεγ-
μάτων καθ' ὅλην τὴν ἕκτασιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ τοῦτο δέον νὰ γίνηται, ὡς πᾶσα ἄλλη σπουδαία ἐπιχειρήσις, δι' ἐγχωρίων κεφαλαίων καὶ οὐχὶ διὰ ξένων· διότι ἄλλως τὰ κέρδη μεταβαίνουν ἐκεῖ. ὅθεν ἐκομίσθησαν τὰ κεφάλαια οἱ ξένοι οὐδεμίαν ἐπικερδῆ ἐπιχείρησιν ποιοῦσιν ἀπὸ ἀπλοῦ καὶ καθαροῦ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ. Ἄς ἰδρυσῶσιν ἐργαστά-
σια καὶ βιομηχανικὰ Καταστήματα διὰ πάσας τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲ κεφάλαια οὐχὶ ξένα· καὶ τὰ μὲν ἐντόπια προϊόντα, μάλιστα τὰ τῶν ἐν λόγῳ Καταστη-
μάτων, ἅς εἶνε εἰ δυνατόν ἀφορολόγητα, τὰ δὲ ἐξ ἀλλοδα-
πῆς εἰσερχόμενα βεβαρημένα μετὰ τελῶν καὶ δασμῶν ὡς οἶόν τε ὑπερόγκων. Ἄλλα κράτη εἰς τὰ τοιαῦτα σωτήρια μέτρα χρεωστοῦσι τὴν προαγωγήν των. Ἐνόσω ἦσκν ἐν χρήσει ἐν τῇ Τουρκίᾳ τὰ προϊόντα τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ δὲν ὑπῆρχον στεναὶ σχέσεις μετὰ τῆς Εὐρώπης, οὔτε δημόσιον χρέος ὑπῆρχε οὔτε οἱ ἰδιῶται ἐδυστύχουν.

Ἐνὶ λόγῳ, οἱ κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἄς συνετισθῶσι καὶ ἄς μάθωσιν ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶνε ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐθνῶν.

7. Θάνατος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶνε ὁ πρῶτος ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως ἐπικληθεὶς Μέγας. Ἐν δικστήματι δέκα ἐτῶν κατέλυσε τὸ Περσικὸν κράτος, καθυπέταξε τὴν Ἀσίαν μέχρι τῆς Σκυθίας καὶ τῆς καρδίας τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἤνοιξε τὸν νότιον Ὠκεανόν.

Ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ἐπανακάμψας εἰς Βαβυλῶνα, ἐμελέτα νέον ἔτι τολμηρότερον ἔργον. Πανταχόθεν τοῦ ἀχανοῦς κράτους συνήρχοντο εἰς τὴν Βαβυλῶνα πολεμισταὶ παντός ὄπλου καὶ εἶδους, ἀσιανῶν ἱππέων στίφη, Ἕλληνες μισθοφόροι, ἄνδρες κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον ἐξησηχημένοι ἐκ τῶν σατραπειῶν, ναυπηγοί, κυβερνήται, καὶ ναῦται ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ἦτο δὲ γνωστὸν ὅτι ἀρχομένου τοῦ θέρους τοῦ 323 ἡ στρατεία ἔμελλε νὰ λάβῃ τὴν πρὸς δυσμὰς ὁδὸν καὶ ὅτι ὁ Νέαρχος μετὰ τοῦ στόλου τοῦ Εὐφράτου ἔμελλε νὰ περιπλεύσῃ τὴν Ἀραβίαν. Ἐλέγετο προσέτι ὅτι τεράστιοι ναυτικοὶ ἐξοπλισμοὶ ἐγίνοντο ταυτοχρόνως εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου καὶ πολλοὶ ἐπίστευον ὅτι μετὰ τὸν περίπλου τῆς Ἀραβίας ἐμελετᾶτο ἐκστρατεία κατὰ τῆς Καρχηδόνος ἢ Ἰταλίας, ἢ πλοῦς περὶ ἀγνώστους μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ κατάληψις τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς μεσογείου τῆς κατεχομένης ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, καὶ ὅτι, ἀφοῦ κυριευθῆ ἅσα ἡ Μεσόγειος, ἔμελλε νὰ ἀποτελεσθῆ καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἐδρακιωθῆ ἐν παγκόσμιον κράτος.

Μετὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Ἡρακλείωνος, καθ' ἃ εἶχε διατάξῃ ὁ βασιλεὺς, ἔμελλον νὰ ἐκκινήσωσι τῇ μὲν 20 Δαισίου (περὶ τὴν 1 Μαΐου) ὁ κατὰ ξηρὰν στρατός, τῇ δὲ 21 ὁ στόλος.

Τέσσαρας ἡμέρας πρότερον ἠσθένησε, καὶ ἀνέβαλεν ἐπὶ δύο ἡμέρας τὸν ἀπόπλου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἀναρρώσῃ. Ἄλλ' ὁ πυρετὸς ἐπετείνεται καθ' ἑκάστην. Ὅθεν ὁ ἀπόπλους ἐδέησε ν' ἀναβληθῆ ἄχρι νεωτέρας διαταγῆς. Ἡ κατάστασις τοῦ βασιλέως ἐνέπνεε ἤδη τοὺς χειρίστους φόβους. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἵππαρχοὶ παρέμενον ἐν ταῖς προθαλάμοις τῆς αἰθούσης, ἐν ἧ ὁ βασιλεὺς κατέκειτο· οἱ λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι ἴσταντο ἡμέραν καὶ νύκτα ἐν τῇ αὐλῇ τῶν βασιλείων. Οἱ παλαίμαχοι τῶν Μακεδόνων συνωθοῦντο πρὸς τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων, ἐπιθυμοῦντες ἅπαξ ἔτι νὰ ἴδωσι τὸν βασιλέα των. Οἱ ὑπασπισταὶ ἐνέδωκαν εἰς τὰς ἰκεσίας τῶν παλαιμάχων καὶ τὰ τάγματα διήλθον ἐν τάξει πρὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις τοσάκις ἤγαγεν αὐτὰ ἐπὶ τὴν νίκην. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ἄφωνος· ἀλλ' ὅμως εἶχεν ἀκόμη ἀκμαίαν τὴν συνείδησιν τῶν γινομένων, καὶ ἐδεξιώθη τὴν στρατιάν, ἐγείρων ὀλίγον τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ τῶν ὀρθαλμῶν ἐκδηλῶν τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ πρὸς τοὺς συναγωνιστάς. Ἀλλὰ βεβαιοῦσιν ὅτι εἶπεν εἰσέτι πρὶν ἐκπνεῦσθαι δύο λέξεις, τὰς τελευταίας λέξεις τὰς ὁποίας ἐπρόσφερον τὰ χεῖλη αὐτοῦ. Διότι ἐρωτηθεὶς τίμη καταλείπει τὴν βασιλείαν, ἀπεκρίθη ὡς λέγεται, τῷ κρατίστῳ· καὶ ἐξαγαγὼν τὸν δακτύλιον ἔδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Περδίκκην. Τῇ 18 Δαισίου (29 Ἀπριλίου) τοῦ 323 ἐτελεύτησεν.

Κατὰ πρῶτον θρῆνος καὶ ὄδυρμός ἀντήχησεν εἰς τὰ εὐρέα δώματα τῶν βασιλείων. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ λυπηρὰ ἀγγελία ἀπὸ τῶν βασιλείων διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν.

Πλήθη ἄπειρα συνεσωρεύοντο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων. Μακεδόνες καὶ βάρβαροι στρατιῶται καὶ πολῖται, πάντες συνωθοῦντο εἰς τὴν αὐλὴν τῶν βασιλείων. Τὸν δικαιοτάτον καὶ ἠπιώτατον δεσπότην ὠνόμαζον αὐτὸν ὀλοφυρόμενοι οἱ Ἀσιανοὶ, τὸν ἀνδρειότατον καὶ εὐλαθέστατον, τὸν αἰεὶ νικηφόρον ἡγεμόνα οἱ Μακεδόνες καὶ Ἕλληνες· δὲν ἀπέκαμνον ἐξυμνοῦντες αὐτὸν, ὀμιλοῦντες περὶ τῆς ὑπόουλου ἀσθιενείας, περὶ τοῦ θανάτου του, καὶ ἀναλογιζόμενοι τὸ ἴδιον αὐτῶν μέλλον, ὅπερ ἦτο βεβαίως πολὺ σκοτεινόν. Οὕτως ἐπετείνετο τὸ περιώδυνον αἶσθημα τῆς ἀβεβαιότητος, τῆς ἀμηχανίας καὶ τῆς ἐπικινδύνου ἀνυπομονησίας. Καὶ τίς ὁ διάδοχός του; Ἡσθάνοντο ὅτι οὐδὲ περὶ τῆς αὔριον ἦσαν ἀσφαλεῖς, ἀφοῦ στρατὸς καὶ κράτος ἦσαν ἄνευ κεφαλῆς, ἄνευ ἡγεμόνος. Πᾶσα στιγμὴ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρει τι τὸ ἀπροσδόκητον. Ἦτο ἤδη βαθεῖα νύξ. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ οἱ στρατιῶται ἀνελάμβανον τὰ ὄπλα· οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως περιέμενον ἐν ταῖς οἰκίαις τί θὰ ἐγένετο· ἐροῦσθοντο ν' ἀνάψωσι φῶς. Πάντες διενυκτέρευσαν ἔνοπλοι, φοβούμενοι στάσιν, αἱματοχυσίαν καὶ λεηλασίαν. Ἄλλ' εὐτυχῶς οὐδὲν συνέβη κατὰ τὴν νύκτα ταύτην.

8. Ἡ Κατόπτευσις.

(Διήγημα)

Ἐν ἔτει 1859 ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σολφερίνου, καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Ἴταλοὶ τοὺς Αὐστριακοὺς, ὠραίαν τινὰ πρῶϊάν τοῦ Ἰουλίου μικρὸν ἀπόσπασμα ἰταλικοῦ ἰππικοῦ ἐβάδιζε βραδέως πρὸς τὸν ἐχθρὸν διὰ μονήρους ἀτραποῦ καὶ προσεκτικῶς κατώπτευε τὰ πέριξ. Ἐπὶ κεφα-

λῆς τοῦ οὐλαμοῦ τούτου ἦσαν εἰς ἀξιοματικὸς καὶ εἰς δεκα-
νεύς. Ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασαν πρὸ μιᾶς ἀγροτικῆς οἰκίας πε-
ριστοιχιζομένης ὑπὸ μεγάλων δένδρων. Ἐμπροσθεν τῆς θύ-
ρας ἐκάθητο δωδεκαετής παῖς, ὅστις διὰ μαχχιριδίου ἐκαθά-
ριζε κλάδον τινα, ἵνα φιλοτεχνήσῃ δι' αὐτοῦ ῥάβδον. Ἐπὶ
ἐνὸς παραθύρου τῆς οἰκίας ἐκυμάτιζε μεγάλη τρίχρους ση-
μαία. Οἱ χωρικοί, ἀφοῦ ὕψωσαν τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, ἐτρέ-
πησαν εἰς φυγὴν φοβούμενοι τοὺς Αὐστριακοὺς. Ὁ παῖς εὐ-
θὺς ὡς εἶδε τοὺς ἵππεῖς, ἔρριψε κάτω τὴν ῥάβδον καὶ ἀπε-
καλύφθη. Ἦτο παῖς ζωηρὸς μὲ θαρραλέαν φυσιογνωμίαν, με-
γάλους γαλανοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μακρὰν ξανθὴν κόμην.

— Τί κάμνεις σὺ ἐδῶ; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ ἀξιοματικὸς σταμα-
τήσας τὸν ἵππον του. Διατί δὲν ἔφυγες μὲ τὴν οἰκογένειάν
σου; — Δὲν ἔχω οἰκογένειαν — ἀπήντησε τὸ παιδίον — εἶμαι
παιδί τοῦ δρόμου καὶ κάμνω ὑπηρεσίας διὰ νὰ κερδίζω τὸ
ψωμί μου. Ἐδῶ ἔμεινα διὰ νὰ ἴδω τὸν πόλεμον. — Εἶδες τοὺς
Αὐστριακοὺς νὰ περάσουν; — Ὁχι, ἔχουν νὰ φανοῦν τρεῖς
ἡμέρας. — Ὁ ἀξιοματικὸς ἐσκέφθη ὀλίγον, ἐπήδησεν ἐκ τοῦ
ἵππου καὶ ἀφήσας τοὺς στρατιώτας του ἐστραμμένους πρὸς
τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἰκίσκον καὶ ἀνέ-
βη ἐπὶ τῆς στέγης. Ἄλλ' ἡ στέγη ἦτο χαμηλὴ — Πρέπει
ν' ἀναβῆ τις εἰς τὰ δένδρα — εἶπεν ὁ ἀξιοματικὸς καὶ κα-
τέβη. Ἀκριβῶς πρὸ τῆς εἰσόδου ὑψοῦτο ὑψηλότατον δένδρον.
Ὁ ἀξιοματικὸς ἐστάθη σκεπτικὸς, παρατηρῶν ὅτε μὲν τὸ
δένδρον, ὅτε δὲ τοὺς στρατιώτας αἴρνης ἠρώτητε τὸ παιδίον: —
Ἐχεις καλὰ μάτια, παιδί μου; — Ἐγώ; Ἐγὼ βλέπω πουλὶ
χίλια βήματα μακρὰν. — Ἡμπορεῖς ν' ἀναβῆς εἰς τὴν κορυ-
φὴν αὐτοῦ τοῦ δένδρου; — Εἰς ἓνα λεπτό! — Καὶ θὰ ἠμπορέ-
σης νὰ μοῦ εἴπῃς τί θὰ ἴδῃς ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω; ἂν φαίνονται
πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ αὐστριακοὶ στρατιῶται, σύννεφα σκόνης,

ἄλογα ἢ ὄπλα; — Βέβαια ἤμπορῶ! — Τί θέλεις νά σοῦ δώσω διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν; — Τί θέλω; ἀπεκρίθη τὸ παιδίον γελῶν, τίποτε!... Ἄν ἦτο γιὰ τοὺς Ἀυστριακοὺς, ὄχι, ὅτι καὶ ἂν μοῦ ἔδιδαν... ἀλλὰ γιὰ τοὺς στρατιώτας μας!... Εἶμαι Λομβαρδός... — Καλά, λοιπὸν ἀνέβα. — Μιὰ στιγμή, νά βγάλω τὰ ὑποδήματά μου. — Ἀφῆρσε τὰ ὑποδήματά του, ἔστριξε τὴν ζώνην του, ἔριψεν εἰς τὰ χόρτα τὸν πῖλόν του καὶ ἐνηγκαλίσθη τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου. — Ἄλλὰ μὲ προσοχὴν! ἐφώναξεν ὁ ἀξιωματικὸς ὡς νά κατελήθη ὑπὸ αἰρινιδίου τρόμου. Ὁ παῖς ἐστράφη καὶ παρετήρησε τὸν ἀξιωματικὸν ἀπευθύνων ἄρωνον ἐρώτησιν. — Τίποτε, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς, ἀνέβα... Τὸ παιδίον ἀνερριχθῆθη ὡς γαλῆ. Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἦτο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου. Ἀπὸ τοῦ στήθους καί ζω ἐξεῖχε τοῦ φυλλώματος τοῦ δένδρου ἡ δὲ ξανθὴ κεφαλὴ του φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἔλαμπεν ὡς χρυσός. Ὁ ἀξιωματικὸς μόλις ἔβλεπεν αὐτό· τὸσον ἐφαίνετο μικρὸν ἐκεῖ ἐπάνω.

— Παρατήρησον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ὅσον δύνασαι μακρὰν, — ἐφώναξεν ὁ ἀξιωματικὸς. Τὸ παιδίον ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου διὰ νά βλέπῃ καλύτερον. — Τί βλέπεις; — ἠρώτησέν ὁ ἀξιωματικὸς. Τὸ παιδίον ἔκυψε πρὸς τὰ κάτω καὶ μεταχειριζόμενον τὴν χεῖρα ὡς φωναγωγὸν σωλῆνα, ἀπήντησεν: — ἰππεῖς εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου. — Πόσον μακρὰν ἀπ' ἐδῶ; — Χίλια ὡς χίλια διακόσια βήματα. — Προχωροῦν; — Ὅχι, ἐστάθησαν. Τί ἄλλο βλέπεις μακρύτερα; Παρατήρησον πρὸς τὰ δεξιὰ. Ὁ παῖς παρετήρησε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ εἶπε: — Πλησίον τοῦ νεκροταφείου μεταξὺ τῶν δένδρων κάτι λάμπει. Φαίνεται νά εἶνε λόγχοι. — Βλέπεις ἀνθρώπους; — Ὅχι, θὰ κρύπτονται εἰς τὰ σπαρτά. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν διέσχισε τὸν ἀέρα συρίζου.

σα μία σφαῖρα καὶ ἔπεσε μακρὰν, ὄπισθεν τῆς οἰκίας. — Κατέβα παιδί μου! ἐφώναξεν ὁ ἀξιωματικός. σέ διέκριναν. Φθάνουν αὐτὰ ποῦ εἶδες; δὲν θέλω τίποτε ἄλλο. Κατέβα. — Δὲν φοβοῦμαι, ἀπήντησεν ὁ παῖς. — Κατέβα... σοῦ λέγω ἐπανέλαθε μὲ ταραχὴν ὁ ἀξιωματικός. — Τί ἄλλο βλέπεις πρὸς τὰ ἀριστερά; — Πρὸς τὰ ἀριστερά; Τὴν στιγμὴν αὐτὴν νέος συριγμὸς ὀξύτερος τοῦ πρώτου διέσχισε τὸν ἀέρα. — Τὸ παιδίον ἐτρόμαξε. — Αὐτοὶ οἱ διαβολοαυστριακοὶ τὰ ἔβαλαν μαζί μου. — Κάτω! ἐφώναξεν ὁ ἀξιωματικός ἐν ὀργῇ. — Θὰ καταβῶ, ἀπήντησε τὸ παιδίον. Ἄλλὰ τὸ δένδρον μὲ προφυλάττει· ἡσυχάσατε! θέλετε νὰ σᾶς πῶ τί ἔχει ἀριστερά; Πρὸς τὰ ἀριστερά; — ἀπήντησεν ὁ ἀξιωματικός, ὄχι,.. ὄχι κατέβα! — Πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐφώναξε τὸ παιδίον, στρέφον πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, θάρρῳ πῶς διακρίνω κοντὰ εἰς τὴν ἐκκλησιά... Τρίτος λυσσώδης συριγμὸς διέσχισε τὸν ἀέρα καὶ συγχρόνως τὸ παιδίον ἐκυλίσθη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ δένδρου διὰ μέσου τῶν κλάδων καὶ τοῦ κορμοῦ καὶ ἔπεσε κατακέραλα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

— Κατάρax! ἐκραύγασε προστρέγων ὁ ἀξιωματικός. Τὸ παιδίον ἐστρώθη ὑπτίον κατὰ γῆς μὲ τοὺς βραχίονας ἀνοικτούς. Ἄπὸ τοῦ στήθους του ἔρρεε γραμμὴ αἵματος. Ὁ δεκανεὺς καὶ δύο στρατιῶται ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους των, ἐνῶ ὁ ἀξιωματικός ἔκυπτε πρὸς τὸ παιδίον καὶ ἀνέστυρε τὸ ὑποκάμισόν του. Ἡ σφαῖρα εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν ἀριστερὸν πνεύμονα. — Νεκρόν! ἐφώναξεν ὁ ἀξιωματικός. — Ὅχι, ζῆ! ὑπέλαθεν ὁ δεκανεὺς. — Ἄ, τὸ καῦμένο μου τὸ ὄργανόν, τὸ γενναῖόν μου παιδί! εἶπεν ὁ ἀξιωματικός, θάρρος, θάρρος! Ἄλλ' ἐνῶ ἔδιδεν εἰς αὐτὸ θάρρος καὶ διὰ τοῦ μανδηλίου ἐσπώγγιζε τὴν πληγὴν του, ἐκεῖνο ἤνοιξεν ὑπερμέτρως τοὺς ὀφθαλμούς, προσήλωσεν αὐτοὺς εἰς τὸ κενὸν καὶ ἡ κε-

φαλή του ἔπεσεν ἀδρανής. Ἦτο νεκρόν. Ὁ ἀξιωματικός ὠχρίασε καὶ παρετήρησεν ἐπ' ὀλίγον αὐτὸ ἀσκαρδαμύκτει.—
Ἄχ! τὸ καυμένο τὸ φτωχό! — ἐπανελάμβανεν ὁ ἀξιωματικός περίλυπος. Ἄχ! γενναῖό μου παιδί.

Κατόπιν ἐπλησίασεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἔλαβε τὴν σημαίαν ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ ἐξέτεινεν αὐτὴν ὡς σάβανον ἐπὶ τοῦ μικροῦ νεκροῦ, ἀρήσας τὸ πρόσωπον μόνον ἀσκεπές, Ὁ δεκανεὺς ἔθεσε τὰ ὑποδήματα, τὸν πῖλον, τὴν ράβδον, καὶ τὸ μαχαίριον εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ νεκροῦ. Ἐμενον ἐπ' ὀλίγον σιωπηλοί. κατόπιν ὁ ἀξιωματικός στραφεὶς πρὸς τὸν δεκανέα εἶπε: Θὰ στείλωμεν τοὺς νοσοκόμους νὰ τὸ παραλάβουν ἀπέθανεν ὡς στρατιώτης· οἱ στρατιῶται θὰ τὸ κηδεύσουν. Εἰπὼν ταῦτα ἠσπάσθη τὸν νεκρὸν καὶ διέταξεν: Ἐμπρός! Οἱ στρατιῶται ἵππευσαν καὶ ὁ οὐλαμὸς ἠκολούθησε τὸν δρόμον του. Ὡρας τινὸς βραδύτερον θ' ἀπεδίδοντο εἰς τὸν μικρὸν νεκρὸν αἱ στρατιωτικαὶ τιμαί. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὀλόκληρος ἡ γραμμὴ τῶν ἰταλικῶν προφυλακῶν προὐχώρει ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν διέτρεχε τὴν αὐτὴν πρωίαν ὁ οὐλαμὸς τῶν ἰππέων, ἐβάδιζεν ἐπὶ δύο στοίχων ἐν τάγμα βερσαλλιέρων, οἱ ὅποιοι ὀλίγας ἡμέρας πρότερον γενναίως πολέμησαντες ἐπότισαν διὰ τοῦ αἵματος τῶν τὸν λόφον τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου. Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ παιδίου εἶχε γείνη γνωστὴ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

Ὅταν οἱ πρῶτοι ἀξιωματικοὶ τοῦ τάγματος εἶδον τὸ μικρὸν πτώμα ἐξηπλωμένον πλησίον τοῦ δένδρου καὶ σκεπασμένον μὲ τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, ἐχαμήλωσαν τὰ γυμνά ξίφη των πρὸς χαιρετισμόν, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὄχθης παρακειμένου ρυακίου ἔδρεψεν ἄνθη καὶ ἔρριψεν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ. Πᾶντες οἱ βερσαλλιέροι ἤρχισαν τότε νὰ κόπτωσιν ἄνθη καὶ διερχόμενοι πρὸ τοῦ νεκροῦ νὰ ρίπτωσι ταῦτα

ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς ὀλίγας στιγμὰς τὸ παιδίον ἐσκεπάσθη ὑπὸ ἀνθέων, ἀξιωματικοὶ δὲ καὶ στρατιῶται διερχόμενοι ἔπεμ-
πον πρὸς αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἑνα χαιρετισμόν.—Εὗγε, μικρὲ Λομ-
βαρδέ!—Χαῖρε, παιδίον!—'Αναπαύου ἐν εἰρήνῃ! Τιμὴ εἰς
αὐτόν!—'Ἰδοὺ εἰς ἥρωες! Χαῖρε! Εἰς ἀξιωματικὸς ἔρριψεν
ἐπ' αὐτοῦ τὸ παράσημόν του, ἕτερος ἐγονάτισε καὶ ἐρίλησεν
αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου. Καὶ τὰ ἄνθη ἔπιπτον ἀδιακόπως εἰς
τοὺς γυμνοὺς πόδας, εἰς τὸ αἵματωμένον στῆθος, εἰς τὴν
ξανθὴν κεφαλὴν. Καὶ ἐκεῖνο ἐκοιμάτο ἐκεῖ ἐπὶ τῆς γλόφῃς
περιτετυλιγμένον εἰς τὴν σημαίαν του, μὲ γελαστόν πρόσω-
πον, ὡς ἐὰν ἤκουσε τοὺς χαιρετισμοὺς τούτους, καὶ ἦτο εὐ-
τυχές, διότι ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του χάριν τῆς πατρίδος του.

9. Τὸ Πήλιον.

Ὅταν ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικὸν προσβλέπετε τὰς
μεσημβρινὰς κλιτύς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς,
λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ
μεγαλείου του. Τὸ ὄρος ἐνῶ σᾶς ἐπίδεικνύει τὴν ἀνωτάτην
αὐτοῦ κορυφὴν, σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του ὀρθαλμαπάτη
τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐρ' ὄλων τῶν ὄρεων, τῶν
ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἄρχεται σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ
τῆς θαλάσσης. Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι
τέσσαρα χωρία του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλι-
τύς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηνον κορυφὴν του, τότε
μόνον ἀποκαλύπτει πλήρως τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην νύτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον
ἐκδρομὴν ἀνά τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν.
Ανήλθομεν ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Ἰλίου εἰς Δράκιαν.

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἄνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς

τρεις ώρας. Ἡ ἀναρρίχσις αὕτη ἠδύνκτο βεβαίως νὰ γείνη ταχύτερα. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ πορείᾳ εἶνε τις ἄπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες βῆμα πρὸς βῆμα ἐναλλάσσουν μορφήν.

Ἐδῶ κατέρχεται τις βαθυτάτην καὶ ἀνήλιον χαράδραν, παρέκει φθάνει εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδραὶ ἠλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁποίας ὁ ἄνεμος δὲν φθάνει οὐδὲ ὡς ἐλαφρὰ αὔρα. Αἱ πλάτανοι πικνοὺς σχηματίζουν θόλους πρασίνοους, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἠλιακῶν ἀκτίνων κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Κύκλω ἡμῶν φίλυδρα φυτὰ, γνοώδη μὲ ὄλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνου ἐπιστέφονται ἀπὸ ποικίλα ἄνθη. Σμήνη χρυσαλλίδων καὶ ὑμενοπτέρων περιϋπτάμενα ἐπικάθηται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὁ τέττιξ ψάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλπου.

Ἄλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχσις τοῦ Πηλίου! Πόσον βραγδαῖαι ἐναλλάσσονται αἱ σκηνογραφίαι. Ἐνῶ εὐρίσκεσθε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς, ἀφυπνίζεσθε αἴφνης ἀπὸ ἀνέκφραστον ἀρμονίαν ραιδρότητος καὶ ζωῆς· κωδωνίσκοι ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα ραιδρὰ πλήττουν αἴφνης τὰ ὦτά σας. Συνοδεῖται ὀλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης **Ζαγοράς** μέχρι Δράκισ διασταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ἡμῶν. Καὶ ἐνῶ ἐπὶ πολὺ δὲν βλέπετε ἄλλο εἰμὴ πράσινον θόλον ἄνωθεν ὑμῶν, αἴφνης εἰς μίαν στιγμὴν ἀνόδου ἐπὶ τῶν δειράδων ἐξελίσσεται ἐνώπιον ὑμῶν ἀποτόμως εὐρύτατον τὸ πανόραμα τῶν παραλίων τοῦ Πηγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικά καὶ ἀκταὶ τοῦ Πηλίου μὲ τὴν ἄξενον «Σηπιάδα ἄκραν» αἱ ἀπόκρημοι ἀνατολικά πλευραὶ μὲ τὰ χωρία τὰ πάγκαλα, λευκάζοντα ἐν μέσῳ τῶν βαθυπρασίνων κλιτύων· παρέκει ἡ

Εὐβοία, αἱ Σποράδες πᾶσαι ὡς παροψίδες ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κυανῆς τραπέζης τῆς θαλάσσης.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαρνίζεται ἀφ' ὑμῶν εὐθύς ὡς ἀντικρύσητε νέαν χαράδραν, ἡ ὁποία σᾶς ἀναγκάζει νὰ κατέλθητε ἑκατόντάδας μέτρων εἰς τὰ βάθη ἀνηλίων φαράγγων. Μετ' ὀλίγον ἐξέρχεσθε τῶν φαράγγων καὶ ἡ εὐρυσίς τῆς πρὸ ὑμῶν εἰκόνος σᾶς εἰδοποιεῖ, ὅτι εἴσθε τώρα πολὺ ὑψηλότερον. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς χλωρίδος. Ἀπὸ πολλοῦ διήλθετε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελευτήτων, τὰ ὁποῖα ἐρύττεισεν εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου κράσπεδα ἡ ἀπαράμιλλος φιλοπονία τῶν Πηλιορειτῶν καταλείπετε καὶ τοὺς ἐλαιῶνας τοὺς σφριγηλοὺς μὲ τοὺς τεφροπρασίνοὺς κλάδους τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῆς παρθένου θεᾶς. Βαίνειται πλέον διὰ μέσου αὐτομάτου βλαστήσεως παντοειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, δάση ὄξυων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων παφλάζουν κατὰ πᾶσιν διεύθυνσιν κρυστάλλινα ρεύματα, καθιστοῦν δυσχερῆ καὶ ἐπίπονον τὴν ἔνοδον.

Ἄλλὰ τώρα ἐρθάσμεν εἰς τὴν Δράκιαν, τὴν ὠρσίαν καὶ φιλόξενον κοιμῶπολιν. Μετὰ δῖωρον ἀνάπαυσιν, ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου, πλαισίου τῆς μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς τὰς βαθυτέρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι ἀντὶ κεράμων οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας τὸ ὄξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς χιόνος.

Μετὰ πορείαν $1\frac{1}{2}$ ὥρας ἐρθάσμεν εἰς τὸ χᾶνι τῆς **Σουβάλας** πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός. Εὐρισκόμεθα εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀρθόρους
 και κλάδους πικνοὺς ὄξυων. Αἱ ἡμίονοι ἐδέθησαν ἐκεῖ πλη-
 σίον. Ἀνήρθθησαν αἱ πυρακί και ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων
 ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μὲ τὰ
 σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνόν. Ἀφοῦ ἐδει-
 πνήσαμεν, κατεκλίθημεν· ἀλλ' ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος και
 ἐκ τοῦ ῥόβου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς
 αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κο-
 ρυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ.
 Παρ' ὅλα τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μετα-
 φέρει τέσσαρες ἡμίονοι, και τὰς ἀπαύστως ῥιπιζομένας πυράς,
 ἐτρέμομεν κυριολεκτικῶς καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμο-
 κρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100
 μέτρων ἐκαίετο και ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπί-
 δρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου.

Εἶνε ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε ἄρχε-
 ται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησιὰ ἡμῶν
 και ὁ ῥόβος μὴ ῥοδίση ἡ ἀνατολὴ πρὶν θηλάσωμεν ἐπὶ τῆς
 κορυφῆς μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προῶρως. Διότι ἐπατοῦ-
 μεν ἀπὸ τῆς 3ης πρωϊνῆς ὥρας ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμί-
 δος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ γεωδαιτικὴ ἀπο-
 στολή. Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη και μόνη προάγγελος
 τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἄνω τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν
 τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψύχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον παρὰ τὸ
 κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον τοῦ σπη-
 λαιοῦ. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παρά-
 δοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ **Κενταύρου Χείρωνος**,
 τοῦ σοροῦ παιδαγωγοῦ τοῦ **Ἀχιλλέως**. Ἐντὸς αὐτοῦ
 φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ ἥρωϊς τῶν ὀμηρικῶν

ποιημάτων. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψε, δίδων εἰς αὐτὸν κρέατα λεόντων καὶ κάπρων. Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ἦδη ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπής, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες του οἰλοῦν τοῦ Ὀλύμπου τὰς χιονολεύκους κορυφὰς καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτέρας κλιτύας αὐτῶν. Κάτω δέ, πολὺ κάτω ἡμῶν ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φηνοὺς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηράνους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου. Χαμηλότερον αὐτοῦ ἡ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Ἀπὸ τὰ δυτικά ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὀροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὄθους καὶ ὀπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστὸς καὶ ἀπώτερον μὲ νεφελώδη καὶ ἄτονα χρώματα ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιωσιατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην τοῦ Αἰγαίου αἱ Σποράδες καὶ τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ὅταν βλέπη τις τότε, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ καὶ ὅσα κρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀγλῦς. Ἦδη ἐνοῶ διατί ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάδων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς· διατί ἀπὸ τῶν δεξῶν τοῦ Πηλίου ἐκτυπηθήθῃ ἡ Ἀργώ.

Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρά ἡ χρυσῆ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἔβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Καὶ αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ῥέουσι καὶ αὗται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραὶ.—

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες ΒΑ. τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλη ἐδῶ χλωρίς, ἄλλα φυτὰ. Συναντῶμεν ἐδῶ καὶ φυτὰ τῆς Ἀπτικῆς μὲ κάλυκας ἀκόμη, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀπτικῇ ἔχουν παρακμάσει ἀπὸ τοῦ τέλους Ἀπριλίου. Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἑκπληξίν. Μεταξὺ τῶν χαροδρῶν καὶ γυμνῶν βράχων ἐδρέπομεν τέϊον καὶ ἄνθη ἀμαράντων.— Ἄλλὰ δὲν εἶχομεν κατέλθει διακόσια μέτρα, καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ὕψος νὰ ἀναπηδοῦν κρουστάλιναί πηγαί. Καὶ φέρονται εἰς τὰς χαράδρας φυτὰ καὶ κρύπτονται εἰς τὰς λόγχμας ἄνθη, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἡ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ. Περὶ τὸ μέσον ὕψος ἐν τῷ μέσῳ τάπητος πρασίνου εἶδομεν αὐτοφυῆ χαμαικέραια ἀρωματικώτατα.

Ἦδη κάμπτομεν πρὸς δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὐρισκόμεθα αἶφνης πρὸ τῆς λεγομένης «καλύβης τοῦ Μπασιόκη», ἀρχαίου ὀχυροῦ σταθμοῦ εἰς τὸν ὀπίθιον ἐρύλαττον ἄλλοτε ἀρματωλοὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν διόδων τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν τὴν κατοικημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου ἐκτείνονται κάτωθι ἡμῶν καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

10. Ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἦτο Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ὅτε ἐπισκερθέντες τὸν Γεροστάθην οἱ μικροὶ καὶ ἀγαπητοὶ αὐτοῦ συμπολιῖται, εὔρον αὐτὸν συνομιλοῦντα μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ αὐτῶν Κωνσταντίνου, ὃν ἐκεῖνος ἀγαπήσας διὰ τὴν φιλομάθειαν αὐτοῦ εἶχε προσλάβῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

Ὁ πατὴρ τοῦ Κωνσταντίνου εἶχε μετοικήσῃ μετὰ τῆς λοιπῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς Σκόδραν· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὑπηρετῶν ἔκτοτε τὸν Γεροστάθην, ἐξηκολούθει συγχρόνως μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου. Ὅτε οἱ παῖδες εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον, διεκόπη ἡ ὁμιλία· παρετήρησαν δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ὠθοῦντα πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα ἐκάθητο ὁ γέρον, χρήματά τινα, ἅτινα ἦσαν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ Γεροστάθης, ἅμα ἰδὼν τοὺς παῖδας ἐρχομένους «Εἰς καλὴν ὥραν ἦλθετε, φίλοι, εἶπεν αὐτοῖς· ἔχω νὰ σᾶς κοινοποιήσω ἀγγελίαν, ἣτις βεβαίως θὰ χαροποιήσῃ ὑμᾶς καὶ θὰ αὐξήσῃ τὴν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀγάπην ὑμῶν». Ὁ Κωνσταντῖνος ἅμα ἀκούσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξ αἰδοῦς ἐξῆλθε τοῦ δωματίου. «Γνωρίζετε, φίλοι μου, εἶπε τότε ὁ γέρον, ὅτι τὴν προσεχῆ Κυριακὴν θέλομεν ἐορτάσῃ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Γνωρίζετε προσέτι μετὰ πόσης προθυμίας μὲ ὑπηρετεῖ ὁ Κωνσταντῖνος. Ἐνόμισα λοιπὸν σήμερον δίκαιον νὰ δώσω εἰς αὐτὸν ὀλίγα χρήματα, ἵνα προμηθευθῇ ἐνδύματα νέα διὰ τὸ Πάσχα· ἀλλ' ἀπεποιήθη νὰ λάβῃ αὐτὰ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔχει ἀνάγκην νέων ἐνδυμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον, γνωρίζετε τί μοι εἶπεν; Ὑπακούω, λαμβάνω αὐτὰ καὶ εὐχαριστῶ ὑμῖν· ἀλλὰ παρακαλῶ θερμῶς νὰ μοι ἐπιτρέψῃτε νὰ στείλω ἡ αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς γονεῖς μου, διότι, ὅτε αὐτοὶ ἦσαν ἐδῶ, ἐγὼ ἐβοήθουν τὸν πατέρα μου εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ· ἀλλὰ

κατὰ τὸ παρὸν οὐδεμίαν ἄλλην βοήθειαν δύναμαι νὰ παράσχω εἰς αὐτόν. Τοὺς λόγους τούτους συνώδευσαν δάκρυα καρδίας, συναισθανομένης βαθύτατα τὸ ἱερὸν αἰσθήμα τῆς υἱικῆς στοργῆς.»

«Οἱ λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου μὲ ὑπέμνησαν τὴν νεότητά μου, τοὺς γονεῖς μου, συνεχίνησαν δὲ καὶ τὴν ἰδικήν μου γερροντικὴν καρδίαν. Πόσον ἠγάπων καὶ ἐγὼ τοὺς γονεῖς μου, πόσον ἐσεβόμην αὐτούς, πόσον εὐτυχῆς ἦμην, ὡσάκις ἠδυνάμην νὰ εὐχαριστῶ αὐτούς! Ἄνεκφραστος ἦτο ἡ χαρὰ ἣν ἤσθάνθην, ὅτε ἐν τῇ ἀποδημίᾳ μου ἠξιώθην διὰ τῶν πρώτων μου κόπων νὰ κερδήσω μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ στείλω μέρος εἰς τὴν καλὴν μητέρα μου ὡς σημεῖον τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης μου! Αἱ εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι αὐτῆς μὲ κατέστησαν ἕκτοτε εὐτυχῆ!»

«Μιμούμενοι τὸν ἀγαθὸν Κωνσταντῖνον προσπαθήσατε καὶ ὑμεῖς, φίλοι μου, νὰ κατασταθῆτε ἄξιοι τῶν εὐχῶν καὶ τῶν εὐλογιῶν τῶν γονέων ἡμῶν. Εἰς αὐτούς μετὰ τὸν θεὸν ὀφείλετε τὴν ὑπαρξίν ὑμῶν, τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν, τὸ μέλλον, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ πᾶν».

«Βρέφη γυμνά, πεινῶντα καὶ ἀδύνατα ἡ μήτηρ ὑμῶν πρώτη θερμῶς ἐνέδυσε καὶ διὰ τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἔθρεψε καὶ ἐν ταῖς ἀγκάλας αὐτῆς περιέθαλψε ὑμᾶς καὶ διὰ τῶν φιλοστόργων φροντίδων αὐτῆς ἐπροστάτευσε τὴν ἀδυναμίαν ὑμῶν. Ἀσθενῆ καὶ πάσχοντα ἡ μήτηρ ὑμῶν ἐρρόντισε νὰ θεραπεύσῃ ὑμᾶς καὶ νύκτας ὅλας ἀγρυπνοῦσα παρὰ τὸ προσκεφάλαιον ὑμῶν, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ φάρμακον κρατοῦσα καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὰ σιωπηλὰ αὐτῆς δάκρυα σπογγίζουσα. Κλονιζόμενα ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων ὑμῶν ποδῶν αὐτὴ ὑπεστήριξεν ὑμᾶς καὶ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὰ πρῶτα ἀβέβαια βήματα ὑμῶν. Ψελλίζοντα φωνὰς ἀνάρθους, αὐτὴ πρώτη ἐδίδαξεν ὑμᾶς τὴν

γλῶσσαν, ἣν δι' αὐτὸ καὶ μητρικὴν ἀποκαλεῖτε Ἐγειρόμενα τὴν πρωΐαν ἐκ τῆς κλίνης ἢ μήτηρ πρώτη ἐδίδαξεν ὑμᾶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ καὶ σταυρώνουσα τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐπὶ τοῦ ἀθόλου ὑμῶν στήθους, αὐτὴ πρώτη ὠδήγησεν ὑμᾶς πρὸς ἀνατολὰς στρεφόμενα νὰ ἐπικαλῆσθε τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν. Τὸ πᾶν, τὸ πᾶν, τέκνα μου, ὀφείλετε εἰς τοὺς καλοὺς ὑμῶν γονεῖς· αὐτοὶ ἐκοπίασαν διὰ τὸ παρελθὸν καὶ κοπιᾶζουσι διὰ τὸ παρὸν ὑμῶν, ἀγωνιζόμενοι πάντοτε, ὅπως προετοιμάσωσι καὶ τὸ μέλλον ὑμῶν εὐχάριστον καὶ εὐτυχές. Τέκνα, ἅτινα δὲν ἀγαπῶσι, δὲν σέβονται, δὲν τιμῶσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ ἅτινα ἐπομένως δὲν προσπαθοῦσι νὰ δεῖξωσι τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνην αὐτῶν, ὑπακούοντα εἰς τὰς θελήσεις αὐτῶν καὶ περιθάλλονται τὰς ἀνάγκας, τὰς ἀδυναμίας, τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸ γῆρας αὐτῶν, εἶνε θηρία, εἶνε ἐκτρώματα· ἔχοντα δὲ καρδίαν ἀνεπίδεκτον ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, θέλουσι ζήτησιν βεβχίως δυστυχῆ καὶ ἄθλια.»

«Οἱ Ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τόσον ἐπικινδύνους ἐθεώρουν τοὺς ἀχαρίστους υἱούς, ὥστε οὔτε ἄρχοντας τῆς πόλεως διώριζον ἐξ αὐτῶν οὔτε ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπέτρεπον εἰς αὐτοὺς ν' ἀναβῶσιν, ὅπως ἀγορεύσωσι περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων· διότι ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, οὔτε τὴν γεννήσασαν αὐτὸν πατρίδα δύναται ποτε ν' ἀγαπήσῃ καὶ ἐπομένως οὔτε διὰ τῶν ἔργων ἢ διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ δύναται ποτε νὰ ὠφελήσῃ αὐτήν.»

«Καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἀποστρέφονται τὰ ἄστοργα, τὰ ἀπειθῆ, τὰ ἀγνώμονα τέκνα. Ὁ δὲ σοφὸς Πιπτακὸς δικαίως, ἔλεγεν, ὅτι ὁποῖας συνεισφορὰς προσφέρομεν πρὸς τοὺς γονεῖς, τοιαύτας πρέπει νὰ περιμένωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν γερωντικὴν ἡμῶν ἡλικίαν παρὰ τῶν τέκνων ἡμῶν. «Οἶους ἐρά-

vous είσενέγκης τοίς γονεῦσι, τοιούτους αὐτὸς ἐν τῷ γήρα, παρὰ τῶν τέκνων προσδέχου».

11. Ὁ πατήρ μου.

(Ἀπόσπασμα ἐκ διηγήσεως).

... Ἐνδιατρίβω περὶ τὰς ἀναμνήσεις ταύτας τῶν εὐδαιμόνων ἡμερῶν, διότι προσεγγίζω εἰς τὴν διήγησιν τῆς θλιβερωτάτης περιόδου τοῦ βίου μου.

Ἀπόλεσα τὸν πατέρα μου. βεβαίως ἔκτοτε ἐδοκίμασα μυρίας ὅσας θλίψεις δεινὰς καὶ πικρίας, ἀλλ' οὐδεμία τούτων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν πικρὰν ταύτην θλίψιν, πρὸς τὸ ἄλγος καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν ἣν ἠσθάνθη τὴν ὥραν καθ' ἣν μ' ἐγκατέλιπεν ὁ μόνος ἐπὶ γῆς φίλος μου παντέρημον καὶ τεθλιμμένον.

Μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μακκρίτου πατρός μου ἤμην παιδίον, ἔζων ἀμέριμνος καὶ ραιδρὸς ὡς τὰ ὁμηλικὰ μου παιδία. Ἦμην ἤδη δεκατεσσάρων ἐτῶν, καὶ ἦτο φθινόπωρον, ὅτε ὁ προσφιλὴς ἄρρωστος ἡμῶν, ἐβάρυνε. Ὁσημέραι ἐγένετο ἰσχνότερος, οἱ ὤμοί του ἐκυρτοῦντο καὶ ἐπὶ τοῦ ὤχρου προσώπου του ἐράνησαν δύο κηλίδες ἐρυθραί, οἱ δὲ ὀθλαλμοὶ του ἔλαμπον ὑπὸ πυρὸς ἀσυνήθους ἐντὸς τῆς κόγχης των. Ἡ ὄψις τοῦ δυστήνου πατρός μου εἶχε τι τὸ ἀλλόκοτον, τὸ αὐλον· ἐξ οὗ ἄλλος τις μᾶλλον ἐμοῦ πεπειραχμένος ἤθελε προεικάσῃ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· καὶ ὅμως ἐγὼ οὐδὲν ὑπώπτευον. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ περιπλανώμενος ἐν τῇ ἐξοχῇ πλησίον ἀγροῦ τινος, ἐν ᾧ εἰργάζοντο δύο χωρικοί, βλέπω τὸν πατέρα μου διερχόμενον ἐπὶ τῆς ἀμάξης του. Ἐκρύβην διὰ νὰ μὴ με ἴδῃ, ἐκεῖνος δὲ ἐχαϊρέτησεν ὀνομαστί τοὺς χωρικούς, αἵτινες ἀπεμακρύνθησαν.

«Ὁ Κύριος βοηθός σου, Θεόδωρε Ἰλλιτς», εἶπον οἱ γεωργοὶ καὶ παρηκολούθησαν αὐτὸν διὰ τοῦ βλέμματος.

«Δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἴδῃ τὸν Κύριον κατὰ πρόσωπον», εἶπε τέλος ὁ πρεσβύτερος ἀναλαμβάνων τὴν ἀξίνην του,

Ὁ δὲ νεώτερος στεναῖξας προσέθηκε :— Σήμερον αὐτὸς καὶ κύριον ἐγὼ ἢ σύ, ἀδελφέ μου».

Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐπανέλαβον τὴν ἐργασίαν των, ἐγὼ δὲ κεκοιμημένος ὑπὸ τὸν φράκτον κατεταράχθην ἐκ τῆς φρενῶς ταύτης ἀποκαλύψεως! Ἦτό ποτε δυνατόν; Τῶ ὄντι ὁ πατήρ μου ἐμελλε νὰ με ἐγκαταλίπῃ; . . . Τί! ἐγὼ, ὅστις οὐδὲ μίαν τοῦ βίου μου ἡμέραν εἶχον ἀποχωρισθῆ τοῦ πατρὸς μου, ἐμελλον νὰ τὸν χάσω, νὰ μὴ βλέπω πλέον τὸ γλυκὺ καὶ εὐλικρινὲς ἐκεῖνο βλέμμα του, νὰ μὴ ἀκούω πλέον τὴν φωνὴν του, τὴν μεστήν ἀγάπης καὶ ἐπιεικειᾶς!.. Ἐμελλον νὰ μείνω παντέρημος ἄνευ συγγενοῦς τινος βοηθοῦντός με, νὰ ὑπορέρω τὸν βίον, ὅστις μοι παρίστατο αἰφνης τοσούτον ψυχρὸς καὶ ἔρημος! Καὶ θὰ ἔζων λοιπὸν ἄνευ τοῦ πατρὸς μου ἐπὶ ἐξήκοντα, ἐβδομήκοντα ἔτη, ἴσως, ἀφοῦ μάλιστα ἤμην ἰσχυρῶς κράσπεως!.. Φρικαλέον συναίσθημα φόβου μ' ἐπνιγε, καὶ μ' ἐφάνη ὅτι θὰ μοι ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπομείνω τὴν λύπην ταύτην. Ἦγανάκτησα κατὰ τοῦ θανάτου καὶ μικροῦ δεῖν ἐξέβαλον κραυγὰς ἐν τῇ ἀγωνίᾳ μου. Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ ἴδωσιν οἱ χωρικοὶ τὴν λύπην μου καὶ κύψας ἔφυγον ἀφορητί.

Κατέφυγον εἰς τὰ δάση νὰ κρύψω τὴν λύπην μου. Δάκρυα ἄρθονα ἐπλήρωσαν τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐρρίφθην ἐπὶ τῶν χόρτων καὶ ἔκλαυσα πικρῶς. ὦ! πᾶτερ μου! μονάκριβέ μου φίλε! διὰτί νὰ μες ἐγκαταλίπῃς; Πολλάκις, ἀφ' ὅτου ἠδυνάμην νὰ σκέπτωμαι, ἐροβούμην ἀορίστως πως τὴν πληγὴν, ἥτις με ἐπληττε σήμερον· ἀλλ' ἐκλειον τοὺς ὀφθαλμούς καὶ

δὲν ἤθελον νὰ παρατηρῶ τὴν νόσον, ἣτις ὑπέσκαπτε τὸν βίον του. Καὶ ἦτο τόσον θαρραλέος καὶ τόσον φαιδρὸς.

Ἐν τούτοις δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ἀμφιβάλλω, φωτισθεὶς ἤδη ὑπὸ τῶν λόγων τῶν δύο χωρικῶν· αἱ ἡμέραι του ἤδη ἦσαν μεμετρημέναι. Μυρία ὄσα ἀσήμαντα γεγονότα, μυρία ὄσα λεπτομέρειαι ἦλθον εἰς τὴν μνήμην μου ταῦτοχρόνως. Μετὰ ζηλοτυπίαις ἔβλεπον τοὺς χωρικοὺς, οἵτινες κατ' ἐμὲ ἦσαν γέροντες ἤδη, ἔχοντας γονεῖς, ἐνῶ ἐγὼ ἔμελλον νὰ χάσω τὸν πατέρα μου!

Εἶχεν ἡ νύξ προβῆ πολὺ ὅτε ἀνέκυφα ἐκ τῆς λυπηρᾶς ὄνειροπολήσεώς μου. Ἐπανῆλθον οἴκαδε βήματι βραδεῖ βεβαρημένος ὑπὸ ἀφορήτου ἀπελπισμοῦ.

Ὁ πατήρ μου ἦτο ἀνακεκλιμένος ἐπὶ τῆς μεγάλης θρονίδος του ἀσθμαίνων. Ἐλθὼν πλησίον του ἀθορύβως ἐκάθησα κατὰ γῆς παρὰ τοὺς πόδας του. Ἐνεκα τοῦ σκότους δὲν ἠδυνάμην νὰ διακρίνω τὸ πρόσωπόν του. Μετ' ὀλίγων στιγμῶν σιγὴν ἠσθάνθην τὴν ἰσχνὴν χεῖρά του τιθεμένην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου. Θωπεύων δὲ τὴν κόμην μου ἐλαφρά, μὲ ἠρώτησεν ἡσύχως.

«Τί σκέπτεσαι, Δημήτριε;»

Ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀπαντήσω διότι ὁ λαϊμὸς μου συνεσφίγγετο ὑπὸ τῆς ἀγωνίας. Κατένευσά τὴν κεφαλὴν μου καὶ ἐσιώπησα, ἐκεῖνος δὲ μετ' ὀλίγον εἶπε.

«Δύσμοιρον τέκνον μου! συλλογίζομαι τὴν πέρημίαν, ἣτις σε περιμένει καὶ σπαράσσεται ἡ καρδιά μου! Βλέπω, παιδί μου, ὅτι ὀλίγαι ἡμέραι μοι ὑπολείπονται· οἱ ὀρθακμοὶ μου σκατίζονται, παιδί μου . . . καὶ αἰσθάνομαι ὅτι καιρὸς νὰ διακόψω τὴν πορείαν μου καὶ νὰ σταθῶ . . . νὰ ἀνταλλάξωμεν ἔχαιρετισμὸν, ἀγαπητόν μου τέκνονι . . . Σὲ ἐγκαταλείπω ἀπροστάτευτον καὶ ὀρφανόν, καὶ ὡς μόνην κληρονομίαν σ' ἀφίνω ὄνο-

μα ἀκηλίδωτον, ὅπερ ἐπὶ τινὰ στιγμὴν ἤλπισα ὅτι θὰ προ-
 ρθάσω νὰ καταστήσω ἔνδοξον! Ἄλλὰ φεῦ! δὲν ἠξιώθην . . .
 Ἄλλὰ σύ, υἱέ μου, δὲν θὰ κάμῃς τίποτε ὑπὲρ τῆς μνήμης
 τοῦ πατρὸς σου; Εἶσαι πεπρωκισμένος διὰ πολλῶν προτερη-
 μάτων καὶ δύνασαι ἐὰν θελήσῃς νὰ ἀνυψωθῆς ὑπὲρ τοῦς
 κοινούς ἀνθρώπους. Ἐν ὅσῳ ἦσο παιδίον δὲν ἠθέλησά ποτε
 νὰ σε στενοχωρήσω καὶ νὰ σε ἀνγκάσω νὰ σπουδάσῃς. Μὴ
 με κάμῃς νὰ λυπηθῶ διὰ τὴν ἐπιείκειάν μου, ἀγαπητέ υἱέ
 μου. Τώρα ὅτε μένεις ἄνευ ὁδηγοῦ, βεβαρημένος καὶ διὰ τῆς
 ἀδελφῆς σου ὀρεῖλεις νὰ παραιτήσῃς τὰς παιδαριώδεις ἔξεις
 σου, ὀρεῖλεις νὰ γίνῃς ἀνὴρ διὰ νὰ δυνηθῆς μὲ τὴν βοήθειαν
 τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς νὰ προστατεύσῃς καὶ σὲ αὐτὸν καὶ
 ἐκείνην. Νὰ μείνω ἡσυχος ὡς πρὸς τοῦτο, Δημήτριε;

— Μάλιστα, πάτερ, μου, εἶπον ἀναστέλλων τὰ δάκρυά
 μου. . . . Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης ὁ μακαρίτης ἐξησθέ-
 νησε πολὺ. Δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὸ δεῖπνον. Τὴν
 ἐπιούσαν ἠθέλησε νὰ ἐπισκερθῆ τοὺς ἀρρώστους του· ἀλλ'
 ὡς εἶχε προαισθανθῆ, δὲν τὸ κατώρθωσε, καὶ ἠναγκάσθη
 νὰ κατακλιθῆ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ ἀνακλίντρου, ὅπερ ἐγὼ
 ὤθησα πλησίον τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου, τοῦ βλέποντος
 πρὸς τὴν ἐκτεταμένην πεδιάδα. Εἶχε χρεῖαν ἀέρος καθαροῦ·
 κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἡ τραχεῖα πνοὴ τῶν πνευμόνων του
 διεκόπτετο ὑπὸ ὀδυνηρῶν πνιγμῶν καὶ σπαρακτικῆ βῆξι ἀνε-
 τίνασσαν αὐτὸν ὅλον καὶ κατέρριπτεν ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων.

Τὸ θέαμα τῶν ἀλγηδόνων του ἦτό τε φρικῶδες. Ἐκρυ-
 πτόμην ὀπισθεν τοῦ ἀνακλίντρου, τρέμων ὑπὸ τοῦ ὀδυνηροῦ
 μου ἄλγους. Ἄλλ' ἡ ἀγαπητὴ μου ἀδελφὴ Σάσα γενναιο-
 τέρα μου ἐκάθητο πλησίον του. Διὰ τῆς ἐλαφροῦς χειρὸς της
 ἐσπόγγιζε τὸν παγερὸν ἰδρῶτα, ὅστις ἐπεκάθητο ἐπὶ τοῦ με-
 τώπου του· διὰ δροσεροῦ ὕδατος μετὰ ὄξους ἔβρεχε τοὺς

κροτάφους του, διὰ τοῦ ριπιδίου ἐδρόσιζε τὸ καῖον πρόσωπόν του, κινουσα αὐτὸ μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ εὐστροφίας. Ἐξεπληττόμην βλέπων αὐτὴν μετὰ πόσης δεξιότητος ἐτοποθέτει τὰ προσκεφάλαια ὑπὸ τοὺς ὤμους του καὶ μετὰ πόσης ταχύτητος ἔσπευδε προσφέρουσα πρώτη αὐτῇ κύπελλον τείου ψυχροῦ καὶ ἀναψυκτικὸν ποτὸν πρὶν ἢ αὐτὸς λάβῃ τὸν κόπον νὰ ζητήσῃ.

Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὄλας ἡ κατοικία μας ἦτο μεστὴ ἀνθρώπων ἐρχομένων νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν συμπάθειάν των. Ἐκάθηντο ἄφωνα, ἀφοῦ πρῶτον ἔκλινον τὴν κεφαλὴν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐποίουν τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου Σταυροῦ πρὸ τῶν εἰκόνων. Αἱ γυναῖκες δὲν ἔλεγον τίποτε, ἀλλ' ἐθήρηνον σιωπηλαὶ καὶ ἔπινον τὸ προσφερόμενον εἰς αὐτὰς τέϊον.

Ὁ προσφιλὴς μου πατὴρ ἔσβυνε καὶ οὐδεμία ἀμφισβολία περὶ τούτου ὑπῆρχε. Πῶς νὰ ἐκφράσω τὸν σπαραγμὸν τῆς ψυχῆς μου, ὅτε κύπτων ἐπὶ τοῦ πολυριλήτου πατρός μου εἶδον τὸ βλέμμα του θολούμενον καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἔξαπλουμένην τὴν μυστηριώδη ἐκείνην σκιάν, ἣν οὐδέποτε λησμονεῖ ὁ ἄπαξ ἰδὼν αὐτὴν ἐπιγεχυμένην ἐπὶ προσώπου προσφιλοῦς; . . . Ἦνοιξε πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ τὸ βλέμμα του τὸ μεστὸν ἀγωνίας συνήτησε τὸ βλέμμα μου.

«Θάρρος!» ἐφιθύρισαν τὰ μεμαραμμένα χεῖλη του.

Καὶ μετὰ ταῦτα θάνατος!

Ὡρμησα ἔξω ὡς παράρρων καὶ ἐρρίφθην κατὰ γῆς ἐπὶ στόμα, κατεχόμενος ὑπὸ λυγμῶν ὀδυνηρῶν.

Ἀπέθανεν! ὁ πατὴρ μου ἀπέθανεν! . . . Μοὶ ἐφάνετο δὲ ὅτι νὰ πάντα ἐξηρανίζοντο μετ' αὐτοῦ. Τοῦ λοιποῦ οὐδένα εἶχον ἐπὶ γῆς! .

12. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἡ ζωγραφικὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη ἀργότερα ἀπὸ τὴν γλυπτικὴν. Δύσκολον εἶνε νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανὲν δὲν περιεσώθη. Δυνάμεθα ὅμως νὰ κρίνωμεν ὁποῖα περίπου ἦτο ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων α'.) ἀπὸ τὰς εἰκόνας τῶν ἀρχαίων ἀγγείων β'.) ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηίας καὶ ἄλλων μερῶν καὶ γ'.) ἀπὸ τὰ λείψανα ἀρχαίων εἰκόνων, τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν **Κνωδὸν** τῆς Κρήτης, εἰς τὸν **Θέουμον** τῆς Αἰτωλίας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐὰν ληρθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ πληρέστεραι τοιχογραφίαι τῆς Πομπηίας, αἱ ὁποῖαι εἶνε αἱ καλύτερον διατηρημέναι, εἶνε ἔργα ζωγράφων, ἀντιγραφέντα ἀπὸ τεχνίτας, καὶ τὴν προσοχὴν ἐλκύει εἰς αὐτὰς μᾶλλον τὸ θέμα καὶ ἡ ἔμπνευσις, παρὰ τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐκτέλεσις—φυσικὰ ἀτελῆ—σημασιάζομεν τὴν ἰδέαν, ὅτι τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς ἦσαν ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ὅτι αἱ ἀρχαῖαι εἰκόνες ἦσαν ἀριστοτεχνήματα, ἀποδεικνύουν καὶ αἱ περιγραφαὶ αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν διασωθέντα ἀνέκδοτα.

Ὁ **Πολύγνωτος**, ἀκμάσας ἐπὶ Κίμωνος, εἶχε διακοσμήσει μὲ θαυμασίας εἰκόνας πολλὰ οἰκοδομήματα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως τὴν Ποικίλην Στοάν. Θαυμαστικαί ἐπίσης ἦσαν αἱ εἰκόνες τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου εἰς τὴν Δέσχη τῶν Δελφῶν, μεταξύ ἄλλων ἡ παριστώσα τὴν «Ἄλωσιν τῆς Ἰλίου Ἀκροπόλεως» καὶ τὸν Ὀδυσσεά ἐν Ἄδου». Ὁ Πολύγνωτος ἔδωκε πρῶτος ζωὴν καὶ κίνησιν εἰς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐξεικόνιζεν, ἀπέδιδε δὲ θαυμασίως τὰ ψυχικὰ συναισθήματα τῶν παριστανομένων ὑπ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ «ἠθογράφος» ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ Ἀπολλόδωρος (ὁ Ἀθηναῖος), ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. χ., ἔδωκε μεγάλην ὄθησιν εἰς τὴν Ἀττικὴν σχολὴν. Εἶνε ὁ ζωγράφος, ὁ εἰσαγαγὼν εἰς τὴν τέχνην τὴν φωτοσχίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐντελεστέρα ἀπομίμησις τῆς φύσεως, ὀνομασθεὶς διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου καὶ «σκιαγράφος»,

Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἡ ζωγραφικὴ παρημελήθη εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐξηκολούθησε δὲ ν' ἀναπτύσσεται καὶ νὰ τελειοποιῆται εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ἑρῆσον. Ἡ Ἴωνικὴ ἢ Ἀττικὴ Σχολή, εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ἐτελειοποίησε τὴν ἀκρίβειαν εἰς τὴν λεπτότητα τοῦ σχεδίου, ἠύξησε τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων καὶ προήγαγε τὴν τέχνην μέχρι πλάνης τοῦ βλέμματος. Τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ διακοσμητικὰ ἔργα διεδέχθησαν εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι εἶχον περισσοτέραν χάριν, παρίστανον δὲ θέματα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ὁ Ζεῦξις καὶ ὁ Παρράσιος, οἱ δύο ἀντίζηλοι καλλιτέχναι, καὶ κατόπιν ὁ Τιμάνθης, εἶνε οἱ μᾶλλον πεφημισμένοι ζωγράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὡς ἀριστούργημα τοῦ Ζευξιδος, ἐθεωρεῖτο ἡ Ἑλένη, γραφίσα διὰ τὸν ναὸν τῆς Ἥρας ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Λακινίου (εἰς τὸν Κρόπωνα). Μνημονεύεται δὲ καὶ ὁ Ἀθλητῆς του, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἐπεγράφη τὸ περίφημον: «Μιμησεται τις μᾶλλον ἢ μιμησεται». (Εὐκολώτερον νὰ τὸν κατακρίνη τις παρὰ νὰ τὸν μιμηθῆ). Ὁ Ζεῦξις ἐξεῖχεν εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὸν φωτισμὸν, εἶχε δὲ φθάσει, εἰς τὰς εἰκόνας του, εἰς ἀπαράμιλλον φυσικότητα. Ὁ Παρράσιος διεκρίνετο κυρίως διὰ τὴν πλαστικὴν διαγραφὴν τῶν μελῶν, τὴν ἔκφρασιν τοῦ στόματος, τὴν σύμμετρον καὶ ἀρμονικὴν χάριν, ἐν γένει. Ὁ Προμηθεὺς Δεσμώτης του, ἐθεωρεῖτο ἀληθινὸν ἀριστοτέχνημα, ἐλέγετο δ' ὅτι εἶχεν ὑποβάλει εἰς βασιανιστή-

ρια δούλον τινα, αἰχμάλωτον πολέμου, διὰ ν' ἀντιγράψῃ ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Προμηθέως, ὅταν ὁ γυψὺ κατέ- τρωγε τὰ σπλάγγνα του. Μὲ πόσον ἀνθηρὰν χάριν καὶ δρο- σερότητα χρωμάτων ἐζωγράφιζεν ὁ Παρράσιος, ὥστε διη- γοῦνται, ὅτι ὁ ζωγράφος Εὐφράνωρ παραβάλλων τὸν Θησέα, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε γράψῃ, μὲ τὸν Θησέα τοῦ Παρρασίου, εἶπεν, ὅτι ὁ ἰδικὸς του μὲν ἐφαίνετο ὅτι εἶχε φάγει βόειον κρέας, ὁ τοῦ Παρρασίου δὲ τριαντάφυλλα. Μεταξὺ Παρρασίου καὶ Ζεῦξιδος ὑπῆρχεν ἀμίλλα ζωηρὰ ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν φυσικότητα. Περὶ τῆς ἀμίλλης ταύτης ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς περίφημον ἀνέκδοτον. Ἐθαυμάζετο εἰκὼν τοῦ Ζεῦξι- δος, μὲ πόσῃν φυσικότητι παριστῶσα σταφυλάς, ὥστε τὰ πτηνὰ ἰδόντα ταύτας, ἐπτερούγιζον πέριξ καὶ ἐζήτουν νὰ φά- γουν ἀπὸ αὐτάς. Τότε ὁ Παρράσιος εἶπεν, ὅτι θὰ γράψῃ εἰκόνα ἀκόμη φυσικωτέραν καὶ ζωγραφίσας ἐν παραπέτασμα ἐκάλεσε τὸν Ζεῦξίδα νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα. Ὅταν ὁ ζωγράφος εὐρέθη ἀπέναντι τῆς εἰκόνας, ἐζήτησε νὰ ἀρθῇ τὸ παραπέ- τασμα διὰ νὰ κρίνῃ αὐτήν, ἔμεινε δὲ ἡ νίκη εἰς τὸν Παρρά- σιον, διότι ὁ μὲν Ζεῦξις ἐξηπάτησε μόνον τὰ πτηνὰ, ὁ Παρ- ράσιος δὲ αὐτὸν τὸν Ζεῦξίδα.

Ἄλλ' ἡ Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ ἀνῆλθεν εἰς τὴν μεγαλυ- τέραν ἀκμὴν τῆς μὲ τὸν **Κολοσόβιον Ἀπελλῆν**, ὁ ὁποῖος, συνομηλίξ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ'. π. χ. αἰῶνος. Ὁ Ἀπελλῆς ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα ἐν Ἐρέσῳ ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Ἐφόρου, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς τὴν Σικυώνα, ὅπου ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν ἀρ- χηγὸν τῆς Σικυωνίας Σχολῆς, τὸν περίφημον ζωγράφον Πάμ- φιλον. Ὁ Ἀπελλῆς, ἀν δὲν εἶχε μεγάλην ἔξαρσιν εἰς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν, εἶνε ὁμοῦς ὁ τελειότερος ἐκτελε- στῆς μετὰξὺ τῶν ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἐμπειρία

καὶ ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου του, ἡ ἐπιμέλεια, τὴν ὁποίαν κατέβαλλεν εἰς ὅλα του τὰ ἔργα, καὶ ἰδίως ἡ ἀμίμητος τελειότης τοῦ χρωματισμοῦ του δίδουν εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν 'Ραφαήλου τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς.

Ὁ Ἀπελλῆς διέπρεπεν εἰς τὴν παράστασιν θεῶν καὶ ἡρώων καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ ὑπερανθρώπου κάλλους των. Ἐγραψε δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος μόνον ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Ἀπελλοῦ ἤθελε νὰ ζωγραφηθῆ. Ὁ Αἰλιανός, ἐν τούτοις, διηγεῖται, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος, ἰδὼν εἰς τὴν Ἐφεσον τὴν ἰδίαν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν εἶχε γράψει ὁ Ἀπελλῆς, δὲν ἐπήνεσεν αὐτήν, ὅπως ἤξιζεν· ὅταν δὲ εἰσήχθη ὁ ἵππος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀντικρύσας τὴν εἰκόνα, ἐχρεμέτισε, πρὸς τὸν ἵππον τῆς εἰκόνας, ὡς πρὸς ἀληθῆ· «ὦ βασιλεῦ, εἶπεν ὁ Ἀπελλῆς, ὁ ἵππος εἶνε πλέον φιλότεχνος ἀπὸ σέ!» Ἐν γένει ὁμοῦς τόσον ἐθαυμάζοντο αἱ εἰκόνες τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Ἀπελλῆς, ὥστε ἐλέχθη τὸ περίφημον: «Ἐκ τῶν δύο Ἀλεξάνδρων ὁ μὲν τοῦ Φιλίππου ἀνίκητος, ὁ δὲ τοῦ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος».

13. Ἡ Λεοπάρδαλις.

Ἡ Λεοπάρδαλις ἢ πάνθηρ εἶνε τὸ ὠραιότατον πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αἰλουροειδῶν. Βεβαίως ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ λέοντι τὸν Βασιλέα τῶν ζῴων καὶ θεωροῦμεν τὴν τίγριν ὡς τὸ ἐπικινδυνότατον μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν ἀγρίαν ταύτην ὁμάδα ὄντων· βεβαίως κέκτηται ἡ γαλεοπάρδαλις περίβλημα πλουσιώτερον εἰς χρωματισμούς· ἀλλ' ὁμοῦς ὡς πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος, ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα τῆς διαγραφῆς τοῦ τριχώματος, ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ δεξιότητα, τὴν χάριν καὶ ἀβρότητα τῶν κινή-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σεων, υπολείπονται καὶ ὁ λέων καὶ ἡ τίγρις καὶ πάντα τὰ λοιπὰ αἰλουροειδῆ τῆς Λεοπαρδάλεως. Τὸ βελουδίνον πελματώδες ἀκροπόδιον ἀμιλλᾶται πρὸς τὸ τῆς ἡμετέρας γαλῆς κατὰ τὴν ἀπαλότητα, ἀλλ' ἐγκρύπτει καὶ γαμφὸν ὄνυχον, ὅστις δύναται ν' ἀντιμετρηθῆ πρὸς οἰονδήποτε ἄλλον. Οἱ ὕδοντες αὐτῆς εἶνε σχετικῶς κραταιότεροι τῶν τοῦ βασιλικῆς αὐτῆς συγγενοῦς. Ὡραία ἄμα καὶ εὐστροφος, ἰσχυρὰ καὶ ἐλαφρά, θαρραλέα καὶ πανοῦργος, παριστᾷ ἡ λεοπαρδάλις τὸ ἀρπακτικὸν ζῶον ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ διαμορφώσει.

Ἄν καὶ τὸ μέγεθος τῆς Λεοπαρδάλεως δὲν εἶνε σημαντικόν, εἶνε ὅμως αὕτη φοβερὸς ἐχθρὸς πάντων τῶν ζῴων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καίτοι ἀποφεύγει τοῦτον, ὅταν δύναται. Κατέχουσα τὰ πρωτεῖα εἰς πάσας τὰς σωμασκήας καὶ οὔσα πανουργότερα ἐτέρων ἀρπακτικῶν, γνωρίζει νὰ ἐξαπατᾷ καὶ τὸ ὠκυποδώτατον καὶ προσεκτικώτατον ἀγριμαῖον. Ἐν τῇ ἀναρριχῆσει ὑπολείπεται ὀλίγον μόνον ἄλλων γαλῶν. Συναντᾷ τις αὐτὴν σχεδὸν τόσον συχνὰ ἐπὶ τῶν δένδρων ὅσον καὶ κεκρυμμένην ἐν τινι θάμνῳ. Κατὰ τὴν καταδίωξιν ἀνορθοῦται κατὰ κανόνα ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὅταν δ' εἶνε ἀνάγκη, δὲν διστάζει νὰ κολυμβήσῃ διὰ μέσου ἀρκούντως πλατέων ποταμῶν. Κυρίως ὅμως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κινήσεων παρρουσιάζεται ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς ὠραιότητι. Τὸ σῶμα ἐλίσσεται καὶ στρέφεται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ ὁ ποῦς πατεῖ τόσον σιγηλῶς, ὡς ἂν ὑπεβάσταζε τὸ ἐλαφρότατον σῶμα. Ἐκάστη κάμψις εἶνε κομψή, κυκλική καὶ ἀβρά· συντόμως εἰπεῖν λεοπαρδάλις τρέχουσα ἢ ἔρπουσα ἀποτελεῖ δι' ἑκάστον ἀληθῆ ἀπόλαυσιν τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἡ λεοπαρδάλις εἶνε πανοῦργος, κακότροπος, ἀγρία, αἰμβόρος καὶ φιλέλδικος. Φονεῖαι πάντα τὰ δημιουργήματα, ἅτινα δύναται νὰ καταβάλλῃ, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα εἶνε μεγάλα.

ἡ μικρά, ἂν ἀμύνονται ἢ ἂν ἄνευ ἀμύνης καθίστανται λεία αὐτῆς. Ἀντιλόπαι, θῶες καὶ μικρὰ κτήνη, ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν αὐτῆς τροφήν· ἀλλ' ὅμως ἀναρριχᾶται καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ προσβάλλει τοὺς πιθήκους, πηδᾷ ἐναντίον τῶν ὀπίδων καὶ μελεαγρίδων καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων πτηνῶν, δὲν περιφρονεῖ δὲ οὐδὲ τὰ Ἀμφίβια. Πᾶν ζῷον εἶνε ἀρεστὸν εἰς αὐτήν, καταβροχθίζει δὲ κατὰ τὰς παρατηρήσεις ζωολόγων καὶ τοὺς χυμῶδεις καρπούς τῶν ἐλαιοφόρων φοινίκων.

Μεταξὺ ἀγέλων ἐγκεκλεισμένων ἐν μάνδραϊς φαίνεται ὅτι αὕτη ἐπιφέρει αἱματοχυσίαν καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ δύναται νὰ φονεύσῃ δωδεκάδα καὶ πλέον προβάτων. Τοῦτου δ' ἕνεκα καθίσταται ἐπίφοβος εἰς τοὺς φύλακας κτηνῶν πολλῶ μᾶλλον ἄλλων ἀρπακτικῶν, ἅτινα συνήθως ἀρκοῦνται εἰς ἓν θήραμα.

Ἐν πόλεσι καὶ χωρίοις, κειμένοις ἐγγὺς τοῦ δάσους, ἡ λεοπαρδάλις ἐπισκέπτεται πολὺ συχνὰ τὰς οἰκίας, ἀρπάζει ἐνταῦθα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων ζῷόν τι καὶ ἀποκομίζει αὐτὸ μακρὰν, χωρὶς ν' ἀποπλανᾶται ὑπὸ τῶν κραυγῶν τῶν ἀνθρώπων ἢ ν' ἀφήσῃ τὸ θήραμα νὰ ἐκφύγῃ. Πᾶν οἰκοδίκαιτον ζῷον εἶνε ἀρεστὸν αὐτῇ, λαμβάνει δὲ κατὰ προτίμησιν καὶ τοὺς κύνας, καίτοι οὔτοι γενναίως ἀμύνονται. Ὅταν νομίζῃ ὅτι τὰ νεογνά αὐτῆς ἀπειλοῦνται, ἢ ὅταν τραυματίζεται ἢ προσβάλληται, ὁρμᾷ ὡς λυσσῶσα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ παραδείγματα, καθ' ἃ ὁ ἄρπαξ οὗτος, καὶ χωρὶς νὰ ἐξερεθισθῇ, προσέβαλε τὸν ἄνθρωπον. Ἐν Ἀθησινίᾳ καθ' ἕκαστον ἔτος συμβαίνουσι πολλὰ δυστυχήματα ἐπίσης ἐν Ἰνδίαϊς αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις ἀναφέρουσιν ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐφρονεύθησαν ὑπὸ λεοπαρδάλων ἀνὰ 194—300 ἑτησίως, ἧτοι ἐν ὧ 2368 ἄνθρωποι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δεκαετίας.

Ἡ κατὰ τοὺς κανόνας διενεργουμένη θήρα τῶν πανθῆρων

εἶνε δυσχερεστέρα τῆς τῶν τίγρεων. Καίτοι δὲ ὑπάρχουσι πολλῶ πλείοτεροι ἐκ τούτων ἢ ἐκ τῶν τίγρεων, δὲν ἔχουσιν ὅμως αὐταὶ τὴν ἰσχυρὰν ἀνάγκην τοῦ ὕδατος, ὡς ἡ τίγρις, δὲν διαιτῶνται εἰς ὠρισμένους θέσεις, καὶ τούτου ἕνεκα πολὺ δυσχερέστερον δύνανται ν' ἀνευρεθῶσιν, ἀφοῦ μάλιστα γνωρίζουσι νὰ κρύπτωνται πανταχοῦ κατὰ τρόπον θαυμάσιον. Πᾶσαι δ' αἱ ἐκθέσεις ἀναφέρουσιν ὅτι οὗτοι εἶνε ἐχθροὶ θαρραλεώτεροι καὶ δεξιώτεροι τῶν τίγρεων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε εὐκόλος τοῖς κυνηγοῖς ὁ ρόνος αὐτῶν. Ὁ Σάνδερσον διηγεῖται ὅτι πάνθηρ τις, μέλλων νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὰ δίκτυα, ἐπήδησεν εὐθὺς κατὰ τῶν μόλις κατασκευασθέντων τοιχωμάτων, κατέρριψεν αὐτά, ὥρμησε κατὰ τινος παρασταμένου φύλακος, ἐξέσχισε τὰς σάρκας τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος αὐτοῦ καὶ ἐξηφανίσθη πρὶν ἢ δυνηθῆ τις νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν. Κατεδιώχθη ἐκ νέου, εὐρέθη κεκρυμμένος ἐν τῇ λοχμῳδαί σωρῷ καὶ περιεκλείσθη πάλιν ἐντὸς τῶν δικτύων· ἤρνεῖτο ὅμως ἐπιμόνως νὰ ἐγκαταλίπη τὴν λόχμην μεθ' ὅλους τοὺς κατ' αὐτοῦ ριπτόμενους λίθους καὶ ξύλα. Οἱ διώκται ἦσαν τόσον πολὺ ἐξηρεθισμένοι, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπομένωσι· διὰ ὃ Σάνδερσον συνοδευόμενος ὑπὸ ομάδος πυκνῶς συντεταγμένων καὶ μετὰ λογχῶν ὠπλισμένων πιστῶν ἀκολουθῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὸν ἐντὸς τῶν δικτύων περιεκλεισμένον χώρον καὶ ἐχώρησε πρὸς τὴν λόχμην. Ἡ τίγρις φοβεῖται καὶ ὑποχωρεῖ πάντοτε ἀπέναντι τοιαύτης φάλαγγος ἐχθρῶν· ὁ πάνθηρ οὗτος ὅμως ἐξώρμησεν αἰφνης ἐκ τῆς κρύπτῃς, ἐπετέθη μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος κατὰ τοῦ τρίτου πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Σάνδερσον ἀνδρὸς καὶ κατέσχισεν αὐτόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν ἐγγὺς τούτου καὶ τὸν ὀπισθεν, καὶ πλήσσων δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διήνοιξε δίοδον διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγένετο ἄφαντος, πρὶν ἢ ἡ λόγχη ἢ ἡ σφαῖρα δυνηθῆ νὰ διαπεράσῃ αὐτόν.

Οὕτω λοιπὸν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς πάνθηρ κατέστησεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπομάχους τέσσαρας τῶν διωκτῶν αὐτοῦ καὶ ἐσώθη ἀβλαβῆς.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ ἐγρησιμαποιοῦντο πολυειδῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων λεοπαρδάλεις εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Ὁ Πάνθηρ ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων ἦτο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συχνότερος ἢ σήμερον. Καὶ σήμερον ὅμως ἡ περιοχὴ τῆς διαδόσεως τῶν ζώων τούτων εἶνε λίαν μεγάλη· περιλαμβάνει ἅπασαν τὴν Ἀσρικὴν καὶ ἅπασαν τὴν νότιον Ἀσίαν. Ἀπὸ τῆς Περσίας ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ ὄροπέδιου τῆς Μικρᾷ Ἀσίας ὁ πάνθηρ φθάνει μέχρι τοῦ Καυκάσου.

14. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου ἦτο ἀληθῶς οὐ μόνον ἕδρα καὶ κέντρον τῆς δυνάμειος τῶν Πτολεμαίων, ἀλλὰ καὶ πηγὴ καὶ θησαυροφυλάκιον μεγάλου πλοῦτου διὰ τοὺς Λαγίδας καὶ διὰ τὸ βασιλεῖον τὸ αἰγυπτιακόν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς δὲν συνδέεται μόνον πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς πολεμικῆς δόξης μεγαλεῖον, ὅπερ παρέρχεται καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου δύναμιν, ἣτις ἐκλείπει, ἀλλὰ περιβάλλεται στέφανον ἀλησμονήτου αἰγλῆς, ἣτις περιήγαγε τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς ἐστίαν καὶ πρωτανεῖον τῶν γραμμάτων, ὅποια ἀπέβη ἐπὶ τῶν Λαγιδῶν.

Κέντρα τῆς πνευματικῆς καύτητος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κινήσεως ἦσαν ἡ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Μουσεῖον.

Ἡ Βιβλιοθήκη ἰδρύθη πλησίον τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ὑπὸ Πτολεμαίου Α΄ τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Β΄ τὸν Φιλάδελλον χρεωστεῖται ἡ ἀποτελείωσις αὐτῆς. Ἦδη δ' ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλλου περιεῖχεν ἡ βιβλιοθήκη αὕτη

περὶ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας χειρογράφων βιβλίων ἐκτὸς τεσσαράκοντα δύο χιλιάδων καὶ πλέον, αἵτινες ἀπετέθησαν εἰς τὸ Σεράπειον, ἰδρυθείσης ἐν αὐτῷ δευτέρας μικροτέρας βιβλιοθήκης. Καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ πολλαὶ πόλεις ἔχουσαι βιβλιοθήκας μὲ τοσοῦτον πλῆθος βιβλίων ὡς ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο ἀποβαίνει ἀκόμη θαυμασιώτερον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν πόσον μεγαλύτεραι ἦσαν τότε αἱ δυσχέρειαι τῆς παρασκευῆς βιβλίων μὴ ὑπαρχούσης τῆς τυπογραφίας. Ἡ ἀντιγραφή τῶν βιβλίων ἐπὶ τῆς συνήθους ὕλης, τοῦ παπύρου, κατασκευαζομένου ἐκ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, ὅπερ ἐρύετο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, ἦτο πολλῷ δυσκολωτέρα καὶ πολυδαπανιωτέρα ἢ σήμερον ἡ προμήθεια ἐντύπων. Κόσμος ὅλος βιβλιογράφων διέτριβε περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν παλαιῶν χειρογράφων ἐν γραφῇ καθαρᾷ καὶ ἐπιμεμελημένῃ πολὺ διαφόρῳ τῆς ταχειᾶς ἐκείνης καὶ ἐπισεσυρμένης, δι' ἧς ἐγράφοντο τὰ εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἀναφερόμενα δημόσια καὶ ἰδιωτικά ἔγγραφα καὶ τὰ ὄστρακα τὰ συνήθως περιέχοντα ἀποδείξεις πληρωμῶν. Ἐκαστον δὲ βιβλίον ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν στενομάκρων τεμαχίων παπύρου, ἐπικολλωμένων πρὸς ἀλλήλα, συστρεφόμενον δὲ εἰς σχῆμα κυλίνδρου ἀπετίθετο εἰς τὰς θήκας. Πολλάκις δὲ μία καὶ μόνη συγγραφὴ ἐκτενῆς ἀπληρτίζετο ἐκ πολλῶν τοιούτων κυλινδρικών τόνων.

Ὁ ζῆλος τῶν Πτολεμαίων ὑπὲρ κύξησης τῆς βιβλιοθήκης ἦτο τοιοῦτος, ὥστε τὰ βιβλία αὐτῆς, ἐν οἷς ὑπῆρχον πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ αἰγυπτιακά, λατινικά καὶ χалδαϊκά, ἔρθασαν μέχρις ἑπτακοσίων χιλιάδων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν διπλῶν. Τινὲς δὲ τῶν βασιλέων ἦσαν αὐτόχρημα βιβλιομανεῖς, ὅποῖος ὁ Ἐπιφανῆς, ὅστις ἐδανείσθη παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ ἐπὶ τοῦ ῥήτορος Λυκούργου συντα-

χθέν επίσημον αντίγραφον τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν καὶ κατέθηκεν ὡς ἐνέχυρον εἰκοσακισχίλια τάλαντα, ἀλλὰ προετίμησεν ὁμως νὰ κρατήσῃ τὸ περιφανές ἐκεῖνο χειρόγραφον, ἀμεριμνῶν περὶ τοῦ καταβληθέντος χρήματος.

Οἱ Λαγίδαι δὲν ἐφρόντισαν μόνον περὶ τῆς συναγωγῆς τῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀνδρῶν ἀξίων νὰ προστώσι τοιοῦτου πνευματικοῦ κέντρου, ὅποιον ἀπέβη ἡ Βιβλιοθήκη. Ἀλησμόνητα θὰ μείνωσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων τὰ ὀνόματα τῶν σοφῶν ἐκείνων βιβλιοθηκαρίων, Ζηνοδότου τοῦ Ἐρεσίου, Καλλιμάχου καὶ Ἐρατοσθένους τῶν Κυρηναίων. Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου καὶ μάλιστα τῶν δύο κορυφῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς σοφίας, Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου καὶ Ἀριστάρχου τοῦ ἐκ Σαμοθράκης, ὅστις δικαίως ἐπεκλήθη ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν.

Ἡ βιβλιοθήκη εὐρίσκετο εἰς στενὸν σύνδεσμον πρὸς τὸ παρακείμενον Μουσεῖον, ὅπερ ὡς δεικνύει καὶ τὸ ὄνομά του, ἦτο ἀληθὲς ἱερὸν τῶν Μουσῶν. Τὸ Μουσεῖον δὲν ἦτο καλλιτεχνικὴ συλλογὴ, ὡς ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ἐκ τῆς σημερινῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ἀλλὰ καθίδρυμα ἐπιστημονικόν, ὅπερ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ νεώτερα πανεπιστήμια καὶ τὰς ἀκαδημίας. Ἐνῶ ἡ Βιβλιοθήκη ἐχρησίμευε διὰ τὰς θεωρητικὰς μελέτας τῶν σοφῶν τῶν περιστοιχιζόντων τὴν βασιλείαν, τὸ Μουσεῖον προσεβίβαζε διὰ παντός τρόπου τὰς πρακτικὰς αὐτῶν γνώσεις, καὶ ἐγένετο κέντρον παντοίων πειραματισμῶν. Ἡ χειρουργικὴ ἀπησχόλει ἐπίσημους ἰατρούς, ὧν ἡ φήμη ἐξικνεῖτο πολὺ μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ζῶα ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς γῆς κομιζόμενα ἐτρέφοντο χάριν μελέτης καὶ θέας ὡς ἐν κήπῳ ζωολογικῷ. Ἐγένοντο ἐγκλιματισμοὶ σπανίων φυτῶν, ἐν ἑτέροις τόποις ὁμομένων, ὡς ἐν κήπῳ βοτανικῷ, ὁ δὲ οὐρανὸς ἐμελετᾶτο ἀπὸ ἰδίων κατασκευασμάτων ὡς ἐξ ἀστεροσκοπείου.

15. Ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Ἀμβρακικόν.

. Ἦδη τῆς Ἀττικῆς αἱ ἀκταὶ διαδοχικῶς εἶχον ἀφανισθῆ, πρὸ τῆς πύρας δ' ἡμῶν ἐπιβλητικῶς πυρογοῦται ὁ γίγας τοῦ Ἀκροκορίνθου.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν διώρυγα, τὴν κατασκευὴν τῆς ὁποίας ἐμελέτησαν, ἀτελῶς δὲ καὶ ἀνεπιτυχῶς ἐπεχείρησαν ἐξόχου περιωπῆς καὶ στρατηγικῆς τέχνης ἄνδρες, Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ὁ Ιούλιος Καῖσαρ, ὁ Νέρων, ὁ Καλλιγούλας. Διερχόμεθα κάτωθεν τῆς σιδηρᾶς γεφύρας τοῦ σιδηροδρόμου. Ἐπὶ τοῦ θαλασσοῦ πεδίου ὁ ἀτμὸς ἐκίνει τὰς μηχανὰς καὶ ὤθει τὸ πλοῖον· ἄνω ἐν τῷ χερσαίῳ ὁ αὐτὸς ἀτμὸς ἐξωογώνει τὰ ἔμβολα καὶ ἔσυρε τὸν συρμόν. Οἱ ἴστοι τοῦ πλοίου ματαίως ἀνατείνονται μετὰ πείσματος πρὸς τὰ ὕψη· ἡ γέφυρα ἐπικρέμαται ἀπροσπέλαστος, τὸ δὲ πλοῖον ὀλισθῆσαν κάτωθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἐκεῖνου τόξου τῆς νίκης, τῆς ἐπιστήμης κατάρχεται πρὸς τὴν Ποσειδωνίαν, πέραν τῆς ὁποίας εὐρὺς ἀναπετάσσεται ὁ Κορινθιακός, τὰς πετρώδεις ἀκτὰς τῆς Στερεᾶς βρέχων ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰς γλαεράς τῆς Πελοποννήσου ἀφ' ἑτέρου. Ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ ὡς ἀπὸ πηγῆς ἐξορμῶν, ἄγει τὰ κυανᾶ αὐτοῦ ὕδατα, ὡς ποταμὸς πελωρίων διαστάσεων, πρὸς τὰ στενὰ τοῦ Ρίου, οἰοεὶ πρὸς ἐκβολήν.

Ὁ Ἀκροκόρινθος παρουσιάζει ἤδη τὴν βορείαν αὐτοῦ ἀπορρῶγα καὶ πρόσοψιν. Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρης κορυφῆς τοῦ ἀόπλου ἤδη κρημνοῦ, ἠγείρετο ναὸς τῆς Ἀφραδίτης. Ἀσθενῆ ἶγνη φαίνονται ἔτι· χαρίεν ἀπλοῦται κάτωθι τὸ σιωπηλὸν πεδίου, τελείως ἔρημον σήμερον, ὅπου ἐζῆσε καὶ ἤκμασεν ἡ πλουσία πόλις. Ἀφανῆς κατάρχεται πλέον ἡ πόλις τῆς φήμης καὶ τοῦ πλοῦτου, τὸ ἄστυ ὅπου ἐζῆσεν ὁ Περίανδρος, ὁ Τιμολέων, ὁ Διογένης, ὅπου προσῆλθεν εὐλαβῆς ἐπισκέπτῃς

ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, καὶ ὅπου ὁ θεῖος Παῦλος, « τῆς ἐκλογῆς τὸ σκεῦος », ἐκήρυξε καὶ ἐκίνησεν εἰς μετάνοιαν τὰς πεπτωκυίας συνειδήσεις ὑπὸ τὸ πυρῶδες κήρυγμα τῆς θεωρημονοῦς Αὐτοῦ λαλιᾶς. Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου εὐρίσκει ἡμᾶς ὑπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνάσσου.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ σιωπὴ τῆς νυκτὸς ἐκράτησε περίξ. Αἱ στιγμαὶ διέρρεον. Ταχὺ ἐφέρετο τὸ πλοῖον ἐπὶ τὴν χρυσαζουσαν θάλασσαν καὶ ἡ νύξ ἀνήρχετο προχωροῦσα. Τὸ φῶς τῆς σελήνης προσέδιδε γλυκὺ θέληγτρον εἰς τὴν ἡρεμοῦσαν τῆς φύσεως ἐξαισίαν εἰκόνα. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπήρχετο ἡ σιγὴ. Συνεστάλη ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ. Παρερχόμεθα τὸν φάρον τοῦ Δραπάνου. Πλούσια καὶ συνεχῆ ἐπιφαίνονται μετὰ μικρὸν τὰ φῶτα τῶν Πατρῶν, καὶ οἱ ἤχοι τοῦ κώδωνος τοῦ πλοίου σημάζοντος μεσονύκτιον μίγνυνται μετὰ τοῦ τριγμοῦ τῆς ἀγκύρας ῥιπτομένης εἰς τὸν λιμένα τῆς εὐάνδρου καὶ πλουσίας πελοποννησιακῆς μητροπόλεως. Μετὰ μικρὸν ἀνασπᾶται πάλιν ἡ ἄγκυρα καὶ τὸ πλοῖον, ὑπὸ πλήρη ἀτμῶν χωρεῖ πρὸς τὰς Ὀξειᾶς νήσους.

Βραχὺ μετὰ τὴν ἐξοδὸν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ λιμένος τὸ πλοῖον ἡρημώθη. Πυκνὴ νυκτερινὴ δρόσος, κατεκάλυψε τὸ σκάφος, οἱ δὲ ἐπιβάται, μᾶλλον ἀδιάφοροι πρὸς τὸ θυμᾶσιον ἐκεῖνο νυκτερινὸν θαλασσογράφημα, ἀνεζήτησαν ἕκαστος νυκτερινὸν ἄσυλον. Εἰς τὴν πύραν ἡμῶν ὁ περιστροφικὸς φάρος τῆς Ὀξειᾶς τοξεύει τοὺς φωτεινοὺς περιοδικοὺς σπαθισμοὺς του. Αἱ ξηραὶ ἐπαισθητῶς ἀρίστανται ἤδη καὶ ἀσθενέστεραι ἀποβαίνουσιν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἱ ἀναλαμπαὶ τῶν φωτιζόντων τὰς παραλίας φανῶν. Ἐκεῖ δεξιᾶ, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἀρακύνθου ὁ θαλασσοπόρος ἀναζητεῖ εἰς τὸ σκότος τὸ φῶς τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς ἐκρήξεως τὸν οὐρανομήκη καπνόν. Κοιμᾶται ἡ πόλις, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ δόξα της.

Παραπλέομεν τὸ σύμπλεγμα τῶν Ἐχινάδων. Γραμμὴ ῥοδίνη φαίνεται πρὸς τὴν Ἑω. Ὑπὸ τὴν ἀβρὰν πνοὴν τῆς ὠραίας καὶ δροσερᾶς Ἡοῦς ἀρυπνίσθη ἡ Κτίσις. Εἴμεθα ἐνώπιον τῆς Ἰθάκης. Ἐάν ἀπέβαινον εἰς τὴν παραλίαν θὰ περηγορούμην τοῦλάχιστον καὶ θὰ εἶχον τὴν ὑπερηφανίαν νὰ λέγω, ὅτι ὑπῆρξα ἐπὶ βραχὺ συμπολίτης τοῦ πολυτροπωτάτου τῶν ἀνδρῶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἄπληστος στρέφεται θεωρῶν τὰ πέριξ ὄρη, τὸν λιμένα καὶ τὴν ἀκτὴν. Δύο, κατὰ τὸ πλεῖστον χλοάζουσαι, περειαὶ βουνοῦ. Εἰς τὸ μέσον ἡ κυκνῆ θάλασσα ἀκύμαντος καὶ γελοέσσα εἰς ἀκινήσιαν δυναμένη νὰ τηρῆ, ἐν ὥρᾳ τυρῶνος, ἄνευ πρυμνησίων τὰ πλοῖα. Δεξιά, εὐθυμοὶ ἀγροικίαι, ἀπὸ βλάστησιν πυκνὴν πλαισιούμεναι. Ἐνίσπε τὸ κλῆμα καὶ ἡ χλόη φθάνει μέχρι τῆς παραλιακῆς ἄμμου καὶ τῶν βράχων, ὧν τὰ κράσπεδα ἤσυχα ἤσυχα, θωπεύει ἡ μόλις ἀναπαλλομένη θάλασσα. Κατὰ μέτωπον ἡ πόλις, με γραφικὴν χάριν καὶ κομψότητα ἐν μέσῳ κήπων καὶ ἀναδενδράδων.

Ὅξυς σχίζη τὴν ἀτμόσφαιραν ὁ ἀπότομος συριγμὸς τοῦ ἀτμοπλοίου. Ἡ ἑλιξ στρέφεται, τὸ πλοῖον κινεῖται. Καλύτερον νὰ μὴ ἤρχετό τις εἰς τὴν Ἰθάκην, ἀφοῦ τόσον ταχέως ἔπρεπε νὰ φύγη. Μικρὸν ἔτι, καὶ τὸ θελκτικὸν τῆς Ἰθάκης πανόραμα ἀφανίζεται ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μου.

Πλέομεν πρὸς τὴν Λευκάδα. Ἐκεῖ ἐξ ἀριστερῶν, ἐπιμήκως προβάλλει ἄκρα, ὀξυνομένη κατὰ τὴν ἐσχατιάν καὶ ὑπὸ πύργου στεφομένη κατὰ τὴν κορυφὴν της. Εἶνε ἡ κρημνώδης τοῦ Λευκάτα προβλής, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ὁποίας ἐκρημνίσθη ἡ ποιήτρια Σαπρῶ. Διὰ μέσου νήσων καὶ νησίδων, ὧν προέχει ἡ Γάρος, καταγόμεθα εἰς τὴν Λευκάδα πλεύσαντες διὰ τῆς χειροποιήτου διώρυγος. Ἐν τῷ πλῶ, χαιρε-

τίζομεν τὴν Μαδουρῆ τὸ εὐτυχές καὶ ἡρεμον ἐρημητήριον τοῦ Βαλαωρίτου.

Ἡ Λευκὰς ἀπὸ τοῦ βράχου τοῦ Λευκάτα λαβοῦσα τὸ ὄνομα, ἦτο χερσόνησος τὸ πάλαι, διὰ λωρίδος γῆς ἐνουμένη πρὸς τὴν γῆν τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς ὁποίας ἐκρίνετο προέκτασις. Ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ὕδατων τῆς ἡ θεᾶς, κατελέγει τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν δρυμώδη καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀγρίαν φύσιν τῆς Ἀκαρνανίας.

Τὴν Λευκάδα μόνον ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ. Τὸ σύνολον τῆς εἰκόνας τῆς πόλεως εἶνε εὐχάριστον, τέρψεως δὲ αἰσθητικῆς γεννᾷ ἡ θεᾶ τοῦ πρανοῦς, καὶ τῶν τοῦ ὄρους κλιτύων, ποῦ γλοαζουσῶν, ποῦ ξηρῶν, καὶ ποῦ καὶ ποῦ στιζομένων ὑπὸ οἰκίσκων ἢ ἐκκλησιῶν. Ἡ νῆσος φέρει καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Μαύρας

Πλέομεν ὀλοταχῶς πρὸς τὸ Ἄκτιον. Εἴμεθα ἤδη εἰς τὸ στενόν. Τὸ Ἄκτιον, ἢ ἄλλως Ποῦντα, δεξιὰ, ἢ Πρέβεζα μὲ τοὺς κήπους αὐτῆς καὶ τοὺς οἴκους, ἀριστερά. Τὰ ἀκαρνανικὰ ὄρη ἐντεῦθεν, ὑψηλὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ, τῆς Ἡπείρου τὰ ὄρη ἐκεῖθεν μεγαλοπρεπῆ καὶ ὑψηλὰ ἐπίσης, μὲ τὰς αἰματηρὰς ἀλλ' ἐνδόξους ἀναμνήσεις των.

Ἀρέντες τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ἐχωρήσαμεν ἔσω. Εὐρὺς ἀναπετάννυται πρὸς ἀνατολὰς ὁ κόλπος, μηκυνόμενος πρὸς τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ἠγέρθη ὁ Καρβασαράς, καὶ πλατυνόμενος ἀπὸ Μενιδίου ἄχρις Ἀνακτορίου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ὑψοῦται τὸ φρούριον τῆς Βονίτσης καὶ ἡ πόλις. Νῆσοι καὶ νησίδες, θάμνων γλοερῶν καὶ ἀκμαζουσῶν ἀγρίων φυτειῶν μεσταί, καταστίζουσιν ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν τὸν χαριέντα κόλπον.

Δελφῖνες, ἔξω τοῦ ὕδατος ἀναπηδῶντες, συνοδεύουσι τὸν δρόμον τοῦ πλοίου, ἀμιλλώμενοι πρὸς τὸ τάχος. Τέρπονται,

λέγουσι, εἰς τὴν Μουσικὴν, ἐπὶ τῆς ῥάχους δὲ δελφίνος, θελήθεντος ὑπὸ τῆς ἀρμονίας, διεπεραιώθη ἀσφαλῆς εἰς τοῦ Ταινάρου τὴν ἀκτὴν ὁ Ἀρίων, ὅτε, φεύγων τὴν ἄξενον κορινθιακὴν τριήρη, καὶ τὸ φιλοχρήματον πλήρωμά της, ἔκρουσε τῆς λύρας τοὺς χορδὰς, καὶ ἐπήδησεν εἰς τὸ κύμα.

Ἡ Βόνιτσα, παρὰ τὸν ὄρμον τῆς ὁποίας ἔστημεν ἐπὶ βραχύ, δὲν παρουσιάζει ἕξωθεν ἀξιοσημειώτον τινα λεπτομέρειαν. Φρουρίου τεῖχη φαιά, ἀσθενῆ καὶ ἄοπλα, στεφανοῦσι τὸ ὕψος τοῦ ὑπερκειμένου τῆ πόλει βουνοῦ. Ἡ φύσις ὅμως ἡ περιβάλλουσα τὴν ἀκτῖνα τῆς κώμης, φαίνεται θαυμασία. Λόφοι πράσινοι, καὶ ἀπορροῶγες χλοάζοντες, κατέρχονται πρὸς τὴν θάλασσαν, διαδοχικῶς δὲ καὶ κατ' ἐναλλαγὴν, ἐκτυλίσσεται ἡ χάρις ἡμερωτέρας φύσεως, πρὸς τὴν αὐστηρότητα τῆς ἀγριωτέρας, ἀμφοτέραι δέ, ἐν ἀκμῇ ἐπιφαίνονται εἰς τὰς περὶ τὴν Βόνιτσαν ὠραίας τοποθεσίας.

Τὸ Ἀνακτόριον, παρ' ᾧ νεωτέρως ἐκτίσθη ἡ Βόνιτσα, ἠγείρετο πρὸς τὴν δυτικὴν τοῦ Ἀμβρακικοῦ παραλίαν, ἐγένετο δὲ πόλισμα τῶν εἰς Λευκάδα ἐκπεμφθέντων ὑπὸ τοῦ Κυψέλου, Κορινθίων, ἐκτεινάντων ἄχρις Ἀμβρακικοῦ κατακτητικὰς τὰς ἐπιχειρήσεις των. Ἡ παρακμὴ τῆς πόλεως ἐπῆλθε ταχυτάτη.

Χωροῦμεν λοξῶς πρὸς τὴν Κόπραϊναν, τὸ ἄδοξον τῆς Ἀρτης ἐπίγειον. Δεξιὰ, εἰς τὸν βαθύτερον τοῦ κόλπου μυχόν, ἐκτυλίσσεται ἡ Κώμη τοῦ Καρβασαρά. Ἐγγὺς αὐτῆς καὶ κατέμπροσθεν, πυργοῦται ὁ Ἀράπης. Κατὰ μέτωπον, λευκὸν σημεῖον, παρὰ τὴν γλοερὰν ἀκτὴν, δεικνύει τὸ Μενίδι, ἐγγὺς δὲ λόφοι σύνδενδροι, ὑπὸ τοῦ κύματος βρεχόμενοι, ἄγουσι πρὸς τὸ ἱστορικὸν Μακρυνόρος. Τὸ σύνολον τῆς θαλασσίας καὶ τῆς χερσαίας εἰκόνας εἶνε ὠραῖον, περιλύπως δὲ βλέπει τις τὸ πλοῖον προσπελάζων τὴν ἔρημον καὶ ἀύχμηρὰν Κό-

πραϊναν, εἰς ἣν ὀφείλει νὰ ἀποβῆ, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Ἄρταν. Αἱ προσχώσεις τοῦ Ἀράχθου, κατέστησαν ἐνιαχοῦ ἀβαθῆ τὸν κόλπον, καὶ δυσχερῆ τὴν θαλασσοπλοΐαν, ὁ δὲ πρὸς τὸ ἐπίνειον πλέων, ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ τὸν ῥοῦν καὶ τὸ βάθος τῶν ὑδάτων, ἄλλως δυνατὸν νὰ ἐκτεθῆ εἰς δυσάρεστα ἀπρόοπτα.

Δίωρος δι' ἀμάξης ἀπόστασις χωρίζει τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς πόλεως. Ἡ ἀμαξιτὸς ἐπαρκῶς βατῆ, χωρεῖ ἀπρόσκοπτος καὶ εὐθεῖα. Καθ' ὅσον προσαναβαίνει τις πρὸς τὰ μεσόγαια, κατὰ τοσοῦτον γραρικωτέρα ἀποβαίνει ἡ θέα, ἥτις ἐγγὺς τῆς Ἄρτης ἐξάιρεται εἰς φυσικὸν κάλλος καὶ εἰς ἐπιβολήν.

Εἰς τὸ ἀπώτερον τῆς εἰκόνας βάθος πυργοῦνται τὰ γυμνοκόρυφα Ττουμέρικα. Δυσμικώτερον ἐκτυλίσσονται φαλακρὰ τὰ ὄρη τῆς Ἡπείρου.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἄρτης. Δεξιὰ ὁ Ἀραχθος, ἡ ὄχθη τοῦ ὁποίου παραθίγει τὴν ἀμαξιτόν, φέρεται ἐπὶ εὐρυτάτης λεκάνης, λευκῆς καὶ ξηρᾶς, κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἐκτάσεώς της, εἰς τὴν ὥραν τοῦ καύματος. Μετὰ μετρίας φορᾶς κυλίνονται, ἐπὶ τῆς λευκοφαίου κοίτης, ὀγκώδεις βραχίονες ὑδάτος, οὔτινες, κατανεμόμενοι ἐνίοτε εἰς ὑδάτινα νήματα ποικίλοντος πάχους, χωρίζονται τοῦ κυρίου τοῦ ποταμοῦ ρεύματος ἵνα ἐνωθῶσι, μετὰ βραχύτατον ῥοῦν, πρὸς τὸ ἀπώτερον κύριον ρεῦμα. Δεξιὰ, ἡ Μονὴ τοῦ Θεοτοκιοῦ, ὑπὲρ τὴν ἀριστεράν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, τὴν ἐλληνικὴν δῆλον ὅτι, ἐκτείνει ὑπεράνω γλοαζούσης κλιτύος, τὸ κωδωνοστάσιον αὐτῆς. Ἀριστερόθεν ἡ Μονὴ τῆς Φανερωμένης στεφανοῦ τὸ ὕψωμα τοῦ βραχώδους λόφου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἀμαξιτός.

Ἡ ἀμαξα κυλῖει μικρὸν ἔτι τοὺς τροχοὺς της, παρὰ πενι-

χρά τινα ξυλοπαγῆ παραράχθεια καρνεῖα, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ Ἄρτα παρουσιάζει τὸν τύπον ἀνατολικῆς πόλεως μᾶλλον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἄποψιν καὶ διάταξιν. Αἱ ὁδοὶ στεναὶ καὶ λιθόστρωτοι πανταχοῦ. Ἡ πόλις ὑδρεύεται ἐλάχιστα μὲν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, χρησιμοποιοιμένου μᾶλλον ὡς πλυντηρίου, κυριώτατα δὲ ἀπὸ τῆς μεγάλης πληθύος τῶν φρεάτων, ὧν τὸ ἄφθονον ὕδωρ εἶνε ὑγιέστατον καὶ ἐξαίρετον τὴν πόσιν. Ὁ φωτισμὸς ἀτελής, ἀτελής ἐπίσης καὶ ἡ καθαριότης, ἄφθονα δέ, ἐξαίρετα καὶ εὖωνα τὰ πρὸς ζωάρκειαν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἡσυχώτατος. Οἱ ἄνθρωποι διάγουσι σωφρόνως, ἔριδες οὐδαμοῦ σημειοῦνται, οὔτε θόρυβοι ἀνά τὰς ὁδοὺς, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ τάξις καὶ ἡσυχία τῶν κατοίκων δύναται νὰ προταχθῆ ὡς ἀξιομίμητον πρότυπον. Εὐάρεστον παράγει συναίσθημα ἡ σεμνοπρέπεια τοῦ Κλήρου, καὶ ἡ ἀνεπίληπτος τάξις, ἡ ἀμειώτως κρατοῦσα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θείας ἱερουργίας. Ἐκτὸς τῶν Χριστιανῶν, τὴν Ἄρταν οἰκοῦσι σταθερῶς πλεῖστοι Ἰουδαῖοι, προθύμως καὶ πιστῶς ἐκπληροῦντες πάσας τὰς ἀπὸ τῶν νόμων πηγαζούσας διὰ τοὺς πολίτας ὑποχρεώσεις. Εἰς τὰς Συναγωγὰς αὐτῶν, διέκριναν προσευχομένους εὐζώνους, κομψῶς καὶ ἀρειμανίως φέροντας τὴν φουστανέλλαν. Ἦσαν Ἰουδαῖοι στρατιῶται.

Ἐπιφανῆ κτίρια ἀρχαῖα δὲν ἔχει ἡ Ἄρτα, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας Παναγίας τῆς Παρηγορητρίας, ἀληθοῦς πόλεως κλέους καὶ κοιμήματος. Τὸ ὄρατον ὅμως τοῦτο καὶ κομψὸν ἀρχιτεκτονικὸν καλλιτέγνημα, ἀφῆθη ἀσεβῶς ἀπροστάτευτον, ἔρμειον τῆς ἐπαισθητῆς τοῦ χρόνου φθορᾶς.

Ὁμαλὴ ἀμαξιτός, βραχυτάτης ἐκτάσεως, ὀδηγεῖ ἀπὸ τῆς Παρηγορητρίας εἰς τὴν περιώνυμον τῆς Ἄρτης γέφυραν. Ἡ ὁδὸς εἶνε σύντομος καὶ τερπνή. Κῆποι ἀκμαῖοι καὶ

καλαμώνων συστάδες, αίματιᾶς δίκην, καθορίζουσιν ἔνθεν κἀκείθεν τὰ κράσπεδα τῆς ὁδοῦ. Γηραλέα μὲν, ἀκραισιτάτη ὅμως ἀμφιλαρῆς καὶ πολυστέλεχος πλατάνος, φύεται παρὰ τὴν ἑλληνικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, καὶ τῆς γεφύρας τὸ βᾶθρον. Εἰς τοὺς γιγαντιαίους κλῶνας τῆς αἰωνοβίου ταύτης πλατάνου, ἡ αἰμοχαρῆς δίψα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, εἶχεν ἀνεύρη τὸ ἔτοιμον καὶ πρόχειρον ὄργανον, τοῦ ἀνεξελέγκτου ἀπαγχονισμοῦ τῶν ἀθῶων χριστιανῶν.

16. Ὁ Πύρρος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

Μόνη τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς κάτω Ἰταλίας ὁ Τάρανς δὲν εἶχεν ἐπιζητήσει τὴν ὁσημέραι αὐξουσαν δύναμιν τῆς Ῥώμης ἢ ἐπεκαλοῦντο οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τῆς Ἰταλίας, ὅπως ἀμύνωνται κατὰ τῶν ἐγγωρίων λαῶν. Οἱ Ταραντῖνοι ἀξιοῦντες νὰ κατέχωσιν ἐν τῇ ἰταλικῇ χερσονήσῳ θέσιν ἐπιφανῆ, ἀνάλογον πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως τῶν, δὲν ἐροβήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ δὲ ἀφορμὴ πρὸς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ἐδόθη ὑπ' αὐτῶν τῶν Ταραντῖνων, βλεπόντων τὴν Ῥώμην προχωροῦσαν ὁσημέραι νικητρίαν μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τοῦ Τάραντος. Ἀλλ' ἀντίστασις ἐναντίον τῆς ἤδη ἰσχυρᾶς Ῥώμης ἦτο ἀδύνατος ἄνευ συμπράξεως τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο οἱ δημοκρατικοὶ τοῦ Τάραντος ὑπεκίνησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων τοὺς μαχιμωτάτους τῶν ἐγγωρίων λαῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τοὺς ἐπὶ ἡλιδας Γαλάτας. Ἀλλ' ἡ Ῥώμη ἐξῆλθε νικηφόρος ἐκ τοῦ ἀγῶνος, καὶ οἱ ἐπαναστάντες λαοὶ ἠσθάνθησαν τὴν δύναμιν τῶν φεβερῶν ὄπλων. Αὐτοὶ οἱ Ταραντῖνοι ἐνόουν ἤδη, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἢ μετὰ τῆς Ῥώμης λυκοφιλία, οὐδ' αἱ συνθήκαι, καθ' ἃς οἱ Ῥωμαῖκοὶ

στόλοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ πλεύσωσι πέραν τῆς Λακινίας ἕκρας. Ἄλλὰ δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀμυχῆτι. Ὅτε δὲ δέκα ῥωμαϊκὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν Κόϊντον Κορνήλιον εἰσέπλευσαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος καὶ ἠγκυροβόλησαν πρὸ αὐτῆς τῆς πόλεως, ὁ ὄχλος, ἐξερεθιζόμενος ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ Φιλοχάριδος, ἐξεμάνη, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τολμηταὶ ἐξέτισαν πικρῶς τὴν παράθασιν τῶν συνθηκῶν.

Τὸ τολμηρὸν διάβημα τῶν Ταραντίνων, εἰς τὸ ὁπαῖον μετ' οὐ πολὺ προσετέθη ἡ ἐπίθεσις αὐτῶν κατὰ τῆς ἐν Θουρίοις ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς καὶ ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ταύτης, ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς κήρυξιν πολέμου ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ὅμως ἡ Ῥώμη ἐφάνη λίαν ἐπιεικῆς καὶ ἐφεκτικῆ, ζητήσασα διὰ μακρῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἀναβολῶν νὰ ὑπεκφύγη, κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν πόλεμον, καὶ τοῦτα ἐκ φόβου μὴ προκαλέσῃ τὴν εἰς τὰ ἰταλικά πράγματα ἀνάμιξιν τοῦ Πύρρου, ὅστις, ὀρεγόμενος νὰ διαβῇ εἰς τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον, μόνον ἀφορμὴν ἐζήτει. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἰταλίας θὰ ἦτο διὰ τὸν βασιλέα τῶν Ἡπειρωτῶν, ὡς οὗτος ἔλεγεν εἰς τὸν ῥήτορα Κινέαν, τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν διάθασιν εἰς τὴν Σικελίαν, ἣτις εὕρισκετο ἐν ἀναρχίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαθοκλέους. Οὐδ' ἐθεώρει ὁ μεγαλοπράγμων Ἡπειρώτης τὴν Σικελίαν ὡς τέρμα τῆς στρατείας, ἀλλ' ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν Λιβύην καὶ τὴν Καρχηδόνα.

Ταῦτα ἔλεγε πρὸς τὸν Θεσσαλὸν Κινέαν ὁ Πύρρος, καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει τὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν διάθασιν παρακληθεὶς ὑπὸ πρέσβειων τῶν Ταραντίνων καὶ Λευκανῶν καὶ Μεσσαπίων καὶ Σκυνιτῶν. Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ Κινέαν ἀνετέθη καὶ ἡ ἀρχηγία τῆς πρώτης ἀποστολῆς ἐκ τρισχιλίων στρατιωτῶν. Μετὰ δὲ τούτους διεβιβάσθησαν ἐπὶ ἰππηγῶν καὶ καταφράκτων καὶ πορθμείων παντοδαπῶν κομισθέντων

ἐκ Τάραντος, ἐλέφαντες εἴκοσι καὶ ἵππεῖς τρισχίλιοι, πεζοὶ δὲ δισμύριοι καὶ δισχίλιοι τοξόται καὶ πεντακόσιοι σφενδονῆται.

Ὁ Πύρρος, θέλων μετὰ τὴν εἰς Τάραντα ἄφιξίν του ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἴονίῳ φοβερᾶς τρικυμίας ζημίας τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ στόλου, ἔκλεισε τὸ θέατρον τῆς πόλεως καὶ τοὺς ἄλλους τόπους τῶν δημοσίων συναθροίσεων, ἀπηγόρευσε δὲ τοὺς πότους καὶ τοὺς κώμους καὶ τὰς θαλάσας, καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα πάντας τοὺς πολίτας. Μόνον διὰ τοιαύτης, πρὸς τοὺς Ταραντίνους αὐστηρότητος ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ ὁ βασιλεὺς εὐπρεπῶς πρὸς τὸν μέγαν ἀγῶνα, ἐνῶ συγχρόνως διὰ χρημάτων τῆς πόλεως ἐμισθοῦντο ξενικὰ στρατεύματα.

Τῆς Ρώμης τὸ συμφέρον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀπῆτει νὰ κινήσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῆς ταχέως, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ Πύρρου ἐν αὐτῇ τῇ περιοχῇ τοῦ Τάραντος, πρὶν ἢ ὁ Ἑπειρώτης προφθάσῃ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν Σαυιτιῶν καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς κάτω Ἰταλίας. Τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι στείλαντες κατ' αὐτοῦ περὶ τοὺς πεντηκοντακισχιλίους ἄνδρας ὑπὸ τὸν ὑπατον Πόπλιον Λαιβίνον. Ὁ Πύρρος τότε θέλων νὰ προστατεύτῃ τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Σῆριν ταραντίνην ἀποικίαν Ἡράκλειαν, ἐξώρμησεν ἐναντίον τῶν Ῥωμίων μετὰ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ στρατιᾶς καὶ τῆς τῶν Ταραντίνων. Γενομένης δὲ αὐτόθι κρτερᾶς μάχης (280 π. χ.) τὸ μὲν πρῶτον ἡ νίκη ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῶν Ῥωμίων παρ' ὅλην τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Πύρρου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἀλλ' ἔπειτα οἱ ἐλέφαντες αὐτοῦ πτοήσαντες ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸ εἰς τὴν θέαν τῶν πελωρίων ζώων ἀσυνείθιστον ἵππικὸν τῶν Ῥωμίων, καὶ ἐπήνεγκον τελείαν αὐτῶν ἦρταν. Ἐπτακισχίλιοι ὑπῆρξαν οἱ πεσόντες ἢ τραυματισθέντες Ῥωμαῖοι, δισχίλιοι δὲ οἱ ζωγρηθέντες ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ

Πύρρου αἱ ζῆμιαί δὲν ὑπῆρξαν μικραί, ἀπολεσθέντων τετρακισχιλίων ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ στρατιωτῶν.

Ἡ παρὰ τὴν Ἡράκλειαν νίκη ἐκερδήθη ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Πύρρου διὰ μεγάλων θυσιῶν. Ὁρθῶς ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι μετὰ μίαν ἀκόμη τοιαύτην νίκην θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον μόνος. Ἀλλὰ δὲν προέδιδεν εἰς τοὺς Ἴταλοὺς συμμάχους τὴν αἴσθησιν, ἣν ἐνεποίησαν εἰς αὐτὸν οἱ μεγάλοι κίνδυνοι τῆς μάχης.

Τὰ ἐπακολουθήματα τῆς μάχης ταύτης ὑπῆρξαν μεγάλα. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ῥώμης ἀνεθάρρησαν. Νέοι σύμμαχοι ἠγγέλλοντο. Αἱ πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας ἤνοιγον προθύμως τὰς πύλας των εἰς τὸν νικητὴν. Ὁ Πύρρος ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ πρὸς βορρᾶν ταχύς, ὅπως πλήξῃ ἀνέτοιμον αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀντὶ ν' ἀπολέσωσι τὸ θάρρος κατέδειξαν ἀπ' ἐναντίας ὅλον τὸ κράτος τῆς σθεναρᾶς πολιτείας των. Ὅτε ὁ Πύρρος ἔφθασε πρὸ τῆς Καπύης, εὗρεν αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σπεύσαντος Λαιβίνου. Ὡς ἐκ τούτου ματαία ἀπέβη ἡ κατ' αὐτῆς ἔφοδός του, ματαία ἢ κατὰ τῆς γείτονος Νεαπόλεως ἀπόπειρα. Ὁ Πύρρος ἐν τοιαύτῃ θέσει εὐρισκόμενος ἀπεφάσισε νὰ διαπραγματευθῆ μετὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνην καὶ ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Θεσσαλὸς Κινέας ἀνέλαβε νὰ πείσῃ τοὺς μὲν συγλητικούς τῆς Ῥώμης τῶν λόγων του, τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν διὰ δῶρων. Ἡ σύγκλητος ἐφαίνετο κλονουμένη, ὅτε ἐν φορεῖῳ κομιζόμενος παρέστη πρὸ αὐτῆς ὁ τυφλὸς Ἀππίος Κλαύδιος, οὗ οἱ δριμεῖς λόγοι ἀπέτρεψεν τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ συνθηκολογίας. ἦν ὠνόμασεν αἰσχρὰν ὁ γέρον πολιτευτῆς. Ἀπρακτος λοιπὸν ἐπέστρεψε, διωχθεὶς ἐκ Ῥώμης, ὁ Κινέας πρὸς τὸν Πύρρον, ὅστις τότε, πορθῶν τὴν Καμπανίαν προήλασεν εἰς τὸ Λάτιον, καὶ ἔφθασε πρὸ τῆς Πρακινέστου, ἥτις

ἀνέωξεν εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις τῆς. Οἱ Ταραντῖνοι καὶ οἱ ὀπλίται τοῦ Ἡπειρώτου ἀετοῦ εὐρίσκοντο ἤδη ἐν μικρᾷ ἀποστάσει ἐπὶ τοῦ θολοῦ Τιβέρεως, ὅστις περιβρέχει τὴν Ῥώμην, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπτὰ τῆς ἀντιπάλου πόλεως λόφων.

Ἄλλ' ὁ Πύρρος εἶχε σπεύσει προωχρήσας μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Ῥώμης. Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες περιστοίχισον αὐτὸν αὐτὸν ἔκ τε τῆς Καμπανίας καὶ τῆς Σαυνίτιδος. Ἡ δὲ δυσάλωτος Ῥώμη πᾶν ἄλλο διεννοεῖτο ἢ νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα. Συνιδὼν λοιπὸν τὸ σφάλμα τοῦ Ὁπειρώτης, προετίμησε νὰ διαχειμᾶσῃ ἐν Τάραντι καὶ ν' ἀναμείνῃ κειροῦς εὐθετωτέρους. Ὅτε δὲ νέαι διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ῥώμης ἀπέτυχον, ἀπολύσας τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξεστράτευσεν ὁ Ὁπύρρος καὶ πάλιν τὸ ἔαρ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ πολέμου (279 π. χ.), καὶ εἰσήλασε μετὰ τῶν Ταραντῖνων, τῶν Ἡπειρωτῶν του καὶ τῶν Ἰταλῶν συμμάχων εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ὅπου προεχώρησεν ἐναντίον αὐτοῦ ἡ Ῥωμαϊκὴ στρατιά. Ὁ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν περὶ τὴν ἐν Ἀπουλίᾳ πόλιν Ἀσκλον. Εἰς ἑβδομήκοντα περίπου χιλιάδας πεζῶν καὶ ὀκτακισχιλίους ἵππεῖς ἀνήρχετο ἑκάτερα τῶν ἀντιπάλων στρατιῶν. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε διήμερος. Καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ὑπερίσχυον οἱ Ῥωμαῖοι· ἀλλὰ τὴν δευτέραν ἡ προσωπικὴ τοῦ Πύρρου ἀνδρεία καὶ ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ δεξιότης κατίσχυσαν τῶν ἀντιπάλων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ διαβῶσι τὸν παρκαίμενον ποταμόν. Ἡ πάλῃ ὑπῆρξεν ἀμφοτέρωθεν κρατερά, καὶ μεγάλαι τῶι τε Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων αἰ ζημίαι.

17. Εἰσβολὴ Κελτῶν εἰς Ἑλλάδα.

Οἱ Κελτοί, οἵτινες τῷ 279 ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν οὐχὶ πρὸς ἀναζήτησιν νέας πατρίδος, ἀλλὰ πρὸς λεηλασίαν, ἀφ' οὗ ἐλαφυραγωγῆσαν καὶ ἠρήμωσαν τὴν χώραν ταύτην ἐπανέκαμψαν κατὰ τὸ πλεῖστον οἴκαδε. Κατὰ τὴν χειμερινὴν ἀνάπαυσιν παρεσκευάζοντο πρὸ νέας ληστείας. Ὁ στρατηγὸς Βρέννος συνέστα, ἔν τε ταῖς συνελεύσεσι τοῦ λαοῦ καὶ κατ' ἰδίαν συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν ἡγεμόνων, ἐκστρατεῖαν εἰς τὰς ἔτι ἀλαφυραγωγῆτους ἑλληνικὰ χώρας. Καί ποτε, λέγουσι, προσήγαγεν εἰς τὴν συνέλευσιν Ἑλλήνας αἰχμαλώτους, μικροσώμους, πενιχρῶς ἐνδεδυμένους καὶ ἐν χρῶ κεκαρμένους, παρ' αὐτοῦς δ' ἔστησε μεγαλοσώμους Κελτοὺς πανόπλους, λέγων ὅτι ἐναντίον τοιούτων ἀνθρωπαρίων δὲν εἶχονεῖ μὴ νὰ ἐκστρατεύσωσιν, ἵνα εὐθύς καταπολεμήσωσιν αὐτούς, καὶ ὅτι ἀναρίθμητοι εἶνε οἱ θησαυροί, οὓς εἶχον, τὰ τε χρυσᾶ ἀναθήμκτα τὰ ἐν ταῖς ναοῖς καὶ τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, ὅσα μετεχειρίζοντο ἐν τοῖς συμποσίοις. Οὕτω λοιπόν, ἀποφασισθείσης τῆς νέας ἐκστρατείας, συνηθροίσθησαν ἄπειρα πλήθη, κατὰ τὰ λεγόμενα 152,000 πεζοὶ καὶ 20,400 ἵππεῖς, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο ὀπλισμένους ὑπηρέτας, ἥτὸ ὅλον στρατιά ὑπερτέρα τῶν 200,000 ὀπλοφόρων. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 278 ἐξεκίνησαν. Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δαρδάνων ἀπεσπᾶσθη οὐχὶ εἰρηνικῶς ἀπὸ τοῦ κυρίου σμήνουσ μοῖρα 20,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Λεονόριον καὶ Λοτάριον καὶ ἐτράπη πρὸς ἀνατολὰς· ὁ δὲ Βρέννος μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους ὤρμησε πρὸς νότον, πορευόμενος πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

Ὁ στρατηγὸς τῆς Μακεδονίας Σωσθένης, καλέσας τοὺς Μακεδόνας εἰς τὰ ὄπλα, ἀντετάχθη ἀμυνόμενος κατὰ τῶν ροθερῶν πολεμίων, οἵτινες προήλασαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἄνευ μεγάλων ἀπωλειῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἔφριξαν ἀκούσαντες τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρ-
θάρων κατὰ τάχος δὲ παρασκευασθέντες ἤθελον ν' ἀντεπε-
ξέλθωσι κατὰ τῶν πολεμίων ἐν Θερμοπύλαις, ὅπου ἐφάνετο
δυνατὸν ν' ἀποκρούσωσιν αὐτούς. Μόνον ἡ ἐσχάτη ἀνάγκη
τοῦ φόβου καὶ τοῦ κοινοῦ κινδύνου συνήνωσε τοὺς ἐν πρώ-
τοις ἀπειλούμενους· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἔμειναν κατ' οἶκον,
νομίζοντες ὅτι, ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι δὲν εἶχον πλοῖα, ἵνα δια-
βῶσι πρὸς αὐτούς, διὰ ξηρᾶς θὰ ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀμυ-
θῶσιν ὀπισθεν τῶν τειχῶν καὶ χαρακωμάτων τοῦ Ἴσθμοῦ.
Ἐκ δὲ τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἴσμοῦ Ἑλλήνων, ὄπλισαν οἱ μὲν
Βοιωτοὶ 10,000 ὀπλίτας καὶ 500 ἵππεῖς, οἱ δὲ Φωκεῖς
3,000 ὀπλίτας καὶ 500 ἵππεῖς, οἱ δὲ Ὀπούντιοι Λοκροὶ
700 πεζοὺς, οἱ δὲ Μεγαρεῖς 400 ἄνδρας καὶ τινες ἵππεῖς,
οἱ Αἰτωλοὶ 7,000 ὀπλίτας καὶ ὄχι εὐαρίθμους ψιλοὺς καὶ
ἵππεῖς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν 500 ἵππεῖς καὶ 1000, ἐκ-
τὸς δὲ τούτων πάσης τὰς τριήρεις ὅσας εἶχον πλωτῆρους.

Συναθροισθέντος δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μόλις συμπο-
σομένου εἰς 30,000 ἄνδρας, ἐν Θερμοπύλαις, ἦλθεν ἀγγε-
λίαι ὅτι οἱ Κελτοὶ προήλασαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Καὶ ἔπεμ-
ψαν μὲν ψιλοὺς καὶ ἵππεῖς εἰς τὸν Σπερχειόν, ἵνα λύσωσι τὰς
γεφύρας καὶ δυσχεράνωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν διάβασιν·
ἀλλ' ὁ Βρέννος ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὅτι ἡ ἀπέναντι ὄχθη ἦτο
κατειλημμένη, ἔπεμψεν, ἅμα τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, 10000
ἄνδρας, οἵτινες ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν πολὺ κα-
τωτέρω, ὅπου βραδέως ῥέει διὰ μέσου ἑλῶν καὶ λειμώνων.
τὴν δ' ἐπιούσαν τὸ πρῶτ' οὗτοι μὲν ἦσαν ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν
ὄχθης, οἱ δὲ πρόσκοποι τῶν Ἑλλήνων ὑπεχώρησαν μετὰ
πάσης σπουδῆς. Τότε ὁ Βρέννος ἠνάγκασε τοὺς παρὰ τὸν
Σπερχειὸν οἰκοῦντας ἀντὶ τῶν λυθεισῶν γεφυρῶν νὰ κατα-
σκευάσωσι νέας, ἐκεῖνοι δὲ ἔπραξαν τοῦτο ταχέως, οὐ μόνον

διὰ τὸν φόβον τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ ἐλπίζοντες ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλον ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο, διαβάντες τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοί, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ἡρακλείας, καὶ ἐδῆώσαν μὲν καὶ ἐλαφυραγωγῆσαν τὰ περίχωρα, ἐρόνευσαν δὲ τοὺς ἐν ταῖς ἀγροῖς· ἐνταῦθα ἐπληροφορήθησαν ὅτι τὸ στενὸν εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ στρατιωτῶν συναθροισθέντων ἐκ διχοφύων πόλεων. Ὁ Βρέννος δὲ ἐγγρανοτρίβησεν. ἵνα ἐπιχειρήσῃ ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως Ἡρακλείας, ἀλλ' ἔσπευσε πρὸς τὸ στενὸν ἐνταῦθα δὲ συνεκροτήθη κρατερὰ μάχη. Οἱ Ἕλληνες προστατευόμενοι ὑπὸ τε τῆς ὀχυρᾶς θέσεως καὶ ὑπὸ τοῦ βαρέως αὐτῶν ὀπλισμοῦ καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν τριήρων, αἵτινες προσεγγίσασαι πλησιέστατα εἰς τὴν ἀκτὴν, ἐξηκόντιζον παντοῖα βέλη, διετήρησαν τὸ στενόν, οἱ δὲ Κελτοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Μετὰ ἑκτὰ ἡμέρας ὁ Βρέννος διέταξε νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν κατάληψιν ἀτραποῦ ἀγούσης ἐξ Ἡρακλείας εἰς Οἶτην, ἐπειδὴ πλουσιος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους παρεῖχεν ἐλπίδα κελῶν λαφύρων· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Τελέσαρχος κατεῖχε τὴν ὁδὸν ἀμυνόμενος, καὶ ἔπεσε μὲν, ἀλλ' οἱ Κελτοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Οἱ ἀνωφελεῖς οὗτοι ἀγῶνες κατεπόνησαν αὐτούς, καὶ ἡ περίξ χώρα εἶχεν ἐρημωθῆ ἐπιτηδείων. Ὁ δὲ Βρέννος ἐγνώριζεν, ὅτι τὸ ἰσχυρότατον μέρος τοῦ στρατοῦ τῶν ἑλλήνων συνίστατο ἐξ Αἰτωλῶν, καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ βιάσῃ αὐτούς νὰ παλινοστήσωσιν, ἢ ἄλλως τῶν Θερμοπυλῶν ἦτο σχεδὸν βεβαία. Ἐπεμψε λοιπὸν 40,000 ἄνδρας ἵνα διαβάντες τὸν Σπερχεῖον καὶ τὴν Θεσσαλίαν εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Οὗτοι εἰσεχώρησαν μέχρι τοῦ Αἰτωλικοῦ χωρίου Καλλιίου, ἐκεῖ δὲ διέπραξαν ἀνηκούστους ἀπανθρωπίας καὶ κακουργίας· φόνοι, ἐμπρησμοί, λεηλασίαι ἐξετελοῦντο κατὰ τὸν ὁμό-

τατον τρόπον· λέγεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τῶν στραζομένων ἔπινον· εἶτα δὲ λεηλατοῦντες καὶ πυρπολοῦντες διεσπάρησαν εἰς τὰς κοιλάδας τῆς χώρας. Ταῦτα μαθόντες οἱ ἐν Θερμοπύλαις Αἰτωλοὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν πατρίδα· λαβόντες δὲ βοήθειαν ἐξ Ἀχαΐας παρὰ τῶν Πατρῶν καὶ συναγωνιζομένων γυναικῶν, γερόντων καὶ παιδῶν, κατέλαβον τὰς στενοπορίας, δι' ὧν ὄφειλον νὰ διέλθωσιν οἱ Κελτοί, καὶ ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν μεγάλης ὀρμῆς. οἱ ἡμίσεις τῶν πολεμίων λέγεται ὅτι ἐξωλεθρεύθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδον.

Ἐν τούτοις ὁ κύριος στρατὸς τῶν Κελτῶν διέμενεν ἔτι πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν· τότε οἱ Ἡρακλεῶται καὶ Αἰνιῆνες, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν βαρβάρων, ἀνέλαβον νὰ δείξωσιν εἰς αὐτοὺς ὁδὸν διὰ τῆς Οἴτης· ἦτο ἡ αὐτὴ ὁδός. δι' ἧς πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁ Ἐριάλτης εἶχεν ὀδηγήσῃ τοὺς Πέρσας. Ὁ Βρέννος ἀποκρυπτόμενος ὑπὸ τῆς ὀμίγλης, ἀνέβη τὸ ὄρος ἔχων ἐπίλεκτόν τι στήφος, καταλιπὼν τοὺς πλειοτέρους ὑπὸ τὸν Ἀχιχώριον εἰς τὴν χώραν τῶν Αἰνιάνων. Οἱ δὲ Φωκεῖς οἱ κατέχοντες τὴν ὁδὸν δὲν εἶδον αὐτοὺς πρότερον, εἰμὴ ὅτε παραπολὺ ἐπλησίασαν, δι' ὃ ἡ ἀντίστασις αὐτῶν—καθ' ἣν ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος ὁ Ἀθηναῖος Κυδίας—ὑπῆρξε ματαία· καὶ οἱ Κελτοὶ κατῆλθον τὸ ὄρος ὡς χεῖμαρρος, οἱ δὲ ἐν τῷ στενῷ τῶν Θερμοπυλῶν Ἕλληνας πανταχόθεν περικυκλωθέντες οὐδεμίαν ἄλλην σωτηρίαν εἶχον, εἰμὴ τὴν εἰς τὰς Ἀττικὰς τριήρεις καταφυγὴν, καὶ οὕτω τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα διεσκορπίσθησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας πατρίδος.

Τότε πλέον ὁ καταστρεπτικὸς χεῖμαρρος τῶν βαρβάρων διεχύθη ἀνά πᾶσαν τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, ἔνθεν μὲν ὁ Βρέννος, ἐτέρωθεν δὲ ὁ Ἀχιχώριος μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ καὶ τῶν ἀποσκευῶν. Οἱ θησαυροὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἐξέ-

καιον τὴν φιλοχρηματικὴν αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ Φωκεῖς συνηθροίσθησαν κατὰ τάχος ἐκ πασῶν τῶν πόλεων, προστεθέντων εἰς αὐτοὺς καὶ 400 Λοκρῶν ἐξ Ἀμφίσσης πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν Αἰτωλῶν ὤρμησαν, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀκισχόριον πλήθους τοῦ ἄγοντος τὰ πολλὰ λάφυρα· καὶ μετὰ ἐπικνειλημμένους ἐπιθέσεις ἤρπασαν ἀπ' αὐτῶν μέγα μέρος τῆς λείας, ἐνῶ ὁ Βρέννος προήλαυε κατὰ τῶν Δελφῶν.

Ὅσα συνέβησαν ἐκεῖ διεκόσμησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον. Διηγοῦντο ὅτι χιονοστρόβιλοι ἐν κειρῷ θέρους, σεισμοὶ καὶ καταιγίδες κατετάραξαν τὰ πνεύματα τῶν βαρβάρων τῶν ἀνοσίως προσπελαζόντων εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ· φλόγες κατέπεσαν ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα κατακκύσωσιν αὐτούς, ἦρωες δ' ἐξῆλθον ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς, ἵνα διὰ φοβερῶν ἀπειλῶν καταπλήξωσιν αὐτούς, τοιαύτην δ' ἔχοντες ὑποστήριξιν παρὰ τῶν θεῶν οἱ θερραλέοι Ἕλληνες μάχονται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, τῆς νυκτὸς δ' ἐπελθούσης ὑποχωροῦσιν εἰς τοὺς Δελφοὺς. Ἄλλ' ὁ θεὸς μάχεται δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ· βράχοι ἀποσπώμενοι ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ κυλίονται κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ θάπτουσιν αὐτοὺς καθ' ἑκατοντάδας· πικραὶ χιόνες νιφάδες μαστίζουσιν αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον. Ἄλλ' οὗτοι μὴ διακρίνοντες τὴν παρουσίαν τοῦ θεοῦ, ἐπαναλαμβάνουσι τὸν ἀγῶνα τὴν ἐπαύριον τὸ πρωΐ· οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐξορμήσαντες ἔκ τε τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐκ τοῦ ὄρους χαραδρῶν, προσβάλλουσι τοὺς βαρβάρους καὶ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν. Τότε πανικὸς φόβος καταλαμβάνει τοὺς βαρβάρους· καὶ ὁ μὲν Βρέννος πίπτει θανασίμως τρωθεὶς, ὅλος δὲ ὁ στρατὸς τῶν Κελτῶν ἐξυλοθρεύεται, οὐδενὸς ἐπιζήσαντος ἐκ τῶν μυρίων ἐπιστρατευσάντων.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀφήγησις τῶν Ἑλλήνων, ποιητικὴ μὲν, ἀλλ' ὄχι σύμφωνος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Βεβίως οἱ Κελτοὶ παρὰ τοὺς Δελφοὺς ἔπαθον βαρυτάτας συμφορὰς· διότι αἱ δυσχωρίαι τοῦ ἐδάφους, αἱ καταιγίδες καὶ ἡ ἀναντίρρητος ἀνδρεία τῶν τετρακισχιλίων περίπου ἀνδρῶν τῶν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀμυνομένων θὰ ἐπήνεγκε πὸν ὄλεθρον εἰς τὸ πολὺ πλῆθος· ἀροῦ δὲ ἔπεσε καὶ ὁ Βρέννος, ἔσπευσαν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ ἀποθνήσκοντος ἡγεμόνος νὰ ὑποχωρήσωσι. Ἄλλὰ τὸ σμῆνος τῶν βαρβάρων τούτων δὲν ἔκπυσε τοῦ νὰ εἶνε εἰσέτι ἐπίφοβον· διότι ἡ μὲν παρὰ τὸν Σπερχεῖον ὑποληρθεῖσα μοῖρα δὲν εἶχεν ἐξοντωθῆ, ἱστίση δὲ μεμονωμένα ἐπὶ τινι χρόνον ἔλυμαίνοντο τὰς στενοπορίας καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος.

18. Ἀγάπη πρὸς ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς.

Μετὰ τοὺς γονεῖς ὀρεῖλετε, μικροὶ μου φίλοι, νὰ ἀγαπᾶτε μὲ διάπυρον στοργὴν τοὺς ἀδελφοὺς σας, οἱ ὅποιοι ἐδώρθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς σας ὡς γνήσιοι καὶ ἀκάνθηστοι καὶ πολυτιμώτατοι φίλοι καὶ σύντροφοι.

Οἱ ἀδελφοί, τὰ πικιδία ταῦτα, τὰ ὅποια ἐλικνίσθησαν εἰς τοὺς αὐτοὺς βραχίονας, ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῆς αὐτῆς φωνῆς νὰ ψελλίζωσι, ζῶσι κατὰ τὰ πρῶτά των ἔτη ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην καὶ τὰ ὅποια δύνανται τις νὰ εἶπῃ, ὅτι ζῶσι διὰ τῆς αὐτῆς ζωῆς, ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς κλώνας δένδρου, ποίτινες ἀπορροροῦσι τὰ στοιχεῖα τῆς ζωτικότητος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ καὶ τῶν αὐτῶν ριζῶν.

Ἄροῦ λοιπὸν συνεδέθησαν διὰ τοιούτων δεσμῶν οἱ ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἀγαπῶνται περιπλοῶς καὶ νὰ ἀλληλοβοηθῶνται διὰ νὰ ὑπερσπίσωσι καὶ νὰ ὑποστηρίξωσιν ἀλλήλους ἐν

τῆ ζωῆ. Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήση τις : διατί ζητεῖτε νὰ μᾶς ἐπιβάλητε ὡς καθῆκόν τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, τὸ τόσον ἀναγκαιὸν τοῦτο εἰς τὴν καρδίαν αἴσθημα ; δὲν εἶνε τὸ ἴδιον ὡς νὰ ζητῆτε νὰ μᾶς διατάξητε νὰ ἀναπνεύσωμεν ;

Οὐχί, δὲν ζητῶ νὰ ἐπιβάλω αἴσθημα προσερχόμενον ἐκ τῆς καρδίας, τῆς ὁποίας εἶνε ἐν τῶν εὐωδωδέστερων ἀρωμάτων· θέλω μόνον νὰ συμβουλευσω πῶς πρέπει νὰ κανονίζωσιν οἱ ἀδελφοὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους συμπεριφορὰν, ἵνα μὴτε φιλονεικίαι συμβῶσιν ποτε μεταξὺ αὐτῶν, μὴτε δυσχερέσκεια, μὴτε ἀπλή ψυχρότης.

Οἱ ἀδελφοὶ ζῶντες πάντοτε ὁμοῦ γνωρίζονται κατὰ βάλθος, διότι ἡ ἀπεριόριστος ἐμπιστοσύνη, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, ἀφίνει νὰ φαίνωνται τὰ ἐλαττώματά των γυμνά. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγάπη δὲν σπεύδῃ εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ διορθῶνῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ συγγνώμη νὰ τὰ συγχωρῇ, συχνὰ θὰ ἐπέρχονται συγκρούσεις καὶ λυπηραὶ σκηναί.

Ἰποθετέον ὅτι εἴσθε θυμώδεις καὶ ὅτι, ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσητε νὰ διορθώσητε τὸ ἐλάττωμά σας τοῦτο, ὁ κακὸς δαίμων σᾶς κάμνει ἐνίοτε νὰ ἐξέρχησθε τῆς τροχιάς καὶ ἔρχεται στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεσθε λίαν ἐνοχλητικοί. Ἐὰν οἱ ἀδελφοὶ σας ὀργίζωνται ἐναντίον σας καὶ σᾶς ἐναντιῶνται ὁσάκις ὀργίζεσθε, ἐὰν δὲν προσπαθῶσι νὰ σᾶς διορθώσωσι, θὰ καταστήτε ἀφόρητοι πρὸς ἀλλήλους καὶ θὰ καταστρέψητε τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην ἁρμονίαν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ σᾶς ἐνώνῃ πάντοτε.

Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν εὐρίσκηταί τις μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν σας, τοῦ ὁποίου ὁ χαρακτήρ δὲν συμβιβάζεται μετὰ τὸν ἰδικόν σας, προσπαθεῖτε νὰ ἀπορεύγητε τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν εἰς τὰς περιστάσεις καθ' ἃς ἡ διαφορὰ τῶν ὀρέξεων

σας ἐκδηλοῦται περισσότερο. Μὴ ἐπιφέρετε οὐδέποτε ὀρμητικὴν τινὰ σκηνήν, διότι δι' αὐτῆς θὰ διεκόπτοντο αἱ σχέσεις καὶ θὰ ἐσκάπτετο ἔθυσσος μεταξύ σας, ἣτις θὰ σᾶς ἐχώριζε διὰ μακρὸν ἕως χρόνον.

Ἀνάγκη συμφιλώσεως ἀδελφῶν οὐδέποτε πρέπει νὰ παραστῆ, διότι οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑπάρξῃ μεταξύ των οὔτε πόλεμος οὔτε διχόνοια.

Ἐὰν ἔχητε ἀκόμη τοὺς γονεῖς σας, σκέφθητε ὅτι ἢ μᾶλλον ὀδυνηρὰ δι' αὐτοὺς θλίψεις, ἢ σκληροτέρα διὰ τὸ γῆρας των βάσανος εἶνε τὸ νὰ βλέπωσι τὰ τέκνα των ἐρίζοντα Ἡ μήτηρ τῆς ὁποίας τὰ τέκνα γίνονται ἐχθροὶ πρὸς ἄλληλα, καταρᾶται τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐγέννησε. Τὸ τυφλὸν παραίφουσιν μῖσός των δηλητηριάζει τὴν γλυκύτητα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἐὰν ἐπιθυμῆτε λοιπὸν νὰ ἔχητε τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς σας, ἐὰν θέλητε νὰ ζήσητε ἤσυχοι καὶ εὐτυχεῖς, μὴ γίνεσθέ ποτε ἔνοχοι τοιαύτης ἱεροσυλίας, μὴ διαταράττετε ποτὲ τὴν εἰρήνην τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας.

Μὴ προσβάλλετε ποτὲ τὸν ἀδελφόν σας καί, ἂν ἐκεῖνος σᾶς προσβάλῃ, συγχωρήσατε αὐτόν· συγχωρεῖτε πάντοτε. Ἀποφεύγετε ἰδίως οἱ ἀδελφοὶ τὰς ἐριδας ἐκείνας τῶν ὁποίων ἐλατῆριον δὲν εἶνε μόνον ἡ ἀσυμφωνία τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ ταπεινὸν συμφέρον. Θεωρεῖτε τὰ πάντα κοινὰ μεταξύ σας, τοῦλάχιστον μέχρι τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου σᾶς ὑποχρεώσωσι νὰ ἔχητε συμφέροντα κεχωρισμένα. Ἐν τῇ δικνομῇ περιουσίας μὴ δεικνύετε τὴν τραχύτητα καὶ τὸ φιλάρπaxon τῶν σαρκοβόρων ὀρνέων, διότι ἐντεῦθεν τὰ βαθύτερα καὶ πολυχρονιώτερα μίσση. Θὰ εἴσθε δυστυχέστατοι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ συναισθανθῆτε ὅτι τὸ δέλεαρ τοῦ κέρδους σᾶς ὤθησεν εἰς τὸ νὰ προσβάλλητε τὸν ἀδελφόν σας καὶ νὰ ρίψητε τὸν σπόρον αἰωνίας μεταξύ σας διχονοίας. Ἐὰν

πρὸς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον εἶσθε ἀπλῶς τίμιοι, πρὸς τὸν ἀδελφόν σας πρέπει νὰ εἶσθε μεγαλόψυχοι· ἄλλως ἢ τύψις θὰ σᾶς καταστήσῃ δυστυχεῖς. Αἱ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν διχόνοιαι εἶνε ἐγχειρίδιον βυθιζόμενον εἰς τὴν καρδίαν τῶν γονέων, εἶνε οἱ πρῶτοι κατὰ τῆς κοινωνίας ῥιπτόμενοι λίθοι διὰ νὰ κλονήσωσι τὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων αὕτη στηρίζεται, εἶνε ἐγκλήματα κατὰ τῆς οἰκογενείας διαπραττόμενα, εἶνε πληγαὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐὰν εἶνέ τις ὀρφανὸς καὶ ἔχῃ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς μικροτέρους τοῦ δὲν πρέπει πλέον νὰ εἶνε μόνον ἀδελφὸς δι' αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πατήρ. Ἄς σκεφθῆ ὅτι εἶνε ἀδύνατοι ὑπάρξεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐνώνουσιν αὐτὸν ἠθικοὶ καὶ ὕλικοι δεσμοί, ὅτι ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ στηρίγματός του, ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἀναμένουσι βοήθειαν εἰς τὰς τρικυμίας τοῦ βίου, καὶ ἐπομένως ἡ χεὶρ του ὀφείλει νὰ ὀδηγῇ καὶ ὑποστηρίξῃ αὐτούς. Ἄς σκεφθῆ ὅτι ἀνατρέφων καὶ προστατεύων τοὺς ἀδελφούς του ἐξοφλεῖ ἐν μέρει τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς ἄπειρον χρέος καὶ ὅτι αἱ ψυχὰι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς προσφιλοῦς μητρὸς θὰ ἀγάλλωνται βλέπουσαι ἓνα ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἔφερον εἰς τὴν ζωὴν, νὰ ἀναπληροῖ αὐτοὺς παρὰ ταῖς νεαραῖς ὑπάρξεις, τὰς ὁποίας ἐγκατέλιπον ἄνευ στηρίγματος ἄλλου καὶ παρουσίας.

Ἐὰν εἶσθε μικρότεροι τοῦ ἀδελφοῦ σας ὀφείλετε εἰς αὐτὸν σεβασμὸν καὶ ὑποταγὴν· ἐὰν σᾶς ἐπιπλήττῃ μετὰ στοργῆς, ἀκούσατε αὐτὸν προσεκτικῶς· ἐὰν σᾶς συμβουλοῦῃ μὴ ὑψώνετε τοὺς ὤμους καὶ μὴ ὀργίζεσθε. Ἡ ἡλικία καὶ ἡ πείρα δίδουσιν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσιν ἐνίοτε τὴν γνώμην των καὶ νὰ δίδωσι συμβουλὰς.

Ὅ,τι εἶπομεν περὶ τῶν ἀδελφῶν εἶνε ἐπίσης ἀληθές καὶ διὰ τὰς ἀδελφὰς, πλὴν τοῦ ὅτι εἰς αὐτὰς ἡ οἰκειότης φαίνεται λεπτοτέρα καὶ τρυφερωτέρα.

Ἄνωτερον ὅμως καὶ τρυφερώτερον ἴσως αἴσθημα εἶνε τὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς. Ἡ ἀγάπη τῆς ἀδελφῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἶνε μεμιγμένη μὲ εἶδός τι σεβασμοῦ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεώς του, τοῦ ἀδελφοῦ δὲ μὲ εἶδος τι προστασίας.

Μετὰ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἔρχονται ὁ πάππος, ἡ μάμμη, οἱ θεῖοι καὶ λοιποί, ὅλοι τέλος ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν συγγενεῖς. Ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων συγγενῶν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη πρέπει νὰ ἀγαπῶνται περισσότερον. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλετε ἐμμέσως τὴν ζωὴν, τὴν εὐεξίαν, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὰ μαθήματα, τὰ ὅποια οἱ ἴδιοι ἔδωκαν εἰς τὰ τέκνα των. Πολλάκις ὅμως συμβαίνει νὰ ἔχητε καὶ ἀμέσους πρὸς αὐτοὺς ὑποχρεώσεις. Οἱ προπάτορες τρέφουσιν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐγγόνους των ζωηροτέραν τῆς τῶν γονέων· δι' αὐτοὺς οἱ ἐγγονοὶ εἶνε ἐλπίς καὶ ἀπόκτησις νέας ζωῆς, εἶνε ἀνανέωσις τῆς ἡλικίας των. Κεκμηκότες ἐκ τοῦ βίου, γνωρίζοντες ὅλα τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, προσκολλῶνται μετὰ θερμότητος εἰς τοὺς ἐγγόνους των πρὸς τοὺς ὁποίους δεικνύουσι στοργὴν καὶ εὐνοίαν ἀπεριόριστον. Ὡραῖον θέαμα εἶνε νὰ βλέπη τις γλυκὺν γέροντα, περιεστοιχισμένον ὑπὸ μεγάλης οἰκογενείας, σοβαρὸν ἄνευ στρυφνότητος, νὰ ἀποδίδῃ διὰ περιπαθῶν συμβουλῶν ὅ,τι ἀπολαμβάνει μετὰ σεβασμοῦ, καὶ νὰ μανθάνῃ εἰς τοὺς ἐγγόνους οὐχὶ πῶς ἐπιτυγχάνει τις, ἀλλὰ πῶς ὠφελεῖ, πῶς τέλος δύναται νὰ ἀσκηθῇ εἰς τὰς ὠραίας ἀρετάς, τὰς τοσοῦτον σπανίας, τὴν μεγαλοφροσύνην, τὴν σεμνότητα, τὴν καλοκαγαθίαν.

Καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς χρεωστεῖτε ἀγάπην διάπυρον, ἀροῦ κατάγονται ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ ἀροῦ τῶσαι πολλαὶ κοιναὶ παρὰδόσεις σᾶς συνδέουσι. Αἱ συνανα-

στροφαί μετὰ τῶν συγγενῶν πρέπει νὰ εἶνε συχνότερα', διότι
μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εἰλικρινῶν σχέ-
σεων τῶν οἰκογενειῶν, εἰς τὰ ἥθη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ
εὐδαιμονίαν.

19. Τὰ κράτη Βιθυνίας καὶ Περγάμου.

Τὰ περὶ τῆς μικρῆς Ἀσίας ἦσαν ἀπὸ πανουργίας
ἐποχῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνικά, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατα-
κτήσεως τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ αὐτὰ αὐτῆς αἱ μεσο-
γειότεραι χῶραι καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν ἐξελληνίσθησαν.
Τὸ δὲ παράδοξον εἶνε ὅτι, ἐνῶ πολλαὶ ἐκ τῶν χωρῶν τούτων
εἶχον ἡγεμόνας βαρβάρου καταγωγῆς, οἱ ἡγεμόνες οὗτοι,
περιβληθέντες τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ἔπραξαν ὑπὲρ τοῦ
ἑλληνισμοῦ τοῦλάχιστον ὅσα καὶ οἱ γνησιώτατοι Ἕλληνες ἡ-
γεμόνες. Καὶ πρῶτον τοῦτο συνέβη ἐν Βιθυνίᾳ. Ἡ χώρα αὕτη
εἶχε μὲν κατακτηθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῆς
περσικῆς κυριαρχίας ἐγγῶριος κληρονομικὸς αὐτῆς σατράπης
ὀνόματι Βίας, ἀντέτεχεν εἰς τὰ ὄρη ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ζιποίτης,
ἀποθανόντος τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατέλαβεν αὖθις τὴν χώραν
καὶ διέσωσε τὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τε τοῦ Λυσίμαχου καὶ ἀπὸ
τῶν ἄλλων Μακεδόνων δυναστῶν. Ὁ Λυσίμαχος κατέσκαψε
μὲν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βιθυνίας Ἀστακον, ἀλλ' ὁ Ζιποί-
της ἰδρύσεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀστάκου νέαν πρωτεύου-
σαν, ἣν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Νικομήδους ὠνόμασε Νικομήδειαν καὶ
ἐξ Ἑλλήνων καθ' ὀλοκληρίαν κατόικισε, πλεῖστα ὅσα ἐπι-
τρέψας εἰς αὐτοὺς πλεονεκτήματα. Ἐντεῦθεν ἡ αὐλὴ καὶ ἡ
κυβέρνησις τῶν βασιλέων τῆς Βιθυνίας ἀπέβησαν ὅλως ἑλ-
ληνικαί. Καὶ δὲν διετήρησαν μὲν ἐπὶ πολὺ τὴν ὀλοσχερῆ
αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι, διότι ἤδη ἐπὶ Πρου

σίου Α'. ἐγγόνου τοῦ Ἰππομημονευθέντος Νικομήδους τοῦ Α'. ἤρχισαν νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τὴν τῶν Ρωμαίων παντοδυναμίαν· ἀλλὰ δὲν ἀνετράπησαν ὡς ἐκ τούτου τὰ σπέρματα τοῦ ἑλληνισμοῦ ὅσα οὗτοι κατέθεντο. Ἡ Νικομήδεια παρέμεινε μία τῶν λαμπρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἑλληνίδων πόλεων, καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα. Παρεκτός δὲ τῆς Νικομηδείας, εὐρίσκωμεν ἐνταῦθα πόλεις ἑλληνίδας τὴν Νίκαιαν, ἣν εἶχεν ἤδη ὁ Ἀντίγονος ἰδρύσει, ὀνομάσας Ἀντιγόνειαν, μετωνόμασε δὲ βραδύτερον ὁ Λυσίμαχος ἀπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ, Νίκαιαν τὴν Προυσιάδα, τὴν μέχρι τῆς σήμερον Προύσαν πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ· τὴν Ἀπάμειαν· τὴν Προυσιάδα τὴν πρὸς Ὑπίῳ· τὴν Ἀντιγόνειαν πρὸς τῷ Δασκυλίῳ· ἑτέραν Ἀντιγόνειαν, τὸ Νικομηδεῖον, τὸ Ζιποίτιον, τὴν Ἐπιφάνειαν. Ἐν γένει δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Βιθυνίας τοσοῦτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας συνωκειώθησαν, ὥστε βραδύτερον ἐλησμονήθη παντάπασιν ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ οἱ χρονογράφοι ἔλεγον αὐτοὺς ὄντας «ἐκ τοῦ γένους τῶν Μακεδόνων».

Ἀνάλογά τινα συνέβησαν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας τῆς μικρᾶς Ἀσίας χώρας.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς τὰς δυτικωτέρας χώρας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου προέκυψε κράτος καθαρῶς Ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον λόγῳ παιδείας καὶ τέχνης ἀπέβη πολὺ μὲν σημαντικώτερον τῶν ἐξελληνισθεισῶν τῆς Βιθυνίας, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Καππαδοκίας δυναστειῶν, ἐνάμιλλον δὲ σχεδὸν τῶν βασιλείων ἅπερ ἴδρυσαν οἱ Σελευκίδαι καὶ οἱ Λαγίδαι. Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ νέον ἐκεῖνο Περγαμηνόν, ἀπὸ τῆς Πρωτευούσης αὐτοῦ Περγάμου. Ἰδρυτὴς δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ Λυσιμάχου Φιλέταιρος ἐκ τοῦ ἐν Πόντῳ Τιείου. Ὁ Φιλέταιρος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀγαθοκλέους τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυσιμάχου, ἀπέστη πρὸς Σέλευκον Α'. καὶ ἔπειτα ὥρε-

ληθείς ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν, ὅσαι ἐπῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀχηγέτου ἐκείνου τῶν Σελευκιδῶν, οὐ μόνον ἀνεξάρτητος ἀπέβη, ἀλλὰ καὶ πολλὰς πόλεις παραλίους κατέλαβε. Τὰς πόλεις ταύτας ἐπεξέτεινεν ἔτι μᾶλλον ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Εὐμένης Α'. Ὁ δὲ τοῦ Εὐμένους ἐξάδελφος καὶ διάδοχος Ἄτταλος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς νικήσας τοὺς Γαλάτας εἰς μάχην μεγάλην καὶ καταστήσας τὸ βασίλειον αὐτοῦ ἰσχυρότατον ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ. Ὁ Ἄτταλος οὗτος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Εὐμένης Β', Ἄτταλος Β' καὶ Ἄτταλος Γ', ἐπροστατεύθησαν πολυειδῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες τότε ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Καθὼς ὅμως συνέβη ἐν γένει εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ πολιτικῶς ὑπερισχύσαντες ἐπὶ τέλους ἐνταῦθα Ῥωμαῖοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διακωλύσωσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ὃν εἰσήγαγον καὶ διέδωκαν οἱ τοῦ Φιλεταίρου κληρονόμοι. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι προήγαγον τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ χώρα αὐτῶν ἐλογίζετο νὰ εἴη Ἑλλάς. Ὁ Εὐμένης Β' ἐσύστησε τὴν περίφημον τῆς Περγάμου Βιβλιοθήκην, ἣτις ἐπὶ τέλους κατήντησε νὰ περιλαμβάνῃ, ὡς βεβαίως, 200000 βιβλίων. Ὅτε δὲ ἡ ζηλοτυπία τῶν Πτολεμαίων ἀπηγόρευσε τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγωγήν τοῦ παπύρου, ἦτοι τῆς θάμνου ἐκείνης ἐξ ἧς κατεσκευάζετο τὸ ἐν χρήσει τότε πρὸς γραφὴν ὕλικόν, οἱ Περγαμηνοὶ ἀνεπλήρωσαν τὸ ὕλικόν τοῦτο διὰ τῆς παρ' αὐτῶν ἐπινοηθείσης περγαμνηνῆς διφθέρας, ἧς ἡ παρασκευὴ ἀπετέλεσεν ἕκτοτε νέον ἀξιόλογον κλάδον τῆς Περγαμνηνῆς βιομηχανίας. Διότι ἐν τῷ βασιλείῳ τούτῳ ἡ ὠφέλιμος τέχνη συμπροώδευσε μετὰ τῆς τέχνης τῆς καλῆς, ἡ δὲ πρακτικὴ ἐπιστήμη, ἡ μηχανικὴ, ἡ ναυτικὴ, ἡ ἐμπορία, συνημιλλῶντο πρὸς τὴν θεωρητικὴν, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλολογίαν. Τὰ ἀτταλικά ὑρά-

σματα καὶ ἄλλα τῆς περγαμηνῆς βιομηχανίας προϊόντα ἀπέ-
 βησαν τὸ πάλαι ὀνομαστὰ οὐδὲν ἦττον ἢ ἡ αὐτόθι ἀκμάσασα
 στωϊκὴ φιλοσοφία καὶ ἡ τέχνη ἐκείνη ἣτις κατασκεύασε τὸ
 πολυθρύλλητον ἄγκλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τῷ κατὰ Πέργα-
 μον ἱερῷ τοῦ Θεοῦ τούτου, καὶ ἄλλα ἔργα δι' ὧν περγαμηνοὶ
 τεχνῖται ἐκλείσαν τὰ κατὰ Γαλατῶν κατορθώματα τῶν βα-
 σιλέων αὐτῶν. Ἰδίως δὲ ἐρρίζωσε καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ἐλληνι-
 σμὸς ἐν ταῖς χώραις ταύταις διὰ τῶν ἐλληνικῶν ἰδρυμάτων
 ὧν ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν 12 τὰ γνωστότερα. Λυσιμάχειαν,
 Ἀττάλειαν, Ἑλληνόπολιν, ἑτέραν Ἀττάλειαν, ἣτις πρότερον
 ἐλέγετο Ἀγρόειρα, Φιλαδέλφειαν, ἦν καίτοι: πολλὰ παθοῦσαν
 ἐκ σεισμῶν «μικρὰς Ἀθήνας» ἐκάλεσαν βραδύτερον διὰ τὰς
 ἑορτὰς καὶ τὰ ἱερά: Ἀπολλωνίδα, Σμύρνην πόλιν ἣτις, ἦτο
 μὲν παναρχαία, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 7ης π. χ. ἑκατονταετηρίδος
 καταστραφείσα ὑπὸ τῶν Λυδῶν, διετέλεσε περὶ τὰ 400 ἔτη
 οἰκουμένη κωμηδόν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀνήγειρεν αὐτὴν Ἀντί-
 γονος καὶ κατόπιν τούτου Λυσιμάχος. Ὁ Στράβων λέγει τὴν
 Σμύρνην πόλιν καλλίστην πασῶν καὶ θαυμάζει τὴν τε εὐθύ-
 τητά τῆς ῥυμοτομίας αὐτῆς, καὶ τὰς λιθοστρώτους ὁδοὺς,
 καὶ τὰς μεγάλας στοάς, καὶ τὴν βιβλιοθήκην, καὶ τὸ λεγό-
 μενον ὀμήρειον, ὃπερ ἦτο στοὰ τετράγωνος ἔχουσα κὰν Ὀ-
 μήρου καὶ ξόανον. Πλὴν τούτων ἔχομεν ἐνταῦθα Ἀρσινόην,
 ἣτοι τὴν ἀρχαίαν Ἐφεσον, πόλιν πλουσίαν· Θυάτειρα κατοι-
 κίαν Μακεδόνων, κατὰ Στράβωνα· Νάκρασσαν· Μυσομακε-
 δόνας, καὶ Μακεδόνας Ὑρανοῦς.

Αἱ λοιπαὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας χῶραι διετέλουν ἐν μέρει μὲν
 ὑπὸ τοῦς Λαγίδας, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τοῦς Σελευκίδας, καίτοι
 δὲ σώζουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον τὸν ἀρχαιότερον
 βίον, ἐκαλύφθησαν ὅμως καὶ αὐταὶ ὑπὸ οὐκ ὀλίγων ἐλληνίδων
 πόλεων. Εἰς Καρίαν εὐρίσκομεν Ἀντιόχειαν τὴν πρὸς Μαιάν-

δρω, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε γέφυραν ἣτις εἰκονίζεται καὶ εἰς ἓν τῶν σωζομένων νομισμάτων αὐτῆς· Εὐανθίαν ἢ Ἀνθειαν, ὅπως ἐπωνομάσθησαν αἱ πανάρχαιαι Τράλλεις. αἵτινες καὶ ἄλλα ὀνόματα προσέλαβον κληθεῖσαι καὶ Σελεύκεια καὶ Ἀντιόχεια. Πλειστάρχειαν· Στρατονίχειαν.

Οὐδ' ἐν Λυκίᾳ καὶ Πισιδίᾳ, καὶ Παμφυλίᾳ λείπουσιν ἑλληνικὰ ἰδρύματα ἢ ὀνόματα, ἀν καὶ ἐντεῦθα ἡ ἐπιχώριος γλῶσσα φαίνεται διατηρηθεῖσα παρὰ τῇ ἑλληνικῇ πλείοτον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην τῆς μικρᾶς Ἀσίας παραλίαν. Ἐν Λυκίᾳ εὐρίσκομεν Ἀρσινόην, Σελεύκειαν, Πτολεμαΐδα· ἐν Παμφυλίᾳ Δῖον καὶ Μενεδήμιον· αἱ δὲ πόλεις τῆς Πισιδίας Σέλγη, Σαγαλασσός, Κιβύρα καὶ Ἀμβλανδα ἦσαν ὁμολογουμένως Λακεδαιμονίων ἀποικίαι.

Τελευταῖον εἰς Κιλικίαν ὅπου ὑπῆρχον πολλὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ κτίσματα, ἀπαντῶμεν καὶ νεώτερα οὐκ ὀλίγα. Ἀντιόχειαν τὴν ἐπὶ Κραγίῳ, Ἀρσινόην, Σελεύκειαν τὴν πρὸς τῷ Κελυκάνδῳ, ἣτις καὶ ἐπὶ Στράβωνος ἠκμαζε καὶ βραδύτερον ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ ἐπὶ Χριστιανισμοῦ διετέλεσεν ἐλευθέρα καὶ καλλίστη πόλις· Ἐλαιούσαν, Ἀντιόχειαν τὴν πρὸς τῷ Σάρῳ, Ἀντιόχειαν Κιλικίας, καὶ Ἐπιράνειαν. Ἐν μόνῃ λοιπὸν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐκτίσθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων πόλεις ἑλληνικαὶ νέαι ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα, μὴ περιλαμβανομένων εἰς ταύτας πολλῶν ἄλλων, αἵτινες φέρουσι μὲν ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἀλλ' εἶνε ἄδηλον ἀν ἰδρύθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ προηγουμένως.

20. Ὁ λέων.

Ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὸ σῶμα τοῦ λέοντος καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, ἀρκεῖ, ἵνα συμρωνήτη τις πληρέστατα πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην γνώμην πάντων τῶν ἐθνῶν, ἅτινα

ἐγνώρισαν τὸ ζῷον, ὅτι ὁ λέων εἶνε ὁ βασιλεὺς τῶν τετραπόδων ἀρπακτικῶν, ὁ κυρίαρχος ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν θηλαστικῶν ζῴων.

Οἱ λέοντες διακρίνονται εὐκόλως ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν αἰλουροειδῶν. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτῶν εὗρηται ἐν τῷ ἄδρῳ κατασκευασμένῳ ῥωμαλέῳ σώματι μετὰ τῆς βραχείας μονοχρώμου τριχώσεως, ἐν τῷ πλατεῖ προσώπῳ ἐν τῷ βασιλικῷ μανδύῳ, ὅστις καταπίπτει περὶ τοὺς ὤμους τοῦ ἄρρενος, καὶ ἐν τῷ θυσάνῳ, ὅστις κοσμεῖ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς.

Λεόντων ὑπάρχουσι διαφοροὶ τύποι. Γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων εἶνε ὁ Λέων τῆς Βερβερίας. Οὗτος κατέστη περιβόητος διὰ τὸ θάρρος, τὴν τόλμην, τὴν ἰσχύν, τὴν ῥώμην, τὴν μεγαλοψυχίαν τὴν εὐγένειαν, τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἡρεμίαν αὐτοῦ, διὸ ἔλαβε τὸ ὄνομα βασιλεὺς τῶν ζῴων.

Τοῦ βερβεριανοῦ λέοντος διακρίνεται ὁ λέων τῆς Σενεγάλης διὰ τὴν στίλβουσαν χαίτην, τὴν κελῶς μὲν ἀνεπτυγμένην ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους ἀσθενῆ οὔσαν. Ὁ λέων τοῦ Ἀκρωτηρίου καί, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ λέων τῆς Ἀθησινίας ἐμποιεῖ αἴσθησιν διὰ τὸ σημαντικὸν μέγεθος τοῦ σώματος, φέρει δὲ χαίτην σκοτεινοῦ χρώματος. Τὸν λέοντα τῆς Περσίας, οὔτινος ἡ χαίτη εἶνε πκράμιξις καστανοχρῶν καὶ μελαινῶν τριχῶν καὶ ὅστις εἶνε διαδεδομένος ἀπὸ τῆς Περσίας μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, πολὺ ὀλίγον γνωρίζομεν ἄχρι τοῦδε.

Περὶ τοῦ πκρά ταῖς ἀρχαίαις ἤδη γνωστοῦ λέοντος τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ ἐσφαλμένως κληθέντος λέοντος ἄνευ χαίτης, ἐλέγετο ὅτι εἶνε μικρότερος τῶν συγγενῶν καὶ ἄνευ χαίτης ἀμφότερα ὅμως ταῦτα ἀπεδείχθησαν ἀνακριθῆ. Οὗτος ἔχει χρῶμα ὡχρὸν ἐρυθροκίτρινον ἢ κιτρινόραιον ἐκτὸς τοῦ σκοτει-

νοχρόου θυσάνου τῆς οὐρᾶς καὶ τῶν ἐξώθεν πρὸς τὴν ρίζαν μελανῶς ἐσκιασμένων ὤτων.

Οἱ χρόνοι, καθ' οὓς 600 λέοντες ἠδύναντο νὰ συναγάγωσιν εἰς τὴν παλαιστρην πρὸς ἀγῶνα, κεῖνται χιλιάδας ἐτῶν ὑπισθεν ἡμῶν. Ἐκτοτε ὁ βασιλεὺς τῶν ζώων ὑπεχώρησεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸ τοῦ δεσπότητος τῆς γῆς. Ὁ ἄνθρωπος προβαίνει πανταχοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς θαρραλέως κατ' αὐτοῦ καὶ θὰ περιορίζῃ αὐτὸν διαρκῶς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον.

Ὁ λέων ζῆ μονήρης. Ἐν τῇ νοτίῳ Ἀφρικῇ ὅμως συχνάκις συμβαίνει νὰ συνενῶνται πλείονες λέοντες, ὅπως ἐπιχειρήσωσι μεγάλα κυνήγια θηραμάτων. Κατὰ τὸν Λίβιγκστον ὁμάδες ἀποτελούμεναι ἐξ 6—8 ἀτόμων περιπλανῶνται θηρεύουσαι ἐν συνεταιρισμῷ, ἐν ἐκτάκτοις δὲ περιστάσεσι συνεταιρίζονται καὶ πολυαριθμότεραι ἔτι ὁμάδες.

Ὁ λέων κατοικεῖ οὐχὶ ἐκτεταμένους ἀρχεγόνους δρυμούς, ἀλλ' ἀγαπᾷ τὰς ἀνοικτὰς περιοχάς, τούτέστι γλοηφόρους τοποθεσίας μετὰ κατεσπαρμένων θάμνων καὶ δασυλλίων, πενιχρὰς θαμνώδεις στέππας καὶ ἐρημικὰς περιοχάς, εἴτε πεδινὰ εἴτε ὄρεινὰ εἶνε αὐταί. Ἐκλέγει ὡς κοίτην ἀβαθὲς τι κοίλωμα ἐν τινι πεφυλαγμένῳ τόπῳ, ἐν Σουδᾷ εὐχαρίστως ἐντὸς τῶν θάμνων, ἐν τῇ νοτίῳ Ἀφρικῇ ἐντὸς τῶν καλαμῶν ἢ τῶν ἀκανθῶδων θάμνων· ἐφησυχάζει δὲ ἐντὸς τῆς κοίτης ταύτης ἐπὶ μίαν ἢ πλείονας ἡμέρας, καθ' ὅσον ἡ χώρα εἶνε πτωχὴ ἢ πλουσία εἰς ἄγραν, ἤσυχος ἢ οὐχί.

Ὁ λέων διάγει βίον νύκτιον τὴν ἡμέραν σπανίως συναντᾷ τις αὐτόν, ἐν τῷ δάσει δὲ σχεδὸν οὐδέποτε κατὰ σύμπτωσιν, ἀλλὰ τότε μόνον, ὅταν τις κανονικῶς ἀνιχνεύσῃ αὐτόν καὶ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐξέλθῃ τῆς κοίτης.

Ὁ βορειοαφρικανὸς λέων ἀπέναντι ἀγέλης κτηνῶν ἐγκε-

κλεισμένων εντός μάνδρας ώρύεται πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ πικρα-
πλανήσῃ τὰ περιπεφραγμένα ζῶα. Ὡς ἐξῆς περιγράφει γερ-
μανὸς περιηγητὴς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ λέοντος κατὰ τοιαύτης
μάνδρας.

Ἄμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου ὁ νομάς εἰσάγει τὰ κτήνη εἰς
τὴν ἀσφαλῆ μάνδραν, ἣτις εἶνε περίφραγμα ἔχον ὕψος
μέχρι τριῶν μέτρων, ἐκτάκτως πυκνόν, κατασκευασμένον
ἐξ ἀκανθῶδων κλάδων μιμοζῶν καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀσφα-
λέστερον προπύργιον, ὅπερ οὗτος δύνεται νὰ κατασκευάσῃ.

Τὰ πρόβατα βληζῶνται ζητοῦντα τὰ νεογνά αὐτῶν, αἱ
δὲ ἀγελάδες, ἀμελχθεῖσαι ἤδη, κατακλίνονται. Ὁμάς κυ-
νῶν ἀγρύπνων φρουρεῖ τὸ πᾶν καθίσταται βαθμηδὸν σιγη-
λότερον καὶ ἡρεμώτερον, ὁ θόρυβος καπάζει, ἡ εἰρήνη τῆς
νυκτὸς ἐπέρχεται εἰς τὴν μάνδραν. Ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα
τοῦ ιδιοκτῆτου τῆς ἀγέλης εὖρον ἤδη τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ
σκηνῇ. Οἱ ἄνδρες ἐξετέλεσαν τὰς τελευταίας ἐργασίας καὶ
πορεύονται ἐπίσης εἰς τὴν κλίνην. Ἀπὸ τῶν ἐγκυτάτων
δένδρων ψιθυρίζουσι τὸ νύκτιον ἄσμα οἱ αἰγοθήλαι ἢ φέ-
ρουσιν ἰπτάμενοι τὸ πτερωτὸν αὐτῶν ἐπίσυρμα διὰ τοῦ
ἀέρος, προσεγγίζουσι συχνάκις μετ' εὐχαριστήσεως εἰς τὴν
μάνδραν καὶ φεύγουσι ταχέως ὡς φάσματα ὑπεράνω τῆς
κοιμωμένης ἀγέλης. Ἐκτὸς τούτων τὸ πᾶν ἡρεμεῖ καὶ αὐτοὶ
δὲ οἱ φωνασκοὶ κύνες μένουσιν ἄφωνοι, χωρὶς ὅμως νὰ γί-
νωνται ἀμελεῖς ἢ νωθροὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν.

Αἰφνης φαίνεται ὅτι ἡ γῆ ἀναταράσσεται ἐγγύτατα
βρυχᾶται ὁ λέων! Ἀληθῆς ἐξέγερσις καὶ μεγίστη κατά-
πληξις ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μάνδρᾳ. Τὰ πρόβατα τρέχουσιν
ὡς παράφρονα πρὸς τὰς ἀκάνθας τοῦ φραγμοῦ, αἱ αἴγες
φωναζουσι μεγάλως, οἱ βόες συστρέφονται μετὰ στόνων
δέους εἰς σωροὺς συγκεχυμένους, ἡ κάμηλος, ἐπιθυμοῦσα νὰ

ἐκφύγη, προσπαθεῖ νὰ συντρίψῃ τὰς πέδας καὶ οἱ θαρρα-
λέοι κύνες, οἵτινες ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν λεοπαρδά-
λειων καὶ ὑκινῶν, ὀλολύζουσιν ἰσχυρῶς καὶ οἰκτρῶς καὶ κα-
ταρεύουσιν οἰμώζοντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου
αὐτῶν. Μετὰ κραταιοῦ ἄλματος ὑπερπηδᾷ ὁ ἰσχυρὸς τὸ
ἀκανθῶδες ταίχωμα, ἵνα ἐκλέξῃ τὸ θῦμα. Μία μόνη πλη-
ξίς διὰ τῶν φρικαλέων ποδῶν καταρρίπτει νεκρὸν τινα μό-
σχον, οἱ δὲ ἰσχυροὶ ὀδόντες συντρίβουσι τοὺς σπονδύλους
τοῦ τραχήλου τοῦ μὴ δυνάμενου ν' ἀντιστῆ ζῶου. Βαθέως
βρέμων πίπτει ὁ ἄρπαξ ἐπὶ τῆς λείας. οἱ ζῶηροὶ ὀφθαλ-
μοὶ σπινθηροβολοῦσι λαμπρῶς ἐξ ἐπιθυμίας νίκης καὶ ἐκ
πόθου ἀρπαγῆς, διὰ δὲ τῆς οὐραῆς πλήσσει τὸν ἀέρα.
Ἀρίνει ἐπὶ στιγμὴν τὸ σφαδάζον ζῶον καὶ συλλαμβάνει
αὐτὸ ἐκ νέου, μέχρις οὗ τέλος τοῦτο καταπέσει ἀκίνητον.
Εἶτα ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῆ· πρέπει νὰ ἐξέλθῃ πηδῶν ὑπερά-
νω τῆς μάνδρας ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ ἐγκαταλίπη καὶ τὸ
θῦμα. Ἀπαιτεῖται νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πᾶσαν τὴν τερα-
στίαν αὐτοῦ δύναμιν, ἵνα κατορθώσῃ κρατῶν τὴν λείαν εἰς
τὸ στόμα νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρὸς ὑποχώρησιν πῆδημα. Ἀλλὰ
κατορθώνει τοῦτο· εἶδον μάνδραν ἔχουσαν ὕψος μείζον τοῦ
ἀναστήματος ἀνδρός, ἣν ὁ λέων ὑπερεπήδησε κρατῶν διεστῆ
βοῦν ἐν τῷ στόματι· εἶδον τὸ ἐγγάραγμα, ὅπερ ἐπροξένησεν
ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φραγμοῦ τὸ βαρὺ φορτίον, καὶ ἐκ τοῦ
ἄλλου μέρους παρετήρησα τὸ βάθος ἐν τῇ ἄμμῳ ὅπερ ἐσχη-
μάτισεν ὁ κατακρημνισθεὶς βοῦς, πρὶν ἢ ὁ λέων ἀποκομίσῃ
αὐτόν. Βεβαίως οἱ βόες ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις δὲν εἶνε
τόσον βαρεῖς ὡς ἐν ταῖς ἡμετέραις. Πολλάκις βλέπει τις
τὴν αὐλακκᾶ, ἣν οὕτω συρόμενον ζῶον διανοίγει ἐν τῇ ἄμμῳ
κατακρανέστατα μέχρι τῆς θέσεως ἐν ἣ κατασπαράχθη.

21. Ὁ διδάσκαλος τοῦ πατρὸς μου.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Καρδίας».)

Προχθὲς μετὰ τὸ γεῦμα, ἐνῶ ἀνεγίνωσκεν ὁ πατήρ μου τὴν ἐφημερίδα, ἐξέβαλε διὰ μιᾶς φωνὴν ἐκπλήξεως. Κατόπιν δὲ μᾶς εἶπε.

— Καὶ ἐγὼ ἐνόμιζον αὐτὸν πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ἀποθανόντα! Ἐξεύρετε ὅτι ὁ πρῶτος διδάσκαλός μου, ὁ Βικέντιος Κροσέττης, ὅστις εἶνε τώρα ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν, ζῆ ἀκόμη; Βλέπω ἐδῶ ὅτι ὁ Ὑπουργὸς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ παράσημον διὰ τὴν ἐξηκονταετῆ ὑπηρεσίαν του. Ἐξηκοντα ἐτῶν ὑπηρεσία, καταλαμβάνετε; Καὶ μόλις πρὸ δύο ἐτῶν ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας. Κατοικεῖ εἰς τὴν Κονδόβην, ἡ ὁποία ἀπέχει ἀπ' ἐδῶ μίαν ὥραν μὲ τὸν σιδηρόδρομον. — Ἐρρῖκε, προσέθεσε, θὰ ὑπάγωμεν νὰ τὸν ἐπισκερθῶμεν. —

Καθ' ὅλην τὴν ἐσπέραν ὁ πατήρ μου μόνον περὶ αὐτοῦ ὠμίλει. Τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου διδασκάλου του ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν του χιλιάς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, τῶν συντρόφων του, τῶν ἀποθανόντων γονέων του. — "ὦ! ἀδύναστον νὰ ἀναβάλω, πρέπει νὰ τὸν ἴδω ἔλεγε. Βεβαίως δὲν θὰ με ἀναγνωρίσῃ. Δὲν πειράζει, ἀναγνωρίζω ἐγὼ αὐτόν. Τεσσαράκοντα τέσσαρα ἔτη παρῆλθον! Ἐρρῖκε. — αὔριον θὰ ἐπισκερθῶμεν αὐτόν.

Χθὲς λοιπὸν τὸ πρῶτ' εἰς τὰς ὀκτῶ εὐρισκόμεθα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἦτο ὥραία ἑαρινὴ ἡμέρα. Ὁ συρμὸς διήρχετο διὰ πρασίνων λιβαδίων καὶ ἀνθοστολιστῶν λοχυμῶν ἀναπνέομεν ἀέρα βαλσαμώδη. Ὁ πατήρ μου εἶχε καλὴν διάθεσιν καὶ ἐκάστην στιγμὴν ἔθετε τὴν χεῖρά του ἐπὶ τῶν ὤμων μου καὶ ὠμίλει πρὸς ἐμέ, ὡς πρὸς φίλον, ἐνῶ παρητήρει τὰς ὥραίας τοποθεσίας. — Φθάσαντες εἰς τὴν

Κονδόβην ἐζητήσαμεν τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἦτο πασίγνωστος.

Ἀρήσαμεν τὸ χωρίον καὶ ἐλάβομεν μίαν ἀτραπὸν, ἡ ὁποία διὰ μέσου τῶν ἀνθοστολιστῶν ἀγρῶν ἔφερεν εἰς τι ὑψωμα. Ὁ πατήρ μου δὲν ὠμίλει πλέον· ἐφαίνετο ὅτι εἶχε παραδοθῆ ἑν-τελῶς εἰς τὰς ἀναμνήσεις του.

Αἴφνης ἐσταμάτησε καὶ εἶπεν.—Αὐτὸς εἶνε, στοιχηματίζω ὅτι εἶνε αὐτός.

Ἀπέναντι ἡμῶν ἐφάνη κατερχόμενος ἐκ τοῦ ὑψώματος μικρόσωμος γέρων μὲ λευκὴν γενειάδα καὶ πλατύγυρον πῖλον, στηριζόμενος ἐπὶ βακτηρίας.

Ὅτε ἐπλησιασάμεν αὐτὸν ἐστάθημεν. Καὶ ὁ γέρων ἐστάθη καὶ παρετήρει τὸν πατέρα μου.

Εἶχεν ἀκόμη δεξιερὸν τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καθαροὺς καὶ ζωηροὺς.

—Εἶσθε σεῖς,— ἠρώτησεν ὁ πατήρ μου ἀποκαλυπτόμενος—ὁ διδάσκαλος Βικέντιος Κροσέττης;

Καὶ ὁ γέρων ἀπεκαλύφθη καὶ ἀπήντησε μὲ καθαρὰν ἀλλ' ὀλίγον τρέμουσαν φωνήν! ἐγὼ εἶμαι.

—Λοιπὸν,—εἶπεν ὁ πατήρ μου, λαμβάνων τὴν χεῖρά του—ἐπιτρέψατε εἰς ἕνα τῶν παλαιοῦν μαθητῶν σας νὰ σφίγξῃ τὴν χεῖρά σας καὶ νὰ σᾶς ἐρωτήσῃ πῶς ἔχετε. Ἦλθον ἀπὸ τὸ Τουρῖνον, διὰ νὰ σᾶς ἴδω.

Ὁ γέρων παρετήρει αὐτὸν μετ' ἐκπλήξεως. Κατόπιν εἶπεν.—Πολὺ μὲ τιμᾷ τοῦτο . . . δὲν ἤξεύρω . . . πότε, μαθητὴς μου; συγγνώμην, τὸ ὄνομά σας, παρακαλῶ.

Ὁ πατήρ μου εἶπε τὸ ὄνομά του: Ἀλβέρτος Βοττίνης, καὶ τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον ἐμαθήτευσε παρ' αὐτῷ κατόπιν δὲ προσέθεσε.—Σεῖς βεβχίως δὲν με ἐνθυμεῖσθε πλέον, ἀλλ' ἐγὼ σᾶς ἀναγνωρίζω κάλλιστα.—Ἀλβέρτος Βοττίνης; ὁ υἱὸς

τοῦ μηχανικοῦ Βοττίνης;—Ὁ ἴδιος, — ἀπήντησεν ὁ πατήρ μου, τείνων πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα.—ὦ! χαίρω πολὺ. Λάβετε τὴν καλωσύνην, σὰς παρακαλῶ, νὰ ἔλθητε μαζί μου—εἶπεν ὁ γέρον. Καὶ χωρὶς νὰ εἶπη ἄλλο τι ἐστράφη καὶ ἔλαβε τὴν ὁδόν, ἣτις ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν του.

Μετά τινε λεπτὰ ἐφθάσαμεν εἰς ἕν κηπάριον πρὸ μιᾶς οἰκίας με δύο θύρας. Ὁ διδάσκαλος ἤνοιξε μίαν ἐξ αὐτῶν καὶ προσεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ εἰσέλθωμεν. Ἐκαθήσαμεν καὶ οἱ τρεῖς. Ὁ πατήρ μου καὶ ὁ διδάσκαλος ἠτένιζον ἐπ' ὀλίγον ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ ὀμιλῶσιν.

— Βοττίνης! ἀνέκραξεν ὁ διδάσκαλος ἔχων προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ δάπεδον.

—ὦ! ἐνθυμοῦμαι καλῶς. Οἱ γονεῖς σας ἦσαν πολὺ καλοὶ ἄνθρωποι. Μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω ἀκόμη τὴν βοστρυχώδη κόμην σου. . . Ἦσο ζωηρὸν παιδίον. Τὸ δεύτερον ἔτος εἶχες ὑποφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν λοιμὸν. Εἶνε ἀπὸ τότε τεσσαράκοντα ἔτη, δὲν ἔχει οὕτω; Ἐφάνητε πολὺ φιλόφρων καὶ ἐνεθυμήθητε τὸν διδάσκαλόν σας. Καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν παλαιῶν μαθητῶν μου, ἦλθον κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη νὰ με ἐπισκεφθῶσιν, εἰς συνταγματάρχης, κληρικοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κύριοι. Ἠρώτησε τὸν πατέρα μου ποῖον ἔργον μετέρχεται. Κατόπι προσέθεσεν.—Χαίρω, χαίρω ἀπὸ καρδίας. Σὰς εὐχαριστῶ. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δὲν εἶδον πλέον κανένα! Φοβοῦμαι πολὺ, ὅτι σεῖς θὰ εἴσθε ὁ τελευταῖος.

— Τί λέγετε! —παρετήρησεν ὁ πατήρ μου. Σεῖς εἴσθε ὑγιής καὶ ἀκμαῖος ἀκόμη, δὲν πρέπει νὰ ὀμιλῆτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

—ὦ ὄχι, —ἀπήντησεν ὁ διδάσκαλος —παρατηρήσατε πῶς τρέμω —καὶ ἔδειξε τὰς χεῖράς του. —Τοῦτο εἶνε κακὸν σημεῖον. Τὸ πάθημα ἤρχισε πρὸ τριετίας, ἐνῶ ἤμην ἀκόμη

ἐν ὑπηρεσίᾳ. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωκα εἰς αὐτὸ προσοχὴν, ἐνόμιζον ὅτι θὰ παρέλθῃ. Ἀλλὰ τοῦναντίον ἐπέμενε καὶ ἠύξανε. Ἦλθε δὲ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ γράψω. Ἀχ! ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμα μίαν κηλίδα εἰς τὸ τετράδιον ἑνὸς τῶν μαθητῶν μου, ἦτο μία πληγὴ εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἐσύρθη ἀκόμη ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπηύδῃσα. Μετὰ ὑπηρεσίαν ἐξήκοντα ἐτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἀποχαιρετήσω τὸ σχολεῖον, τοὺς μαθητάς, τὴν ἐργασίαν. Ἦτο σκληρὸν ἠξεύρετε, πολὺ σκληρὸν τοῦτο δι' ἐμέ. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐδίδασκα, με συνώδευσαν πάντες εἰς τὴν οἰκίαν μου μετὰ τιμῶν· ἀλλ' εἰς ἐμέ πάντα ταῦτα προὔξενον λύπην· ἔβλεπον εἰς αὐτὰ τὸ τέρας τοῦ βίου μου. Τὸ παρελθὸν ἔτος ἔχρησα τὴν σύζυγόν μου καὶ τὸν μονογενῆ υἱόν μου. Δὲν μοὶ ἔμειναν εἰμὴ δύο ἔγγονοι. Ἦδη ζωὴν μετὰ τὴν μικρὰν σύνταξίν μου. Δὲν κάμνω πλέον τίποτε· αἱ ἡμέραι εἶνε ἀτελεύτητοι. Ἡ μόνη μου ἐνασχόλησις εἶνε νὰ γυρίζω τὰ φύλλα τῶν παλαιῶν διδασκτικῶν βιβλίων μου, τῶν σχολικῶν ἐφημερίδων καὶ τινῶν βιβλίων, τὰ ὅποια μοὶ ἐχάρισαν. Ἴδου αὐτά, εἶπε, δεικνύων τὴν μικρὰν βιβλιοθήκην του, αὐτὰ ἀποτελοῦσι τὰς ἀναμνήσεις μου, αὐτὰ ἀποτελοῦσι τὸ παρελθὸν μου. . . .

Κατόπιν ἡ φωνὴ του ἐγένετο αἴφνης φαιδροτέρα καὶ εἶπε.
— Θέλω νὰ σὰς παράσχω μίαν ἐκπληξίν, ἀγαπητὴ κύριε Βοττίνη.

Ἠγέρθη καὶ μεταβὰς εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἠνοιξεν ἓν μικρὸν συρτάριον, εἰς τὸ ὅποιον ὑπῆρχον πολλὰ μικρὰ δέματα χαρτίων συγκρατουμένων διὰ ταινιῶν, ἐπὶ ἐκάστου δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ χρονολογία. Ἀφοῦ ἐξήτασεν ἐπ' ὀλίγον αὐτά, ἐξήγαγε τεμάχιον χάρτου καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὸν πατέρα μου. Ἦτο μία τῶν σχολικῶν του ἐκθέσεων γραφεῖσα πρὸ

τεσσαράκοντα ἐτῶν! Ὁ πατήρ μου ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὸν παιδικὸν του χαρακτῆρα καὶ μειδιῶν ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκη. Ἄλλ' αἴφνης οἱ ὀφθαλμοὶ του ὑγράνθησαν. Ἐγὼ ἠγέρθην καὶ ἠρώτησα αὐτόν, τί ἔχει. Ἐκεῖνος περιέβαλε διὰ τοῦ βραχίονος τὴν ὀσφύν μου καὶ εἶπε. — Παρατήρησον ἐδῶ, Ἐρρίκε. Βλέπεις; Εἶνε αἱ διορθώσεις τῆς μητρός μου. Αἱ τελευταῖαι γραμμαὶ εἶνε ἰδικαί της. Εἶχε κατορθώσει νὰ ἀπομιμηθῆται τὸν χαρακτῆρά μου καὶ ὅτε ἤμην κουρασμένος ἢ νυσταγμένος ἐτελειῶνεν αὐτὴ ἀντ' ἐμοῦ τὴν ἐργασίαν μου. Καλὴ μου, ἀγία μητέρα! Καὶ ἐφίλησε τὸ φύλλον.

Αὐτὰ εἶνε—εἶπεν ὁ διδάσκαλος δεικνύων τὰ θέματα—αἱ ἀναμνήσεις μου. Κατ' ἔτος ἔθετον κατὰ μέρος μίαν ἐργασίαν ἐκάστου μαθητοῦ, πᾶσαι δὲ εὐρίσκονται ἐνταῦθα ταξινομημένκι καὶ ἠριθμημένκι. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναδιῶ αὐτὰς καὶ ἀναγινώσκω μίαν γραμμὴν ἀπὸ ἐδῶ καὶ μίαν ἀπὸ ἐκεῖ, χίλια δὲ πράγματα ἔρχονται τότε εἰς τὸν νοῦν μου· μοὶ φαίνεται ὅτι βλέπω καὶ πάλιν ἐνώπιόν μου τὸ παρελθόν. Πόσοι παρήλασαν, ἀγαπητὲ κύριε! Κλείω τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ βλέπω τὰ πρόσωπα νὰ διαδέχονται τὰ πρόσωπα καὶ αἱ τάξεις τὰς τάξεις, ἑκατοντάδες ἑκατοντάδων παιδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ποῖος ἠξεύρει πόσα ἔχουσιν ἤδη ἀποθάνῃ. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν τὰ ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα. Ἐνθυμοῦμαι ἰδίως τὰ καλύτερα καὶ τὰ χειρότερα, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μοὶ πρέσχον μεγάλην χαρὰν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐπότισαν θλίψεις, διότι ἔπρεπε φυσικῶ τῷ λόγῳ εἰς ἓνα τὸσον μέγαν ἀριθμὸν νὰ ὑπάρχωσι καὶ ὄφεις. — Ἀλλὰ τώρα ἠξεύρετε, εὐρίσκομαι κυρίως εἰς ἓνα ἄλλον κόσμον, ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ ἀγαπῶ πάντας ἐξ Ἰσου. — Ἐκάθησε πάλιν καὶ ἤρχισε νὰ θωπεύῃ τὴν κόμην μου. Ὁ πατήρ μου παρετήρει τοὺς γυμνοὺς τοίχους, τὴν πτωχικὴν κλίνην, τὴν λυγίαν καὶ ἐφάνετο, ὡς ἂν ἤθελε νὰ

εἶπε : — Πτωχὲ διδάσκαλε, αὐτὴ λοιπὸν εἶνε ἡ ἀμοιβὴ ἐξηκονταετοῦς ἐργασίας ;

Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς γέρον ἦτο εὐχαριστημένος καὶ ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ πάλιν μετὰ ζωηρότητος περὶ τῆς οἰκογενείας μας, περὶ ἄλλων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ περὶ τῶν συμμαθητῶν τοῦ πατρός μου. Τέλος ὁ πατήρ μου διέκοψε τὴν συνδιάλεξιν, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν διδάσκαλον νὰ καταβῆ εἰς τὸ χωρίον καὶ νὰ προγευματίσῃ μεθ' ἡμῶν. — Εὐχαριστῶ πολὺ — εἶπεν οὗτος — εὐχαριστῶ πολὺ· θὰ ἦτο ἀδιάκρισις τοῦτο. Ὁ πατήρ μου ἔλαβε τὰς δύο χεῖρας του καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ νέου. Ἄλλὰ πῶς θὰ φάγω μαζί σας — εἶπεν ὁ διδάσκαλος — μετὰ τὸν ἀδιάκοπον αὐτὸν χορὸν τῶν χειρῶν μου ; τοῦτο ἐνωῶ ὅτι εἶνε καὶ διὰ τοὺς ἄλλους πολὺ ἐνοχλητικόν. — Θὰ σὲ βοηθήσωμεν, Κύριε διδάσκαλε, — εἶπεν ὁ πατήρ μου. Ἐδέχθη κινῶν τὴν κεφαλὴν καὶ μειδιῶν.

— Τί καλὴ ἡμέρα ἦτο ἡ σημερινή, — εἶπεν οὗτος, ἐνῶ ἔκλειε τὴν ἐξωτερικὴν θύραν. — Σὰς βεβαιῶ, κύριε Βοττίνη, ὅτι θὰ ἐνθυμοῦμαι αὐτὴν πάντοτε.

Ὁ πατήρ μου προσέφερεν εἰς τὸν διδάσκαλον τὸν βραχίονα, οὗτος δ' ἔλαβεν ἐμὲ ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ οὕτω κατέβημεν τὸ μονοπάτιον.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐρθάσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον· ἐκαθήσαμεν εἰς μίαν μεγάλην τράπεζαν ἔχοντες τὸν διδάσκαλον εἰς τὸ μέσον καὶ ἠρχίσσαμεν ἀμέσως νὰ προγευματίζωμεν. Τὸ ξενοδοχεῖον ἦτο ἡσυχον ὡς μοναστήριον. Ὁ διδάσκαλος ἦτο πολὺ φαιδρὸς καὶ ἡ συγκίνησις ἔκαμνεν αὐτὸν νὰ τρέμῃ περισσότερο· σχεδὸν δὲν ἠδύνατο νὰ φάγῃ. Ὁ πατήρ μου τῷ ἔκοψε τὸ κρέας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἄρτον καὶ ἔθεσεν εἰς τὸ πινακίον του ἄλας. Διὰ νὰ πίνῃ, ἠναγκάζετο νὰ κρατῇ μετὰς δύο χεῖρας τὸ ποτήριον καὶ πάλιν ἐκτύπα τοῦτο τοὺς

ὀδόντας του. Ὁμίλει ὅμως μετὰ ζωηρότητος μετὰ θερμότητος, περὶ τῶν βιβλίων, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει, ὅτε αὐτὸς ἦτο νέος, περὶ τῶν προγραμμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περὶ τοῦ νεωτέρου ὀργανισμοῦ τῶν σχολείων, πάντοτε μὲ πρόσωπον γελαστόν, καὶ μὲ φωνὴν χαρούμενην. Καὶ ὁ πατήρ μου παρετήρει αὐτόν, μειδιῶν. Ὅτε δὲ ὁ διδάσκαλος ἔρριψεν ὀλίγον οἶνον εἰς τὸ ττηθὸς του, ὁ πατήρ μου ἐσηκώθη ἀμέσως καὶ ἐσπόγγισε τὸ φόρεμά του. — Ἄλλ' ὄχι κύριέ μου, εἶπεν, αὐτὸ δὲν τὸ παραδέχομαι. Ἐπὶ τέλους δὲ ὕψωσε τὸ ποτήριον καὶ εἶπε μετὰ μεγάλης σοβαρότητος. — Εἰς ὑγείαν σας λαίπρον, κύριε Βοττίνη, εἰς ὑγείαν τῶν τέκνων σας. — Καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σας, καλέ μου διδάσκαλε — ἀπήντησεν ὁ πατήρ μου, σφίγγων τὴν χεῖρά του.

Μετὰ δύο ὥρας ἐσηκώθημεν νὰ ἀναχωρήσωμεν καὶ ὁ διδάσκαλος ἠθέλησε νὰ μᾶς συνοδεύσῃ μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου. Ὁ πατήρ μου προσέφερεν εἰς αὐτόν καὶ πάλιν τὸν βραχίονά του αὐτὸς δὲ ἔλαβεν ἐμὲ ἀπὸ τῆς χειρός· ἐγὼ ἐκράτουν τὴν ράβδον του. Οἱ ἄνθρωποι ἔμμενον ἀκίνητοι παρατηροῦντες ἡμᾶς, διότι πάντες ἐγνώριζον τὸν διδάσκαλον, πολλοὶ δὲ καὶ ἐχαιρέτων αὐτόν. Καθ' ὁδὸν ἤκούσαμεν ἕκ τινος παραθύρου παιδία, τὰ ὅποια ἀνεγίνωσκον. Ὁ γέρον ἐστάθη καὶ ἐγένετο περίλυπος. — Τοῦτο, ἀγαπητέ κύριε Βοττίνη, εἶνε, τὸ ὅποσον μὲ λυπεῖ πολὺ. Νὰ ἀκούω τὰς φωνὰς τῶς παιδιῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ μὴ δύναμαι πλέον νὰ εἶμαι ἐκεῖ. Ἦκουον ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη τὴν μουσικὴν αὐτὴν καὶ ἡ καρδιά μου ἠὲ χαριστεῖτο τόσον πολὺ ἀπὸ αὐτῆν. Τώρα εἶμαι ἄνευ οἰκογενείας. Δὲν ἔχω πλέον τέκνα. — Ὅχι, ἀγαπητέ διδάσκαλε, — ἀπήντησεν ὁ πατήρ μου, συνεχίζων τὴν πορείαν, — ἔχετε ἀκόμη πολλὰ τέκνα διεσκορπισμένα, τὰ ὅποια σᾶς ἐνθυμοῦνται πάντοτε, ὅπως σᾶς ἐνθυμοῦμαι καὶ

ἐγώ.—“Ὅχι, ὄχι,—ἀπήντησεν ὁ διδάσκαλος περίλυπος—δὲν ἔχω πλέον τέκνα. Καί χωρὶς τέκνα δὲν θά δυναθῶ νὰ ζήσω. Αἱ ὠραὶ μου εἶνε μετρημέναι. — Μὴ λέγετε τοιοῦτους λόγους, σεβαστέ διδάσκαλε, μὴ σκέπτεσθε τοιοῦτόν τι — εἶπεν ὁ πατήρ μου. Πόσα καλὰ ἔχετε διαπράξῃ εἰς τὸν βίον σας. μὲ ποῖον εὐγενῆ τρόπον ἐξεπληρώσατε τὸν προορισμόν σας! Ὁ γέρον ἔκλινεν ἐπ’ ὀλίγον τὴν λευκὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ πατρός μου καὶ ἔσφιγγε τὴν χεῖρά του.

Ἐρθάσμεν εἰς τὸν σταθμόν. Ὁ συρμός ἦτο ἕτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν. Ἐχετε ὑγείαν, διδάσκαλέ μου, εἶπεν ὁ πατήρ μου ἀσπαζόμενος αὐτόν. Χαίρετε, εὐχαριστῶ, χαίρετε — ἀπήντησεν ὁ διδάσκαλος, λαμβάνων μὲ τὰς τρεμοῦσας χεῖρας του τὴν χεῖρα τοῦ πατρός μου. Κατόπιν ἠσπάσθη καὶ ἐγὼ τὴν χεῖρά του καὶ παρετήρησα ὅτι αἱ παρειαὶ του ἦσαν βρεγμέναι ἀπὸ δάκρυα. Ὁ πατήρ μου μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἀμαξάν, καθ’ ἣν στιγμὴν δὲ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτός, ἔλαβε ταχέως ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ διδασκάλου του τὴν ἀπλοϊκὴν ῥάβδον, καὶ ἀντ’ αὐτῆς τῷ ἔδωκε τὴν ἰδικὴν του, ὠραίαν ῥάβδον μετ’ ἀργυρᾶς λαβῆς. Κρατήσατε αὐτὴν εἰς ἀνάμνησίν μου τῷ εἶπεν.

— Ὁ γέρον προσεπάθησε νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὴν καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἰδικὴν του, ἀλλ’ ὁ πατήρ μου ἦτο ἤδη ἐντὸς τῆς ἀμάξης καὶ εἶχε κλείσῃ τὴν θύραν.

— Χαίρετε καλέ μου διδάσκαλε!

— Εἰς τὸ καλὸ, παιδί μου, ἀπήντησεν ὁ διδάσκαλος ἐνῶ ὁ συρμός ἤρχισε νὰ κινῆται. — Καὶ ὁ Θεὸς νὰ σὲ εὐλογήσῃ διὰ τὴν παρηγορίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερες εἰς τὸν γέροντα διδάσκαλόν σου.

— Καλὴν ἀντάμωσιν, ἐρώναξεν ὁ πατήρ μου, ἐν συγκι-

νήσει. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος ἐκίνησε τὴν κεφαλήν, ὡς ἂν ἤθελε νὰ εἶπῃ: Δὲν θὰ ἴδῃ πλέον ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

— Καὶ ὅμως, καὶ ὅμως—ἐπανέλαθεν ὁ πατὴρ μου,—καλήν ἀντάμωσιν. Καὶ ἐκεῖνος ὑψώσας τὴν τρέμουσαν χεῖρα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπήντησεν:— Ἐκεῖ ἐπάνω! Καὶ οὕτω μὲ τὴν χεῖρα ὑψωμένην τὸ βλέμμα ἡμῶν ἔχασε τὸν γέροντα.

22. Στυμφαλία καὶ Φενέος.

... Ἀρῆκα τὴν Νεμέαν. Διὰ τῆς ἀμπελορύτου νεμεατικῆς πεδιάδος ἐχώρησα πρὸς δυσμὰς, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Στυμφαλίαν. Δεξιόθεν ἔβλεπον τὰς θέσεις καὶ τοὺς γηλόφους, ὅπου ἦν ἡ ἀρχαία Φλιυῶς. Ξηρὰ ἦσαν τὰ ὑψώματα, ἔνθα ἐρύοντό ποτε τὰ ὠραῖα καὶ ἱερά κυπαρίσσινα ἄλγη, ἐκ δὲ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἥθης καὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἔτι οὐδὲν ἠδυνάμην πόρρωθεν νὰ διακρίνω, καὶ καθ' ἥσσανα λόγον τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου μετὰ τοῦ «Ὀμφαλοῦ» τῆς Πελοποννήσου, ὃν οἱ Φλιαῖοι, αὐθαιρέτως πως, ἔθετον εἰς τὴν χώραν των.

Διαθάντες τὸν Ἀσωπὸν, τὸ ὕδωρ καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ ὁποίου οὐδαμῶς ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν σῆμην του, ἐτράπημεν πρὸς τὸ χωρίον Μπότσικα καὶ τὸ ὁμώνυμον χάνιον. Οἱ ταξιειδύοντες τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος ποιοῦνται συνεχῶς μνεῖαν τῆς λέξεως ταύτης καὶ δικαίως διότι δὲν ὑπάρχει ὁδὸς χωρὶς χάνιον, οὔτε ὁδοιπόρος μὴ σταματῶν παρ' αὐτό.

Τὸ χάνιον εἶνε τὸ ἐντῶνμα τοῦ ἀγωγιάτου καὶ ὁ πολικὸς ἀστὴρ, πρὸς ὃν διαρκῶς στρέφεται τὸ πνεῦμά του κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν. Τὸ χάνιον εἶνε συνήθως καλύβη τις ἢ ἠρειπιωμένος λίθινος οἰκίσκος, μὲ φρέαρ ἢ κρήνην καὶ ἐνίοτε μετὰ δένδρα. Ἐὰν ὅμως τὸ «χάνι» ἐξωτερικῶς οὐδὲν παροῦ-

σιάζη τὸ περίεργον, ἐτωτερικῶς εἶνε ἀξιοπερίεργον. Ἐντὸς αὐτοῦ συναγελάζονται ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων καὶ ἔντομα ποικίλα ἰδιαίτεράν τρέφοντα συμπάθειαν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον αἷμα. Τὸ χάνιον εἶνε ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ἐν ἧ Νῶε εἶνε ὁ χαντζῆς, πληθυσμὸς δὲ τῆς κιβωτοῦ ἡ σύζυγος μετὰ τῶν τέκνων τοῦ χαντζῆ καὶ τὰ παντοῖα τετράποδα, πτερωτὰ δίποδα καὶ πολύποδα, ἀφ' ὧν οἰκίζεται ἀφθόνως τὸ χάνι. Ἐντὸς τοῦ χανίου ἰσοπεδοῦνται ἐν τελείᾳ δημοκρατικῇ ἰσότητι, τὰ ἀνομοιότατα εἶδη. Ἐκεῖ ὑπάρχουσι πρὸς τούτους καφές καὶ μαστίχα καὶ λουκοῦμι· περὶ ποιότητος δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζη τις, διότι περὶ τοῦ χανίου δύναται νὰ λεχθῆ τὸ τρῶγε καὶ μὴ ἐρεῦνα. Εἰσέρχεσθε εἰς τὸ χάνι καθ' ἣν ὥραν ὁ χαντζῆς πεταλῶνει ἀδάμαστον ἡμίονον, ἀπειλοῦσαν νὰ θραύσῃ τοὺς ὀδόντας τοῦ χαντζῆ διὰ κρατεροῦ λακτίσματος. Ὁ ἀγωγιάντης σφίγγει ἰσχυρῶς τὰς σιαγόνας καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ὑποζυγίου παροτρύνων διὰ θρηνώδους φωνῆς τὸ ζῶον νὰ ἡρεμῆ. Ἡ ἐκρώνησις αὕτη εἶναι, φαίνεται, ἀλεξιτήριον κατὰ τοῦ κινδύνου τοῦ χαντζῆ, ὅστις παρορμητῶς διαρκῶς τὸν ἀγωγιάντην νὰ προσέχη, ἐνῶ ἐκτελεῖ ἐμβριθῶς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ πεταλωτικὴν λειτουργίαν. Ἐὰν τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἄρτι καταρθὰς ὀδοιπὸρος ζητήσῃ μαστίχα ἢ λουκοῦμι, ὁ χαντζῆς ἀποθέτει τὴν ὀπλὴν τοῦ ζῶου καὶ διὰ τῶν ἰδίων ἀκαθάρτων χειρῶν λαμβάνει τὸ λουκοῦμι, ὅπερ ὁ ἀπρόσεκτος ὀδοιπὸρος τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ καταπίῃ. Ἐν τῷ χανίῳ παρελαύνουσι πάντα τὰ γένη καὶ εἶδη. Καὶ πρῶτον τὰ πτερωτά, κύνται, κλωσσαι μὲ τοὺς νεοσσούς, χῆνες, νῆσσαι, περιστεραί. Τὰ τετράποδα ἀκολούθως κόνικλοι, ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι, βόες. Εἶτα σκύλοι, γάττοι, καὶ εἴ τι ἄλλο κατοικίδιον. Πάντα ταῦτα ἀναμίξ. Ἐπὶ τῆς τραπέζης εἶνε αἱ φιάλαι τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ παρ' αὐτάς «τὸ κουτί μὲ τὰ λου-

κούμια». *Ορυζα, γλυκάνισον, ένίοτε σάπων, πυρεΐα, σπάγος, κρόμμυα, τσηρωτό συμφύρονται περαιτέρω. Άναρτωνται και κουλουραι άρχαΐται ὅσον ἡ Δήμητρα και τοσοῦτον σκληραΐ, ὥστε ὅλα τὰ λακτίσματα ὄλων τῶν ἡμιώνων ἐμοῦ νὰ μὴ δύνανται νὰ τὰς θραύσωσιν. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πέτπλα και ἤλοι, ἐπὶ τῆς ἐστίας ξύλα καπνίζοντα και λέβης μικρός, ἀμφοβόλως κεκασσιτερωμένος, ἐπὶ δὲ τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ χανίου ὄσμη δυσπροσδιόριστος, πάσης ἀναλύσεως και πάσης κατατάξεως ὑπερέρα.

Τοὺς δήμους Νεμέας και Στυμφαλίας χωρίζει βουνόν τι μετρίου ὕψους, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἀπλοῦται τὸ χωρίον Μπότσικα. Ἐνῆλθον τὴν ἀνατολικὴν τοῦ βουνοῦ και λίαν ἀνώμαλον πλευράν, κατῆλθον τὴν ἐπίσης ἀνώμαλον δυτικὴν, και ἀκολουθῶν τὴν ὁδόν, ἔφθασα εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τῆς Στυμφαλίας, τὴν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δούσα ἀρδευομένην. Ἡ ποιητικὴ Κυλλήνη ὑψοῦτο ὑπερηφάνως πρὸ ἐμοῦ, ἀποκωλύουσα τὴν περαιτέρω πρὸς βορρᾶν θέαν. Κάτω ἀνεπτύσσεται κοιλὰς πολύχρωμος, χωρίδια δὲ ἐφαίνοντο ἐσπαρμένα κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κυλλήνης και ἐπὶ τῶν ἀντιθέτων λόφων και βουνῶν. Εἰς τινὰς οἴκους, εἰς πάντα δὲ τὰ χάνια, ἔνθα ἀρίππευον, εὔρισκον τὰς εἰκόνας τοῦ ἀθλητοῦ Κουταλιανοῦ.

Εἰς τὸ χωρίον Καλζάνι, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Στυμφαλίας, ἔφθασα περὶ τὴν μεσημβρίαν, και περὶ τὴν δύσιν ἔσπευσα εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης ὅπως ἴδω αὐτὴν και τὰ πρὸς ἀποξήρανσίν της τελούμενα ἔργα.

Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου φαίνονται ἔτι ἐπὶ τῶν πρὸς μεσημβρίαν πετρωδῶν λόφων, τῶν βρεχομένων ὑπὸ τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης. Κατὰ τὴν δυτικὴν δὲ αὐτῆς ὄχθην, με-

ταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ χωρίου Κζόνια, φαίνονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Στυμφαλίας Ἀρτέμιδος.

Ἐπιστρέφων μετὰ τὴν δύσιν εἰς τὸ χωρίον Καλιζάνι, ἔνθα ἔμελλον νὰ διανυκτερεύσω, ἀνῆλθον τὸ πρὸ αὐτοῦ ὑψούμενον μικρὸν βουνόν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἀπλοῦται μικρὸν ὄροπέδιον. Ἡ Κυλλήνη μὲ τὴν κωνοειδῆ καὶ ραλακρὰν κορυφὴν τῆς ἔστιλθεν ὑπὸ τὸ γλυκὺ φῶς τῆς σελήνης. Ἡ λίμνη ἠπλοῦτο ὑπὸ τοὺς πόδας μου, καὶ λεία, ἤρεμος, σιωπηλὴ ἠργυροῦτο καὶ αὕτη ὑπὸ τοῦ σελιναίου φωτός. Πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἐξετείνοντο πεδιάδες καὶ παρ' αὐτὰς ὠραῖαι λοροσειραὶ μὲ κώμας καὶ χωρία παρὰ τοὺς πρόποδας καὶ τὰς κλιτύς. Σιωπὴ καὶ φῶς μελαγχολικὸν ἐκράτει πανταχοῦ. Πόσῃ ὥρᾳ ἔμεινα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀγνοῶ.

... Ὅτε τέλος ἠρξάμην κατερχόμενος, εἶδον ἀναπτομένας ἐπὶ τῆς Κυλλήνης τὰς πυρὰς τῶν ποιμένων καὶ ἤκουον τὸν πόρρωθεν ἀρικνούμενον ἦχον τῶν αὐλῶν καὶ τῶν συρίγγων αὐτῶν.

Ἡ Στυμφαλία εἶνε ἡ δευτέρα βαθμῖς, εἰς ἣν πατεῖ τις ὀπίως ἀνέλθῃ τὰ ἀπώτατα καὶ ὑψηλότατα ὄρια τῆς Κορινθίας. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν γθαμαλωτέρων πεδιάδων τῆς Νεμέας προβαίνει εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς Στυμφαλοῦ ὄροπέδιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ ὑψηλότατον τῆς Φενεοῦ. Ἐχει οὕτω τις πρὸ αὐτοῦ τρίβαθμον κλίμακα, ἐὰν δὲ τὸ ἐπίπεδον τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς λίμνης τοῦ Φενεοῦ ληφθῇ ὡς ἀφετηρία καταμετρήσεως τοῦ κλιμακῆδὸν χωροῦντος ὕψους, προκύπτει περὶ τὰ 800 μέτρα διαφορά ὕψους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θαλάσσης ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῆς λίμνης.

Χωρῶν τις ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, διέρχεται τὴν Στυμφαλον καὶ φθάνει εἰς τὸ Γερόντειον ὄρος. Τὰς γλοεράς πλευράς τοῦ Γεροντείου ὄρους ἀνηρχόμεν καὶ ἐγώ, ὅτε ἀφῆσας

τὸ Καλιάνι, ὠδεύον πρὸς τὴν Φενεόν. Τὴν κοπιώδη ἀνάβατον ἀμείβει ἢ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ αἰρινιδία ἀποκάλυψις τῆς φρενακτικῆς λίμνης καὶ τοῦ λαμπροῦ ρυσικοῦ πανοράματος, ὅπερ, διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀπότομον ἐμφάνισιν, μὲ κατέπληξε καὶ μὲ συνήρπασεν. Ἀνέμενον βεβασίως νὰ ἴδω τὴν λίμνην, ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὄν τρόπον ἀπεκαλύφθη πρὸ ἐμοῦ. Ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐθεώρουν αὐτὴν βαθμηδὸν ἐκτυλισσομένην, ἀλλ' αὕτη ἐνεφανίσθη πλήρης, ἀστραπηθόλος, μὲ χλοερὰ ὄρη καὶ εὐανθεῖς πεδιάδας. Ὁ ἥλιος ἐπλησίαζε πρὸς τὴν δύσιν του. Ἡρεμα ἠπλοῦντο πρὸς τὸ βάθος τὰ διαυγῆ ὕδατα τῆς λίμνης, τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἠκτινοβόλει ἐκ τοῦ φωτός, ἐνῶ οἱ ἀνατολικομεσημβρινοὶ μυχοὶ ἐφάνιντό πως σκιεροί, τῶν ἠλιακῶν ἀκτίνων κωλυομένων ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων νὰ φωτίσωσι τὰς ἀπωτάτας ἐσχατίας. Αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν κατωπτρίζοντο ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Γαλήνη καὶ σιωπὴ ἐκράττει πέριξ. Αἶφνης τὰ δασόβια πτηνὰ ἄρχονται ψάλλοντα. Χαλαρὰ αὖρα σείει τὰς ἐλάτους τῶν ὀρέων. Τὰ ἀρώματα τῆς ἐρείκης καὶ πεύκων προσβάλλουσιν ἰσχυρότερον τὰς αἰσθήσεις, τὰ δὲ ὕδατα τῆς λίμνης ψιθυρίζουσιν ἀσθενῶς παρὰ τὰς ὄχθας. Ἀπὸ τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ρυτειῶν τῆς πεδιάδος φαίνονται ἐξερχόμενοι οἱ χωρικοί, καὶ ἀπὸ τῶν πλευρῶν τῶν καταρύτων ὀρέων ἀκούονται συρίζοντες οἱ αἰπόλοι. Ὁ ἥλιος ἐκρύβη ἤδη. Ἐσκιώθη μικρὸν ἢ λίμνη, τὰ δὲ ὄρη προσέλαβον μεγαλοπρεπεστέραν τὴν ἔκφρασιν. Ἄλλ' ἰδοὺ μετὰ μικρὸν προβαίνουσα ἢ σελήνη· ἀργυροὶ τὰ ὕδατα τῆς λίμνης καὶ χύνει φῶς μυστηριῶδες ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν. Πηγὰὶ ὑδάτων κελαρύζουσι πέριξ· ῥάραγγες ἐλοτοσκεπεῖς ἐκτείνονται ὑπὸ τοὺς πόδας μου, καὶ κορυφαὶ ὑψηλαὶ ἐγείρονται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μου.

Περὶ βαθυτάτην νύκτα ἔρθασα εἰς τὴν περιπνὴν κώμην

Γκούρα, τὴν πρωτεύουσιν τοῦ δήμου Φενεοῦ, ἔνθα διενυκτέρευσα.

Τὴν ἐπύριον περὶ δυσμᾶς ἡλίου ἀρῆκα τὴν περιόρρυτον καὶ δατύσκιον κώμην Γκούραν χωρῶν πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Φενεοῦ. Ἀπὸ τοῦ ὄρειοῦ χωρίου κατήλθον εἰς τὴν ὑποκειμένην ὠραίαν πεδιάδα, καὶ ἀρήσας δεξιόθεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντιμετόπου ὄρους κώμην Σιθίσταν, τὴν οἰοῦναι ἀντίζηλον τῆς Γκούρας, κατηυθύνθη πρὸς δυσμᾶς. Ἡ μονὴ ἀπέχεθ' ἰσχυρὸν περίπου ἀπὸ τῆς κώμης. Διπλοὶ ποταμοί, ἀρδεύουσι τὸ χλωρὸν πεδίον τῆς Σιθίστας καὶ Γκούρας. Ὁ εἰς τούτων εἶνε ὁ Ὀλβίος, ὃν Ἀροάνειον ἐκάλουν τινές, ὁ ἕτερος εἶνε ὁ ἱστορικώτατος Λάδων, ὅστις, φερόμενος διὰ τοῦ φενεατικοῦ πεδίου, ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπὸ ταύτης ῥέων ὑπογείως, ἀναφαίνεται εἰς τὸν γνωστὸν Λάδωνα τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Ἐρυμάνθου πεδιάδων, ὅστις ἐνούμενος μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Κυπαρισσίας.

Ἡ ἀπὸ τῆς κώμης πρὸς τὴν μονὴν ὁδὸς εἶνε γραφικωτάτη. Βαίνει τις ἐν μέσῳ πλατάνων καὶ θεωρεῖ πέριξ αὐτοῦ βούνα καὶ λόφους καλυπτομένους ὑπὸ συνηρεφῶν δασῶν. Ἐνίστε, ἀφανῆς ἐν μέσῳ τῆς πλατανορύτου ὁδοῦ, ἔβλεπον τὰ πτηνὰ ἐρχόμενα νὰ ζητήσωσι νυκτερινὸν ἄσυλον ὑπὸ τοὺς κλάδους τῶν πυκνῶν δένδρων, ἅτινα ἐκάλυπτον τὰ ὄρη. Ἐφρευγον εἰς τὸν ἤχον τῶν βηματίων καὶ ἐπέστρεφον μετ' ὀλίγον ἄδοντα τὸ νύκτιον ἄσμα. Ἡδεῖα συνεχῆς μολπὴ ἠκούετο τότε ἀνά τὴν χαράδραν, καὶ ὁ κελαρυσμὸς τῶν ῥεόντων ὑδάτων, ἐνούμενος μετὰ τοῦ ἐλαρροῦ ψιθύρου τῶν δένδρων, συνεπλήρου μουσικὴν, ἧς τὸ κάλλος ἐπέτεινεν ἡ ἐρημία καὶ ἡ ὥρα.

Ἐρθασα εἰς τὸ «Παλαιομοναστήρι» καὶ ἕκαμψα διευθυνόμενος πρὸς τὴν μονὴν. Ὁ ἥλιος εἶχε κρυβῆ ὀπισθεν τῶν Ἀ-

ροανείων ὀρέων, μίαν τῶν κορυφῶν τῶν ὁποίων, ἐλατόφυτον ἄχρι τοῦ μέσου, εἶχον κατέναντι ἐμοῦ.

Εἰς τὴν μονὴν, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔφθασα περὶ ἀρχομένην νύκτα. Εὐχαριστῶ τοὺς μοναχοὺς ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ των, ἰδίᾳ ὅμως εὐχαριστῶ τὸν μοναχὸν πάτερ Ἰωσήφ, μεθ' οὗ εὐκρέστους διήλθον ὄρας διαλεγόμενος εἰς τὸν ἐξώστην τῆς μονῆς.

Γραφικώταται εἶνε αἱ περὶ τὴν μονὴν ἔξοχοι τοποθεσίαι. Εἰς τὰ βάθη τῶν ἐγγύς ὄσων καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν καταφύτων λοροσειρῶν πλανώμενος, ἠρώτων ἑμαυτὸν κατὰ τί ἄρα γε ὑστερεῖ τοπογραφικῶς ἡ Ἑλλάς τῶν ἄλλων περηναισμένων ἐπὶ φυσικῇ καλλονῇ χωρῶν. Τῆς ἀτμοσφαιρῆς ἡ δικύγεια εἶνε μεῖζων περὶ ἡμῶν ἢ ἀλλαχοῦ. Τὰ δάση, ὅσα δὲν ἔκαυσεν ἡ κακοῦργος χεὶρ τοῦ ἐμπρηστοῦ, εἶνε πλούσια· ρυάκες ἀύλακοῦσι τὰς χλοεράς κλιτύς καὶ πηγαὶ ἐξκισίων ὑδάτων ἀναβλύζουσι πανταχόθεν. Εὐκραεῖς ἄνεμοι πνέουσι διὰ τῆς ἐλάτης, τῆς πίτυος καὶ τῶν ὀρέων· ὁ ὀρθαλμὸς πλανᾷται εἰς γοητευτικὰς ἐκτάσεις, ἡ ἀσφάλεια εἶνε πλήρης, καὶ φιλόξενος ὁ ἀφιλοκερδέστατος λαός. Τὸ θέλημα τῶν ἀρχαίων παραδόσεων λαμπρυνεὶ ἐπὶ μᾶλλον τὰς ὠραίας τῆς Ἑλλάδος τοποθεσίας, ἡ δὲ σύγχρονος ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως προσθέτει νέαν αἴγλην εἰς τὴν ἔνδοξον τῶν παρελθουσῶν ἐποχῶν. Ἀναντιρρήτως ὁ δῆμος τοῦ Φενεοῦ εἶνε εἰς τῶν γραφικωτάτων δήμων τῆς χώρας. Ἐὰν ἐκαλεῖτο Ἑλβετία, θὰ ἐκίνηι τὸν θυμὸν τῶν ἀλλοτρίων, καλεῖται ὅμως Φενεὸς καὶ παρέργεται ἀπαρκτηρήτος! Καὶ ἐντούτοις ἀμυρὶβάλλω ἐὰν αἱ Ἑλβετικαὶ λίμναι ὑπερτερῶσι τῆς φρενατικῆς, θεωρουμένης ἐν ὄρα ἀρχομένης νυκτός, ὑπὸ τὸ σεληνικὸν φῶς, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδωνίσκων τῶν πέριξ ποιμνίων καὶ τοὺς ἡδυτάτους στεναγμοὺς τοῦ ποιμενικοῦ αὐλοῦ.

23. Ίούλιος Καΐσαρ.

Ἡ ἀγορά.

(Πραΐεις τρίτη. Σκηνή Β'.)

(Ἐμφανίζονται ὁ Βρούτος καὶ ὁ Κάσσιος συνοδευόμενοι ὑπὸ πλήθους πολιτῶν).

Πολῖται. Θέλομεν νά μας δώσητε λόγον διὰ τὸν ρόνον τοῦ Καίσαρος· δόσατέ μας λόγον.

Βρούτος. Ἀκολουθήσατέ με λοιπόν, καὶ προσέχετε, φίλοι. Κάσσιε, ὕπαγε εἰς τὴν ἄλλην ὁδόν, καὶ διαχώρισον τὸ πλῆθος. Ὅσοι θέλουσι νά με ἀκούσωσιν, ἅς μείνωσιν ἐδῶ· ὅσοι θέλουσι νά ἀκολουθήσωσι τὸν Κάσσιον, ἅς ὑπάγωσι μαζί του. Θὰ ἐκθέσωμεν δημοσίᾳ τοὺς λόγους τοῦ ρόνου τοῦ Καίσαρος.

Α΄. Πολίτης. Ἐγὼ θέλω νά ἀκούσω τὸν λόγον τοῦ Βρούτου.

Β΄. Πολίτης. Ἐγὼ θέλω νά ἀκούσω τὸν Κάσσιον· καὶ τότε παραβάλλομεν τὰς ἀντιλογίας των, ὅταν ἀκούσωμεν καθένα χωριστά. (Ἐξέρχεται ὁ Κάσσιος μετὰ τινῶν πολιτῶν.

Ὁ Βρούτος ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα).

Γ΄. Πολίτης. Ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα ὁ γενναῖος Βρούτος, σιωπή!

Βρούτος. Ἐχετε ὑπομονὴν μέχρι τέλους.

Ῥωμαῖοι συμπολίτῃ καὶ φίλοι! Ἀκούσατέ με ὅπως ἐνοήσητε τὴν ἀπολογίαν μου, καὶ σιωπήσατε, ὅπως δυναθῆτε νά με ἀκούσητε. Πιστεύσατέ με διὰ τὴν ἀρετὴν μου, καὶ σεβάσθητε αὐτήν, ἵνα δυναθῆτε νά με πιστεύσητε· κρίνατέ με ἐν τῇ συνέσει σας, καὶ ἐπικαλέσθητε ὅλην τὴν ὀρθοφροσύνην σας, ἵνα δυναθῆτε νά με κρίνετε κάλλιον.

Ἄν ἐν τῇ ὀμηγύρει ταύτῃ ὑπάρχη τις πιστὸς φίλος τοῦ Καίσαρος, λέγω πρὸς αὐτόν, ὅτι καὶ ἡ ἰδική μου ἀγάπη πρὸς τὸν Καίσαρα δὲν εἶνε μικροτέρα τῆς ἰδικῆς του. Ἄν δὲ ὁ φίλος οὗτος ἐρωτήσῃ, διατί ὁ Βροῦτος ἐξάνεστη κατὰ τοῦ Καίσαρος, θὰ τῷ ἀποκριθῶ ὡς ἐξῆς : — "Ὅχι διότι ἠγάπων τὸν Καίσαρα ὀλιγώτερον, ἀλλὰ διότι ἠγάπων τὴν Ῥώμην περισσότερον. Ἡθέλετε προτιμήσει ὁ μὲν Καῖσαρ νὰ ζῆ, πάντες δ' ἡμεῖς νὰ ἀποθάνωμεν δούλοι, παρὰ νὰ ἴδῃτε τὸν Καίσαρα νεκρόν, ἑαυτοὺς δ' ἐλευθέρους ; Ὁ Καῖσαρ μὲ ἠγάπα, καὶ τὸν θρηνῶ ἦτο εὐτυχῆς, καὶ χαιρῶ ἦτο ἀνδρείος καὶ τὸν τιμῶ· ἀλλ' ἦτο τυραννικός, καὶ τὸν ἐφόνευσα. Δάκρυα εἰς τὴν ἀγάπην του, χαρὰ εἰς τὴν εὐτυχίαν του, τιμὴ εἰς τὴν ἀνδρείαν του, καὶ θάνατος εἰς τὴν τυραννίδα του. Τίς ἐνταῦθα εἶνε τόσον χαμερπῆς, ὥστε νὰ θελήσῃ, νὰ γίνῃ δούλος ; Ποῖος εἶνε τόσον βάρβαρος, ὥστε μὴ θέλῃ νὰ εἶνε Ῥωμαῖος ; Ἄν ὑπάρχη τις, ἃς ὀμιλήσῃ, διότι αὐτὸν ἠδίκησα. Ὑπάρχει τις τόσον φαῦλος, ὥστε νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του ! Ἄν ὑπάρχη τις ἃς ὀμιλήσῃ διότι αὐτὸν ἠδίκησα. Περιμένω ἀπάντησιν.

Πάντες. Κανείς, Βροῦτε, κανείς.

Βροῦτος. Ὡστε οὐδένα ἠδίκησα. Ἐπῆθεν ὑπ' ἐμοῦ ὁ Καῖσαρ ὅ,τι θὰ ἔπασχεν ὁ Βροῦτος ὑφ' ὑμῶν. Ἡ ἀνάκρισις τοῦ φόνου εἶνε ἐγγεγραμμένη ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, χωρὶς νὰ μειώσωμεν τὴν δόξαν, ἧς κατέστη ἄξιος, μηδὲ νὰ μεγαλύνωμεν τὰ ἀδικήματα, δι' ἃ ἐθανατώθη. (Εἰσέρχεται ὁ Ἀντώνιος μετ' ἄλλων, φέροντες τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος). Ἴδου ὁ νεκρὸς του πενθίμως φερόμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ὅστις κίπερ μὴ συνεργήσας εἰς τὸν θάνατόν του, οὐχ ἦττον θὰ συμμετάσχη τῶν ἐκ τούτου ἀγαθῶν, θὰ λάβῃ θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ· ἀλλὰ τίς ἐξ ὑμῶν δὲν θὰ λάβῃ τὸ ἀνῆκον εἰς αὐ-

τὸν μέρος; Περσίνων τὸν λόγον προσθέτω τὰ ἐξῆς: Ὅπως ἐφόνευστα τὸν κάλλιστον φίλον μου πρὸς τὸ καλὸν τῆς Ῥώμης, οὕτω φυλάττω καὶ δι' ἐμχυτὸν τὸ ἐγγχειρίδιον τοῦτο, ἂν ποτε ἡ πατρὶς μου ἀπαιτήσῃ τὸν θάνατόν μου.

Πάντες. Ζήτω ὁ Βροῦτος! Ζήτω ὁ Βροῦτος!

Α'. Πολίτης. Ἄς τὸν συνοδεύσωμεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν οἶκόν του.

Β'. Πολίτης. Ἄς τοῦ ἐγείρωμεν ἀνδριάντα πλησίον τῶν προγόνων του.

Γ'. Πολίτης. Ἄς γίνῃ Καῖσαρ!

Δ'. Πολίτης. Αἱ κάλλιστα ἰδιότητες τοῦ Καίσαρος θὰ στεφθῶσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βρούτου.

Α'. Πολίτης. Ἄς τὸν συνοδεύσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν του μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ ζητωκραυγὰς.

Βροῦτος. Συμπολιταί μου...

Β'. Πολίτης. Σιωπή, σιωπή! Ὅμιλεῖ ὁ Βροῦτος.

Α'. Πολίτης. Αἶ! Σιωπή!

Βροῦτος. Ἀρετέ με νὰ ἀπέλθω μόνος, φίλοι συμπολιταί, καὶ πρὸς χάριν μου μείνατε ἐδῶ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου. Τιμῆσατε τὸν νεκρὸν τοῦ Καίσαρος, καὶ τὸν ἐπικήδειον λόγον, ὃν τῇ ἡμετέρᾳ ἀδείᾳ θὰ ἐκφωνήσῃ ὁ Μάρκος Ἀντώνιος πρὸς ἐξύμνησιν τῆς δόξης τοῦ Καίσαρος. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ὅπως μὴ φύγη κανεὶς, ἐκτὸς ἐμοῦ, πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ λόγος τοῦ Ἀντωνίου.

Α'. Πολίτης. Αἶ, ὡς μείνωμεν ν' ἀκούσωμεν τὸν Μάρκον Ἀντώνιον.

Γ' Πολίτης. Ἄς ἀναβῆ εἰς τὸ βῆμα· θὰ τὸν ἀκούσωμεν. Ἀνάβα, γενναῖε Ἀντώνιε.

Ἀντώνιος. Χάρις τῷ Βρούτῳ, σὺς εἶμαι ὑπόχρεως.

Δ'. Πολ. Τί λέγει περὶ τοῦ Βρούτου;

Γ'. Πολ. Λέγει ὅτι χάρις τῷ Βρούτῳ, εἶνε ὑπόχρεως εἰς ἡμᾶς ὅλους.

Δ'. Πολ. Θὰ κάμῃ καλὰ νὰ μὴ εἶπῃ τίποτε κατὰ τοῦ Βρούτου ἐδῶ.

Α'. Πολ. Αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἦτο τυραννος.

Γ'. Πολ. Ἐννοεῖται, βεβαιότατα· καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς διὰ τὴν Ρώμην ἀπηλλάγη ἀπ' αὐτόν.

Β' Πολ. Σιωπή! Ἄς ἀκούσωμεν· τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εἶπῃ ὁ Ἀντώνιος.

Ἀντώνιος. Εὐγενεῖς Ρωμαῖοι....

Πολ. Αἶ! σιωπή, νὰ τὸν ἀκούσωμεν.

Ἀντων. Φίλοι Ῥωμαῖοι, συμπολίται, ἀκούσατέ με. Ἐρχομαι ὅπως ἐντραχιάσω τὸν Καῖσαρ ὅχι νὰ ἐγκωμιάσω αὐτόν. Τὰ μὲν καλὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων ἐπιζῶσι, τὰ δὲ καλὰ θάπτονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲ πὰ ὅστ' αὐτῶν. Ἐστὼ αὕτη καὶ τοῦ Καίσαρος ἡ τύχη. Ὁ εὐγενὴς Βρούτος σᾶς εἶπεν, ὅτι ὁ Καῖσαρ ἦτο τυραννικός. Ἄν τοῦτο ἦτο ἀληθές, μέγα τὸ ἀμάρτημα, καὶ ἀκριβὰ τὸ ἐπλήρωσεν ὁ Καῖσαρ. Ἐνταῦθα, τῇ ἀδείᾳ τοῦ Βρούτου καὶ τῶν ἄλλων, —διότι ὁ Βρούτος εἶνε ἄνθρωπος ἀξιότιμος, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι — ἦλθον ὅπως ἐκφωνήσω τὸν ἐπικήδειον λόγον τοῦ Καίσαρος. Ἦτο φίλος μου, πιστὸς καὶ δίκαιος πρὸς ἐμέ. Ἀλλὰ ὁ Βρούτος λέγει ὅτι ἦτο τυραννικός, καὶ ὁ Βρούτος εἶνε ἄνθρωπος ἀξιότιμος. Ὡδήγησεν εἰς τὴν Ῥώμην πλῆθος αἰχμαλώτων, ὧν τὰ λύτρα κατεπλούτισαν τὰ δημόσια ταμεῖα. Ἦτο τάχα τοῦτο ἀπόδειξις τοῦ τυραννικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Καίσαρος; Ὅτε οἱ πτωχοὶ ἐστέναζον, ὁ Καῖσαρ ἔκλαιε. Τοῦ τυράννου ὁ χαρακτήρ ἔχει σκληρότερα συστατικά. Καὶ ὅμως ὁ Βρούτος λέγει ὅτι ἦτο τυραννικός, καὶ ὁ Βρούτος εἶνε ἄν-

ἄνθρωπος ἀξιότιμος. Εἶδατε πάντες ὅτι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Λουκαίων τῷ προσήνεγκα τρίς τὸ βασιλικὸν στέμμα καὶ τρίς τὸ ἀπέκρουσε. Τυράννου χαρακτηριστικὸν ἦτο τοῦτο; Καὶ ὅμως ὁ Βροῦτος λέγει ὅτι ἦτο τυραννικός, καὶ ὁ Βροῦτος εἶνε ἄνθρωπος ἀξιότιμος. Δὲν ὀμιλῶ ἵνα ἀνασκευάσω τὰ ὑπὸ τοῦ Βροῦτου λεχθέντα· ἦλθον ἐδῶ ἵνα εἶπω ὅσα γνωρίζω. Σεῖς πάντες τὸν ἠγαπήσατε, καὶ ὄχι ἄνευ λόγου. Τίς λόγος σὰς ἀποτρέπει νὰ θρηνησῆτε αὐτόν; ὦ Κρίσις! κατέφυγες εἰς τὰ κτήνη, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀπώλεσαν τὸ λογικόν. Συγχωρήσατέ με· ἡ καρδιά μου εἶνε ἐν τῷ φερέτρῳ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ πρέπει νὰ διακόψω τὸν λόγον ἕως ὅτου ἐπανέλθῃ πρὸς ἐμέ.

Α'. Πολ. Μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει πολὺ δίκαιον εἰς ὅσα εἶπε.

Β'. Πολ. Ἄν ἐξετάσῃ τις τὸ πρῶγμα καλὰ, ἠδίκησαν πολὺ τὸν Καίσαρα.

Γ'. Πολ. Ἀλήθεια. Φοβοῦμαι μὴ μας ἔλθῃ κανένας χειρότερος.

Δ'. Πολ. Ἦκουσες τί εἶπε; δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὸ στέμμα. Λοιπὸν εἶνε βέβαιον ὅτι δὲν ἦτο τυραννικός.

Α'. Πολ. Ἄν αὐτὰ εἶνε ἀληθινά, μερικοὶ θὰ τὰ ἀκριβαπληρώσουν.

Β'. Πολ. Ὁ καὶόμενος τὰ μάττυα του ἔγειναν κόκκινα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Γ'. Πολ. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ῥώμην εὐγενέστερος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον.

Δ'. Πολ. Προσοχή! Θὰ ὀμιλήσῃ καὶ πάλιν.

Ἀντώνιος. Χθὲς ἀκόμη μία λέξις τοῦ Καίσαρος ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ τῆς οἰκουμένης ὅλης, τῶρα κεῖται νεκρός, καὶ ὁ ποταπώτατος τῶν ἀνθρώπων δὲν καταδέχεται

νά τιμήσῃ αὐτόν. Ἐάν, ὦ φίλοι, ἤμην διατεθειμένος νά ἐρεθίσω τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν σας εἰς μανίαν καὶ ἐπανάστασιν, ἤθελον ἀδικήσῃ τὸν Βροῦτον, ἤθελον ἀδικήσῃ τὸν Κάσσιον, οἵτινες τὸ γνωρίζετε ὅλοι, εἶνε ἄνδρες ἀξιοτίμοι. Δέν θέλω νά τοὺς ἀδικήσω. Προτιμῶ νά ἀδικήσω τὸν νεκρὸν, νά ἀδικήσω ἐμέ αὐτόν καὶ ὑμᾶς, παρὰ νά ἀδικήσω ἄνδρας τόσο ἀξιοτίμους. Ἄλλ' ἰδοὺ ἔν ἔγγραφον μὲ τὴν σφραγιδα τοῦ Καίσαρος· τὸ εὔρον εἰς τὸ γραφεῖόν του, εἶνε ἡ διαθήκη του. Ἄν ὁ λαὸς ἤκουεν αὐτὴν τὴν διαθήκην, — τὴν ὁποίαν, μὲ συγχωρεῖτε δὲν ἔχω σκοπὸν νά ἀναγνώσω, — ὅλοι θὰ ἔτρεχον νά φιλήσουν τὰς πληγὰς τοῦ Καίσαρος, νά βάψουν τὰ μανδήλιά των εἰς τὸ αἷμά του, καὶ ὡς ἐνθύμημα νά ζητήσουν μίαν τρίχα τῆς κεφαλῆς του, τὴν ὁποίαν ἀποθήσκοντες θὰ ἄφινον διὰ τῆς διαθήκης των ὡς πολῦτιμον κληροδότημα εἰς τὰ τέκνα των.

Δ'. Πολ. Θέλομεν ν' ἀκούσωμεν τὴν διαθήκην! Διάβασέ την, Ἄντώνιε.

Πάντες. Τὴν διαθήκην! τὴν διαθήκην! θέλομεν ν' ἀκούσωμεν τὴν διαθήκην τοῦ Καίσαρος.

Ἄντων. Ὑπομονή, καλοὶ μου φίλοι· δὲν πρέπει νά τὴν ἀναγνώσω. Δέν πρέπει νά μάθητε πόσον σας ἠγάπα ὁ Καῖσαρ. Δέν εἶσθε οὔτε ἀπὸ δρῦν οὔτε ἀπὸ πέτραν, εἶσθε ἄνθρωποι· καὶ ὡς ἄνθρωποι θὰ παροργισθῆτε καὶ θὰ γίνητε μανιώδεις, ἀκούοντες τὴν διαθήκην τοῦ Καίσαρος. Δέν εἶνε καλὸν νά μάθητε ὅτι εἶσθε κληρονόμοι του, διότι ἂν τὸ ἐμανθάνετε, ὦ! τί ἤθελε γίνε!

Δ'. Πολ. Διάβασε τὴν διαθήκην· θέλομεν νά τὴν ἀκούσωμεν, Ἄντώνιε, πρέπει νά μας διαβάσῃς τὴν διαθήκην τοῦ Καίσαρος!

Ἄντ. Θὰ ἔχῃτε ὀλίγην ὑπομονήν; θὰ ἡσυχάσῃτε ὀλίγον

Παρά πολὺ ἔσπευσα νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς διαθήκης. Φοβοῦμαι ὅτι ἀδικῶ τοὺς ἀξιότιμους ἄνδρας, ὧν τὰ ἐγχειρίδια ἐπληξάν τὸν Καίσαρα.

Α΄. Πολ. Εἶνε προδόται, ἀκοῦς ἀξιότιμοι!

Πάντ. Τὴν διαθήκην! τὴν διαθήκην!

Β΄. Πολ. Εἶνε κακοῦργοι, δολοφόνοι· τὴν διαθήκην! διάβασε τὴν διαθήκην!

Ἄντ. Θέλετε λοιπὸν νὰ με ἀναγκάσητε νὰ ἀναγνώσω τὴν διαθήκην; Τότε πλησιάσατε, κάμψτε κύκλον περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Καίσαρος, καὶ ἀφήσατέ με νὰ σας δείξω ἐκεῖνον, ὅστις ἔκαμε τὴν διαθήκην. Νὰ καταβῶ; Μοὶ τὸ ἐπιτρέπετε;

Πάντ. Κατάβα! Κατάβα!

Β΄. Πολ. Κατάβα!

Γ΄. Πολ. Σοῦ τὸ ἐπιτρέπομεν.

Δ΄. Πολ. Κύκλον! Σχηματίσατε κύκλον!

Α΄. Πολ. Ἀπομακρύνθητε ἀπὸ τὸ φέρετρον, ἀπομακρύνθητε ἀπὸ τὸν νεκρὸν!

Β΄. Πολ. Θέσιν διὰ τὸν Ἀντώνιον, τὸν εὐγενέστατον Ἀντώνιον.

Ἄντ. Μὴ συνωθεῖσθε περὶ ἐμέ· ἀπομακρύνθητε ὀλίγον.

Διάφοροι Πολιται. Ὅπισω! θέσιν! ὀπίσω!

Ἄντ. Ἄν ἔχητε δάκρυα ἐτοιμάσθητε νὰ τὰ χύσητε τώρα. Γνωρίζετε ὅλοι τὸν χιτῶνα τοῦτον. Ἐνθυμοῦμαι πότε τὸν ἐφόρεσε διὰ πρώτην φοράν ὁ Καῖσαρ· ἦτο ἑσπέρα τῆς ἀνοιξέως εἰς τὴν σκηνὴν του· τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνίκησε τοὺς Νερβίους. Κυττάξατε, ἐδῶ ἐνέπηξε τὸ ἐγχειρίδιόν του ὁ Κάσσιος· ἰδέτε τί ῥῆγμα ἔκαμεν ὁ φθονερός Κάσσιος· ἐδῶ τὸν ἐπληξεν ὁ φίλτατος Βροῦτος, καὶ ὅτε ἀνέστυρε τὴν κατατραμμένην λεπίδα του, τὸ αἷμα τοῦ Καίσαρος τὸν ἠκολούθησεν, ἐχύθη ἐξω, διὰ νὰ βεβαιωθῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἂν τῷ

ὄντι ὁ Βροῦτος ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἔπληξεν αὐτὸν τόσον σκληρῶς. διότι, ὅπως γνωρίζετε, ὁ Βροῦτος ἦτο ὁ ἄγγελος τοῦ Καίσαρος. Κρίνατε σεῖς, ὦ θεοί, πόσον περιπαθῶς τὸν ἠγάπα. Τὸ τραῦμα τοῦτο ἦτο τὸ σκληρότερον πάντων, διότι εὐθὺς ὡς ὁ μεγάλθυμος Καῖσαρ εἶδε τὸν Βροῦτον πλήττοντα αὐτόν, ἢ ἀχαριστία, ἰσχυροτέρα τοῦ βραχίονος τοῦ προδότου, τὸν κατέβαλε· τότε ἔρράγη ἡ μεγάλη αὐτοῦ καρδία, καὶ καλύψας τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ χιτῶνος παρ' αὐτῇ τῇ βάσει τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πομπηίου, ἐξ οὗ ἔρρεε διαρκῶς αἷμα, κατέπεσε. Τότε καὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς, καὶ πάντες ἐπέσαμεν, ἐνῶ ἐθριάμβευεν ἡ αἱματόφυρτος προδοσία. Αἶ, κλέετε τώρα, καὶ παρατηρῶ ὅτι σὰς συνεκίνησεν ὁ οἶκτος. Τὰ δάκρυα ταῦτα εἶνε εὐγενῆ. Ἀγαθαὶ ψυχαί, πῶς κλέετε ἐνῶ μόνον τὸν καθυμαγμένον χιτῶνα τοῦ Καίσαρος βλέπετε; Ἐδῶ κυττάξετε, ἐδῶ εἶνε ὁ ἴδιος παραμεμορφωμένος ἀπὸ τοὺς προδότας.

Α΄. Πολ. ὦ θέαμα ὀδυνηρόν!

Β΄. Πολ. ὦ γενναῖε Καῖσαρ!

Γ΄. Πολ. ὦ ἀπορρᾶς ἡμέρα!

Α΄. Πολ. Προδόται κκοῦργοι!

Δ΄. Πολ. ὦ! αἱμακτηρότατον θέαμα!

Β΄. Πολ. Θὰ ἐκδικηθῶμεν!

Πάντες. Ἐκδίκησιν! ἐμπρός! Νὰ τοὺς εὐρωμεν! νὰ τοὺς καύσωμεν! νὰ τοὺς φονεύσωμεν! νὰ τοὺς κατακομματιάσωμεν. Κανεῖς νὰ μὴ ζήσῃ ἀπὸ τοὺς προδότας!

Ἄντ. Σταθῆτε, συμπολιταί!

Α΄. Πολ. Αἶ! Ἐσυχάσατε! Ἀκούσατε τὸν εὐγενῆ Ἄντωνιον.

Β΄. Πολ. Θὰ τὸν ἀκούσωμεν, θὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, θ' ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

Ἄντωνιος. Φίλοι μου, κκλοι μου φίλοι, μὴ ἐξοργίζε-

σθε, καὶ μὴ ἐξανίστασθε τόσον βιαίως. Οἱ ἐνεργήσαντες τὴν
πρᾶξιν ταύτην εἶνε ἄνδρες ἀξιότιμοι. Δὲν ἤξεύρω ποῖοι προ-
σωπικοὶ λόγοι παρεκίνησαν αὐτοὺς νὰ τὸ πράξωσιν· εἶνε ἄνθρω-
ποι φρόνιμοι καὶ ἀξιότιμοι, καὶ βεβαίως θὰ ἀπολογηθῶσι
πρὸς ὑμᾶς. Δὲν ἔρχομαι, φίλοι μου, νὰ σᾶς ἐξαπατήσω συγ-
κινῶν τὰς καρδίας. Δὲν εἶμαι ῥήτωρ, ὅπως ὁ Βροῦτος, ἀλλὰ
ὅπως ὅλοι μὲ γνωρίζετε, ἄνθρωπος εἰλικρινῆς καὶ ἀπλοῦς,
ὅστις ἀγαπᾷ τὸν φίλον του, καὶ τοῦτο γνωρίζουσι πολὺ καλὰ
ἐκεῖνοι, οἳ τινὲς μοι ἐπέτρεψαν νὰ ἐκφωνήσω δημοσίᾳ τὸν ἐπι-
κῆδειόν του· διότι δὲν ἔχω οὔτε πνεῦμα, οὔτε ῥητορικὴν
ικανότητα, οὔτε ἀξίαν, οὔτε σχήματα ῥητορικά, οὔτε ἀπαγ-
γελίαν, οὔτε δύναμιν λόγου, ὅπως συγκινήσω τὸν κόσμον.
Ὅμιλῶ καθαρὰ! Σᾶς λέγω ὅ,τι καὶ σεῖς γνωρίζετε, σᾶς δει-
κνῶ τὰ τραῦματά τοῦ ἀγαπητοῦ Καίσαρος, τὰ βωβᾶ, τὰ
βωβᾶ ταῦτα στόματα, καὶ τὰ ἀφίνω νὰ ὁμιλήσωσιν ἀντ'
ἐμοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ἐγὼ ἤμην Βροῦτος, καὶ ὁ Βροῦτος Ἀντώ-
νιος, ὁ Ἀντώνιος οὗτος ἤθελεν ἀναστατώσει τὰς ψυχὰς σας,
ἤθελε δώσει εἰς ἕκαστον τραῦμα τοῦ Καίσαρος φωνὴν τοιαύ-
την, ὥστε νὰ ταράξῃ καὶ τὰς πέτρας τῆς Ῥώμης καὶ νὰ
κινήσῃ αὐτὰς εἰς ἐπανάστασιν.

Πάντες. Θὰ ἐπαναστατήσωμεν!

Α'. Πολ. Νὰ κτύσωμεν τὴν οἰκίαν τοῦ Βρούτου!

Γ'. Πολ. Ἐμπρὸς! Ὑπάγωμεν νὰ εὐρωμεν τοὺς συνω-
μότας!

Ἄντ. Ἀκούσατέ με ἀκόμη, συμπολιταί, ἀκούσατέ με.

Πάντες. Αἰ σιωπή! Ἀκούσατε τὸν Ἀντώνιον, τὸν εὐ-
γενῆ Ἀντώνιον.

Ἄντ. ὦ φίλοι, δὲν ἤξεύρετε τί πηγαίνετε νὰ κάμητε.
Διατί ὁ Καῖσαρ εἶνε ἄξιος τῆς ἀγάπης σας; Φεῦ! δὲν τὸ

ἤξεύρετε· πρέπει νά σας τὸ εἶπω. Ἐλησμονήσατε τὴν διαθήκην, περὶ τῆς ὁποίας σᾶς ὠμίλησα.

Πάντες. Ἀλήθεια, τὴν διαθήκην! Ἄς μείνωμεν ν' ἀκούσωμεν τὴν διαθήκην.

Ἄντ. Ἴδου ἡ διαθήκη μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ Καῖσαρος. Εἰς ἕκαστον πολίτην Ῥωμαῖον, εἰς ἕκαστον χωριστά, ἀρίνει ἐβδομήκοντα πέντε δραχμάς.

Β'. Πολ. Γενναϊότατε Καῖσαρ! θὰ ἐκδικήσωμεν τὸν θάνατόν του.

Γ'. Πολ. Βασιλικώτατε Καῖσαρ!

Ἄντ. Ἀκούσατέ με μὲ ὑπομονήν.

Πάντες. Αἶ! σιωπή!

Ἄντ. Πρὸς τούτοις, σᾶς ἀρίνει τοὺς παρκαδείστους, τὰς ἰδιαιτέρας δένδροφυτείας του, καὶ τοὺς πέραν τοῦ Τιβέρεως νεοφυτεύτους κήπους του· τὰ κληροδοτεῖ εἰς ὑμᾶς καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους σας εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα, ὅπως περιπατῆτε καὶ διασκεδάζητε ἐκεῖ. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Καῖσαρ! θὰ γεννηθῆ ποτὲ ὁμοίος του;

Α'. Πολ. Ποτέ! ποτέ! Ἐμπρός, ὑπάγωμεν νὰ καύσωμεν τὸ σῶμά του εἰς τὴν ἱερὰν πλατεῖαν, καὶ μὲ τοὺς ἰδίους δαυλοὺς νὰ καύσωμεν τὰς οἰκίας τῶν προδοτῶν. Σηκώτατε τὸ τῶμα.

Β'. Πολ. Φωτιά! Φέρετε φωτιά!

Γ'. Πολ. Ἀνασπάσατε θρανία!

Δ'. Πολ. Ἀνασπάσατε βάρθρα, παράθυρα καὶ ὅ,τι ἄλλοι! (Ἐξέρχονται οἱ πολῖται φέροντες τὸ σῶμα).

Ἄντ. Τώρα ἄς ἐνεργήσῃ. Ἐλαβε φορὸν ὁ Ὀλεθρος. Ἄς ἀκολουθήσῃ οἰονδήποτε δρόμον θελήσῃ (Εἰσέρχεται Δοῦλος) Αἶ, τί τρέχει;

Δοῦλος Κύριε ὁ Ὀκτάβιος ἔρθασεν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἄντ. Ποῦ εἶνε;

Δουλ. Εἶνε μὲ τὸν Λέπιδον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καίσαρος.

Ἄντ. Πηγαίνω κατ' εὐθεΐαν εἰς ἐπίσκεψίν σου· εἰς κατάλληλον καιρὸν ἔρχεται. Ἡ τύχη εἶνε εὐθυμος, καὶ ἐν τῇ εὐθυμίᾳ της θά μὰς χαρίσῃ τὰ πάντα.

Δουλ. Τὸν ἤκουσα νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐξήρχοντο ἔριπποι μὲ μανιώδη ταχύτητα διὰ τῶν πυλῶν τῆς Ῥώμης.

Ἄντ. Φαίνεται ὅτι ἔλαβον εἰδήσιν πῶς ἐξηρέθισα τὸν λαόν. Ὁδήγησόν με πρὸς τὸν Ὀκτάβιον. (Ἐξέρχονται).

24. Κατάστασις τοῦ Κόσμου ὅτε ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰ. Χριστός.

Ὁ Ὀλυμπος ὑψοῦτο ἀγέρωχος ὡς πάντοτε, καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς διετηροῦντο, ὀνόματα θεῶν διεσώζοντο. Ἄλλ' ἔλειπέ τι, το ὅποσον καθίστα τὸν Ὀλυμπον κενόν καὶ κενούς τοὺς ναούς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν κενὰ ὀνόματα. Ἐλειπεν ἡ πίστις, καὶ ὅταν λείπη ἡ πίστις εἰς τὸν ἕνα Θεόν, λείπει ἡ ἐλπίς, καὶ κοινωνία χωρὶς ἐλπίδα εἶνε ἠθικῶς νεκρά! Καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ κοινωνία κατὰ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.

Μικρὰ γωνία γῆς ὑπῆρχε μόνον, ὅπου διετηρεῖτο ἡ πίστις εἰς τὸν ἕνα Θεόν, ἡ Ἰουδαία· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν διετηρεῖτο ἡ ἀγνή πίστις, ὡς τὴν ἐδίδαξεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ μία πίστις διερθαρμένη μὲ ἀνθρωπίνης διδασκαλίας. Ἦτο πίστις· ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον πίστις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, ἦτο ἡ πίστις τοῦ γράμματος καὶ τῶν χειλέων· ἦτο πίστις νεκρά.

Καὶ ὅμως τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἤμαζον. Πλή-

θος φιλοσοφικῶν σχολῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων διεκρίνετο διὰ τὰς ἠθικὰς αὐτῆς ἀρχὰς ἡ Στωϊκὴ, κατεγίνοντο— πλὴν ματαίως— νὰ ἀντικαταστήσουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ φιλοσοφία εἶχε νεκρώσει.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς αἰτὸς εἶχε συγκεντρώσει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ὄλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, καὶ ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν, ἡ ἑλληνικὴ, εἶχε καταστῆ γλῶσσα τοῦ κόσμου καὶ ὠμιλεῖτο πανταχοῦ. Οὐδέποτε ἴσως ὁ κόσμος εἶχε παραστήσει τοιαύτην ἐνότητα· μία ἐξουσία, μία γλῶσσα. Καὶ μία ἄλλη ἐνότης ὑπῆρχε· μία ἐνότης πόθου· ὁ κόσμος ἦτο διεσθαρμένον καὶ ὅμως ὁ κόσμος ἀπεστρέφετο τὴν διασθορὰν καὶ κατέληγεν ἡ ἀπιστία καὶ ἡ διασθορὰ εἰς ἓνα πόθον, πρὸς βελτίωσιν καὶ ἀνόρθωσιν καὶ ἐδίψα ὁ κόσμος τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα.

Ἡ ἀνθρωπότης ἴστατο πλέον εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου.

Ἡ ἀκολασία κατέπνιγε τὴν ἀνθρωπότητα. Ἱερὸν καὶ ὅσιον δὲν ὑπῆρχεν. Αἰωῶνται λέξεις: Ἀγάπη, φιλία, καθῆκον, εἶχον διαγραφῆ πλέον τοῦ λεξικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὰς καρδίας οὐδὲν πλέον εὐγενὲς αἴσθημα ἀνύψωνε καὶ οὐδεὶς εὐγενὲς παλμὸς τὰς ἐκίνει. Μόνον θαῦμα ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν κόσμον. Καὶ τὸ θαῦμα γίνεται, καὶ ἔρχεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν μορφῇ ἀνθρώπου καὶ ἀναζωογονεῖ καὶ ἀνακαινίζει τὸν νεκρωθέντα κόσμον. Καὶ κηρύττει τὴν πίστιν εἰς τὸν ἓνα Θεόν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται μὲ θυσίας ὄχι πλέον ζώων, ἀλλὰ μὲ θυσίας ἀγάπης. Καὶ τὴν ἀπιστίαν διαδέχεται ἡ πίστις· τὴν ἀπελπισίαν ἡ ἐλπίς· τὸν ἐγωϊσμὸν ἡ ἀγάπη. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται λέξεις.— Πίστις, Ἐλπίς, Ἀγάπη— ἀνακαινίζουν τὸν κόσμον.

23 Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ.

Ἦτο νύξ· ὁ ζοφώδης αὐτῆς πέπλος περιεκάλυπτε τῆς γῆς τὸ πρόσωπον· ἐν τῷ πελάγει τοῦ σκότους ἔπλεεν ἡ ἀνθρωπότης, παλαίουςα κατὰ κυμάτων ἀγρίων καὶ κινδυνεύουσα αὐτανδρος νὰ καταποντισθῇ ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς πλάνης καὶ τῆς διαθορᾶς. Τὸ ναυάγιον ἦτο ἀναπόφευκτον, ὅτε ὁ λαμπρὸς τῆς ἡμέρας ἀστὴρ ἀνέτειλε, καὶ αἱ φωτεινὰ αὐτοῦ ἀκτῖνες διεσκέδασαν τῆς νυκτὸς τὸ πυκνὸν σκότος, καὶ τὴν τρικυμίαν διεδέχθη ἡ γαλήνη, καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἐσώθη ἐκ τοῦ ἀναπορεύτου ναυαγίου. Τίς ὁ λαμπρὸς οὗτος ἀστὴρ; Εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις πρὸ δέκα ἐννέα αἰῶνων ἐγεννήθη ἐν φάτνῃ ἀλόγων, ἐν τῇ πόλει τῆς Ἰουδαίας Βηθλεέμ. Εἶνε ἐκεῖνος, ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ ὁποίου ῥῶς μέγα περιέλαμψε τοὺς ἐκεῖ που πέριξ ἀγραυλοῦντας ποιμένας, καὶ ἄγγελος Κυρίου εἶπε πρὸς αὐτούς· «Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαυὶδ». Εἶνε ἐκεῖνος, ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ ὁποίου πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ αἰνεῖ τὸν Θεὸν καὶ λέγει· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Καὶ ἡμεῖς εὐσεβεῖς ἀκροαταί, ἐσπεύσαμεν, ὡς οἱ ποιμένες εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην Βηθλεέμ, ἵνα ἐορτάσωμεν τὴν κοσμοχαρμόσυνον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν, ὡς οἱ ποιμένες, βρέφος ἐπαργανωμένον κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, ἀφανὲς καὶ ἄσημον· ἔχομεν πρὸ ἡμῶν μονάρχην κραταῖον καὶ ἔνδοξον, ὅστις τὴν φάτνην μετέβαλεν εἰς αἰκουμένην, καὶ ἔστησεν ἐν αὐτῇ ἐς αἰὲν τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ θρόνον, καὶ προσκυνεῖται πανταχοῦ καὶ λατρεύεται. Κλίνωμεν εὐλαβῶς τὸ γόνυ καὶ λατρεύσωμεν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐναν-

θρωπήσαντα. Δοξάζομεν καὶ ἡμεῖς, ὡς οἱ ποιμένες, τὸν Θεόν, ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Σωτὴρ, καὶ πλήρεις χαρῆς ἀναφωνήσομεν «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

—Ναί, εὐσεβεῖς ἀκροαταί, χαρῆς καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα εἶνε δι' ἡμᾶς ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Αἶσθημα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης πρέπει νὰ διαθερμαίνῃ τὴν καρδίαν παντὸς χριστιανοῦ πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἐν τῇ ἀπειρῷ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ, σαρκωθεὶς ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, ἐγεννήθη ἐν φάτνῃ ἀλόγων καὶ ἔπαθε καὶ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα σῶσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετήν.

Τί θὰ ἦτο ἡ ἀνθρωπότης θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς ἄνευ Χριστοῦ; Θὰ ἦτο τοιαύτη, ὅποια καὶ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τοῖς μὴ χριστιανικοῖς λαοῖς. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἔκλινε γόνυ ἐνώπιον τῶν εἰδώλων καὶ θὰ ἐλάτρευεν ὡς θεοὺς κτίσματα ἀτελῆ καὶ πεπερασμένα, θὰ προσέφερεν εἰς αὐτὰ θυσίας ζώων καὶ ἀνθρώπων, θὰ ἐσπούδαζε νὰ μιμηθῇ θεοὺς πλήρεις παθῶν καὶ κακιῶν, θὰ ἐζήτηε νὰ ἐξευμενίσῃ αὐτοὺς διὰ πράξεων αἰσχυρῶν καὶ κακοήθων. Ἄργον καὶ ἀδιάφορον πρὸς τὸν κόσμον ἢ κακοποιὸν καὶ φθονερὸν θὰ ἐξελαμβάνετο τὸ θεῖον, τύχη δὲ τυρῆλ καὶ εἰμαρμένη σκληρὰ θὰ ἐδέσποζε πανταχοῦ. Τί δὲ εἶνε ἡ θρησκεία παρὰ τοῖς λαοῖς, ἐν οἷς ἀνέτειλε τὸ ρῶς τοῦ Εὐαγγελίου; Εἶνε τοιαύτη, ὅποια ἀρμόζει εἰς τὸν λογικὸν ἄνθρωπον. Κλίνομεν γόνυ οὐχὶ ἐνώπιον τῶν κτισμάτων, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ κτίστου· λατρεύομεν Θεὸν πνευματικὸν καὶ προσφέρομεν εἰς αὐτὸν ἀγτὶ πάσης ἄλλης θυσίας τὴν θυσίαν τῶν παθῶν, ἔργα ἀγαθὰ. Σπεύδομεν νὰ ἐξομοιωθῶμεν πρὸς τὸ τέλειον, νὰ γίνωμεν τέλειοι, ὡς τέλειος εἶνε ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πιστεύομεν εἰς

Θεόν, οὐτινος ἡ πατρικὴ μέριμνα διήκει διὰ πάντων· αἰρο-
μεν πρὸς αὐτὸν χεῖρας ἐκείτιδας ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ εὐχαρι-
στοῦμεν αὐτὸν ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ὡς τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ.

Τί θὰ ἦτο ἄνευ Χριστοῦ ὁ οἶκος, ἡ βάσις αὕτη πάσης κοι-
νωνικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως; Θὰ ἦτο ὁποῖος εἶνε μέχρι
σήμερον πρὸς τοῖς μὴ χριστιανικοῖς λαοῖς. Ὁ ἀνὴρ θὰ ἦτο
οὐχὶ σύζυγος καὶ πατήρ, ἀλλὰ κύριος καὶ τύραννος γυναι-
κὸς καὶ τέκνων· ἡ γυνὴ θὰ ἦτο οὐχὶ σύζυγος καὶ μήτηρ,
ἀλλὰ δούλη καὶ κτῆμα τοῦ ἀνδρός· τὰ τέκνα θὰ συνεδέοντο
πρὸς τοὺς γονεῖς διὰ τοῦ φόβου, θὰ ἦσαν δὲ εἰς τὴν ἀπόλυ-
τον διάθεσιν τοῦ πατρὸς· διὰ δὲ τοῦ βαρβάρου θεσμοῦ τοῦ νῦν
ἔχωσι πολλὰς συζύγους, ἡ γυνὴ θὰ ἐξητελείζετο ἔτι μᾶλλον
καὶ ἡ ἀρμονία τοῦ οἴκου θὰ ἐφυγαδεύετο καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν
τέκνων θὰ καθίστατο ἀδύνατος. Νῦν δὲ διὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ
οἶκος ἀνουψώθη καὶ ἐξηυγενίσθη. Δὲν εἶνε πλέον ὁ ἀνὴρ κύ-
ριος καὶ τύραννος, ἀλλὰ σύζυγος καὶ πατήρ· εἰς τὴν εὐγενῆ
τῆς λέξεως σημασίαν· τιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα ὡς ἑσῆν
καὶ ὁμότιμον αὐτῷ· ἀγαπᾷ τὰ ἴδια τέκνα καὶ μεριμνᾷ πα-
τρικῶς περὶ αὐτῶν· Δὲν εἶνε πλέον ἡ γυνὴ δούλη, ἀλλὰ σύ-
ζυγος καὶ μήτηρ· ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ τὸν ἄνδρα, διέπουςα
τὰ τοῦ οἴκου καὶ φροντίζουσα πρὸ πάντων περὶ τῆς ἀνατρο-
φῆς τῶν τέκνων.

Τί θὰ ἦτο κοινωνικῶς ἡ ἀνθρωπότης ἄνευ Χριστοῦ; Θὰ
πικρίσκει τὸ οἰκτρὸν ἐκεῖνο θέαμα, ὅπερ παριστᾷ καὶ νῦν ἔτι
ἡ κοινωνία τῶν λαῶν τῶν ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ βαρὺς
τῆς δουλείας ζυγὸς θὰ ἐπεκάθητο ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ
ἡμίσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ δοῦλοι θὰ ἐστεροῦντο παντὸς
ἀνθρωπίνου δικαιώματος καὶ θὰ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν
σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν τῶν κυρίων αὐτῶν. Οἱ ἄνθρω-
ποι θὰ εὕρισκον τέρψιν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς θεάματα, ἐν οἷς

ἀνθρώπινα πλάσματα κατεσπαράσσοντο ὑπὸ ἀγρίων θηρίων ἢ ἐρόνευον ἄλληλα. Ἡ ὠραία καὶ εὐγενὴς λέξις τῆς φιλανθρωπίας οὐδαμοῦ θά ἀνεραίνεται, ἀδιαφορία δὲ πλήρης καὶ ἀσπλαγχνία θά ἐπεκράτη πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς. Νῦν δὲ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἡ δουλεία κατηργήθη, διότι πάντες ἐκηρύχθησαν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Τὰ σκληρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀπάνθρωπα θεάματα ἐξέλιπον, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας διεσέδωσε πανταχοῦ, καὶ οἱ γυμνοὶ ἐνεδύθησαν, καὶ οἱ πεινῶντες ἐχορτάσθησαν, καὶ οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἐν φυλακῇ ἔτυχον περιθάλψεως.

26. Τίς ἐστὶν ὁ πλησίον.

Ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς περὶ τὴν Σαμαρείτου ἐδίδασκε τίς εἶνε ὁ πλησίον ἡμῶν. Πλησίον ἡμῶν εἶνε πᾶς ἄνθρωπος ἐπὶ τοσοῦτον προσεγγίζων ἡμῖν ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ γίνωμεν αὐτῷ ὠφέλιμοι.

Διὰ θέλω θεωρεῖ ὡς πλησίον μου καὶ τὸν κάτοικον τῶν ἀπωκισμένων χωρῶν, ἄνευ διακρίσεως χρώματος, ἔθνους, ἢ νόμων, ὅταν αἰ μετ' αὐτοῦ σχέσεις μου καταστήσωσι δυνατὴν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγαθοεργίαν. Πλάστης αὐτοῦ εἶνε αὐτὸς ὁ πλάσας με Θεός· ἐπλάσθη δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτὸν ὡς καὶ ἐγὼ σκοπῶν. Τὸ ἀνθρώπινον γένος, διεσκορπισμένον ἐφ' ἅπασαν τὴν γῆν, μίαν μόνην ἀποτελεῖ οἰκογένειαν, ἧς Πατὴρ εἶνε ὁ αἰώνιος καὶ φιλόστοργος Θεός. Ἐκαστον δὲ μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἅμα μετ' ἐμοῦ ἔλθη εἰς σχέσιν, εἶνε ἀδελφός μου, εἶνε ἀδελφὴ μου, εἶνε πλησίον μου.

Διὰ τοῦτο θέλω θεωρεῖ ὡς πλησίον μου καὶ τὸν ὀπαδὸν πάσης θρησκείας, ὁσφδηποτε ἀπὸ τῆς ἐμῆς διαφερούσης. Δύναμαι καὶ ὀρεῖλω νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ θρησκεία μου εἶνε ἀγιωτέρα καὶ μᾶλλον σωτήριος τῆς θρησκείας αὐτοῦ· δύναται καὶ αὐτὸς νὰ καταφρονῇ ὅσον θέλει τὴν ἐμὴν θρησκείαν· οὐχ ἤττον ὅμως εἶνε πλησίον μου· τὴν δὲ θεῖαν καταγωγὴν τῆς πίστεώς μου ἀποδεικνύω αὐτῷ, ὅταν, μ' ὄλην του τὴν ἀμάθειαν καὶ μ' ὄλον αὐτοῦ τὸ μῖσος, τὸν τιμῶ ὡς τέκνον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἀγαπῶ μετὰ τῆς ἀγάπης, ἣν ὁ Θεὸς ἔχει πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἣν ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς μοὶ ἐδίδαξε νὰ αἰσθάνωμαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶνε πλησίον μου, οὐχὶ μόνον ὁ συμπολίτης μου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος μου. Καὶ ἔχω μὲν καθῆκον νὰ ὑπερασπίζω παντὶ σθένει τὰ δίκαια τῆς πατρίδος μου κατὰ πάσης ξένης προσβολῆς, ἀλλ' ἐπίσης ὀρεῖλω οἶκτον εἰς τὸν ἠττημένον ἐχθρόν, ἔλεος πρὸς τὸν ἀροπλισθέντα. Προσπαθῶ μὲν νὰ καταστήσω αὐτὸν ἀβλαβῆ· τούτου ὅμως γενομένου, μοὶ ἐπέρχεται νέον χρέος, τὸ χρέος τοῦ ν' ἀγαπῶ αὐτόν. Ἰερὰ εἶνε τὰ δίκαια τῆς πατρίδος μου, οὐχ ἤττον ὅμως ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα πρέπει νὰ μείνωσι τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν αὐτῷ τῷ προσώπῳ τοῦ θανασιμωτέρου τοῦ ἔθνους μου ἐχθροῦ. Ὁ ἐχθρὸς οὗτος εἶνε ἄνθρωπος καὶ ἐπομένως εἶνε πλησίον μου ὡς τοιοῦτον δὲ ὀρεῖλω νὰ βοηθήσω αὐτόν καὶ νὰ χρησιμεύσω αὐτῷ, ὡσάκις δύναμαι νὰ πράξω τοῦτο, ἄνευ βλάβης ἄλλων ὑψηλοτέρων καθηκόντων.

Διὰ τοῦτο τέλος θέλω ἀναγνωρίζει ὡς πλησίον μου οὐχὶ μόνον πάντα φίλον, πάντα συγγενῆ, ἀλλὰ καὶ πάντα ἀντίζηλον καὶ πάντα ἀντίπαλον καὶ αὐτὸν τὸν σκληρότερον ἀνταγωνιστὴν μου, τὸν μετὰ χαιρεκακίας ἐπιζητοῦντα πάσαν

περίστασιν ἵνα μὲ πικράνη. Ὁρεῖλω μὲν νὰ ἐξασφαλίσω κατὰ πάσης ξένης ἐπηρείας τὰ ἐμὰ καὶ τὰ τῶν οἰκείων μου δίκαια, ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἀντεκδικῶμαι. Καθῆκόν μου λογίζεται τὸ ν' ἀπομακρύνω πᾶσαν βλάβην ἐξωτερικὴν, ἀλλ' οὐδὲν ἔγω δικαίωμα νὰ βλάβω ἄλλον, εἰμὴ ἐρ' ὅσον τοῦτο καθίσταται ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς ἰδίαν μου ὑπεράσπισιν.

Πῶς δὲ ὀρεῖλω ν' ἀγαπῶ τὸν πλησίον μου; Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην πληρέστατα ἀπήντησεν, εἰπὼν· « Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν ».

Οἱ λόγοι οὗτοι βεβαίως τρομάζουσι τὸν φίλαυτον τὸν μὴ δυνάμενον ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ τιμήσῃ ἄλλον εἰμὴ ἑαυτόν. Οἱ λόγοι οὗτοι πιθανῶς ἐμβάλλουσιν εἰς ἀπορίαν καὶ τὸν χριστιανόν, τὸν ἐπιθυμοῦντα μὲν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ Διδασκάλου, γινώσκοντα δὲ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ τρέφῃ πρὸς πάντας τὴν αὐτὴν ἀγάπην, ἣν πρὸς ἑαυτὸν ἔχει. Καὶ ὅμως τὸ θεῖον λόγιον μένει ἀείποτε πλήρες αἰωνίου ἀληθείας, καὶ μόνῃ ἢ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ δύναται νὰ διαδώσῃ τὴν φιλανθρωπίαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς γῆς.

Τί ἀπαιτεῖ ὁ Σωτὴρ, παραγγέλλων μοι νὰ ἀγαπῶ τὸν πλησίον μου ὡς ἑαυτόν; Ἀπαιτεῖ νὰ πράττω ὑπὲρ ἐκάστου τῶν ὁμοίων μου ὅ,τι αὐτὸς ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ἐπραττεν ὑπὲρ ἐμοῦ. « Πάντα οὖν ὅσα ἀνθέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε ». Ἄν ἔκτισο ληστευμένος καὶ πληγωμένος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ξένοι διέβαινον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου, τί ἤθελες ἐπιθυμήσει νὰ ἐπραττον οἱ διαβάται αὐτοί; Τοῦτ' αὐτὸ ὀρεῖλεις νὰ πράξῃς αὐτοῖς καὶ σύ, ἀπαντῶν αὐτοὺς ἐν παρομοίᾳ περιστάσει. Ὅταν ἴδῃς πρὸς δυστυχεῖν τινα, εἴτε ἐγκαταλελειμμένον, ἢ συκοφαντούμενον, λάβε διὰ

τῆς διανοίας τὴν θέσιν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ καὶ ἐρώτησον σεκυτὸν τί ἤθελες ἐπιθυμήσει νὰ ἔπραττον οἱ ἀδελφοί σου ὑπὲρ σοῦ, ἀπόντος καὶ συκοφαντουμένου. «Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Οὕτως ἐρμηνεύει ὁ Ἰησοῦς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἀόριστόν τι ἐπιεικείας αἴσθημα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθόλου, ἢ ἐπιπόλοιον εὐμένειαν, μεθ' ἧς εὐχόμεθα μὲν εἰς ὅλους πάντα τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' οὐδὲν αἰσθανόμεθα ἔλεος πρὸς τοὺς ἐν ἀνάγκαις διακειμένους. Τοιαύτη ἀγάπη δὲ εἶνε ἀγάπη, δὲν εἶνε αἴσθημα φιλανθρωπίας, ἀλλὰ νεκρὰ ἀδιαφορία. Μετὰ τοιαύτης ἀγάπης δύναται ν' ἀγαπᾷ καὶ ὁ ψυχρὸς λίθος.

Καὶ ὅμως, ἐὰν ἐκ τῶν ἔργων κρίνωμεν, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐδόλως ὑψηλοτέραν ἔχουσιν ιδέαν περὶ τῆς μεγίστης ταύτης ἀρετῆς, ἣν ὁ Ἰησοῦς τοσοῦτον ἐσύστησε τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ. Πόσον ἀδιαφοροὶ ἴστανται ἐνώπιον τῆς συμφορᾶς τῶν ἄλλων! Βεβαίως ὁ αἰματοσφαγῆς, ὁ ἐν τῇ ὁδῷ κείμενος, θέλει τύχει οἴκτου· ἀλλ' ὅταν τὸ ἐξωτερικὸν δὲν προσβάλλῃ ἀρκούντως ζωηρῶς τὰς αἰσθήσεις των, ποῦ εὔρηται ἡ ἀληθῆς συμπάθεια, τὸ ἀληθὲς τοῦ ἐλέους αἴσθημα; Πόσοι γνωρίζουσιν οἰκογενείας δυστυχεῖς, ἀλλὰ στρέφουσιν εἰς αὐτὰς τὰ νῶτα, χωρὶς νὰ ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς των, χωρὶς νὰ προσπαθῆσωσι νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν! Πόσοι ἀκούουσιν ἀπαράχως κατηγορίας καὶ συκοφαντίας ἐναντίον ἀπόντων, ἀλλ' οὐδαμῶς τίθενται εἰς τὸν τόπον τῶν συκοφαντουμένων, καθὼς ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ἔπραττον ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι! Ὅχι· ἡ ἀδιαφορία αὕτη δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν χριστιανόν· οὐδόλως εἶνε ἀγάπη τὸ στενάζειν μόνον διὰ τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων, ἢ καὶ τὸ ἐτέρους μὴ κακοποιεῖν.

Ὁ Ἰησοῦς θέλει ὡσαύτως ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν· ἀλλὰ λέγων « Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν », δὲν ἐννοεῖ νὰ καταστήσωμεν κοινωνοὺς τῶν ἀπορρήτων τῆς καρδίας μας ἐκείνους, αἵτινες δύνανται νὰ βλάψωσιν ἡμᾶς· θέλει δὲ μόνον νὰ προσφερῶμεθα πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἐχθροὺς, ὅπως ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσφέρωνται αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς. ἂν ἡμεῖς μὲν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν εὐρίσκοντο θέσιν. Ἐὰν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν ἤρχετο εἰς βοήθειάν μας διὰ τρίτης χειρός, ἡ γενναία αὐτῆ τοῦ ἐχθροῦ πράξις ἤθελε καταπλήξει ἡμᾶς καὶ ἐν ταυτῷ ἤθελε μᾶς πληρῶσει χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης. Ὑπαγε λοιπὸν, ὅπαδὲ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ κατάπληξον καὶ πλήρωσον χαρᾶς τὸν ἐχθρόν σου καθ' ὁμοίον τινα τρόπον. Ἐπίσης ἂν ἐσυκοφάντει ἡμᾶς δωρεὰν ὁ κόσμος, ἂν πονηροὶ τινες διέδιδον φήμας προσβαλλούσας τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν, ὁ δὲ ἀντίπαλος ἡμῶν αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀφιλοκερδῶς ἀνελάμβανε τὴν ὑπεράσπισίν μας, ἠθέλομεν βεβαίως ἐκπλαγῆ καὶ ἀποδώσει αὐτῷ ἕνεκεν τῆς ἀγαθῆς πράξεώς του τὴν δέουσαν τιμὴν. Οὕτω ὕπαγε, μαθητὰ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πλήρωσον τὸν μὲν ἐχθρόν σου θαυμασμοῦ, σεαυτὸν δὲ τιμῆς κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ κατὰ παρόμοιον τινα τρόπον. Ἀπόδος τῷ ἐχθρῷ σου καθόλου δικαιοσύνην· πράττε ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅτι ἤθελε σὲ συγκινήσει καὶ σὲ χαροποιήσει, ἂν ὑπὲρ σοῦ ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι περ' αὐτοῦ ἐπράττετο. Τοῦτό ἐστὶν ἀγαπᾶν τὸν ἐχθρόν ἡμῶν.

27. Τὸ κατηραμένον ἔλος.

(Ἀπόσπασμα ἐκ διηγήσεως).

Τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 18 . . ἦτο εἰπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε λαμπρόν. Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου πάχος λεπτὸς ἐκά-

λυπτε τὴν πρωΐαν τὰ ὑψηλὰ δένδρα, ὧν τὸ ὑπέρυθρον φύλ-
λωμα ἀνυψοῦτο εἰς τὸν ἀνέφελον ὑπόγλυκον οὐρανόν, τὸ πᾶν
δὲ ἐν τῇ ἐξοχῇ ἦτο ἡρεμον καὶ σιωπηλόν.

Λίαν πρωΐ ἐξῆλθον κατὰ τὴν συνθήειάν μου, ἀπόρασιν
ἔχων νὰ ἐπισκερθῶ ἔλος τι ἀπέχον τοῦ χωρίου μας πολλὰ
χιλιόμετρα. Βαδιζῶν καλῶς ἠδυνάμην νὰ φθάσω τὴν μεσημ-
βριάν ἀφοῦ δὲ θὰ ἐπεσκεπτόμην λεπτομερῶς τὰ πέριξ καὶ
θὰ ἀνεπαυόμην, θὰ ἤμην ἠναγκασμένος νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ
χωρίον περὶ τὴν ἐσπέραν. Ὁ πατήρ μου, ὅστις ἦτο τῆς ἀρ-
χῆς, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἀποκτήσω ὑγείαν καὶ βώμην καὶ
ἐπειτα νὰ ἀφοσιωθῶ εἰς τὴν σπουδὴν, μοὶ παρεχώρησε τὴν
ἄδειαν, συστήσας μόνον ἐντόνως νὰ μὴ πλησιάσω πολὺ εἰς τὸ
ἔλος καὶ νὰ μὴ χρονοτριβήσω καθ' ὁδόν.

Ἀπῆλθον πατῶν διὰ ποδὸς ἐλαφροῦ τὴν λεπτὴν γλῶσιν.
Ἐἶχον ἐν τῷ θυλακίῳ μου μέγα τεμάχιον ἄρτου καὶ ὀλίγον
τύρον. Βασιλικὸν γεῦμα! Ὑδὼρ θὰ εὔρισκον καθ' ὁδὸν πρὸς
κατάσβεσιν τῆς δίψης μου.

Μετ' οὐ πολὺ εἰσέδυσα ὑπὸ τὸν σκοτεινὸν θόλον τοῦ δά-
σους, ὅπερ εἶνε τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τοῦ χωρίου μας. Οὐδεὶς
ἄλλος κρότος ἠκούετο πλὴν τοῦ κρότου τοῦ πελέκειος τοῦ
ὕλοτόμου, κατακόπτοντος ὑψηλόν τι δένδρον· ἀλλ' ὁ κρότος
οὗτος ἠκούετο μακρόθεν. Ἐτερπόμην εἰσπνέων ἀπλήστως
τὴν δροσερὰν εὐωδίαν τῶν ἀπεράντων δασῶν. Ἐπορευόμην
ἐπὶ πολλὴν ὥραν συνεχῶς, καὶ τέλος ἔφθασα εἰς τὸ ἄλλο
ἄκρον τοῦ δάσους. Πικρατηρήσας τότε τὸ ὕψος τοῦ ἡλίου
συνεπέρανα ὅτι ἦτο μεσημβρία. Ἐκάθισα παρὰ τὴν ὄχθην
βυακίου, ὅπερ ἔρρεε κρυσταλλῶδες μεταξὺ τῶν γλοερῶν βρύων,
καὶ κατεβρόχθησα μετὰ πολλῆς ὀρέξεως τὰς προμηθείας μου.

Ἀναλαβὼν δυνάμεις μετὰ τὸ φαγητόν, ἠγέρθη καὶ ἀπο-
ελέψας οὐλικῶς εἰς τὸ δροσερὸν καὶ σκιερὸν δάσος, ἐξηκολού-

θησα βήματι στερρωῖ κατευθυνόμενος εἰς τὸν λορίσκον, ὅστις ἐφαίνετο μακρόθεν πρὸς τὰ δεξιὰ μου ὑποκυανίζων. Τὸν λορίσκον, τοῦτον ὤφειλον νὰ ἀναβῶ μέχρι κορυφῆς, καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθεν κλιτύος ἤθ' εὗρισκον τὸ ἔλος ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπεθύμουν διακαῶς νὰ ἴδω.

Τὸ ἔλος τοῦτο εἶχε φήμην ἀπαισίαν ἐν ὅλῃ τῇ γῶρᾳ. Διηγοῦντο ὅτι ὀδοιπόρος τις ἐδολορονήθη ποτὲ ἐπὶ τῶν ὄχθων του, τὸ δὲ πτώμα τοῦ θύματος ἐρρίφθη εἰς τὰ γλοιώδη ὑδατὰ του, ὁπόθεν ἤκούετο ἡ φωνὴ τοῦ θύματος ἐν τῇ σιωπῇ τῆς ἐρημιάς. Καὶ ὅσους ἐκάλει διὰ τοῦ ὀνόματός των, ὤφειλον νὰ παρρασκευασθῶσι νὰ ἀποθάνωσιν ἐντὸς τοῦ ἔτους.

Αἱ ὄχθαι τοῦ ἔλους τούτου ἦσαν κινδυνώδεις. Ἡ ἄμμος ἐβυθίζετο ὑπὸ τὰ βήματα τοῦ ἄφρονος, ὅστις ἤθελε προσεγγίσει ἀφύλακτος· οἱ πόδες του ὡς ἐλκόμενοι ὑπὸ χειρὸς ἀοράτου ἐβυθίζοντο βραδέως εἰς τὸν ὑπόμαυρον βόρβορον. Ἐὰν ὁ κινδυνεύων ἐπεχειρεῖ νὰ κινηθῇ, νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τῶν εὐκάμπτων καλαμιῶν, ἅτινα ἐφύοντο ἄφθονα περίξ τοῦ ἔλους, κλλὰ δὲν εἶχον στερεὰς ρίζας, τὸ ὕδωρ, τὸ προδοτικὸν ὕδωρ ἀνέβαινε, ἀνέβαινε. . . . ἔπειτα ὁ κινδυνεύων ἐξηρανίζετο, καὶ μεγάλοι κύκλοι ἐπὶ τῆς ἀφώνου ἐπιφανείας τοῦ ζοφεροῦ ὕδατος διηγοῦντο μόνοι τὴν δεινὴν συμφορὰν του. . . . Οἱ χωρικοὶ ὠνόμαζον αὐτὸ Κατηραμένον ἔλος καὶ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ πλεῖστα ὅσα διηγήματα.

Ἀπὸ πολλοῦ διεκχιόμην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδω τὸ ἔλος τοῦτο ἰδίως ὄμμασιν.

Ἐξηκολούθουν βαδίζων πρὸς τὸν λόφον διὰ μέσου πεδιάδος καταρύτου ἐξ ὑψηλῶν χόρτων, ἀψίνθου καὶ καυσικῆς ἀκαλήρης. Ἀλλὰ παράδοξον πρᾶγμα! καθ' ὅσον ἐγὼ προέβαινον, ὁ λόφος ἐφαίνετο ὑποχωρῶν καὶ ἀπομακρυνόμενος, ὥστε ὅτε ἀνῆλθον τέλος εἰς τὴν κορυφὴν, ἤμην οὐκ ὀλίγον

καταπεπονημένος και ὁ ἥλιος ἦτο περὶ τὴν δύσιν του. Ἐστάθην ὀλίγον νὰ ἀναπνεύσω και ἀπέβλεψα ἀπλήστως εἰς τὴν κλιτὺν ἐκείνην τὴν ἄγνωστον και πλήρη θελγήτρων, ἧτις ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν ὀρθαλμῶν μου! Και εἶδον τὸ Κατηραμένον ἔλος περικυκλούμενον ὑπὸ δένδρων, ὧν τὸ φύλλωμα ἦτο βαθὺ πράσινον, τὸ δὲ στέλεχος λεῖον και ἐρυθρόν, φωτιζόμενον δὲ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ἐφαίνετο αἱματόχρουν!.. Ἐὰν ἤθελον νὰ ἔλθω εἰς τὸ Κατηραμένον ἔλος, ὄφειλον νὰ σπεύσω, νὰ ἐρευνήσω τὰς ὄχθας αὐτοῦ και νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ χωρίον, πρὶν ἢ ὁ πατήρ μου ἀρχίσῃ νὰ ἀνησυχῇ διὰ τὴν βραδύτητα μου.

Τρέχων λοιπὸν κατέβην τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου και μετ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐστάθην πρὸ τῶν δένδρων τοῦ ἔλους.

Ὁμολογῶ τὴν ἀμαρτίαν μου ὅτι ἡ καρδιά μου ἔπαλλεν, ἐνῶ ἠτοιμαζόμην νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν συστάδα τῶν δένδρων, ἄτινα ἴσταντο σκυθρωπὰ και ἀκίνητα ὡς σκοποὶ νεκροί. Ἄλλὰ κατ' οὐδένα λόγον ἤθελον νὰ ὑποχωρήσω, οὐδὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐλαφρὰ ἐκείνη δυσάρεστος φρικίασις, ἣν ἠσθανόμην κατὰ τὴν ῥίζαν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς μου ἦτο ἴσως φόβος. . . . Ἐ, και ἔπειτα μήπως ὁ δειλὸς ὄστις, περιφρονῶν τὸν φόβον του, βαδίζει κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν κίνδυνον, δὲν εἶνε ἐξ ἴσου ἄξιος θαυμασμοῦ ὡς και ὁ ἥρωας, ὄστις τρέχει εἰς τὸν κίνδυνον ἀτρόμητος, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἀγνοεῖ καὶ τί ἐστὶ φόβος; . . . Ὅπως δὴποτε ἐποίησα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ και ἐπεκαλέσθην εἰς βοήθειαν τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους. διότι ἐπὶ τῆς μνήμης των ἐτιμᾶτο ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου μας, και μετὰ θάρρους εἰσέδυστα ὑπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα.

Ἡ κορυφὴ τῶν δένδρων ἐσειέτο ὑπὸ μυστηριώδους δονισμοῦ· ἐνῶ δὲ περίξ ὁ ἀήρ ἦτο ἥρεμος, αὔρα ψυχρὰ και ἐλα-

φρά έκυκλοφορεῖτο ὑπὸ τοὺς κλώνας των. Τὰ ὕδατα τοῦ ἔλους, ἀκίνητα καὶ βραθεὰ, ἐρχίνοντο μέλαινα ἐν τῷ κέντρῳ. Ὑψώσας δὲ τὴν κεφαλήν, εἶδον ὑψηλά ἐν τῷ αἰθρίῳ οὐρανόφ μεγαλόσωμα ὄρνεα περιϊπτάμενα καὶ σείοντα τὰς μεγάλας αὐτῶν πτέρυγας.

Ἡ πένθιμος θεὰ τοῦ τόπου τούτου ἐνέπλησε τὴν καρδίαν μου λύπης καὶ τρόμου.

Αἶφνης ἐν τῇ βαθυτάτῃ σιωπῇ, ἐνῶ ἰστάμην ἀκίνητος, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ στελέχους δένδρου, καὶ παρετήρουν ἔκθαμβος τὸ ἄλαλον ὕδωρ, ἤκουσα ἐκεῖ που πλησίον στεναγμὸν ὄξυν καὶ παρατεταμένον, θρῆνον μικροῦ παιδίου σπαρξικάρδιον.

Τὸ αἶμά μου ἐπάγωσεν ἐντὸς τῶν φλεβῶν μου καὶ τὰ γόνατά μου μικροῦ δεῖν ἐκάμθησαν... Ἐποίησα τὸ σημεῖον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἡ χεὶρ μου ἔτρεμεν· ἐκινήθην νὰ φύγω ἀλλ' ὁ θρῆνος ἐπανελήθηθη θλιβερώτερος καὶ ἤκουσα καθυρὰ ἀσθενῆ φωνὴν λέγουσαν μετὰ λυγμῶν.

«Μαμούσκα ! μαμούσκα !

Ὡς ἤκουσα τὰς λέξεις ταύτας παρευθὺς ὁ ὄρθος μου διεσχεδάσθη καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτόν. «Δὲν ἐντρέπεσαι, Μίτιχ ! (Δημήτριε). Ἡ καρδία μου ἔπαλλε σφοδρῶς καὶ ἠσθάνθη ἐρύθημα καυστικὸν ἀναβαῖνον εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Ἐτρευσά πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἤκούετο ἡ φωνή, καὶ μετὰ δυσκολίας διελθὼν διὰ μέσου βάτων καὶ καλαμιῶν, εὐρέθην ἐνώπιον θεάματος λυπηροτάτου.

Γυνὴ ῥακένδυτος ἦτο ἐξηπλωμένη κατὰ γῆς ἀκίνητος. Παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς μικρὸν κοράσιον πέντε περίπου ἐτῶν ὡς μ' ἐφάνη, προσεπάθει νὰ τὴν ἐξυπνίσῃ διὰ τῶν κραυγῶν του. Ἐσυρε τὰς χεῖράς της, ἀνύφωνε μετὰ κόπου τοὺς βραχίονάς της καὶ τὴν ἀδρανῆ κεφαλήν της, ἥτις πάλιν κατέ-

πιπτε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐντὸς τῆς κυματιζούσης ἀρθό-
νου μαύρης κόμης της, καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξεφώνει τὴν
ὀξεῖαν καὶ λυπηρὰν κραυγὴν του: «Μαμούσκα! Μαμούσκα!

Ἐνόησα ὅτι ἡ τάλαινα ἦτο νεκρά. Ἄρά γε ἀπὸ πότε ἦτο
ἐκεῖ; Πόθεν ἤρχετο ἡ δύστηνος μετὰ τοῦ δυστυχοῦς κορα-
σίου της; Τὸ παιδίον ὡς ἤκουσε τὸν θόρυβον, ἀνήγειρε τὴν
κεφαλήν του, καὶ οἱ μεγάλοι του ὀρθακμοὶ προσηλώθησαν
ἐπ' ἐμοῦ σπινθηροβολοῦντες καὶ περίλυποι: «Μαμούσκα!»
ἀνερώνησε καὶ ἐδείκνυε τὴν νεκράν. «Ἐλα νὰ την ξυπνήσης!
Πολὺ κοιμᾶται!»

Μόλις καὶ μετὰ βίας ἐνόησα τί ἔλεγε, Προχωρῶ, λαμβάνω
τὴν δύσκαμπτον καὶ παγερὰν χειρὰ της καὶ εὐθύς τὴν ἀφίνω
κατὰ γῆς· ἀναμφιβόλως ἦτο νεκρά.

— Πόθεν ἔρχεσαι; ἠρώτησα τὸ παιδίον.

— Ἀπὸ πέρα ἐρχόμαστε... ἀπεκρίθη καὶ ἔδειξεν ἀο-
ρίστως.

— Καὶ ποῦ εἶνε οἱ ἄλλοι; ... Δὲν εἶχατε συντρόφους;

— Ὁχι... ἔφυγον... μὲ τὰ ἄλογα...

Παρετήρησα ἐκεῖ περίξ καὶ εἶδον ἕγνη πετάλων ἐπὶ τοῦ
πηλοῦ.

— Πῶς σε λέγουν; ... ποῦ θέλεις νὰ πᾶς;

Τὸ παιδίον δὲν ἀπεκρίνετο, ἀλλ' ἔκλαιε μετὰ λυγμῶν.
Ἐγὼ ἔμμενον ἀκίνητος ἀμηχανῶν τί νὰ πράξω. Αἰφνης τὸ
παιδίον ἐγειρεται καὶ μὲ λέγει:— Πάρε με!.. νὰ φύγωμεν!..
Ἐλα! εἶπον πρὸς τὴν μικράν, καὶ θά σε κάμω ἀδελφὴν μου.

— Ἄμ' ἡ μαμούσκα! εἶπε τὸ παιδίον ὅτε ἠγέρθη καὶ
τὸ ἔλαβον ἀπὸ τῆς χειρός.

— Ἐπειτα θά ἔλθωμεν νὰ τὴν πάρωμεν καὶ τὴν μαμού-
σκαν. Τώρα κοιμᾶται.

— Ξύπνα την! ... ξύπνα την! ...

— "Ελα, έλα, παιδί μου, και έπειτα θα έλθωμεν να την πάρωμεν.

'Αλλά τὸ παιδίον έμενε προσκεκολλημένον επί τῆς μητρός του δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν μικρῶν χειρῶν του, ὥστε ήναγκάσθη να καταρύγω εἰς ἀντιπερισπασμόν τινα. 'Εξεδύθην λοιπὸν τὸ ἐπανωφόριόν μου και ἐκάλυφα τὸ πρόσωπον και τὰς χεῖρας τῆς νεκρᾶς, στερεώσας τὰ ἄκρα διὰ πετρῶν μεγάλων, και κόψας κλάδους πυκνοφύλλους, ἐκάλυφα τὸ λείψανον τῆς δυστυχοῦς μητρός, ἵνα μὴ μένη ἐκτεθειμένον, ἕως οὗτου γίνῃ ἡ κηδεῖα. "Ελαβον έπειτα τὴν μικρὰν ἀπὸ τῆς χειρός.

«'Ελα, τῇ εἶπον, εἶνε ἡ ὥρα περασμένη».

— 'Αμ' ἡ μαμούσκα; . . .

— "Ελα τώρα, εἶπον ἐπιτακτικῶς, και έπειτα γυρίζομεν και τὴν παίρνομεν.

Τὸ παιδίον με ήκολούθησεν εὐπειθῶς, ἀλλ' έστρεφεν ὁμως τὴν κεφαλήν του συχνὰ πρὸς τὰ ὀπίσω και ἐδάκρυεν . . . 'Ησθάνθη τὴν καρδίαν μου αἰμάσσουσαν, ἐνθυμηθεῖς τὸν πατέρα μου, τὸν ἀγαπητόν μου πατέρα. Συνεμεριζόμενη τὴν λύπην τῆς μικρᾶς ὀρφανῆς, φανταζόμενος τὰ ἄδηλον μέλλον μου. 'Η καρδία μου έπαλλεν ὑπὲρ τοῦ ἀθώου και ἐγκαταλειμμένου πλάσματος. Μετά τινα βήματα ἐστάθη. Καταβέβλημένον ὑπὸ τοῦ κμαίου και τῆς ἀσιτίας δὲν ήδύνατο να προχωρήσῃ. Τὸ έλαβον εἰς τὰς ἀγκάλας μου, περιέβαλε τὸν τράχηλόν μου διὰ τῶν μικρῶν χειρῶν του, ἐπτήριξε τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τοῦ ὤμου μου και μετὰ τινα λεπτά τῆς ὥρας ἐκοιμήτο ὕπνον βαθύτατον.

"Α! πόσον μακρὰ μοι ἐφάνη ἡ ὁδός! 'Ο ήλιος εἶχε δύση, και οἱ λύγνοι τοῦ σκοτεινοῦ οὐρανοῦ ήνάπτοντο ἀλληλοδιαδόχως.

Πότε θὰ ἐξέλθω ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ δάσους ;

Πότε θὰ φθάσω, Θεέ μου !

Ἐκ διαλειμμάτων ἰστάμην πνευστιῶν καὶ κήθιδρος· ὁ ἰδρῶς ἔρρεεν ἀπὸ τοῦ μετώπου μου. Τὸ παιδίον ἐκοιμάτο.

Μετὰ δύο ἢ τριῶν λεπτῶν ἀνάπαυσιν ἀνελάμβανον θάρρος καὶ ἐξηκολούθουν τὴν πορείαν μου.

Ἦτο ἤδη βραθεῖα νύξ ὅτε ἐξῆλθον ἐκ τοῦ δάσους. Ἐμπροσθέν μου ἐξετείνετο ἡ ὁδὸς καὶ πέραν κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς ἔβλεπον ῥῶς λάμπων εἰς τὸ παράθυρον τῆς οἰκίας μας. Ὁ πατήρ μου μὲ περιέμενε ἀναμφιβόλως. Ἡ θεὰ τοῦ πατρικοῦ φωτὸς ἐδιπλασίασε τὰς δυνάμεις μου. Διῆλθον τὸ χωρίον σχεδὸν τροχάδην, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἀγρίων ὑλακῶν τῶν κυνῶν, οἵτινες ἠγανάκτουν διὰ τὸν ἀσυνήθη νυκτερινόν μου περίπατον.

Τέλος φθάνω εἰς τὴν οἰκίαν μας ! Ἐτοιμάζομαι νὰ κρούσω τὴν θύραν· ἀλλ' ἡ θύρα ἀνοίγεται ἀποτόμως καὶ ἐπιφάνεται ὁ πατήρ μου ἐπὶ τῆς φλιῆς ὠχρότατος καὶ κρατῶν λύχνον ἀνὰ χεῖρας.

«Σὺ εἶσαι, Μίτια, ἠρώτησε μετὰ φωνῆς ἐναγωνίου.

— Ἐγὼ εἶμαι, πατέρα.

— Δόξα σοι ὁ Θεός ! Ἐλα, ἔμβαινε. Ἄνω κάνω μ' ἑκα-
μες, παιδί μου ! Ποῦ ἦτο ; πόθεν ἔρχεσαι ;

Ἐκάθισα ἄστος ἐπὶ τοῦ λιθίνου θρανίου ὅπερ ἦτο ἔξω τῆς θύρας καὶ ἔχουσι συνήθως αἱ χωρικαὶ κατοικίαι ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ πατήρ μου ἀποῦ ἀπέθεσε τὸν λύχνον, ἦλθε πλησίον μου καὶ εἶδε τὸ παιδίον ἐν τῇ ἀγκάλῃ μου.

«Τί ἔχεις αὐτοῦ ; ἀνεφώνησεν ἔκθαμβος, τίνος εἶνε ;»

— Τὸ εὔρον . . . ἡ μητέρα του εἶνε ἀποθαμμένη . . . τὸ «πῆρα λοιπὸν καὶ ἐγὼ καὶ σὰς το φέρνω», ἀπεκρίθη μετὰ

δυσκολίας, διότι ὁ κάματος καὶ ἡ μακρὰ πορεία μὲ εἶχε καταβάλλῃ.

Ὁ πατήρ μου ἐνόησεν ὅτι ἤμην καταβεβλημένος καὶ μοι ἔδωκε νὰ πῶ μέγα κύπελλον τείου προσθέσας καὶ ῥώμιον.

« Πίε πρῶτον καὶ ἔπειτα ὀμιλεῖς. »

Ἵπήκουσα καὶ κενώνας τὸ κύπελλον ἠσθάνθην τὰς δυνάμεις μου ἀναγεννωμένας.

Ἐν τούτοις ὁ πατήρ μου ἔλαβε τὸ παιδίον κοιμώμενον καὶ τὸ ἔφερε παρὰ τὴν θερμάστραν. Ἐγὼ ἠκολούθησα τότε αὐτὸν διηγούμενος ἐν συνόψει τὰ κατὰ τὴν ἐκδρομὴν μου. Ὁ πατήρ μου ἤκουσε σύννου, παρατηρῶν τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἐνδύματα τῆς μικρᾶς ὀρφανῆς. Τὰ ἐνδύματα ἦσαν διάφορα τῶν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν ὡς καὶ ὁ τύπος τῆς μορφῆς τῆς.

« Θὰ εἶνε ἀπὸ τοὺς Κοζάκους τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ, εἶπεν ὁ πατήρ μου. Εἶπες ὅτι ἔλεγε περὶ ἵππων. »

— Μ' ἐφάνη, διότι δὲν ἐκατάλαβα καλὰ τὰ λόγια του.

— Θὰ εἶνε νομάδες ἀναμφιβόλως . . . Ἡ μήτηρ θὰ ἔμεινεν ὀπίσω νὰ ἀναπαυθῇ· καὶ τὴν ἐλησμόνησαν καὶ ἀπέθανεν ἡ καυμένη. Δόξα σοι ὁ Θεός, Μίτριχ μου, ὅπου σ' ἐφώτισε καὶ ἐπῆγες ἐκεῖ . . . εἰ δὲ μὴ θὰ ἀπέθνησκε καὶ τὸ καυμένον τὸ κοριτσάκι

— Δὲν θὰ τὸ κρατήσωμεν, πατέρα ;

— Μάλιστα, Μίτριχ μου, καὶ ἀπὸ σήμερον θὰ ἔχω δύο τέκνα, εἶπεν ὁ πατήρ μου μετὰ σοβαρότητος. Καὶ δὲν σου εἶπε τὸ ὄνομά του ;

— Νομίζω ὅτι δὲν μ' ἐνόησε ὅτε τὸ ἠρώτησα.

— Θὰ τὸ ὀνομάσωμεν Σάσαν (Ἀλεξάνδραν), τὸ ὄνομα τῆς μακαρίτιδος μητρός σου, εἶπεν ὁ πατήρ μου μετὰ φωνῆς συγκεκινημένης. Καὶ ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἶχον ἀδελφὴν.

28. Πολιορκία καὶ ἄλωσις Ἱερουδαλήμ ὑπὸ Τίτου.

. Τὰ τρόφιμα εἶχον πρὸ πολλοῦ ἐκλείψει ἐκ τῆς ἄνω πόλεως, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐταλαιπωροῦντο καὶ κατετρώχοντο ὑπὸ πείνης ὀδυνηροτάτης. Καὶ οἱ μὲν ἐδραπέτευον ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα σωθῶσιν, οἱ δὲ ἐξερχόμενοι ἐξέκλεπτον λαθραίως τῶν ἐχθρῶν τὰ τρόφιμα. Ἄλλ' ὁ Ῥωμαῖος στρατηγός, βαρέως φέρων τὴν ἐπιμονὴν καὶ τοὺς ἐξοικειδισμοὺς τῶν πολιορκουμένων, διέταξε νὰ φρονεῖται πᾶς ὅστις ἤθελε συληθῆ ἔκ τῶν ἐχθρῶν. Διὸ καὶ ἦτο ἐλεεινότατον διὰ τοὺς πολιορκουμένους θέαμα, νὰ βλέπωσι καθ' ἑκάστην 500 κατὰ μέσον ὄρον δυστυχεῖς, αἵτινες κλονούμενοι καὶ ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς πείνης ἐξήρχοντο ἐκτὸς τοῦ τείχους, ἵνα συλλέξωσι καὶ καταράγωσι τὰ περίξ αὐτοῦ φύομενα χόρτα, περιφρονοῦντες ἕνεκα τοῦ λιμοῦ τὸν προφκνέστατον ἀπὸ τῶν ἐγγύς ἐχθρῶν κίνδυνον. Καὶ τὸν κίνδυνον τοῦτον οἱ πλεῖσται αὐτῶν δὲν διέφρουγον· συλλαμβανόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπήγοντο καθ' ἑκατοντάδας καὶ ἀνεσταυροῦντο. Ἄλλ' ἔτι μᾶλλον ἀρόρητος ἦτο ἡ πείνα τῶν ἐν τῷ Ναῶ ἐγκλεισμένων, ὅπου τὰ θύματα αὐτῆς ἠριθμοῦντο κατὰ χιλιάδας ὁσημέραι. Ἐὰν ἐγενήτο καὶ μικρὰ ὑπόνοια, ὅτι ἐν οἰκίᾳ τινὶ ὑπῆρχον κεκρυμμένα τρόφιμα, ἡ οἰκία ἐκείνη ἐπολιορκεῖτο καὶ ἐξεπορθεῖτο. Οἱ ἐπιστήθιοι φίλοι τότε μετεβάλλοντο εἰς ἀμειλίκτους ἐχθρούς, καὶ ἐκεῖνοι, αἵτινες κατεσκληρότες καὶ μόλις πλέον σώζοντες μορφήν ἀνθρωπίνην, ἐπεριπάτουν εἰς τὸν δρόμον κλονούμενοι καὶ καταπίπτοντες πρὸς το ἐλάχιστον πρόσκομμα, ἐξηγριοῦντο καὶ μετεβάλλοντο εἰς λυσσαλέους κύνας, ἐὰν ἐψεύδοντο αἱ περὶ ἀνευρέσεως τροφῆς ἐλπίδες αὐτῶν. Εὐγενής τις καὶ πλουσία προσκυνήτρια ἐπο-

λιορκήθη πολλάκις καὶ ἠρπάγη πᾶν ὅ,τι εἶχε μεθ' ἑαυτῆς κεκρυμμένον. Ἡ δὲ ἀγκυράκτησις καὶ ἡ ὀδύνη τῆς πείνης κατέστησαν αὐτὴν μανιώδη. Λιμώττουσα πρὸ πολλοῦ κατετόλμησεν ὅ,τι φρικωδέστατον. Ἀρπάσασα κατέσφαξε τὸ ἴδιον αὐτῆς τέκνον, οὐτινος μέρος κατέφαγε. Μετ' οὐ πολὺ εἰσέβαλον εἰς τὸ οἶκημά της νέοι ἄγριοι καὶ λυσσαλέοι τροφῆς θηρευταί, οἵτινες καὶ ὀφρακνθέντες τὴν ὄσμην τοῦ ἐψημένου κρέατος, ἐζήτησαν αὐτό, ἀπειλοῦντες ὅτι θὰ τὴν φονεύσωσι. Παράφορος ἐκ τῆς ὀργῆς καὶ μανίας ἠγέρθη τότε ἐκείνη, καί: Ναί, εἰποῦσα ἔχω κρέας καὶ ἰδοὺ αὐτό, ἔρριψεν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἐπιδρομέων τὰ φρικώδη λείψανα τοῦ θυσταίου της δείπνου. Οἱ ἄνθρωποι ὑπεχώρησαν μετὰ φρίκης πρὸ τοῦ ἀπαισίου θεάματος. Ἄλλ' ἐκείνη, ἔτι μᾶλλον μανιώδης, Ναί, ἐξηκολούθησε λέγουσα, εἶνε ὁ υἱός μου καὶ ἔβαψα ἐγὼ ἡ ἰδία τὰς χεῖράς μου εἰς τὸ αἷμά του. Δύνασθε νὰ φάγητε, διότι πρώτη ἔφαγον ἐγὼ αὐτή. Φρίττοντες καὶ ἄφωνοι ἐζήληθον ἐκεῖθεν οἱ ἐπιδρομόντες. Μόνον κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης ἐντὸς τῶν ἀπαισιῶν καὶ θανατηφόρων ἐκείνων τειχῶν 115,880 ψυχῶν. Καὶ ὁμοίως τῶν ζηλωτῶν τὸ πείσμα καὶ ἡ ἐπιμονὴ οὐδόλως ἐκ τῶν φρικωδῶν τούτων σκηνῶν κατεβάλλοντο.

Τότε ὁ Τίτος ἵνα περιζώσῃ πανταχόθεν τὸν βέχθρον καὶ καταστήσῃ ἀναπόφευκτον αὐτοῦ τὸν ὄλεθρον, ἐπεχείρησε καὶ διεξεπεραίωσεν ἔργον γιγάντειον καὶ χαλεπώτατον περιέζωτε τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τείχους κυκλοτεροῦς, ἔχοντας περιφέρειαν 39 σταδίων, ἄπερ διήκον διὰ μέσου τῆς κάτω πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐκλωκυίας πόλεως καὶ διασχίζον ἐκατέρωθεν αὐτῆς τὰ τείχη, περιέβαλλεν ἀπανταχόθεν ὀλόκληρον τὴν ἐπίλοιπον Ἱερουσαλήμ. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ ἐνδόμυχος καὶ ἀμείλικτος πῶν Ἰουδαίων ἐχθρός, ἡ πείνα, εἶχεν ἐξαγριωθῆ

εἰς τὸ ἔπακρον, ὁ ἐξώθεν ἐχθρὸς, ὁ Τίτος, ἤρχισε τακτικὴν ἐκπολιορκητικὴν προσβολὴν κατὰ τῆς ἀκροπόλεως Ἀντωνίας, καθ' ἧς ὕψωσε τέσσαρα πολιορκητικὰ προχώματα. Ἐπὶ τέλους ἀνοίγουσιν εἰς τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ῥήγμα, καὶ εἰσπηδῶσιν ἀμέσως οἱ πολιορκηταὶ εἰς αὐτὸ πλήρεις μένους καὶ ὀρμῆς· ἀλλ' αἰφνης ἀνακαλύπτουσιν ὅτι ἔσωθεν τοῦ διχορρηχθέντος ἐκείνου τείχους ὑπῆρχεν ἕτερον νέον. Μετὰ πολλὰς δὲ καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους εἰσπηδῶσι τέλος οἱ Ῥωμαῖοι καὶ εἰς τὴν Ἀντωνίαν. Τότε ἄρχεται μεταξύ τῆς Ἀντωνίας καὶ τοῦ ναοῦ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐξώτατον περίβολον εἰσέρχονται οἱ ἐχθροί, φονικώτατος τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀγὼν· ἐξ οὗ ἀπαυδήσαντες ἐπὶ τέλους υπεχώρησαν ἑκάτεροι, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Ἀντωνίαν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ναόν.

Ὁ αἰματηρὸς λοιπὸν κύκλος περιεστάλῃ νῦν εἰς στενώτατον γῶρον, καὶ περιέζωσεν αὐτὸ τὸ ἱερώτατον κέντρον τῶν Ἰουδαίων. Κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ ἠγέρθησαν τέσσαρα προχώματα, δι' ὧν περιεζώσθη ὁ ναός. Ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐξω ἱερόν ἦτο ἤδη εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, ὅτε ὁ Τίτος διατάσσει νὰ στήσωσι τὴν ἐλέπολιν ἀπέναντι τῆς ἐξέδρας τοῦ ἔνδον ἱεροῦ· ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐξ ἡμερῶν ἀδιάκοπον ἐργασίαν οὐδὲν κατορθοῦται, διότι τὰ τεῖχη ἦσαν στερεώτατα. Ἄλλοι ἐπεχείρησαν νὰ κρημνίσωσι τὴν βορειᾶν πύλην, ἀλλ' εἰς μάτην· ἄλλοι ἀπεπειράθησαν διὰ κλιμάκων ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰς στέγας τῶν στοῶν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν κατὰ κράτος. Τότε ὁ Τίτος διέταξε νὰ ἐμβάλωσι πῦρ εἰς τὴν πύλην, καὶ ὁ ἐμπρησμὸς τῶντι κατορθοῦται· τὸ πῦρ μεταδίδεται βραδέως εἰς τὰς παρακειμένας στοὰς αἵτινες κατακίονται. Ὁ Τίτος διατάττει τότε νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ καὶ παραμερίσαντες τὰ ερείπια νὰ ἀνοίξωσι δρόμον διὰ μέσου

κτύων. Τότε σῆρος Ἑβραίων ἐξέρχεται αἰφνιδίως ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πύλης τοῦ Ναοῦ καὶ ῥίπτεται μανιωδῶς κατὰ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἦσαν ἐν τῷ περιβόλῳ ἄρχεται δὲ πεισματώδης καὶ φρονικὴ μεταξύ αὐτῶν πάλη· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἰουδαῖοι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ἐγκλεισθῶσι καταδιωχθέντες εἰς τὸν Ναόν. Ἐν τῇ βιαίᾳ δ' ἐκείνῃ καταδιώξει Ῥωμαῖός τις στρατιώτης προσθάσας ἔρριψε διὰ χρυσοῦ τινος παραθύρου ἀνημμένον δαυλὸν εἰς τὸν Ναόν, ὅστις καὶ μετ' ὀλίγον πυρπολεῖται. Οἱ ἐν τῷ Ναῷ ἰδόντες τὰς φλόγας περινεμομένας τὸ μέγιστον καὶ ἱερώτατον οἰκοδόμημα, ἑαυτοὺς δὲ ἀπντοιχόθεν περικλεισμένους, βάλλουσιν ἀγρίας φωνὰς πένθους καὶ ἀπελπισίας. Ἡ εἰδήσις τῆς πυρπολήσεως ἔρθησεν εἰς τὸν Τίτον, καθ' ἣν στιγμὴν διανεπαύετο ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ὀργισθεὶς διὰ τὸν ἄνευ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ ἐμπρησμόν τοῦτον, ἠγέρθη διὰ τάχους καὶ ἦλθε ἰδρομαῖος εἰς τὸν περίβολον παρακολουθήσαντος σύμπαντος τοῦ στρατοῦ. Κραυγῶν ἅμα καὶ χειρονομῶν διατάσσει τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ στρατιώτας νὰ σθέσωσι τὸ πῦρ, ἀλλ' αἱ ἐκ τοῦ ναοῦ κραυγαὶ καὶ ὁ θόρυβος καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς καὶ ἡ σύγχυσις δὲν ἄρηναν νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἐν τῷ περιβόλῳ τί ἔλεγεν ὁ στρατηγός· οἱ περὶ αὐτὸν ἐπικνακλαμβάνουσι τὴν διαταγὴν· ἀλλὰ τοῦτο ἐπκυζάνει μόνον τὴν σύγχυσιν, ἥτις τότε ἐκορυφώθη. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς παμμυιγῆς καὶ φρικώδους ἐκείνης βοῆς καὶ συγχύσεως αἱ Ῥωμαῖκαὶ λεγεῶνες ἀκράτητοι πλέον καὶ διπλὴν δίψαν ἔχουσαι, τὴν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἀρπαγῆς, εἰσορμῶσιν ἄπληστοι καὶ ἄγριοι ὡς Ἑρρινύες διὰ τῶν φλογῶν καὶ τοῦ καπνοῦ ἀλαλάζοντες, διαρπάζοντες τὰ πολύτιμα κειμήλια τοῦ ναοῦ καὶ φονεύοντες πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν. Ἐξαισχύλιοι ἄοπλοι προέφθασαν νὰ καταρύγωσιν εἰς τινα τῶν

στοῶν τοῦ ἐκτὸς περιβόλου ζητοῦντες ἔλκος· ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐνέβαλον εἰς τὴν στοὰν ἐκείνην πῦρ, οὐτινος ἐγένοντο ἅπαντες παρανάλωμα. Οἱ δ' ἐν τῷ Ναῷ ἱερεῖς, ἄοπλοι μέχρι τοῦδε καὶ ἄμαχοι, ἀρπάσκοντες τότε ὅτι τεμάχιον σιδήρου εὔρον πρόχειρον καὶ μακροδῶς μαχόμενοι, ἔπεσον ἅπαντες νεκροὶ πέριξ τοῦ θυσιαστηρίου, κρατοῦντες ἔτι εἰς τὰς χεῖράς των τὸν ἀμυντικὸν καὶ ἐκδικητήριον σίδηρον. Χιλιάδες νεκρῶν καὶ ἡμιθανῶν κατέκειντο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἠκούοντο ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι ἐβόμβουν νῦν οἱ γόοι καὶ οἱ στεναγμοὶ καὶ αἱ ἀράι τῶν ἀποθνησκόντων ἢ οἱ ἀλαλαγμοὶ καὶ αἱ βλασφημίαι τῶν νικητῶν. Αἱ δὲ κραυγαὶ αὗται καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς καὶ ὁ θόρυβος ἦτο τότεν μέγας καὶ φοβερός, λέγει ὁ σύγχρονος Ἰουδαῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος, ὥστε εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις αὐτόν. Ἀροῦ ὁ ναὸς ὁλόκληρος ἀπετερρώθη, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν περίλυπος ὁ Τίτος, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δι' ἀλαλαγμοῦ αἰφνιδίου καὶ φοβεροῦ, ἐπικαλύψαντες τὸν μέχρι τοῦδε περιβομβοῦντα θόρυβον, ὑπεδέχθησαν τὸν καταμέλανον ἐκ τῆς ἀσβόλης καὶ τοῦ καπνοῦ στρατηγὸν καὶ ἀνεκήρυξαν θριαμβευτικῶς αὐτοκράτορα, τὸ σύνθημα δεῖγμα καὶ παρακολούθημα μεγίστου τινὸς καὶ ἐκτάκτου ἐν τῷ πολέμῳ κατορθώματος. Προβάντες δ' ἐπὶ τοῦ πυροῦ τῶν πτωμάτων ἦλθον καὶ ἐμπήξαντες τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, προσήνεγκαν θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς.

Μετὰ 18 ἡμέρας ἔπεσε καὶ τὸ τελευταῖον ἔρκος τῶν ἐπικυβερτησάντων, ἡ Σιών. Οἱ πολιορκηταὶ εἰσώρμησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀροῦ διήλασαν ἐν στόματι μαχαίρας πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν, διαρπάσαντες τὴν πόλιν, ἐνέβαλον πῦρ εἰς αὐτήν, ὅπερ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας καίόμενον τὴν ἀπετέφρωσε. Τότε ὁ Τίτος διέταξε καὶ κατηδαφίσθη ἀπ' ἄκρου ἕως

ἄκρου ὀλόκληρος ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς ἐκτὸς τριῶν τῶν ὑψηλοτάτων πύργων. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ἀρχαία καὶ ἱερὰ καὶ ἔνδοξος πρωτεύουσα τῆς Ἰουδαίας ἦτο ἀχανῆς ἔκτασις ἐρειπίων καὶ τέφρας, καὶ οὐδ' ἐλάχιστον ὑπῆρχε σημεῖον ἢ ἶχνος μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἄλλοτε ἡ Ἱερουσαλήμ.

29. Ἀγάπη πρὸς τοὺς τυφλοὺς.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης ἐτίμα τυφλοὺς τινὰς ὑπερόχου δικαιοσύνης καὶ ἀπέδιδεν ἐνίοτε εἰς αὐτοὺς δύναμιν θεῖαν, καθὼς εἰς τὸν μάντιν Τερεσίαν. Ἄλλ' ἐν γένει οἱ τυφλοὶ δὲν εἶχον καμμίαν προστασίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πεπολιτισμένην κοινωνίαν τῶν Ἀθηῶν. Εἰς τὴν Σπάρτην μάλιστα, ὅπου μὲ τὴν ἐπεμέλειαν ἐγένετο ἡ ἐπιλογὴ τῆς φυλῆς, τὰ τυφλὰ παιδιὰ βεβαίως ἐρρίπτοντο, καθὼς ὅλα τὰ ἀνάπηρα, εἰς τὸ βάραθρον.

Ὁ Χριστιανισμὸς διέδωκεν ἀνὰ τὸν κόσμον τὸ αἶσθημα τῆς κοινῆς ἀγάπης καὶ τῆς μερίμνης ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν πασχόντων. Ἡ ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς τυφλοὺς κατέστη ἔκτοτε γεννασιότερη καὶ ἡ προθυμίᾳ πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀτυχήματός των ἐθεωρεῖτο καθῆκον ἐπιβεβλημένον. Ὁ Μέγας Βασιλεὺς περιέθλαψε τοὺς τυφλοὺς τῆς Κιισαρείας εἰς ἰδιαιτέρον νοσοκομεῖον.

Ἐκτοτε παρῆλθον αἰῶνες διὰ τὰ θεμελιωθῆ κοινωνικὸν ἴδρυμα ὑπὲρ τῶν τυφλῶν καὶ ἄσυλον τῆς ταλαιπωρίας των. Ἡ τιμὴ τῆς συστηματικῆς προστασίας τῶν τυφλῶν ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Λουδοβίκου Θου τὸν ἐπικαλούμενον Ἅγιον. Τὸ μέγα παρισινὸν ἴδρυμα λειτουργεῖ μέχρι τῆς σήμερον. Διὰ τῶν ἀρθόνων εἰσοδημάτων του ὄχι μόνον στεγάζει καὶ τρέφει τριακοσίους ἀνικάνους πρὸς ἐργα-

σίαν τυφλούς μετά τῶν οἰκογενειῶν των, ἀλλά καί παρέχει περίθλψιν εἰς ἄλλους 1750 περίπου τυφλοὺς τῆς πόλεως τῶν Παρισίων. Αἱ περιθάλψεις τῶν ἐκτὸς τοῦ ἰδρύματος κατοικούντων διαιροῦνται εἰς τρεῖς βαθμοὺς, 100, 150 καὶ 200 φράγκων ἑτησίως. Εἰς τὸ Κατάστημα γίνονται δεκτοί, ἐρ' ὅσον ὑπάρχει θέσις, ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν συνταξιούχων οἱ ἔχοντες ἡλικίαν πάντως ἀνωτέρην τῶν 40 ἐτῶν.

Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας πεπολιτισμένας χώρας ἡ μέριμνα περὶ τῶν τυφλῶν ἀρχίζει νὰ συστηματοποιῆται μόνις κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου, πανταχοῦ δὲ ἡ προστασία συνδυάζεται μὲ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν τυφλῶν. Δημιουργὸς τοῦ ὅλου συστήματος τῆς σημερινῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν τυφλῶν, εἶνε ὁ Βαλεντῖνος Ἀουύ.

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς τούτου, μὲ τὸ τόσον παράξενον καὶ κακόηχον διὰ τὴν γλῶσσάν μιν ὄνομα, ὀφείλου εὐγνωμοσύνην ἀπεριόριστον ὅλοι οἱ τυφλοὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἄλλ' ἀπονέμουν ἐπίσης τιμὴν καὶ ὅσοι φρονοῦν, ὅτι ἀπὸ τοῦς στεφάνους μὲ τοῦς ὁποίους ἡ ἱστορία στολίζει τὰ ὑπερήφανα μέτωπα τῶν κατακτητῶν, δύνανται νὰ περισσεύσουν μερικὰ φύλλα δάφνης καὶ διὰ τὰς ταπεινὰς κεφαλὰς τῶν ἀθορόβων καὶ εἰρηνικῶν εὐεργετῶν καὶ παρηγόρων τῆς ταλαιπωρουμένης ἀνθρωπότητος.

Ὁ Βαλεντῖνος Ἀουύ ἐγεννήθη εἰς μίαν κωμόπολιν τῆς Πικαρδίας τὸ 1745. Ὁ πατήρ του ἦτο ὑφαντουργός, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀδελφός του Ῥεναῖος κατέλαβεν ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ὡς ἰδρυτὴς εἰδικοῦ κλάδου τῆς ὀρυκτολογίας, τῆς Κρυσταλλογραφίας. Ὁ Βαλεντῖνος συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του εἰς Παρισίους καὶ ἐπιδοθεὶς ἰδίως εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν καὶ τῆς καλλιγραφίας,

κατώρθωσε να ζητήσει ὅσων ἀπελάμβανεν ἀπὸ τὴν μεταφράσιν ἐγγράφων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀπὸ ἰδιαιτέρας παραδόσεις.

Ἐν τούτοις ὑπελάνθανεν ἐντὸς του ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ ἐπφάζετο ἐπὶ ἔτη ἡ ἐπιθυμία νὰ γίνῃ ὠφελιμος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εὐκαιρία ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ ἐμπράκτως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Ἀουῦ. Καὶ ἡ εὐκαιρία ἦλθεν. . . . Ὁ ἴδιος διηγεῖται πῶς ἐκινήθη ἡ πρὸς τοὺς τυρλοὺς στοργή του καὶ πῶς ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῇ ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἀποκλήρων τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς μίαν πανήγυριν κατὰ τὸ 1771, μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων διασκεδάσεως εἶχον καὶ μουσικὸν θέασον ἐκ δέκα τυφλῶν. Εἶχον φορέση τοὺς δυστυχεῖς δύοπτρα χάρτινα καὶ ἔθεσαν ἔμπροσθέν των ἀνοικτὰ τετράδιχ μουσικῆς. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν μουσικῶν συνθέσεων ἦτο μονότονος, διότι ἐπὶ διαφόρων ὀργάνων ὅλοι ἔκρουον τοὺς αὐτοὺς ἤχους, χωρὶς ἀρμονίαν. Πρὸς περισσότερον δὲ ἐξευτελισμὸν καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίης ὁ κορυφαῖος ἐφόρει εἰς τὴν κεφαλὴν του ὡς στόλισμα τὰ ὄττα τοῦ Μίδα. . . . «Πῶς, ἀναφωνεῖ ὁ Ἀουῦ, σκηνὴ τόσον ἀτιμωτικὴ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν ἐξηρανίσθη ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τοῦ σχεδίου της! . . . Ἄ! διὰ νὰ αἰσθανθῶ βέβαια τὸ βαθὺ ἄλγος, τὸ ὅποῖον ἠσθάνθη ἀπὸ τὸ θέαμα καὶ νὰ ἐμπνευσθῶ. Μάλιστα, εἶπα κατ' ἐμυτόν, κατκληρηθεῖς ἐξ αἰφνιδίου ἐνθουσιασμοῦ, ἐγὼ θὰ ἀντικαταστήσω διὰ τῆς ἀληθείας τὴν πικροδίαν ταύτην: θὰ κάμω τοὺς τυρλοὺς νὰ ἀναγινώσκουν, θὰ θέσω εἰς χεῖράς των βιβλίχ τυπωμένχ ἀπὸ τοὺς ἰδίους, θὰ τοὺς κάμω νὰ χαράσσουν γραφικὰ σημεῖα καὶ νὰ τὰ ἀναγινώσκουν. Καὶ τέλος θὰ τοὺς μάθω νὰ ἐκτελοῦν ἀρμονικὰς

πυναυλίας. Μάλιστα, ἄνθρωπε σκληρέ, ὅποιος δήποτε καὶ ἂν εἴσαι, τὰ ὧτα αὐτὰ τοῦ ὄνου, ἔμὲ τὰ ὅποια ἠθέλησας νὰ ἐξουτελίσης τὴν κεφαλὴν τῆς δυστυχίας, θὰ τὰ προσαρμόσω εἰς τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν».

Ὅλως ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἐνθουσιώδους χαρακτῆρος ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἅμα συλλάβουν μίαν ἰδέαν σπεύδουν νὰ τὴν πραγματοποιήσουν, ὁ Ἄουδ ἐμελέτα ἐπὶ δέκα τρία ὀλόκληρα ἔτη τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν συνέλαβεν εἰς τὴν λαϊκὴν ἐκαίνην πανήγυριν.

Τέλος, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1784, ἡ ὥρα τῆς ἐφαρμογῆς ἔφθασε καὶ εὐρέθη τὸ κατάλληλον ὄργανον: εἰς νέος τυφλὸς ἐπικίτης, μὲ φυσιογνωμίαν μαρτυροῦσαν ἕκτακτον νοσησύνην. Ὁ νεανίας, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο Φραγκῆκος Λεζιέρ, ἐδέχθη προθύμως τὴν προσφορὰν τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ συμφωνήθη μεταξύ των, τὸ μὲν ἥμισυ τῆς ἡμέρας νὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν σπουδὴν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ διὰ τὴν ἐπατεῖαν διότι ὁ ἀτυχὴς τυφλὸς διατῆρει διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν φιλανθρώπων τοὺς γονεῖς του ἀσθενεῖς καὶ ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν. Αἱ πρόοδοί του ἐν τούτοις ἦσαν καταπληκτικαὶ καὶ ὁ Ἄουδ διὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐπατεῖαν, ἀνέλαβεν αὐτὸς νὰ παρέχῃ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς διατῆρσιν τῆς οἰκογενείας του. — Ὁ διδάσκαλος ἐπλήρωνε δίδακτρα εἰς τὸν μαθητὴν!

Μετὰ ἕξ μῆνας ὁ νέος τυφλὸς ἠδύνατο νὰ ἀνχνιώσῃ καὶ νὰ ἀριθμῇ μεταχειριζόμενος μεταλλίνους χαρακτῆρας ἀναγλύφους, τοὺς ὁποίους εὐκολώτατα ἀνεγνώριζε διὰ τῆς ἀρῆς. Ἡ χρῆσις τοιούτων ἀναγλύφων χαρακτῆρων ἐκ ξύλου ἦτο ἤδη γνωστὴ, ἀροῦ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλεξανδρινὸς θεολόγος Δίδυμος τοὺς μετεχειρίζετο. Καινοτομία τοῦ Ἄουδ εἶνε μόνον ὅτι τοὺς κατεσκεύαζεν ἀπὸ μέταλλον. Πικρετὸς τῆς

ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὁ Λεζιέρ ἐδιδάχθη ὀλίγην γεωγραφίαν καὶ μουσικὴν.

Ἄλλὰ μὲ τοὺς κινητοὺς χαρακτῆρας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντεθῆ ἐκτεταμένον καὶ διαρκές κείμενον, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ καταρτισθοῦν βιβλία καὶ βιβλιοθήκαι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν. Ἐπρεπε νὰ ἐφευρεθῆ ἡ «Ἀναγλυπτογραφία» καθὼς τὴν ὀνομάζουσιν, δηλαδὴ ἡ τύπωσις τῶν χαρακτῆρων ἐπὶ τοῦ χάρτου κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ προεξέχουν καὶ νὰ διακρίνονται διὰ τῆς ψηλαρίσεως. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη, καθὼς καὶ τόσαι ἄλλαι, ἔγινε κατὰ τύχην, ὡς ἐξῆς: Ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ γραφείου τοῦ Ἀουὺ εὕρισκετο ἐν προσκλητήριον κηδεῖας τόσον ἐκακοτυπωμένον, ὥστε τὰ γράμματα προεξεῖχον ἀπὸ τὸ ἀντίστροφον μέρος. Ὁ Λεζιέρ τὸ ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖράς του καὶ ψηλαφῶν διὰ νὰ εὔρη τί ἦτο διέκρινε διὰ τῶν δακτύλων τὸ γράμμα Ο πρῶτον, βαθμηδὸν δὲ καὶ ἄλλα, καὶ ἐρώναξε τὸν διδάσκαλόν του διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸ κατόρθωμά του. Ἐκεῖνος ἐκπληκτος ἐχάραξε μὲ πτερόν χηνὸς μερικὰ γράμματα καὶ ὁ τυφλὸς τὰ ἀνέγνωσεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἄλλην ὄψιν τοῦ χάρτου. Ὁ νοῦς τοῦ Ἀουὺ ἐρωτίσθη ἀπὸ ῥῶς αἰρινίδιον — ἡ ἐφεύρεσις τῆς «Ἀναγλυπτογραφίας» εἶχε γίνῃ. Ἐμενεν ἀκόμη νὰ εὔρεθῶν αἱ μέθοδοι τῆς τεχνικῆς ἐφαρμογῆς, διὰ τὰς ὁποίας ἐχρειάσθη καὶ κόπος καὶ χρόνος, ἀλλ' ἡ δόξα τῆς ἐφευρέσεως τῆς ἀναγλύφου γραφῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ συστηματικὴ ἐκπαίδευσις τῶν τυφλῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἡ δόξα αὕτη ἀνήκει ἀπολύτως καὶ ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν Βαλεντῖνον Ἀουὺ.

Διδάσκαλος καὶ μαθητῆς ἐπεθύμουν νὰ ἐπιδείξουν καὶ εἰς ἄλλους τὰ κατορθώματα τῆς ἐξαμήνου σπουδῆς, ἔγινε δὲ τοῦτο ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐταιρείας τῶν ἐπιστημῶν

καὶ τεχνῶν καὶ ἡ ἐντύπωσις ἦτο λαμπρά. Ἄνδρες ἐπιφανεῖς καὶ ισχυροῦντες ὑπεσχέθησαν τὴν προστασίαν τῶν εἰς τὸ εὐγενὲς ἔργον καὶ ἡ Φιλανθρωπικὴ ἑταιρεία παρέδωκε δώδεκα τυφλοὺς προστατευομένους τῆς εἰς τὸν Ἄου. Μετὰ τὴν εὐνοϊαν τῶν φιλανθρώπων ἦλθε καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία τῶν σοφῶν. Αἱ παιδαγωγικαὶ μέθοδοι τοῦ διδασκάλου τῶν τυφλῶν περιβλήθησαν τὸ ἀκαδημαϊκὸν κύρος δι' ἀποφάσεως τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν κατὰ τὸ 1785. Τέλος ἡ πρὸς τοὺς ἐκπαιδευομένους τυφλοὺς στοργὴ ἔφθασε μέχρι τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ΙΓ'. τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1786. Εἰκοσιτέσσαρες τυφλοὶ ἔδωκαν δείγματα τῶν καταπληκτικῶν προόδων τῶν ἡ ἐντύπωσις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς αὐλῆς ἐξεδηλώθη διὰ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν πρὸς τοὺς μαθητάς, διὰ λόγων θαυμασμοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον. Μετ' ὀλίγον χρόνον ὅ,τι εἶχε συλλάβῃ κατὰ νοῦν ὁ Βαλεντίνος Ἄου τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Ὀβιδίου ἐπραγματοποιεῖτο. Ἡ ἐκ τυφλῶν ὀρχήστρα του ἐξετέλει συναυλίας χωρὶς νὰ ἐξευτελίξῃ τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν οὔτε νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἱεράν τέχνην τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ πρώτη μικρὰ ἰδιωτικὴ σχολὴ τυφλῶν ἀνεπτύσσετο ἐν πλήρει εὐημερίᾳ, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789, ἡ ὁποία συμφώνως πρὸς τὰ πρῶτα κηρύγματα τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ ἀγαθοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, υἰοθέτησε καὶ τὸ φιλόανθρωπον ἔργον τοῦ Ἄου καὶ κατέστησεν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1791 τὴν ἰδιωτικὴν σχολὴν τῶν τυφλῶν ἴδρυμα ἔθνικόν.

Ἄλλ' ἡ ὑπαρξίς τῆς σχολῆς δὲν ἐξησφαλίσθη διὰ τοῦ τίτλου. Αἱ δειναὶ δοκιμασίαι, διὰ τῶν ὁποίων διῆλθεν ἡ Γαλλία ἀπὸ τοῦ 1792 καὶ κατόπιν, παρέσυραν, ὁμοῦ μὲ τότα ἄλλα,

καὶ τὸ ἴδρυμα τῶν τυφλῶν. Τὸ 1801 συνεχωνεύθη μὲ τὸ Τυφλοκομεῖον τῶν Τριακοσίων. Ὁ Ἀουὺ ἀπογοητευθεὶς ἀπεσύρθη ἐκ τῆς θέσεως τοῦ διδασκάλου τῶν τυφλῶν καὶ ἀπεπειράθη νὰ ἰδρύσῃ νέαν ἰδικήν του σχολὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μουσεῖον τῶν Τυφλῶν**. Ἀλλ' ἀφοῦ δὲν ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο, ἐγκατέλειπε τὴν Γαλλίαν τὸ 1806, δεχθεὶς τὴν πρόκλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας Ἀλεξάνδρου Α', νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν καὶ νὰ ὀργανώσῃ ἐκεῖ ἀνάλογον ἴδρυμα διὰ τοὺς τυφλοὺς.

Ὡς ἀληθινὸς ἀπόστολος τῆς πρὸς τοὺς τυφλοὺς ἀγάπης, ὅθεν διήρχετο ταξιδεύων προσεπάθει νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν προστατευομένων του. Εἰς τὸ Βερολίνον παρουσιάσθη εἰς τὸν Βασιλέα Φρειδερίκον Γουλιέλμον καὶ ἀνέπτυξε τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας του. Διὰ νὰ εἶνε δὲ πειστικώτερα τὰ μαθήματά του εἶχε συνοδὸν καὶ ἓνα ἐκ τῶν καλυτέρων μαθητῶν του. Οὕτως ἰδρύθη εἰς τὸ Βερολίνον ἡ πρώτη σχολὴ τυφλῶν. Εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅμως ἔμεινεν ἑνδεκα ἔτη χωρὶς νὰ κατορθώσῃ μεγάλα πράγματα, ὡς ἐκ τῆς ἀγνοίας τῆς γλώσσης.

Κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα τὸ Παρισινὸν Ἐθνικὸν Ἐκπαιδευτήριον τῶν τυφλῶν εἶχεν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸ Τυφλοκομεῖον καὶ ἀπετέλει ἀνεξάρτητον ἴδρυμα ἐντὸς ἰδιαιτέρου κτιρίου, τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ παλαιὰ του ἀκμὴ ἤρχισε νὰ ἐπκνέρεται πάλιν. Ἀλλ' ὁ Βαλεντίνος ἦτο πλέον μακρὰν πάσης δράσεως, καταβλήθεις ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς παντοειδεῖς δοκιμασίας, διὰ τῶν ὁποίων διῆλθε. Συνετηρεῖτο ἀπὸ τὴν μικρὰν σύνταξίν του καὶ ἀπὸ τὴν φιλόστοργον βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του, τὸν Μάρτιον τοῦ 1821, προσεκλήθη εἰς τὸ ἴδρυμα ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον τόσον ἀκκατα-

πονήτως εἶχεν ἐργασθῆ. Εἶχεν ὀργανωθῆ ἐκεῖ ἑορτὴ εἰς τιμὴν τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ δημιουργοῦ του, καὶ ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας ἔδρεψε καρπούς μακροχρονίων ἀγώνων. Περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν τυφλῶν καὶ ἀπὸ τὸν σεβασμὸν ὅλων τῶν ἄλλων προσκεκλημένων, ἤκουε τὸ ἐγκώμιόν του ψαλλόμενον με ρωνὰς ἀρμονικὰς, πεντήκοντα ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Ἁγίου Ὁσιδίου.

Ὁ γέρον καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς συγκινήσεως, με τοὺς ὀφθαλμοὺς πλημμυρισμένους ἀπὸ δάκρυα, μόλις κατώρθωσε νὰ ψιθυρίσῃ.

— Τέκνα μου, ὅλα ὁ Θεὸς τὰ ἔκαμε.

Ἐν τούτοις αἱ δυνάμεις του ἤλαττοῦντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ τὴν 19 Μαρτίου 1822 ἔκλειπεν ἐν εἰρήνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν.

Μετὰ 21 ἔτη εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ἐπιβλητικοῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ νὰ στεγάσῃ τοὺς τυφλοὺς, ἐχαράσσετο ἐπὶ λίθου τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγαθοεργίας στέρον τὴν κεφαλήν τοῦ Β. Ἀουὺ καθημένου ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθητῶν του.

30. Ἁγῶν Κωνσταντίνου καὶ Μαξεντίου.

Τὸ Λάβαρον.

Κατὰ τὸ ἔτος 311 μ. Χ. ἔμενον κύριοι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τέσσαρες Αὐγουστοί, δύο ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὁ Μαξιμῖνος καὶ ὁ Δικίνιος καὶ δύο ἐν τῇ Δύσει ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος. Οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνωρὶς συνδιηλλάγησαν. Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος εἶχον μάλλον λόγους νὰ διατελῶσιν ὡσαύτως φιλικῶς πρὸς ἀλλήλους. Ὁ ἀρ-

χαῖτος αὐτῶν πολέμιος, ὁ Γαλέριος, δὲν ὑπῆρχε πλέον· οἱ δύο αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διάδοχοι μόλις ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἴδια κτήματα. Ἐν γένει ἐνόμιζέ τις ὅτι θέλει ἐπικρατήσῃ ἤδη εἰρήνη, ὅτε αἰφνης ἡ ἀφροσύνη τοῦ Μαξεντίου προεκάλεσε νέον καὶ κρισιμώτερον τῶν προηγουμένων ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χαρακτηριστὴρα θρησκευτικόν, διότι ὁ μὲν Μαξέντιος προσηλωμένος ὢν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὸν χριστιανισμόν διώκων ἀνελάμβανε ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῶν θεῶν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος τὴν πολυθεϊάν καταδικάζων ἐπήρχετο ὡς προστάτης τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ προκαταλάβῃ τὸν ἀντίπαλόν του ἐτοιμαζόμενον ἐν Ρώμῃ, ἔσπευσε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φθάσας ὁμοῦς εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἀλπεων περιέστη εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀπορίαν, ἥτις ἔμελλε ν' ἀποβῇ πολλῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων πρόξενος. Ὁ στρατὸς τοῦ Μαξεντίου ἦτο ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυκριθμότερος τοῦ στρατοῦ, ὃν ἤγεε ὁ Κωνσταντῖνος. Κατὰ τὸν Ζώσιμον, εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἄγοντα 90,000 πεζῶν καὶ 8,000 ἰππέων, ὁ Μαξέντιος ἀντιπαρέταξεν 170,000 πεζῶν καὶ 18,000 ἰππέων. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ εἰς ἄμυναν τοῦ Ῥήνου τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεως, ὥστε ἐν Ἰταλίᾳ δὲν ἠγωνίσθη εἰμὴ μετὰ 40,000 περίπου ἀνδρῶν μόνον. Καὶ ἐνῶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦτο τοσοῦτον εὐάριθμος, οἱ βίωνοι ἦσαν ἀπκίσιαι, οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐδίσταζαν. Οἱ Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ὑπελάμβανον αἰείποτε δεινὸν τὸ νὰ ἐμβάλωσιν ἐνόπλως εἰς τὴν Ἰταλίαν, νὰ καταπατήσωσι τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος καὶ νὰ πολιορκήσωσι τὸ Καπιτώλιον. Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐνιαυτῶν ὁ Σεβῆρος ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, διστάζοντας νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ῥώμης καὶ ὑπὸ ὁμοίων ἐνδοιασμῶν ἐπειγόμενος ἠναγκάσθη νὰ ὑπο-

χωρήσῃ ἐκεῖθεν ὁ Γαλέριος. Ὁ Κωνσταντῖνος τότε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιζητήσῃ ἐτέραν τινὰ προστασίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτοῦ. Ἐν τῷ βραχεῖ αὐτοῦ βίῳ εἶδεν ἀλληλοδιαδόχως ἐξαφανισθέντας τρεῖς ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ μετασχόντων τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς. Ὁ Μαξιμιανὸς καὶ ὁ Σεβῆρος ἐρονεύθησαν οἰκτρῶς, ὁ δὲ Γαλέριος ἀπέθανεν ἐξ ὀλεθρίου νοσήματος· καὶ ἐν τούτοις ἅπαντες εἶχον ἀναθέσει τὰς ἐλπίδας αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ συμβουλευθῆ τοὺς χρησμούς τῶν θεῶν τούτων. Μόνος ὁ πατὴρ αὐτοῦ Κωνσταντῖος ὅστις, ἔτι καὶ δὲν ἐγένετο χριστιανός, προσηνέχθη τοῦλάχιστον πρὸς τὴν Νέαν Θρησκείαν εὐλαβῶς, κατέλυσε τὸν βίον ἐν εἰρήνῃ καὶ κατέλιπε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ὅθεν ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε τὴν ἀρωγὴν τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐτίμησεν ὁ πατὴρ, κατὰ τὸν πρῶτον μέγαν ἀγῶνα, ὃν ἐπρόκειτο ἤδη νὰ ἀναλάβῃ. Προσευχομένου λοιπὸν τοῦ βασιλέως καὶ ἰκετεύοντος τὸν Θεόν, ἵνα ἐπορέξῃ τὴν ἑαυτοῦ δεξιάν εἰς τὴν προκειμένην δυσχέρειαν, ἐπεφάνη, ὡς διηγεῖται ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Εὐσέβιος, θεοσημία τις παραδοξοτάτη. Ὁ ἥλιος ἦτο περὶ μεσημβρίαν· ὁ Κωνσταντῖνος ἐπορεύετο μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὅτε αἴφνης εἶδεν ὀρθομορχνῶς ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπερκείμενον τοῦ ἡλίου σταυρὸν ἐκ φωτὸς συνιστάμενον καὶ φέροντα ἐπιγραφὴν (τούτω νίκα).

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκπλαγείς ἐπὶ τῷ θεάματι, ὅπερ εἶδε καὶ ἐθαύμασεν ἅπας ὁ περὶ αὐτὸν στρατός, διηπόρει πρὸς ἑαυτὸν λέγων, τί ἄρα σημαίνει τὸ φάσμα μέχρις οὗ, ἐπελήθους τῆς νυκτός, εἶδε καθ' ὕπνου τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ φανέντος εἰς τὸν οὐρανὸν σημείου καὶ ἔλαβέ παρ' αὐτοῦ παραγγελίαν νὰ ποιήσῃ μίμημα τοῦ σημείου ἐκείνου καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοῦ λοιποῦ αὐτὸ ὡς σύμβολον προφυλακτι-

κόν, εἰς τὰς πρὸς τοὺς πολεμίους συγκρούσεις. Τὴν δὲ πρῶταν, ἅμα ἐξυπνήσας, διεκοίνωσεν εἰς τοὺς φίλους τὸ ἀπόρητον· καὶ ἐν τῷ ἅμα καλέσας χρυσοχόους παρήγγει-
 λεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀπομιμηθῶσι τὴν εἰκόνα τοῦ σημείου, κο-
 σμοῦντες αὐτὸ διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων. Καὶ κατε-
 σκευάσθη λοιπὸν οὕτω ἡ πρώτη χριστιανικὴ σημαία, ἣτις
 ἦτο ὡς ἐξῆς ἐσχηματισμένη. Ὑψηλὸν καὶ περιχύρσον δόρυ
 εἶχε κέρας ἐγκάρσιον πεποιημένον ἐν εἴδει σταυροῦ. Εἰς τὸ
 ἄνω ἄκρον τοῦ δόρατος ἐστηρίζετο στέφανος χρυσοῦς καὶ
 λιθοκόλλητος, ἐντὸς δὲ τοῦ κύκλου τοῦ στεφάνου ὑπῆρχον δύο
 στοιχεῖα, ἐκδηλοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν δύο
 πρώτων αὐτοῦ ἐλληνικῶν χαρακτῆρων, ἦτοι τοῦ Χ καὶ τοῦ Ρ,
 συμπεπλεγμένων, ὅπερ μετέπειτα ἔφερε πάντοτε ὁ βασιλεὺς
 καὶ ἐπὶ τοῦ κράνου αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ πλαγίου κέρατος τοῦ
 ἐπὶ τοῦ δόρατος ἐπιτεθειμένου ἐκρέματο ὀθόνη πορφυρᾶ, χρυ-
 σοῦφαντος καὶ διὰ ποικίλων καὶ λαμπροτάτων τιμαλφῶν
 λίθων κεκοσμημένη. Ἡ ὀθόνη ἦτο τετράγωνος, κάτωθεν δὲ
 τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ καὶ εἰς τὰ ἄνω ἄκρα ὑπῆρχον ἐνο-
 ρασμέναι ἢ ἐζωγραφημέναι αἱ προτομαὶ τοῦ βασιλέως καὶ
 τῶν τέκνων αὐτοῦ. Ἡ πρώτη αὕτη σημαία διατηρήθη μέχρι
 τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπεκλήθη «λάβραρον».

Τοῦτο λοιπὸν ἀναγορεύσας καὶ προσκυνήσας τὸ σύμβολον,
 τὸ ὁποῖον αἱ μὲν χριστιανοὶ αὐτοῦ στρατιῶται εἶδον προπο-
 ρεούμενον μετὰ πάσης πεποιθήσεως εἰς τὴν νίκην, οἱ δὲ μὴ
 πιστεύσαντες εἰσέτι παρηκολούθησαν μετ' ἀνησύχου προσδο-
 κίας, ὥρμησεν ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος ἐπὶ τὰ πρόσω θαρρούν-
 τως· ἐπὶ τοσοῦτον θαρρούντως ὥστε, ἐνῶ ἐνομιζετο εἰσέτι
 περὶ τὸν Ρῆνον διατρίβων, αὐτὸς ἐπεφάνη διὰ τῶν Ἀλπεων
 ἀδοκῆτως εἰς τὰ πεδία τῆς ἄνω Ἰταλίας· καὶ καταβαλὼν
 περὶ Τουρῖνον τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντιταχθεῖσαν πρώτην τῶν πο-

λεμίων, στρατιάν, προήλασεν άκωλύτως μέχρι Μεδιολάνου·
 "Επειτα δέ νικήσας και άλλην λαμπράν νίκην περί Ουη-
 ρώνα, ήρχι ε να πλησιάζη προς την Ρώμην, όπου περιέμενεν
 αυτόν ο Μαξέντιος. Η Ρώμη ήτο τοσοῦτον όχυρά ώστε,
 εάν όπωσοῦν επιτηδείως διεξήγετο ή άμυνα αυτής, ο Κων-
 σταντίνος ήθελεν αναγκασθῆ εις πολιορκίαν μακράν, καθ' ήν
 εκινδύνευε να ιδῆ ματαιούμενον όλον αυτόο τὸ επιχείρημα.
 Κατ' ευτυχίαν ο Μαξέντιος, άρσοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης
 ουδέν γενναῖον κατὰ τοῦ αντιπάλου έπραξεν, ήθέλησεν ήδη
 ν' αντιπαρταχθῆ εις αυτόν επί τῶν έξωθεν τῆς Ρώμης άνα-
 πεπταμένων πεδίων. Έν τούτῳ δέ τῷ εκ τοῦ συστάδην
 άγωνι, όστις συνεκροτήθη τῇ 28 οκτωβρίου 312, κατετρο-
 πώθη όλοσχερώς και έπεσε, τήν δ' έπιούσαν ο ευτυχῆς νικη-
 τῆς εισήλασεν εν θριάμβῳ εις Ρώμην, θαυμαζόμενος και επι-
 κροτούμενος υπό τοῦ πλήθους δια τὸ μέγα αυτόο φρόνημα,
 τὸ κάλλος τοῦ σώματος, τὰ γενναῖα κατορθώματα και τήν
 άκατάσχετον δύναμιν, ήν περιεποιεί αυτόῦ τὸ νέον σύμβολον
 υπό τήν σκέπην τοῦ όποίου διέπραξε τὰ έξίστια εκείνα έργα.

31. Το δένδρον και ο άνθρωπος.

Έπιτρέψατε να σας διηγηθῶ τήν ιστορίαν ενός μικροῦ
 χωρίου.

Εὔρισκετο εις τούς πρόποδας ενός βουνοῦ εις τήν άκραν
 παλαιού δάσους. τοῦ όποίου τὰ δένδρα πυκνά, πυκνά και
 συμμαζευμένα έσκέπαζον τούς θράχους, τὰ βέυματα και τās
 κοιλότητας τοῦ όρους και άνήρχοντο ύψηλά μέχρι τῆς κορυ-
 ρῆς. Καί τὸ χωρίον έρχίνετο ως να εὔρισκετο περιμαζευμέ-
 νον μέσα εις θωπευτικήν και φιλόσποργον άγκάλην, και οι
 μικροί και λευκοί οικίσκοι του προσβάλλοντες ανά μέσον τῶν

παχυσκίων δένδρων ἀπετέλουν ἀληθῶς μαγευτικὸν θέαμα.

Κατὰ τὸ θέρος τὸ φιλόστοργον δάσος ἐμετρίαζε τὴν καυστικὴν πνοὴν τῶν ἀνέμων. Καὶ ἡ κατάξηρος γῆ τῶν περὶ ἄγρων ἐδροσίζετο ἀπὸ τὰ ἄρθονα νερὰ τῶν πηγῶν, τὰ ὅποια ἀκούραστα ἔρρεον ἀπὸ τὰς προεξοχὰς καὶ τοὺς βράχους τοῦ δενδρσκειπασμένου ὄρους.

Ἦσαν εὐτυχεῖς τότε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐνόμιζες ὅτι ἐβασίλευεν ἐκεῖ· αἱ ἐσοδεῖαι τῶν ἦσαν ἄρθονοι καὶ σπκνίως ὑπέφερον ἀπὸ καυστικούς ἀνέμους, ἀκομη δὲ σπκνιώτερον ἀπὸ τὴν ξηρασίαν.

Ἡ ὑγεία ἐβασίλευε παντοῦ. Τὰ παιδιὰ ζωηρὰ καὶ ῥοδοκόκκινα, ἔκκμνον εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην διὰ τὸ εὐχαρι ἦθος καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων τῶν. Παρεκτός τοῦ κκλαοῦ δημοδιδασκάλου τοῦ χωρίου, ὡς θαυμάσιος παιδαγωγὸς ἐπενήργει καὶ τὸ δάσος. Καὶ ἡ θαυμαστὴ μελωδία τῆς φύσεως, ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν ἀρμονικὸν συνδυασμὸν τοῦ κκταπρασίνου χρώματος τῶν δένδρων, τοῦ κκλαδήματος τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ ψιθυρισμοῦ τῶν ρυακίων, ἐνανούριζε τὰς ψυχὰς τῶν χωρικῶν καὶ ἐνέπνεε τὸ σέβας πρὸς τὸν Δημιουργὸν, τὴν λατρείαν πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὑψηλὸν, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἰδεῶδες.

Ἀληθῶς, ὅποῖος μέγας παιδαγωγὸς τὸ δάσος! Πῶς ἐξημερώνει τὸν ἄνθρωπον, πῶς ἐμπνέει τὸ σέβας πρὸς τὸ ὠραῖον, πῶς ἐπιβάλλεται διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας του! Τὸ δένδρον εἶνε τὸ ἀλάνθαστον τοῦ πολιτισμοῦ μέτρον. Ὅπου τὸ βλέπετε νὰ ὑφώνεται περιποιημένον καὶ θαλερόν, ἐκεῖ ἀκμάζει ἡ ἡμερότης καὶ ἡ ἀγάπη. Ὅπου ὅμως μαῦραι, γεροντικαὶ καὶ ρυτιδωμέναι προβάλλουν αἱ ῥάχεις τῶν βουνῶν, μὲ βράχους

όξεις καὶ γυμνοὺς ἀπὸ τὸν πράσινον πέπλον τῶν δασῶν, ἐκεῖ βασιλεύει ἡ ἀγριότης καὶ ἡ ἐρήμωσις.

Ἄν ποτε διὰ σιδηροδρόμου διατρέξετε τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἔλθετε εἰς τὴν Ἀνατολήν, δύνασθε μὲ ἐν ἀπλοῦν βλέμμα ῥιπτόμενον ἀπὸ τὴν θυρίδα τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης τὰ σχηματίζετε ἀμέσως ἐκ τῆς καταστάσεως καὶ μόνης τῶν δενδροφυτειῶν ιδέαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας διέρχεσθε. Τὸ γλυκὺ καὶ πράσινον τῶν δένδρων χρῶμα εἶνε τοῦ πολιτισμοῦ τὸ χρῶμα. Τὸ μαῦρον καὶ σκοτεινὸν χρῶμα τῶν γυμνῶν βράχων εἶνε τὸ ἔμβλημα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως. Παντοῦ ὑπόθεν ἐξέλιπε τὸ δένδρον, ἐκλείπει καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ἀσίας, ἐκεῖ ὅπου ὁ πολιτισμὸς ἐγεννήθη, ὅπου τόσα ἔθνη ἤκμασαν, ὅπου πυκνότατος πληθυσμὸς ἔζη ἄλλοτε εὐημερῶν, σήμερον θ' ἀπαντήσετε τελείαν ἐρήμωσιν καὶ ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέγει ὅτι ἡ ἐρήμωσις προῆλθεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀπεράντων δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον ἐκεῖ ἄλλοτε τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ χωρίον μας. Ἄν κατὰ τὸ θέρος, χάρις εἰς τὸ πολύτιμον δάσος, γλυκεῖα ἐπεκράτει δρόσος, καὶ ἄφθονα παντοῦ ἔρρεον τὰ ὕδατα, κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος ἐμετριάζετο. Οἱ παγεροὶ ἄνεμοι ἔχانون τὴν ὀρμητικότητά των, διότι εὔρισκον ἐμπόδιον τοὺς κορμούς τῶν δένδρων, καὶ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν διεσκορπίζοντο εἰς μυριάς λεπτὰς διακλαδώσεις καὶ ἀπερροφῶντο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἡ ὁποία ἀποτελουμένη ἀπὸ ἡμισαπημένους λεπτούς κλάδους καὶ ἀποτροφύλλα ἐνήργει ὡς ἀληθὴς σπόγγος.

Οἱ εὐτυχεῖς κάτοικοι τοῦ χωρίου διόλου δὲν ἐροβοῦντο τὸν σκληρὸν χειρετισμὸν τοῦ Βορρᾶ· τὸ εὐεργετικὸν δάσος χάρις

εις τὰ ἄρθρα ὕδατα διὰ τῶν ὁποίων ἐποτίζοντο οἱ ἀγροί των, χάρις εἰς τὴν προφύλαξιν τῶν ἐσοδειῶν των ἀπὸ βιαίου ἀνέμους καὶ ὀρμητικούς χειμάρρους, τοὺς καθίστα καὶ ἀρκετὰ πλουσίους, ὥστε νὰ φοροῦν κατ'ἀλληλα χειμερινὰ ἐνδύματα. Χάρις δὲ εἰς τὰ ξηρὰ ξύλα καὶ τοὺς χονδρούς καταπίπτοντας κλάδους ἐπέτρεπε νὰ διαθέτουν ἄρθρον ὕλικόν κύσεως καὶ νὰ θερμαίνωνται κατὰ τὴν ψυχρὰν τοῦ χειμῶνος ἐποχὴν.

Ἀπορρᾶς ὅμως ἡμέρα ἀνέτειλε διὰ τὸ δυστυχὲς χωρίον. Ἦλθον πρῶτα τινὰ μερικοὶ ἀνθρακοποιοὶ καὶ ἐθάμβωσαν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὰς χρηματικὰς των προσρροὰς καὶ τοὺς ἐδελέεσαν μὲ τὰ κέρδη, τὰ ὅποια θὰ ἐπραγματοποιοῦν, ἐὰν τὸ δάσος ἐκεῖνο, τὸ κατὰ τὰ λόγια των ἄχρηστον, τὸ ἀδίκως καταλαμβάνον τόσους ἀγρούς, ἐκόπτετο καὶ μετεμορφώνετο εἰς κάρβουνα.

Καὶ ἀρῆκαν οἱ χωρικοὶ νὰ σπαγαθῇ ὁ προστάτης των.

Ὁ μαγευτικὸς πράσινος πέπλος, ὁ ὁποῖος ἐκάλυπτε ὅλας τὰς ἀσχημίαις τοῦ ὄρους, ἀνεσύρθη καὶ ἐξηρανίσθη. Καὶ τὴν ὠραίαν, τὴν συνεχῆ, τὴν κατὰ πράσινον καὶ θάλλουσαν ἐπιράνειαν διεδέχθη ἡ γερωντικὴ ὄψις τοῦ βουνοῦ μὲ τὰς ρυτίδας καὶ σχισμὰς τῆς, μὲ τὰς φάραγγας καὶ τοὺς βράχους τῆς.

Δυστυχῶς τὸ κακούργημα δὲν ἀρέθη ἡμιτελές. Ἐὰν τοῦλάχιστον ἀπηγόρευον τὴν βοσκὴν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ κοπέντος δάσους, τὰ κολοβωθέντα δένδρα θὰ ἐπραγματοποιοῦν τὸν πόθον, ὁ ὁποῖος ἐνεψύχωνε τὸ ὑπολειφθὲν λείψανον τοῦ κορμοῦ των καὶ ἐκυκλοφόρει εἰς τὰς ρίζας των· θὰ ηὔξανον καὶ πάλιν, θὰ ὕψωνον πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς κορμούς των καὶ πάλιν, θὰ ἐθωπεύοντο ἀπὸ τὸ γλυκὺ τοῦ ἡλίου φῶς καὶ τὸ ἀπαλὸν τῆς αὔρας φύσημα. Ἄλλ' ἡ βάρβαρος καταστροφὴ ἔπρεπε νὰ συντελεσθῇ! Ἀρέθησαν αἶγες καὶ πρόβατα καὶ μάλιστα ἀνεφαίνετο ὁ τρυφερὸς ἑλαστός, ἀμέσως κατετρώγετο

ἀπὸ τὰ ἀδηράγα ζῶα. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε μὲ σφοδρὸς καὶ
 μὲ δύναιμι ἀνεπτύσσετο ζωὴ καὶ βλάστησις, μετὰ εἴκοσι
 ἔτη ἐβασίλευεν ἐρήμωσις καὶ καταστροφή. Τὰ ὕδατα τῶν
 βροχῶν ὀρμητικῶς ἐκυλίωντο ἐπάνω εἰς τὰς βράχους τοῦ βου-
 νοῦ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέπλυναν τὸ λεπτὸν στρώμα τῆς
 ρυτικῆς γῆς, τὸ ὅπου ἐκάλυπτε τὴν πετρώδη ἐπιφάνειαν
 τοῦ ὄρους. Καὶ οὕτως ἐγυμνώθησαν ἐντελῶς οἱ βράχοι καὶ
 πᾶσα ἐλπίς βλαστήσεως ἐξέλιπε. Τὰ ὕδατα, τὰ ὅπου ἄλ-
 λοτε ἀπερροῦντο ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δάσους καὶ ἐσυ-
 νάζοντο εἰς ὑπογείους ῥωγμὰς καὶ δεξαμενὰς καὶ ἀπ' ἐκεῖ
 ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχύνοντο διὰ μυρίων πηγῶν παρὰ τοὺς
 πρόποδας τοῦ βουνοῦ, σήμερον τρέχουν ἐπάνω εἰς τὴν ἀδιαπέ-
 ραστον ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, κατέρχονται ὀρμητικῶς καὶ
 σχηματίζουν χειμάρρους καὶ ξηροποτάμους, παρασύρουν λί-
 θους χονδρούς, ἀνασκάπτουν τοὺς κάτω ἀγρούς καὶ τοὺς σκε-
 πάζουν μὲ τὰ χαλίκια, τὰ ὅπου κατὰ τὴν πορείαν των συμ-
 παρέσυραν.

Τὰς εὐεργετικὰς λοιπὸν πηγὰς διεδέχθησαν οἱ καταστρε-
 πτικοὶ χειμάρροι. Τὴν εὐχάριστον καὶ δροσερὰν τοῦ ἔαρος
 αὔραν διεδέχθη καυστικὸς λίψ. Τὸν χειμῶνα ὁ ὀρμητικὸς καὶ
 πηγερὸς βορρᾶς δὲν μετριάζεται πλέον ἀπὸ τὸ ἀδιαπέραστον
 προτείγισμα χιλιάδων χονδρῶν κορμῶν. Καὶ τὰ πρὸς θέρ-
 μωνσιν ζύλα λείπουν, καὶ ὁ κάτοικος τοῦ χωρίου μας πεινᾷ
 καὶ κρυώει. Μετενόησαν οἱ δυστυχεῖς καὶ ἔκλαυσαν, ἀλλ'
 ἦτο πλέον ἀργά.

Στερηθέντες τὰς ἀρθόλους πηγὰς των, καιόμενοι κατὰ τὸ
 θέρος ἀπὸ τὴν τρομερὰν θερμότητα, τὴν ὁποῖαν ἐξαπέστελ-
 λον οἱ πεπυρακτωμένοι βράχοι τοῦ βουνοῦ, παγώνοντες κυρι-
 ολεκτικῶς τὸν χειμῶνα καὶ πνιγόμενοι ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν
 ὀρμητικῶν χειμάρρων, ἐνόησαν πολὺ ἀργά ὅτι τὸ δένδρον

εἶνε ὁ φιλόστοργος οἰκονόμος, ὁ ἐναποθηκεύων ἐν πολυτιμότη-
τατον διὰ τὸν ἄνθρωπον κεφάλαιον, τὸ ὕδωρ, καὶ ἀποδίδων
αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον· ὅτι εἶνε ὁ θαυμασίος παιδαγωγὸς
ὁ ἐξημερώνων τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν· ὅτι εἶνε τέλος ὁ θαυ-
μασιώτερος μετριαστὴς τῆς πνιγηρᾶς θερμότητος καὶ τοῦ
παγεροῦ ψύχους καὶ τὸ δραστηριώτερον ἀντιφάρμακον ἐναν-
τίον τῶν μολυσμάτων.

32. Ἱστορία ἐνὸς σκύλου.

(Διήγημα)

Ὡς νὰ ἦτο χθесινὴ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἤδη τεσσαρακονταετῆ
τοῦ σκύλου ἐκείνου ἱστορίαν. Ἦμην τότε μαθητὴς τῆς πρώ-
της τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Εἰς τὴν Σῦρον ἀπέμε-
νον ἀκόμη πολλοὶ Ἴταλοὶ ἐκ τῶν φιλοξενηθέντων μετὰ τὴν
ἀποτυχίαν τοῦ 1848.

Ἴταλοὶ ἦσαν οἱ πλεῖστοι ἀκονηταὶ ξυραφίων, καθρισταὶ
κηλίδων, συγκολληταὶ σπασμένων πινακίων, ἀνακαινισταὶ
παλαιῶν ὑποδημάτων, ὑπαίθριοι τηγανισταὶ σμαρίδων καὶ
πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ζωγράφοι, λιθοξόοι καὶ μουσικοί. Αἱ
ἀξιώσεις τῶν καλλιτεχνῶν τούτων περιορίζοντο εἰς τὸ νὰ μὴ
ἀποθάνωσι τῆς πείνης, ὁ δὲ βίος δὲν ἦτο τότε ὅπως σήμε-
ρον ἀκριβός.

Ἐξῶδων τῶν Ἴταλῶν ἀποίκων διασκεδαστικώτατος ἦτο
βεβαίως ὁ πρῶην γαριβαλδινὸς λοχίας Γιαμβατίστας, ὁ προ-
τιμήσας παντὸς ἄλλου τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σαλτιβάγκου ἢ
θαυματοποιοῦ, τὸ ὅσαον μετήρχετο ἐπὶ τῆς πλατείας, ἀκρι-
βῶς ἀντικρὺ τοῦ Λυκείου μας. Τὸν θίασον ἀπετέλουν ὁ ῥη-
θεὶς Γιαμβατίστας, ὁ δωδεκαετὴς υἱὸς τοῦ Κάρλος καὶ με-

γαλόςωμος σγουρόσκυλος φέρων τὸ ὄνομα Πλούτων. Αἱ ταχυ-
 δακτυλοργαίαι τοῦ θιασάρχου, τὰ πηδήματα τοῦ υἱοῦ, ὁ
 χηρὸς μεταξύ αὐγῶν ἐκίνουν τὴν περιέργειαν τοῦ πλήθους.
 Ἄλλὰ πολὺ μᾶλλον τούτων εἴλκυε τὴν περιέργειαν τῶν Συ-
 ριανῶν ὁ σκύλος, ζητωκραυγάζων ἢ μᾶλλον ζητωγαυγίζων
 ὑπὲρ τοῦ Γαριβάλδη, ἤτοι πρὸ πασσάλου ἐνδυθέντος κόκκι-
 νον χιτῶνα, ἢ ὀρμῶν νὰ σπαράξῃ τὸν Ραδέσκη, τὸν αὐτὸν
 δηλ. πάσσαλον φέροντα στολὴν καὶ πῖλον πτερωτὸν αὐστρια-
 κοῦ στρατάρχου Ἄκομη νοστιμώτερος ἦτο ὅταν, βαδίζων
 ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ κρατῶν μεταξύ τῶν ὀδόντων
 μικρὸν δίσκον, περιήρχετο μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως
 τὰς τάξεις τῶν θεατῶν, ταπεινῶς ὑποκλινόμενος πρὸ ἐκά-
 στου καὶ ἔπειτα προσηλώνων ἐπ' αὐτοῦ ἀνεκφράστου γλυκύ-
 τητος ἐπαιτικὸν βλέμμα. Κάλιστα δὲ γνωρίζων πόσον ὑπὸ
 τῶν μαθητῶν ἠγαπήτο, εὐθὺς μετὰ τὴν περιφορὰν τοῦ δί-
 σκου εἰς τὴν πλατεῖαν, εἰσώρμα εἰς τὸ Λύκειον, εὐθυμὸς καὶ
 θορυβώδης, ἂν διεσκεδάζομεν εἰς τὴν αὐλὴν ἢ τοὺς διαδρό-
 μους, ἄρῳνος, αἰδήμων καὶ συνεσταλμένος, ἂν εὐρισκόμεθα
 εἰς τῶν παραδόσεων τὰς αἰθούσας. Οἱ μαθηταὶ διεσκέδαζον
 ἐνίοτε ὑποβάλλοντες τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Πλούτωνος εἰς
 δεινὴν ἀληθῶς δοκιμασίαν. Ἀντὶ χαλκίνου κέρματος εἰς τὸν
 δίσκον ἐπρόσφερον εἰς αὐτὸν κατὰ γῆς τεμάχιον ἄρτου, κου-
 λοῦραν ἢ καὶ κατημέρι. Ἄλλ' εἰς πᾶσαν ἄρὰ γε ἀνήκε τὸ
 οὕτω προσφερόμενον, εἰς τοὺς κυρίους του ὡς τὰ πεντάλεπτα
 ἢ εἰς τὸν εἰσπράκτορα; Τοῦτο ἦτο τοῦλάχιστον ἀμφίβολον.
 Τὸ τίμιον ὁμῶς τετράποδον, ἀντὶ νὰ λύσῃ αὐθαχρέτως τὸ ζή-
 τημα ὑπὲρ ἐκυτοῦ, καταβροχθίζον τὸ προσφερόμενον, ἔθετε
 κατὰ γῆς τὸν δίσκον, ἐπρόσθετεν εἰς τὰ νομίσματα τὴν εἰς
 εἶδος προσφορὰν, ἐλάμβανε καὶ πάλιν εἰς τὸ στόμα τὸν δί-

σκον καὶ ἔτρεχε νὰ παραδώσῃ ἀκέραιον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἰς τοὺς κυρίους του.

Ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν συνήθη ἐπὶ τῆς πλατείας παρὰ στασιν ὁ Γιαμβατίστας δὲν παρέλειψε, ἂν καὶ ἦτο ἀδιάθετος, τὴν πυραμίδα. Αὕτη ἀπετελεῖτο, ἐκ στιβάδος παντοίων ἀλλεπαλλήλων σκευῶν, τραπεζίων, καθισμάτων, βαρελίων, σταμνίων καὶ φιαλῶν καὶ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς πάντων τούτων ἀνύψωσιν ὡς ἀγάλματος τοῦ θαυματοποιοῦ. Καὶ κατάρθωσε μὲν ὁ Γιαμβατίστας ν' ἀκινήτησιν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ βήθρου, ἀλλ' αἰφνης, ἐνῶ ἐσταύρωσεν ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς χεῖρας πρὸς ἀπομίμησιν τοῦ Βοναπάρτου, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἐσεισθῆ καὶ κατέπεσε μετὰ φοβεροῦ πατάγου. Οἱ θεαταὶ ἐπίστευσαν κατ' ἀρχὰς ὅτι περιείχετο καὶ ὁ σεισμὸς οὗτος εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς παραστάσεως. Ἡ ζημία δυστυχῶς ἦτο πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἐν ἀρχῇ ὑπολογισθείσης. Πλὴν τῶν σταμνίων καὶ τῶν φιαλῶν εἶχον σπάσει κατὰ τὴν πτώσιν καὶ ἀμφοτέρωθεν τὰ ὅσῃ τῆς κνήμης τοῦ δυστυχοῦς σχοινοδάτου, τὸν ὁποῖον θέσαντες οἱ προσδραμόντες κλητῆρες ἐντὸς φορείου μετεκόμισαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ ὀδυρομένου Κάρλου καὶ τοῦ Πλούτωνος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐφαίνετο μικροτέρα ἢ ἄρσενος λύπη. Ὁ τότε ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου ἦτο ὄχι μόνον καλὸς χειρουργός, ἀλλὰ καὶ κάλλιστος ἄνθρωπος. Εὐσπλαγχνισθεὶς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους, ἐφιλοξένησε πλὴν τοῦ παθόντος εἰς τὸ κατάστημα τὸν υἱὸν του καὶ τὸν σκύλον.

Τὸ διπλοῦν κάταγμα τοῦ θαυματοποιοῦ ἀπεδείχθη ἀνεπίδεκτον συγκολλήσεως καὶ ἐπεβάλλετο ἀναποδράστως τῆς κνήμης ἢ ἀποκοπή. Ὁ αἰθὴρ, τὸ χλωροφόρμιον καὶ αὐτὴ ἡ διὰ τοῦ ψύχους τοπικὴ ἀναισθησία δὲν ἦσαν ἀκόμη συνήθη ἐν Σύρῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ δὲ παθὼν ἔπρεπε νὰ

υπομείνη ἀμείωτον τῆς ἐγχειρίσεως τὴν ὀδύνην. Πρὶν ἢ προ-
βῆ εἰς ταύτην, διέταξεν ὁ ἰατρός, ἐκ φόβου συγκινήσεως τὴν
ἀπομάκρυνσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀκρωτηριαζομένου, κατὰ παρά-
κλησιν ὁμῶς αὐτοῦ ἔστερξε νὰ μείνη ὁ σκύλος. Ὁ σχοινο-
βάτης περιβαλὼν διὰ τοῦ βραχίονος τὴν οὐλότριχα κεφαλὴν
τοῦ πιστοῦ συντρόφου του, ἐστήριξεν αὐτὴν εἰς τὴν ἰδικὴν
του, καὶ εὐθὺς ἔπειτα ἤρχισε τῆς μαχαίρας καὶ τοῦ πρίονος
ἡ ἐργασία.

Οἱ ἐκ τῆς ὀξύτητος τοῦ πόνου στεναγμοὶ τοῦ ἀκρωτηρια-
ζομένου ἠρέθιζον τὸν Πλούτωνα, μὴ δυνάμενον νὰ μαντεύσῃ
διὰ τίνα λόγον ἐβασιάνιζον τὸν ἀθέντην του τόσον σκληρῶς.
Ὅτε δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐγχειρίσεως ἐλιποθύμησεν οὗτος
ἐκ τῆς ἀρθρόνου τοῦ αἵματος ροῆς, ἀπομείνας ὁ σκύλος ἐλεύ-
θερος ὤρμησε νὰ τὸν ἐκδικήσῃ, δαγκάνων τὸν γυμνὸν βρα-
χίονα τοῦ χειρουργοῦ. Ἀλλ' οὗτος ἦτο ὡς εἴπομεν ἀγαθῶ-
τατος ἄνθρωπος. Ἀντὶ νὰ θυμώσῃ ἔσπευσε ν' ἀναχαιτίσῃ
τοὺς πρὸς ἐπίδειξιν ζήλου κκοκοποιούντας τὸν Πλούτωνα νο-
σοκόμους, διατάξας ν' ἀρεθῇ ἀνενόγητος παρὰ τὴν κλίνην
τοῦ κυρίου του.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ νοσοκομείου αἴθουσαν ἔτυχε νὰ παρα-
μείνη πρὸς τελείαν ἀνάρρωσιν καὶ ἄλλος Ἰταλός, πλανόδιος
ἐκκριζωτῆς ὀδόντων καὶ πωλητῆς φαρμάκων, μετερχόμενος τὸ
ἐμπόριόν του εἰς τὰ χωρία, ὅπου εὐκολωτέρα ἦτο ἡ εὔρεσις
ἀγοραστῶν καὶ πελατῶν. Ὁ ἀγύρτης οὗτος, κάλλιστα γνω-
ρίζων τὴν δεκαρσυλλεκτικὴν τοῦ Πλούτωνος ἱκανότητα,
ἐσκέφθη ἐν τῷ πλήθει τῆς ἀσυνειδήσιας του νὰ στερήσῃ τῆς
μόνης του παρηγορίας τὸν ἄκρωτηριασμένον αὐτοῦ συμπα-
τριώτην. Ὁφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ νέου Κάρλου,
τὸν ὁποῖον ὁ ἰατρός εἶχε τοποθετήσῃ εἰς ἱκανῶς ἀπέχον βλα-
ρεῖον, ἠσχολήθη διὰ παντοίων περιποιήσεων νὰ ἐλκύσῃ τοῦ

σκύλου τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἐξόδου του ἐκ τοῦ νοσοκομείου κατώρθωσε νὰ προπεμφθῆ παρ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἄκρας τῆς ὁδοῦ. Ἐκεῖ ὅμως ἐπέμεινεν ὁ Πλούτων νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ, οὔτε διὰ θωπειῶν οὔτε διὰ τῆς ἐπιδείξεως ὀρεκτικοῦ ἀλλαντος πειθόμενος νὰ προβῆ περὶτέρω. Ἀποτυχούσης τῆς κολακείας, κατέφυγεν ὁ ἄρπαξ εἰς τὴν χρῆσιν σχοινίου, διὰ τοῦ ὁποίου παρέσυρε τὸ ταλαίπωρον ζῶον, ὅτε μὲν θορυβωδῶς διαμαρτυρόμενον, ὅτε δὲ κινδυνεῦον διὰ τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ νὰ πνιγῆ.

Ἡ ἐκ τῆς στέρησεως τοῦ συντρόφου του λύπη καὶ ἡ ἀδυναμία τοσοῦτον ἐδεινῶσαν τὴν κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς Γιαμβατίστα, ὥστε ἐρχόμενος πρωῖαν τινὰ ὁ υἱὸς του νὰ τὸν ἐπισκερθῆ εὔρε τὴν κλίνην κενὴν καὶ τὸν πατέρα του ἐντὸς φερέτρου ἑτοιμον πρὸς μετακόμισιν εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν.

Ὁκτὼ μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν του ἡμέρας καὶ δύο ὥρας μετὰ τὴν ἐκπορὰν τοῦ νεκροῦ, ὁ Πλούτων, ὅστις εἶχε κατορθώσει νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὰ Χροῦσα, ὅπου εἶχεν ἀπαγάγει αὐτὸν ὁ ἄρπαξ, ἔξεν ἐπιμόνως τὴν ἐξώθυραν τοῦ νοσοκομείου. Ταύτην ἤνοιξε δυστυχῶς εἰς αὐτὸν ἀντὶ τοῦ θυρωροῦ τελειόφοιτος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, προσληθθεὶς ὡς βοηθὸς τοῦ χειρουργοῦ. Ὁ ἀποτρόπαιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἠσχολεῖτο εἰς πειράματα ζωντοτομίας, ἤτοι ἀνατομὴν ζωντανοῦ ζῴου πρὸς παρατήρησιν τῆς λειτουργίας τῶν ἐσωτερικῶν του ὀργάνων. Αἱ θηριωδία αὗται ἐνδέχεται μὲν νὰ εἶναι χρήσιμοι εἰς τοὺς σπουδαστάς, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐπροκάλεσαν καὶ ἐξακολουθοῦσι προκαλοῦσαι τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς διαμαρτυρήσεις πάντων τῶν ἐχόντων σπλάγγνα.

Ἡ θέα τοῦ καλοῦ ἐκείνου ζῴου, τοῦ ἀσθμαίνοντος ἐκ τοῦ μακροῦ δρόμου, (τοῦ σείοντος τὴν οὐρὰν καὶ μὲ ἀνθρώπινον

βλέμμα ικετεύοντος νὰ τοῦ ἀνοιχθῇ ἡ θύρα τῆς αἰθούσης, ὅπου ὑπέθετεν ἀκόμη εὐρισκόμενον τὸν αὐθέντην του, δὲν ἴσχυσε νὰ μαλάξῃ τὴν λιθίνην τοῦ ζωοτόμου καρδίαν. Συλλαβὼν τὸν ἀνύποπτον Πλούτωνα καὶ δέσας αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τραπέζης, ἤρχισε νὰ κρεουργῇ τὰς σάρκας του ἀνηλεῶς. Ἐνῶ εἰς τοιαύτην παρεδίετο διασκέδασιν, ἐπέστρεφεν ὁ Κάρλος εἰς τὸ νοσοκομεῖον πρὸς παραλαβὴν τῆς πενιχρᾶς πατρικῆς κληρονομίας, ἥτοι δέματός ἐνδυμάτων. Ὁ ἐκ τῆς μαχαίρας πόνος καὶ ἡ αἰσθησις τῆς προσεγγίσεως τοῦ νεαροῦ κυρίου του μετέδωκαν εἰς τὸν Πλούτωνα δυνάμεις ἱκανὰς νὰ συντρίψῃ τὰ δεσμά του καὶ νὰ προβάλλῃ κάτωθεν τῆς θύρας τὸν δασύμαλλον αὐτοῦ πόδα καταματωμένον. Σπαραξικάρδιος ἀντήχησε τότε ἡ θυωδία τοῦ πρὸ τῆς κλειστῆς θύρας κλαίοντος παιδίου καὶ τοῦ ὀπισθεν αὐτῆς γοερῶς ὑλακτοῦντος σκύλου. Ὁ θόρυβος ἐκεῖνος προσεῖλκυσε τὸν ἰατρὸν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ βροντοφώνημα ἠναγκάστη ὁ ζωοτόμος νὰ ὑπακούσῃ, ἀνοίγων τὴν θύραν. Ὁ Πλούτων ἐχύθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὄρανοῦ, ὁ δὲ ἰατρὸς ἐπέδειξε καὶ πάλιν τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς του, δις πύσας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βδελυροῦ δημίου καὶ ἔπειτα περιδέσας μετὰ πάσης ἐπιμελείας τὰς χαινούσας τοῦ θύματος πληγὰς, εἰς τὸ ὅποιον διέταξε νὰ προσφέρωσι πινάκιον γάλακτος καὶ νὰ τὸ ἀφήσωσιν ἔπειτα νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἀδύνατον ὅμως ἦτο νὰ εὕρῃ ὁ Πλούτων ἡσυχίαν πρὸ τῆς ἀνευρέσεως καὶ τοῦ πρεσβυτέρου του κυρίου. Εὐθύς ὡς ἔμεινε μόνος, ὠρθώθη ἐπὶ τῶν κλονουμένων ποδῶν του καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ θεραπευτήριον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μικρὰν ὑπόστεγον αὐλὴν, ὅπου ἀπεθέτοντο μέχρι τῆς ἐκφορᾶς των οἱ ἀποθανόντες. Ὁδηγὸν ἔχων τὴν ἀλάνθαστον ριναί του καὶ ὅτε μὲν τὴν γῆν, ὅτε δὲ τὸν ἄνεμον ὁσφραϊνόμενος κατῶρθωσε

ν' άνεύρη καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ νεκροταφεῖον. Ἡ ἔλεεινή ἐντούτοις καὶ ἀλλόκοτος ὄψις τοῦ τυλιγμένου εἰς αἰμοβαφῆ πανία ἐκείνου σκύλου ἐκίνει τὴν περιέργειαν τῶν διαβατῶν καὶ ἐξήγειρε τὴν ἀσυνείδητον ὠμότητα τῶν ἀγριοπαίδων, οἵτινες ἔτρεχον κατόπιν αὐτοῦ κραυγάζοντες καὶ λιθοβολοῦντες. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐξεληθόντες οἱ μαθηταὶ τοῦ Λυκείου εἰς τὸν συνήθη ἑσπερινὸν περίπατον ἀνήρχοντο ἐν στρατιωτικῇ παρατάξει τὸν ἀνήφορον τῆς ἄνω Σύρου. Αἱ τάξεις διεσπάρσθησαν ἀμέσως καὶ πάντες ἐτρέξαμεν εἰς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος οἴλου μας, ἐνῶ ἐπρόβαλλε πνευστιῶν ὁ Κάρλος ἐξ ἄλλης ὁδοῦ. Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ Πλούτων, τοῦ ὁποίου ἐξήντησαν τὰς τελευταίας δυνάμεις ἡ ὀρμὴ τοῦ δρόμου, ὁ τρόμος καὶ οἱ λιθοβολισμοὶ κατέπεσε πλησίον τῆς πύλης τοῦ νεκροταφεῖου, μόλις προφθάσας νὰ γλείψῃ τὰς χεῖρας τοῦ παιδίου πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ πρὸ τῶν γονάτων του.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Λυκείου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὴν συγκίνησιν καὶ συλλέξαντες δι' ἐράνου τρεῖς δραχμάς, κατεπέισαμεν τὸν νεκροθάπτην νὰ θάψῃ τὸν Πλούωνα πλησίον τοῦ νεκροταφεῖου.

33. Ὁ πρὸς τοὺς Βανδύλους πόλεμος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἐν ἔτος μετὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα (533 μ. χ.) ἐπεχείρησεν ὁ Ἰουστινιανὸς νέον σπουδαῖον ἐξωτερικὸν πόλεμον εἰς Ἀφρικὴν ἐναντίον τῶν Βανδύλων.

Οἱ Βανδῆλοι ἦσαν ἔθνος Γερμανικὸν βάρβαρον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου μ. χ. αἰῶνος εἶχον κατέλθει ἀπὸ τῆς περὶ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν

μέρη, ἐπέρασαν τὰς Γερμανικὰς καὶ τὰς Γαλατικὰς χώρας καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν· ἐκεῖθεν δὲ τῷ 429 μετέβησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν (διὰ τοῦ Ἡρακλείου πορθμοῦ, τοῦ σημερινοῦ Γιβραλτάρ) καὶ κατέλαβον ὅλας τὰς ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τῶν δυτικῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου ἐκτεινομένας χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς (τὰς σήμερον καλουμένας Μαρρόκκον, Ἀλγέριον, Τύνιδα καὶ Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας). Οἱ βάρβαροι οὗτοι, ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Γεϊζέριχον, φοβερὸν διὰ τὴν βαρβαρότητα, τὴν ὀμότητα καὶ τὴν πανουργίαν του, κατήντησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἢ μάλιστα τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου. Διὰ πειρατικοῦ στόλου ἐλεηλάτου τὰς παραλίους χώρας τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐκυρίευσαν τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικὴν, καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἐπὶ μικρὸν ἔγειναν κύριοι τῷ 453 καὶ διέπραξαν ἀπείρους διαρπαγὰς χρημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἔξανδραποδισμοὺς ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἔπειτα ἀπέλυον ἀντὶ βαρυτάτων λύτρων. Αἱ φοβεραὶ πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ των ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ πανταχόθεν ἐκομίζοντο ἄπειρα λάφυρα εἰς τὸ ληστρικὸν των κράτος. Οἱ Βανδῆλοι τῶν χρόνων ἐκείνων προὔξενουν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰταλοὺς τὰ αὐτὰ καὶ χειρότερα ἀπὸ ὅσα ὑπέφερον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Μεσογείου ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας τοὺς ἰδίους τόπους τῆς Ἀφρικῆς Βερβέρους πειρατὰς (Τυνησίους καὶ Ἀλγερίνους). Εἰς μάτην ἐπεχείρησάν τινες τῶν αὐτοκρατόρων νὰ τιμωρήσωσι τοὺς Βανδῆλους καὶ τὸν ἡγεμόνα των καὶ νὰ καταλύσωσι τὸ ληστρικὸν ἐκεῖνο κράτος. Οὕτω τὸ 467 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς Λέων Α΄. ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ αὐτοκράτορος Ἀν-

θεμίου ἐξέπεμψαν μεγάλην στρατιάν συγκειμένην ἀπὸ 1100 πλοῦα καὶ 100 χιλ. στρατιωτῶν. Καὶ ὅμως τὴν ροβερὰν ταύτην δύναμιν, τὴν ἀπαιτήσασαν δαπάνην 130 χιλ. λιτρῶν χρυσίου ἤτοι 146,255,000 δρ. ἀργυρῶν, κατώρθωσε νὰ μεταιώσῃ ὁ πολυμήχανος καὶ παμπόνηρος Γεϊζέριχος καταστρέψας διὰ πυρὸς τὸν στόλον. Καὶ ὁ μὲν Γεϊζέριχος ἀπέθανε τέλος τὸ 474 μ. Χ., ἀλλ' αἱ ληστοπειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Βανδῆλων ἐξηκολούθουν καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του. Δὲν περιωρίζοντο δὲ οἱ Βανδῆλοι εἰς τὸ νὰ λυμαίνωνται τὰς Ἰταλικὰς καὶ Ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλ' ἐπίεζον δεινῶς καὶ τοὺς ἐγγχωρίους Ῥωμαίους καὶ Ἑλληνας κατοίκους τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐξουσίαζον. Τούτους ἐμίσουν καὶ ὡς ὀρθοδόξους, διότι αὐτοὶ ἦσαν χριστιανοὶ ἀρειανοί, ἐξήγειραν δὲ κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων τοὺς ἀρχαιοτέρους βαρβάρους ἰθαγενεῖς τῆς χώρας, τοὺς Μαυριτανοὺς ἢ Μχυρυσίους καὶ τοὺς Νουμίδας.

Ἡ κατάστασις ἐράνη ἐπὶ μίαν στιγμὴν βελτιωθεῖσα ὡπως δῆποτε, ὅτε τὸ 523 ἀνῆλθεν εἰς τὸν Βανδηλικὸν θρόνον ὁ ἔγγονος Γεϊζερίχου (τοῦ Ὀνωρίου υἱός) Ἰλδεριχος, ὁ ὁποῖος ἔπαυσε τοὺς κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων διωγμούς. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐξεθρονίσθη καὶ ἐφυλακίσθη τὸ 530, βασιλεύοντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του Γελιμέρου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ καταδιώκῃ τοὺς ὀρθοδόξους. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔγραψε πρὸς αὐτὸν γράμματα ἐν ἀρχῇ συμβουλευτικά, ἔπειτα δὲ ἀπειλητικά. Ἀροῦ δὲ ὁ Γελίμερος εἰς μὲν τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπήντησε μὲ ἀυθάδειαν, κατέστησε δὲ αὐττηροτέραν τὴν φυλακὴν τοῦ Ἰλδεριχοῦ καὶ τῶν φίλων του, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσπευσε νὰ περατώσῃ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ

τὸν Βελισάριον ἐκ τῆς Ἀσίας διὰ τὴν ἀναθέσθαι εἰς αὐτὸν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ Γελιμέρου πολέμου.

Ὁ Βελισάριος ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ κατέβαλεν ἐκεῖ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῶν Βυζανδίων πολέμου. Οἱ σύμβουλοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἰδίως ὁ Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης, ἀπέτρεπον τὸν αὐτοκράτορα τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπενθυμίζοντες τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπὶ τοῦ Λέοντος τοῦ μεγάλου ἐστρατείας. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέμεινε καὶ παρεσκευάσθη στόλος 600 πλοίων καὶ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν, στρατιωτῶν ὁμοῦ καὶ ναυτῶν, καὶ 3000 ἵππων. Ὁ στόλος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν μέσῳ μεγάλης πομπῆς καὶ πανηγύρεως, ἀφοῦ ὁ Πικτιάρχης Ἐπιφάνιος ἐτέλεσεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν κεκανονισμένην δέησιν εἰς τὸν Ὑψιστον.

Ὁ στόλος ἔπλευσεν ἀσφαλῶς τὸ μακρὸν μέχρι Σικελίας διάστημα, ἐκ τῆς νήσου δὲ ταύτης παρέλαβον στρατὸν ἐπικουρικὸν τοῦ Ὄστρογοθικοῦ κράτους καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς θέσιν ἐκλεχθεῖσαν καταλληλότατα ὑπὸ τοῦ Βελισαρίου καὶ ἀπέχουσαν πέντε ἡμερῶν ὁδὸν ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, τὴν ὁποίαν οἱ Βυζανδῆλοι εἶχον καταστήσει πρωτεύουσάν των. Μετὰ μεγάλης στρατιωτικῆς πειθαρχίας καὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος ὠδήγησεν ὁ Βελισάριος τὸν στρατὸν του πρὸς τὴν Καρχηδόνα, φιλανθρωπότατα καὶ ἠπιώτατα φερόμενος πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἐγχωρίους, καὶ μὴ εὐρίσκων κρατεράν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Βυζανδίων. Οὗτοι ἐνεδρεύοντες περὶ τὴν πρωτεύουσαν προσέβαλον τὸν στρατὸν τοῦ Βελισαρίου, ἀλλὰ ταχέως κατετροπώθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἡ Καρχηδὼν, ἡ κατοικουμένη τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ὀρθοδόξων

Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων, ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς καὶ πανηγυρικῶς ὑπεδέχθη τοὺς νικητὰς ὡς ἐλευθερωτὰς. Ὁ Γελίμερος φεύγων ἔδωκε διαταγὰς νὰ φονευθῆ εἰς τὸ δεσμωτήριον ὁ Ἰλδέριχος μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, συναθροίσας δὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του καὶ καλέσας τοὺς ἀρχαίους Ἰθαγενεῖς Νουμίδας καὶ Μαυρουσίους ἐτόλμησε καὶ πάλιν νὰ ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ Βελισαρίου.

Ἄλλ' ἐκεῖνος μετὰ στρατοῦ ἀριθμητικῶς μικροτέρου προσέβαλε περὶ τὴν πόλιν Βουλλαν καὶ διεσκόρπισε τὸν βαρβαρικὸν στρατὸν καὶ ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον τοῦ Γελιμέρου μετ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς του. Μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο ὅλαι αἱ πόλεις καὶ αἱ χῶραι τοῦ Βανδηλικοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπετάγησαν εἰς τὸν νικητὴν, καὶ ὁ πόλεμος ἔληξεν ἐντὸς τριῶν μόνον μηνῶν. Ὁ Γελίμερος κατέφυγεν εἰς τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς τῶν ὄρεων τῆς Νουμιδίας (Ἀλγερίου), ἀλλὰ καταβληθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ τὰς κακουχίας παρεδόθη εἰς τὸν Βελισάριον. Ὁ νικηφόρος στρατηγὸς ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Καρχηδόνα ἐντὸς αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Γεϊζερίχου κτισθέντων ἀνακτόρων καὶ κατέλυσεν ὀριστικῶς τὸ Βανδηλικὸν κράτος, ἀφοῦ ὁ Ἰλδέριχος καὶ οἱ συγγενεῖς του εἶχον φονευθῆ κατὰ διαταγὴν τοῦ Γελιμέρου, καὶ προσήρτησεν εἰς τὴν ἄμεσον ἀρχὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἀποτελούσας αὐτὸ χώρας. Μετὰ ταῦτα ὁ Βελισάριος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φέρων τὸν Γελίμερον καὶ τοὺς Γότθους μεγιστᾶνας αἰγμαλώτους, καθὼς καὶ τὰ λάφυρα, ὅσα εἶχον ἀρπάσει οἱ Βανδῆλοι ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἐφύλακτον εἰς τὴν Καρχηδόνα. Μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέχθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν ἐξ Ἀφρικῆς ἐπιστρέφοντα δαφνοστεφεῖ στρατηγὸν καὶ τὸν νικηφόρον στρα-

τόν. Μεγαλοπρεπής δὲ ἔγινε κατὰ τὸ ἀρχαῖον Ῥωμαϊκὸν ἔθιμον θρίαμβος. Ὁ Βελισάριος καὶ ὁ στρατὸς μετέβησαν εἰς τὸν Ἰππόδρομον, ὅπου ἀνέμενον ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὁ θρίαμβος διέφερε τοῦ ἀρχαίου Ῥωμαϊκοῦ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ νικητὴς δὲν ἐφέρετο ἐπὶ ἄρματος, ἀλλ' ἐβάδιζε πεζός. Παρηκολούθει δὲ τοὺς νικητὰς ὁ Γελίμερος καὶ οἱ Γόθοι αἰχμάλωτοι καὶ ἐκομίζοντο κατὰ τὸ σύνθημα ὅλα τὰ πολυτίμημα λάφυρα τοῦ πολέμου: θρόνοι χρυσοῦ καὶ ὀχήματα καὶ πλῆθος πολυτίμων λίθων, ἐπιτραπέζια σκευῆ χρυσοῦ, καὶ ἄργυρος καὶ πολλὰ ἐπιπλα βασιλικῶν παλατίων (ὅσα εἶχε λαφυραγωγῆσαι πρότερον ὁ Γεϊζέριχος εἰς Ῥώμην). Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ χριστιανικοῦ τούτου θριαμβοῦ, τὸν ὁποῖον παρηκολούθει ὁ λαὸς μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ψαλτῶν ψαλλόντων ἐπινικίους ὕμνους τῆς ἐκκλησίας, ὁ Γελίμερος ἐπανελάμβανε τὸ τοῦ ἐκκλησιαστοῦ: «Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης».

34. Περὶ Ἀχαριστίας.

Ἐπὶ τῆς ἐσχάτης βαθμίδος τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς, εἰς μόνος ἵσταται ἄνθρωπος, καὶ ὅσοι ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸν ἀποστρέφουσι μετὰ φρίκης τὸ πρόσωπόν των ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἐσχάτος σπινθήρ τῆς ἀρετῆς ἐσβέσθη ἐν τῇ ψυχῇ του. Αὐτὸς ὄχι μόνον ζῆ, ἵνα πληροῦ τὰς ὀρέξεις του, ὄχι μόνον διώκει τοὺς διώκοντας αὐτὸν καὶ ἀποδίδει κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ καλὸν διὰ τοῦ κακοῦ ἀνταμεῖβει, καὶ ἀντὶ ἀγάπης ἀπονέμει μῖσος, καὶ εὐεργετούμενος κακουργεῖ. Τὸ τέρας αὐτὸ τῆς φύσεως εἶνε ὁ ἀγνώμων.

Ὁ ἀγνώμων ἐμπαίζει τὰ ἱερώτερα τοῦ ἀνθρώπου κατήκοντα, μένει δὲ ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος βλέπων καὶ αὐτὰ τὰ

ζῶα εὐγνωμόνως ἀκολουθοῦντα τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν. Αὐτὸς εἶνε ἰκανὸς νὰ προδώσῃ τὴν πόλιν του, τὸ χωρίον του, τὴν θρέψασαν αὐτὸν πατρίδα. Αὐτὸς πωλεῖ, ὡσπερ ὁ Ἰούδας, τὸν ἐπιστήθιον αὐτοῦ οἶλον καὶ διὰ φιλήματος παραδίδει αὐτόν. Ὑποσκάπτει λάκκον ταῖς εὐεργέταις αὐτοῦ ἵνα ἀρπάσῃ τὴν περιουσίαν, δι' ἧς αὐτοὶ ἔθρεψαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ἐξήγαγεν αὐτὸν πενίας. Καταρρονεῖ τὸν διδάσκαλόν του, τὸν καταδείξαντα αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ εἰς πῦρ βάλλει τὸ δένδρον, οὔτινος οἱ καρποὶ εὐφραναν αὐτόν. Αὐτὸς πικραίνει τὰς ἡμέρας τῶν γεννητόρων του, ὑψώνει μικρὰν χεῖρα κατὰ τοῦ πατρὸς του, οὔτινος ἡ κεφαλὴ ἐλευκάνθη ὑπὸ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ φροντίδων, καὶ κατασπαράσσει τὴν καρδίαν τῆς θηλασάσης αὐτὸν μητρός.

Παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἐν ἀπάσαις ταῖς θρησκείαις ἡ ἀχαριστία θεωρεῖται ἐπάρατος. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν οἴκου δάκρυα διὰ πᾶν εἶδος κακούργου, ἀλλ' οὐδεὶς ποτε ἔχυσε δάκρυ ἐν ἐπὶ τῷ ἀγνώμονι· διότι τὸ ἀνθρωπόμορφον αὐτὸ τέρας μόνον ἀποστροφὴν δύναται νὰ διεγείρῃ.

Ὁ ἀγνώμων εἶνε ἐπιδεικτικὸς καὶ παντὸς ἄλλου ἀνοσίου ἔργου, διότι ἐν αὐτῷ ἐφθάρη ἡ πηγὴ πάσης ἀρετῆς, ἡ καθαρὰ ἀγάπη.

Ἡ ἐξαχρείωσις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἔχει ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους βαθμοὺς. Ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς ἀχαριστίας περιλαμβάνει τὴν λήθην τῶν ληφθέντων εὐεργετημάτων, τὴν καταφρόνησιν τῶν εὐμενῶν δεξιώσεων τῆς φιλίας καὶ ἀγάπης ὧν ἔτυχέ τις, τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς διδασκάλους ἡμῶν, πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς οἰκείους, πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν μεριμνῶντας γονεῖς.

Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ βαθμῷ ἀχαριστίας ὁ ἀχάριστος, οὐ μόνον ἀμελεῖ ν' ἀποδώσῃ καλὸν ἀντὶ τοῦ ληφθέντος καλοῦ, ἀλλὰ

καὶ ἀποδίδει κακὸν ἀντὶ καλοῦ. Τοῦτο εἶνε τὸ ἔπακρον τῆς ἐξαχρειώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀχαριστία πηγάζει πάντοτε ἐκ τινος ἀγροικίας τῆς ψυχῆς, ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τρυφερῶν ἐκείνων αἰσθημάτων, ἅτινα κοσμοῦσι τὰς εὐγενεῖς, τὰς ἀληθῶς χριστιανικὰς ψυχάς, καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀσμένως ὁμολογούσης, ὅτι μόνοι σχεδὸν οὐδὲν εἴμεθα, καὶ ὅτι ὀφείλομεν πάντα τὰ πλεονεκτήματα ἡμῶν εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Συνηθέστατα φέρει εἰς τὴν λήθην τῶν ληφθέντων εὐεργετημάτων καὶ ἡ ἐλαφρόνοια· διὸ ὀφείλομεν ἰσχυρῶς νὰ καταπολεμῶμεν τὸ κοινότατον αὐτὸ ἐλάττωμα. Ὅσον μάλιστα βλέπει ἡ μνήμη ἡμῶν πρὸς τὴν λήθην τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων προσφερομένης πρὸς ἡμᾶς, τοσοῦτον βαθύτερον ὀφείλομεν νὰ ἐγχαράξωμεν τὰς προσφοράς αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν μὲ ἀνεξάλειπτα γράμματα. Ἄς εἶνε εἰς ἡμᾶς ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον καθῆκον οὐδέποτε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐσχάτῃ ἡμῶν ἀνάγκῃ, νὰ ἀποδεχόμεθα χάριν τινὰ ἢ βοήθειαν, τὰς ὁποίας δὲν θέλομεν νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ ν' ἀποδώσωμεν ὅπωςδήποτε, ἅμα εὐκαιρίας παρουσιαζομένης.

Ἄλλα ἐπίσης συνήθη αἷτια τῆς ἀχαριστίας εἶνε ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκρυμμένη, ἡ φιλαυτία, ἡ ματαιοφροσύνη καὶ ἡ ψευδοφιλοτιμία.

Ἄλλ' ὁ χριστιανός, οὐτινος ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία διεφωτίσθησαν εἶνε ἀπηλλαγμένος παντὸς τοιοῦτου ἀνοικείου πάθους. Ὁ ἀληθὴς χριστιανός οὐδὲ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τεκμήριον ἢ δῶρον τῆς φιλίας μένει ἀναίσθητος. Ὁ τοιοῦτος χριστιανός λησμονεῖ ὅ,τι δίδει καὶ ἐνθυμεῖται πάντοτε καὶ πανταχοῦ μόνον ὅ,τι λαμβάνει καὶ ἀνταμείβει τὸν δόντα δι' ἔργων ἀγάπης. Εὐχεται ὑπὲρ τῆς υἱείας τοῦ εὐεργέτου του

καὶ σπεύδει πρῶτος ἐν τῇ ἀνάγκῃ αὐτοῦ. Κηδεταὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ εὐεργέτου που· χαίρει δὲ ἐν τῇ χαρᾷ ἢ λυπεῖται ἐν τῇ λύπῃ αὐτοῦ.

Τίς δύναται ἀπαντῶν τοιαύτην ἀείποτε ἀγαθὴν καὶ εὐγνώμονα καρδίαν νὰ μὴ αἰσθανθῇ γλυκὺ συγκινήσεως αἶσθημα, νὰ μὴ ἀνταγαπήσῃ αὐτήν;

35. Ἑλληνόφωνοι ἐν τῇ κάτω Ἰταλία.

Ἀναχωρήσας τῇ 8ῃ Ἀπριλίου ἀπὸ Λουπιῶν (νῦν Λέτσε) τῆς πάλαι Καλαβρίας, ἤτοι τῆς νοτιοανατολικωτάτης ἄκρας τῆς Ἰταλίας, διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, ἀφικόμεν μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας εἰς τὴν ἑλληνόφωνον κώμην Στερνακτίαν. Προχωρήσας ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ εἰς τὴν κώμην ἢ κωμόπολιν κατειχόμεν ὑπὸ μεγάλης περιεργείας τίνα γλῶσσαν ἤθελον εὔρει τοὺς κατοίκους λαλοῦντας καὶ τίνα ἐντύπωσιν ἤθελε μοὶ ἐμποιῆσαι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ φωνή· διότι ἐφαίνετό μοι ἔτι οἰωνεῖ ἀπίστευτον ὅτι εὐρισκόμην ἐν ἑλληνοφώνῳ πληθυσμῷ ἐν μέσῳ τοῦ περὶ ἐμὲ μεγάλου ἰταλοφώνου κόσμου. Ἀπὸ τοῦ Βρεντησιῦ εἶχον λάβει συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τίνα τῶν κατοίκων τῆς Στερνακτίας, ἵνα δὲ εὔρω τοῦτον ἔδει νὰ ἐρωτήσω τοὺς πρώτους ἐντυγχάνοντας ἐμοὶ κατοίκους τῆς κώμης... Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο τοπικῶς ἐορτάσιμος, οἱ δὲ κατὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ἐκκλησίας καθ' ὁμίλους διαλεγόμενοι πολῖται, ὧν ἡ ὄψις μοὶ ἐφαίνετο προσηνεστάτη καὶ τὸ ἦθος ἀξιάγαστον, ἐλάλουν γλῶσσαν, ἧς δὲν ἠδυνάμην νὰ νοήσω τὸν χαρακτῆρα, διότι οὔτε ἑλληνιστὶ μοὶ ἐφαίνοντο ὅτι ἐλάλουν οὔτε ἰταλιστὶ νὰ μοὶ δεῖξωσι τὴν κωμικὴν τοῦ κ. Γιαννακότση, πρὸς ὃν εἶχον σύστασιν. Δύο ἢ τρεῖς Στερνακτιῶται ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ με ὀδηγήσωσι

μέχρι τῆς οἰκίας του λαλοῦντές μοι, ὡς εἰκός, ἰταλιστὶ καθ' ὁδόν. Εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν ἐχαιρέτισά τὴν οἰκοδέσποιναν ἑλληνιστί, εἰπὼν καλὴ ἡμέρα, ὣν βέβαιος ὅτι εὐρισκόμεν ἔν ἑλληνοφώνῳ οἰκίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα παρὰ προσδοκίαν ἡ οἰκοδέσποινα μὴ ἐννοήσασα τὸ καλὴ ἡμέρα, ἐννοήσασα ὅμως ὅτι ἐχαιρέτισα αὐτὴν μοὶ ἀνταπέδωκε τὸν χαιρετισμὸν ἰταλιστί· ἀλλ' ἐγὼ μὴ ἀποβαλὼν τὸ θάρρος ἐξηκολούθησα ἐρωτῶν ἑλληνιστὶ ἔάν ὁ κ. Γιαννακότσης εὐρίσκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ, συγχρόνως δὲ προσῆλθον ἢτε μήτηρ τῆς οἰκοδεσποίνης, ἢ θυγάτηρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς καὶ μετὰ πολλῆς ραιδρότητος ἀτενίζοντες πρὸς με λαλοῦντα ἐν γλώσσῃ ἑλληνικῇ, μὴ ἐντελῶς καταληπτῆ εἰς αὐτούς, μοὶ ἀπήντησαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτῶν γλώσσῃ, ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης ἔρχεται μετ' ὀλίγον, παρακαλοῦντές με συγχρόνως μετὰ πολλῆς ἀθροισμένης νὰ καθήσω καὶ νὰ δηλώσω τί ἐπεθύμουν νὰ λάβω ὡς ἄριστον προαῖνόν. Ἐγὼ δὲ μαθὼν ὅτι ὁ παῖς ἦτο μαθητὴς σχολείου ἀπορρίψας φιλοσοφίως πᾶσαν περὶ ἀριστήσεως πρότασιν ἠρξάμην εὐθύς προαίρου τινὸς ἐρεύνης τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου τῆς κώμης δηλώσας τὰ περὶ ἐμὲ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀρίξεώς μου. Μετὰ πολλῆς προθυμίας ὁ νεαρὸς μαθητὴς ἠρξάτο ν' ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς ἐρωτήσεις μου. Μετ' ὀλίγην δὲ ὥραν ἀγνοῶ πῶς διακλαηθείσης ἐν τῇ κώμῃ τῆς ιδιότητός μου ὡς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀρίξεώς μου ἦλθεν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν οἰκίαν πλῆθος νέων παρακαλούντων με νὰ μεταβῶ μετ' αὐτῶν εἰς τὸ μέγαρον τῆς Δημαρχίας. . . . Μετὰ τούτων πάντων μετέβημεν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Δημάρχου ἐν ᾧ καὶ τὸ γραφεῖον τῆς Δημαρχίας.

Ὁ Δήμαρχος Ὁρλάνδι ὑπεδέξατό με φιλοφρονέστατα καὶ μετὰ τινὰς ἐξιδιασμένους περιποιήσεις ἐβηκε πάνυ εὐγενῶς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ εἰς τὴν διάθεσίν μου, ἵνα γράψω ἐνταῦθα

ὅσα ἤθελον κρίνει ἀναγκαῖον ἐκ τῶν περὶ τῆς γλώσσης τῆς Στερνατίας ἐρευνῶν μου

Ἄφοῦ ἐπὶ τινα χρόνον εἰργάσθην οὕτως ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Δημάρχου παρεσκευάσθην νὰ ἀπέλθω εἰς ἄλλην κώμην, ἐγγὺς κειμένην

Ἀνεχώρησα ἀπὸ τῆς Στερνατίας ἐφ' ἀμάξης τοῦ Δημαρχείου, προσενεχθείσης μοι πάνυ εὐγενῶς, ἔχων συνιδὸν ἐπιτηδες ἀκκοιυθῆσαντά με ἕνα ἐκ τῶν καλῶν νέων τῆς Στερνατίας, τὸν μαθητὴν τοῦ Πολυτεχνείου Παῦλον, οὗτινος δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Ἐγκαρδίως μὲ προέπεμψαν πολλοὶ πολῖται, ἐνθουσιωδῶς εὐχόμενοί με τὸ κατευόδιον.

Μετὰ μίαν ὥραν ἀφικόμενῃ εἰς τὴν μικρὰν ἑλληνόφωνον κώμην Μαρτιᾶνο, διαλεγόμενος καὶ συνηοούμενος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ Παύλου ἑλληνιστὴ κατὰ τὴν διάλεκτον τῆς Στερνατίας καὶ πολλὰ διδασκόμενος περὶ τῆς διαλέκτου ταύτης. Τὸ Μαρτιᾶνο εἶνε κώμη πολὺ μικρά, 1081 μόνον ἔχουσα κατοίκους. Ἡ διάλεκτος εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν τῆς Στερνατίας. Εἶνε δὲ ἡ κώμη αὕτη πολὺ ἡσσον πλουσία καὶ πεπολιτισμένη τῆς Στερνατίας. Μικρὰ δέ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Στερνατίαν, ὑπῆρχε ζωὴ καὶ κίνησις ἐν ταῖς ὁδοῖς, οὐχ ἥττον ἱκανοποιήθη σφόδρα ἡ περιέργειά μου καὶ ἐνταῦθα, ἀφοῦ διερχόμενος διὰ τῶν ὁδῶν ἤκουον πανταχοῦ λαλουμένην τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ παιδῶν, ὑπὸ γερόντων καὶ γραιῶν.

Ἄπὸ Μαρτιᾶνο μετέβην εἰς τὴν ἑλληνόφωνον κώμην Καλημέρα, ἔπειτα εἰς τὴν κώμην Κολλινηῶνον καὶ Ζολλῆνον...

Ἄπὸ Ζολλῆνου μετέβην εἰς Μάρτανον, τὴν μεγίστην τῶν ἐν Σαλεντίνῃ κωμοπόλεων, οἰκουμένην ὑπὸ 5 χιλ. ψυχῶν.

Ἄπὸ Ζολλῆνου εἰς Μάρτανον δὲν ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ

γραμμὴ ἀλλ' ὑπάρχει ὁδὸς ἀμαξιτὸς λίαν ὠραία καὶ λίαν
 συγκαζομένη. Μὴ εὐρών δέ ἐν Ζολλίνῳ κατ' ἐκείνην τὴν
 στιγμὴν ἄμαξιν, ἐποησάμην ἀποστολικὴν τὴν πορείαν,
 ἔχων συνοδὸν κλητῆρα τοῦ Δημαρχείου, δοθέντα μοι ὑπὸ
 τοῦ Δημάρχου. Καθ' ὁδὸν συνήντησα πολλοὺς ἑλληνοφώνους
 ἐργατικῆς τάξεως ἀνθρώπους, μεθ' ὧν ἄσμένως διαλεγόμε-
 νος ἑλληνιστὶ ἐμάνθανον τὰ κατὰ τὴν καθόλου κατάστασιν
 αὐτῶν. Πλὴν τῶν καθ' ὁδὸν λαλούντων ἑλληνιστὶ διαβατῶν
 ἤκουον καὶ ἐν ταῖς παρακειμένοις ἀγροῖς γυναῖκας, ἐργαζο-
 μένας τὴν γῆν, ψαλλούσας ἔσμηα ἑλληνικὰ μετὰ μελαγ-
 χολικῆς μελωδίας, ὧν μόνον λέξεις τινὰς ἠδυνάμην νὰ
 νοήσω. Εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Ἑλλη-
 νοφώνων τούτων ἔδουσι μόνον ἑλληνιστὶ μόνον δὲ αἱ τυγ-
 χάνουσαι παιδεύσεως γινώσκουσιν ἔσμηα ἰταλικά. Καθό-
 λου δὲ τῶν γυναικῶν ἡ μόνῃ γλῶσσαι εἶνε ἡ ἑλληνικὴ. Ἐξ
 ἀνάγκης δὲ ἐνίοτε λαλοῦσιν ἰταλιστὶ πρὸς ἰταλοφώνους,
 ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἀμροτέρων τῶν γλωσσῶν ποιοῦνται χρῆσιν.
 Μετὰ πορείαν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας ἀρικόμεθα εἰς Μάρ-
 τανον . . . Μικρὸν προχωρήσας βλέπω ῥακένδυτον νήπιον ἐν
 μέσῳ τῆς ὁδοῦ, γοερῶς κλαῖον. Τί κλαίεις; λέγω πρὸς
 αὐτό, —Κλαίει, κλαίει, πάντα κλαίει τὸ ἀνόητο, —λέγει
 τις πρεσβῦτις, γυνὴ παρὰ τὴν ἐγγύς θύραν οἰκίας τινὸς
 ἰσταμένη μετὰ καθρωτάτης ἑλληνικῆς προφορᾶς. Ἐρριψα
 δύο σολδιά διὰ νὰ κατακλύσω τὸν κλαυθμὸν τοῦ παιδός,
 ἤκουσα δὲ τότε ἄλλην τινὰ γυναῖκα, λέγουσαν. «Δὲ λείεις
 ἀνόητε ἕνα γκράτσια διὰ τὸ ριγᾶλο ποῦ σοῦδωκε;»

Ἡ ἐν Μαρτάνῳ ἐπὶ πολλὰς ὥρας διαμονή μου μοι ὑπῆρ-
 ξεν ἰκανῶς διδασκτικὴ καὶ ὡς πρὸς τὰ τοῦ βίου αὐτῶν. Ἐν
 Μαρτάνῳ εὗρον ὁδοὺς Κωνσταντίνου καὶ Ἀγίας Σοφίας,
 ἔχνη πάντως Βυζαντινῶν ἀναμνήσεων.

36 Ἡ ἄγκυρα τῆς εὐτυχίας.

α'. Γνωθὶ σαυτὸν.

Ὅτε νέος ὢν, ἐσπούδαζον ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου μου, ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου, ὅτι ὑπῆρχόν ποτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἄνδρες ἐπωνομασθέντες σοφοί. Ἡ ἐπωνυμία αὐτῆ, ἂν καὶ ἤμην μικρός, μοὶ ἤρρεσεν ὑπερβαλλόντως.

«Καὶ τί ἀπαιτεῖται, ἠρώτησα εὐθύς, ἵνα γείνη τις ἄξιος τοῦ ἐνδόξου τούτου τίτλου; Μήπως ἀπαιτῆται εὐγένεια γεννήσεως; μήπως ἀπικιτῶνται πλούτη μεγάλα;» — «Οὐχί» μοὶ ἀπεκρίθησαν. «Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι, ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν ἐξ εὐγενῶν καταγωγὴν καὶ εἰς τὰ μεγάλα πλούτη αὐτῶν, μένουσι συνήθως ἄστοροι καὶ ἀπικίδευτοι. ἐπαιρόμενοι δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περιφρονοῦντες καταντῶσιν οὐχὶ οἱ σοφώτεροι ἀλλ' οἱ ἀνοητότεροι τῆς κοινωνίας».

— Τί λοιπὸν ἀπαιτεῖται ἵνα γείνη τις σοφός; Τότε ὁ διδάσκαλος ἀπεκρίθη ὅτι τῶν ἀρχαίων τις σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶπεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς σοφία συνίσταται εἰς τὸ **Γνωθὶ σαυτὸν**. διότι μόνον, ὅταν γνωρίσῃ τις ἑαυτὸν, ἀποκτᾷ φρόνησιν καὶ καθίσταται εὐτυχής· διὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἕλληνες ἐνεχάραξαν χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ **Γνωθὶ σαυτὸν** ὡς τὸ ἀνγκαιότερον πάντων τῶν παραγγελμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ γνωρίσω ἑμαυτὸν μοὶ ἐφάνη εὐκολώτατον, ἀπεράσιστα νὰ γείνω καὶ ἐγὼ σοφός.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε τόσον εὐκόλον», μοὶ εἶπον τὸ **Γνωθὶ σαυτὸν** ὅσον σὺ νομίζεις· δὲν πρόκειται διὰ τοῦ Γνωθὶ σαυτὸν νὰ γνωρίσῃς τὸν ἐξωτερικὸν σου Σίμωνα, τὸν ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις σου, ἀλλὰ τὸν ἐσωτερικὸν σου Σίμωνα, δηλαδὴ τὴν ψυχὴν σου, τὰς ἠθικάς σου ἐλλείψεις,

τάς ψυχικάς σου κακίας· γνωρίζων δὲ ταύτας, νὰ διορθώσης αὐτάς. Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν εἶνε πολὺ εὐκόλος. Πόσοι ἀσχημότατοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἂν καὶ καθ' ἡμέραν βλέπωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐν κατόπτρῳ, νομίζουσι ὅτι εἶνε χαριέστατοι καὶ ὠραιότατοι! Πόσοι γονεῖς δὲν βλέπουσιν οὔτε τὰ φυσικά οὔτε τὰ ἠθικά τῶν τέκνων αὐτῶν ἐλαττώματα, ἅτινα πᾶς ἄλλος εὐκόλως διακρίνει! Ἄλλ' ἐὰν ἡ φιλαυτία τυρλώνῃ ἡμᾶς τόσον, ὥστε μηδὲ τὰ φυσικά ἡμῶν ἐλαττώματα νὰ βλέπωμεν, φαντάσθητι, φίλε Σίμων, πόσον δυσκολώτερον θὰ εἶνε τὸ νὰ γνωρίσης καὶ ὁμολογήσης εἰς σεαυτὸν τὰ ἠθικά σου ἐλαττώματα! Πολλῷ εὐκολώτερον εἶνε νὰ μάθῃ τις πόσον ὁ ἥλιος ἀπέχει τῆς γῆς καὶ ἡ γῆ τῆς σελήνης ἢ νὰ γνωρίσῃ ἀληθῶς ἐαυτόν».

Αἱ δυσκολίαι ὅμως αὗται δὲν μὲ ἐπτόησαν. Ἦρχισα λοιπὸν νὰ σπουδάζω ἐμαυτὸν καὶ ἐξετάζω μετὰ προσοχῆς, ὅπως γνωρίσω αὐτόν.

Ἄλλ' ἐν τῷ ἔργῳ μου τούτῳ εὗρον εὐθὺς δυσκολίας, ἅς δὲν περιέμενον. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ φιλαυτία καὶ ὁ ἐγωϊσμός ἐπεσκότιζον τὸν νοῦν μου, ὥστε δὲν ἔβλεπον ἐν ἐμαυτῷ εἰμὴ προτερήματα, οὐδὲν δὲ ἐλάττωμα εὔρισκον. Βεημηδὸν ὅμως ἤρχισα νὰ διακρίνω μικρὰ τινα ἐλαττώματα καὶ κακίας· ἀλλ' ὁ νοῦς μού νικώμενος ὑπὸ τῆς φιλαυτίας, εὔρισκέ τινας δικαιολογίας τῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν μου. Ὅτε δὲ προυχώρησα εἰς τὸ ἔργον μου καὶ ἐζηκολούθησα μετ' ἐπιμονῆς τὴν σπουδὴν μου, ἤρχισεν ὁ μὲν νοῦς νὰ ὑπερισχύῃ, ἡ δὲ φιλαυτία νὰ ὑποχωρῇ· τότε δὲ καθ' ἡμέραν ἀνεκάλυπτον εἰς ἐμαυτὸν ἰδέαν τινα ἐσφαλμένην, ἠθικόν τι ἐλάττωμα καὶ νέαν ἔλλειψιν, ἀδυναμίαν ἢ κακίαν.

Αἱ δυσάρεστοι αὗται ἀνεκαλύψεις κατ' ἀρχὰς μοὶ ἦσαν πολὺ ἐνοχλητικαί, τραυματίζουσαι τὴν φιλαυτίαν καὶ φιλο-

τιμίαν μου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ ἔργον μου κατέστη καὶ εὐκολον καὶ εὐάρεστον, διότι ἀνακαλύπτων ἐλάττωμά τι καὶ ἐκριζῶν αὐτὸ ἐκ τῆς ψυχῆς μου, ἡσθάνομην ἀνάπαυσιν καὶ ἡδονὴν γλυκυτάτην.

Θέλω δὲ ἐκθέσθαι εὐθὺς τὰς κυριωτέρας παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, εἰς ἃς ἡ ἐξέτασις ἐμαυτοῦ μὲ ὠδήγησεν, ὅπως δι' αὐτῶν εὐκολυνθῆτε εἰς τὸ ἔργον ὑμῶν, ἂν ποτε ἐπιθυμήσητε ν' ἀποκτήσητε σοφίαν. Οὕτω δὲ θὰ φέρω ὑμᾶς ἐπὶ τῶν ὤμων μου μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ ἔχοντες δὲ τοὺς πόδας ἀκαταπανήτους, θὰ δυναθῆτε τότε εὐκόλως νὰ προχωρήσητε περικιτέρω, διότι ἡ ὁδὸς τοῦ «Γνωθὶ σαυτὸν» εἶνε μακρὰ καὶ ἐπίπονος, ὀλίγοι δὲ εἶνε οἱ εὐτυχεῖς θνητοί, οἵνες ἐπλησίασαν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς.

β'. Μετριότης εἰς τὸς ἐπιθυμίας.

Ἐξετάζων ἐμαυτόν, τὸ πρῶτον ἐλάττωμα, ὅπερ ἀνεκάλυψα, ἦτο μικρὸς σπινθὴρ κενοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας. Ἄν ἐγκαιρῶς δὲν ἀνεκάλυπτον καὶ δὲν ἔσθονον τὸν σπινθῆρα τοῦτον, ἴσως ἤθελε προξενήσῃ φλόγα καὶ πυρκαϊάν, ἣτις καὶ ἐμὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους μετ' ἐμοῦ ἔθελε κατακαύσῃ. Ἐπειδὴ ἐν τῷ σχολείῳ διεκρινόμην μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν μου, ἐν δὲ ταῖς ἐξετάσεσιν ἐφαίνομην μεταξὺ τῶν ἀρίστων, μοὶ ἐγεννήθη ἀνεπαισθήτως ἡ ἰδέα, ὅτι δύναμαι νὰ γείνω ἀνὴρ μέγας καὶ ἔξοχος καὶ νὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλων ὡς ἐπίσκοπος, στρατηγὸς ἢ ὑπουργός. Ὅστις φορεῖ κίτρινα δίοπτρα, βλέπει χρυσοῦ τὰ χάλκινα νομίσματα· ὅστις δὲ φορεῖ τὰ δίοπτρα τῆς κενοδοξίας καὶ φιλαυτίας, ἐαυτὸν μὲν βλέπει χρυσοῦν, τοὺς δὲ ἄλλους χαλκίνοους. Ἀλλὰ περυσθεῖς ἐν τινὶ ἐπισημῷ τελετῇ, παρατήρησα ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οἱ λαμπρὰ ἐστολισμένοι ὑπ' ἄλληλοι, πλεῖστοι δὲ οἱ ἀπλοῦ πο-

λιτται. Τότε ἐνόησα ὅτι ἡ κοινωνία ὁμοιάζει πρὸς πυραμίδα, εἰς τὴν στενὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ὕψηλαί τινες θέσεις, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγα, αἵτινες εἶνε στενόχωροι καὶ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτάς, καὶ ὅτι δυσκόλως δύναται τις ν' ἀναβῆ εἰς τὰς ὕψηλὰς ταύτας θέσεις, ἐξ ὧν ὁμως εὐκόλως δύναται νὰ πέσῃ καὶ συντριβῆ. Ἄλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ βᾶσει τῆς πυραμίδος ὑπάρχει τόπος εὐρύχωρος, ἕκαστος δὲ δύναται ἐκεῖ νὰ ἐκτείνῃ καὶ νὰ κινήσῃ ἐλευθέρως τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἐργαζόμενος νὰ ζήσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐν ἀνέσει. «ὦ φίλε Σίμων» εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, «στεῖλον εἰς κόρακας τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοπροωτίαν σου· θέλων νὰ πηδήσῃς ὕψηλά, κινδυνεύεις νὰ πέσῃς καὶ νὰ συντρίψῃς τὴν κεφαλήν σου». Αἱ σκέψεις αὗται ἔσβυσαν αὐθὺς τὸν σπισθῆρα τῆς κενοδοξίας καὶ μ' ἐπείσαν ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσω τὸ πατοικόν μου ἐπάγγελμα.

Ἴδού τὸ πρῶτον βῆμά μου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας, «Μετριότης ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις μου»· εὐχαρίστως δὲ ἔμαθόν ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων συνεβούλευον τὸ «Μηδὲν ἄγαν» καὶ τὸ «Πᾶν μέτρον ἄριστον».

γ'. Ἀπερισκεψία.

Πικρετήρησα ἀκολουθῶς, ἐξετάζων ἐμαυτόν, ὅτι σχεδὸν πᾶν δυσάρεστον ὕπερ εἰς ἐμαυτόν ἢ εἰς ἄλλους προϋξένουν, προήρχετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας μου. Ὅσάκις ἔκρινον ἐσφαλμένως περὶ ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων, ὅσάκις ἔλεγον ἢ ἔπραττόν τι ἀπρεπὲς ἢ ἐπιζήμιον, πικρετήρουν ὅτι δὲν εἶχον σκερθῆ ἄρκούντως ὠρίμως πρὶν κρίνω, πρὶν ὁμιλήσω ἢ πρὶν ἐνεργήσω. Συνεπέρκανα λοιπόν, ὅτι ὁ ἀπερίσκεπτος δὲν δύναται ποτε ν' ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν σοφοῦ, καὶ ὅτι, ἵνα γείνη τις ἄξιος τῆς ἐπωνυμίας ταύτης,

ἀπαιτεῖται νὰ σκέπτηται ὠρίμως ἄνευ σπουδῆς, νὰ συλλογίζηται καὶ προβλέπη πάσας τὰς ἐνδεχομένας συνεπειὰς τῶν πράξεων αὐτοῦ, νὰ συμβουλευῆται δὲ καὶ τὸν νοῦν ἄλλων φρονίμων πρὶν εἶπη ἢ ἐνεργήσῃ τι. Εὐχαρίστως δὲ ἐπληροφοροῦνθην, ὅτι τὰ αὐτὰ συνεβούλευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, λέγοντες—Νόει καὶ προῦτε—Τὸν νοῦν ἡγεμόνα ποιοῦ—Σοφοῖς χρεῖ—Μίσει τὸ ταχὺ λέγειν—Βία μὴ δὲν προῦτεν—Προῦτε ἀμετανοήτως.

δ'. Οἰκονομία χρόνου.

Ὅτε πρωῖαν τινὰ ἐξυπνήσας ἀντὶ νὰ πηδῆσω εὐθύς ἐκ τῆς κλίνης μου, ἔμενον ἐν αὐτῇ ὀλοκλήρον περίπου ὥραν, ὀκνῶν καὶ κυλιόμενος, ὑπελόγισα διὰ τῶν μικρῶν μου ἀριθμητικῶν γνώσεων, ὅτι, δαπανῶν τοιουτοτρόπως μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην πρωῖαν, ἐντὸς ἔτους ἀπέβαλλον τριάκοντα ὀλοκλήρους ἐργασίμους ἡμέρας.

Πόσον δυστυχῆς, εἶπον τότε κατ' ἐμυτόν, θὰ ἦμην, εἰάν καθ' ἑκάστον ἔτος τῆς ζωῆς μου ἔμενον ἀσθενῆς καὶ κλινῆρης τριάκοντα ὀλοκλήρους ἡμέρας ἄνευ ἐργασίας, ἄνευ ὠφελείας καὶ δαπανῶν ἐκ τῆς παρακκαταθήκης! Διατί λοιπὸν ν' ἀποβάλλω τόσον πολύτιμον καιρὸν; Ἐκτοτε ἄμα ἀκούων τὴν πρωῖαν τὸν ἀλέκτορα ρωνοῦντα, καταλείπω τὴν κλίνην μου.

Ἐσκέφθην δὲ ὅτι αἱ ὧραι εἶνε τὸ νόμισμα τῆς ἡμέρας, αἱ δὲ ἡμέραι τὸ νόμισμα τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ὁ καιρὸς, ὅστις παρῆλθε, δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Ἄς μὴ ἀνέχωμαι λοιπὸν, εἶπον νὰ παρέρχωνται ἀνωρελῶς αἱ ἡμέραι, αἱ ὧραι, αἱ στιγμαί μου, ἄς μὴ στερῶμαι τὸ πολύτιμον τοῦτο νόμισμα. Ὁ καιρὸς παρερχόμενος ἀνωρελῶς, δὲν ἀπολείπει εἰμὴ ἀνθρώπους ὀκνηροῦς, κακοήθεις καὶ δυστυχεῖς. Ἴδού καὶ ἄλλο

βῆμα πρὸς τὴν φρόνησιν, ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου, κατὰ δὲ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς «Χρόνου Φεΐδου»· διότι, κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Θεόφραστον, «Ἡ μεγίστη πασῶν τῶν ἀσωτειῶν εἶνε ἡ ἀσωτεία τοῦ χρόνου».

ε'. Τάξις.

Κατ' ἀρχὰς συνήθιζον νὰ μὴ δαπανῶ τὸν καιρὸν μου εἰς τὴν διάταξιν τῶν πραγμάτων μου, ἀλλὰ ν' ἀφίνω αὐτὰ ἐν ἀταξίᾳ καὶ ὅπου τύχη· παρετήρησα ὅμως ὅτι, ἵνα ἀνεύρω κατόπιν τὰ πράγματα, ἅτινα δὲν ἐγνώριζον ποῦ ἔθεσα, ἐδαπάνων πολλῶ πλείω χρόνον ἢ ὅσον ἤθελον δαπανήσῃ, ἵνα τακτοποιήσω αὐτὰ ἐξ ἀρχῆς. Ἐδιδάχθην λοιπὸν ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου, τοῦ ματαίου κόπου καὶ τῆς δυσαρρεσκείας, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχω προσδιωρισμένον τόπον δι' ἕκαστον πρᾶγμα καὶ νὰ τάττω ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ τόπῳ. Παρετήρησα προσέτι, ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου ἀπαιτεῖται νὰ πράττω τὰ πάντα ἐν καιρῷ καὶ ὅτι ἡ ἀταξία περὶ τὴν ἐργασίαν διπλασιάζει τὸν κόπον καὶ φθείρει ματαίως τὸν πολυτίμον χρόνον. Συνεπέρανα λοιπὸν, ὅτι πᾶν πρᾶγμα πρέπει νὰ γίνηται καὶ νὰ τίθηται ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ.

ς'. Παρηγορία τοῦ πτωχοῦ.

Βλέπων κατ' ἀρχὰς ἀφ' ἐνὸς μὲν τοὺς πλουσίους ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἐμὴν πτωχείαν, ἐμελαγχόλουν καὶ ἐλυπούμην· ἀλλ' ἐξετάζων ἐπληροφόρηθην, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἕκαστος, εἴτε πλούσιος εἶνε εἴτε πτωχός, ἔχει πόνον τινὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ὅστις βασανίζει αὐτόν· ἔμαθον μάλιστα ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ πόνοι τῶν πλουσίων εἶνε πολλῶ ὀδυνηρότεροι τῶν πόνων τῶν πτωχῶν, διότι καὶ ἡ υἰγεία αὐτῶν

εἶνε χείρων καὶ αἱ ἀνάγκαι περισσότεραι, καὶ αἱ ἐπιθυμίαι ἀτελεύτεραι· ἐβεβαιοώθη ἐπομένως, ὅτι πᾶν ὅ,τι λάμπει δὲν εἶνε χρυσίον, καὶ ὅτι πᾶς ὅστις μακρόθεν φαίνεται εὐτυχῆς δὲν εἶνε τοιοῦτος, ἐὰν ἐκ τοῦ πλησίον ἐξετάσῃς αὐτόν.

Παρηγορήθη λοιπὸν καὶ ἐξηκολούθησα ἐργαζόμενος πάντοτε τιμίως καὶ ἐπιμελῶς, οἰκονομῶν καλῶς τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας μου κέρδη καὶ ζῶν λιτῶς καὶ σωφρόνως. Συλλογιζόμενος δὲ ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι πολλῶ πτωχότεροι ἐμοῦ, καὶ ἄλλοι πολλῶ πλουσιώτεροι τῶν πλουσίων, οὓς ἀνοήτως ἐζήλουν, ἐζήτα πάντοτε εὐτυχῆς καὶ εὐχαριστημένος ἐν ἧ καταστάσει εὐρισκόμενος, ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἑλληνοῦ Ἰσοκράτους : «στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτηε δὲ τὰ βελτίω».

ζ'. Γενναιότης καὶ ἐπιμονή.

Παρητήρησα προσέτι ὅτι πολλὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων, ἅτινα ὀρίμως ἐσκέρθη καὶ κατορθωτὰ καὶ ὀφελιμώτατα ἔκριον, δὲν ἐτόλμησα νὰ πραγματοποιήσω, ῥοβηθεὶς ἐνδεχόμενα ἐμπόδια καὶ δυσκολίας. Ἐσκέρθη λοιπὸν ὅτι ἡ γενναιότης δὲν εἶνε ἀναγκαία μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἵνα δι' αὐτῆς νικᾷ τὰς παρουσκίζόμενας ἐν ταῖς ἐντίμοις καὶ ὀφελίμοις ἐπιχειρήσεσι δυσκολίας.

Ἄλλὰ πολλοὶ μὲν ἄρχονται ἔργων, ὀλίγοι δὲ τελειοῦσιν αὐτά, ἐνῶ ἡ ἀρχὴ εἶνε τὸ δυσκολώτερον, τὸ δὲ τέλος τὸ εὐαρεττότερον μέρος τοῦ ἔργου. Ὅθεν, εἶπον κατ' ἐμᾶυτόν, ἐκτὸς τῆς γενναιότητος ἀπαιτεῖται καὶ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος θέλησις, ἵνα ἀντιπυλαίῃ τις καὶ καταβάλλῃ τὰς δυσκολίας καὶ τὰ παρεμπύπτοντα ἐν τῇ ἐκτελέσει ἐπιχειρήσεως τινος ἐμπόδια. Εἶνε τῶ ὄντι ἀροσύνῃ ν' ἀροτριάζῃ τις τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ σπεῖρῃ αὐτόν, ἢ νὰ σπεῖρῃ μὲν αὐτόν ἀλλὰ νὰ μὴ θερίσῃ.

Παρετήρησα ὅτι, ἐὰν ἡ ὄρις δὲν ἐπιφάσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, νεοτσοὶ οὐδέποτε ἐκκολάπτονται. **Ἐπιμονὴ** λοιπὸν, ἐρώνησα καὶ **σταθερὰ θέλησις**? Ἡ σταθερὰ θέλησις εἶνε τῷ ὄντι ὁ δυνατώτερος μοχλὸς παντὸς ἔργου· διὰ ταύτης ἠδυνήθηεν νὰ ἐννοήσω πράγματα, ἅτινα κατὰ πρῶτον μαι ἐραίνοντο ἀκατάληπτα, καὶ νὰ ἐκτελέσω ἔργα, ἅτινα ἐνόμιζον δύσκολον νὰ ἐκτελεσθῶσιν.

Ἴδου λοιπὸν καὶ ἄλλο βῆμα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας: «ὡς θέλωμεν, καὶ ὡς θέλωμεν σταθερῶς καὶ ἐπιμόνως, καὶ τότε αἱ δυσκολίαι ἐκλείπουσιν καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τελεσφοροῦσιν». Αἱ δυσκολίαι ἄς μὴ ἀμβλύνωσιν, ἀλλ' ἄς ὀξύνωσιν τὴν θέλησιν ἡμῶν, καθὼς ἡ ἀντίστασις τῆς ἀκόντης ὀξύνει τὴν μάχαιραν.

η'. Ὑπομονὴ καὶ ἐλπίς.

Ἐὰν ἡ Ἐπιμονὴ εἶνε ἀναγκαία, ἵνα ἀντιπαλαιώμεν πρὸς τὰς δυσκολίας, ἀναγκαιοτάτη εἶνε καὶ ἡ ὑπομονή, ἵνα ὑποφέρωμεν ἡσύχως καὶ ἀταράχως τὰς ἀποτυχίας καὶ δυστυχίας.

Ὅταν ὑπάρχῃ μὲν ἄνεμος, ἀλλ' εἶνε ἐναντίος, διὰ τῆς ἐπιμονῆς δυνάμεθα παρεκκλίνοντες νὰ προαγάγωμεν τὸ πλοῖον· ἀλλ' ὅταν ὑπάρχῃ γαλήνη καὶ πλήρης γηνεμιά, τὸ πλοῖον μένη ἀκίνητον, εἰς μάτην ἀγκυρακοῦμεν· ἀπαιτεῖται τότε ὑπομονή, μέχρις οὗ πνεύσῃ οὐριος ἄνεμος.

Διὰ τῆς ὑπομονῆς μετριάζομεν τὴν ἀποτυχίαν ἢ δυστυχίαν ἡμῶν, ἐνῶ διὰ τῆς ἀνυπομονητικῆς διπλασιάζομεν τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν λύπην ἡμῶν.

Ὁ ἀνυπόμονος ἵππος, ὅστις, μὴ υποφέρων τὸ φορτίον αὐτοῦ, τινάσσει αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὄμων αὐτοῦ, ἵνα ἐλευθερωθῇ τοῦ βάρους, κατὰστρέφει τὴν ἰσορροπίαν τοῦ φορτίου καὶ ἀνοήτως τραυματίζει τὴν ῥάχιν αὐτοῦ.

Ἡ ὑπομονὴ εἶνε θυγάτηρ τῆς δυνάμεως καὶ μήτηρ τῆς ἐλπίδος. Ἡ δὲ ἐλπὶς εἶνε ἡ παρηγορία καὶ τὸ καταρύγιον εἰς τὰς πικρίας τῆς παρούσης ζωῆς· εἶνε ἀκτὶς φωτὸς ἐν τῷ σκοτεινῷ· σανὶς ἐν τῷ ναυαγίῳ· φωνὴ ἀνθρωπίνῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀνάμνησις φίλου ἐν τῇ δυστυχίᾳ· μειδίαμα τέκνου ἀγωνιῶντος· ἐπίκλησις τοῦ δικαίου καὶ πολυευσπλάγγχου Θεοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

Ἡ ἐλπὶς ἡ ἀναγκαιοτάτη αὕτη σύντροφος τῶν δυστυχούντων, δικαίως κατελογίσθη μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀρετῶν, αἵτινες πρέπει νὰ στολιζῶσι πάντα ἀληθῆ Χριστιανόν. Αἱ χριστιανικαὶ δὲ αὗται ἀρεταὶ εἶνε τρεῖς : ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπὶς.

Ἰδοὺ, φίλοι μου, ἐν περιλήψει ὅσα μ' ἐδίδαξεν ἡ πολυχρόνιος πεῖρά μου καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ἐμοῦ ἐσωτερικοῦ. Ὡρελήθητε ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξακολουθήσατε καὶ ὑμεῖς σπουδάζοντες πάντοτε ἑαυτοὺς καὶ διορθοῦντες τὰ ἐλαττώματα ὑμῶν, ἵν' ἀποκτήσητε οὕτω τὴν πολύτιμον ἀγκυραν τῆς εὐτυχίας ἧτοι τὴν **φρόνησιν**.

37. Καθίκοντα πρὸς τὸ σῶμα ἡμῶν.

Τὸ σῶμα ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη ἐκδηλοῖ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις κρίνεται ἄξιον ἰδιαιτέρας μερίμνης. Καὶ ἡ μέριμνα αὕτη φρίνεται ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τὸ σῶμα δὲν εἶνε ὀργανισμὸς ἀπλοῦς. Ἐχει τόσας λεπτομερείας καὶ τόσας λεπτότητας, ὥστε προκαλεῖ ἀληθῆ θαυμασμόν· ἀλλ' εἶνε καὶ τόσον εὐθραυστον ὡς ἐκ τῆς λεπτότητος τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ὥστε προκαλεῖ πολλὴν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν περιποίησιν. Ὁ ἀνθρώπινος

ὀργανισμὸς εἶνε πολὺπλοκὸς μηχανή. Ἐρ' ὅσον ἐργάζεται καὶ κινεῖται εἶνε φυσικὸν ὅτι ὑφίσταται ἀπώλειαν καὶ φθοράν. Καὶ τὰς ἀπωλείας ταύτας καὶ τὴν φθορὰν ἀντικαθιστᾷ καὶ ἐπανορθοῖ τὸ δι' ὅλου τοῦ σώματος διαρρέον αἷμα. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶνε αὐθύπκροτον συστατικόν· καὶ τοῦτο παρασκευάζεται ἐν αὐτῷ τῷ ὀργανισμῷ ἐξ οὐσιῶν, αἷτινες ἐξωθεν εἰσάγονται εἰς αὐτόν. Καὶ οὐταίαι πρῶται τοιαῦται εἶνε αἱ τροφαὶ καὶ ὁ ἀήρ. Λοιπὸν ταύτας τὰς ὕλας καθήκον ἔχουμεν νὰ εἰσάγωμεν κανονικῶς καὶ ἐπιμελῶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν, διὰ νὰ διατηρῶμεν πάντοτε ἐν καλῇ καταστάσει τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Ἐχων ὁ ἄνθρωπος ρωιὴν φυσικὴν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ αἰσθήματα τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, καλεῖται ὑπ' αὐτῶν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τῆς διατροφῆς τοῦ σώματος. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκλέγει τὰ κατάλληλα ποτὰ καὶ τρόφιμα, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπανορθώσῃ τὰς γενομένης φθορὰς καὶ τὰς συμβάσας ζημίας. Μικταὶ τροφαί, ζωϊκαὶ καὶ φυτικά, καὶ μᾶλλον φυτικά ἢ ζωϊκαί, εἶνε αἱ προσιδιάζουσαι πρὸς τὰς κλιματικὰς ἡμῶν ἀνάγκας εἰς θρέψιν ἡμῶν. Καὶ ἡ Ἐκκλησία μεριμνῶσα περὶ τῶν τέκνων αὐτῆς συνέστησε τοιαύτην δίαιταν, ὥστε διὰ τῶν νηστειῶν τῶν εἰς ὄλον τὸ ἔτος ἐγκρατεσπεκρμένων καθιερωτῶν τὴν μικτὴν τροφήν, ὡς κανόνα τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν αὐτῆς. Καὶ ὄντως τροφαὶ οὕτω μικταὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν τελειότεραν θρέψιν τοῦ σώματος.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τροφῶν ἀναγκαῖος πρὸς συντήρησιν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος εἶνε καὶ ὁ ἀήρ. Τὸν ἀέρα ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ καθαρὸν, διὰ νὰ εἰσπνέῃ αὐτόν ἔχοντα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς αὐτόν. Ὁ ἀήρ ὁ ὀποιος περικλείεται ἐντὸς μέρους ἔνθα πολλοὶ διαμένουσιν ἄνθρωποι, εἶνε ἀήρ πεπυκνωμένος ὑπὸ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ διὰ τοῦτο

είνε ἀπὸ ὄχι μόνον ἄχρηστος ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ ἀνεκπνοὴ διεξάγεται διὰ τῶν πνευμόνων καὶ διὰ τοῦ δέρματος ἡμῶν, τὸ ὅποιον εἶνε πορώδες. Καὶ τὸ δέριμα λοιπὸν ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιμελῆται καὶ νὰ φροντίζῃ ὥστε οἱ πόροι αὐτοῦ νὰ μένωσιν ἀνοικτοὶ καὶ ἐλεύθεροι πρὸς πρόσληψιν τῶν ἀναγκαζίων διὰ τὴν ὑγείαν στοιχείων, ἐξαγωγὴν δὲ τῶν μὴ καλῶν καὶ ἐντελῶς ἀχρήστων. Λοιπὸν συχνὰ ἐπιβάλλονται λοιπὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ κινήσεις τακτικαὶ καὶ ρυθμιτικαὶ πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ δέρματος εἰς τὴν ἔδῃον διαπνοὴν λεγομένην.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅπως καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὰ ζῷα εἶνε ἀληθὴς πηγὴ ζωῆς. Καὶ τὸν ἥλιον λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ ἀρθρον καὶ ἐν τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διαμονῇ, καὶ ἐν τοῖς περιπάτοις, διότι τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης αὐτοῦ συντελοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν εὐεξίαν καὶ προσδίδουσι ζωὴν καὶ δύναμιν.

Τοιῦται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς αἱ ὑπερχειρώσεις, ἃς ἔχει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ σῶμα αὐτοῦ. Το καθήκον τὸ ὅποιον ἔχει ὁ Χριστιανὸς νὰ περιποιῆται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἵνα παρέχῃ τοῦτο εἰς τὴν ψυχὴν ὄργανον εὐχρηστον καὶ ἰσχυρόν, ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀγάπης τὴν ὅποιαν ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς ἑαυτὸν. Πάντας τοὺς ὑγιεινοὺς κανόνας ὀφείλει νὰ μελετᾷ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ ὁ ἄνθρωπος, ἔχων πάντοτε ὑπὸ ὄψιν ὅτι ὅταν τὸ σῶμα δὲν εἶνε ἀρκούντως ἰσχυρόν, ὥστε νὰ ἐκτελεῶνται τὰ θελήματα τῆς ψυχῆς, δὲν δύναται νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ ὁ προορισμὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅστις εἶνε ἡ τελειοποίησις ἡμῶν ἐπὶ ἀγαθῶ μὲν τοῦ πλησίον πρὸς δόξαν δὲ τοῦ Θεοῦ.

38. Περί νηστείας.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπεκύρωσε καὶ ἐβεβαίω-
ωτε διὰ τοῦ Θείου αὐτοῦ προαδείγματος τὴν νενομοθετημέ-
νην καὶ γνωστὴν καὶ ἐνεργουμένην τῆς νηστείας ἐντολήν,
νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα
(Ματθ. δ'. 2)· ἐξελέγξας δὲ καὶ τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς ἀνω-
ρελῶς νηστεύοντας, ἐδίδαξε τὸν τρόπον, δι' οὗ γίνεται ἡ
εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ νηστεία. . . .

Ἄλλ' ἡμεῖς, ὅταν νηστεύωμεν, τότε ἄνω κάτω φέρομεν
γῆν καὶ θάλασσαν· τὴν γῆν, ἵνα συνάξωμεν σπέρματα, καρ-
πούς, ὀπώρας, ἀρώματα, καὶ ὅσα ἄλλα ρύει ἐδώδιμα· τὴν
θάλασσαν, ἵνα εὕρωμεν ὀστρακόδερμα, μαλάκια, κοιλίας,
ἐχίνους καὶ ὅσα ἄλλα ἐν αὐτῇ ζωῦρια εἰς τὴν γεῦσιν δεκτά·
ἐτοιμάζομεν βρώματα ξηρά, ἀλμυρά, ὀξεῖα, γλυκὰ, διὰ δὲ
τῆς τούτων ἀναμίξεως καὶ κράσεως κατασκευάζομεν τροφὰς
πολλὰς καὶ πολυποικίλους, ἐλάφιον, οἶνον, μέλιτι, ἀρώμασι
κατηρτισμένας, δι' αὐτῶν δὲ γεμίζομεν τὴν τράπεζαν περισ-
σότερον, ἢ ὅταν κρεωφαγῶμεν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τοιαῦται τρο-
φαὶ ἐρεθίζουσι τὴν ὄρεξιν, τρώγομεν καὶ πίνομεν ὑπὲρ τὸ μέ-
τρον, μετὰ δὲ ταῦτα πειθόμεθα ὅτι νηστεύομεν. Ἡ τοιαύτη
νηστεία ἀληθῶς βλάπτει, διότι αἱ προσηρημέναί τροφαὶ εἰσι
δύσπεπτοι, κακόχυμοι, ρλογεραὶ· ἐξ αὐτῶν δὲ γίνονται γυ-
μοὶ ἄπεπτοι, δύσκρατοι, ἀλμυροί, ὀξεῖς, ἐξ αὐτῶν δὲ δυσπε-
ψαί, κακόχυμιαί, ἀλμυρὰ ρλέγματα, καὶ λοιπά.

Ἄλλὰ τίς ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὅτι ἡ τοιαύτη πολυποικιλία
τῶν τροφῶν καὶ ἡ πολυφαγία ἐστὶ νηστεία; ποῦ ἀνέγνωσαν
ἢ ἤκουσαν ὅτι, ὅστις ἀπέχει κρέατος καὶ ὀψαρίων ἐκεῖνος
νηστεύει, κἂν τρώγῃ ἄλλα πολλὰ καὶ πολυποικίλια βρώματα;
Ἄλλο πράγμα ἐστὶν ἡ νηστεία, καὶ ἄλλο ἡ ποικιλοφαγία.
Ἄλλο πράγμα ἐστὶν ἡ νηστεία, καὶ ἄλλο ἡ πολυφαγία. Νη-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στεία ἐστὶν ἡ πικτελής ἀραγία, ἢ ἡ μονοραγία καὶ ξηροραγία. Ὅταν ἀπὸ πρωΐας ἕως ἐσπέρας οὐδὲν τρώγῃς, τότε νηστεύεις· ὅταν οὐδὲν ἕτερον τρώγῃς εἰμὴ ἓν εἶδος τροφῆς, ἄρτον ἢ λάχανον, ἢ ὀπώρας, ἢ ὄσπριον, καὶ τοῦτο χωρὶς ἀρτομάτων, τότε νηστεύεις· ἡ τοιαύτη δὲ νηστεία οὐ μόνον κατ' οὐδέναν τρόπον βλάπτει, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ὠφελεῖ. Οἱ ἀσκηταὶ καὶ οἱ ἐρημιῖται τοιαύτην νηστείαν πάντοτε νηστεύουσι, καὶ ὅμως ὑγιεῖς εἰσι, καὶ μακρόβιοι γίνονται· ἡ τοιαύτη νηστεία ἐστὶ δίκαια πολλὰ ὠφέλιμος· οἱ δὲ σοφοὶ ἰατροὶ εἰς αὐτὴν μᾶλλον ἢ εἰς τὰ φάρμακα ἐλπίζουσι, δι' αὐτῆς πάμπαν πολλὰ θεραπεύουσιν ἀρρωστήματα.

Ναί, λέγετε, ἀληθῶς· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ τρώγῃ τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἀκολούθως τοιαύτας τροφάς; μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας τοσοῦτον ἀηδεῖς γίνονται, ὥστε μόλις δύνασαι εἰσαγαγεῖν αὐτάς εἰς τὸ στόμα σου. Τίς δύναται; Ὅστις πεινᾷ, ἐκεῖνος δύναται. Ἡμεῖς σχεδὸν πάντοτε τρώγομεν πρὶν ἢ πεινάσωμεν, καὶ πίνομεν πρὶν ἢ διψήσωμεν· διὰ τοῦτο ζητοῦμεν κηρυκεύματα καὶ τροφῶν μεταλλαγάς, ἵνα ἐξεγειρώμεν τὴν νενεκρωμένην ὑπὸ τοῦ κόρου ὄρεξιν· περιμένε ἵνα πεινάσῃς, καὶ τότε ὁ ξηρὸς ἄρτος φκίνεται σοι γλυκύτατος καὶ νοστιμώτατος· περιμένε ἵνα διψήσῃς καὶ τότε τὸ ὕδωρ γίνεται μέλι καὶ νέκταρ ἐν τῷ στόματί σου.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη νηστεία, λέγεις, προξενεῖ τοσαύτην ἀδυναμίαν, ὥστε οὐδεὶς δύναται ἐκπληρῶσαι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἀληθῶς προξενεῖ ἀδυναμίαν ἀλλ' ὑγιεινὴν· αἱ πολυραγίαι οὐ μόνον προξενούσιν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ καὶ ἀσθενείας πολλὰς καὶ χαλεπάς, ἐπίστε δὲ καὶ θανατηφόρους. Εἰπέ μοι, τίνες εἰσὶ δυνατώτεροι, οἱ χωρικοὶ ἄνθρωποι, οἱ δι' ἀπλῶν καὶ ὀλίγων τροφῶν σχεδὸν διὰ παντός τρεφόμενοι, ἢ οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες καὶ πολλὰ καὶ σύνθετα βρώματα κατ' ἐκά-

στην τρώγοντες; Τὸ μὲν σῶμα τοῦ ὀλιγοφάγου καὶ ὀλιγοπότου ἐστὶ σῶρον καὶ ὑγιές διὰ παντός καὶ ῥωμαλέον, τὸ δὲ τοῦ πολυφάγου καὶ πολυπότου ἐστὶ φιλάσθενον καὶ μαλθακόν.

Ὅσοι δὲ εἰσέρχονται προθύμως εἰς τὸ στάδιον τῆς νηστείας, ἐκεῖνοι δέον νὰ ἔχωσι μεγάλην προσοχὴν, ἵνα μὴ, θαρροῦντες εἰς μόνην τὴν νηστείαν αὐτῶν, παραβλέπωσι τὰς λοιπὰς ἀρετάς. Διότι πολλάκις βλέπομεν εἰς τοὺς νηστευτὰς ἀμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ρθείρουσι τῆς νηστείας τὴν χάριν καὶ τὸν μισθόν. Ἐκεῖνος νηστεύει, ἀλλὰ κρισυλογεῖται ἀδίκως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ὁ ἄλλος νηστεύει, ἀλλὰ ὀργίζεται καὶ ὑβρίζει καὶ δέρει, καὶ καταθλίβει τὸ ἀδύνατον· ἡ τοιαύτη νηστεία οὐκ ἔστιν εὐάρεστος τῷ Θεῷ,

Ὅταν ἡ νηστεία συνοδεύηται μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, τότε καταδαμάζει τὸν ἄνθρωπον, τότε ἀναβιβάζει τὸν νοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, τότε ἔχει δύναμιν μεγάλην. Ἐάν λοιπόν, ὅταν νηστεύῃς, καθὼς νηστεύει τὸ-στόμα σου ἀπὸ βρωμάτω, οὕτω νηστεύει καὶ ἡ γλῶσσά σου ἀπὸ τοῦ ψεύδους, ἀπὸ τῆς συκοφαντίας ἀπὸ τῆς καταλαλιᾶς, καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀμαρτίας διὰ λόγου γινομένης, εἴαν, ὅταν νηστεύῃς, νηστεύῃ καὶ ὄλος σου ὁ νοῦς ἀπὸ παντός πονηροῦ λογισμοῦ, εἴαν ὅταν νηστεύῃς, στήξῃς τὰ χειρόγραφα τῶν τόκων καὶ καὶ τῆς ἀδικίας, ἐνδύῃς τὸν γυμνόν, καὶ τρέφῃς τὸν πεινῶντα, καὶ ἐκτείνῃς τὰς χεῖράς σου πρὸς εὐεργεσίαν τῶν δεομένων, τότε, λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς σου ἀστράπτει γλυκὺ καὶ λαμπρόν, καθὼς τὸ πρωῒνον φῶς τοῦ ἡλίου· τότε εὐθὺς ἀνατέλλει ἐπὶ σοὶ ἡ ἄρεσις πασῶν τῶν ἀμαρτημάτων σου καὶ ἡ ἰατρεία τῆς ψυχῆς σου· τότε προσεύχεσαι. καὶ πρὶν ἢ τελειώσης τὴν προσευχὴν, ὁ Θεὸς εἰσ ακούει τὴν δέησίν σου».

39. Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα τοῦ Ἡρακλείου.

Ὁ Ἡράκλειος καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 621—622 ἐμελέτα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον, σπουδάζων λεπτομερῶς τὴν στρατιωτικὴν γεωγραφίαν τῶν χωρῶν, ὅπου ἐμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν πολλοὺς χάρτας καὶ σχεδιογραφήματα στρατιωτικὰ τῶν χωρῶν τῶν Περσικῶν ἀπὸ τοῦς Περσικοῦς πολέμους τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Ὁ Ἡράκλειος ἦτο εὐσεβέστατος, εἰς τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον ἔδειξε τὰ ἀληθῆ θρησκευτικὰ του αἰσθήματα, προσπαθῶν διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως νὰ ἐμνεύσῃ εἰς τὸν στρατὸν αἰσθημὰ τιμῆς στρατιωτικῆς, καθήκοντος στρατιωτικοῦ καὶ τὴν δύναμιν τὴν ἠθικὴν πρὸς καταφρόνησιν τοῦ θανάτου. Πόσον λογικὴ ἦτο τοῦ Ἡρακλείου ἡ εὐτέβεια καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς γεγονός :

Ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων μεγάλη ἔλλειψις χρημάτων ὑπῆρχεν εἰς τὸ κράτος, ὁ δὲ Ἡράκλειος εἶχεν ἀνάγκην πόρων πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐκστρατείας. Διὰ νὰ θεραπεύσῃ λοιπὸν ἐκ τοῦ προχείρου τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἔλαβεν ἐν εἴδει δανείου χρήματα ἀπὸ τὰ εὐχγῆ ἰδρύματα. Ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔλαβε τὰ πολυκάνδυλα καὶ ἄλλα κοσμήματα τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τούτων ἔκοψε νομίσματα. Τόση δὲ ἦτο ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἡ πεποιθήσις ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔπραττε τὸ ἔπραττεν ἐξ ἀνάγκης ὑψίστης καὶ ἀπαραιτήτου, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους, ὥστε κανεὶς δὲν ἐσκανδαλίσθη, οὐδεὶς ἐγόγγυσε διὰ τὸ γενόμενον. Τὴν δύναμιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος εἰς τὸν στρατὸν εἶχον ἐνοήσει καὶ οἱ προκατοχοὶ τοῦ Ἡρακλείου αὐτοκράτορες καὶ ἠγωνίζοντο νὰ συνδυάσουν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν καρδίαν

τοῦ στρατοῦ τὸ αἶσθημα τὸ θρησκευτικὸν μὲ τὸ φρόνημα τὸ
 στρατιωτικόν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐνόησε κάλλιστα πῶς ἦτο
 δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ σωτήριον ἔργον τῆς ἀνυψώσεως τοῦ
 στρατοῦ διὰ τῆς θρησκείας, εἰς τρόπον ὅστε ὁ πολεμῶν ἐναν-
 τίων τῶν βαρβάρων ὑπὲρ τῆς πατρίδος νὰ αἰσθάνηται ὅτι
 καὶ ὑπὲρ πίστεως ἐπολέμει. Ἀρχαία τις παροιμία ἔλεγεν :
 «Οἱ λόγοι κινουσι, τὰ δὲ παραδείγματα ἐλκύουσιν». Ὁ δὲ
 Ἡράκλειος ἤθελε καὶ διὰ λόγων νὰ κινή καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ
 φρόνημα καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ παραδειγμάτων
 νὰ ἐλκύῃ καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν στρατιώτην νὰ μάχηται
 μετὰ ζήλου ἐνθέου. Δὲν ὑπάρχει διὰ τὸν στρατὸν παράδειγμα
 ἐλκυστικώτερον τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ μάλι-
 στα ὅταν αὗτος εἶνε βασιλεὺς. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ
 ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀρχαίων
 Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐστράτευσαν μετὰ τοῦ στρατοῦ των
 εἰς τοὺς πολέμους, ὅπως καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Τὰ παρά-
 δειγμα ἠκολούθησαν καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρά-
 τες. Ἄλλ' ἀπὸ διακισίων περίπου ἐτῶν κανεὶς αὐτοκράτωρ
 δὲν παρευρέθη εἰς μάχην. Βαθμηδὸν εἶχε καταστήσει συνή-
 θεια σχεδὸν ὑποχρεωτικὴ νὰ μὴ ἐκστρατεύουν οἱ αὐτοκράτο-
 ρες διὰ νὰ μὴ ἐκτίθενται εἰς κινδύνους. Ἄλλ' ὁ Ἡράκλειος
 δὲν ἤθελε πλέον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τῆς αὐτῆς συνθηθείας. Ἦθελε
 νὰ δώσῃ ὑψηλὸν παράδειγμα εἰς τὸν στρατὸν, ἐκστρατεύων
 μετ' αὐτοῦ, ἡγούμενος αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ κινδυνεύων. Ἡ
 ἱστορία τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, τὸν ὁποῖον
 ἐπιχείρησε μετ' ὀλίγον, εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους σειρά
 μεγάλων καὶ γενναίων πράξεων πολεμικῶν, ἔργων τῆς προ-
 σωπικῆς τοῦ ἀνδρείας, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ λόγων καὶ προσ-
 φωνήσεων πρὸς τὸν στρατὸν ὑψίστης ἠθικῆς καὶ θρησκευτι-

κῆς σημασίας. Εἰς τοὺς λόγους τούτους φέρεται πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς Πίστews καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

40. Πολιορκία τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν (672—679).

Ἄς φαντασθῆ ὁ ἀναγνώστης τὴν κατάπληξιν τῶν Βυζαντινῶν ὅτε πεντήκοντα περίπου ἔνιαυτοὺς μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς νέας ἐν Ἀραβίᾳ θρησκείας, ταχυδρόμοι τινὲς κατεσπευσμένως ἐλθόντες ἐκ Κυζίκου διεθρύλλησαν, ὅτι στόλος πολύκροτος, τὴν ἡμισέληνον σηματοφορῶν, ἤτοιμάζετο νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἐβασίλευε τότε Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος, ἕγγονος Ἡρακλείου, ἀνὴρ εὐσεβῆς τε καὶ δραστήριος, ὅστις διὰ κατασκόπων τὴν ἐκστρατείαν προεγνωκῶς εἶχεν ἤδη ναυπηγήσει τριήρεις εὐμεγέθεις καὶ προδιέθετο τὸν στρατὸν εἰς τὴν ἀντίστασιν. Ἄλλ' οἱ Σαρακηνοὶ δὲν ἐφοβήθησαν τὴν παράταξιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ὅστις περιέμενεν αὐτοὺς ἐν τῷ Προκλιανισίῳ λιμένι προσωρμισμένους. Ἀγκυροβολήσαντες οὐ μακρὰν τῆς Μαγναύρας, περὶ τὰ προάστεια τῆς πρωτευούσης, ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀπόβασιν ἐτέλεσαν.

Τὰ προπύργια τῆς ἐπταλόφου μεγαλοπόλεως καὶ οἱ ἀπειράριθμοι θόλοι τῶν ναῶν αὐτῆς ὑπερηράνως ἐντεῦθεν ἐσχεδιάζοντο εἰς τὴν ὄρασιν τῶν βαρβάρων. Τέλος πάντων, οὗτοι μετὰ μακρὰν προσδοκίαν, ἰδίαις ὄμμασιν ἀπὸ τῆς χρυσῆς Πύλης ἐπώπτεον τὴν θαυμασίαν βασιλίδαν, τὸ καύχημα τῶν ἀνατολικῶν ποιητῶν, αὐτὴν, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας πολλάκις, μυθῶδες διηγήμασιν ἀναμεμιγμένον, ἔκρουσε κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τὴν εὐφλεκτον ἀραβικὴν φαντασίαν των.

Οἱ Γραικοὶ ἰστάμενοι ἐπὶ τῶν προπυργίων ἐθεώρουν ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς ναυτικὰς παρασκευὰς τῶν. Θέαμα δὲ τῷ ὄντι τρομακτικὸν παρίστανον οἱ τετραπλοῦ ἐκεῖνοι στίχοι τῶν πλοίων, αἱ ἀπειράριθμοι σκηναί, τὰ ἡμίγυμνα σμήνη, ἅπερ οὐ μακρὰν πλανώμενα τῶν τειχῶν, ἐμυκτῆριζον διὰ κραυγῶν καὶ νευμάτων τὴν ἀνδρείαν τῶν εἰδωλολατρῶν » ! . . .

Αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρξαντο ἀπὸ Ἀπριλίου μηνός. Ἐκροτήθη δὲ πολέμου συμβολὴ οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλὰ πᾶσαν ἡμέραν μέχρι Σεπτεμβρίου καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας· ταύτοχρόνως δὲ ναυμαχίαι κατὰ θάλατταν συνήπτοντο. Οἱ Γραικοὶ ἀντέκρουον τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν, ὡς λέοντες ἀγωνιζόμενοι, οὗτοι δὲ πεισματωδῶς ἐπανάηρχοντο, νῦν μὲν προχωροῦντες μέχρι χρυσῆς Πύλης, ἄλλοτε δ' ἀντωθούμενοι ἕως τοῦ παραλίου. Χειμῶνος δ' ἐπελθόντος, ὁ ἐχθρικός στόλος ἤπρακτος ἐν Κυζίκῳ προσωρμίσθη. ἀλλὰ πάλιν ἕαρος ἀρχομένου, ἄρχεται ὁ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάττης πόλεμος· προσβαίνει ὁμως ἀτελεσφορήτως, τῶν χριστιανῶν ἡρωϊκῶς ἀντιμαχομένων. Τὸ δὲ ἀκόλουθον ἔτος ἐπανακάμπτουςιν οἱ Σαρακηνοί, καὶ πάλιν ἀνωφελῶς. Ἐπανέρχονται καθ' ἕκαστον ἕαρ καὶ τετάρτην, καὶ πέμπτην, καὶ ἕκτην φορὰν, ἀλλὰ πάντοτε διαχειμαζοῦσιν ἐν Κυζίκῳ κατησχυμένοι, οὐδὲν ἰσχύοντες κατὰ τῶν Γραικῶν.

Τέλος πάντων, καὶ παρὰ τοῦ στρατάρχου αὐτῶν Μαυρία, διὰ παραινετικῶν λόγων φιλοτιμούμενοι, τὴν ἐπαγγελίαν περὶ νίκης κατὰ Γραικῶν ἔχοντες βεβαίαν, ἴσως δὲ καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἀποχωρήσεως προνοοῦντες, ὁμοφώνως οἱ Σαρακηνοὶ ὁμνύουσι, κατωνειδισμένοι εἰς Αἴγυπτον νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν, ἀλλὰ διὰ τινος συσώμου καὶ βιαιοτέρως ἐφορμήσεως τοὺς προμαχῶνας τῶν Γραικῶν ὑπερπηδῶντες, νὰ καταλά-

βωσιν αἰφνιδίως τὴν πόλιν καὶ τέλος νὰ δώσωσιν εἰς τὸν πόλεμον.

Αἱ συνεχεῖς πολιορκίαι, οἱ ἐπταετεῖς ἀγῶνες, αἱ ἀνυπολόγιστοι καὶ δυσθεράπευτοι ζημίαι εἰς ζωὴν ἀνθρώπων, κτηνῶν, πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, εἶχον ἐν τοσούτῳ ἐξαντλήσει τὴν καρτερίαν τῶν Γραικῶν. Οἰωνοὺς ἀπιστίους προήγγελλεν ἡ συνέχεια τοῦ πολέμου. Ἡ δὲ φήμη τῆς ἐπικειμένης φοβερωτέρας ἐφόδου μᾶλλον ἔτι τοὺς πολιορκουμένους κατέπληττε. Κακὰ σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ φανέντα προεμήνυσον παθήματα καὶ καταστροφάς. — Τί τὸ πρακτέον ἐν τῷ αὐτῷ ἀμηχανία ψυχῶν, καὶ ἀπορία μέσων; Ἄρα γε ὄφειλον οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐπιμακρύνωσι τὸν πόλεμον, καὶ τοὶ στερούμενοι τῶν χρειωδესιάτων; Ἄλλ' ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἐχθρῶν ἦτο ἀκούραστος, ἀκλόνητος· ἡ ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου, μετὰ παρέλευσιν ἐπταετοῦς πολέμου, εἶχεν ἀποβῆ παρ' αὐτοῖς ἄρθρον πίστεως, ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου. Ὄφειλον τάχα νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ ἐχθροῦ; Ἄλλ' ἡ ὁμότης αὐτοῦ, γενομένη πασίγνωστος, εἶχεν ἕνεκα τῆς μακροῦς ἀντιστάσεως καταντήσει μέχρι παραφροσύνης.

Τοιαύτη τις ἦν τῶν πολιορκουμένων ἡ κατάστασις. Οἱ χρησμοὶ ἔρρεπον πρὸς τὸ τέλος. Ἦχουν πενθίμως τὰ σήμνητρα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ αὐτονομία τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας προέβαινεν ἀνεπικωλύτως πλέον εἰς τὸν προκείμενον τάφον τῆς. Ἄλλ' ἐνῷ ὁ χριστιανισμὸς ἐψυχορράγει, οἱ δὲ ἄθλιοι Γραικοὶ περιέμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὸν πέλεκυν τοῦ θανάτου νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν, ἰδοὺ ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Συρίας ἄγνωστός τις τὸ πρὶν ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικός, Καλλίνικος τοῦνομα, Ἕλληνα μὲν τὸ γένος, Ἀραβῶν δὲ ὑπήκοος, ἐφευρίσκει εἶδος τι πυρὸς ρευστοῦ καὶ ἀδικοσβέστου, προσφόρου ἐν ναυμαχίαις, καὶ δυναμένου νὰ πυρπολ-

λήση διὰ βραχέος πολλυάριθμον στόλον. Ὁ Πωγωνᾶτος προσκαλεῖ ὡς εἶχε τάχους τὸν θεόπεμπτον μηχανικόν, ὅστις σπεύσας εἰς Κωνσταντινούπολιν παρασκευάζει τὰ προσήκοντα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐφευρήματός του.

Ἦλθεν ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα τῆς χειρσαίας καὶ θαλασσίας ἐφόδου. Ὁ Καλλίνικος δι' ἀντλητήρων καὶ σιφώνων ἐπιτηδείων ἐξακοντίζει ἐντεῦθεν μὲν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν τριήρεων, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐφορμώντων, κρουνοὺς ὕδατος ἐμπροσειδοῦς, δι' οὗ καταφλέγει τὸν ἐναντίον. Τριήρεις, σκηναί, συσκευαί, ἄνθρωποι γίνονται πυρὸς παρανάλωμα. . . . Ἀπάραντες οἱ ἐχθροὶ κατέφυγον εἰς Κύζικον. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν καταιγίς ἐπ' αὐτῶν πεσοῦσα, τὰ μὲν τῶν διασωθέντων πλοίων ἐβύθισε, τὰ δὲ συνέτριψεν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν.

41. Ἀναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

Παραπλησίως ἀπλῶ καὶ πρασίῳ πέπλῳ, ἐνιαχοῦ φέροντι χρυσοειδεῖς κηλίδας, εἰκονιζούσας τὰς ἀμμώδεις ἐρήμους, περιβάλλουσι τὴν γῆν ποικίλα καὶ ἀναρίθμητα φυτά. Μόνον πρὸς τὰς ἐσχατίας τῆς σφαίρας ἡμῶν, ἤτοι πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος, περὶ ὃν αὕτη περιστρέφεται, λάμπουσιν ἀργυροφανεῖς, ἢ ἀέννος χιὼν καὶ ὁ ἀδιάλυτος πάγος. Ἐκεῖ ἢ τε θάλασσα καὶ ἡ ξηρὰ κρατοῦνται, οὕτως εἰπεῖν, ἀκίνητοι ὑπὸ τὰς ἀλύσεις ἀτελευτήτου χειμῶνος. Ἐκεῖ οὐδεμία ὕφισταται ζωὴ, οὐδεμία φωνὴ ἀκούεται ζῶντος. Μόνος ὁ ψόφος τῶν συντριβομένων ἐκ πάγων ὀρέων διακόπτει ἔστιν ὅτε τὴν αὐτόθι ἐπικρατοῦσαν βθεῖαν τοῦ θανάτου σιωπὴν.

Ὅπου καταλήγει ἡ τὸν πόλον τῆς γῆς ὑποκρύπτουσα χιονοσκεπὴς ἔρημος ἄρχονται πρὸς τὰς κατωκημένους χώρας τὰ

πρώτα τῆς ζωῆς ἴχνη. Ὁ λειχὴν καὶ τὸ βρῖον μένουσιν ἐπὶ τῶν γυμνῶν βράχων καὶ ἀποτελοῦσι τὴν εὐτελεῆ τροφήν σπανίων τινῶν ἐντόμων.

Ἡ νεναρκωμένη φύσις ὅπως οὖν ἀναπνέει πρῶτον ἐκεῖ, ἔνθα αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες θερμαίνουσιν, ἔστω καὶ ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἀσθενῶς μόνον τὴν γῆνιν σφαῖραν. Ὅταν ὁ ἥλιος διαλύσῃ τὴν χιόνα τῶν κατεψυγμένων ἐκείνων παραλίων, φαίνονται ὧδε κάκεισαι πρασινίζοντες θαμνίσκοι τινὲς ἰτέας καὶ νάνης σημύδης. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἰδρύει μόνιμον κατοικίαν μόνον ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς φύονται μεγαλύτεροι θάμνοι καὶ δένδρα, καθὼς καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς, ὅπου τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ρίπτουσιν ἐνίοτε τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὸν βίον ξυλείαν ἀποσπωμένην ἀπὸ τῶν ὠκεανείων νήσων. Ἐκεῖ κτίζει ὑπὸ τὸ ἔδαφος πενιχρὰν καλύβην ἵνα ὠφεληθῇ ἐκ τῆς φυσικῆς θερμότητος τῆς γῆς ὑπὸ τὸ ἐκ χιόνος περικάλυμμα. Ἡ χώρα δὲν ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ καλλιεργήσῃ ἀγρὸν ἢ κῆπον, διότι ὁ παγετὸς μόλις ἐπὶ βραχύτατον χρόνον ἐκλείπει. Ἀρκτοὶ λευκαὶ ὡς ἡ χιών ἐν ἧ δαικτῶνται, ἰκτίδες, πόντιοι μύες καὶ ἄλλα τινὰ ἄγρια ζῷα παρέχουσιν αὐτῷ, διὰ μὲν τοῦ κρέατος γλίσχραν τροφήν, διὰ δὲ τῆς μαλλωτῆς αὐτῶν δορᾶς ἔνδυμα κατὰ τῆς δριμύτητος τοῦ χειμῶνος. Ὅπως οὖν ἀρθονώτερον τρέφει τὸν περὶ τοὺς αἰγιαλοὺς κατοικοῦντα ἢ θάλασσα, ἣν τολμηρῶς αὐτὸς διατρέχει ἐντὸς λεπτῶν ἀκατίων, ἅτινα δι' ἔλλειψιν ξύλων κατασκευάζει ἀπὸ δέρματα μεγάλων ἰχθύων συνερραμμένα καὶ ἐν ταῖς ἀκάνθαις τῶν ἰδίων ἰχθύων ἐκτεταμένα. Ἐν τοῖς ψυχροῖς ἐκείνοις καὶ ὀλίγον ἐπισκεπτομένοις ὕδασι τοῦ ὠκεανοῦ εὐρίσκονται κυρίως αἱ φάλαιναι καὶ ἀναρίθμητοι ἀγέλαι βυάδων ἰχθύων καὶ ἄλλων πλωτῶν ζῴων, ἅπερ σπανίως εἰς θερμότερας καταβαίνουσι ζώνας. Τὸ κρέας τῶν ἰχθύων αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν πολυτιμω-

τέραν τῶν εἰρημένων ἀνθρώπων τροφήν· ξηραίνόμενον δὲ φυλάσσεται, ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ τὸν ἐπὶ δέκα ὀλοκλήρους μῆνας διαρκοῦντα χειμῶνα καὶ κατὰ τὰς μακροστάτας τῶν μερῶν ἐκείνων νύκτας· διότι, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς πολικὰς ἐκείνας χώρας, τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ εἶνε ἀδιάκοπος νύξ, ἧς ὅμως τὸ σκότος μετριάζεται θαυμασίως ὑπὸ τε τοῦ φέγγους τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων, ὑπὸ τῆς στίλβης τῆς γιόνος καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ τῆς ἐρυθρᾶς μαρμαρυγῆς, ἣν παράγει τὸ περὶ τὸν πόλον ἐξάκτισον σέλας. Διὰ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ μετεώρου, διαχέει ἡ Παντοδύναμος τοῦ Δημιουργοῦ ἀγαθότης κύματα φωτός, ἐν εἶδει φλογερῶν κινουμένων νεφῶν, πρὸς φωτισμὸν ἐξαμηνιαίως νυκτός, ἣν ἐπὶ τέλους διαδέχεται ἐξάμηνος ἡμέρα. Ὅταν ἡ μακρὰ αὕτη ἡμέρα φανῆ μεθ' ὁποίας ἐκστάσεως χαιρετᾷ ὁ κάτοικος τῶν παγωμένων ἐκείνων ἀκτῶν τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον! Ἄλλὰ τὸ ἄστρον αὐτὸ τοῦ φωτός οὔτε ἀνυψοῦται οὔτε καταδύεται ἐκεῖ ὡς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν, ἐν μέρει μόνον ὀρατόν, φαίνεται ὅτι στρέφει κύκλῳ τοῦ ὀρίζοντος, εἶτα δὲ ὑπερβάν αὐτὸν ἐξακολουθεῖ τὴν κυκλοτερῆ αὐτοῦ πορείαν, ὑψούμενον κατὰ μικρὸν ἕως ὅτου φθάσῃ τὸ ὠρισμένον αὐτῷ ὕψος ὅθεν καταβαίνει αὔθις ἐν ὁμοίαις περιστροφαῖς. Ἐν τούτοις ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιρροή τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὔτε ἀνατέλλοντος οὔτε δύνοντος, ἀλλ' ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα περιστρεφομένου ἡλίου, μένουσιν ἐλάχισται, ἅτε τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ πιπτουσῶν λίαν πλαγίως ἐπὶ τῆς γῆς ἀπαρκαλλάκτως ὡς παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐν τῇ χειμερινῇ ὥρᾳ.

Ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύκτες ἀρχίζουσι νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας ἐντὸς βραχυτέρου χρόνου καὶ ὅπου ὁ ἥλιος θερμότερος ὢν περικλείει ἐντὸς διαστήματος τεσσάρων ἕως πέντε μηνῶν τὸ ἔαρ, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον, ἡ τῆς

φύσεως ζωὴ ἀναπτύσσεται μετὰ μεγαλυτέρας δυνάμεως. Ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ὑψηλὰ καὶ πυκνὰ δάση ἐλατῶν, γέμοντα πλείστον ἀνημέρων ζώων, ὧν τὰ χρήσιμα δέρματα οἱ τῶν χωρῶν ἐκείνων κάτοικοι ἀνταλλάσσουν ἀντὶ προϊόντων ἄλλων τόπων ἤττον ψυχρῶν. Ἄλλ' ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ ἐφήμερον τῆς καλοκαιρινῆς ὥρας δὲν ἐπιτρέπουν ἵνα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα δώσωσι καρποὺς καὶ ἵνα οἱ τοῦ σίτου στάχυες χρυσώσωσι τὰ πεδία· ἡ δὲ γλισχρότης τῆς φύσεως καθιστᾷ τοὺς ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἐνοικοῦντας λαοὺς ἀγρίους. Τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων ἡμεροῦνται πρῶτον ὑπὸ τὰ κλίματα, ἔνθα ἡ φύσις γίνεται ἡπιωτέρα, ἐκεῖ ὅπου πλείοτερα καὶ ποικιλώτερα παράγονται καὶ ζῶα καὶ φυτὰ, ἐκεῖ ὅπου πλησίον τῆς μελαίνης ἐλάτης αὐξάνει ἡ φηγὸς καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς δρυς, ἐκεῖ ὅπου οὐχὶ μόνον ἡ πένθιμος κρώζει ἀλκυῶν, ἀλλὰ καὶ παντοδαπὰ καὶ ποικιλώτερα πτηνὰ πληροῦσι τοὺς θάμνους μελωδικῶν ἀσμάτων, ἐν τέλει ἐκεῖ ὅπου τὸ ἔαρ ἀναριθμητοῖς ἄνθεσι στεφανοῦται, τὸ θέρος ἐπιχρυσᾷ τοὺς σιτοφόρους στάχους. ἡ δὲ φθινοπωρινὴ ὥρα κοκκινίζει τοὺς ἀπὸ τῶν δένδρων κρεμαμένους καρποὺς καὶ γλυκαίνει τὰς σταφυλάς.

Ὑπὸ τὴν συγκεκριρασμένην ταύτην ζώνην νέος οὕτως εἰπεῖν ἀναφαίνεται κόσμος. Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ δεικνύεται ἐν μεγίστῃ ποικιλίᾳ θαυμαστῶν τῆς ἀγάπης ἔργων. Ἐνταῦθα τὰ προϊόντα τῶν τε ψυχροτέρων καὶ τῶν θερμοτέρων κλιμάτων εὐρηναὶ συνειλεγμένα ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας καὶ σχεδὸν πάντα εὐθηνοῦσιν. Ἐνταῦθα πᾶσα σπιθαμὴ γῆς ἀνταμείβει πλουσιοπαρόχως τὸν ἐργαζόμενον αὐτὴν· πολυάριθμα ποίμνια ἡμέρων καὶ χρησίμων ζώων βόσκουσιν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν πικρῶν λειμώνων, αἱ δὲ πόλεις ἀντηχοῦσιν ἐκ τοῦ κρό-

του τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων. Πλοῖα βαρίφορτα πλέουσι τοὺς ποταμοὺς καὶ διασχίζουν τὰς θαλάσσας. Τὸ ἐμπόριον συνενώνει τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας χώρας καὶ ἀποτελεῖ ἐκ πάντων τῶν λαῶν μίαν μόνην καθολικὴν οἰκογένειαν, αἱ δὲ ἀμοιβαῖαι ἀνάγκαι συνδιαλλάσσουν τελευταῖον καὶ αὐτὰ τὰ μᾶλλον δυσμενῶς πρὸς ἄλληλα διακείμενα ἔθνη. . .

Κατὰ λόγον τῆς πρὸς τὴν διακεκαυμένην ζώνην προσεγγίσεως ἀποβαίνει ἡ φύσις ἄπασα καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον εὐερέθιστοι. Ἡ γῆ μόλις γεωργομένη παράγει ἀρθρωτέραν τὴν τροφήν· οἱ πολυτιμότεροι καρποὶ ὠριμάζουσιν, οὐδεμιᾶς τυχόντες θεραπείας· τὰ ἐξ ἐλατῶν σκοτεινὰ δάση ἐκλείπουσιν, ἀντ' αὐτῶν δὲ θάλλουσι τὰ μᾶλλον καλλίφυλλα δένδρα. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἐπικρατεῖ αἰώνιον ἔαρ· ἀντιχιόνος μόνον ὄμβροι ῥαγδαῖοι ἐκχύνονται. Νέα εἶδη φυτῶν, νέα εἶδη ζώων, ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ ἐπὶ τῶν πεδιάδων, ἐν τῷ ἄερι καὶ ἐν τοῖς ὕδασι. Ὁ ἥλιος καυστικώτερος, μεταδίδει εἰς ἅπαντα τὰ ὄντα τὸ πῦρ αὐτοῦ. Ὁ οἶνος γίνεται πυρωδέστερος, αἱ ὀπῶραι πολυχυμότεραι. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει θερμότεραν τὴν φαντασίαν· ἀγαπᾷ δὲ μᾶλλον τὸ τερπνὸν ἢ τὸ ὠφέλιμον, πλεióτερον τὴν ἀνάπαυσιν ἢ ἐργασίαν.

Ἀπὸ τῶν ἀμπελοφύτων γηλόφων καὶ ἀπὸ τῶν σιτοφόρων πεδίων τῶν εὐκράτων κλιμάτων γίνεται βαθμηδὸν καὶ ἀνεπισιθῆτως ἡ μετάβασις, διὰ τῶν λεμονεῶνων καὶ τῶν ἐκ φοινίκων δασῶν, εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην, ἐν ἣ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες πίπτουσαι ἐπὶ τὴν γῆν κατακάθετοι καὶ διάπυροι δίδουσι νέαν μορφήν εἰς ἅπασαν τὴν φύσιν. Αὐτοῦ ὑπάρχουσι μόνον ἐκεῖνα τὰ ἤδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα εἰθισμένα νὰ ζῶσιν ἐντὸς φλογερᾶς ἀτμοσφαιράς μένουσιν ἀείποτε ξένα τοῖς ψυχροτέροις κλίμασι. Τὰ ζῷα εἶνε ὀλιγώτερον ἐνδεδυμένα, οἱ δὲ ἄνθρωποι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑποφέρουσιν

ένδυμασίαν· εἶνε δὲ μελαγχροῖνοι, χαλκόχροες καὶ έντελῶς μέλανες. Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ἡ ἐκλάμπουσα έν τῇ ἐρημίᾳ τῶν αἰωνίων χιόνων ὑπὸ τὸ φωτίζον αὐτὰς ἐξάίσιον σέλας, δὲν εἶνε ὀλιγώτερον θαυμαστὴ εἰς τὰς ἀνύδρους καὶ θηριώδεις θῖνας τῆς διακεκαυμένης ζώνης.

Ὁ ἄνεμος ἀνασηκώνει τὴν εὐκίνητον ἄμμον καὶ σχηματίζει ὀλόκληρα ὄρη, ἅπερ έντὸς μιᾶς νυκτὸς μετατοπίζει εἰς ἀπόστασιν πολλῶν λευγῶν. Ὁ ἐλέφας σπεῖρει τοὺς πολυτίμους αὐτοῦ ὀδόντας· ὁ γίγας τῶν πτηνῶν, ἡ λίβυσσα στρουθός, διασχίζει τὸν ἀέρα· ὁ ὑπερμεγέθης ἵπποπόταμος πληθύνεται· ὁ πελώριος δράκων, ὁ βόας, λοχχὴ τὴν λείαν αὐτοῦ, καὶ τὸ χιλιετές δένδρον, τὸ ὑπὸ τῶν κατοίκων βοσθᾶ καλούμενον, σκιάζει διὰ τῶν τρισεγίστων κλάδων του καὶ διὰ τοῦ εὐεργετικοῦ αὐτοῦ φυλλώματος ὀλόκληρον πολυάνθρωπον κώμην, ένφ' τὸ ἔνδον τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ εὐρύχωρον νάον, ἀριερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ὑπερτάτου Ὁντος.

42. Ἀγάπη καὶ φόβος Θεοῦ.

Ὅσον σπουδαῖαι καὶ ἂν ᾧσιν αἱ σχέσεις, αἱ συνδέουσαι ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅσον καὶ ἂν ἐλκύνωσιν αἱ σχέσεις αὗται τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀπασχολῶσιν ὅλας τὰς κλίσεις αὐτοῦ, αἱ πρὸς τὴν Θεότητα σχέσεις αὐτοῦ εἰσὶν ἀναμνηρίστως σπουδαιότεραι, ἀμετάβλητοι, σταθεραί.

Γονεῖς, συζύγοι, συγγενεῖς τὸ τοῦ θανάτου θερίζει δρέπανον· ἀλλ' ὁ Θεὸς μένει αὐτῷ. Οἱ φίλοι μεταβάλλουσι φρόνημα, γίνονται ἐπιλήσμονες τῶν ὑποσχέσεων καὶ διαθεβαιώσεων, προτιμῶσι νῦν ἄλλους φίλους· ἀλλ' ὁ Θεὸς μένει ἀείποτε αὐτῷ. Πόλεμοι, λαῶν ἐπαναστάσεις, σεισμοί, ἡρσι-

στείων ἐκρήξεις καταστρέφουσι τὰς περιουσίας· ἄπαται αἱ σχέσεις ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον ἀλλοιοῦνται καὶ μεταβάλλονται· ὁ Θεὸς μόνος ἀμεταπτώτως ὁ αὐτὸς διατελεῖ πρὸς πάντα τὰ τέκνα Αὐτοῦ!

Ἄλλὰ ὅποῖα πρέπει νὰ ᾧσιν αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Ποιητὴν τοῦ Παντός καὶ τὸν Πλάστην αὐτῶν; Τοῦτο οὐδεὶς θνητὸς δύναται νὰ εἴπῃ εἰς ἡμᾶς, διδάσκει ὁμοῦς αὐτὸ ἡ θεία Ἀποκάλυψις ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις. Ὁ Λυτρωτὴς ἡμῶν καὶ οἱ ἅγιοι Αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι σαφεστάτην παρέχουσιν ἡμῖν ἔννοιαν τῶν σπουδαιωτάτων δι' ἡμᾶς τούτων σχέσεων.

Ὁρεῖλομεν νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν τοῦ σύμπαντος Δημιουργὸν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ μετὰ παιδικῆς ἀφοσιώσεως καὶ πίστεως. «Ἐχετε πίστιν Θεοῦ» εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. «Πάντα δὲ ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν». Ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς ὁ Κύριος νὰ θεωρῶμεν καὶ νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν Θεὸν ὡς τὸν ἐπουράνιον ἡμῶν Πατέρα. Ὑπεσχέθη ἡμῖν τὴν παρά τοῦ Θεοῦ ἄφραση τῶν ἡμετέρων παραπτωμάτων, ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἀφήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματά αὐτῶν. Ἐθέσπισε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου». Αὕτη πρώτη ἐντολή. Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη. «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν».

Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν. Ναί, τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πλεῖόν ἐστι πασῶν τῶν θησιῶν, ὁ δὲ τοῦτο γινώσκων, πιστεύων καὶ πράττων δὲν εἶνε μακρὰν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἁγία γραφὴ προτρέπει ἡμᾶς

εις φόβον Θεοῦ, ἀλλ' οὐδόλως προτίθησι νὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν δουρικὸν φόβον. Τοιοῦτον φόβον μόνον ὁ ἀμαρτωλὸς ὀφείλει νὰ αἰσθάνηται, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀληθὴς χριστιανός, ὁ ζῶν ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἀκολουθῶν τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ. Φόβος Κυρίου, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἱερῶν κειμένων, ἐστὶν ἡ θεοσέβεια, ἣτοι τὸ σέβας πρὸς πᾶν ὅ,τι συνδέεται ὀπωσδήποτε μετὰ τῆς ἡμετέρας θρησκείας, τὸ σέβας πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δόγμα καὶ τὰ ἔθιμα τῆς θρησκείας· Ὅστις δὲ ἀληθῶς ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, αἰσθάνεται κατ' ἀνάγκην βαθύτατον σέβας πρὸς τὸ Ὑψιστον Ὄν καὶ πρὸς πάντα ὅσα ἀφορῶσιν Αὐτό. Παῖον παιδίον ἀγαπᾷ τρυφερῶς τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ δὲν καταλαμβάνεται ὑπὸ αἰσθήματος σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς πᾶν ὅ,τι ὀπωσδήποτε ἀνήκει τῷ ἀγαπητῷ πατρὶ, ἢ ἐξ αὐτοῦ προέρχεται, ἢ ἀναμιμνήσκει τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ;

Οὕτω ὁ καθαρὸς φόβος τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῆς μᾶλλον ἐνδομύχου ἀγάπης, ἄμικτος ἀδημονίας, τρόμου ἢ ἀγωνίας. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ προῖον τῆς ζωηρᾶς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης.

Δυστυχῶς ὀλίγοι ἔχουσι πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτῶν Πατέρα τὴν σχέσιν ταύτην γλυκαίας υἱικῆς καὶ ἀκηράτου ἀγάπης. Εἰς μάτην παρήγγειλεν ἡμῖν τοῦτο ὁ Ἰησοῦς· εἰς μάτην οἱ ἅγιοι Αὐτοῦ Ἀπόστολοι ἐσύστησαν ἡμῖν τὴν τοιαύτην πρὸς τὸν Πλάστην ἡμῶν σχέσιν. Ὁ φόβος εἰσέτι ἐστὶ τὸ ἐπικρατέστερον αἶσθημα παρὰ ταῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεις των. Οἱ πλείστοι καὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν προσεύχονται πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα σπανίως ὑπὸ τῆς ἀγάπης ὠθαύμενοι, σπανίως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Δοτῆρα τοσοῦτων ἀγαθῶν· ἀλλὰ προσεύχονται μᾶλλον, ὅταν φοβῶν-

ται τὴν προσέγγισιν τοῦ Κριτοῦ αὐτῶν, ὅταν φρίττωσιν ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀνταπόδοσιν τῶν πεπραγμένων, ἢ τότε πρῶτον, ὅταν ἐν ἀπορίᾳ ὄντες ἢ ὑπὸ κινδύνου ἀπειλούμενοι οὐδαμοῦ εὐρίσκωσι βοήθειαν καὶ καταρύγιον ἢ μόνον παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ.

Ἄλλὰ τίνι τρόπῳ ἡ ἀποκαταστήσῃ τις τὰς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεις του τοιαύτας οἷας ἀπαιτεῖ ἡ Θρησκεία; Πῶς δύναται ἡ ἀποκτίσῃ τὴν ἀληθῆ, καθαρὰν, καὶ πλήρη ἀφοσιώσεως ἀγάπην τοῦ Θεοῦ;

Ἦ ἀγαπᾷ τις τὸν Θεόν, ἐπάναγκες εἶνε νὰ γνωρίσῃ Αὐτόν. Θέλεις νὰ γνωρίσῃς τὸν Θεόν; Μὴ περιορίζου νὰ μανθάνῃς ἐκ στήθους χωρὶα τινὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἢ νὰ ἐπιλαμβάνῃς προσευχὰς καὶ τροπάρια· ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ πρὸ πάντων ζήτηε τὸν Θεὸν ἐν αὐτοῖς τοῖς θαυμαστοῖς καὶ σπουδατοῖς Αὐτοῦ ἔργοις, ἐν τῇ καθολικῇ τάξει, τῇ διεποῦσῃ τοὺς κόσμους, τοὺς λαοὺς τῆς γῆς καὶ τὰς τύχας αὐτῶν, ἐν τῇ μερίμνῃ καὶ τῇ χάριτι, ἧς δεικνύει. Αὐτὸς πρὸς σὲ ἀπειράκις καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἐν ταῖς περιπετεῖαις τοῦ ἰδίου σου βίου.

Ἄν δὲ ἡ ψυχὴ σου, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν καὶ τῶν καθημερινῶν σφαλμάτων, δὲν εἶνε πάντοτε διατεθειμένη ἢ ἱκανὴ πρὸς τοιαύτην εὐγενῆ ἐνασχόλησιν, ὀρεῖσαις ἡ ἀνεγείρῃς καὶ νὰ διδάξῃς σεαυτὸν, μελετῶν πονήματα ἀνδρῶν σοφῶν ἐρευνησάντων τὰ θαυμάσια ἔργα, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ὁ Δημιουργὸς καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῇ φύσει. Ὑπὸ τοιούτων μαθημάτων πεφωτισμένος, θέλεις βλέπει σαφέστερον διὰ τῶν νερῶν ὀφθαλμῶν σου, θέλεις κρίνει ὀρθότερον περὶ πάντων τῶν πραγμάτων. Φοίτα εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Κυρίου μετ' εὐλαθείας, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπεκτείνῃς τὸν κύκλον τῶν θρησκευτικῶν σου γνώσεων καὶ νὰ στερεωθῇς ἐν τῇ πίστει τῶν Πατέρων σου. Ἐκεῖ ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν δύνασαι ἡ ἀκούῃς

κηρυττόμενον καὶ ἐρμηνευόμενον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὠφελθῆς ἐκ τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν αὐτῷ μεγάλων καὶ αἰώνιων ἀληθειῶν. Μὴ παραλείπῃς τὴν ἐλαχίστην περίστασιν ἢ ἀφορμὴν, τὴν δυναμένην νὰ διαφωτίσῃ τὸν νοῦν σου καὶ νὰ σε προσεγγίσῃ τῷ Θεῷ. Ὅσον δὲ ἐπιτηδειότερον καταστήσῃς τὸν νοῦν σου ἵνα τὸν κοινὸν ἀπάντων Πατέρα διασκοπῇ, τοσοῦτον σαφέστερον θέλεις κατανοῆσει το βᾶθος τῆς σοφίας Αὐτοῦ, τὴν ἔκτασιν τῆς μακροθυμίας καὶ τοῦ ἐλέους Του. ὦ ἄνθρωπε! σύ, ὅστις μέχρι τοῦδε δὲν ἠδυνήθης εἰσέτι νὰ ἐπικαλεσθῆς μετὰ συντριβῆς καρδίας, εἰ μὴ ἐν μέσῳ τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων, θέλεις ἐπὶ τέλους μάθει νὰ προσεύχῃσαι ἐξ ἀγάπης καὶ ἐν μέσῳ δακρύων χαρᾶς. Ὅσον δὲ μεγαλύτερα γίνεται ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ἀγάπη σου, τοσοῦτον μάλλον πλησιάζεις εἰς τὴν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν.

Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῶν ψυχῶν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Δημιουργὸν αὐτῶν δὲν δεικνύεται διὰ φανατισμοῦ, ἢ δι' ἀκαταπάστων προσευχῶν, δεήσεων καὶ στεναγμῶν, ἢ διὰ σχήματος πάντοτε σοβαροῦ καὶ ὄψεως σκυθρωπῆς. Ἡ ἀγάπη, ἣν ἀξιοῖ παρὰ τῶν τέκνων Αὐτοῦ ὁ Δημιουργός, παραγγέλλει νὰ ἐκπληρωθῆν τὴν θέλησιν Αὐτοῦ.

Ἡ δὲ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἐστὶ νὰ ἔχωμεν ἀπαρασάλευτον πίστιν εἰς Αὐτόν, πολλὴν ἐλπίδα εἰς τὴν πρόνοιαν Αὐτοῦ, θάρρος εἰς τὸ ἔλεος καὶ εἰς τὴν χάριν Αὐτοῦ.

Τὸν αἰώνιον καὶ Ἄπειρον δὲν δυνάμεθα ν' ἀγαπῶμεν μετὰ γηϊνῶν αἰσθημάτων, ἀλλὰ μόνον μετ' ἐγκαρδίου καὶ βαθυτάτης εὐσεβείας καὶ μετ' ἀκραδάντου πίστεως καὶ ἀροσιώσεως εἰς τὴν θέλησιν Αὐτοῦ.

Βεβαιωτάτη δὲ ἀπόδειξις ἀληθοῦς ἀγάπης τῶν ψυχῶν πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἡ προσπάθεια νὰ μιμηθῶμεν Αὐτὸν ἐν τῇ

πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπη Αὐτοῦ. Ἄς ἀγαπῶμεν πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ εἶπῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἐὰν μισῇ τὸ πλάσμα του.

43. Περὶ προσευχῆς.

Πολὺ δικαίερον εἶναι τὰ περιστατικὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεως ἡμῶν ἀπὸ τῶν περιστατικῶν τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἰκεσίας. Εἰς τοὺς ἄρχοντας οὐ δύναται νὰ πλησιάσῃ ὁ καθεὶς ὁ πλούσιος μόνον, ὁ ἐνδοξος, ὁ ἀξιωματικός, ὁ σορὸς πλησιάζει καὶ παρακαλεῖ τὸν ἄρχοντα, καὶ τοῦτο οὐχ ὅταν αὐτὸς ἔχη ἀνάγκην καὶ θέλῃ, ἀλλ' ὅταν ὁ ἄρχων προαιρεθῇ καὶ εὐδοκῆσῃ· εἰς τὸν Θεὸν πλησιάζει ἐπίσης καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχός, καὶ ὁ ἐνδοξος καὶ ὁ ἄδοξος, καὶ ὁ ἀξιωματικός, καὶ πάσης τάξεως καὶ καταστάσεως ἄνθρωπος· πλησιάζει δὲ ὁ καθεὶς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ· πλησιάζει ὅταν θέλῃ, καὶ παριστάμενος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ζητεῖ ὅ,τι θέλει. Ὁ ἄρχων φεύγει ὅσον δύναται, μάλιστα ἐὰν τύχῃ σκληρὸς καὶ βαρύνωμος, τὸ ζήτημά σου, καὶ μετὰ βίας ἀκούει τὴν δέησίν σου· ὁ Θεὸς προστάττει ἵνα ζητῶμεν παρ' αὐτοῦ, καὶ ὑπόσχεται νὰ δώσῃ τὰ ζητούμενα. «Αἰτεῖτε, λέγει καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ἡμῖν». Παρὰ τοῦ ἄρχοντος ζητεῖς καὶ λαμβάνεις πολλάκις ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖόν σε βλάπτει, ἐπειδὴ οὐκ οἶδαμεν οἱ τάλανες τί ζητοῦμεν, ζητοῦμεν δὲ πολλάκις τὰ βλαβερά· παρὰ τοῦ Θεοῦ ζητεῖς ὅτι θέλεις, λαμβάνεις δὲ πάντοτε ἐκεῖνο, ὅπερ συμφέρει σοι. Ἄλλ' ἐγὼ λέγεις, πολλάκις μετὰ πίστεως καὶ κατανύξεως προσευχηθεὶς καὶ ζητήσας παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ ζήτημά μου, οὐδὲν ἔλαβον· ὅθεν εἰς μάτην προσεύχομαι. Οὐδεὶς οὐδὲ τὴν πί-

στιν σου ἐζυγαστάτησεν, οὐδὲ τὰ δάκρυά σου ἐμέτρησεν, οὐδὲ τὴν προσευχὴν σου ἐξηρεύνησεν, ἵνα καταλάβῃ, ἐὰν ἦσαν τέλεια καὶ εἰς τὸν Θεὸν πρέποντα καὶ εὐπρόσδεκτα. Πλὴν ἔστω νομίζω αὐτὰ τέλεια· Ἄλλ' ἐὰν τὸ ζήτημά σου προϋξένοι σοι βλάβην ἀντὶ ὠφελείας, ἤθελες ἄρα γε τότε ἵνα εἰσακούσῃ ὁ Θεὸς τὴν δέησίν σου; Ἡμεῖς βλέπομεν μόνον τὰ παρόντα, ἀγνοοῦμεν δὲ τὰ μέλλοντα. Σὺ μὲν νομίζεις ὅτι, ἐὰν λάβῃς τὸ ποθούμενον, ὠφελείσαι, ἐπειδὴ βλέπεις μόνον τὸ παρόν, ὁ δὲ Θεός, ὅστις γνωρίζει καὶ τὸ μέλλον βλέπει ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται σοι ὠφέλιμον, ἐστὶ βλαβερώτατον· διὰ τοῦτο δὲ οὐκ εἰσακούει τὸ ζήτημά σου, οὐδὲ ἐκπληροῖ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Τὸ νήπιον ζητεῖ πολλάκις τὴν μάχαιραν ἐκ τῆς χειρός σου, ἵνα χαραποιοθῇ καὶ παίξῃ· κλάζει, ζητεῖ τὴν μάχαιραν· ὅμως οὐδὲ τὰς φωνὰς αὐτοῦ ἀκούεις, οὐδὲ τὰ δάκρυα αὐτοῦ βλέπεις, διότι φοβεῖσαι, μήπως τραυματισθῇ καὶ φανεύσῃ ἑαυτό. Τοῦτο οὖν αὐτὸ ποιεῖ ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ, ὅταν ζητῆς παρ' αὐτοῦ τὰ βλάπτοντά σε. Αὐτὸς οὐ φοβεῖται, ἀλλὰ βλέπει καὶ ἐντελῶς γνωρίζει ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖς παρ' αὐτοῦ, βλάπτει ἢ τὴν ψυχὴν σου ἢ τὴν ζωὴν σου ἢ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ. Ὅθεν διὰ τοῦτο οὐκ εἰσακούει τὴν δέησίν σου, κἂν παρακαλῆς καὶ κραυγάζῃς καὶ κλαίῃς.

44. Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Ὁ Νικηφόρος Φωκῆς ἀπέθνησκεν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Βουκολέοντος τὴν νύκτα τῆς 10ης Δεκεμβρίου 969. Μετὰ μικρόν, σκοτίας ἔτι οὔσης, ἀρχομένης τῆς τετάρτης φυλακῆς τῆς πρωΐας, ἤτοι μεταξύ 3ης καὶ 4ης πρωϊνῆς ὥρας, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἀνηγορεύετο βασιλεὺς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ. Οὐδέποτε

ἔκβασις μεταπολιτεύσεως ὑπῆρξε ταχύτερα καὶ μᾶλλον ἀστραπιαία.

Μόλις στερθεὶς ὄφειλεν ὁ Τσιμισκῆς νὰ σκεφθῆ πῶς ν' ἀντιταχθῆ εἰς σοβαρωτάτας περιστάσεις, αἵτινες ἠπέιλον αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ κράτους. Ὁ Ἰ. Νικ. Φωκᾶς ἀποθνήσκων ἐκληροδότει εἰς αὐτὸν τρομερὸν πόλεμον. Δὲν ἤρκει ὅτι ὁ κατακτητὴς τῆς Κιλικίας καὶ Ἀντιοχείας δὲν ἀφῆκε φρουρὰς ἰσχυρὰς πρὸς ἀπόκρουσιν ἐνδεχομένης νέας ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν· ὑπῆρχεν ἀλλαχοῦ μείζων ἔτι κίνδυνος ὁ ἐκ τῶν Ρώσων. . . .

. . . . Κετὰ Μάρτιον τοῦ 970 οἱ Ρῶσοι εἶχον ὑπερβῆ αἰρ-
νιδίως τὸν Αἶμον καὶ ὡς λύκοι ὄρμησαν κατὰ τῆς μεγάλης
καὶ ἰσχυρᾶς Φιλιππουπόλεως. Εἰκοσакισχίλιοι ἐκ τῶν ὑπε-
ρασπιστῶν τῆς πόλεως συλληφθέντες ἐσφάγησαν ἢ ἀπηγ-
χονίσθησαν.

Μέγας πανικὸς κατέλαβε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει. τὰ
πράγματα δὲν ἐπέτρεπον ἀναβολήν· καὶ ὅμως πρὶν ἢ ἀποδυθῆ
εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον τοῦτον ἀγῶνα ἠθέλησε νὰ καταβάλλῃ
ἐσχάτην προσπάθειαν πρὸς εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν τῆς ἀζυτάτης
ταύτης περιπλοκῆς.

Δι' αὐτοκρατορικῶν διαγγελλέων τῶν καλουμένων βασιλι-
κῶν διεμήνυσεν ὁ Ἰωάννης ἐν σπουδῇ εἰς τὸν Σβιατοσλαῦον
τὰ ἑξῆς. «Ὁ προκάτοχός μου Νικηφόρος, σὲ προσεκάλεσεν
εἰς τὰς χώρας ταύτας ὅπως τῇ βοηθείᾳ σου καταβάλλῃ τοὺς
Βουλγάρους· τῆς ὑπηρεσίας σου τὸν συμφωνηθέντα μισθὸν
θέλω σοὶ καταβάλλει· ἀλλὰ μετὰ τοῦτο ὀφείλεις τάχιστα νὰ
ἐπιστρέψῃς εἰς τὸν Κιμμέριον Βόσπορον τὴν πατρίδα σου, καὶ
νὰ ἐκκενώσῃς τὴν Μοισίαν, ἣτις ἀνήκει εἰς τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν καὶ ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἀπόμοιρα τῆς Μακεδονίας».
Ἡ στάσις τοῦ ἄρχοντος τῶν Ρώσ ἀπέναντι τῶν ἀπεσταλ-

μένων του Βυζαντίου υπήρξεν επιθετικωτάτη και ἀλαζονικωτάτη· ἐδήλωσεν ὁ Σβιατοσλαῦος ὅτι συναινεῖ εἰς μόνην τὴν ἐκκένωσιν τῶν πρὸς Ν. τοῦ Αἴμου χωρῶν ἐπὶ τῷ ὄρει ὅτι ἀπέναντι τῶν χωρῶν τούτων και τῶν πολυπληθῶν αἰχμαλώτων, θὰ τῷ ἐπλήρωνεν ὁ βασιλεὺς ἀδρότατα λύτρα, τὴν δὲ πρὸς Β. τοῦ Αἴμου μέχρι τοῦ Δουνάθειας χώραν ἠξίου νὰ τηρήσῃ εἰς τὸ διηνεκές. Ἐὰν ἀπορρίψῃς τὰς προτάσεις μου διεμήνυσεν ἐν συμπεράσματι ὁ βάρβαρος ἀρχηγός, οὐδὲν ἄλλο ἔχετε νὰ πράξῃτε, ἢ νὰ ἐγκαταλίπητε ὀριστικῶς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ πόλεμος ἦτο ἀναπόδραστος. Ἡ ὕβριστικὴ ἀπάντησις τοῦ Σβιατοσλαῦου δὲν ἐπέτρεπε χρονοτριβὴν. Καὶ ὅμως ἠθέλησεν ὁ Ἰωάννης και τελευταίαν νὰ κάμῃ ἀπόπειραν πρὸς εἰρηνικὴν λύσιν, θέλων ἴσως νὰ κερδήσῃ καιρὸν ὅπως ἀσφαλέστερον καταβάλλῃ τοὺς πολεμίους. Τὴν φορὰν ταύτην οἱ ἀποσταλέντες πρεσβευταὶ ἐτήρησαν γλώσσαν μᾶλλον ἀγέρωχον και ὁ Σβιατοσλαῦος ἐπετάχθη τὸ ἔσχατον νὰ ἐκκενώσῃ τὴν χώραν.

Ἐκμανεῖς ὁ βάρβαρος ἐκ τοῦ ἀπειλητικοῦ διαγγέλματος ἀπήντησε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «ὅς μὴ λάβῃ τὸν κόπον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων νὰ ἔλθῃ μέχρι τῆς χώρας ταύτης· διότι ἡμεῖς ὅσον οὐπω θὰ πῆξωμεν τὰς σκηνὰς ἡμῶν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Βυζαντίου».

Μέγας ἦτο ὁ κίνδυνος ὅστις ἐπεκρέματο ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐὰν τὸ Βυζάντιον εἶχε φοβηθῆ τὴν γειτνίασιν τῆς ἐξησθενημένης Βουλγαρίας, πῶς θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῆ εἰς δύναμιν, ἣτις ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς βαλτικῆς μέχρι τοῦ Αἴμου; Ἐὰν ἡ Πρεσθλαῦα ἐγίνετο, ὡς ἔλεγεν ὁ Ῥώσος ἡγεμὼν, κέντρον τῶν κτήσεων αὐτοῦ, θὰ ἐξηρανόζετο ἀπὸ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἢ τε Ἑλληνικὴ φυλὴ και ἡ

Ῥωμαϊκῆ κυριαρχία διότι, κύριοι τοῦ Δουναβέως καὶ τῆς χειρσαίας ὁδοῦ οἱ Ῥῶσοι, ἠδύναντο νὰ ἐξαπολύσωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς ὁρδὰς τῆς Σκυθίας.

Εὐτυχῶς ἡ ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἐν περιόδῳ περιφανῶς στρατιωτικῆς ἀκμῆς, καὶ τὴν φορὰν ταύτην αἱ τύχαι αὐτῆς ἦσαν διαπιστευμέναι εἰς χεῖρας ἐνεργητικωτάτου καὶ ἐξοχωτάτου πολεμικοῦ ἀνδρός, συνενουήτος μετὰ τῆς δεξιότητος τελείου πολιτικοῦ ἀνδρός καὶ τὰς ἀρετὰς μεγάλου στρατηγοῦ. Ὁ Ἰωάννης ὅστις ἀνέμενε πιθανῶς τοιαύτην ἀπάντησιν τοῦ Σβιατσλαῦου δὲν εὐρέθη ἀνέτοιμος. Εἶχεν ἀνακαλέσει ἐσπευσμένως τὰ Ἀσιατικὰ τάγματα καὶ ἀπέστειλεν ἄνευ ἀναβολῆς ἐναντίον τῆς Φιλιππουπόλεως. Στρατηγούς ἐξέλεξε τῶν πρώτων τούτων στρατευμάτων τὸν Βάρδαν Σκληρὸν καὶ τὸν Πέτρον Φωκᾶν.

43. Ἡ μάχη τοῦ Δορυστόλου.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεσθλαύας ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης διεμήνυσε αὐθις εἰς τὸν Σβιατσλαῦον νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Ῥώσος ὅμως ἡγεμὼν οὐδεμίαν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ περὶ ὑποχωρήσεως πρότασιν. Ἀπ' ἐναντίας ἐπειδὴ ἔβλεπε τοὺς Βουλγάρους μετὰ τοῦ βασιλέως ἤδη συντασσομένους, συγκαλέσας τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐξ αὐτῶν τὸν ἀριθμὸν 300, ἀπαντᾶς ἀνηλεῶς ἀπέκτεινε, τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος συνέκλεισεν εἰς εἰρκτάς· αὐτὸς δὲ συναγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς 60,000 ἀνδρῶν συμποσομένην, ἀπεράσισε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς ἐπερχομένους ἀντιπάλους. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, βεδίσας ὅπως οὖν βραδέως, δὲν ἐπλησίασεν εἰς Δορυστόλον εἰμὴ τὴν 23 Ἀπριλίου καὶ εὗρε τοὺς Ῥώσους ἐτοιμους νὰ ὑποδεχθῶσιν αὐτὸν ἐν πυκνῇ περατάξει πρὸ τῆς

πόλεως. Ἀντιτάξας λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον στρατὸν καὶ ἔχων ἐν τῷ μέσῳ μὲν τὴν πεζικὴν φάλαγγαν, κατὰ θᾶτερον δὲ τὸ κέρασ τοὺς πανσιδήρους ἱππότες, ἐξ ὀπισθεν δὲ τοὺς τοξότας καὶ σφενδονήτας, ἀδιακόπως ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν παρατεταγμένων βάλλοντας, ἐπῆλθε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπ' αἰσίοις διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐτελεῖτο ἡ μνήμη τοῦ καλ-
 λινίου μάρτυρος Γεωργίου. Ἡ μάχη ὑπῆρξε μακρὰ καὶ ἐνα-
 γώνιος. Οἱ Ῥῶσοι γαυριῶντες ἐπὶ τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν πολε-
 μικῇ φήμῃ ἠγωνίσθησαν, εἰ καὶ πεζοί, μετὰ βώμης ἀγρίας
 καὶ ἐνθουσιώδους. Οἱ περὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἀναμιμνη-
 σκόμενοι τὰ πρόσφατα αὐτῶν ἐν τῇ Συρίᾳ κατορθώματα,
 καὶ ἐπαιρόμενοι ἐπὶ τῷ ἱππικῷ αὐτῶν, ἀντετάχθησαν μετ'
 ἐμπειρίας καὶ τεχνικῆς ἐπιστήμης. Πολλοὶ ἔπεσον ἐκατέρω-
 θεν καὶ ἡ νίκη ἐφαίνετο ἀμφιταλαντευομένη μέχρι δαίλης
 βαθείας, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐπιρράξας κατὰ τῶν πολεμίων ἀνά
 κράτος ἅπαν τὸ ἱππικόν, καὶ ἀναβοήσας ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα
 νὰ ἀποδείξωσι δι' ἔργων τὴν ἀρετὴν, ἐπήνεγκε τὴν κρίσιν
 τοῦ ἀγῶνος. Οἱ σαλπικταὶ ἠλάλαξαν τὸ ἐνυάλιον βοῆ ἀθρόα
 ἀντήχησεν, ὁ στρατὸς ὅλος θεωρῶν τὸν βασιλέα προκινδύ-
 νεύοντα, ἐξώρμησε δι' ἀκατασχέτου φορᾶς κατὰ τῶν Ῥώσων
 οἷτινες μὴ δυνηθέντες νὰ ὑπομείνωσι τὴν τελευταίαν ταύτην
 βροπὴν, ἔκλιναν εἰς φυγὴν, καὶ πρὸς τὸ τεῖχος συνώσθησαν,
 πολλοὺς ἀποβαλόντες τῶν ἀνδρῶν κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην.
 Ἐνῶ δὲ οὗτοι ἐζήτουν ἄσυλον ὀπισθεν τοῦ περιβόλου τῆς πό-
 λεως, ἐν τῷ ἐλληνικῷ στρατοπέδῳ ἀντήχησεν τὰ ἐπινίκια,
 καὶ ἀνευρημεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις ἀμέσως καὶ περιεστοι-
 χισμένος ἔτι ὦν ἀπὸ νεκροῦ καὶ τραυματίας, προσβίβασε
 τοὺς ἀνδραγαθήσαντας, καὶ διὰ ποικίλων ἄλλων δεξιῶσεων
 καὶ ριλοφρονήσεων κατέστησεν ἅπαντας προθυμότερους εἰς
 νέους ἀγῶνας.

Τὴν ἐπιούσαν πολλὰ πρῶτ' ὁ βασιλεὺς διέταξε τὴν κατασκευὴν ὄχυροῦ στρατοπέδου καὶ μετ' ὀλίγον ἐπελθόντος διὰ τοῦ Ἰστρου καὶ τοῦ στόλου, ἤρξατο συντόνως τὸ τῆς πολιορκίας ἔργον. . . .

Ὁ Σβιατοσλαῦος ἐνόμισεν ἀπκράϊτητον νὰ συγκαλέσῃ συμβούλιον τῶν ἀρίστων τοῦ στρατοῦ, ἵνα βουλευθῆ μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ πρακτέου, πράγματι δὲ ἵνα ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς πρὸς ἄμυναν. ἐκ τῶν παρευρεθέντων οἱ μὲν ἐγνωμοδότησαν ὅτι ἄλλο δὲν ἔχουσι νὰ πράξωσιν, εἰ μὴ νὰ φύγωσι διὰ νυκτός ὅπως ἠδύναντο διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν οἱ δὲ ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ συνθηκολογήσωσι, ἵνα διασώσωσι τὴν περιλιπομένην στρατιάν. Ταῦτα ἀκούσας μετὰ βαθείας λύπης ὁ Σβιατοσλαῦος εἶπε : «Μὴ καταισχύνομεν τὴν Ῥωσίαν, ἀλλὰ καταλείψωμεν ἐνταῦθα τὰ ὅστ' ἡμῶν. Ἐὰν ἀποθάνωμεν οὐδεμίᾳ θέλει προσγίνοι εἰς ἡμᾶς ἀτιμία, ἐνῶ ἐὰν σωθῶμεν, θέλομεν ὑπὸ πάντων κατακριθῆ. Ἐγκαρτερήσωμεν λοιπόν, καί, ἂν ἐγὼ προκινδυνεύω πέσω, τότε σκεφθῆτε περὶ ὑμῶν». Οἱ μαχηταὶ ἀπεκρίθησαν «θέλομεν πέσει πάντες μετὰ σοῦ» καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀγωνισθῶσιν ἔτι ἄπαξ. Τὴν ἐπιούσαν τὸ ἀπόγευμα συνεκροτήθη ἡ τελευταία κρίσιμος ἐκ παρατάξεως μάχη, πρὸ τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ βασιλικὸς σωματοφύλαξ Ἀνεμᾶς κατέφερε πληγὴν βαρεῖαν κατὰ τοῦ Σβιατοσλαύου, ἀλλ' ὁ Ῥώσος ἡγεμὼν ἐσώθη διὰ τοῦ ἀλυσιδωτοῦ αὐτοῦ χιτῶνος, ὁ δὲ ἀτρόμητος ἐκεῖνος νέος, κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, πολλοὺς μὲν τούτων ἐφόνευσεν, ἐπὶ τέλους ὁμῶς ἐφονεύθη καὶ αὐτός. Οἱ περὶ αὐτὸν καταπλαγέντες ὑπὸ τοῦ ἀτυχήματος τούτου ὑπεχώρησαν καὶ ἐδέησε νὰ προκινδυνεύσῃ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς τάξεις καὶ ὁρμήσωσιν ἀβίθις ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Θύελλα δὲ μετὰ βροχῆς ἀναρρι-

πισθεῖσα, προσέβαλε τὰς ὄψεις τῶν Ῥώσων, καὶ ῥῆμη δίδοι ὅτι ἀνὴρ μὲ λευκὸν ἵππον προηγούμενος τῶν Χριστιανῶν, διέκοπτε καὶ συνετάραττε τὰς τῶν πολεμίων φάλαγγας, καὶ ὅτι ὁ Θεσπέσιος ἐκεῖνος ἦτο ὁ μέγας ἐν μάρτυσι Θεόδωρος, ὃν ὁ βασιλεὺς ἐπεκαλεῖτο αἰείποτε προστάτην καὶ ἀρωγὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα ἀνεπτέρωσαν τὸ θάρρος τῶν Χριστιανῶν καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ Βάρδας Σκληρὸς κατορθώσας ἐν περικυκλώσει σχεδὸν τοὺς Ῥώτους, ἔτρεψε τελευταῖον αὐτοὺς εἰς φυγὴν πρὸς τὸν περίβολον, καθ' ἣν μικροῦ δεῖν ἐκ συλληφθῆ καὶ αὐτὸς ὁ Σβιατσογλαῦς. Τὴν ἐπομένην ὁ Σβιατσογλαῦς ἔπεμψε πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην πρέσβεις περὶ εἰρήνης.

46. Ἀρχὴ τῶν Σαυροφθορικῶν πολέμων.

Ἀροῦ ἡ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου μήτηρ ἁγία Ἐλένη ὑπῆγε καὶ ἐπροσκύνησεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπεκράτησε γινώμη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἡ προσκύνησις τῆς Ἱερᾶς ἐκείνης χώρας, τὴν ὁποίαν ἐπάτησαν ποτὲ οἱ πόδες τοῦ Θεοανθρώπου καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔχυσε τὸ αἷμά Του πρὸς σωτηρίαν ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἦτο πλέον καθῆκον παντὸς Χριστιανοῦ. Διὰ τοῦτο ἦτο πάντοτε ὁ ἅγιος Τάφος πλήρης προσκυνητῶν. οἵτινες ἀπεδήμουν ἐκεῖ συχναίς ἀπὸ μακρυνωτάτους τόπους, οἱ τὴν χώραν ταύτην ἐκ τῆς ἐβδόμης ἤδη ἑκατονταετηρίδος ἐξουσιάζοντες Ἀραβες δὲν ἠνώχλου τοὺς προσκυνητάς, ἀλλ' εὗρισκον καὶ ὠφέλειαν ἀπὸ τῶν πληθῶς τῶν συχναζόντων εἰς τὴν Παλαιστίνην Χριστιανῶν. Ὁ μέγας Κάρολος ἔκαμε καὶ ριλικὴν τινα συνθήκην μὲ τὸν Ἀαρὸν ἀλ' Ῥασίδ, καὶ τὸν ἐπαρχακάλεσε νὰ προστατεύῃ κατὰ πάντα τρόπον τοὺς Χριστιανούς προσκυνητάς. Ἐκτοτε

ἔτρεχαν πλῆθος Χριστιανῶν, πολλοὶ δὲ καὶ κοσμικοὶ ἄρχοντες.

Ἦλθεν ὁμῶς τέλος πάντων ὁ καιρὸς, ὅποτε ἡ Ἱερουσαλήμ περιῆλθεν εἰς τὴν ὑποταγὴν ἄλλων κατακτητηῶν, καὶ τότε ὑπερεπερίσσευσαν τὰ δεινὰ τῶν προσκυνητῶν.

Τότε ἐφάνη παράξενός τις ἀνὴρ, Πέτρος ὀνομαζόμενος, Κουκούπετρος ἐπονομαζόμενος, καθὼς λέγει Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἐκ τῆς πόλεως Ἀμβιανοῦ, ὅστις πρότερον εἶχεν ἀρνηθῆν τὸν κόσμον, ἔγεινεν ἐρημίτης, καὶ ὑπῆγε προσκυνητὴς καὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου· αἱ κακουργίαι τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν τὸν ἐνθουσίασαν νὰ ἐκδικηθῆ τὴν καταφρόνησιν τοῦ Τάφου τοῦ Σωτῆρος, καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὸ μέγα ἔργον. Ὑπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἐνεχείρησεν εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν Β'. ἔγγραφον δέησιν τοῦ κατατεθλιμμένου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τοῦ παρέστησε τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν προσκυνητῶν τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Πέτρος λοιπὸν οὗτος ἐστάθη ὑπὸ τοῦ Πάππα ἀπόστολος εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, νὰ κηρύξῃ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν προσταγὴν. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου προσκυνητοῦ ἐπροπορεύετο πολὺ μακρὰν ἔμπροσθέν του, καὶ ὅπου ὑπήγαινε, ἐθεωρεῖτο ὡς τοῦ Θεοῦ ἄγγελος. Τὸ ἐξωτερικὸν του ἐνεδυνάμωνε τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν αἱ διδασκαλίαι του. Κατάξηρος ἀπὸ πεῖναν καὶ δίψαν καὶ μακρὰς κακοπραθείας, ἐξυπόλυτος καὶ μὲ γυμνὸν φαλακρὸν κρανίον, ἐνδυμένος ἐξεσχισμένῃ ῥάκῃ, ζωσμένος μὲ σχοινίον, καὶ βαστάζων σταυρὸν εἰς τὴν χεῖρα, ἐκάθητο ἐπάνω εἰς ζῶον ἄξιον τοιοῦτου ἀναβάτου, εἰς κατάξηρον γάδαρον. Μόνον ἡ φωνὴ του καὶ τὸ πύρινον βλέμμα τῶν εἰς βάθος ἐγγωμένων ὀφθαλμῶν του ἐφανέρωνεν τὸν παράδοξον ἄνδρα· ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλος, καὶ ἡ σκληραγωγημένη ζωὴ του ἐνέπνεαν θαυμασμὸν καὶ σέβας, Ἐδίδασκεν εἰς τὰς

ἐκκλησίας, εἰς τὰ σταυροδρόμια, καὶ εἰς τὰς λεωφόρους καὶ ἡ εὐγλωττία του, ἐνθουσίαζεν ὅλας τὰς καρδίας· Γέροντες ἐκαθάριζαν τὰ σωριασμένα ὄπλα των διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν ἅγιον πόλεμον, καὶ παιδία ἐγυμνάζοντο νὰ βασιτάξωσι τὴν λόγχην.

Ὁ Πάππας Οὐρβανὸς ἔβλεπε μὲ εὐχαρίστησίν του τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδαχῆς τοῦ Πέτρου. Ἐπρόσταξε σύνοδον εἰς τὴν Πλακεντιάν (Μάρτ. 1095), καὶ συνήχθησαν τόσοι ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, ὥστε ἐκάθησαν εἰς ὑπαιθρον τόπον. Ἡ πυρῶδης δημηγορία, ἣτις ἔγεινεν ἐδῶ περὶ τῶν πραγμάτων ὅλης τῆς Χριστιανικῆς, ἔκαμε τὴν ἐνέργειάν της, καὶ πολλοὶ ὠρκίσθησαν νὰ ὑπάγωσι καὶ νὰ ἀγωνισθῶσι κατὰ τῶν πολεμίων. Ἡ μεγάλη καὶ γενικὴ κίνησις, ἣτις ἤρχισε τότε εἰς τὴν Εὐρώπην, διήρκεσε δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας· ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας, ἐκ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας καὶ ἐκ τοῦ ψυχροῦ βορρᾶ, ἔτρεχαν στρατεύματα κατὰ πιν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἀσίαν· ἐλογαριάσθησαν περίπου ἑπτὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Εἰς ὅλους τοὺς σταυροφόρους (διότι οὕτως ὠνομάζοντο οἱ ἅγιοι πολεμισταί), ἐδόθη τελεία ἄφεςις τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ εἰς τοὺς ἀρήσαντας ὀπίσω κτήματα καὶ ἀγροὺς ὑπεσχέθη ἡ ἐκκλησία νὰ τὰ ἐπιτροπεύῃ μὲ πίστιν, καὶ νὰ τὰ δίδῃ σῶα καὶ ἀνελλιπῆ εἰς τοὺς ἐπιστρέφοντας. Οἱ τόκοι τῶν χρεωφειλετῶν, τῶν πολεμούντων εἰς τὴν Ἀγίαν Γῆν, ἦσαν ἀφειμένοι, καὶ τῶν ἀποθνησκόντων ἐκεῖ ἐτάχθη πατρικὴ φροντίς διὰ τοὺς συγγενεῖς των. Αὗται αἱ ὑποσχέσεις τοῦ κλήρου ἐνθουσίασαν πολλοὺς ἀδικοφοροῦντας διὰ τὰ οὐράνια καλὰ, τοὺς ἐκίνησαν δὲ μᾶλλον καὶ ἐλπίδες λαφύρων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Οἱ χωριᾶται, τῶν ὁποίων ἡ τύχη ἦτο πολλὰ σκληρά, ἀρῆκαν

τὸ ἄροτρον καὶ τὴν δίκελλαν, καὶ ἄραντες εἰς τοὺς ὄμους τὸν σταυρόν, ὑπῆγαν νὰ αἰσθανθῶσι τὰ καλὰ τῆς ἐλευθερίας.

47. Ἡ Λατινοκρατία.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1204 ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῆς τετάρτης σταυροφορίας, ἣτις ἐπήνεγκε τὴν ὀλοσχερῆ κατάλυσιν τοῦ ἐπὶ ἑκατονταετηρίδος ὅλας βιώσαντος Βυζαντινοῦ κράτους, προέκυψεν ἐν ταῖς χώραις, ἐφ' ὧν τοῦτο ἐξετείνετο, νέον πολιτικὸν καθεστῶς, διάφορον τοῦ τέως ὕρισταμένου. Πᾶσα ἡ εὐρυτάτη ἐνιαία ἐπικράτεια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατεκερματίσθη εἰς κράτη καὶ ἡγεμονίας καὶ δεσποτᾶτα ὑπὸ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας καὶ δεσπότας ἀλλαχοῦ μὲν Φράγγους, ἀλλαχοῦ δ' Ἑλληνας. Ἐκ τῶν σχηματισθέντων δὲ τότε κρατῶν καὶ ἡγεμονιῶν ἐπτὰ εἶνε τὰ κυριώτατα, τὰ καὶ πλειότερον βιώσαντα καὶ δράσαντα ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τέσσαρα μὲν ὑπὸ τοὺς Φράγγους ἡγεμόνας ἡ αὐτοκρατορία Κων)πόλεως, τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ κράτος τῶν Ἑνετῶν ἐπὶ τῶν νήσων τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης, καὶ ἡ Φραγγικὴ ἡγεμονία τοῦ Μορέως, τρία δὲ ὑπὸ Ἑλληνας, τὰ βασίλεια Νικαίας καὶ Τραπεζοῦντος ἐν Ἀσιατικῇ καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου θεωροῦντες ἑαυτοὺς κυρίους ἤδη παντὸς τοῦ καταλυθέντος Βυζαντινοῦ κράτους διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Βαλδουῖνος κόμης τῆς Φλάνδρας ἀνεγνωρίσθη αὐτοκράτωρ τῆς Κων)πόλεως καὶ κύριος μεγάλου μέρους τῆς Θράκης, ὁ δὲ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς

βασιλεύς Θεσσαλονίκης, επεκτεινομένου του κράτους του επί της Μακεδονίας και Θεσσαλίας, οι Ένετοί δ' έγινοντο κύριοι πασών των Έλληνικών θαλασσών, ο Βιλλαρδουίνος δέ εις των αρχηγών των σταυροφόρων, κατέλαβε τον Μορέαν, ιδρύσας αυτόθι ιδίαν ήγεμονίαν.

Άλλ' ένω ταύτα υπό των Φράγγων διεπράττοντο, ιδρύοντο συγχρόνως τά τρία Έλληνικά κράτη. τὸ τῆς Νικαίας έν Βιθυνία υπό τον Θεόδωρον Α'. Λάσκαριν, τὸ τῆς Τραπεζοῦντος υπό τον Άλέξιον Κομνηνόν, και τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπειρου υπό τον Μιχαήλ Α'. Ἄγγελον Κομνηνόν Δούκαν.

Οἱ Έλληνες ήγεμόνες των άρτισυστάτων τούτων κρατῶν αὐτόνομοι κατά μέρος διατελοῦντες, επεζήτησαν εὐθύς μετά την παγίωσιν τῆς ιδίας αρχῆς την επέκτασιν και κραταίωσιν των κτήσεών των, καταπολεμοῦντες τοὺς επιδρομεις Φράγγους και άλλα ὄμορα βάρβαρα ἔθνη. Ἐπεχείρησαν ὅμως τοὺς πολέμους τούτους κατά μέρος ἕκαστος, ἄνευ κοινῆς και ἀμοιβαίας συμπράξεως, και έν αντιζηλίᾳ διηνεκεῖ πρὸς ἀλλήλους διατελοῦντες· τὸ δέ χειρίστον ὅτι του χρόνου προϊόντος ἐτράπησαν και εις πολέμους πρὸς ἀλλήλους, Έλληνες καθ' Ἑλλήνων, ὁμόθηρσκοι καθ' ὁμοθηρσκων-

Ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ των ειρημένων τριῶν Έλληνικῶν βασιλείων πρωταγωνιστοῦσιν έν τῇ ιστορίᾳ τὸ βασιλείον τῆς Νικαίας και τὸ δεσποτάτον τῇ Ἡπειρου· τὸ τρίτον δέ τὸ τῆς Τραπεζοῦντος μετά δύο άτυχεῖς άποπειρας των πρώτων βασιλέων αὐτοῦ πρὸς κατάλυσιν του βασιλείου τῆς Νικαίας, άπεμονώθη έν τῇ ανατολικωτάτῃ ἐσχρατιᾷ τῆς Μ. Ἀσίας, ἔνθα ιδρύθη, διατηρηθὲν επί 258 ἔτη.

Ἄλλὰ και εκ των δύο πρωταγωνιστούντων κρατῶν προεξέχει τὸ τῆς Νικαίας, ὅπερ έν πολλοῖς υποκατέστησε την Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, διότι και ὁ ιδρυτῆς τούτου Θε-

Ἰωάννης Α'. Λάσκαρις ἐξελέχθη βασιλεὺς ἐν Κων)πόλει, καὶ διότι εἰς αὐτὸ προσέφυγε τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον εἰς αὐτὸ δὲ συνέρρευσαν ὅπως σωθῶσιν ἐκ τοῦ χειμάρρου τῶν Σταυροφόρων οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, πολλοὶ τῶν λογίων καὶ τῶν λογάδων τῆς Ἐκκλησίας, φυγάδες ἀνέσταιοι τῆς δούλης πατριδος των, κομίζοντες ὡς ἐν κιβωτῷ τὰ σπέρματα τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς, ἅτινά ἐκαλλιέργησαν ἐν Βιθυνίᾳ καὶ διετήρησαν ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Εἰς τοῦτο δὲ τέλος τὸ κράτος τῆς Νικαίας μετὰ παρέλευσιν ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, καὶ μετὰ ἀγῶνας ἀδιαλείπτους κατὰ Φράγγων καὶ λοιπῶν, ἔλαχεν ἡ εὐτυχῆς μοῖρα τῆς ἀποδιώξεως τῶν Φράγγων ἐκ τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς τέως θεωρουμένης ὡς ἐκλιπούσης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

48. Ἡ ἐν Βερδαλλίαις Συνέλευσις.

Ἡ ἄλωσις τῆς Βασιύλλης (1789).

(Ἐκ τῆς Βασιύλλης ἐπιστολῆς Κοραῖ πρὸς Πρωτοψάλτην Σμύρνης).

... Ἐξέυρε λοιπόν, πρωτοψάλτα, ὅτι διὰ τὸ νὰ ὑπέπεσαν ἡ παροῦσα βασιλεία τῆς Γαλλίας εἰς βαρύντατα χρέη, τὰ μὲν ἀπὸ τοὺς παρελθόντας πολέμους, τὰ δὲ περισσότερα, καθὼς λέγουσιν, ἀπὸ τὴν διχοπραγίαν καὶ ἀσωτίαν τῶν μεγιστάνων, καὶ τὸ πολυδάπανον μάλιστα αὐτῆς τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων ἀρχοντισσῶν τῆς αὐλῆς, ὅσοι τὴν ὑπηρετοῦν, ὁ Βασιλεὺς, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ἐπιφορτίσῃ τὸν λαὸν μὲ τοὺς νέους φόρους, βεβαρημένον ἤδη κατὰ πολὺ, ἠναγκάσθη νὰ συναθροίσῃ κοινὴν τοῦ γένους συνέλευσιν.

διὰ τὰ εὐρῆ θεραπείαν εἰς αὐτὴν τὴν πληγὴν. Ἐπεμφε λοιπὸν ἐκάστη ἐπαρχία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκάστη πόλις καὶ κώμη, αἰρετοὺς πρέσβεις εἰς Βερσαλλίαν, κεκλημένους ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνακτα, χιλίους δικασίους τὸν ἀριθμὸν· τουτέστι τριακοσίους ἐκ τοῦ κλήρου, τριακοσίους ἐκ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἑξακοσίους ἐκ τοῦ τρίτου τάγματος. Τρίτον τάγμα ὀνομάζουσιν ἐδῶ τοὺς μὴ εὐγενεῖς λαϊκοὺς, δεύτερον τῶν εὐγενῶν, καὶ πρῶτον τοῦ κλήρου. Αὐτοί, καθὼς εἶπα, συνήχθησαν εἰς Βερσαλλίαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου μηνός. Καὶ ὁ ἄναξ καὶ οἱ περὶ τὸν ἄνακτα τοὺς ἐσύνεζαν διὰ τὰ εὐρωσι πόρον ἀργυρίου, μὴν ὑποπτεύοντες ἄλλο τί περισσότερον· ἀλλὰ τὸ τρίτον τάγμα ἠθέλησεν ὄχι μόνον τὰ θεραπεύσει τὴν παροῦσαν νόσον, ἀλλὰ τὰ ἐμποδίσῃ ἀκόμη καὶ τὴν ὑποστροφὴν τῆς νόσου. Αὐτὸ διὰ τὰ γένη, ἀνάγκη ἦτο τὰ βάλωσιν οἰκονομίαν εἰς τὰς δαπάνας τῆς αὐλῆς, τὰ ἀνατρέψωσι πολλὰ ἄδικα προνόμια καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν εὐγενῶν, ἀναγκάζοντές τους τὰ πληρῶνωσι καὶ αὐτοὶ ἕκαστος κατ' ἀναλογίαν τῶν ὑπαρχόντων του, ὡς τὸ τρίτον τάγμα. Ὁ κλῆρος καὶ οἱ εὐγενεῖς ἰσχυρογνώμησαν, καὶ οἱ αὐλικοὶ συνεβούλευσαν, καθὼς λέγουσι, τὸν βασιλέα τὰ διαλύσει τὴν σύνοδον· αὐτὸ ὅμως μὴ δυνάμενον τὰ γένη χωρὶς τὰ προξενήσει θόρυβον εἰς ὅλην τὴν βασιλείαν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ Παρίσιον, ἕκαμιν τὰ ἔλθῃ τριάκοντα χιλιάδες στράτευμα εἰς Βερσαλλίαν, διὰ τὰ εὐρίσκωνται ἔτοιμοι, ἂν ἀκολουθήσῃ κάμμια ἐπανάστασις, τὰ τὴν πνίξωσιν εἰς αὐτὰ τὰ σπάργαν· ἀλλὰ τὸ πρῶγμα δὲν ἔλαβεν ἕκθασιν τὴν ἐλπιζομένην καὶ ποθομένην.

Ἦτον, ἀδελφὲ μου, δωδεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός, Κυριακῇ, πρὸς τὸ ἑσπέρας· ὅλος ὁ κόσμος ἦτον εἰς περιδιάθεσιν, εἰς τὸν βασιλικὸν κῆπον, ὀνομαζόμενον Κεραμεικόν, ὅστις εἶναι εἰς τὴν ἄκραν τῆς πόλεως τοῦ Παρισίου. Εἰς αὐτὸν τὸν

κῆπον εὐρέθην καὶ ἐγὼ μὲ ἓνα φίλον. Ἀκούομεν ἐξείρνης κτύπους πιστολῶν καὶ τουφεκίων ἐρωτᾷ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ οὐδεὶς ἐξεύρει νὰ εἶπῃ τί εἶναι. Τρέχουσιν ὅλος ὁ λαός, ἄνδρες, γυναικες, παιδία, πρὸς τὰ τελευταῖα ὄρια τοῦ κήπου μετὰ θορύβου, καὶ τί βλέπομεν; πλῆθος στρατιωτῶν ἀπεσταλμένων ἀπὸ Βερσαλλίαν, τὸ ὅποιον ἤρχετο κατὰ τοῦ Παρισίου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν τὴν ὅποιαν ὑποπτεύοντο, ὅτι ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἐπαύριον. ἤγουν τὴν δευτέραν· ἐπειδὴ τὴν δευτέραν ἦτο (καθὼς τώρα στοχάζονται) ὁ σκοπὸς των νὰ διαλύσῃ τὴν σύνοδον, καί, ἂν ἡ σύνοδος ἐγκατιοῦτο, τοὺς μὲν νὰ θανατώσωσι, τοὺς δὲ νὰ ἐξορίσωσι, κ. τ. λ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτον ὁ πρίγκηψ Λαμβέσκιος· αὐτὸς ἂν ἐπροσφέρετο μὲ φρόνησιν, ἴσως τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπέστρεφε κατὰ τῆς κεφαλῆς των. Ἄλλ' εὐθὺς ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὸν κῆπον, τρέχει ὡς ἐνεργούμενος, ἔλκει τὴν μάχαιράν του, καὶ κατακόπτει τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἀθῶου καὶ ἀθλίου ἐξηκονταετοῦς γέροντος, ἐντίμου πολίτου. ὅστις εὐρέθῃ καὶ αὐτὸς περιερχόμενος ὁ ταλαίπωρος ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κῆπον. Αὐτὸ τὸ ἄσπλαγχνον ἔργον μᾶς ἔκαμεν ὅλους νὰ πῆσωμεν εἰς φυγὴν, καὶ νὰ διασκορπισθῶμεν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐρθασε καὶ ἡ νύξ, τὴν ὅποιαν ἐπεράσαμεν μὲ μεγάλον φόβον, ἂν καὶ ὁ Λαμβέσκιος δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμβῆ εἰς τὴν χώραν, ἀλλ' ἔμεινεν ἔξω εἰς τὰ προάστεια. Μόλις ἐξημέρωσε, φίλε μου, καὶ ὅλοι οἱ πολῖται τοῦ Παρισίου, ὑποπτευόμενοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βλέποντες πλέον φανερώς τοὺς σκοποὺς τῆς αὐλῆς, ἐξωπλίσθησαν ἕκαστος καθὼς ἠδυνήθη μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσωσιν, ἀλλ' ἡ ἡμέρα ὅλη ἐπέρασεν εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν. Ὁ δὲ πρίγκηψ Λαμβέσκιος, ἀκούων αὐτὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμβῆ εἰς τὴν πόλιν· αὐτὴ ἡ εἰδήσις μόλις ἔρθασεν εἰς Βερσαλλίαν καὶ

εις τὰς περιόικους πόλεις, καὶ ἐξωπλίσθησαν ὁμοίως ὅλος ὁ λαὸς τῆς Βερσαλλίας καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. Ἡ αὐλή, ὁ κληῖρος καὶ οἱ εὐγενεῖς, βλέποντες αὐτά, ἤρχισαν νὰ συλλογίζωνται· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἦταν ἀκόμη πάρεξ ἀρχαῖ ὠδίνων. Τὴν Τρίτην πρωΐ, βλέπει ὁ λαὸς τοῦ Πκρισίου, ὅτι δὲν ἔχει ὄπλα ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐξοπλίσῃ ὅλους τοὺς πολίτας. Ὑπάγουσι λοιπὸν καὶ πατοῦτι τὰ βασιλικὰ μαγαζία, καὶ τοὺς ἀρσενάδας, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ εὐρίσκοντο ὄπλα, καὶ τὰ ἐπῆραν ὅλα, ἕως καὶ αὐτὰ τὰ κανόνια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισαν τὰς πλατεῖάς καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, μὲ σκοπὸν νὰ τὰ μεταχειρισθῶσιν, ἂν ὁ Ακμβέσκιος ἔμβαινε εἰς τὸ Πκρισιον...

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν μετὰ τὸ γεῦμα ὑπάγουσιν οἱ ὠπλισμένοι πολῖται καὶ περικυκλοῦσι τὴν Βασιλλίαν, διὰ νὰ ζητήσωσι καὶ νὰ λάθωσιν ἀπὸ τὸν ἄρχοντα καὶ ἐπιστάτην αὐτῆς ὅσα ὄπλα εὐρίσκοντο εἰς αὐτήν, Τί εἶναι ὅμως αὐτὴ ἡ Βασιλλία; δύνασαι νὰ μὲ ἐρωτήσης εὐλόγως ἢ λογιότως σου, ὅστις δὲν εἶδες πάρεξ τὸ Βεζιρ Χάνιον καὶ τὸ κατηρειπωμένον καὶ κλονούμενον Βεζεστενιον. Ἡ Βασιλλία εἶναι ἓνα τειχίον μικρόν, ἀλλ' ὀχυρώτατον εἰς τᾶκρα τῆς πόλεως τοῦ Πκρισίου, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδομὴ πρὸ 500 σχεδὸν χρόνων ἔγινεν εἰς διάστημα δέκα ἐτῶν καὶ μὲ δαπάνην πολλῶν μιλλιουνίων. Αὐτὴν τὴν μετεχειρίζοντο διὰ φυλακὴν, ἀλλὰ φυλακὴν σκληρὰν, καὶ πολλάκις ἄδικον καὶ τυραννικὴν, εἰς τρόπον ὥστε συνέβαινε ὄχι ὀλίγας φορές, ἂν ἐκ δυστυχίας εἰς μίαν σύνοδον ἀνθρώπων ἔφρευγεν ἀπὸ τὸ στόμα σου ἐξ ἀπροσεξίας κανένας λόγος κατὰ τῶν μινίστρων, ἂν ἔλεγες π. γ, ὅτι ὁ δεῖνα ἐπάτησε στρεβλά, νὰ γένης τὴν ἐπαύριον ἀνάρπαστος, καὶ νὰ φυλακισθῆς εἰς αὐτὴν δι' ὅλην σου τὴν ζωὴν, χωρὶς νὰ ἐξεύρη οὔτε συγγενῆς οὔτε φίλος τί ἔγινες, οὔτε νὰ ἔχης ἄδειαν νὰ γράψῃς ἐπιτολὴν, ἢ νὰ δώσῃς τὴν εἶδησιν εἰς κά-

νένα. Οἱ ὀπλισμένοι λοιπὸν βλέποντες ὅτι ὁ ἄρχων Δελονέ (αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτου) δὲν ἤθελε νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας, τὴν ἐβίασαν ἦσαν δύο ὥραι μετὰ τὸ γεῦμα, καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὰς πέντε τὴν ἐπῆραν. Τὸ πρῶτον ἔργον ἐμβαίνοντες εἰς τὸ κάστρον ἦτο, νὰ ἀποκεφαλίσωσι τὸν ἄθλιον Δελονέ, καὶ ἓνα ἄλλον δεύτερον ἄρχοντα μετ' αὐτῶν. Ἦσαν ἐξ ὥραι, καὶ ἐκβῆκα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν καρφενὲν νὰ ἀναγνώσω τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας· ἐπειδὴ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς θορύβους καὶ τὰς ταραχὰς μὴ νομίσῃς ὅτι ἐρύλαττα τὸν οἶκον ἐξεναντίας, ἔκβαινα καθ' ἡμέραν διὰ νὰ γίνωμαι αὐτόπτης τοιούτων φοβερῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἦσαν δι' ἐμέ, ὡς καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ὅλους, καινά. Ἐπάγων λοιπὸν εἰς τὸν καρφενὲν, ἠπήντησα τοὺς πορθητὰς τῆς Βασιλλίης συνωδευμένους μὲ τριακοσίας ἢ τετρακοσίας χιλιάδας λαοῦ, οἱ ὅποιοι περιέφεραν εἰς ὅλας τὰς ῥύμας τῆς πόλεως, ἐπάνω εἰς μακρὰ κοντάρια, (θέαμα φρικτόν!) τὰς δύο κεραλὰς αἱματοσταγεῖς. Αὐτὴ ἡ εἰδήσις ἔκαμιν εὐθὺς νὰ διασκοδασθῇ ἔνθεν κἀκεῖθεν ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Λαμβεσκίου, τὸ ὅποῖον ἦτον ἀκόμη ἔξω τοῦ Παρισίου.

49. Ἐγκαίνια τῆς Σουεζικῆς διώρυγος.

. . . Τέλος γῆν ὀρώμεν! Ἴδου τὸ Πόρτ-Σαῖτ καὶ ὁ μονόλιθος ἠλεκτρικὸς φάρος του! Πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου βλέπομεν παρατεταγμένον τὸν ἀγγλικὸν στόλον. Παράτηροῦμεν μετὰ περιεργείας δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος δύο γλώσσας ἐξ ὀγκωδιστάτων λίθων προεκτεινομένης μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν. Αὗται κατεσκευάσθησαν ἀντὶ ἀδροτάτης δαπάνης, ὅπως ἀναχαιτίσωσι τὴν ὄρμην τῶν κυμάτων καὶ ἐμποδίσωσι τὴν κατάχωσιν τοῦ στομίου. Πόση

πληθὺς πολεμικῶν πλοίων! Ἐμέτρησα πάσας σχεδὸν τὰς ναυτικὰς σημαίας, μὴ ἐξαίρουμένης καὶ τῆς ἰσπανικῆς καὶ σουηδικῆς. Μόνη ἡ Ἑλλάς, ἣτις εἰργάσθη καὶ ἔγχευεν αἷμα καὶ ἰδρώτα διὰ τῶν πολυαριθμῶν αὐτῆς ἐργατῶν ὑπὲρ τῆς τελειώσεως τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου τῆς διώρυγας, δὲν ἐκπροσωπεῖται ἐν τῇ διεθνεῖ ταύτῃ πανηγύρει! . Πάντες σπεύδομεν νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν ξηράν. Τὸ Πόρτ-Σαῖτ εἶνε πόλις καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ὡς πρὸς τὰς ὁδοὺς, χωρίον δὲ ὡς πρὸς τὰς οἰκίας. Αἱ ὁδοὶ εἶνε εὐρύταται καὶ ἡγεμονικαὶ τὴν ὀνομασίαν (Ὀδὸς Εὐγενίας, Ὀδὸς Φραγκίσκου Ἰωσήφ)· ἀλλ' αἱ οἰκίαι σχεδὸν πᾶσαι ξύλιναι. Ὅταν εὐημερίσῃ ὁ ἰσθμὸς καὶ τὸ Πόρτ-Σαῖτ καταστῆ μέγα κέντρον ἐμπορίου, ἐνδέχεται νὰ ἀποκτήσῃ πλείοτερα θέλγητρα, σήμερον ὅμως ἀναντιρρήτως δὲν εἶνε λίαν εὐχάριστος διαμονή. Περιπατῶν τις βυθίζεται εἰς τὴν ἄμμον μέχρι τῶν ἀστραγάλων, καὶ ἐὰν διέλθῃ μίαν ὁδὸν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος, πνευστιᾶ καὶ γίνεται κάθιδρος, ὡς μετὰ μακρὸν περίπατον. Οὔτε ἔχνος δενδροφυτείας ὑπάρχει καὶ δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσος θὰ εἶνε ὁ κάύσων κατὰ τὸ θέρος, ἀροῦ ἐν μέσῳ τῷ Νοεμβρίῳ ἐθλιθόμεθα, διότι δὲν ἐφέρομεν καλοκαιρινὰ ἐνδύματα.

Ὀλίγον πρὸ τῆς τρίτης ὥρας (4 Νοεμβρίου) ἡ λέμβος μας μᾶς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ξηράν. Εἰς τὴν προκουμαίαν εἶνε κατεσκευασμένη ἀψίς, οὔτε λίαν κομψή, ὁμολογητέον, οὔτε καὶ ἐν ἀναλογίᾳ διαστάσεων. Ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα εἰς τὸν τόπον, ὅπου μέλλει νὰ τελεσθῇ ἡ δοξολογία, εἶνε ἐστρωμένη διὰ σανίδων· δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν αὐτῆς εἶνε παρατεταγμένον, ἐν τάγμα πεζικοῦ. Εἰς τὸ πέρασ τῆς σανιδωστρώτου ὁδοῦ φαίνονται τρία περίπτερα. Εἰς τὸ μεσαῖον μέλλουσι νὰ λάβωσι θέσιν οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ πρίγκηπες· εἰς τὰ

ἄλλα δύο θά ἱερουργήσωσιν οἱ Τοῦρκοι Οὐλεμάδες καὶ ὁ καθολικὸς κληρὸς. Πρῶτοι ἀποβάντες εἰς τὴν προκουμαίαν ἐκ τῶν ἐπισήμων εἶνε ὁ πρίγκηψ τῆς Ὀλλανδίας μετὰ τῆς συζύγου του. Ἔρχεται δεύτερος ὁ ἐν Κων)πόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας. Κατόπιν ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐγενία, ὁ πρίγκηψ τῆς Πρωσσίας μετὰ τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ κατόπιν οὐρδην μίγδην ἐπισημότητες καὶ ἀσημότητες, ἀξιωματικοὶ καὶ πολιτικοί, ξένοι καὶ ἐγγύριοι. Οὐδεμία τάξις τηρεῖται καὶ οἱ ἔσχατοι προβαίνουσι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Ἐγὼ εὐτυχῶς ἐβοηθήθην ὑπὸ τῆς τύχης καὶ τῶν ἀγκώνων καὶ τὸ κῦμα μὲ ἀποθέτει μεταξὺ τῶν τριῶν περιπτέρων. Ἐγὼ κατὰ μέτωπον σχεδὸν τὴν βασιλικὴν παρκατάδα. Οἱ πρίγκηπες καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἴστανται ὄρθιοι. Σοβαρὸς τις Οὐλεμάς, ἐμφανίζεται εἰς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ περίπτερον καὶ ἀναγιγνώσκει, ταπεινῇ τῇ φωνῇ, εὐχὴν τινα, ἣτις ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶνε σύντομος. Ἀφοῦ ἔληξεν ἡ θρησκευτικὴ τελετὴ κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ὁ καθολικὸς κληρὸς. Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας προβαίνει ἱερεὺς τις καὶ ἐκφωνεῖ μακρὸν πανηγυρικὸν λόγον. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ λόγου 101 κανονοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν τὸ πέρας τῆς τελετῆς. Αἱ λέμβοι φέρουσιν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς βασιλεῖς καὶ πρίγκηπας εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν καὶ παρκατεταμένα οὐρὰ χαιρετίζουσιν τὴν διάβασιν ἐκάστης σημείας. Μετ' ὀλίγον αἱ ὁδοὶ ἐρημοῦνται καὶ ἀπερχόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ ἴδια. Τὴν νύκτα ἡ ὥρα ψία εἶνε ὠραιότατη ἡ πόλις ἀνθαμιλλᾷται πρὸς τὰ πλοῖα. Πυροτεχνήματα καίονται συνεχῶς ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ λιμένος. Λαμπρὰ πύρινος ἀνθοδέσμη ἀναγγέλλει τὸ τέλος τῶν ἑορτῶν τοῦ Πόρτ-Σαῖτ. Αὐριον ἀπὸ πρωΐας ἔρχεται ἡ πομπὴ ἀνάθασις πρὸς τὴν Ἰσμαηλίαν.

Ἰσμαηλία, 6 (18) Νοεμβρίου.

Παριστάμεθα μάρτυρες δράματος, οὐ σύμπας ὁ κόσμος ἀνέμενεν ἐναγωνίως τὴν ἔκβασιν, καὶ ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἔμελλε νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῶν φόβων, οὓς εἶχον οἱ ἀπαισιόδοξοι καὶ ἰδίως οἱ Ἕλληες περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου, ἢ εἰς κραταίωσιν τῶν ἐλπίδων . . . Ἡ ἡὼς ὑποφώσκουσα μᾶς εὔρε πάντας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἀσμένως εἶδομεν ὅτι ἐξήρχετο κκπνὸς ἐκ τοῦ Ἄετοῦ, ὅστις ἔμελλε νὰ προηγηθῇ τῆς πορείας. Τὸ ἡμέτερον πλοῖον ἔπρεπε νὰ κινήσῃ δέκατον πέμπτον, κατὰ τὸ ἐκδοθὲν πρόγραμμα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πλοίαρχος, ἐπιτήδειος ἴσως νὰ πλῆθι εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος φαίνεται ὅπως οὖν ἀμηχανῶν ἐντὸς λιμένων καὶ διωρύγων, βαίνομεν τριακκοστοὶ ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν ἄλλων πλοίων. Μόλις προχωρήσαντες ὀλίγον ἐντὸς τῆς διώρυγος, βλέπομεν εἰς ἀτελεύτητον γραμμὴν ἐνώπιον ἡμῶν τὴν σειρὰν τῶν προηγηθέντων πλοίων ἐπιχαρίτως ἀκολουθοῦσαν τὰς κκμπὰς τοῦ θαλασσίου ὀχετοῦ, καὶ ὀπισθεν ἡμῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ στόλου. Ἦτο θέαμα μεγάλῳ σπεπές συνάμα καὶ ὑπεράνθρωπον.

Πόθεν διήρχετο σύμπας ὁ στόλος ἐκεῖνος; Διὰ τῆς ἐρήμου. Τί ὑπῆρχεν ἐκεῖ πρὸ δεκαετίας. Ἄμμος. Ἦλθεν ἡμέραν τινὰ μεγαλοφυῆς τις ἄνθρωπος, ἔλαβε ῥάβδον ἐν ταῖς χερσὶ, ἐχάραξε γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ εἶπε. «Διὰ τῆς γραμμῆς ταύτης θὰ διέλθωσι μετὰ μικρὸν οἱ στόλοι τῶν Ἰνδιῶν, τὰ μέγιστα τῶν πλοίων τῆς Εὐρώπης». Καί, ὦ τοῦ θαύματος! τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπεμαρτυροῦμεν ἡμεῖς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τεραστίου ἐπιχειρήματος, πλέοντες ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐκείνης, ἐντὸς τοῦ νέου τούτου Βοσπόρου, μεταξύ Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Μέχρις εἴκοσι χιλιάδες ἐργατῶν εἰργάσθησαν ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ ἐκεῖ-

νου, ὃν διηροχόμεθα ἡμεῖς ἀπόνως καὶ οἶονεὶ ἀμφιβάλλοντες ἔαν χεῖρες ἀνθρώπων κετεσκεύασαν τοιοῦτον ἔργον. Πόσου αἵματος, πόσου ἰδρώτος, πόσου χρυσοῦ τιμᾶται πᾶς πῆχυς τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἣν μετὰ μικρὸν θὰ διέρχονται ἀμέριμοι ναῦται πάντων τῶν κρατῶν τῆς ὑψηλίου ! Πάντες ἀνέγνωμεν ἀρτίως καὶ εἴχομεν πρόχειρον ἐν τῇ μνήμῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔργου τούτου ἀπὸ τοῦ 1859 τὰς ὑπερανθρώπους δυσκολίας, καθ' ὧν ἐπάλαισαν οἱ πρωτουργοί, τὸν φθόνον, τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἀποθάρρυνσιν, δι' ὧν ἐπολεμήθη ἡ θέλησις ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου. Σήμερον τὰ πάντα φαίνονται εὐκόλα. Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ὅτε ἀνωρύχθη ἡ πρώτη δρᾶξ τοῦ χόματος ἐκ τῆς ἐρήμου ἐκείνης, ἀφ' ἧς ἀπέστρεφον τὸ πρόσωπον καὶ αὐτὰ τὰ ἀρπακτικὰ ὄρνεα ; Φρίττει τις ἀναγινώσκων τὰς λεπτομερείας τοῦ δράματος τούτου. Ἡ ἱστορία τῶν γενναίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἔστησαν τοὺς πρώτους σταθμοὺς κατὰ τὴν ἀτελεύτητον ταύτην καὶ σιωπηλὴν γραμμὴν, ὁμοιάζει τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπισημοτέρων ναυαγίων. Μία ριᾶλη ὕδατος ἦτο πολλάκις δι' αὐτοὺς θησαυρός. Ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνον καὶ ἐπὶ τῆς καιούσης ἄμμου ἔζων ὡς ἐντὸς πεπυρακτωμένης καμίνου. Οὐδαμοῦ σκιά οὐδαμοῦ αὖρα ! Καὶ τίς νὰ περιγράψῃ τὸ σπαρταξικάρδιον θέαμα, ὅτε ἐπῆλθον αἱ νόσοι καὶ ἡ χολέρα ἐθέριζε σωρηδὸν καὶ σχεδὸν ἄνευ ἰατρικῆς βοήθειας τοὺς δυστυχεῖς ἐργάτας, ὅσοι ἔζων ἐντὸς τῶν ὑπονόμων ὡς ἔνδον μυρμηκιᾶς ; Θαυμάζομεν τοὺς ἥρωας τῶν μαχῶν· ἀλλὰ τῶν ἐνδόξων τούτων ἀθλητῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ ὀνόματα ἀγνοοῦμεν καὶ τὸ ἐλεεινὸν τέλος ἀφίνομεν ἀδάκρυτον.

30. Χρηδὶς τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς.

Ἐπειδὴ πλησιάζουσι πλέον αἱ διακοπαί, θὰ σὰς ὁμιλήσω σήμερον, μικροὶ μου φίλοι, περὶ θέματος σχετικοῦ καὶ λίαν ἐνδιαφέροντος: **περὶ τῆς χρηδὸς τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς**. εἰς τί δηλ. δύνασθε ἵνα καταγίνεσθε κατὰ τὰς διακοπὰς. Πολὺ ὅμως φοβοῦμαι μήπως τινὲς ἐξ ὑμῶν εἴπωσι καθ' ἑαυτούς.—Κύριε, ἂν πρόκειται νὰ ὁμιλήσητε περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων, θὰ σὰς ἀκροασθῶμεν ἀλλὰ διὰ τὰς διακοπὰς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τῶν συμβουλῶν σας· αἱ διακοπαὶ ἔγιναν διὰ νὰ διασκεδάζωμεν.—Βεβαίως οὗτοι ἐννοοῦσι τὸ νὰ μὴ ἔχωσι καμμίαν ἐργασίαν καὶ ἐνασχόλησιν. Ἄν δοκιμάσωσιν ὅμως θὰ ἴδωσιν ὅτι εἶνε πολὺ δυσκολώτερον, παρ' ὅσον φαντάζονται, νὰ διέλθωσιν εὐχαρίστως τὰς διακοπὰς, ὅταν δὲν ἔχωσι σπουδάσει ἐπισταμένως ποῖα τὰ ἀσφαλέστερα μέσα διασκεδάσεως.

Ἐνθυμοῦμαι τὰ παιδιὰ τοῦ καιροῦ μου. Κατὰ τὴν πρῶτην ἡμέραν τῶν διακοπῶν ὅσα εἶχον λάβει βραβεῖα, τὰ ἐδείκνυον εἰς τοὺς φίλους των, εἰς τοὺς συγγενεῖς των· τὰ ἀβραβευτὰ ἀπέφευγον τοὺς ἄλλους καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὰ παράμερα μέρη. Τὴν ἐπαύριον, καίτοι ἀπορασίσαντα νὰ ἐξυπνήσωσιν ἀργὰ διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν περισσότερον τὸν ὕπνον, ἐξυπνῶν ὅμως ἐνωρίς, διότι ἦσαν συνειθισμένα. Ἄν εἶχον κῆπον κατέβαινον εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἴδωσιν, ἂν εἶχον ῥοδάκινα αἱ ῥοδακινεαί, δαμάσκηνα αἱ δαμασκηνεαί, ὠρίμους ῥᾶγχις τὸ κλημα τῆς αὐλῆς. Δὲν παρήργετο ὅμως μίαν ὥραν καὶ ἡ ὑπηρετρία ἢ ἡ μήτηρ κατηγανακτισμένη ἀπὸ τὴν θραῦσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον, ἔλεγε: «Θεὲ μου! πότε θὰ περάσουν αὐταὶ αἱ διακοπαί;» Ἄν δὲν εἶχον κῆπον ἔμενον εἰς τὴν οἰκίαν των, καὶ ἐκεῖ ἐβασάνιζον ἢ τὸν γάττον ἢ τὸν

σκυλον, ἔσπαζον πάντοτε κᾶτι τι καὶ ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ ἀνέκραζε: «Θεὲ μου! Δὲν θὰ τελειώσουν λοιπὸν αὐταὶ αἱ διακοπαί; Ἐνίοτε ἡ μήτηρ ἔδιδε ἀγαθὴν τινα συμβουλὴν: «Παιδί μου, δὲν πιάνεις τὸ βιβλίον σου νὰ μελετήσης ὀλίγον;» — Ὡ, ὄχι, μητέρα, εἶνε διακοπαί· θὰ διατκεδάσω καὶ ἐγώ.» Καὶ τὴν ἐσπέραν πατὴρ καὶ μήτηρ ἀνέκραζον: «Τί χάλια εἶνε αὐτά! Καταντᾷ πλέον τὸ πρᾶγμα ἀνυπόφορον! Αὐταὶ αἱ διακοπαὶ διαρκοῦν παρὰ πολὺ!»

Προφανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ παιδιά δὲν ἤξευρον νὰ διασκεδάζωσι. Τώρα ἤξεύρουσι; Πολὺ ἀμφιβάλλω. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι μου δὲν θὰ εἶνε, πιστεύω, ἀνωφελεῖς. Ἀκροασθῆτέ με· καὶ θὰ σᾶς δείξω πῶς πρέπει νὰ διέρχησθε τὸν καιρὸν διὰ νὰ μὴ σᾶς καταλαμβάνῃ ἀηδία.

Ἡ διασκέδασις θεωρεῖται κοινῶς ἀπλούστατον πρᾶγμα. Οὐδαμῶς. Εἶνε διπλοῦν τι· δὲν εἶνε αἰτία, εἶνε ἀποτέλεσμα. Διατὶ αἰσθανόμεθα εὐχαρίστησιν ὅταν τρώγωμεν; διότι πεινώμεν ὅταν πίνωμεν; διότι διψῶμεν ὅταν κοιμώμεθα; διότι νυστάζομεν. Διατὶ εἶνε εὐχάριστος ἡ ἀνάπαυσις ἢ ὁ περιπάτος; διότι προηγουμένως εἰργάσθημεν. Φαγητὸν ἄνευ πείνης, ποτὸν ἄνευ δίψης, ὕπνος ἄνευ νυσταγμοῦ, βασανίζουσιν ἀντὶ νὰ εὐχαριστῶσιν. Οὕτω καὶ ἡ διασκέδασις, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἐργασία, ὑπάγεται εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα καὶ προκαλεῖ ἀηδίαν. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ διασκεδάσῃ ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐργάζεται τις κατὰ τὰς διακοπάς καὶ νὰ ἐργάζεται οὕτως, ὥστε ὄχι μόνον τὴν ἐργασίαν νὰ διαδέχεται διασκέδασις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία νὰ καθίσταται διασκέδασις; Τὸ μυστικὸν αὐτὸ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω.

Ἐν πρώτοις σᾶς ἀφίνω πλήρη ἐλευθερίαν παιγνιδίων καὶ περιπάτου· τρέχετε, παίζετε, πηδᾶτε· ὅλα ταῦτα ὠφελοῦσιν εἰς τὴν ὑγείαν καὶ αἱ διακοπαὶ ἐγένοντο διὰ νὰ ἀναγκασθῶνται

δυνάμεις. Ἄλλὰ δὲν δύνασθε νὰ χοροπηθᾶτε δώδεκα κατὰ συνέχειαν ὥρας καθ' ἡμέραν. Μένουσιν λοιπὸν πολλαὶ στιγμαὶ καὶ καθ' ἡμέραν, τὰς ὁποίας πρέπει ἀλλέως νὰ χρησιμοποιοῦσθε. Περὶ τῆς χρησιμοποίησεως λοιπὸν τῶν στιγμῶν τούτων θά σας ὁμιλήσω.

Ἐπεθύμουν μόνον σας νὰ ἐμανθάνετε τρία πράγματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν πατρίδα μας πολὺ ὀλίγον εἶνε γνωστά· ἐν μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι σχεδὸν εἶνε ἄγνωστον. Τὰ τρία ταῦτα πράγματα εἶνε ἡ **ἀνάγνωσις**, ἡ **γραφή** καὶ ἡ **ὀμιλία**.

Ἄλλὰ, κύριε, θά μοι εἴπητε, γνωρίζομεν ἀνάγνωσιν. Βεβαίως· ὅταν σᾶς δώσωσιν εἰς χεῖρας βιβλίον θά τὸ ἀναγνώσῃτε, χωρὶς νὰ συλλαβίζητε. Ἄλλ' **ἀνάγνωσιν** καλῶ τὴν συνήθειαν, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἀποκτήσῃτε, τοῦ ν' ἀριεργώνητε μίαν τοῦλάχιστον ὥραν καθ' ἐκάστην εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελίμων συγγραμμάτων.

Πόσοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι ν' ἀναγινώσκουσιν; Ἄγνωσ' ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι ὁσάκις ταξιδεύω διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἢ δι' ἀτμοπλοίου μὲ ἄλλους, πάντες ἅμα ἐκκινήσωμεν κρατοῦμεν ἀπὸ μίαν ἡμερίδα· μόλις ὅμως προχωρήσῃ ὀλίγον, ὕπνος βαθὺς καταλαμβάνει δύο ἢ τρεῖς, οὓς δὲν βραδύνουσι καὶ οἱ λοιποὶ συνοδοιπόροι τῶν νὰ μιμηθῶσιν. Εἶνε τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἡμερίδος ἢ τῆς ἀναγνώσεως; Ἄγνωσ' προφανῶς ὅμως ὅταν ὁ ἀναγινώσκων ἔχῃ διάθεσιν δὲν ἀποκοιμᾶται. Ἴνα δὲ τις ἀποκτήσῃ τὴν διάθεσιν ταύτην, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν σας. Πρέπει νὰ καταστῇ εἰς αὐτὸν ἕξις. Πρέπει καθ' ἐκάστην νὰ διατρέφῃ τὸ πνεῦμά του, ὡς διατρέφει τὸ σῶμά του. Καὶ πρέπει νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὸ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Δόξα τῷ Θεῷ, δὲν λείπouσι τὰ καλὰ βιβλία. Ἐκλέξατε
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὅσα σᾶς ἀρέσκουσι. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος ὅ,τι ἐμελετᾶτε ἤτο ἐπιβεβλημένον· ἤδη εἴσθε ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξητε μόνοι σας. Πάντοτε ὁμως ἀπὸ τὰ βιβλία ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς συστήσωσιν οἱ καλοὶ σας διδάσκαλοι.

Ἀναγινώσκετε λοιπόν, ἀναγινώσκετε καλὰ βιβλία, διότι τοῦτο θὰ ἐνισχύσῃ τὸ πνεῦμά σας καὶ πολὺ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ.

Τὸ δεύτερον εἶνε νὰ μάθητε νὰ **γροῶφντε**· καὶ τοῦτο λέγων ἀποδίδω διττὴν σημασίαν εἰς τὴν λέξιν. Ἐννοῶ δηλαδή νὰ μάθητε νὰ **χαροῶσθε καλῶς τὰ γράμματα** καὶ νὰ **ἐκθέτετε τὰς ιδέας σας ἐπὶ τοῦ χάρτου**.

Πολλάκις βλέπομεν τετράδια τόσον **κακογραφημένα** καὶ **μουντζουρωμένα**, ὥστε νομίζει τις ὅτι γαλῆ ἐμελάνωσε τοὺς πόδας τῆς καὶ ἔτρεξεν ἐπάνω εἰς τὸ χαρτίον. Δὲν εἶνε ὡσπύτως καλὴ γραφὴ καὶ ἡ γραφομένη κατὰ τὸ σύστημα τοῦ **Ἀρλεκίνου**. Ὅταν ὁ Ἀρλεκίνος, λέγουσιν ἔγραφεν ἐπιστολὴν τινα, δὲν ἔθετεν οὔτε τόνους οὔτε τελείας, οὔτε κόμματα· ἀλλ' ὡς τίμιος ἄνθρωπος προσέθετεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἰκανὴν ποσότητα καὶ τόνων καὶ στιγμῶν καὶ ὑποστιγμῶν, παρακαλῶν τὸν ἀνταποκριτὴν του νὰ τὰ θέσῃ ὅπου χρειάζονται. Πολλοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη γράρουσι κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀρλεκίνου, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ὡς αὐτὸς τὴν εὐσυνειδησίαν νὰ προσθέτωσιν εἰς τὸ τέλος τὰ κόμματα καὶ τὰς τελείας.

Δὲν εἶνε ἴδιον κακῆς συμπεριφορᾶς νὰ στέλλῃς πρὸς οἷον δῆποτε ἐπιστολὴν δυσανάγνωστον; Πῶς! ὅταν παρίστασθε ἐνώπιον τῶν γονέων σας καὶ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ὑπολήπτεσθε προσπαθεῖτε νὰ τηρῆτε εὐπρεπῆ στάσιν. Ὅταν δὲ παρίστασθε πρὸ αὐτῶν δι' ἐπιστολῆς, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπός σας, καθὼ ἐκφράζουσα τὰς ιδέας καὶ τοὺς στοχασμούς σας, νομίζετε ὅτι σᾶς εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δεικνύητε τὴν μεγαλυτέραν ἀκαταστασίαν καὶ ἀμέλειαν ;
Τοῦτο δεικνύει, ἐπαναλαμβάνω, ἔλλειψιν καλῆς ἀνατροφῆς.

Ἄς ὁμιλήσωμεν ἤδη περὶ τῆς ὠφελείας τῆς γρα-
φῆς πρὸς ἔκθεσιν τῶν πράξεων καὶ τῶν ὁτοχα-
σμῶν μας.

Οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἀμερικανοί, οἱ Γερμανοὶ καὶ πολλοὶ Ἑλ-
βετοὶ γράφουσι τακτικῶς καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἐπὶ μικροῦ
τετραδίου τί τοῖς συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας· ἐν
πολλαῖς δὲ οἰκογενεαῖς διατηροῦνται τοιαῦτα ἡμερολόγια
παμπάλαια. Ἄριστον τοῦτο· καὶ οὐχὶ μόνον πρέπει νὰ γρά-
φητε τί ἐπράξατε, ἀλλὰ καὶ νὰ **ὀυνοψίζητε** ὅ,τι ἀνεγνώ-
σατε· διότι ἄλλως τὰ ἀναγνώσματα δὲν ἐντυποῦνται εἰς τὴν
διάνοιάν σας. Ἐκτὸς ὅμως τούτου διὰ τῆς τοιαύτης ἐργασίας
θὰ κατορθώσητε νὰ ἐννοῆτε εὐκολώτερον τοὺς συγγραφεῖς
καὶ νὰ ἐμβαθύνητε εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν.

Ἔχετε τρίτον ἀνάγκη νὰ μάθητε **νὰ ὀμιλῆτε**. Ἴσως
ὅμως πάλιν τινὲς νὰ εἴπωσι· « τοῦτο εἶνε περιττόν· ἡμεῖς
ὀμιλοῦμεν πλειότερον παρ' ὅσον πρέπει. » Ἡ ἀπάντησις εἰς
αὐτοὺς εἶνε προχειροτάτη· ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι διακρίνο-
μεν διάφορα εἶδη ὀμιλίας· ὅταν τις λαλῆ χωρὶς οὐδὲν νὰ
λέγη, λέγομεν ὅτι **ὄλναρεῖ**· εἶνε τοῦτο κοινότατον καὶ δὲν
ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν. Ἄλλ' ὅταν **εὐστόχως** τις ὀμιλῆ
καὶ ὅπως εἶπη τι ἄξιον λόγου, θεωροῦμεν τοῦτο **προτέρι-
μα σπουδαῖον**· διότι σπάνιοι ἐν γένει εἶνε οἱ γνωρίζοντες
νὰ ὀμιλῶσι. Τὸ κατ' ἐμέ, ἐδέησε νὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη,
ὅπως μάθω νὰ ὀμιλῶ, χωρὶς νὰ καθίσταμαι ὀχληρὸς. Φαίνε-
ται ὅτι εἶνε ἀπλούστατον πρᾶγμα, ἀλλ' εἰς τὴν δοκιμὴν καὶ
αὐτοὶ οἱ πλέον πάντος ἄλλου πεποιθότες εἰς ἑαυτοὺς, εὐρί-
σκονται πολὺ ἐστενοχωρημένοι.

Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἔχω ἀκούσει ἀνέκδοτόν τι,
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀρκούντως διδακτικόν. Κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, Λουδοβίκος ὁ ΙΔ'. εὐηρεστήθη νὰ δεχθῆ τὰ συγχαρητήρια καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐν Βερσαλλίαις ἐκκλησιῶν. Οἱ ταλαίπωροι ἐπίτροποι, οἵτινες οὐδέποτε παρευρέθησαν εἰς ὁμοίαν τελετὴν, περιέστησαν εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ ὁμιλῶσιν. Ἐν τούτοις εὐρέθη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τις πνευματώδης. Οὗτος προέτεινεν εἰς τοὺς συναδέλφους του, ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζον νὰ ὁμιλήσωσι, νὰ ψάλωσι τὸ Πολυχρόνιον. . . Ἡ πρότασίς του ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἅμα παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὁ ἐπίτροπος οὗτος ἔνευσεν εἰς τοὺς συναδέλφους του καὶ πάντες ἤρχισαν νὰ ψάλλωσιν ἐν χορῷ τὸ «Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεός . . .» Οἱ παριστάμενοι ἔδακνον τὰ χεῖλη ὅπως διατηρήσωσι τὴν σοβαρότητά των, καὶ αὐτὸς ὁ ΙΔ'. Λουδοβίκος ἐγέλασεν ὡς ἀπλοῦς θνητός.

Μετὰ 50 ἔτη, κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. οἱ τότε ἐπίτροποι, φλεγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συγχαρῶσι τὸν βασιλέα προσῆλθον μόνοι των εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐτοποθέτησαν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος, ὅθεν ἔμελλε νὰ διαβῆ ὁ βασιλεύς· ἀλλ' ὅταν ὁ Λουδοβίκος ἐράνη, ἕκαστος τῶν ἐπιτρόπων ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ἤνοιξε τὸ στόμα, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἠδυνήθη νὰ εἶπη. Ὁ βασιλεύς ἀφ' ἑτέρου, ὅστις ἦτο πολὺ νέος καὶ δὲν ἤξευρε καὶ αὐτὸς νὰ ὁμιλῆ, ἐστάθη τοὺς παρετήρησε καὶ διέβη χωρὶς νὰ εἶπη τίποτε.

Χρησιμώτατον λοιπὸν εἶνε νὰ μάθητε νὰ ὁμιλῆτε. Ἄλλὰ πῶς θὰ διδαχθῆτε τὴν τερπνὴν ταύτην τέχνην; Ἡ συνταγὴ μου εἶνε ἡ ἀκόλουθος: Τὴν ἐσπέραν ὑποχρεώνετε τοὺς γονεῖς σας καὶ οἰκείους σας νὰ σας ἀκούουν ἀναγινώσκοντας. Κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναγινώσκετε ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς

αναγινώσκητε εἰς αὐτοὺς ἐκλεκτὰ μέρη ἀπὸ τὰ Θρησκευτικὰ σας, ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικόν, ἢ ἀπὸ ἄλλο ὠφέλιμον βιβλίον καὶ μεταχειρίζεσθε δι' ἕκαστον πρόσωπον τὸν προσήκοντα τόνον καὶ δι' ἕκαστον συνάισθημα τὸν προσήκοντα χρωματισμόν, θὰ θέλγωνται ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως καὶ σεῖς θὰ εὐρίσκετε ἀρκετὴν εὐχαρίστησιν. Μετὰ τοῦτο, ἄλλην τινὰ ἡμέραν διηγῆθητε εἰς τοὺς γονεῖς σας τί εἶδετε, τί ἀνέγνωτε, τί ἔκθεσιν ἔχετε νὰ γράψητε. Κατ' ἀρχὰς ἴσως δὲν θὰ δύνασθε νὰ εὐχαριστήσητε αὐτοὺς καὶ ἴσως οὐδὲ νὰ συγκρατήσητε τὴν προσοχὴν των. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅμως θὰ συνειθίσετε καὶ οἱ γονεῖς τότε θὰ δύνανται καὶ νὰ προσέχωσι καὶ νὰ σας ἐρωτῶσι καὶ περὶ ἄλλων ζητημάτων. Οὕτω θὰ μάθητε νὰ ὁμιλῆτε, ὅπερ δὲν εἶνε ἀσήμαντον κέρδος.

Εἰς τὰς παλαιέσεις μου τούτας ἔχω ἀκόμη νὰ προσθέσω καὶ μερικὰς ἄλλας παρατηρήσεις.

Κατὰ τὰς διακοπὰς ἀπὸ ὑμᾶς ἐξαρτᾶται ἡ ἐκλογή τῶν διασκεδάσεών σας· ἐκλέξατε λοιπὸν τὰς ὠφελίμους διασκεδάσεις. Δύνασθε βεβαίως καὶ σεῖς νὰ παίζητε φλογέραν, νὰ κρούσητε τύμπανα, νὰ παίζητε παιδιὰς ἐπιτρεπομένας, νὰ τρέχητε, νὰ κραυγάζητε. Ἀλλὰ τί θὰ σᾶς ἐναπολειφθῆι μηδέν, ἐκτὸς τῆς ἀναμνήσεως ὅτι ἠνωχλήσατε ὑπερμέτρως ὄλους, ὅσοι ἦσαν πλησίον σας. Ἀναντιρρήτως ὑπάρχουσιν ἄλλαι διασκεδάσεις ἐγκαταλείπουσαι ἴχνη μᾶλλον εὐάρεστα. Ἡ Ἰχνογραφία π.χ. ἦτις θέλγουσα τὸν εἰς αὐτὴν καταγινόμενον οὐδένα ἐνοχλεῖ.

Σᾶς ἀρέσκει ἡ Ἰχνογραφία; Ἐπωφελήθητε τῶν διακοπῶν, ὅπως ἐπιδοθῆτε εἰς αὐτὴν, ἀκολουθοῦντες πάντοτε τὴν ἰδικὴν σας κλίσιν καὶ καλαισθησίαν. Ἐν τῷ Συγολεῖῳ ἰχνογραφεῖτε ἐπὶ τῇ βάσει προτύπου, καὶ σχεδιάζετε βιομηχανίαν.

νικά ἀντικείμενα ἢ πρόσωπα καὶ ζῶα· κατὰ τὰς διακοπὰς μὴ περιορισθῆτε εἰς τοῦτο. Προσπαθήσατε νὰ ἐννοήσητε τί ἐστὶν Ἴχθυογραφία. Ἡ Ἴχθυογραφία εἶνε γλῶσσα ὁμιλοῦσα εἰς τοὺς ὀρθοκλμούς. Εἶνε γλῶσσα πλουσιωτάτη καὶ κοινὴ εἰς πάντας.

Ὅταν σᾶς δίδωσι πρότυπὸν τι, προσπαθεῖτε νὰ ἀντιγράψητε πιστῶς· ἀλλὰ τὸ πρότυπον εἶνε καὶ τοῦτο ἰχθυογράφημα, δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μετάφρασις οὕτως εἰπεῖν αὐτοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ἔβλεπον ἰχθυογραφοῦντας οὐχὶ κατὰ πρότυπον, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως τὰ ἀντικείμενα. Δοκιμάσατε νὰ ζωγραφίσητε μίαν χρυσακίδα, ἐν πτηνόν· προσπαθήσατε νὰ κατανοήσητε τὰ ἀποτελέσματα τῆς φωτοσκιάσεως, ἢ ν' ἀνεύρητε τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ δένδρα τῆς δενδροστοιχίας φαίνονται ἐνούμενα εἰς τι σημεῖον· ἀντιγράφετε, μεταφορᾶζετε τὴν φύσιν. ἐκ ταύτης θὰ μάθητε τὸ μυστήριον τῆς τέχνης. Εἰς τὸ ἐξῆς δέ, ὡσάσις σᾶς ἐπιδεικνύεται εἰκὼν τις, δὲν θὰ βλέπετε ἐν αὐτῇ εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον.

Ἐλθωμεν εἰς ἄλλας διασκευάσεις. Ἀγαπήατε τὴν **Φυσικὴν ἱστορίαν**, τὰ **φυτὰ**, τὰ **ἄνθη**; Ἐπισκέπτεσθε τοὺς κήπους. Προσπαθήσατε ν' ἀποκτήσητε ἐν ἐπίτομον καὶ ἀπλοῦν ἐγχειρίδιον βυτανικῆς· μελετήατε δ' αὐτὸ ἐνῶ θὰ ἔχητε πρὸ ὀρθοκλμῶν τὰ φυτὰ. Ἐρευνήατε πόθεν ἕκαστον τῶν φυτῶν, ἅτινα βλέπετε, προέρχεται καὶ εἰς τί χρησιμεύει. Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσον τῆ βοήθειά ἐαυτοῦ μόνον δύναται νὰ μάθῃ! Τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἰδίαν ζωὴν μελετήσατέ την. Ἐξετάσατε πῶς ἀναπτύσσονται, πῶς παράγουσιν ἄνθη καὶ ἐξ ἀνθῶν καρπούς. Ὅταν μόνον σᾶς ἴδῃτε πάντα ταῦτα, θὰ γίνετε κάτοχοι τῶν στοιχειδῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἄν παρακολουθήσῃ τις τὴν καλλιέργειαν τῶν φασιόλων, διηγεσηθήσεται ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς πύλοιο τῶν

παρά εἰν ἐμελέτα εἰς βιβλίον τὴν περὶ τούτων θεωρίαν.

Ἐπάρχει καὶ ἕτερον μέσον διασκεδάσεως, ὅπερ ἰδιαζόντως ἴσθες συνιστῶ.

Ὅλων ὑμῶν οἱ γονεῖς ἀσχολοῦνται εἰς ἓν ἔργον. Ἄριστον ἀληθῶς πρᾶγμα εἶνε νὰ προσπαθήσητε κατὰ τὰς διακοπὰς νὰ διδαχθῆτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς σας καὶ νὰ σπουδάσητε πῶς ἐργάζονται οἱ ἄνθρωποι. Ἄν ὁ πατήρ σας εἶνε γεωργός, μεταβαίνετε ὁμοῦ εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ εἰς τὴν ἄμπελον. Παρατηρήσατε πῶς θερίζει, πῶς κατατάσσει τὰ δέματα, πῶς κατασκευάζει τὸ ἀλώνιον, πῶς ἀλωνίζει. Εἰς τὴν ἄμπελον παρατηρήσατε πῶς ἰσοπεδώνει τὸ χῶμα, πῶς καθορίζει τοὺς περιττοὺς βλαστοὺς καὶ φύλλα, πῶς ἀποξηραίνει τὴν σταφίδα. Δὲν χρειάζεται κόπος διὰ ταῦτα. Μετὰ μικρὰν προσεκτικὴν παρατήρησιν θὰ αἰσθάνεσθε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δοκιμάσητε καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ παρέχετε οὐχὶ μικρὰν βοήθειαν εἰς τὸν πατέρα σας. Ἄν ὁ πατήρ σας εἶνε **ἔμπορος**, παρατηρήσατε πῶς γίνονται αἱ ἀγοραὶ, αἱ πωλήσεις, πῶς κερδίζονται ἐντίμως τὰ χρήματα καὶ τί κόπος χρειάζεται πρὸς τοῦτο. Ἐὰν ὁ πατήρ σας εἶνε **ναυτικός** ταξιδεύσατε μετ' αὐτοῦ καὶ εἰς μακρὸν ἀκόμη πλοῦν συνειθίσατε νὰ μὴ σῆς τρομάζῃ ἡ θάλασσα, παρατηρήσατε προσεκτικῶς τὸν χειρισμὸν τῶν διαφόρων ἐργαλείων καὶ ὀργάνων τοῦ πλοίου. Ἐὰν ὁ πατήρ σας ἀσχολῆται εἰς **βιομηχανικὸν τι ἔργον**, εἶνε ἀκόμη καλῶτερον ἂν κατωρθώσητε νὰ ποιήσθε χρῆσιν τῶν ἐργαλείων του. εἶνε πολὺ σπουδαῖον ἂν μάθητε νὰ μεταχειρίζησθε τὴν ρίνην ἢ τὴν ρυκάνην, διότι οὐχὶ σπανίως τοιαῦται γνώσεις ἐξασφαλίζουν τὸν βίον σας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας. Εἰς πολλὰ τῆς Εὐρώπης μέρη συνηθέστατον ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατέστη νὰ διδάσκωνται τὰ παιδιά **ἀπὸ τοῦ πατρὸς**. Ἐπὶ τὸν ἄλλον πολλὰ πλουσιώτατοι καὶ ἡφίονοι ἠθέλησαν ἀπὸ τοῦ ἴδιου τοῦτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πρίγκηπες ἀκόμη, ἐκμαθόντες σχοινοπλεκτικὴν, τορνευτικὴν, λεπτοουργίαν κ.τ.λ.

Ὅταν μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἐπῆλθεν ἡ μετανάστευσις, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι ἴθ' ἀπέθνησκον τῆς πείνης ἐν τῇ ξένῃ, ἐὰν δὲ ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς τέχνης των. Μέλος δέ τι μιᾶς τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας ἀνέκτησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν περιουσίαν του, διότι ἦτο ἄριστος **βιβλιοδέτης**.

Δὲν θὰ ξενιτευθῶμεν ἡμεῖς ποτέ, οὔτε ἐκουσίως οὔτε ἀκουσίως, θὰ μοι εἶπητε. — Φεῦ! τὸ μέλλον ἄδηλον. Ὅσοι εἴσθε προωρισμένοι διὰ τὴν **βιομηχανίαν**, μελετᾶτε κατὰ τὸν χρόνον τῶν διακοπῶν **χημείαν** καὶ **φυσικὴν** καὶ οὐδέποτε θὰ χάσετε. Καὶ ἐὰν ἐπιβλέπητε ἐργάτας, πρὸ παντὸς ἄλλου δεῖξατε εἰς αὐτούς, ἂν θέλητε νὰ σᾶς σέβωνται, ὅτι γνωρίζετε νὰ μεταχειρίζησθε τὰ ἐργαλεῖα καὶ δὲν ἀγνοεῖτε τὴν τέχνην των.

Θ' ἀποκαταστήτε **φυσικοὶ, χημικοὶ, μηχανικοὶ ἢ ἰατροί**; Ἡ ἐπιδεξιότης τῶν χειρῶν, ὅταν εἶνε γεγυμνασμέναι εἰς ἐργασίαν, θὰ σᾶς ὠφελήσῃ ὑπερμέτρως. Ἐὰν σᾶς ἐπέλθῃ νέα τις ἰδέα, εἴτε συλλογισθῆτε συνδυασμὸν τινα, εἴτε κάμετε νέαν τινὰ ἐφεύρεσιν, πῶς θὰ τὴν πραγματοποιήσῃτε; πόσον θὰ συντελέσῃ ἐὰν εἴσθε οὐ μόνον καλὸς **ἰχνογράφος**, ἀλλὰ καὶ **ἐπιδέψιος ἐργάτης**? Πόσοι **ἐφευρέσεις** ἀπέτυχον διότι ὁ ἐφευρέτης δὲν κατώρθωσεν νὰ ἐνσαρκωθῇ ἐμπράκτως ἡ ἰδέα του, ἀτελῶς κατασκευαζομένων τῶν μηχανημάτων ὑπὸ ἐργατῶν μὴ ἐννοούντων αὐτήν! Πόσοι πάλιν **ἀνακαλύψεις** ὀφείλονται εἰς τὴν **χειρωνακτικὴν ἐπιδεξιότητα ἐπιστημόνων**! Ὁ **Φουκώ**, ὅστις τοσοῦτον λαμπρῶς ἀπέδειξε τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῆς γῆς διὰ

των ταλαντεύσεων του έκκρεμοῦς, κατεσκευάζε μόνος πάντα τὰ ἐργαλεῖά του· τοσοῦτω δ' ἦσαν ταῦτα τέλεια, ὥστε πολλοὶ ὑπεστήριζον ὅτι τὰ ἔξοχα πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τελειότητα ταύτην τῆς κατασκευῆς.

Εἶνε λοιπὸν καὶ τοῦτο μέσον εὐχάριστον τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς.

Ἄλλ' ἄπασαι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, εἶνε προσωπικαὶ καὶ ἀφορῶσι μόνον τοὺς μαθητάς. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως κατ' ἀπαράβατον θεῖον κανόνα, εἶνε ἀδύνατον νὰ ζῆ εὐτυχῆς, ὅταν φροντίζει μόνον διὰ τὸ ἄτομόν του· ἡ εὐδαιμονία του ἐξήρηται ἐκ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων. Φροντίζετε νὰ καταστήσητε εὐτυχεῖς τὸν πατέρα σας, τὴν μητέρα σας, τοὺς οἰκείους σας; εἴθε καὶ οἱ ἴδιοι εὐτυχεῖς. Φροντίζετε μόνον δι' ὑμᾶς αὐτοὺς εἶνε ἀδύνατον νὰ εἴσθε εὐτυχεῖς. Ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἵνα τὰ ἠθικὰ ἀγαθὰ ὅπως καὶ τὰ ὑλικά, ἀνταλλάσσονται.

Ἡ εὐχαριστία προϋποθέτει πόνον, καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐκπλήρωσιν καθήκοντος· πρέπει νὰ ἐπιφραληθῆτε τῶν δύο τούτων ἀληθειῶν κατὰ τὸ διάστημα τῶν διακοπῶν· π. χ., ἔχετε ἴσως ἀδελφὴν· δὲν εἰξεύρω τί συμβαίνει σήμερον μετὰξὺ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν μου, ὅτε δὲν ἀνετρερόμεθα τόσῳ κελῶς ὅσῳ σήμερον, πολλάκις ὁ ἀδελφὸς ἐκάθητο εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης καὶ ἀνεγίνωσκε βιβλίον τι· ἤρχετο ἡ ἀδελφὴ καὶ τὸν ἠρώτα. «Ἀδελφέ μου, τί διαβάζεις αὐτοῦ;—Ἄφησέ με ἤσυχον, μὴ με σκοτίζης.» Ἡ ἀδελφὴ ἀπήρχετο δυσχερομένη, καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲν ἔμενε καὶ αὐτὸς εὐχαριστημένος. Ἀλλὰ τί θὰ συνέβαιnen, ἂν τὰ πράγματα ἐγίνοντο ἀντιθέτως· ἂν ὁ ἀδελφὸς ἔλεγεν:— Ἡ ἀδελφὴ μου δὲν εἰξεύρει ν' ἀναγινώσκη

μεγαλοφώνως με τόνον, θ' αναγινώσκωμεν μαζί· ἡ ἀδελφὴ μου δὲν εἰξεύρει νὰ ἰχνογραφῇ θὰ τὴν διδάξω ἰχνογραφίαν· θὰ συνέβαινον δύο τινά· ὅτι καὶ ὁ ἀδελφὸς πολλὰ θὰ ἐδιδάσκετο, καὶ ἐπὶ πλέον θὰ ἦτο περιχαρὴς διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀδελφῆς του καὶ εὐχαριστημένος ἐξ ἑαυτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ πρῶτος ὄρος εὐδαίμονος βίου ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ.

Ὁ πατὴρ ὑποφέρει καὶ βασανίζεται διὰ τὴν οἰκογένειάν του· ἐργάζεται ἐκτὸς τοῦ οἴκου καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν ἐσπέραν ἐπιστρέφει κεκμηκῶς, εἰξεύρει ὅτι διὰ τῶν κόπων του συντηρεῖ ὅλην τὴν οἰκογένειαν, νομίζει ὅτι ἀγαπᾶται καὶ ἀρκεῖται εἰς τοῦτο.

Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ἀρκετὸν εἰς ἀγαθὸν υἱόν. Πρέπει ὄχι μόνον νὰ τρέφῃ σέβας πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ νὰ συνδιαλέγητε μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ καθίσταται τρόπον τινὰ ἐμπειπιστευμένος φίλος του. Ὁ πατὴρ σας ὑπερτερεῖ ὑμᾶς μεγάλως κατὰ τοῦτο· εἶδε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου του πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὅποια σεῖς ἀγνοεῖτε· δύναται νὰ σᾶς διδάξῃ ὅτι δὲν διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ νὰ σᾶς δείξῃ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν. Κατὰ τὰς διακοπὰς λοιπὸν συνδιαλέγεσθε μετὰ τοῦ πατρὸς σας· εἶνε ὁ στενωτέρος καὶ ἀσφαλέστερος φίλος σας· θὰ κάμετε ἀρίστην χρῆσιν τῶν διακοπῶν ἂν λάβητε τὴν πεῖραν αὐτοῦ ὁδηγὸν τῶν πράξεών σας.

Ἐὰν ἀκολουθήσητε τὰς προτροπὰς μου θὰ μάθετε συγχρόνως καὶ μίαν σπουδαιοτάτην ἀλήθειαν· ὅτι ὁλόκληρος ὁ βίος εἶνε διηνεκὴς ἐργασία καὶ διηνεκὴς ἐκπαίδευσις. Ἴσως νομίζετε ὅτι ἡ ἐκπαίδευσίς σας εἶνε ἐντελής ὅταν ἀποπερατώσητε τὰς σπουδὰς σας, Οὐχί· τέκνα μου, ἡ ἐκπαίδευσίς οὐδέποτε παύει. Ὅτι σήμερον κάμνετε ἡσύχως ἄνευ οὐδενὸς περισπασμοῦ, θὰ τὸ κάμνετε πάντοτε· πάντοτε θὰ ἀναγινώσκετε, θὰ γράφετε, θὰ ὁμιλεῖτε, θὰ ἐργάζε-

σθε· ἀργότερα ὅμως δὲν θὰ ἔχετε πλησίον σας πατέρα καὶ μητέρα ὅπως σᾶς συντρέχωσι καὶ σᾶς ἐνθαρρύνωσι, καὶ ἡ θέσις σας αὕτη θὰ εἶνε ἐπαχθεστέρα.

Ἐπωφελήθητε λοιπὸν τῆς νεότητός σας, ἐπωφελήθητε τῶν διακοπῶν σας· ἐγκύψατε εἰς τὴν σπουδὴν νῦν ὅτε σᾶς εἶνε τοῦτο εὐκόλον, ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν τὰ πάντα προσμειδιῶσιν ὑμῖν. Εἴθε τὰ μαθήματα τῶν διδασκάλων σας καὶ ἀννουθεσίαι τοῦ πατρὸς σας νὰ καταστήσωσιν ὁμαλὴν καὶ εὐθεῖαν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑμετέρου βίου. —

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

[Περί αγάπης πατρίδος.]

Ἐφῆς ὁ ἥλιος ἔδυνε ἔς τὴν ἀγία μου πατρίδα
κ' ἕνα τοῦ ἴδωκαν φύλημα σὲ θλιβερὴν ἀχτίδα
νά μοῦ τὸ φέρ' ἔμένα.

Θέλω νὰ διῶ τὴ μάνα μου, τ' ἀδέρφια μ' νὰ φιλήσω
στὸν τάφο τοῦ πατέρα μου θέλω νὰ προσκυνήσω
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Μικρὸ μικρὸ μ' ὠρφάνειψε ἡ ἀλύπητή μου μοῖρα,
μικρὸ μικρὸ τῆς ξενιτειᾶς τὸ μονοπάτι ἴπῃρα,
μὲ χεῖλη πικραμένα.

μὰ τώρα πᾶ τὰ ἰχόρτασα τῆς ξενιτειᾶς τὰ κάλλη,
ἂν εἶνε καὶ παράδεισος, θὰ τὴν ἀφήσω πάλι,
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Μικρὸν χελιδονάκι μου, γὰ μὴ σταλίτσα στάσου.
γὰ μὴ σταλίτσα λυπήσου με καὶ δός' με τὰ φτερά σου,
τὰ λεφτοκαμωμένα!

Θέλω τὸ δύστυχο κ' ἐγὼ στὸ σπίτι μας νὰ πάγω,
θέλω στῆς μάνας τὸ πλευρὸ λίγο ψωμί νὰ φάγω,
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Ἄνδρειομένα μου βουνά, γὰ λίγο χαμηλώστε,
γὰ λίγο λίγο κλίνετε, λίγη βοήθεια δόστε,
σὲ πόδια κουρασμένα!

Ἰπεθύμησα νὰ στολισθῶ μὲ γιορτερὸ στολίδι,
νὰ πάγω στὴν πατρίδα μου. σι' ἀγαπητὸ ταξεῖδι,
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Φύσα, κοσμογυρίστρια, χαριτωμένη μ' αἶρα·
κὶ ἂν δῆς μὴ μάν' αὐτοῦ ποῦ πᾶς, βαμμένη μέσ' στὰ
μὲ μάτια δακρυσμένα, [μαῦρα,
Μ' ἓνα κρυφὸ σου φίλημα ψιθύρισε στ' αὐτὴ της,
πηγαίνω πᾶ νὰ τὴν ἰδῶ, τ' ἀγαπητὸ παιδί της,
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Καὶ σεῖς ποῦ μεγαλώσατε στὸν κόρφο τῆς μητέρας,
ἔσεῖς, ποῦ δὲν σᾶς ἔφαγε τῆς ξενιτειᾶς ἀγέρας,
καθὼς μὲ τρώγ' ἔμένα,
μὴ μοῦ κακοκαρδίσετε, σὰν κλαίγω τὸν καῦμό μου,
καὶ ψάλλω στὴν πατρίδα σας, σὲ κάθε στεναγμὸ μου,
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Γ. Βιζυηνὸς

2. ΣΤΑ ΞΕΝΑ

Τώρα ποῦ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω 'στὰ ξένα,
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάω κἀτι κι' ἀπὸ 'σένα,
ποθητὴ πατρίς μου, πολυαγαπημένη!
"Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάω
γὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα πατριζό.

Χῶμα δροσισιμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι,
χῶμα βαπτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
χῶμα μυρωμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι,
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποῦ γεννάει
μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρι,
μόνο μὲ τοῦ ἥλιου, τὰ θερμὰ φιλιὰ,
τὸ μωσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ γλορὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴ ἐλιά!

Θε νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ 'στὰ στήθια
κι' ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,
'Απὸ σὲ θὰ πέρῃ δύναμι, βοήθεια,
μὴ τὴν ξεπλανέσουν, ἄλλα, ξένα κάλλη·
'Ἡ δική σου χάρι θὰ μὲ δυναμιώνῃ,
κι' ὅπου κι' ἂν γυρίσω, κι' ὅπου κι' ἂν σταθῶ,
σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνῃς μιὰ λαχτιάρα μόνῃ
πότε στὴν πατρίδα πίσω θὲ νάρθῶ.

Κι' ἂν τὸ ῥιζικό μου — ἔρημο καὶ μαῦρο —
μοῦ ἔγραψε νὰ φύγω... καὶ νὰ μὴ γυρίσω,

τὸ στερνὸ συχώριο εἰς ἔσένα θαῦρω,
τὸ στερνὸ φίλῳ μου σένα θὰ χαρίσω...
Ἔτσι κι' ἂν σὲ ξένα χῶματα πεθάνω,
καὶ τὸ ξένο μνήμα θᾶνε ποῖο γλυκό,
σὰν θαφτῆς μαζί μου ἴστην καρδιά μου ἐπάνω
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα λατρευτό.

Γ. Δροσίνης

3. Η ΦΥΛΑΚΗ

[Λ. Σετιμβρίνης]

Α'.

Ξεύρετε τ' εἶνε φυλακή; τὴν ἔχειτ' ἀκουσιμένα,
τὴ βλέπετε κάμμιὰ φορὰ ἀπ' ἔξω σὰν περνάτε,
πλὴν δὲν τὴν ξεύρετε! Κρατεῖ στοὺς τοίχους τῆς κλει-
τὰ σκοτεινὰ τῆς μυστικᾶ, τί εἶνε μὴ ζητᾶτε... [σιμένα.
Ἐμᾶς μόνο ῥωτήσετε ποῦ μέσ' σ' ἐκεῖνη ζοῦμε
ἐμᾶς ῥωτᾶτε, φυλακὴ τί εἶνε νὰ σᾶς ποῦμε!

Εἶνε — πλὴν καὶ τὸ ἴδιο μας καλὰ καλὰ τὸ στόμα
κι' αὐτό, κι' αὐτὸ δὲν ἵμπορεῖ νὰ σᾶς τὸ εἰπῆ ἀκόμα.
Τὸν Ἄδη σᾶς ζωγράφισε τοῦ Δάντ' ἢ φαντασία,
πλὴν ἔπαιωνε τὸ χῶμά του ἀπὸ τὴν ἔξορία,
καὶ ὄχι ἀπ' τῆς φυλακῆς τὸ ἄγριο σκοτάδι.
ποτέ, ποτέ χωρὶς αὐτὴ δὲν δείχνουσε τὸν Ἄδη. . .

Ξεύρεις τί εἶνε φυλακή; ἄχ **φυλακὴ!** Μὲ μόνη
αὐτὴ τὴ λέξι μοναχὰ τί εἶνε φανερόνει . . .
Λὲς τὸνομά τῆς κι' ὅλα τὰ βάσανα σμιγμένα
ὅλα σ' αὐτὴ εὐρίσκονται χωρὶς νὰ λείψῃ ἓνα
δίψα, καὶ πείνα, γύμνωσι, φωτιά σὲ πάγου κῦμα,
ζωὴ μὲ χάρου σάβανο καὶ χάρος χωρὶς μνήμα!

Ἡ φυλακή! τρέμ' ἡ καρδιά μέσα σ' αὐτὴ ὡς φύλλο·
θάνατος εἶνε ζωντανός, ζωὴ ἀποθαμιμένη·
ντροπή καὶ καταφρόνησι καὶ κάποτε καὶ ξύλο,
ἀκοίμητο μαρτύριο, ψυχὴ μισοσβυσμένη·
τρέλλα μὲ νοῦ . . . νύχτα βαθειά, ποῦ φῶς δὲν τὴ χαράζει,
καὶ τὸ κακὸ ποῦ ἔκαμες τὸ σκότος τῆς τριπλιάζει! . .

Β'.

Ἄχ, ὅ,τι σοῦδωσ' ὁ Θεὸς μέσα σ' αὐτὴ τὰ χάνεις·
σοῦδωσέ χέρια ἐλεύθερα καὶ ἀλυσίδες πιάνεις·
σοῦδωσε πόδια ἐλαφιοῦ καὶ σίδερα στὰ δένουν,
τ' ἀητοῦ τὰ μάτια καὶ κλειστά, ὀρθάνοικτα ἀπομένουν.
Δὲν βλέπεις καὶ δὲν περπατᾶς, οὔτε μιλεῖς ἀκόμα,
σοῦ πιάνει ἡ ἀναπνοή, βουβαίνεται τὸ στόμα!

Καὶ μέσα σ' ὅλα, μέσ' σ' αὐτὴ τὴν κόλασι, τὸ φεῖδι
ἢ ὄχεντρα ἢ **τύψι**
ὁποῦ σοῦ τρώγει τὴ ψυχὴ καὶ χάρο δὲν σοῦ δίδει
καὶ ὁποῦ σ' ἀφίνει ζωντανὸ στῆς φυλακῆς τὴ σῆψι . . .
Ἡ τύψι κάθε σου προῆ καὶ δάγκαμά τῆς ἕνα,
κι' ἂν εἶν' τὰ μάτια σου κλειστά κι' ἂν εἶνε ἀνοιγμένα.

Καμμιὰ στὸν κόσμιο κόλασις, στὸν κάτω, στὸν ἐπάνω,
καμμιὰ δὲν εἶνε ὡς κι' αὐτὴν· ἀνίσως καὶ κλεισθοῦνε
τὰ θολωμένα ἴμια σου, σ' ὄνειρο βλέπεις πλάνο,
Ἐκείνους ὅπου σκότωσες νὰ σὲ παρακαλοῦνε . . .
κείνου ποῦ πῆρες τὸ ψωμὶ νὰ σὲ φωνάζῃ κλέφτη,
τὴν ἐκκλησιά ποῦ κούρσειψες ἀπάνω σου νὰ πέφτῃ!

Φοβᾶσαι νᾶσαι ἔξυπνος. νὰ κοιμηθῆς φοβᾶσαι·
τὰ φοβερὰ ὄνειρα τοῦ ὕπνου συλλογᾶσαι . . .

Διώχνεις τὸν ὕπνο πῶρ' οὐχεται καὶ τὸν ἑλεις πάλιν
σκιάζεται, τρέμει μὲν φωνὴ τὸ στόμα σου· νὰ βγάλῃ·
Δὲν ἀνασαίνεις, πνίγεται καὶ νύχτα καὶ ἡμέρα·
ποῦ ν' ἀνασάνῃς, ποῦ νὰ βροῖς 'στὴ φυλακὴ ἀγέρα!

Κι' ἀλλοίμονο μέσα σ' αὐτὴ ἀνίσως ἀρρωστήσις·
'σάν σκύλος ὀλομόναχος τὰ μάτια σου θὰ κλείσις·
τὸ χῶμα θάχῃς στρωμά σου καὶ λύγνο τὸ σκοτάδι·
θὰ καταβαίνεις τρέμοντας σκαλὶ σκαλὶ 'στὸν Ἄδη·
θενὰ σὲ τρώγῃ ὁ πυρετός, ἢ δίψα θὰ σὲ πίνη
Κι' ὁ χάρος θενὰ σὲ τραβᾷ καὶ πάλιν θὰ σ' ἀφίνη.

Ἄχ! εὐκόλα στὴ φυλακὴ κἀνένας δὲν πεθαίνει·
Ἄν δὲν σαπίσῃ τὸ κορμὶ, ψυχὴ ἐκεῖ δὲν βγαίνει...
Καὶ ξεψυχᾷς μέσα σ' αὐτὴ καιρούς, ἡμέραις, χρόνια,
καὶ πότε εἶσαι στὴ φωτιά, καὶ πότε μέσ' τὰ χιόνια,
καὶ τὴ στιγμὴ τὴν ὕστερη, ποῦ ὄβεις 'σάν νεκροκέρι,
δὲν βρῖσκεται νὰ σοῦ κρατῇ τὸ μέτωπο ἓνα χέρι!

Ἄχ. Παράδοχος

4. ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΟΡΦΕΩΣ

Παρθένον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι,
εἰς βάτους ἐπνίγη τὸ εὐβοτοῦ κληῖμα,
ἢ κόμη γονέων σεπτῶν ἔλευκάνθη,
καὶ μείρακες ἤδη τὰ βρέφη θὰ εἶνε
ἀφ' οὗτου τῆς ξένης ἢ ἄλλῃ μᾶς ἕξ!

Ὁ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύνων τὸ σκάφος
ἐν μέσῳ λαιλάπων, κ' ἐν μέσῳ θηρίων,
ὁ πλάνης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
πρὸς τ' ἄστρα τὸ βλέμμα ποσάκις ἐγείρει
ποθῶν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν! . .

ὦ, πότε θὰ ῥίψη ἀγκύρας τὸ πλοῖον
ἐν μέσῳ λιμένος φυλτάτης πατρίδος ;
ὦ, πότε θὰ ἴδῃ ὁ ναύτης καὶ πάλιν
γονεῖς του καὶ φίλους, μνηστήν ἐρωμένην ;
Βοήθει τοὺς ἄνδρας ναυτίλους Βοροῶ.

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύβην πατρός, ἀν, ἀν,
ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαιδρὰν λαμπηδόνα,
ἢ ὅπου τὸ κῦμα ἐκπνέει, τὴν δαίτην
συνέρχεται ὅλος ὁ οἶκος εὐχέτης
καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφούς.

Ἄ, τίς ἑορτὴ καὶ φιλήματα ποῖα,
ὅπότεν τὸ φίλιατον ἔδαφος φθάσης,
ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
καὶ φθίνει τὸ στήθος πιστῆς σου συνεύνου
κ' ὑγραίνεται τ' ὄμμα γητρὸς γηραιῶς ! . . »

Σ. Βασιλείαδης

3. ΠΟΘΟΣ

[Ὁ μικρὸς πατριώτης]

Δὲν ποθῶ νὰ εὐτυχήσω
δὲν ποθῶ νὰ δοξασθῶ·
σύ, πατρίς, νὰ εὐτυχήσης
καὶ νὰ δοξασθῆς ποθῶ.

Κόνις σου ἄς εἶμαι μόνον
κ' ἕκαστος ἄς μὲ πατῆ·
φθάνει ἕκαστος ἐμπρός σου,
κύπτων νὰ γονυπετῆ,

Ναί, πατρίς εἰς τόνομά σου
κάμνω ὄρκον τὸ γλυκύ·
ἔσο ἐνδοξος μεγάλη
κ' ἐγὼ τίποτε, μ' ἀρκεῖ.

Νῦν ἐγὼ, πατρίς, ἄς εἶμαι,
καὶ σὺ ἄστρον φωτεινόν,
εἰς τὴν γῆν ἐγὼ σκοτία
καὶ σὺ φῶς τῶν οὐρανῶν.

Τοῦ φωτός σου θά με φέγγῃ Δὲν ποθῶ νὰ εὐτυχήσω
μί' ἀκτίς μαγευτική, δὲν ποθῶ νὰ δοξασθῶ
μήτηρ μου θὰ εἶσαι φθάνει σύ, πατρίς, νὰ εὐτυχήσης
κ' ἐγὼ τέκνον σου μ' ἀρκεῖ καὶ νὰ δοξασθῆς ποθῶ.
"Αγγ. Βλάχος

6. ΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΕΑΡΟΣ

[Ταξίδιον ἀπὸ Ν. εἰς Κων)πολιν]

Μαῖος ἦτο τερπνός· ἡ πλουσία καὶ θάλλουσα φύσις
τὴν ἀνθοστόλιστον εἶχεν ἀπλώσει αὐτῆς ἀλουργίδα.
Αὔραι ζεφύρου λεπταί, διαχέουσαι δρόσον καὶ μύρα,
ἐπαῖξον πρὸς τοὺς ξανθοὺς καλλικίμων παρθένων βοστρύχους*
δρόσου σταγόνες ἐδῶ τὸ κατάλευζον κρίνον ἐκύρτουν,
καὶ ἐπὶ γλόης φαιδραῖς ὡς πολύτιμοι ἤστραπτον λίθοι·
σμήνη ἔντόμων χρυσῶν παρεκεῖ ἐκινουῦντο βομβοῦντα,
κ' εἰς ῥοδοδάφνας ἀνθούσας πλησίον θυάκων πηδώντων
ἠδυπαθῆς ἀηδόνων εὐθύμων ἠκούετο μέλος.

Εἶν' ἑορτὴ τοῦ παντὸς αἱ ἡμέραι τοῦ ἔαρος! εἶνε
τῆς θεϊκῆς καλλονῆς τὸ ἀπαύγασμα! πᾶσα καρδιά,
πᾶσα ζωὴ κατ' αὐτὰς ἐξυπνεῖ καὶ ὀργῶσ' ἀνακραῖζει
«Θέλω κ' ἐγὼ τῶν καλῶν νὰ μετάσχω τοῦ Πλάστου μου δώρων!»

Θ. Ὁρφανίδης

7. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Τὴν πόλιν θέλω νὰ ἰδῶ, ποῦ ὡς ὠραία κόρη,
ἔρειδομέν' εἰς τοῦ διπλοῦ αἰγιαλοῦ τὰ ὄρη,
εἰς τὸ στιλπνὸν Κατάστενον ὡς εἰς καθρέπτην κλίνει,
καὶ τ' ἀργυρᾷ της κράσπεδα μὲ τὸν ἀφρόν του πλύνει.

Θέλω τὰς δύο νὰ ἰδῶ ὠραίας ἀντιπάλους,
ποῦ ἀμοιβαίους θησαυροὺς ἐπιδεικνύουν κάλλους,
κ' ἐκτείνουσαι τὰς ὄχθας τῶν ζωγραφικῶς καμπύλας,
ὡς νὰ προβαίνουν φαίνονται ν' ἀντασπασθοῦν ἀλλήλας.

Καὶ ὅταν εἰς τὸ λυκανγὲς ἑαρινῆς σελήνης,
μύρια κῶπαι τὴν σιγὴν ταράττουν τῆς γαλήνης,
καὶ συμφωνοῦσα μουσικὴ ὀργάνων καὶ ἀσμάτων
σκιωτῶσα διεγείρεται ἐπάνω τῶν κυμάτων,
ἢ ὅταν εἰς τὸν λήθαργον βαθείας ἠρεμίας
ἀνήσυχος ἢ ἀηδὼν εἰς τ' ἄλση τῆς Ἀσίας
μὲ μουσικοὺς λαρυγγισμοὺς ἀσπάζηται καὶ ψάλλῃ
τὸ ῥόδον, ποῦ ἀπέναντι εἰς τὴν Εὐρώπην θάλλει,
τότε ἀμρότεροι ὄσοφον μὲ μυστικὰς ἐκστάσεις
τὰ μέλη, ποῦ ἐπιπετοῦν ἐπάνω τῆς θαλάσσης...

Ἄλ. Ραγκαῶς

8. Ο ΒΟΣΠΟΡΟΣ

Ὁ Βόσπορος, ποῦ σύνορα Δύσιν κ' Ἀσίαν ἔχει,
κ' ἔμπρὸς ἀπ' τὸ Βυζάντιον ἔστιν Προποντίδα τρέχει
καὶ ποτ' ἔδῳ τὸ ῥέμμα του καὶ πότ' ἐκεῖ γυρίζει,
κ' ἀγκῶνας, κ' ἀκρωτήρια, καὶ κόρφους σχηματίζει·
αὐτὸς ὁ καλὸς Βόσπορος δυὸ θάλασσαις ἐνώνει,
καὶ μιὰ σειρὰ ἔστα χεῖλη του χωριῶν τὸν στεφανώνει·
σειρὰ, ποῦ σχηματίζεται καὶ γίνεται ὄξεϊα,
ἢ πάλιν καμπυλώνεται ἢ στρέφεται ἀμβλεῖα,
καὶ τόσον ποικιλώνεται, καθ' ὅσον μεταβάλλει
ὁ Βόσπορος εἰς σχήματα πολλὰ τὸ περιγιάλι.
Ἐπὶ τὸ περιγιάλι τοῦτο δὲ τῶν θεατῶν τὰ ἴμια
γλιστροῦν ἔστα ποικιλόβαρτα καὶ σπῖτια καὶ παλάτια,

ἄλλ' ἀπ' αὐτὰ θαυμάζονται 'ςτὴν θάλασσα κτισμένα
καὶ ἄλλα 'σταῖς πετροκτισταῖς ἀκρογιαλαιῖς στημένα.
Εἶν' ὅλα σπίτια τὰ χωριά, κι' εἶν' ὄλος χωριά πάλιν
ὁ Βόσπορος 'ς τὴν ὄχθην του 'ς τὴν μίαν καὶ 'ς τὴν ἄλλην.

I. P. Νεφουλὸς

9. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

[Ὁ Ἱερώτερος ἔρω:]

A'.

Τὰ Διονύσια τελεῖ
τῆς Ἀθηνᾶς ἡ φίλη πόλις·
καὶ θεαταὶ ἐκεῖ πολλοὶ
ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἦλθον ὅλης.

Πολλὰ θεάματα αὐτῇ
θα περιλάβῃ ἡ ἡμέρα
ὡς μία παύση τελετή,
ἀμέσως θ' ἄρχεται ἔτερα.

Τῆς Ἀκροπόλεως ἔμπροσ
τὸ μέγα θέατρον ἀνέρπει,
καὶ ὑπεράνω του λαμπρὸς
ὁ Παρθενὸν τὸ βλέμμα τέρπει.

Δραματικὸς ἐκεῖ ἀγὼν
θα γένη πάντας προσελκύων
κ' εἰς τὸν νικῶντα χορηγὸν
θα δοθῇ τρίπους ὡς βραβεῖον.

B'.

Ὁ ὄχλος ἀνυπομονῶν,
ὅτι βραδύν' ἡ ὥρα βλέπει,
καὶ διὰ κρότων καὶ φωνῶν
τέλος νάρχισωσι προτρέπει

Ἄλλ' αἴφνης γίνεται σιγῇ,
καὶ ἡ ἀδλαία πίπτει ἅμα·
εὐδαίμων ὅστις χορηγεῖ!
Νεφέλαι λέγεται τὸ δροῦμα.

Χαῖρε, μεγάλε ποιητά!
Εἰς τὴν σκηνὴν καθὼς ἐφάνης,
ἀπὸ τὰ στόματα πετᾷ
ὄνομα ἐν «Ἀριστοφάνης!»

Ὅλων εὐφραίνει τὴν ψυχὴν
τῆς στιχοουργίας σου τὸ μέλος,
κ' εἰς πάντα στίχον σου τραχύν
ἄσβεστος ῥήγγυται ὁ γέλως.

Ἄλλ' ὄχι! τῆς σιηνῆς αὐτῆς
ἢ μνήμη ἄς ταφῆ εἰς ζόφον!
Ἐθρῖζει μέγας ποιητῆς
τὸν ἀρχηγὸν τῶν φιλοσόφων!

Ὁ ὄχλος ἔπληττε σκληρὰ
καὶ ἀπῆτειτο παιδιὰ τις
καὶ τῷ ἐρρίφθη ὡς βορὰ
μεγάλῃ δόξα, ὁ Σωκράτης.

—Γ—

Τῶν Ἀθηναίων ἡ ψυχὴ
εἰς τὸ δρῶν ἐθέλχθη δρῶμα
καὶ ἀκροῶντ' ἐν προσοχῇ
τῆς στιχοιργίας του τὸ νᾶμα.

Τίνα τὸ δρῶμα λαιδορεῖ
οὐδ' ἐρωτῶσι κἄν' ἐκεῖνοι
πέπλον καλὸν ὅταν φορῇ
κ' ἢ ἀδικία τοὺς ἠδύνει.

Μάλιστα εἰς τῶν θεατῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πάντας χαίρει
προσεκτικῶς ἐπικροτῶν
τὰ ἐντελῆ τοῦ ἔργου μέρη

Εἶν' ὁ Σωκράτης· εὐλαβεῖς
οἱ μαθηταὶ αὐτὸν κυκλοῦσι·
μετὰ δικαίας συντριβῆς
τὴν ἀδικίαν θεωροῦσι.

Μετὰ τοῦ Κέβητος λαλεῖ
ἔδῳ Σιμμίας ὁ Θηβαῖος,
τὸν κωμοφοῦντα ἀπειλεῖ
Κρίτων ἐκεῖ ὁ Ἀθηναῖος.

Πρὸ πάντων δὲ ὁ Ξενοφῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους διαπρέπει
τὸν πέριξ ὄχλον ἀνηφῶν
ὀργῆς ἀκράτου ῥίπτει ἔπη.

Ἐαυτοῦ πλέον δὲν κρατεῖ.
ζέσεως πλήρης ἀδαμιάστου·
ἄλ' ὁ Σωκράτης νουθετεῖ
καὶ καταστέλλει τὰς ὀριμίας του.

Τοὺς ὀφθαλμοῦστων πρὸς αὐτὸν
ἔχουσι πάντες ἐστραμιμένους
καὶ τὸν δεικνύουν πολιτῶν
ἄπειροι δάκτυλ' εἰς τοὺς ξένους.

Εἶδ' ὁ Σωκράτης τὸν λαὸν
νὰ τὸν ἰδῆ ὅτι ἐπόθει
καὶ γαληναίως μειδιῶν
ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀνωρθώθη.

Ἄντι μακρὰν τῶν θεατῶν
περιδεῖς ν' ἀποχωρήσῃ,
φαιδρὸς προσέφερ' ἑαυτὸν
κ' εἰς εἰρωνίας καὶ εἰς μίση.

—Δ—

Τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἀγορὰ
πρὸς τί λαοῦ τοσοῦτου βριθεῖ;
καὶ πόθεν ἄρά γ' ἢ χαρά,
ἥτις κατέλαβε τὰ πλήθη;

Ἄγγελος ἴσως, φθὰς ταχὺς
νίκης ἐκόμισεν εἰδήσεις
καὶ διὰ τοῦτο εὐτυχεῖς
φαίνονται ἅπαντες ἐπίσης.

Ἄλλ' ὄχι ἢ πόλις ἀφρονεῖ,
καὶ ἔγκλημα εἶν' ἢ χαρά της
πάθη ἐξάφνης ἀγενῆ
κόνειον πίνει ὁ Σωκράτης.

«Δὲν ἦτο φίλος τῶν θεῶν·
»διαφθορεὺς τῶν νέων ἦτον·
»ἐβλάπτε λίαν τὸν λαὸν
»ψευδῆ σοφίσματα κηρύττων.

»Αἱ ὁμιλίας του ζηταί·
»προσκλήσεις ἦσαν τυραννίας
»ἐκείνου ἦσαν μαθητοὶ
»ὁ Θηραμένης, ὁ Κριτίας!»

Ὁ πέριξ ὄχλος μὲ θυμὸν
αὐτὰ καὶ ἄλλη ἐβλασφήμει
νά μείνῃ μὴ ἐπιθυμῶν
ἀγνήτου μάρτυρος ἢ μνήμη.

—Ε—

Μακρὰν τῶν ἄλλων πολιτῶν
ἄνηρ βαρὺς βαδίζει μόνος·
εἰς πρώτην ὄψιν ἐπ' αὐτὸν
καταφανὴς εἶνε ὁ πόνος.

Ἐνῶ βαδίζει ἐμβροθὴς
κ' εἶν' ἢ ὀδύνη του μεγάλη,
φωνὴ γλυκεῖα, συμπαθὴς
αἴφνης τὰ ὤτά του προσβάλλει.

— Ἀκάνθας φαίνεται κακὰς
μὲ ἄνθη θάλλοντα τυλίσσεις
κ' ἔχουσι λίαν τραγικὰς
αἱ κωμῳδίαί σου τὰς λύσεις.

.. Στρέφεται εὐθὺς ὁ ποιητὴς
καὶ βλέπει ὅτι εἶν' ὁ Πλάτων.

Ἀπὸ τοῦ φόνου τὴν σκιὴν
μὲ βραδὺ βῆμα ἐπιστρέφει.
καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγεινὴν
εἰς τὴν καρδίαν ἔτι τρέφει.

Ἐπληξ' ἢ φράσις ἢ δεινὴ
τὸν δυστυχῆ Ἀριστοφάνη·
ὡς ἢ ἀμείλικτος φωνὴ
τοῦ συνειδότος τῷ ἐφάνη.

Θέλων νὰ μάθῃ ἀκριβῶς
σκιὴν ἀκόμη πλήρη ζόφου,
προσαγορεύει εὐλαβῶς
τὸν μαθητὴν τοῦ φιλοσόφου.

— Εἰπέ μοι, Πλάτων, θλιβερός
νάκούσω θέλω ἀληθείας.
Ἐνῶ ἐξέπνεεν ἀράς,
εἰπέ, μοι ἔστειλεν ἀγρίας ;

— Λόγοι γαλήνης ψυχικῆς
οἱ ἔσχατοὶ τοῦ ἦσαν λόγοι,
κ' εἰς φίλους κ' εἰς ἐχθροὺς γλυ-
ἐπίσης ἅπαντας ἠβλόγει. [κεῖς

— Ἐφαίνεται ὅτι τὸν οὐδὸν
ἐπάτει θνήσκων ἄλλου κόσμου,
καὶ ἄσμα κύκνου μελωδῶν
ἔκλεισε τ' ὄμμα του ἐμπρὸς μου.

Ἄλ. Βυζάντιος

10. ΜΙΚΡΑΣΙΑ

[Περὶ τῆς χώρας καὶ κατοίκων Μ. Ἀσίας]

Εἰς τὴν ὠραία γῆ τὴ Μικρᾶσῖα,
ποῦ στ' ὄνομά της τὸ ἀγαπημένο
κτυπᾷ ἡ καρδιὰ κι' ἀνάφτ' ἡ φαντασία
καὶ πλέει σ' ἓνα κόσμον μαγεμένο,
Στὴν ἱερὴ τῆς Μικρασίας χώρα
ποῦ πρωτοφάνηκε καὶ λάμπει ἔως τώρα
ἀνέσπερο σ' ὅλα τῆς γῆς τὰ μέρη
τὸ πρῶτον τῆς ποιήσεως ἀστέρι,
'Εκεῖ στὴ Μικρασία τὴν ὠραία
ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τὰρχαῖα
ποῦ λάμπουν στῆς Ἀνατολῆς τὸν ἥλιον
σὰν ἱερὸν βασίλειον,
Μὲ τὴ ψυχὴ συγκίνησι γεμάτη,
μ' εὐλάβεια βαθύτατη στὸ μάτι
στέκει παρθένα σὰν ἱέρεια ἐμπνευσμένη
ἢ νέα γενεά!— Τὸ σύνθημά της
εἶνε τοῦ κόσμου ἐκείνου ἡ λατρεία,
καὶ τὸ αἰσθάνεται μέσ' τὴν καρδιά της
σὰν οὐρανοκαταίβατη ἀρμονία.
Στὸ ὑψηλὸ ἰδανικὸ προσηλωμένη,
ἐμπνέεται, φωτίζεται, φωτίζει
καὶ πῶς θεομιγὴ καὶ εὐγενεὴ
στὸν δρόμον τῆς ἀναγεννήσεως βαδίζει.

Ἄρ. Προβελέγγιος

11. ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

[Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου]

Δύο μέγροι τοῦ Πλουτάρχου διεφύλαξεν ὁ χόνος,
δύο ἔδρας μαρμαρίνας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Στρουμόνος.
Ἐπεκάθησαν εἰς ταύτας, λαξευτάς ἐκ τῆς Πεντέλης,
ὁ Ἀλέξανδρος ἀκούων, λέγων ὁ Ἀριστοτέλης...
Ποῖοι ἄνδρες !.. Ὁ εἷς τούτων ἔθεσε τὸ τελευταῖον ὄριον τῆς
καὶ ὁ ἕτερος τὰ φῶτα καὶ τοὺς νόμους τῶν ἀρχαίων
ἔφερεν εἰς τὰς ἐσχάτας χώρας τῆς χυσῆς Ἀσίας.
[διανοίας,

Ἡ Μεσόγειος τὸν παῖδα Γίγαντα ἔστενοχώρει
ἀνεπήδησεν ἐμπήγων εἰς Περσέπολιν τὸ δόρυ,
καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ μέγρις Ἰσημερινοῦ ἐκτείνων
μόνον εὔρεν ὄριον τοῦ τὸν ὠκεανὸν ἐκείνον,
ὅστις τὸν εὐρὺν Εὐφράτην δέχεται ὡς μικρὰν βρούσιν,
ὅστις βαθυθρέιτης βρέχει
τὴν Ἀμερικὴν πρὸ ἔω, τὴν Αὐστροαλικὴν πρὸς δύσιν,
καὶ ὡς δύο θυγατέρας εἰς τοὺς κόλπους τοῦ τὰς ἔχει.

Ὅτε εἰς τὴν γῆν οὐδέν τι ἄξιόν του ἐθεάθη
Ἐορῆσε τὴν μάχαιράν του ἔς τοῦ ὠκεανοῦ τὰ βάθη
καὶ εἰς τὸν αἰθέρα τότε ἀνελήφθη, μὴ ἀφήσας
θηητῶν δόξας εἰς τὸν κόσμον πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ ἴσας.

Ἄλ. Σοῦτσος

12. Ο ΕΝ ΠΟΛΕΜΩ ΘΑΝΑΤΟΣ

[Ἡ Κατόλτευσις]

Πόσο γλυκὸς ὁ θάνατος. ὁπῶρχειτ' ἀπὸ βόλι !
Τὸν θάνατο ἔς τὸν πόλεμο τιμὴ τὸν ἔχουν ὅλοι.
Γίνονται τῶν ἀγώνων τοῦ σάλπιγγες οἱ πληγῆς του,
στολίζουσι τὰ πολεμικὰ χεῖλ' οἱ παλληκαριῆς του.

Προσκυνητάρια γίνονται οἱ λόγγοι του κ' οἱ τάφοι
ἔς τὸ αἶμα τὸ μανδηλί του τὸ παλληκάρι βάρει.

Πόση ἀφίνει ἔς τοὺς γονιοὺς τιμὴ καὶ ἔστῃ γενιά του,
ὅποιος πεθάνη, τὸ σπαθὶ βάστωντας ἔστῃ δεξιά του.

Ἐστὸν τραγουδιὸν τὰ δλόχουσα φτερά τοὺς ἀνεβάξει,
μὲ δόξης τὴν ἀτέλειωτη ἀκτῖνα τοὺς σκεπάζει.

Βράδυν κ' αὐγὴ τριαντάφυλλα ἄγνα καὶ δάφνες παίρνουν
τὰ παλληκάρια κλαίοντας, ἔστὸν τάφο του τὰ σπέρνουν.

Ἄρρωστος λέν' δὲν σάπισεν εἰς τᾶνανδρο τὸ στρῶμα,
ἄλλ' ἔβρεξε ἔστὸν πόλεμο τὸ αἶμά του τὸ χῶμα.

Κι' ὅταν ὁ γυιὸς εἰς τὸν γονιὸν νὰ πάρ' εὐχὴ πηγαίνῃ,
ὅμοιος μὲ κειόν, λέγει ὁ γονιός, ὅμοιος μὲ κειὸν νὰ γένῃ.

Κ' ἡ μάνα του ἢ καλόμοιρη νὰ πῆθυμάη δὲν παύει
ἀπὸ τὴν κλήρα της κ' αὐτὴ τέσοια τιμὴ νὰ λάβῃ.

Πόσο γλυκὸς ὁ θάνατος ὁπῶρχει' ἀπ' τὸ βόλι!

Τὸν θάνατο ἔς τὸν πόλεμο τιμὴ τὸν ἔχουν ὅλοι.

Σ. Τρικούπης

13. Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗΣ

Μέσ' ἀπ' τῆς νίκης τὴν κραυγὴν

ἐκεῖ κατὰ τὸν Μαραθῶνα,

μεσ' ἀπ' τῆς νίκης τὴν αὐγὴν

ποῦ ἀνέτειλεν ἀπ' τὸν ἀγῶνα

στὴ δοξασιμένη ἐκείνη γῆ,

.

Μεσ' ἀπ' τῆ φλόγερῃ στιγμῇ

ποῦ ἡ ἀθανασία γεννεῖται

ἀπ' τὴν ἀνδρεία καὶ τιμὴν,

ὄραϊος σὰν Ἑρμῆς πετειέται

ἕνας ὀπλίτης μὲ δορυ.

καὶ τρέχει, τρέχει, πηλαλᾶ
κ' ἔχει στὸ νοῦ του τὴν Ἀθήνα,
ποῦ μαρμαρόκτιστη γελᾶ
στοῦ ἡλίου τὴν χρυσοῦν ἀκτῖνα,
καὶ ὄβολᾶ καὶ ὄβολᾶ.

Στὰ πόδια του ἔχει ἀστραπή,
ἔχει λαχτάρα στὴν καρδιά του,
πρῶτος νὰ φθάσῃ νὰ εἰπῇ·
νὰ φέρῃ πρῶτος ἐκεῖ κάτου
τὴν εἶδησι τὴ χαρωπὴ.

Στὸ σιδερένιο του κορμὶ
βροντοκοποῦνε τ' ἄρματά του,
καὶ εἰς τοῦ δρόμου τὴν ὄρη
τὴν ἀπιαστή, ὀλόγυρά του
σφυρίζ' ἢ αὔρα ἢ θεομῆ.

Μοιάζει γοργόφτερο πτηνὸ
ποῦ μὲ τὸν ἄνεμο περνάει,
μοιάζει στοιχειὸ μεσημβρινὸ
ποῦ σὰν ἀκτῖνα κολυμπάει
στὸν φλογισμένον οὐρανό.

Γιατί ὄλ' ἡ φύση φλόγερῃ
ἀστράφτει καίεται καὶ λάμπει
στὸ μεσημέρι τὸ βαρὺ.
γυροῦν ἐμπρὸς του ὄρη κάμποι,
ὡσὰν μιὰ σφαῖρα φωτερῆ.

Ούτε τὸ δένδρο τὸν βαστᾶ
ποῦ ἀπλώνει δροσερὰ κλωνάρια,
οὔτε ἡ πηγὴ ποῦ σκεπαστὰ
κυλάει καὶ βρέχει τὰ χορτάρια·
ὄλο ἐμπρὸς κ' ἐμπρὸς πετᾶ.

“Ὅθε περνάει, σὰν μιὰ κορφὴ
ἀγιότητα ἢ γῆ μυρίζει·
σὲ καθενὸς βουνοῦ κορφῆ,
τὴ γιγαντόσωμη ἀντικρούζει
ἀρχαίου ἥρωος μορφῆ.

Γιατί κ' οἱ ἥρωες γοργοὶ
κατέβηκαν ἀπ' τὸν αἰθέρα
μὲ ἀλαλαγμὸ καὶ μὲ ὄργη
ἀπ' τῆς σκλαβιάς τὴ μαύρη μέρα
νὰ σώσουνε αὐτὴ τὴ γῆ.

“Ὀλ' ἡ ψυχὴ του καὶ ζωὴ
τὴν ὄρα ἐκείνη κράζει «Νίκη!»
κάθε τῆς φύσεως πνοῆ
θαορεῖ πῶς ἀλαλάζει «Νίκη!»
μὲ μιὰν ἀτέλειωτη βοή.

Παιᾶνες, ὕμνοι, μουσικὴ
νομίζει πῶς στὴν ἀκοή του
γύρω πετοῦν μαγευτικοὶ
καὶ νοιώθει ὡς μέσα στὴν ψυχὴ του
ἀνατοιχίλα ἡδονικὴ.

Ἔτσι πετᾶ κ' ἔτσι περνῆ·
βουνά, λαγκάδια πίσω μένουν,
φθάνουν σιμὰ τὰ μακρινά,
τὰ κοντινὰ εὐθύς μακραίνουν
καὶ φεύγουν πίσω του ξανά.

Στὸ δρόμο του τὸ φτερωτὸ
λὲς καὶ ὁ κόπος δὲν τὸν φθάνει
σὰν ἓνα πνεῦμ' ἀγάπητὸ
εἰς τὰ φτερά του τὸν λαμβάνει,
τὸ ἀόρατο καὶ δυνατό.

Μὰ σὰν ἀντίκρισε λευκὴ
τὴν ἡλιοστάλακτη Ἀθήνα
ποῦ ἡ Σοφία κατοικεῖ
στὰ ἱερὰ παλάτια ἐκεῖνα
καὶ ἡ ὁμορφιὰ ἡ θεϊκή,

.

Τότε μέσ' στὴ βαθειὰ σιγῇ
ἀπ' τὰ λαχταριστὰ του στήθη
ἀντήχησε χαρᾶς κραυγὴ,
καὶ ὄρμησ', ἐπέταξεν, ἐχύθη
μὲ γληγοράδα πρὸ γοργῇ.

.

Κ' ἐκεῖνοι ὅπου καρτεροῦν
κι' ἀπὸ τὰ τείχη ἀγναντεύουν,
τὸν διακρίνουν, τὸν θαροῦν,
κι' ἀνατριχιάζουνε, μαντεύουν,
καὶ τρέχουνε καὶ λαχταροῦν.

.

«Νίκη!» φωνάζει· κ' ἡ φωνὴ
ἀντιλαλεῖ σὲ μύρια στήθη
καὶ μύρια στήθη συγζινεῖ·
εἰς κάθε ὄψη φῶς, ἐχύθη
εἰς κάθε στήθος ἡδονή.

«Νίκη!» - τοῦ κόβει' ἡ λαλιὰ
καὶ γέρνει τὸ νεκρὸ κεφάλι
μέσ' στῆς χαρᾶς τὴν ἀγκαλιὰ
μέσ' στῆς γιορτῆς τῆ θεία ζάλῃ
μέσ' στοῦ θριάμβου τὰ φιλιὰ.

Τὸ σῶμά του πέφτει στὴ γῆ
ποῦ ἐλεύθερη, μὲ περηφάνεια
τὸ ἀγκαλιάζει, τὸ εὐλογεῖ·
τὸ πνευμά του εἰς τὰ οὐράνια
πάει μὲ τῆς νίκης τὴν κραυγή.

· Δρ. Προβελέγγιος

14. Η ΕΛΛΑ

[Τὸ Πήλιον].

Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα	Δὲν εἶμ' ὀλόξανθη, μοσχάτη
ἡ πειὸ ἀπ' ὀλαις χαϊδευτή,	τριανταφυλλὰ ἡ κισριά·
χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα	θαμπώνω τῆς ψυχῆς τὸ μάτι,
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ,	γιὰ τὰλλα μάτια εἶμαι γοηά.
ὅσῳ νὰ πέσω νεκρωμένη·	Δὲ μ' ἔχει ἀηδόνι ἀγαπημένη
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ.	μ' ἀγάπησε μία θεά·
εἶμ' ἡ ἔλλη ἡ τιμημένη.	εἶμ' ἡ ἔλλη ἡ τιμημένη.

Ὅπου κι' ἂν λάχω κατοικία Φρόνη, ἔρημιά, νερὰ καὶ σκότη,
 δὲ μ' ἀπολείπουν οἱ καρποὶ· τῇ γῆ ἔθάψαν μιὰ φορὰ·
 ὡς τὰ βαθειά μου γηρατεῖα πράσινη αὐγὴ μὲ φέρνει πρότη
 δὲ βρῖσκω 'ς τὴ δουλειὰ νιροπή, στὸ Νῶε ἢ περιστερά·
 μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη, ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
 κ' εἶμαι γεμάτη προκοπή· τὴν ἔμμορφιὰ καὶ τὴ χαρά·
 εἶμ' ἢ ἔληά ἢ τιμημένη. εἶμ' ἢ ἔληά ἢ τιμημένη.

Ἐδῶ 'ς τὸν ἴσκιο μ' ἀποκάτου
 ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῆ,
 κι' ἀκούσθηζ' ἢ γλυκειὰ λαλιά του
 'λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῆ·
 τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
 ἔχει 'ς τὴ ρίζα μου χυθῆ·
 εἶμ' ἢ ἔληά ἢ τιμημένη.

Κ. Παλαμᾶς

15. ΤΟ ΚΑΛΥΒΙ

Ἐκεῖ ποῦ οἱ καστανιὲς χυτά, Συμμάζωμένο ντροπαλό,
 χλωρόφυλλα, λαμπαδωτά, σὰν καραβῆκι σὲ γιολό,
 κλωνάρια ξανεμίζουν· κατάλευκο καλύβι
 ποῦ ῥοδοβάφονται οἱ μηλιές, μέσα στὰ πράσινα κλαριά
 κ' οἱ γαλανόφυλλες ἐλιές, τὴ χιονισμένη του θωριά
 πολύκαρπες λυγίζουν. μιὰ δείχνει καὶ μιὰ κρύβει.

[φυλλά

ποῦ ἀνθοῦν χλωμὰ τριαντά- Μικρὰ τὰ καμαράκια του
 καὶ κλήματ' ἀφροστάφυλλα καὶ τὰ παραθυράκια του,
 τὲς κρεβατιὲς ἰσκιώνουν, ὅλο μικροπλασμένο·
 καὶ κυπαρίσσια ἀραδαριά τόσο μικρό, ὅσο ποῦ μπορεῖ
 παλεύοντας μὲ τὸ βοριά τὴν εὐτυχία νὰ χωρῆ.
 ἀνίκητα ψηλώνουν— —Τί κρῖμα ποῦ εἶνε ξένο !

Γ. Δροβίνης

16. MANA

[Ἡ πρώτη ἀγάπη]

Μάνα κρᾶζει τὸ παιδάκι,
μάνα ὁ νεῖος καὶ μάνα ὁ γέρος,
μάν' ἀκοῦς εἰς κάθε μέρος. . .
ἄ, τί ὄνομα γλυκό!

Τῆ χαρά σου καὶ τὴ λύπη
μὲ τὴ μάνα τὴν μοιράζεις,
ποθητὰ τὴν ἀγκαλιάζεις,
δὲν τῆς κρῦβεις μυστικό.

Εἰς τὸν κόσμον ἄλλο πλάσμα
δὲν θὰ βρῆς νὰ σὲ μαντεύῃ
σὰν τὴ μάνα ποῦ λατρεύει,
σὰν τὴ μάνα ποῦ πονεῖ.

Τὴν ὑγείᾳ της, τὴ ζωὴ της,
ὄλα ἢ μάνα τ' ἀψηφάει
γιὰ τὸ τέκνο π' ἀγαπάει,
γιὰ τὸ τέκνο ποῦ φιλεῖ.

Ὅπου τρέχεις, πάντα ἢ μάνα
μὲ τὸν ἄνω σὲ συντροφεύει,
σὲ προσιμένει, σὲ γυρεύει
μ' ἀνυπόμονη καρδιά.

Κι' ἂν σκληρὸς ἐσὺ φαρμάκια
τὴν ποτίζεις τὴν καυμένη,
πάντα ἢ μάνα σ' ἀπανταίνει
μὲ τὰ δόθερμα φιλιά.

Δυστυχῆς ὅποιος τὴν χάνει!
ὁ καῦμός εἶνε μεγάλος.
Σὰν τὴ μάνα δὲν εἶν' ἄλλος
εἰς τὸν κόσμον θησαυρός.

Κι' ὅποιος μάνα πλειὰ δὲν ἔχει,
μάνα κρᾶζει 'ς τ' ὄνειρό του,
πάντα μάνα 'ς τὸν καῦμό του
εἶν' ὁ μόνος στεναγμός.

Γ. Μαρτινέλης,

17. ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Μὲ λαχτάρα γλυκειά, γέροντά μου
τῆς ζωῆς σου τὸ φῶς καμαρώνω·
στὸν Θεό μου τὰ χέρια σηκώνω,
τὰ καλά του ζητώντας γιὰ σέ.

Εἶθ' ἐκεῖνος τὴν ἄπειρη χάρι
στὴν λευκὴ κεφαλὴ σου νὰ χύσῃ,
ταῖς ἡμέραις σου πάντα ν' αὐξήσῃ
κι' ἄλλαις τόσαις ἄς πάρῃ ἀπὸ 'μέ.

Ἄ, ποτὲ σκοτεινιά νὰ μὴ σ' εὔρη
κ' ἑλαφρὸ νᾶχης πάντα τὸ στρωμα·
ζῆσε, ζῆσε, πατέρα μου, ἀκόμα,
γιὰ νὰ σ' ἔχω καμάρι γλυκό.

Κι' ἂν ποθῆς γέροντά μου, νὰ νοιώσης
πόσο σ' ἔχω ἀκριβό, συλλογίσου
ὅτι ἐδῶ στήν σεβάσιμα μορφή σου
τοῦ Θεοῦ μου τὸν ἴσκιό θωροῶ.

Γ. Μαργινέλης

18. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ

[Ἡ ζωγραφικὴ]

Ταπεινοὶ γέροντες ὅλοι τὸ γόνα
ἐμπροστὰ στήν ἀμίμητη εἰκόνα
ποῦ μαγεύει καὶ νοῦ καὶ καρδιά,
ὅπου λάμπει σὰν νᾶτανε ἀστέρι
κι' ὅπου ἐκρέμασε ἀγνώριστο χέρι
στὴ φτωχὴ καὶ μικροῦλα ἐκκλησιά.

Στὴν εἰκόνα ξανοίγουν τὰ μάτια
τ' οὐρανοῦ τὰ κρυφὰ μονοπάτια
καὶ τὸ φῶς τὸ κρυφὸ τ' οὐρανοῦ,
καὶ τὰ πλήθη πυκνώνουν, πυκνώνουν
κι' ἀφ' τὰ μάτια δειλὰ φανερώνουν
τῆς καρδιᾶς τὴ χαρὰ καὶ τοῦ νοῦ.

Μιὰ φωνὴ βραχνιασμένη ἀγροικιέται,
κ' ἓνας νηὸς λυπημένος πετιέται,

ταπεινὸς καὶ μὲ πρόσωπο ἀχνό.
Δακρυσιμένος τὸ χέρι του ἀπλώνει,
τὸ κεφάλι σιγὰ χαμηλώνει
μὲ τὴ κόμη λυτὴ στὸ λαϊμό.

—Σκληρὸ κόσμῃ, πεινῶ—ψιθυρίζει,
μὰ καθένας τὸ βλέμμα γυρίζει
καὶ γελῶντας, τὸ δόλιο κυττά.

—Σκληρὸ κόσμῃ πεθαίνω—φωνάζει,
καὶ καθένας μὲ πόθο κυττάζει
καὶ θαυμάζει τὴ θεῖα ζωγραφιά.

Πολλὲς μέρες περῶσαν κι' ἀκόμα
ἐκεῖ τρέχουν μ' ὀλάνοιχτο στόμα
κόρες, γέροι, γυναῖκες, πσιδιά,
ὅταν ὅλοι σῶπαινουν, κινιοῦνται,
ψαλμοδιὲς νεκρικὲς ἀγροικοῦνται
καὶ μιὰ κάσα προβαίνει σιγά.

Τὸ νεκρὸ κατεβάσαν στὸ χῶμα,
μὰ κανένα ἀγροικήθηκε στόμα
νὰ μιλήσῃ νὰ πῆ μιὰν εὐχή.
Στὴν εἰκόνα ἦσαν ὅλοι γυρμένοι,
σιωπηλοὶ μὲ καρδιὰ μαγεμένη
κι' ὁ καθένας νὰ μάθῃ ποθεῖ.

Τὸν τεχνίτη 'ποῦ δείχνει στὰ μάτια
τ' οὐρανοῦ τὰ κρυφὰ μονοπάτια
κι' ὅ,τι μέσα τ' ἀπέραντο κλεῖ.
Μὰ τοῦ νοῦ τὸ φρικτὸ τὸ μαρτύριο,
τῆς ψυχῆς τὸ μεγάλο μυστήριο,
ἕνας τάφος κρυμμένο κρατεῖ.

Στ. Μαρτζώκης

19. Ο ΓΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΥΛΑΚΙ

[Ἐκ τοῦ Σαρων. εἰς τὸν Ἀμβρακικόν]

Ἐνα πουλάκι ἐπέταξε μιὰ ἡμέρα
στοὺς μαύρους βράχους, ποῦ τὸ κῆμα σπᾶ,
κ' εἶδε ψηλὰ τὸ γλάρο στὸν ἀέρα
τὰ κάτασπρα φτερά του νὰ χτυπᾶ.

Καὶ κάτω του τὸ πέλαγος γυρνοῦσε
στὸ φύσημα τοῦ ἀκούραστου βοροῦ
κι' ἀπ' τὸ θυμὸ του λὲς πῶς ἐπετοῦσε
τὸν ἀσημένιο ἀφρό του στὴν στερηά.

Καὶ τὸ φτωχὸ πουλάκι τρομασμένον
εἶπε ἔς τὸ γλάρο μὲ γλυκεῖα φωνή :
«Πῶς ζῆς ἐδῶ, πουλί δυστυχισμένο,
καθένας ποῦ σὲ βλέπει, σὲ πονεῖ».

Γυρᾶζει τὴν περήφανη ματιά του
ὁ γλάρος καὶ κυττάζει τὸ πουλί·
κοντὰ σιμώνει μ' ἓνα πέταγμα του,
ἴσ' ἀντὶ τῆς σαΐτας, κ' ἔτσι τοῦ μιλεῖ :

«Μικρὸ πουλί, στὰ δένδρα τ' ἀνθισμένα
σὺν τὴν ἀχτίδα φεύγεις καὶ πηδᾶς·
ὀλημερὶς μὲ ταίρια ἀγαπημένα
τραγουδῖα τῆς ἀγάπης τραγουδᾶς.

«Μὰ ἐγὼ βραχνὸ παιδί τῆς τρικυμίας
στὰ κύματα αἰώνια γυρῶ.
φωλιάζω στῆς σπηλαιῶς τῆς παραλίας
κι' ἀνεμοζάλη πάντοτε μὴνῶ.

Ἄ Ἡ θάλασσα, τὰ κύματα, ἢ μπόρα
εἶν' ἢ ζωή μου· ἀκούραστος πετῶ
μαζί μ' ἐκεῖνα πάντα καὶ μὲ φόρα
στ' ἀγριεμένα κύματα βουτῶ.

«Εἶμαι τοῦ ναύτη ὁ σύντροφος· γνωρίζω
τῆς θάλασσας τὰ τόσα μυστικά
κ' ἐκεῖ, ποῦ μέσ' ἔς τὰ σύννεφα γυρίζω,
τὰ μαῦρά της κυττάζω σωτικά.

Κ' ἐσὺ μοῦ λὲς τὰ κύματα ν' ἀφήσω,
τῆς ξέrais, τὰ καράβια, τὸ βορρηᾶ!
Μακροῦά τους δὲν ἔμπορῶ στιγμὴ νὰ ζήσω·
θαλασσινὸ πουλὶ θὰ ξεψυχήσω,
ἅμα κλειστῶ μιὰ ἴμερα ἔς τὴ στερηᾶ!»

Ν. Δαμιανὸς

20. Ο ΦΑΡΟΣ

Μυκᾶται ὁ ὠκεανός· ὁ κεραυνὸς ἐνσκήπτει·
χειμῶνος νύξ κ' ἐγείρεται φορικτὴ ἀνεμοζάλη·
σκότος πυκνόν, βαθύτατον τὴν γῆν περικαλύπτει·
τὸ κῦμα τὸ θαλάσσιον ἀφρίζον ἐπιπίπτει,
τὴν ναῦν τὴν βραδυκίνητον λυσοῶδες νὰ προσβάλλει.

Ἀφίεται εἰς τὴν φορὰν τὸ πλοῖον τῶν κυμάτων.
Ἐπάλαισεν ἐπὶ πολὺ καὶ χάνει τὴν ἀνδρείαν·
πρὸς τοὺς σκοπέλους ὁ βορρᾶς τὸ ἀποθεῖ φρουάττων
καὶ ἔσεται μετ' οὐ πολὺ σορεία συντριμμάτων·
οἱ ὑφαλοὶ θὰ λάβωσι τὴν ἀφρευκτόν των λείαν.

Εἰς μάτην ἀγωνίζεται τὸ πλήρωμα, εἰς μάτην
ἀνδρείως τὸ πηδάλιον ὁ ναύτης διευθύνει,
βλέπει πλησίον τὴν στιγμὴν τοῦ βίου τὴν ὑστάτην,
ὅτε χαρᾶς αἴφνης κραυγὴν τὸ πλήρωμα, ἀφίνει

Τί εἶδον;—Φῶς ἀπώτατον ἀστράπτων εἰς τὸ σκότος.
Θρασεῖα ἢ τοῦ ναύτου χεῖρ τὸν οἶακα νῦν στρέφει·
παρῆλθε πλέον δι' αὐτὸν ὁ κίνδυνος ὁ πρῶτος,
δὲν τὸν φοβίζει ὁ πολὺς τῆς τρικυμίας κρότος,
δὲν τὸν πτοοῦσι θύελλαι, δὲν τὸν πτοοῦσι νέφη.

Εἶδε τὸν φάρον· ἀψηφᾷ τὴν ἐνεσιῶσαν πάλιν·
ἢ θάλασσα ἄς μαίνεται, τὸν ναύτην δὲν φοβίζει·
τὴν ποθητὴν πατρίδα του θά ἀσπασθῆ καὶ πάλιν,
τί ἂν ὁ λιπ ὠρῆται, ἂν ὁ βορρᾶς συρῆται;

Χαρ. "Αννινος

21. Ο ΛΕΥΚΑΤΑΣ

Τὰ θολωμένα κύματα οἱ ἄνεμοι ξεσχίζουν,
οἱ κερανοὶ γογγύζουσι καὶ σβύνονται καὶ τρίζουν,
ὁ νεφελώδης οὐρανὸς τὴν φύσιν ὅλην θάπτει·
καὶ μ' ὄλον τοῦτο τ' εἶν' ἐκεῖ ποῦ φαίνεται ὅτε ἀστράπτει;
Δὲν εἶνε τάχα οἱ ἀφροὶ κυμάτων ὠργισμένων
κατὰ σκοπέλων καὶ πετρῶν σκληρῶς συντροβομένων;
Εἶν' ὁ Λευκάτας κάτασπρος ἀπὸ τὰ γηρατεῖα,
εἶν' ὁ Λευκάτας σοβαρὸς ὡς εἶν' ἡ ἔρημία·
εἰς τὰ γυμνὰ τὰ στήθη του τὸ φῶς ἀντανακλᾷται
τῆς ἀστραπῆς, ἀλλὰ αὐτὸς νεκρὸς ἤδη κοιμᾷται.
Τὰ κύματα συντροβῶνται, γογγύζουσι ἀφροισμένα,
ἀπ' τὰ ξηρὰ του τὰ πλευρὰ φεύγουσι συντρομιμένα,

φέροντα πάντοτε μαζί τὴν κόνιν τῶν ὀστέων του,
καὶ ὁ Λευκάτας οὔτε κἂν ταράττει τὸν λαμιόν του.
Στὸ φάλακρον τοῦ μέτωπον αἱ χεῖρες τῶν αἰώνων
τὴν ἱστορίαν ἔγραφαν ἀναριθμητῶν χρόνων.
Ἄλλὰ τὸ ὕδωρ τῶν νεκρῶν, ἡ μαύρη τρικυμία,
αἱ χάλασαι καὶ ἡ χιών, ἡ ἄσπλαγχνος δουλεία
τὴν κυρτωμένην ῥάχην τοῦ ἤρχισαν νὰ θραπίζουν
καὶ μὲ ῥυτίδας καὶ πληγὰς σκληρῶς νὰ στιγματίζουν
τὸ κατηφές τοῦ μέτωπον. Ἐσβέσθη ἡ πνοή του·
τὸ ἱερόν του ἔπεσεν· ἔκλιν' ἡ κεφαλή του.

Α. Βαλαωρίτης

22. ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ

[Εισβολὴ Κελτῶν]

Εἰς τοῦ Παρνασσοῦ τοὺς πόδας, εἰς Ἀράχωβαν τὴν κόμην,
ὑπὸ στέγην ἱερέως κατ' αὐτὰς ἐξενιζόμεν,
καὶ ἀπὸ τοὺς ἀροτῆρας βόας τοῦ ἐκτεθαμιμένον
θυρεὸν ἀρχαῖον εἶδα, ἐνθυμίζοντα τὸν Βρέννον.
Καθ' ἡμῶν λοιπὸν ἀρχῆθεν ἐχθρά, ἐκραῖα, ἡ Δύσις!
Καὶ ὁ φίλος μου, σπουδαῖος καὶ χρηστὸς ἀνὴρ ἐπίσης,
« εἰς ἡμᾶς τὸ πάλαι, εἶπεν, ἡ Γαλλία παραδόξως
« χολῆν ἔδωκεν, ὡς δίδει ἀντὶ μάννα ἤδη ὄξος...
« Ἄκουέ τα, καὶ ἂν ἔχῃς γνώσεις, τέκνον μου, ποικίλας.
« Τοὺς Δελφούς ὀφθαλμιῶσαι, ἤρχοντο εἰς Θερμοπύλας
« ἑκατὸν πεντήκοντά της πεζομάχοι χιλιάδες
« καὶ ἑπτέων λογχοφόρων ἕξ καὶ πλέον μυριάδες.
« Ὁ στρατάρχης αὐτῶν Βρέννος τ' ἀναθήματα τοῦ Κροίσου
« καὶ τοὺς θησαυροὺς ἐπόθει ναοῦ τόσον πολυχρόσου.
« Διαβάς τὸν βαθυροεῖτην Σπερχεῖον διὰ γεφύρας

« καὶ εἰς τῆς Ἑλλάδος φθάσας τὰς φυλαττομένας θύρας,
« μάχην κρατεράν συνῆψε, καὶ οἱ Ἕλληνες ξιφῆρεις
« πρὸ τῶν στενωπῶν ἐπήδων ἀπὸ ἐλαφρὰς τριῆρεις.
» Ἀφοῦ μέγα ἐκεῖ μέρος τῶν ἀγρίων τοῦ ταγμάτων
« ὄλεσεν εἰς τὰς παρόδους καὶ τὰ βάθη τῶν τελμάτων,
« παραιτήσας τοὺς νεκροὺς τοῦ εἰς τὰ ῥάμφη τῶν ὀρνέων,
« ὀσφρανθέντων τὴν βοράν των ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων,
» εἰς τὸ ἱερὸν ἀνέβη Ἀθηνᾶς τῆς Θετταλίδος·
« Ἐνῶ δ' ἔθιγε τὸν πλοῦτον τῆς χουσίνης τῆς ἀσπίδος,
ὁ Τελέσαρχος ἐξαίφνης καταβάς ἀπὸ τὴν Οἴτην
ἐφυγάδευσε τὸν ξένον τοῦτον ἱεροσυλήτην.
« Ἄλλ' ὀπλίτας γιγαντώδεις οὗτος τετρακιςμυριοὺς
« καὶ ἀκοντιστὰς ἱπποτὰς περὶ τοὺς δεκακοσίους
« ἔστειλεν εἰς τὰς Καλλίας, πόλιν τότε παμπλοσίαν·
« Καὶ βαλόντες οἱ Γαλάται πῦρ εἰς πᾶσάν τῆς οἰκίαν,
« ἤρπασαν ἐσθῆτας, σκεύη, χαλκόν, ἄργυρον, χρυσίον,
« καὶ τὸ ἄρσεν γένος ὄλον ἔσφαζαν εἰς μακελλεῖον.
« Οὐδεμίαν ἐλυποῦντο ἡλικίαν τὰ θηρία!
« Καὶ θηλάζοντα τὰ βρέφη ἀποσπῶντες ὡς ἀρνία,
« ἔτρωγον αὐτῶν τὰς σάρκας, ἔπινον αὐτῶν τὸ αἷμα.
« Πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς Μαντεῖον τέλος ἔστρεψαν τὸ βλέμμα.
« Ἄλλ' ὁ Παρνασσὸς τοὺς εἶδεν, ἀπὸ φρικτῆν ἔσαλεύθη,
« καὶ πολλὴ ἀνθρωποφάγος στρατιὰ ἐξωλοθρεύθη,
« ὅτε ἄνωθεν μεγάλοι ἀποχωρισθέντες λίθοι
« κατεπλάκωσαν ἐκεῖνων διαβαίνοντα τὰ πλήθη.
« Τρομεροὶ Ἑλλήνων λόχοι ἔζωσαν τὸν Βρέννον τότε.
« Κατεκόπησαν οἱ πλεῖστοι τοῦ βαρβάρου στρατιῶται,
« καὶ αὐτὸς τρωθεὶς βαρέως, πεσὼν δὲ εἰς τὴν κραιπάλην,
« τὴν ὑστερινὴν πνοὴν τοῦ ἄφησεν εἰς τὴν φιάλην.»

Α2. Σοῦτος

23. 'Σ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

[Ἀγάπη πρὸς τοὺς ὀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς]

Σύ, τῆς καρδιᾶς κρουφὸ μαργαριτάρι
καὶ τῆς ζωῆς χρυσὸ προσκυνητάρι,
 ποῦ ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ,
ὅταν στὴν ἔρημῃ ἐξήτησε αὐτὴ πλάσι,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδέμ, ποῦ εἶχε χάσει,
 τὴ θεϊκὴ νὰ μαλακώσῃ ὀργή.

Κάστρο μεγάλο, ποῦ ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
 ἔχθρα, κακία, πλοδοσία κρουφή,
ποῦ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
ἀνάβει μέσα ἢ καλὴ Τριάδα:
 πατέρα, καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοί.

Ὡ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιαι φοραὶς νὰ εἶσαι εὐλογημένο,
 καὶ ἡ ἅγια πάντα τοῦ Θεοῦ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ υἱεῖα
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατεία!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκειὰ μου χώρα νὰ λατρεύω,
 καὶ τὴ φιλία, σύ, νὰ λαχταρῶ.
Σὺ κρύβεις μέσ' τὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριον,
 ποῦ μὲ κερναῖ τὸ ἀθάνατο νερό.

.

Πόσαις φοραῖς μέσ' τῆ θεομῆ σου ἀγκάλῃ,
ἕστερα ἀπ' τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πάλῃ,
δὲν βρῆκα εἰρήνη καὶ παρηγοριά,
γιατί ἐσὺ τὸ σπῆθός μου φωτίζεις,
καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου σὺ γνωρίζεις
ἀπὸ τῆς γῆς τὰνθρώπινα θεοῖα!

Καὶ τὰψυχα ὅλα ἀκόμη μὲ γνωρίζουν,
κι' ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί·
χαμόγελό μου δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλῃ ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
ποῦ κάθονται οἱ γονεῖοί μου οἱ σεμνοί.

Ὡ πατρικὸ θρονί, ποῦ κάθε μέρα
κρατεῖς ἔμπρὸς στὸ τραπέζι τὸν πατέρα,
καὶ μέσα ἔστ' ἀσημένια του μαλλιά,
ποῦ ἐξῆντα στεφανώνουν τιμῆς χρόνια,
θορῶ νάστράφτη ἢ κεφαλὴ του αἰώνια,
ἐπάνω ἔστῃ ζεστή σου ἀγκαλιά,

Τὸ λατρευτὸ ψωμί, ὁποῦ μᾶς φέρει,
ἴσάν εὐλογαίει βράδυ ἢ μεσημέρι
μὲ τὴ χρυσόστομῆ του τὴ λαλιά
ἴσάν θρόνο σάγαπῶ καὶ σὲ δοξάζω,
στολίδι τοῦ σπιτιοῦ, καὶ δὲν σ' ἀλλάζω
μὲ θρόνο πατριάρχη ἢ

Χαῖρε, ὦ χαῖρε σπῆτι τιμημένο!
χίλιαις φοραῖς νὰ εἶσαι εὐλογημένο,

κι' ἡ ἅγια πάντα τοῦ Θεοῦ ματιά,
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνη εὐλογία,
καὶ νὰ μωρόνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονειῶν μου γηρατεία.

Γ. Στρατιῆς

24. ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ

[Ἡ Αὐγοῦλα καὶ ὁ Ἄνθος]

Ἡ αὐγοῦλα ποῦ νᾶνε;
Κοντεύει τὸ βράδυ,
ποῦ μαῦρο σκοτάδι
ἔξαπλώνει ᾽ς τὴ γῆ.

Πηγαίνει ἐκεῖ ποῦνε
᾽ψηλὸ κυπαρίσσι,
πηγαίνει ᾽ς τὴ βρούσι·
δὲν εἶν' οὐδ' ἐκεῖ.

᾽Σ τ' ἄλῳνι, ᾽ς τ' ἀμπέλι,
᾽ς τὸ δρόμο κυττάζει,
καὶ τέλος φωνάζει·
«Αὐγοῦλά μου, Αὐγή!»

«Αὐγή μου!» συχνότατα
τοῦ βγήκε ἀπ' τὰ στήθη,
καὶ «Αὐγή μου!» ἀπεκρίθη
μία ἄλλη φωνή.

Πῶς εἶν' τῆς Αὐγοῦλας
ὁ Ἄνθος ἔστοχάσθη,
καὶ πρόθυμα ἐβιάσθη
κατὰ τὴν Αὐγή.

Ἐγὺ εὐε ἀνήσυχος
ὥσαν περιστέρι.
γιὰ ναῦρη τὸ ταῖρι
καὶ δὲν τοῦ βολεῖ.

Καὶ τρέχει καὶ τρέχει
παντοῦ νὰ κυττάξῃ
καὶ δίχως νὰ κωάξῃ
δὲν μνέσκει στιγμή.

᾽Σ τὸ μάτι μακρόθεν
ὁ τοῖχος ἀσπρίζει,
καὶ γύρω του ἀνθίζει
ἡ δάφνη, ἡ μωρτιά·

ἀλλ' ἄνανθη κλαίει
ὀμιτροῦς εἰς τὴ θύρα
τοῦ ἀνθρώπου τὴ μοῖρα
κλωνόγυρτη ἐτιά

Τὴν εἶδε προβαίνοντας
'στὴ μέση, κ' ἐφώναξε·
«Αὐγοῦλά μου, ἐτρόμαξε
ὁ ἀνθός σου πολύ».

Ἐτοῦτα λαλῶντας,
κοντά της πηγαίνει·
ἢ Αὐγοῦλα σωπαίνει
καὶ δὲν τοῦ 'μιλεῖ.

Προσκέφαλο κόκκινο
τῆς κεῖται ἀποκάτου,
κρεββάτι θάνατον
στενὸ καὶ πικρό.

Θανάτου στεφάνι
τριγύρω 'ς τὴ κόμη·
εἶν' ὁμορφη ἀκόμη
'ς τὴν ὄψι πολύ.

Ὁ Ἄγγελος ἴσως,
ποῦ παίρνει τὸ μίλημα,¹
τῆς πῆρε μὲ φίλημα
γλυκὸ τὴ ψυχὴ!

Γιατί ἔχει χαμόγελο
ἀκόμη 'στὸ στόμα,
ποῦ λὲς καὶ 'στὸ χῶμα
δὲν πρέπει νὰ 'μπῆ.

Δὲν εἶν' πεθαμμένη·
τὴν ὄψι τηρᾶτε·
κοιμᾶται, κοιμᾶται
εἰς ὕπνο βαθύ.

Ἄνήσυχον ὀνειρώου
τρομάρα, μαυρίλα
'ς τὰ χέρια, 'ς τὰ χεῖλα,
τὰ χροῖματα σβυεῖ.

Τὴ γύρευε τόσο
καὶ τέλος τὴν βρέσκει,
ἀκίνητος μνέσκει
γιὰ νὰ τὴ θωροῖ.

(Καθίζει στὸ προσκέ-
|φαλο
σιμα 'ς τὴν Αὐγοῦλα)

«Ψυχὴ μου!» τὴν κράζει
τὸ ἀνήλικο στόμα·
δὲν ἔξερει τὸ σῶμα
πῶς εἶνε νεκρό.

τῆς παίρνει μὲ χέρι
ἀργὸ τὸ στεφάνι,
τὸ βάνει, τὸ βγάνει
ἀπ' τὴν κεφαλῆ.

Ἡ μέρα βραδυναίει.
Αὐγοῦλα, πηγαίνω·
κοντά σου πεθαίνω,
ἂν μείνω μ' ἐσέ.

Αὐγοῦλα, ἂν δὲν ἔλθῃς,
γιὰ πάντα σὲ ἀρνοῦμαι·
φοβοῦμαι, φοβοῦμαι,
μὴν ἔβγουν νεκροί.

Αὐγοῦλα, γειὰ ξύπνα,
γειὰ ξύπνα, καὶ ἂν λάχῃ
καὶ σ' εὗρουν μονάχῃ,
πεθαίνεις καὶ σύ».

(Ἔτσι λέοντας ἀπομακροαίνεται
τρέχοντας, καὶ βαστάει ὀπίσω
τὸ νεκρικὸ στεφάνι τῆς ἀδελφῆς
του· πάει καὶ βρίσκει τὴ μάνα
[του καὶ τῆς λέγει).

«Ἡ Αὐγοῦλα κοιμᾶται,
ἀλήθεια σοῦ λέω·
μὴν κλαῖς, γιατί κλαίω,
μανούλα, κ' ἐγώ.

Ἴδου τὸ στεφάνι·
μὴν γέρονῃς ἔς τὴν ἄλλη
μεριά τὸ κεφάλι,
τὰ μάτια μὴν κλειῖς.

Ἔτ' ἀφίνω ἴστα γόνατα
καὶ ἀκόμη ἂν ἀργήσῃ,
Ἡ Αὐγὴ νὰ ξυπνήσῃ,
ἐμὲ τὸ φορεῖς».

Διον. Σολωμὸς

23. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

[Ἡ Γέννησις τοῦ Ἰ. Χριστοῦ

Χριστὸς γεννᾶται ἴσάν κ' αὐτὴ τὴν ἁγιασμένη ὥρα,
ἴσάν τούτῃ τῇ γλυκεῖᾳ στιγμῇ, στῆς Βηθλεὲμ τῇ χώρᾳ
γεννοῦσε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἡ Παναγία Κόρη,
κ' ἔλαμψαν γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ θάλασσα καὶ ὄρη.
Καὶ χίλιους ἥλιους βάσταξαν, ἀμέτρητα ἀστέρια,
τοὺς κόσμους ὅλους, τ' ἄπειρο, θνητῆς Παρθένου χέρια!

Χριστὸς γεννᾶται· οὐρανὸς καὶ γῆ ἀναγαλλιάζει·
κόσμος παλῆος γκρεμνίζεται, καινούριος ξεφυτρώνει.
Ἡ ἁμαρτία ξεψυχᾷ καὶ ἄλλος καιρὸς χαράζει·
'στὸ περιβόλι τῆς ζωῆς ἡ ἀρετὴ φουντώνει!
Καὶ 'στὴ μεγάλη, μυστικὴ, χαριτωμένη Σχολή,
γυναῖκες, ἄνδρες καὶ παιδιὰ, μικροί, μεγάλοι, ὅλοι
ἀναγαλλιάζουν, χαίρονται, προσεύχεται τὸ στόμα,
'μερώνει κι' ἄσπλαγχνη καρδιὰ καὶ μαρμαρένια ἀκόμα!
Χαρὰς τοὺς ὅσοι εἶδαν παιδάκι τὸ Θεό τους
Κ' ἔσκυψαν 'μπρὸς τοῦ δλόχαροι 'στὴ γῆ τὸ μέτωπό τους.
Τὰ χεῖλη ποῦ φιλήσανε τ' πόδια τ' Ἄχραντά του
καὶ εἶδαν μέσ' τὴ κούνια του τὸ χαμογέλασμα του.
Χριστὸς γεννᾶται, ἀγγελικὸ καὶ γῆς τραγοῦδι σμίγει
καὶ ἡ καρδιὰ εὐφραίνεται κ' εἰς τὴ χαρὰ ἀνοίγει.

Δχ. Παράδοχος

26. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ

Ὡ ἔθνη, τὴν σημαίαν του θυμήσως χαιρετᾶτε!
Ἐν θεῖον φέρει σύμβολον — **Ἀλλήλους ἀγαπᾶτε.** —
Καὶ ἀδελφὸς κηρύσσεται θνητοῦ καὶ τοῦ ἐσχάτου,
καὶ τὴν Ἰσότητα φωνεῖ στερορὰ ἢ λαλιά του
— **Ἀλλήλους ἀγαπᾶτε.** —
Τὰ γόνατά σας κλίνετε, θνητοί, Θεὸς γεννᾶται!
Τὴν δακρυδόχον λάγηνον, ὦ Δυστυχία, θραῦσε!
Πτωχέ, μὴ στένης ἄπελπις, ὦ δοῦλε, κλαίων παῦσε.
Εἰς τὴν φωνὴν του δέλαιοι οἱ τύραννοι κλονοῦνται,
καὶ οἱ λαοὶ ἐξείρονται, ἐχθροὶ συναδελφοῦνται,
καὶ νέον μεγαλεῖον
δεῖδει χαρὰν εἰς τὸν πτωχόν, ἰσχὺν εἰς τὸ ἀρνίον.

Τοῦ Παντοκράτορος υἱὸς καὶ μέγας ὡς ἐκεῖνος,
ἐνηγκαλίσθη σύμπασαν τὴν γῆν ἐρῶν πυρίνως,
ἠγάπα ὄλους, ἅπαντας ὁ Φοῖβος ὡς θερμαίνει,
καὶ ἔτι ἡ ἀγάλη του εἰς τὸν σταυρὸν του μένει
τὸν κόσμον εὐλογοῦσα,
καὶ τοὺς λαοὺς εἰς φίλημα ἀγάτης προσκαλοῦσα.

Ὅτε Χριστέ, β' εὐθύμιος, περιπαθῆς καὶ σύννους,
εἰσέδυσ εἰς τῶν ἐλαιῶν τὸν κῆπον πόσους θρηήτους
ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἔχυσες γονυκλινῆς προσπίπτων,
κ' ἐγείρεις τοῦτον εἰς σταυρὸν θανάτου ὑποκύπτων!
Ἄλλ' ἔνδακρος ἀκόμα
Ἐδέχθης, οἴμοι! φίλημα Ἰούδα εἰς τὸ στόμα!

Φεῦ! ὅπως ὁ ἀόμιματος καὶ ζῶν ἐν μέσῳ σκότους,
ἂν ἐπανάιδη εἰς χρυσᾶς κ' αἰθούσας πολυφώτους
φεύγει τὸ φῶς ὡς βάσανον τῶν ὀφθαλμῶν του πλέον,
ὁμοίως ἀνατείλαντα εἰς κύκλους Φαρισαίων
Σ' ἐσταύρωσαν, διότι
τὸ φῶς σου δὲν ὑπέστησαν κ' ἐζήτησαν τὰ σκότη.

Σ' ἐσταύρωσαν! . . . Τὴν ὄσιν ὁ ἄφρων κατακαίει,
Πλὴν Φοῖνιξ ἡ θρησκεία σου ἀθανασίαν πνέει.
Σ' ἐσταύρωσαν! . . . τὸν λυτρωτὴν ὁ δέσμιος σταυρώνει
δελφίνα ποῦ τὸν ἔσωσεν ὁ ναυαγὸς νεκρώνει!
Ἡ γῆ, ὦ! μαύρη μοῖρα,
τὸν Ἰησοῦν ἐσταύρωσε Θεὸν της καὶ σωτῆρα . .

Τυφλὲ λαέ! . . Εἰς τὸν σταυρὸν γαλήνιος ἀνέβη,
καὶ μ' ὄμματα φιλόστοργα ἀκόμη ἐποπτεύει

τὰ πλήθη κάτω χαίροντα, ὑβρίζοντα, κτυπῶντα. .
Αἰσθάνεται τὰ σίδηρα τὰ κόκκαλα τρυπῶντα,
καὶ μὲ τοσοῦτους πόνους
ἠυλόγει ἔτι, ἤρεμος πατήρ, τοὺς—θεοκτόνους.

ὦ, ποῖος τότε στοχασμὸς καὶ τίς σφαγὴ καρδίας,
Σ' ἐσπάραξεν, ἀγνὲ Χριστέ, ἀπὸ πληγὰς χιλίας;
Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἐν λησταῖς, καθὼς ληστής, σταυροῦσα
καὶ μὲ ἀκάνθας παίγνιον τοῦ ὄχλου στεφανοῦσαι!
Δίδεις τῇ γῆ ἠλίους
καὶ ὅμως εἶδες τοὺς θνητοὺς ἐπάνω σου δημίους. .

Ἥλι, λαμὰ σαβαχθανί! — Ἡ κεφαλὴ του κλίνει,
καὶ τὴν ὑστάτην του πνοὴν τὸ μέγα στήθος χύνει.
Χαῖρε, Ἄχριστέ γλυκύτατε, ἐσταυρωμένε, χαῖρε!
Μετὰ αἰῶνας φθάνουσι πλήρεις φωτὸς ἡμέραι,
Καὶ τότε ἡ καρδία
παντὸς θνητοῦ εἰς Σὲ βωμὸς καὶ ἄδολος λατρεία.

Ἀπέπτῃς. Τὴν ἰσότητα ὁ μέγας δημοκράτης,
ἀφοῦ λαμπρῶς ἐκήρυξες καὶ ἄτρομος συντάττεις.
Κατὰ τυράννων σύνταγμα ἡ νέα σου θρησκεία,
καὶ ἀνθοδέσμη τῆς Ἑδέμ, θεία κληρονομία,
Ποῦ φῶς σοφίας χύνει
καὶ λάμπει ἡ φιλάδελφος παντοῦ δικαιοσύνη!

Σ. Βασιλειάδης

27. Ο ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ

Μὴ μὲ ῥωτᾶς πουθ' ἔρχομαι, μὴ μὲ ῥωτᾶς ποῦ τρέχω,
Πατρίδα ἐγὼ δὲν ἔχω
παρὰ τοῦ βάτου τᾶγριο, τᾶγκαθερὸ κλαρί.
Μὲ δέρνει τάνειμόβορχο, εἶμαι φτωχὸ πουλί,

ὁ λόγγος τὸ παλάτι μου καὶ βιό μου εἶν' ἡ χαρά,
πετῶ, κουρνιάζω ξέγνοιαστος ὁσῶχω τὰ φτερά.

Λίγη δροσοῦλα τοῦρανοῦ τὰκούραστο λαγύγγι
μοῦ τὸ ξεφρύγει ὅταν διψῶ καὶ ζῶ μ' ἓνα μυριμήγκι.
Ευπνῶ τὸ γλυκοχάραγμα. Τοῦ ἥλιου τὴν ἀχτίδα
φορῶ μαλαμοκέντητη βασιλικὴ χλαμύδα
κι' ἀρχίζω τὸ τραγοῦδί μου. Στὰ σύγνεφ' ἀνεμίζει
περήφανος σταυραητός, τὸν κόσμο φοβερίζει
κι' ἐγὼ τὸν βλέπω καὶ γελῶ . . . Δὲν τοῦ φθονῶ τὴν τύχη,
οὔτε μὲ σκιάζει τ'ἀσπλαγχο, τὸ φοβερό του νύχι,
γιατί δὲν καταδέχεται μ' ἐμένα νὰ χορτάση
θεριὸ ποῦ πρὸς τὴν δόξα του βρίσκει στενὴ τὴ πλάση.

Δὲ σὲ ζηλεύω, σταυραητέ! καὶ σὰν ἐσὲ δὲν πέφτω
στὴν ἀρπαγὴ, στὸ σκοτωμὸ κι' ἄλλο ποτὲ δὲν κλέφτω
παρὰ μὲ τὸ τραγοῦδί μου καμμιὰ καρδιὰ καμμένη.
Ἐσὲ σὲ βάρουν αἵματα, ἐμὲ ἡ δροσιὰ μὲ πλένει.
Ζῶ μὲ τὰ φύλλα τὰ χλωρά, μὲ τ' ἄνθη θὰ πεθάνω,
κι' ἀφίνω χωρὶς κλάμματα τὸν κόσμο αὐτὸν τὸν **πλάνο**.

Μιὰ μόνη ἀγίατρευτη πληγὴ ἔχω βαθειὰ κρυμμένη
στὴν ἄκακὴ μου τὴν καρδιὰ καὶ κάποτε πικραίνει,
διαβάτη, αὐτὴ μου τὴ χαρά . . .

Εἶχ' ἀπαντήσει μιὰ φορὰ
στὸ πρῶτο τὸ ταξεῖδί μου μιὰ καλογιαννοπούλα,
γκόλφι τοῦ λόγγου ἀτίμητο, καὶ σὰν ἐμὲ φτωχοῦλα.
Σ' ἓνα κλαρὶ παράμερο, μακρὰ ἀπὸ κάθε μάτι
ἐγὼ κ' ἐκεῖνη ἐστήσαμε τὴ φτωχικὴ φωλιά μας
καὶ μὲ τραγοῦδια τρέφαμε διαβάτη τὰ παιδιὰ μας....

Μιά νύχτα τρέμει τὸ κλαροὶ καὶ βλέπω ἕναν ἀστρίτη
 ποῦ κύτταζε νὰ καταπιῇ τὸ φτωχικό μας σπίτι.
 Τὰ μάτια του μοῦ κάρφωσε στὴν ὕψη τὸ θερίο,
 ἢ γλῶσσά του ἢ διχαλωτή, τὸ χνότό του ἰὸ κρού,
 διαβάτη, μὲ μαρμάρωσαν . . . ἐσβύστηκα . . . - δὲν εἶδα
 τὴ φοβερή μας τὴ σφαγή . . . Στὴν πρώτη τὴν ἀχτίδα
 τοῦ ἡλίου, ποῦ μ' ἐπύρωσε, ξυπνῶ στὴ γῆ ὄμμμένο....
 Μοῦ λείπαν ὄλα τὰ παιδιά . . . Βαροῦ, κουλουριασμένο
 τὸ σεραπετὸ ἐκοιμώτουνε μὲς στὴ φωλιά χορτάτο
 κ' ἡ μάνα ἐτοιμοθάνατη, ποῦ σπάρραζε στὸ βάτο,
 εἶχε τὴ σάρκα ὀλάνοιχτη . . . Ὅριμῶ, τὴν ἀγκαλιάζω.
 Τοῦ κάκου σκούζω, δέρνομαι, τοῦ κάκου τήνε κραῶ . . .
 Κ' ἐκεῖ ὁποῦ ἀγκάλιασα τὰ ξεσχισμένα στήθη,
 διαβάτη μου, τὸ αἷμά της στὴν τραχηλιά μου ἐχύθη.
 Κι' ἀπὸ τὰ τότε μοῦμεινε μὲς στὴν καρδιά ἡ πικράδα
 καὶ στὸ λαμιο παντοτεινὰ γραμμένη ἡ κοκκινάδα..

Ἄλλὰ δὲν θέλω κλάμματα, μακρὰ ἀπὸ μένα ὁ πόνος,
 βασιλικὸ παλάτι μου εἶνε τὰράμνου ὁ κλώνος
 καὶ βιό μου εἶν' ἡ χαρά,
 θέλω νὰ ζήσω ξέγνοιαστος ὁσῶχω τὰ φτερά.

Αρ. Βαλαωρίτης

28. ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ

[Περὶ Ἀχαριστίας]

Γοργὰ τ' ἀέρι σχίζοντας,
 ἐλάτε, ἀγαπημένοι
 τραγουδιστάδες φτερωτοί.
 ἐλάτε· εἶν' ὥρα· κάθε τι
 μὲ πόθο σᾶς προσμένει.

Θαροῶ πῶς ξεκινήσατε·
 ὁ Μάρτης ἀγροικαίει
 τ' ἀναδεμένα σας φτερά,
 καὶ πρὶν φανῆτε, ἀπὸ χαρὰ
 δακρυῖζει καὶ γελάει.

Λὲς καὶ τὰ σκόρπια φρύγανα, Ἄχ! πότε τέτοιο κάλεσμα,
σὰν νᾶχαν τῶρα χεῖλη, μ' ὄσαις γλυκάδες ἔχει,
ζητοῦν μὲ ἀπόκουφη λαλιὰ φέρουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεινοῦ
γιὰ τὴ καινούρια σας φωλιά ποῦ ἐδῶθε κάτου μὲ τὸ νοῦ
νὰ προμηθεύουν ὕλη. σὲ κόσμους ἄλλους τρέχει;

Γιατί ἀπὸ φύλλα βιάζεται Ἄπὸ ψηλὰ στὴ μέση τους
τὸ δένδρο νὰ φουντώσῃ; ἄν διψασμένος γύρη
στ' ἀνάερο σπίτι σας ποθεῖ γιὰ λίγη ἀγάπη ἀδελφική,
δροσάτον, ἦσυχο, βαθὺ γιομάτο βρῖσκει ἐδῶ κ' ἐκεῖ
τὸν ἴσκιό του ν' ἀπλώσῃ. φαρμακερὸ ποτιῆρι.

Λιβάνια γιὰ τοὺς γάμους σας, Ἄπ' ἄνθια σὰν ἡ Μοῦσά του
λιβάνια γιὰ ταῖς γένναις τραγοῦδι πλέον δὲ βγάνη
θὰ περιχύνουνε τερπνὰ καὶ θρηῆνος γύρω του ἀντηχᾷ
πρασινοσκέπαστα βουνά, ὠϊμέ, τοῦ πλέκουν μοναχὰ
πεδιάδες ἀνθισμέναις. παρὰκαιρο στεφάνι.

Πνοαῖς πελάγου ὁλόδροσαις, Ἄν σεῖς, πουλιά, καθίζετε
ἀγέρια μυροβόλα, ὅσ' ἐτιά, σὲ κυπαρίσσι,
νερά, ποῦ ἀθόλωτα κυλοῦν. μὲ ὠραία θυμῆστέ του φωνή
ὅλα μὲ πόθο σᾶς καλοῦν, πῶς ἔς Ἄνοιξι παντοτεινὴ
σᾶς περιμένουν ὅλα. μιὰ μέρα θὰ ξυπνήσῃ.

Γεο. Μαροκοφᾶς

29. ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΟΚΑΔΑ

Περιπλοκάδα ἐφύτρωσε
στοῦ θεριωμένου πλάτανου τὸ πλάϊ
καὶ στὸν κορμό του ὁλόγυρα
τὰ λιγερά βλαστάρια τῆς κολλάει.

Κι' ἀκουμπισμένη ἀπάνω του
ἡ ἀχάριστη μερόνυχτα γυρεύει,
περήφανη, ἀσυλλόγιστη
ψηλότερ' ἀπ' τὸν πλάτανο ν' ἀνέβη.

Τοῦ κάκου ὁ γέρο πλάτανος
τῆς δείχνει τί κακὸ τὴν περιμένει·
ἐκείνη μὲ περιέγelo
ἀκούραστη ἀνεβαίνει κι' ἀνεβαίνει.

Ὡς ποῦ μιὰ μέρα ἐσίμωσε
κ' ἐπέρασε ἡ κορφή της τὴν κορφή του
καὶ στρέφει καμαρώνοντας
καὶ λέει μὲ ὕφος ἀλάθευτου προφήτου:

«Τί σ' ὠφελοῦν οἱ ῥίζες σου;
»τί σ' ὠφελοῦν οἱ δυνατοί σου κλῶνοι;
»Ψηλότερα σηκώνεται
»αὐτὸς ποῦ τὸ κεφάλι του σηκώνει».

Τὰ λόγια δὲν ἐτέλειωσε
κ' ἐφύσησε βοριᾶς κι' ἀνεμοζάλη,
τὴν βοῆκαν ἔτσι ἀστήρικτη,
τὴ ῥήμαξαν, τὴν γκρομένισαν καὶ πάλι.

I. Πολέμυς

30. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ

[Αναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας...]

Θεέ! ὕμνεϊ τὴν δόξαν σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα·
μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.
Τῆς γῆς ἀσύμφων οἱ λαοὶ σὲ προσκυνοῦν συμφώνως,
ποικίλαι γλῶσσαι χίλια σὲ ἀνυμνοῦν συγχρόνως.

Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετροῦς,
ἀόριστος δοῦξεις·
τὸ πᾶν ἀόρατος ὄροῦς
ἀγνώριστος γνωροῦξεις.

Ἐὸ φῶς, Θεέ, τὸ σῶμά σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα σου,
ὁ κεραυνὸς φωνή σου·
τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα σου ἀνάστημα,
καὶ ὁ αἰὼν στιγμή σου.

Δύναται ὁ δάκτυλός σου
ὡς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ,
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός σου
τοὺς ὠκεανούς νὰ κλείσῃ.

Μὲ πνοήν σου μίον σβύνεις
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς,
καὶ μ' ἓν νεῦμα μόνον κλίνεις
πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανοὺς.

II. Σοῦδος

31. Η ΘΗΜΩΝΙΑ

[Χρησις τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς]

Ἐγὼ εἶμαι ἡ βλογημένη θημωνιά.
ποῦ ἀπὸ χρουσᾶ πυργόνουμαι δεμάτια
ἓνα μονάχα μῆνα τὴ χρονιά,
μὰ μὲ ξηλεύουν κάστρα καὶ παλάτια.
Ἐγὼ εἶμαι ἡ βλογημένη θημωνιά !

Ἐμένα δὲ μὲ χτίζουσι μὲ λιθάρια,
μὲ χόματα, μὲ ξύλα, μὲ νερά·
μὲ στήνουσι λιγερὲς καὶ παλληγάρια
μὲ στάχυα, μὲ τραγοῦδια, μὲ χαρά,
καὶ ὁ ἰδρὼς μὲ θάινει μὲ μαργαριτάρια.

Ἐγὼ εἶμαι τῶν ἀνθρώπων ἡ κυψέλη,
ποῦ κρύβω τὴν ἀτίμητη τροφή,
ποῦ κάθε χρόνο ἡ μάνα Γῆ τοὺς στέλλει
μέσ' ἀπ' τὰ σπλάγχνα μὲ στοργὴ κρυφί,
γλυκύτερον ἀκόμη καὶ ἀπ' τὸ μέλι.

Λάμπω σὰν ἥλιος, λάμπω σὰν φεγγάρι,
καὶ σέρνω σκιάβα ἔμπρός μου τὴ Ζωὴ
μὲ τὸ χρυσὸ ξανθὸ μου τὸ σιτάρι
ποῦ λαχταροῦν θηγάδες καὶ λαοί,
καὶ μὲ λατρεύουν ὡς προσκυνητάρια.

Ἐγὼ εἶμαι ἡ βλογημένη θημιονία,
καμάρι τοῦ γεωργοῦ καὶ περηφάνεια!
Τῆς κόρης τοῦ ἐγὼ κάμνω τὰ στεφάνια.
Ἐγὼ εἶμαι ἡ βλογημένη θημιονία.

Γ. Στρατήγηε

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΩΣΣΑ

Α'. ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

α'. Αίτια τῆς ἐκστρατείας Κύρου. Παρασκευαί.

(1—3) Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κύρος. Ἐπεὶ δὲ ἤσθενει Δαρείος καὶ ὑπόπτει τελευτήν τοῦ βίου, ἐβούλετο τὸ παῖδε ἀμφοτέρω παρεῖναι. Ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος πατρῶν ἐτύγχανε· Κύρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἣς αὐτὸν σατραπὴν ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων, ὅσοι εἰς Καστωλοῦ πεδίον ἀθροίζονται. Ἀναβαίνει οὖν ὁ Κύρος λαβὼν Τισσαφέρνην ὡς φίλον, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ὀπλίτας ἀνέθη τριακοσίους, ἄρχοντα δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παρράσιον.

(3—6) Ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε Δαρείος καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης διαβάλλει τὸν Κύρον πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὡς ἐπιβουλεύει αὐτῷ. Ὁ δὲ πείθεται καὶ συλλαμβάνει Κύρον ὡς ἀποκτειῶν· ἡ δὲ μήτηρ,

ἐξαιτησαμένη αὐτόν, ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' ὡς ἀπῆλθε κινδυνεύσας καὶ ἀτιμασθεῖς, βουλευέται, ὅπως μήποτε ἐτι ἔσται ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλά, ἢ δύνηται, βασιλεύσει αὐτ' ἐκείνου. Παρούσαις μὲν δὴ ἡ μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ, φιλοῦσα αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρξην. Ὅστις δ' ἀφικνοῖτο τῶν παρὰ βασιλέως πρὸς αὐτόν, πάντας οὕτω διατιθεῖς ἀπεπέμπετο, ὥστε αὐτῷ μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βίσιλει. Καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ δὲ βαρβάρων ἐπεμελεῖτο, ὡς πολεμεῖν τε ἱκανοὶ εἶεν καὶ εὐνοϊκῶς ἔχοιεν αὐτῷ.

(6—8) Τὴν δὲ Ἑλληνικὴν δύναμιν ἠθροίζεν, ὡς μάλιστα ἐδύνατο ἐπικρουπτόμενος, ὅπως ὅτι ἀπαρασκευότατον λάβοι βασιλέα. Ὡδὲ οὖν ἐποιεῖτο τὴν συλλογὴν. Ὀπόσας εἶχε φυλακὰς ἐν ταῖς πόλεσι, παρήγγειλε τοῖς φρουράρχοις ἐκάστοις λαμβάνειν ἄνδρας Πελοποννησίους ὅτι πλείστους καὶ βελτίστους, ὡς ἐπιβουλεύοντος Τισσαφέρου ταις πόλεσι. Καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρου· τὸ ἀρχαῖον, ἐκ βασιλέως δεδομέναι, τότε δὲ ἀφιστήκεσαν πρὸς Κύρον πᾶσαι πλὴν Μιλήτου· ἐν Μιλήτῳ δὲ Τισσαφέρου, προαισθόμενος τὰ αὐτὰ ταῦτα βουλευομένους, τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἐξέβαλεν. Ὁ δὲ Κύρος ὑπολαβὼν τοὺς φεύγοντας, συλλέξας στράτευμα, ἐπολιόρκει Μίλητον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, καὶ ἐπειρᾶτο κατάγειν τοὺς ἐκπεπτωκότας. Καὶ αὕτη αὖ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ ἀθροίζειν στράτευμα.

(8—10) Πρὸς δὲ βασιλέα πέμπων ἠξίου, ἀδελφὸς ὢν αὐτοῦ, δοθῆναι οἱ ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρου ἀρχεῖν αὐτῶν, καὶ ἡ μήτηρ συνέπραττεν αὐτῷ ταῦτα· ὥστε βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλὴν οὐκ ἤσθάνετο, Τισσαφέρου δὲ ἐνόμιζε πολεμοῦντα αὐτόν ἀμφὶ τὰ

στρατεύματα δαπανᾶν ὥστε οὐδὲν ἤχθητο αὐτῶν πολεμούντων. Καὶ γὰρ ὁ Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς γιγνομένους δασμοὺς βασιλεῖ ἐκ τῶν πόλεων, ὧν Τισσαφέρους ἐτύγχανεν ἔχων. Ἄλλο δὲ στρατεύμα αὐτῷ συνελέγεται ἐν Χερρονήσῳ τῇ κατ' ἀντιπέρας Ἀθύδου τόνδε τὸν τρόπον. Κλέαρχος Λακεδαιμόνιος φυγὰς ἦν· τούτῳ συγγενόμενος ὁ Κῦρος ἠγάσθη τε αὐτὸν καὶ δίδωσιν αὐτῷ μυρίους δαρεικούς. Ὁ δέ, λαθὼν τὸ χρυσίον, στρατεύμα συνέλεξεν ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων, καὶ ἐπολέμει, ἐκ Χερρονήσου δομώμενος, τοῖς Θραξὶ τοῖς ὑπὲρ Ἑλλησποντιοῦ οἰκοῦσι, καὶ ὠφέλει τοὺς Ἕλληνας· ὥστε καὶ χρήματα συνεβάλλοντο αὐτῷ εἰς τὴν τροφήν τῶν στρατιωτῶν αἱ Ἑλλησποντιακαὶ πόλεις ἐκοῦσαι. Τοῦτο δ' αὖ οὕτω τρεφόμενον ἐλάνθανεν αὐτῷ τὸ στρατεύμα.

(10—11) Ἀρίστιππος δὲ ὁ Θετταλὸς ξένος ὧν ἐτύγχανεν αὐτῷ, καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκοῦ ἀντιστασιωτῶν ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ἕξενους καὶ τριῶν μηνῶν μισθόν, ὡς οὕτω περιγεγόμενος ἂν τῶν ἀντιστασιωτῶν. Ὁ δὲ Κῦρος δίδωσιν αὐτῷ εἰς τετρακισχιλίους καὶ ἕξ μηνῶν μισθόν, καὶ δεῖται αὐτοῦ μὴ πρόσθεν καταλῦσαι πρὸς τοὺς ἀντιστασιώτας, πρὶν ἂν αὐτῷ συμβουλευσῆται. Οὕτω δὲ αὐτὸ ἐν Θετταλίᾳ ἐλάνθανεν αὐτῷ τρεφόμενον στρατεύμα. Πρόξενον δὲ τὸν Βοιωτίου ξένου ὄντα ἐκέλευσε λαβόντα ἄνδρας ὅτι πλείστους παραγενέσθαι, ὡς εἰς Πισίδας βουλόμενος στρατεύεσθαι, ὡς πράγματα παρεχόντων τῶν Πισιδῶν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ. Σοφαίνετον δὲ τὸν Στυμφάλιον καὶ Σωκράτην τὸν Ἀχαιοῦ, ξένους ὄντας καὶ τούτους, ἐκέλευσεν ἄνδρας λαβόντας ἐλθεῖν ὅτι πλείστους, ὡς πολεμήσων Τισσαφέρουσι ἄσὸν τοῖς φυγάσι τοῖς Μιλησίων. Καὶ ἐποίουν οὕτως οὗτοι.

β'. Πορεία τοῦ Κύρου ἐκ Σάρδεων εἰς Ταρδούς.

(1—4) Ἐπεὶ δ' ἐδόκει αὐτῷ ἤδη πορεύεσθαι ἄνω, τὴν μὲν πρόφασιν ἐποιεῖτο, ὡς Πισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας· καὶ ἀθροίζει ὡς ἐπὶ τούτους τότε βρβαρικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικόν. Ἐνταῦθα καὶ παρογγέλλει τῷ τε Κλεάρχῳ λαβόντι ἤκειν ὅσον ἦν αὐτῷ στρατεύμα, καὶ τῷ Ἀριστίπῳ συναλλαγέντι πρὸς τοὺς οἴκοι ἀποπέμψαι πρὸς ἑαυτὸν ὃ εἶχε στρατεύμα· καὶ Ξενία τῷ Ἀρκάδι, ὃς αὐτῷ προειστήκει τοῦ ἐν ταῖς πόλεσι ξενικοῦ, ἤκειν παραγγέλλει λαβόντα τοὺς ἄλλους, πλὴν ὅπόσοι ἱκανοὶ ἦσαν τὰς ἀκροπόλεις φυλάττειν. Ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς Μιληتون πολιορκούντας, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκέλευσε σὺν αὐτῷ στρατεῦσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, εἰ καλῶς καταπράξειεν ἐφ' ἃ ἐστρατεύετο, μὴ πρόσθεν παύσεσθαι, πρὶν αὐτοὺς καταγάγοι οἴκαδε. Οἱ δὲ ἠδέως ἐπίδουτο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ· καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα παρήσαν εἰς Σάρδεϊς. Ξενίας μὲν δὴ τοὺς ἐκ τῶν πόλεων λαβὼν παρεγένετο εἰς Σάρδεϊς ὀπλίτας εἰς τετρακισχιλίους, Πρόξενος δὲ παρῆν ἔχων ὀπλίτας μὲν πεντακοσίους καὶ χιλίους, γυμνήτας δὲ πεντακοσίους Σοφαίνετος δὲ ὁ Στυμφάλιος ὀπλίτας, ἔχων χιλίους, Σωκράτης δὲ ὁ Ἀχαιὸς ὀπλίτας ἔχων ὡς πεντακοσίους, Πασίων δὲ ὁ Μεγαρεὺς τριακοσίους μὲν ὀπλίτας, τριακοσίους δὲ πελταστὰς ἔχων παρεγένετο· ἦν δὲ καὶ οὗτος καὶ ὁ Σωκράτης τῶν ἀμφὶ Μιλητον στρατευομένων. Οὗτοι μὲν εἰς Σάρδεϊς αὐτῷ ἀφίκοντο.

(4—7) Τισσαφέρους δὲ κατανοήσας ταῦτα, καὶ μείζονα ἠγησάμενος εἶναι ἢ ὡς ἐπὶ Πισίδας τὴν παρασκευὴν, πορεύεται ὡς βασιλεὺς, ἢ ἐδύνατο τάχιστα, ἰππέας ἔχων ὡς πεντακοσίους. Καὶ βασιλεὺς μὲν δὴ, ἐπεὶ ἤκουσε Τισσαφέροιοι τὸν Κύρου στόλον, ἀντιπαρασκευάζετο.

Κῦρος δέ, ἔχων οὖς εἰρηνα, ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων καὶ ἐξελαύνει διὰ τῆς Λυδίας σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἰκοσι καὶ δύο ἐπὶ τὸν Μαίανδρον ποταμὸν. Τούτου τὸ εὖρος δύο πλέθρα· γέφυρα δὲ ἐπὴν ἐξευγμένη πλοίοις ἑπτὰ. Τοῦτον διαβάς ἐξελαύνει διὰ Φρυγίας σταθμὸν ἕνα παρασάγγας ὀκτὼ εἰς Κολοσσάς, πόλιν οἰκουμένην, εὐδαίμονα καὶ μεγάλην Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας ἑπτὰ καὶ ἦκε Μένων ὁ Θεταλὸς ὀπλίτας ἔχων χιλοὺς καὶ πελταστὰς πεντακοσίους, Δόλοπας καὶ Αἰνιᾶνας καὶ Ὀλυνθίους.

(7, 9—11) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἰκοσιν εἰς Κελαινάς, τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα Κύρω βασιλεία ἦν καὶ παράδεισος μέγας ἀγρίων θηρίων πλήρης, ἃ ἐκεῖνος ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου, ὅποτε γυμνάσαι βούλοιο, ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἵππους. Διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ᾗει ὁ Μαίανδρος ποταμὸς· αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσιν ἐκ τῶν βασιλείων· ᾗει δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως.

Ἐνταῦθα ἔρεινε Κῦρος ἡμέρας τριάκοντα· καὶ ἦκε Κλέαρχος ἔχων ὀπλίτας χιλοὺς καὶ πελταστὰς Θωῶνας ὀκτακοσίους καὶ τοξότας Κρητάς διακοσίους. Ἀμα δὲ καὶ Σῶσις παρῆν ὁ Σύρακόςσιος ἔχων ὀπλίτας τριακοσίους, καὶ Σοφαίветος ὁ Ἀρκὰς ἔχων ὀπλίτας χιλοὺς. Καὶ ἐνταῦθα Κῦρος ἐξέτασιν καὶ ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐγένοντο οἱ σύμπαντες ὀπλίται μὲν μύριοι καὶ χιλοὶ, πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τοὺς δισχιλοὺς. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Πέλτας, πόλιν οἰκουμένην Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς· ἐν αἷς Ξετίας ὁ Ἀρκὰς τὰ Λύκαια ἔθυσσε καὶ ἀγῶνα εἶθηκε· τὰ δὲ ἄθλα ἦσαν στιλεγγίδες χρυσαὶ· ἐθεώρει δὲ τὸν ἀγῶνα καὶ Κῦρος.

(11—14) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο, παρασάγγ-

γας δώδεκα εἰς Κεράμων ἀγοράν, πόλιν οἰκουμένην, ἐσχάτην πρὸς τῇ Μυσία χώρα. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας τριάκοντα εἰς Καῦστρου πεδίον, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας πέντε· καὶ τοῖς στρατιώταις ὀφείλετο μισθὸς πλεόν ἢ τριῶν μηνῶν, καὶ πολλαῖς ἰόντες ἐπὶ τὰς θύρας ἀπήτουν. Ὁ δὲ ἐλπίδας λέγων διῆγε καὶ δηλὸς ἦν ἀνιῶμενος· οὐ γὰρ ἦν πρὸς τοῦ Κύρου τρόπου ἔχοντα μὴ ἀποδιδόναι. Ἐνταῦθα ἀφικνεῖται Ἐπύαξα ἡ Συεννέσιος γυνὴ τοῦ Κιλικῶν βασιλέως παρὰ Κύρον· καὶ ἐλέγετο Κύρῳ δοῦναι χρήματα πολλὰ. Τῇ δ' οὖν στρατιᾷ τότε ἀπέδωκε Κύρος μισθὸν τεττάρων μηνῶν. Εἶχε δὲ ἡ Κίλισσα καὶ φυλακὴν περὶ αὐτὴν Κίλικας καὶ Ἀσπενδίου. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Θύμβριον, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἦν παρὰ τὴν ὁδὸν κρήνη ἡ Μίδου καλουμένη τοῦ Φρυγῶν βασιλέως, ἐφ' ἣ λέγεται Μίδας τὸν Σάτυρον θηρεῦσαι, οἶνω κεράσας αὐτήν. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Τυριάειον, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς.

(19—23) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Φρυγίας... Λυκαονίας... καὶ Καππαδοκίας... εἰς Λάνα, πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐντεῦθεν ἐπειρῶντο εἰσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν· ἡ δὲ εἰσβολὴ ἦν ὁδοῦ ἀμαξιτοῦ ὀρθία ἰσχυρῶς καὶ ἀμήχανος εἰσελθεῖν στρατεύματι, εἰ τις ἐκώλυεν. Ἐλέγετο δὲ καὶ Συέννεσις εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων, φυλάττων τὴν εἰσβολήν· διὸ ἔμεινεν ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἦκεν ἄγγελος λέγων, ὅτι λελοιπῶς εἶη Συέννεσις τὰ ἄκρα, καὶ ὅτι τριήρεις ἤκουε περιπλεούσας ἀπ' Ἰωνίας εἰς Κιλικίαν, Ταμῶν ἔχοντα τὰς Λακεδαιμονίων καὶ αὐτοῦ Κύρου. Κύρος δ' οὖν ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς κωλύον-

τος, καὶ εἶδε τὰς σκηνάς, οὗ οἱ Κίλικες ἐφύλαττον. Ἐν-
 τεῦθεν δὲ κατέβαινον εἰς πεδίον μέγα καὶ καλόν, ἐπίρροτον
 καὶ δένδρων παντοδαπῶν σύμπλεων καὶ ἀμπέλων· πολὺ δὲ
 καὶ σήσαμον καὶ μελίην καὶ κέγγρον καὶ πυροὺς καὶ κριθὰς
 φέρει. Ὅρος δ' αὐτὸ περιέχει ὄχυρόν καὶ ὑψηλὸν πάντη ἐκ
 θαλάττης εἰς θάλατταν.

(23—25) Καταβὰς δὲ διὰ τούτου τοῦ πεδίου, ἤλασε
 σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας πέντε καὶ εἰκοσιν εἰς Ταρ-
 σούς, τῆς Κιλικίας πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα, ἔνθα ἦν
 τὰ Συεννέσιος βασιλεία τοῦ Κιλικῶν βασιλέως. Διὰ μέσου
 δὲ τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμὸς Κύδνος ὄνομα, εὖρος δύο πλέ-
 θρων. Ταύτην τὴν πόλιν ἐξέλιπον οἱ ἐνοικοῦντες μετὰ
 Συεννέσιος εἰς χωρίον ὄχυρόν ἐπὶ τὰ ὄρη, πλὴν οἱ τὰ κα-
 πηλεία ἔχοντες· ἔμειναν δὲ καὶ οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν οἰ-
 κοῦντες ἐν Σόλοις καὶ ἐν Ἴσσοις.

(26—27) Κῦρος δέ, ἐπεὶ εἰσῆλασεν εἰς τὴν πόλιν, μετε-
 πέμπετο τὸν Συέννεσιν πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ οὔτε πρότερον
 οὐδενὶ πω κρείττορι ἑαυτοῦ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἔφη οὔτε τότε
 Κύρῳ λέναι ἤθελε, πρὶν ἢ γυνὴ αὐτὸν ἔπεισε καὶ πίστει
 ἔλαθε. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεὶ συνεγένοντο ἀλλήλοις, Συέν-
 νεσις μὲν ἔδωκε Κύρῳ χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν,
 Κῦρος δὲ ἐκείνῳ δῶρα, ἃ νομίζεται παρὰ βασιλεῖ τίμια, ἕπ-
 πον χρυσοχάλινον καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν καὶ ψέλια καὶ
 ἀκινάκην χρυσοῦν καὶ στολὴν Περσικὴν, καὶ τὴν χώραν
 μηκέτι διαρπάζεσθαι· τὰ δ' ἤρπασμένα ἀνδράποδα, ἦν που
 ἐντυγχάνωσιν, ἀπολαμβάνειν.

Γ'. Οἱ Ἕλληνας ἀρνοῦνται νὰ προχωρήσωσιν ἐπὶ τέλους ὅμως πείθονται ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Κύρον μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

(1—5) Ἐνταῦθα ἔμεινε Κύρος καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέρας εἴκοσιν· οἱ γὰρ στρατιῶται οὐκ ἔφασαν λέναι τοῦ πρόσω· ὑπώπτεον γὰρ ἤδη ἐπὶ τὸν βασιλέα λέναι· μισθωθῆναι δὲ οὐκ ἐπὶ τούτῳ ἔφασαν. Πρῶτος δὲ Κλέαρχος τοὺς αὐτοῦ στρατιώτας ἐβιάζετο λέναι· οἱ δὲ αὐτὸν τε ἔβαλλον καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ ἐκείνου, ἐπεὶ ἄρξαιντο προίεσαι. Κλέαρχος δὲ τότε μὲν μικρὸν ἐξέφυγε μὴ καταπετρωθῆναι, ὕστερον δ', ἐπεὶ ἔγνω ὅτι οὐ δυνήσεται βιάσασθαι, συνήγαγεν ἐκκλησίαν τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔδάρκευ πολλὸν χρόνον ἐστῶς· οἱ δὲ ὄρωντες ἐθαύμαζον καὶ ἐσιώπων· εἶτα δ' ἔλεξε τοιαύδε. "Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ θαναμάζετε, ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς προῦσι πράγμασιν· ἐμοὶ γὰρ ξένος Κύρος ἐγένετο, καὶ με φεύγοντα ἐκ τῆς πατρίδος τὰ τε ἄλλα ἐτίμησε καὶ μυρίους ἔδωκε δαρεικούς· οὐδ' ἐγὼ λαθῶν οὐκ εἰς τὸ ἴδιον κατεθέμην ἐμοὶ οὐδὲ καθηδυπάθησα, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς ἔδαπάνων. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς Θυράκας ἐπολέμησα, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐτιμωρούμην μεθ' ὑμῶν, ἐκ τῆς Χερρουήσου αὐτοὺς ἐξελαύνων, βουλομένους ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἐνοικοῦντας Ἕλληνας τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δὲ Κύρος ἐκάλει, λαθῶν ὑμᾶς ἐπορευόμεν, ἵνα, εἰ τι δέοιτο, ὠφελοῖην αὐτὸν ἀνθ' ὧν εὐῖπαθον ὑπ' ἐκείνου. Ἐπεὶ δὲ ὑμεῖς οὐ βούλεσθε συμπορευέσθαι, ἀνάγκη δὴ μοι ἢ ὑμᾶς προδόντα τῇ Κύρου φίλῃ χρῆσθαι, ἢ πρὸς ἐκείνον ψευδάμενον μεθ' ὑμῶν εἶναι.

(5—7) Εἰ μὲν δὴ δίκαια ποιήσω οὐκ οἶδα, αἰρήσομαι δ' οὖν ὑμᾶς, καὶ σὺν ὑμῖν ὅ,τι ἂν δέη πείσομαι. Καὶ οὐποτε

ἔρει οὐδείς, ὡς ἐγὼ Ἕλληνας ἀγαγὼν εἰς τοὺς βαρβάρους, προδοὺς τοὺς Ἕλληνας, τὴν τῶν βαρβάρων φιλίαν εἰλόμην, ἀλλ' ἐπεὶ ὑμεῖς ἐμοὶ οὐκ ἐθέλετε πείθεσθαι, ἐγὼ σὺν ὑμῖν ἔσομαι καὶ ὅ,τι ἂν δέη πείσομαι. Νομίζω γὰρ ὑμᾶς ἐμοὶ εἶναι καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συμμάχους, καὶ σὺν ὑμῖν μὲν ἂν οἶμαι εἶναι τίμιος, ὅπου ἂν ᾖ, ὑμῶν δὲ ἔρημος ὢν, οὐκ ἂν ἱκανὸς οἶμαι εἶναι οὔτ' ἂν φίλον ὠφελῆσαι οὔτ' ἂν ἐχθρὸν ἀλέξασθαι. Ὡς ἐμοῦ οὖν ἰόντος ὅπη ἂν καὶ ὑμεῖς, οὕτω τὴν γνώμην ἔχετε.

(7—9) Ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ στρατιῶται, οἳ τε αὐτοῦ ἐκείνου καὶ οἱ ἄλλοι, ταῦτα ἀκούσαντες, ἐπήνεσαν Παρὰ δὲ Ξενίου καὶ Πασίωνος πλείους ἢ δισχίλιοι, λαβόντες τὰ ὄπλα καὶ τὰ σκευοφόρα, ἐστρατοπεδεύσαντο παρὰ Κλέαρχον. Κύρος δὲ τούτοις ἀπορῶν τε καὶ λυπούμενος μετεπέμπετο τὸν Κλέαρχον· ὁ δὲ ἰέναι μὲν οὐκ ἤθελε, λάθρα δὲ τῶν στρατιωτῶν πέμπων αὐτῷ ἄγγελον, ἔλεγε θαρρεῖν, ὡς καταστησομένων τούτων εἰς τὸ δέον. Μεταπέμπεσθαι δ' ἐκέλευεν αὐτόν· αὐτὸς δ' οὐκ ἔφη ἰέναι. Μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν τοὺς θ' ἑαυτοῦ στρατιώτας καὶ τοὺς προσελθόντας αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων τὸν βουλόμενον, ἔλεξε τοιάδε.

(9—13) Ἄνδρες στρατιῶται, τὰ μὲν δὴ Κύρου δηλοῦν ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ τὰ ἡμέτερα πρὸς ἐκεῖνον· οὔτε γὰρ ἡμεῖς ἐκείνου ἐτι στρατιῶται, ἐπεὶ γε οὐ συνεπέμεθα αὐτῷ, οὔτε ἐκεῖνος ἐτι ἡμῖν μισθοδότης. Ὅτι μέντοι ἀδικεῖσθαι νομίζει ὑφ' ἡμῶν, οἶδα. Ὡστε καὶ μεταπεμπόμενον αὐτοῦ οὐκ ἐθέλω ἐλθεῖν, τὸ μὲν μέγιστον αἰσχυρόμενος, ὅτι σύννοθα ἑμαυτῷ πάντα τὰ ἐψευσμένος αὐτόν, ἔπειτα καὶ δεδιώς, μὴ λαβὼν με δίκην ἐπιθῆ ὢν νομίζει ὑπ' ἐμοῦ ἠδικησθαι. Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ οὐχ ὥρα εἶναι ἡμῖν καθεύδειν οὐδ' ἀμελεῖν ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ βουλευέσθαι,

ὅ,τι χρὴ ποιεῖν ἐκ τούτων. Καὶ ἕως τε μένομεν αὐτοῦ, σκεπτόν μοι δοκεῖ εἶναι ὅπως ὡς ἀσφαλέστατα μενοῦμεν, εἰ τε ἤδη δοκεῖ ἀπιέναι, ὅπως ὡς ἀσφαλέστατα ἀπιμεν, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια ἔξομεν· ἄνευ γὰρ τούτων οὔτε στρατηγοῦ οὔτε ἰδιώτου ὄφελος οὐδέν. Ὁ δ' ἀνὴρ πολλοῦ μὲν ἄξιος φίλος, ᾧ ἂν φίλος ᾗ, χαλεπώτατος δ' ἐχθρός, ᾧ ἂν πολέμιος ᾗ, ἔχει δὲ δύναμιν καὶ πεξὴν καὶ ἱππικὴν καὶ ναυτικήν, ἣν πάντες ὁμοίως ὀρῶμεν τε καὶ ἐπιστάμεθα· καὶ γὰρ οὐδὲ πόρρω δοκοῦμέν μοι αὐτοῦ καθῆσθαι. Ὡστε ὦρα λέγειν, ὅ,τι τις γινώσκει ἄριστον εἶναι.

(13—16) Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. Ἐκ δὲ τούτου ἀνίσταντο οἱ μὲν ἐκ τοῦ αὐτομάτου, λέγοντες ἃ ἐγγίνωσκον, οἱ δὲ καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐγκέλευστοι, ἐπιδεικνύντες, οἷα εἴη ἡ ἀπορία ἄνευ τῆς Κύρου γνώμης καὶ μένειν καὶ ἀπιέναι. Εἰς δὲ δὴ εἶπε, προσποιούμενος σπεύδειν ὡς τάχιστα πορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, στρατηγούς μὲν ἐλέσθαι ἄλλους ὡς τάχιστα εἰ μὴ βούλεται Κλέαρχος ἀπάγειν· τὰ δ' ἐπιτήδει' ἀγοράζεσθαι—ἡ δ' ἀγορὰ ἦν ἐν τῷ βαρβαρικῷ στρατεύματι—καὶ συσκευάζεσθαι· ἐλθόντας δὲ Κύρου αἰτεῖν πλοῖα, ὡς ἀποπλέοιεν· ἐὰν δὲ μὴ διδῶ ταῦτα, ἡγεμόνα αἰτεῖν Κύρον, ὅστις διὰ φιλίας τῆς χώρας ἀπάξει. Ἐὰν δὲ μηδὲ ἡγεμόνα διδῶ, συντάττεσθαι τὴν ταχίστην, πέμψαι δὲ καὶ προκαταληφόμενους τὰ ἄκρα, ὅπως μὴ φθάσωσι μήτε Κύρος μήτε οἱ Κίλικες καταλαβόντες, ὧν πολλοὺς καὶ πολλὰ χρήματα ἔχομεν ἀνηρπακότες. Οὗτος μὲν τοιαῦτα εἶπε· μετὰ δὲ τούτου Κλέαρχος εἶπε τοσοῦτον· Ὡς μὲν στρατηγήσουσα ἐμὲ ταύτην τὴν στρατηγίαν, μηδεὶς ὑμῶν λεγέτω πολλὰ γὰρ ἐνορῶ, δι' ἃ ἐμοὶ τοῦτο οὐ ποιητέον· ὡς δὲ τῷ ἀνδρὶ, ὃν ἂν ἔλησθε, πείσομαι, ἢ δυνατὸν μάλιστα, ἵνα εἰδῆτε

ὅτι καὶ ἀρχεσθαι ἐπίσταμαι, ὡς τις καὶ ἄλλος μάλιστα ἀνθρώπων.

(16—20) Μετὰ τοῦτον ἄλλος ἀνέστη, ἐπιδεικνὺς μὲν τὴν εὐήθειαν τοῦ τὰ πλοῖα αἰτεῖν κελεύοντος, ὡσπερ πάλιν τὸν στόλον Κύρου ποιουμένου, ἐπιδεικνὺς δέ, ὡς εὐήθεις εἶη ἡγεμόνα αἰτεῖν παρὰ τούτου, ᾧ λυμαινόμεθα τὴν πράξιν. Εἰ δὲ καὶ τῷ ἡγεμόνι πιστεύσομεν, ὃν ἂν Κύρος δῶ, τί κωλύει καὶ τὰ ἄκρα ἡμῖν κελεύειν Κύρον κροκαταλαβεῖν; Ἐγὼ γὰρ ὀκνοῖην μὲν ἂν εἰς τὰ πλοῖα ἐμβαίνειν, ἃ ἡμῖν δοίη, μὴ ἡμᾶς ταῖς τριήρεσι καταδύσῃ, φοβοίμην δ' ἂν τῷ ἡγεμόνι, ᾧ δοίη ἐπεσθαι, μὴ ἡμᾶς ἀγάγῃ, ὅθεν οὐκ ἔσται ἐξελεθεῖν. Βουλοίμην δ' ἂν, ἄκουτος ἀπιὼν Κύρου, λαθεῖν αὐτὸν ἀπελθῶν· ὃ οὐ δυνατόν ἐστιν. Ἄλλ' ἐγὼ φημι ταῦτα μὲν φλυαρίας εἶναι· δοκεῖ δέ μοι ἄνδρας ἐλθόντας πρὸς Κύρου, οἵτινες ἐπιτήθειοι, σὺν Κλεάρχῳ ἐρωτᾶν ἐκείνου, τί βούλεται ἡμῖν χρῆσθαι· καὶ ἐὰν μὲν ἡ πράξις ἢ παρὰ πλησία, οἷα περὶ καὶ πρόσθεν ἐχρήτο τοῖς ξένοις, ἐπεσθαι καὶ ἡμᾶς καὶ μὴ κακίους εἶναι τῶν πρόσθεν τούτῳ συναβαδάντων· ἐὰν δὲ μείζων ἢ πράξις τῆς πρόσθεν φαίνεται καὶ ἐπικινδυνωτέρα, ἀξιοῦν ἢ πείσαντα ἡμᾶς ἄγειν ἢ πεισθέντα πρὸς φίλαν ἀφιέναι· οὕτω γὰρ καὶ ἐπόμενοι ἂν φίλοι αὐτῷ καὶ πρόθυμοι ἐποίμεθα καὶ ἀπιόντες ἀσφαλῶς ἂν ἀπίοιμεν· ὅ,τι δ' ἂν πρὸς ταῦτα λέγῃ, ἀπαγγεῖλαι δεῦρο, ἡμᾶς δ' ἀκούσαντας πρὸς ταῦτα βουλευέσθαι.

(20—21) Ἐδοξε ταῦτα καὶ ἄνδρας ἐλόμενοι σὺν Κλεάρχῳ πέμπουσιν, οἱ ἡρώτων Κύρου τὰ δόξαντα τῇ στρατιᾷ. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ὅτι ἀκούσι· Ἀβροκόμαν ἐχθρὸν ἄνδρα ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ εἶναι, ἀπέχοντα δώδεκα σταθμούς· πρὸς τοῦτον οὖν ἔφη βούλεσθαι ἐλθεῖν· κἂν μὲν ἦ ἐκεῖ, τὴν δίκην ἔφη χρῆζειν ἐπιθεῖναι αὐτῷ, ἣν δὲ φύγῃ, ἡμεῖς ἐκεῖ

πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ αἰρετοὶ ἀπαγγέλλουσι τοῖς στρατιώταις· τοῖς δὲ ὑποψία μὲν ἦν, ὅτι ἄγοι πρὸς βασιλέα, ὅμως δὲ ἐδόκει ἔπεσθαι. Προσαιτουῖσι δὲ μισθόν· ὁ δὲ Κύρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δῶσειν οὐ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ· ὅτι δὲ ἐπὶ βασιλέα ἄγοι, οὐδὲ ἐνταῦθα ἤκουσεν οὐδεὶς ἐν γὰρ τῷ φανεροῦ.

Δ'. Πορεία διὰ τῆς Κιλικίας καὶ Συρίας.

Διάβασις τοῦ Εὐφράτου.

(1—4) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα ἐπὶ τὸν Ψάρον ποταμόν, οὗ ἦν τὸ εὖρος τρία πλῆθρα. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμὸν ἓνα παρασάγγας πέντε ἐπὶ τὸν Πύραμον ποταμόν, οὗ ἦν τὸ εὖρος στάδιον. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας πεντεκαίδεκα εἰς Ἴσσοῦς, τῆς Κιλικίας ἐσχάτην πόλιν, ἐπὶ τῇ θαλάττῃ οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ Κύρῳ παρήσαν αἰ' ἐκ Πελοποννήσου νῆες τριάκοντα καὶ πέντε καὶ ἐπ' αὐταῖς ναύαρχος Πυθαγόρας Λακεδαιμόνιος. Ἠγεῖτο δ' αὐταῖς Ταμῶς Αἰγύπτιος ἐξ Ἐφέσου, ἔχων ναῦς ἑτέρας Κύρου πέντε καὶ εἰκοσιν, αἷς ἐπολιόρκει Μίλητον. Παρῆν δὲ Χειρίσοφος Λακεδαιμόνιος ἐπὶ τῶν νεῶν, μετὰπεμπτος ὑπὸ Κύρου, ἑπτακοσίους ἔχων ὀπλίτας, ὧν ἐστρατήγει παρὰ Κύρῳ. Αἱ δὲ νῆες ἄρμουσι παρὰ τὴν Κύρου σκηνήν· Ἐνταῦθα καὶ οἱ παρὰ Ἀδρυκόμα μισθοφόροι Ἕλληνες ἀποστάντες ἦλθον παρὰ Κύρου, τετρακόσιοι ὀπλίται, καὶ συνεστρατεύοντο ἐπὶ βασιλέα.

(4—6) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμὸν ἓνα παρασάγγας πέντε ἐπὶ πύλας τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα δύο τείχη, καὶ τὸ μὲν ἐσωθεν τὸ πρὸ τῆς Κιλικίας

Συέννεσις εἶχε καὶ Κιλικῶν φυλακή, τὸ δὲ ἔξω τὸ πρὸ τῆς Συρίας βασιλέως ἐλέγετο φυλακὴ φυλάττειν. Διὰ μέσου δὲ τούτων ᾗει ποταμός, Κάρσος ὄνομα, εὐρὸς πλέθρον. Ἄπαν δὲ τὸ μέσον τῶν τειχῶν ἦσαν στάδιοι τρεῖς· καὶ παρελθεῖν οὐκ ἦν βία· ἦν γὰρ ἡ πάροδος στενὴ καὶ τὰ τεῖχη εἰς τὴν θάλατταν καθήκοντα, ὑπερθεν δὲ ἦσαν πέτραι ἠλίθιοι· ἐπὶ δὲ τοῖς τείχεσιν ἀμφοτέροις ἐφειστήκεσαν πύλαι. Ταύτης ἕνεκα τῆς παρόδου Κῦρος τὰς ναῦς μετεπέμψατο, ὅπως ὀπλίτας ἀποδιδάσειεν εἴσω καὶ ἔξω τῶν πυλῶν βιασομένους τοὺς πολεμίους, εἰ φυλάττειεν ἐπὶ ταῖς Συρίαις πύλαις, ὅπερ ᾔετο ποιήσειν ὁ Κῦρος τὸν Ἀθροκόμαν, ἔχοντα πολὺ στρατεύμα. Ἀθροκόμας δὲ οὐ τοῦτ' ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπεὶ ἤκουσε Κῦρον ἐν Κιλικίᾳ ὄντα ἀναστρέψας ἐκ Φοινίκης παρὰ βασιλέα ἀπήλαυνεν, ἔχων, ὡς ἐλέγετο, τριάκοντα μυριάδας στρατιᾶς.

(6—9) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ Συρίας σταθμὸν ἕνα παρασάγγας πέντε εἰς Μυρτιάδου, πόλιν οἰκουμένην ὑπὸ Φοινίκων ἐπὶ τῇ θαλάττῃ· ἐμπόριον δ' ἦν τὸ χωρίον καὶ ᾧρμον αὐτόθι ὀλλάδες πολλαί. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας ἑπτὰ καὶ Ξενίας ὁ Ἀρκὰς καὶ Πασίων ὁ Μεγαρεὺς, ἐμβάντες εἰς πλοῖον καὶ τὰ πλείστου ἄξια ἐνθέμενοι, ἀπέπλευσαν, ὡς μὲν τοῖς πλείστοις ἐδόκουν, φιλοτιμηθέντες, ὅτι τοὺς στρατιώτας αὐτῶν τοὺς παρὰ Κλέαρχοι ἀπελθόντας, ὡς ἀπίοντας εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν καὶ οὐ πρὸς βασιλέα, εἶα Κῦρος τὸν Κλέαρχον ἔχειν. Ἐπεὶ δ' ἦσαν ἀφανεῖς, διήλθε λόγος, ὅτι διώκοι αὐτοὺς Κῦρος τριήρεσι· καὶ οἱ μὲν ἠῤῥχοντο ὡς δειλοὺς ὄντας αὐτοὺς ληφθῆναι, οἱ δ' ᾔκτειρον, εἰ ἀλώσονται.

Κῦρος δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς εἶπεν. Ἀπολελοίψασιν ἡμᾶς Ξενίας καὶ Πασίων. Ἄλλ' εὐ γὰρ μέντοι ἐπι-

στάσθων, ὅτι οὔτε ἀποδεδράκασιν οἶδα γὰρ ὅπη οἰχονται οὔτε ἀποπεφεύγασιν· ἔχω γὰρ τριήρεις ὥστε ἔλειν τὸ ἐκείνων πλοῖονα ἀλλὰ μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἔρωγε αὐτοὺς διώξομαι, οὐδ' ἔρει οὐδεὶς, ὡς ἐγώ, ἕως μὲν ἂν παρῆ τις, χοῶμαι, ἐπειδὴν δὲ ἀπιέναι βούληται, συλλαβὼν καὶ αὐτοὺς κακῶς ποιῶ καὶ τὰ χρήματα ἀποσυλῶ. Ἀλλὰ ἰόντων, εἰδότες ὅτι κακίους εἰσὶ περὶ ἡμᾶς ἢ ἡμεῖς περὶ ἐκείνους. Καὶ τοι ἔχω γε αὐτῶν καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας ἐν Τροάλλεσι φρουρούμενα· ἀλλ' οὐδὲ τούτων στερηθῶνται, ἀλλ' ἀπολήφονται τῆς πρόσθεν ἕνεκα περὶ ἐμὲ ἀρετῆς. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ Ἑλληνας, εἴ τις καὶ ἀθυμότερος ἦν πρὸς τὴν ἀνάδασιν, ἀκούοντες τὴν Κύρου ἀρετὴν, ἡδίου καὶ προθυμότερον συνεπορεύοντο.

(9 — 19) Μετὰ ταῦτα Κύρος ἐξελαύνει σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἰκοσιν ἐπὶ τὸν Χάλον ποταμόν, ὄντα τὸ εὖρος πλέθρου. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα ἐπὶ τὰς πηγὰς τοῦ Δαρδάτος ποταμοῦ, οὗ τὸ εὖρος πλέθρου. Ἐνταῦθα ἦν τὰ Βελέστος βασιλεία τοῦ Συρίας ἀρξάντος, καὶ παράδεισος πάνυ μέγας καὶ καλός, ἔχων πάντα ὅσα αἱ ὄρη φέρουσι. Κύρος δ' αὐτὸν ἐξέκοψε καὶ τὰ βασιλεία κατέκαυσεν. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ὄντα τὸ εὖρος τεττάρων σταδίων· καὶ πόλις αὐτόθι ὄκειτο μεγάλη καὶ εὐδαίμων, Θάψακος ὄνομα. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας πέντε. Καὶ Κύρος μεταπεμφάμενος τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων ἔλεγεν, ὅτι ἡ ὁδὸς ἔσται πρὸς βασιλέα μέγαν εἰς Βαβυλῶνα· καὶ κελεύει αὐτοὺς λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις καὶ ἀναπελθεῖν ἐπεσθαι. Οἱ δὲ ποιήσαντες ἐκκλησίαν ἀπήγγελλον ταῦτα· οἱ δὲ στρατιῶται

ἐχαλέπαινον τοῖς στρατηγοῖς. καὶ ἔφασαν αὐτοῖς πάλαι ταῦτ' εἰδότας κρύπτειν· καὶ οὐκ ἔφασαν ἰέναι, ἐὰν μὴ τις αὐτοῖς χρήματα διδῶ, ὥσπερ τοῖς προτέροις μετὰ Κύρου ἀναβάσι, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ μάχην ἰόντων, ἀλλὰ καλοῦντος τοῦ πατρὸς Κύρου. Ταῦτα οἱ στρατηγοὶ Κύρῳ ἀπήγγελλον· ὁ δ' ὑπέσχετο ἀνδρὶ ἐκάστῳ δῶσειν πέντε ἀργυρίου μνᾶς, ἐπὴν εἰς Βαβυλῶνα ἦκωσι, καὶ τὸν μισθὸν ἐντελεῖ, μέχρι ἂν καταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς Ἴωνίαν πάλιν.

Οἱ δ' Ἕλληνες ταῦτα ἀκούσαντες ἐπέιθοντο καὶ διέβησαν τὸν Εὐφράτην ποταμὸν. Τῶν δὲ διαβαινόντων οὐδεὶς ἐβρέχθη ἀνωτέρω τῶν μαστῶν. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Συρίας σταθμοὺς ἑννέα παρασάγγας πεντήκοντα· καὶ ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν Ἀράξην ποταμὸν. Ἐνταῦθα ἦσαν κῶμαι πολλαὶ μεστὰι σίτου καὶ ἐπεσιτίσαντο.

Ε'. Πορεία διὰ τῆς Ἀραβίας.

(1—7) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Ἀραβίας, τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐν δεξιᾷ ἔχων, σταθμοὺς ἐρήμους πέντε παρασάγγας τριάκοντα καὶ πέντε. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τόπῳ ἦν μὲν ἡ γῆ πεδίου ἅπαν, ὁμαλὲς ὥσπερ θάλαττα, ἀψιθίου δὲ πληρῆς. Εἰ δέ τι καὶ ἄλλο ἐνῆν ὕλης ἢ καλάμου, ἅπαντα ἦσαν εὐώδη ὥσπερ ἀρώματα· δένδρον δ' οὐδὲν ἐνῆν, θηρία δὲ παντοῖα, πλείστοι ὄνοι ἄγριοι, πολλὰ δὲ στρουθοὶ αἱ μεγάλαι· ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες καὶ δορκάδες. Πορευόμενοι δὲ διὰ ταύτης τῆς χώρας ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Μάσκαν ποταμὸν, τὸ εὖρος πλεθριαῖον. Ἐνταῦθα ἦν πόλις ἐρήμη, μεγάλη, ὄνομα δ' αὐτῇ Κορσωτή. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐπεσιτίσαντο. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρισκαίδεκα παρασάγγας ἑνεήκοντα, τὸν Εὐφράτην ποτα-

μόν ἐν δεξιᾷ ἔχων καὶ ἀφικνεῖται ἐπὶ Πύλας. Ἐν τούτοις τοῖς σταθμοῖς πολλὰ τῶν ὑποζυγίων ἀπόλετο ὑπὸ λιμοῦ· οὐ γὰρ ἦν χόρτος οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν δένδρον, ἀλλὰ ψιλὴ ἦν ἅπασα ἡ χώρα· οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας παρὰ τὸν ποταμὸν ὀρύττοντες καὶ ποιοῦντες εἰς Βαθυλῶνα ἦγον καὶ ἐπώλουν, καὶ ἀνταγοράζοντες σῖτον ἔζων. Τὸ δὲ στρατεύμα ὁ σῖτος ἐπέλιπε καὶ πρίασθαι οὐκ ἦν, εἰ μὴ ἐν τῇ Αὐδία ἀγορᾷ ἐν τῷ Κύρου βαρβαρικῷ τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων τεττάρων σίγλων· ὁ δὲ σίγλος δύναται ἐπὶ ὀδολοῦς καὶ ἡμιωδόλιον Ἀττικῶν· ἡ δὲ καπίθη δύο χοίνικας Ἀττικὰς ἐχώρει κρέα οὖν ἐσθίοντες οἱ στρατιῶται διεγύμνοντο

(7 — 11) Ἦν δὲ τούτων τῶν σταθμῶν οὗς πάνυ μακροὺς ἤλανεν, ὅποτε ἢ πρὸς ὕδωρ βούλοιο διατελέσαι ἢ πρὸς χιλόν.... Τὸ δὲ σύμπαν δῆλος ἦν Κῦρος ὡς σπεύδων πᾶσαν τὴν ὁδὸν καὶ οὐ διατρίβων, ὅπου μὴ ἐπισιτισμοῦ ἕνεκα ἢ τιος ἄλλου ἀναγκαίου ἐκαθέζετο, νομίζων, ὅσῳ μὲν ἂν θᾶπτον ἔλθοι, τοσούτῳ ἀπαρασκευοτέρῳ βασιλεῖ μαχεῖσθαι, ὅσῳ δὲ σχολαίτερον, τοσούτῳ πλέον συναγείρεσθαι βασιλεῖ στρατεύμα. Πέραν δὲ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ κατὰ τοὺς ἐρήμους σταθμοὺς ἦν πόλις εὐδαίμων καὶ μεγάλη, ὄνομα δὲ Χαρμάνδη· ἐκ ταύτης οἱ στρατιῶται ἠγόραζον τὰ ἐπιτήδεια, σχεδίαις διαβαίνοντες ὧδε, Διφθέρας, ὡς εἶχον στεγᾶσματα, ἐπίρπλασαν χόρτου κούφου, εἶτα συνῆγον καὶ συνέσπων, ὡς μὴ ἔπτεσθαι τῆς κάρφης τὸ ὕδωρ· ἐπὶ τούτων διέβαινον καὶ ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια, οἶνόν τε ἐκ τῆς βάλανου πεποιημένον τῆς ἀπὸ τοῦ φοίνικος καὶ σίτου μελίνης· τοῦτο γὰρ ἦν ἐν τῇ χώρᾳ πλεῖστον.

Ζ'. Παρασκευαὶ πρὸς μάχην.

(1—5) Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Βαβυλωνίας σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας δώδεκα Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ σταθμῷ Κῦρος ἐξέτασιν ποιεῖται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐν τῷ πεδίῳ περὶ μέσας νύκτας· ἐδόκει γὰρ εἰς τὴν ἐπιούσαν ἑωρῆξαι βασιλέα σὺν τῷ στρατεύματι μαχόμενον· καὶ ἐκέλευε Κλέαρχον μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως ἡγεῖσθαι, Μένωνα δὲ τοῦ εὐωνύμου, αὐτὸς δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διέταξε. Μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν ἄμα τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἦκον αὐτόμολοι παρὰ μεγάλου βασιλείως. Κῦρος δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς τῶν Ἑλλήνων, συνεβουλευέτό τε, πῶς ἂν τὴν μάχην ποιοίτο καὶ αὐτὸς παρήναι θαρρύνων τοιάδε. ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐκ ἀνθρώπων ἀπορῶν βαρβάρων συμμάχους ὑμᾶς ἄγω, ἀλλὰ νομίζων ἀμείνους καὶ κρείττους πολλῶν βαρβάρων ὑμᾶς εἶναι, διὰ τοῦτο προσέλαβον. Ὅπως οὖν ἔσεσθε ἄνδρες ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας ἧς κέκτησθε καὶ ἧς ὑμᾶς ἐγὼ εὐδαιμονίζω. Εὐ γὰρ ἴστε, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν ἐλοίμην ἂν ἀνθ' ὧν ἔχω πάντων καὶ ἄλλων πολλαπλασίῳ. Ὅπως δὲ καὶ εἰδῆτε, εἰς οἶον ἐρχεσθε ἀγῶνα, ὑμᾶς εἰδῶς διδάξω. Τὸ μὲν γὰρ πλῆθος πολὺ, καὶ κραυγῇ πολλῇ ἐπίασιν· ἂν δὲ ταῦτα ἀνάσχησθε, τὰ ἄλλα καὶ αἰσχύνησθαί μοι δοκῶ, οἷους ἡμῖν γνώσεσθε τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ὄντας ἀνθρώπους. Καὶ εὐ τῶν ἐμῶν γενομένων, ἐγὼ ὑμῶν τὸν μὲν οἰκαδὲ βουλούμενον ἀπιέναι τοῖς οἴκοι ζηλωτὸν ποιήσω ἀπελθεῖν, πολλοὺς δὲ οἶμαι ποιήσειν τὰ παρ' ἐμοὶ ἐλέσθαι ἀντὶ τῶν οἴκοι.

(8—10) Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες αὐτοὶ τε ἦσαν πολὺ προθύμοτεροι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήγγελλον. Εἰσῆσαν δὲ παρ' αὐτὸν οἱ τε στρατηγοὶ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινές,

ἀξιοῦντες εἰδέναι τί σφίσιιν ἔσται ἂν κρατήσωσιν. Ὁ δὲ ἐμπιμπλὰς ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπεμπε. Παρεκελεύοντο δὲ αὐτῷ πάντες ὅσοι περὶ διελέγοντο μὴ μάχεσθαι, ἀλλ' ὀπισθεν ἑαυτῶν τάττεσθαι. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τούτῳ Κλέαρχος ᾤδέ πως ἤρετο τὸν Κῦρον. Οἶμι γὰρ σοι μαχεῖσθαι, ὦ Κῦρε, τὸν ἀδελφόν; Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, εἶπερ γε Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος ἔστι παῖς, ἐμὸς δὲ ἀδελφός, οὐκ ἀμαχεῖ ταῦτ' ἐγὼ λήψομαι.

(10—14) Ἐνταῦθα δὴ ἐν τῇ ἐξοπλισίᾳ ἀριθμὸς ἐγένητο τῶν μὲν Ἑλλήνων ἄσπις μυρία καὶ τετρακοσία, πελτασταὶ δὲ δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τῶν δὲ μετὰ Κῦρον βαρβάρων δέκα μυριάδες καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἀμφὶ τὰ εἴκοσι. Τῶν δὲ πολεμίων ἐλέγοντο εἶναι ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μυριάδες καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα διακόσια. Ἄλλοι δὲ ἦσαν ἑξακισχίλιοι ἵππεις, ὧν Ἀρταγέρσης ἤρχεν· οὗτοι δ' αὖ πρὸ αὐτοῦ βασιλέως τεταγμένοι ἦσαν. Τοῦ δὲ βασιλέως στρατεύματος ἦσαν ἄρχοντες τέτταρες, τριάκοντα μυριάδων ἕκαστος, Ἀδροκόμας, Τισσαφέρνης, Γωθρούας, Ἀρδάκης. Τούτων δὲ παρεγένοντο ἐν τῇ μάχῃ ἐνενήκοντα μυριάδες καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἑκατὸν καὶ πενήκοντα. Ἀδροκόμας δὲ ὑστέρησε τῆς μάχης ἡμέρας πέντε, ἐκ Φοινίκης ἐλαύνων. Ταῦτα δὲ ἠγγελλον πρὸς Κῦρον οἱ αὐτομολήσαντες παρὰ μεγάλου βασιλέως πρὸ τῆς μάχης, καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ὑστερον ἐλήφθησαν τῶν πολεμίων ταῦτα ἠγγελλον.

(14—17) Ἐντεῦθεν δὲ Κῦρος ἐξελαύνει σταθμὸν ἕνα παρασάγγας τρεῖς συντεταγμένῳ τῷ στρατεύματι παντὶ καὶ τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ βαρβαρικῷ· ᾤετο γὰρ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ μαχεῖσθαι βασιλέα· κατὰ γὰρ μέσον τὸν σταθμὸν τοῦτον τάφρος ἦν ὀρυκτὴ βαθεῖα, τὸ μὲν εὖρος ὀργυιαὶ πέντε, τὸ δὲ βάθος ὀργυιαὶ τρεῖς. Παρετέτατο δὲ ἡ τάφρος

ἄνω διὰ τοῦ πεδίου ἐπὶ δώδεκα παρασάγγας μέτροι τοῦ Μηδίας τείχους. Ἦν δὲ παρὰ τὸν Εὐφράτην πάροδος στενή μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς τάφρου ὡς εἴκοσι ποδῶν τὸ εὖρος· ταύτην δὲ τὴν τάφρον βασιλεὺς ποιεῖ ἀντὶ ἐρύματος, ἐπειδὴ πυνθάνεται Κῦρον προσελαύνοντα. Ταύτην δὴ τὴν πάροδον Κῦρός τε καὶ ἡ στρατιὰ παρήλθε καὶ ἐγένετο εἰσω τῆς τάφρου.

(19—20) Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῇ τάφρῳ οὐκ ἐκόλυε βασιλεὺς τὸ Κῦρου στράτευμα διαβαίνειν, ἔδοξε καὶ Κῦρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπεγνωσμένοι τοῦ μάχεσθαι ὥστε τῇ ὑστεραία Κῦρος ἐπορεύετο ἡμελημένως μᾶλλον. Τῇ δὲ τρίτῃ ἐπὶ τε τοῦ ἄρματος καθήμενος τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ ὀλίγους ἐν τάξει ἔχων πρὸ αὐτοῦ, τὸ δὲ πολὺ αὐτῷ ἀνατεταραγμένον ἐπορεύετο, καὶ τῶν ὄπλων τοῖς στρατιώταις πολλὰ ἐπὶ ἀμαξῶν ἤγετο καὶ ὑποζυγίων.

Η'. Μάχη περὶ τὰ Κούναξα.—Θάνατος Κῦρου.

(1—8) Καὶ ἤδη τε ἦν ἀμφὶ ἀγορὰν πλήθουσαν καὶ πλησίον ἦν ὁ σταθμὸς, ἐνθα ἐμελλε καταλύειν, ἤνικα Πατηγύας, ἀνὴρ Πέρσης τῶν ἀμφὶ Κῦρον πιστῶν, προφαίνεται ἐλαύνων ἀνὰ κράτος ἰδροῦντι τῷ ἵππῳ, καὶ εὐθύς πᾶσιν, οἷς ἐνετύγχεν, ἐδοῶ καὶ βαρβαρικῶς καὶ ἑλληνικῶς ὅτι βασιλεὺς σὺν στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται, ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένος. Ἐνθα δὴ πολὺς τᾶραχος ἐγένετο· αὐτίκα γὰρ ἐδόκουν οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες δὲ ἀτάκτοις σφίσιν ἐπιπεσεῖσθαι. Κῦρός τε καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἄρματος τὸν θώρακα ἐνέδνυ, καὶ ἀναθὰς ἐπὶ τὸν ἵππον τὰ καλτὰ εἰς τὰς χεῖρας ἔλαθε, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσι παρήγγελεν ἐξοπλίσεσθαι καὶ καθίστασθαι εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν

ἕκαστον. Ἐνθα δὴ σὺν πολλῇ σπουδῇ καθίσταντο, Κλέαρχος μὲν τὰ δεξιὰ τοῦ κέρατος ἔχων πρὸς τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ. Πρόξενος δὲ ἐχόμενος, οἱ δ' ἄλλοι μετὰ τοῦτον, Μένων δὲ τὸ εὐώνυμον κέρας ἔσχε τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τοῦ δὲ βαρβαρικοῦ ἵππεις μὲν Παφλαγόνες εἰς χιλίους παρὰ Κλέαρχον ἔστησαν ἐν τῷ δεξιῷ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πελταστικόν, ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ Ἀριζιὸς τε ὁ Κύρου ὑπαρχος καὶ τὸ ἄλλο βαρβαρικόν, Κύρος δὲ καὶ οἱ ἵππεις τοῦτου ὄσον ἑκατόσιοι κατὰ τὸ μέσον, ὠπλισμένοι θώραξι μὲν αὐτοὶ καὶ παραμηριδίοις καὶ κοάνεσι πάντες πλὴν Κύρου. Κύρος δὲ ψιλὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μάχην καθίστατο. Οἱ δ' ἵπποι πάντες εἶχον καὶ προμετωπίδια καὶ προστερονίδια· εἶχον δὲ καὶ μαχαίρας οἱ ἵππεις Ἑλληνικάς.

(8—12) Καὶ ἤδη τε ἦν μέσον ἡμέρας καὶ οὐπω καταφανεῖς ἦσαν οἱ πολέμιοι· ἠνίκα δὲ δείλη ἐγίνετο, ἐφάνη κονιορτὸς ὥσπερ νεφέλη λευκή, χρόνῳ δὲ συχνῷ ὕστερον ὥσπερ μελανία τις ἐν τῷ πεδίῳ ἐπὶ πολὺ. Ὅτε δὲ ἐγγύτερον ἐγίνοντο, τάχα δὴ καὶ χαλκὸς τις ἦστροφτε καὶ αἱ λόγχαι καὶ αἱ τάξεις καταφανεῖς ἐγίνοντο. Καὶ ἦσαν ἵππεις μὲν λευκοθώρακες ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ τῶν πολεμίων· Τισσαφέρους ἐλέγετο τούτων ἄρχειν· ἐχόμενοι δὲ γεροφόροι, ἐχόμενοι δὲ ὀπλίται σὺν ποδήρεσι ξυλῖναις ἀσπίσιν· Αἰγύπτιοι δ' οὗτοι ἐλέγοντο εἶναι ἄλλοι δ' ἵππεις, ἄλλοι τοξόται. Πάντες δ' οὗτοι κατὰ ἔθνη ἐν πλαισίῳ πλήρει ἀνθρώπων ἕκαστου τὸ ἔθνος ἐπορεύετο· Πρὸ δὲ αὐτῶν ἄρματα, διαλείποντα συχνὸν ἀπ' ἀλλήλων, τὰ δὴ δρεπανηφόρα καλούμενα· εἶχον δὲ τὰ δρέπανα ἐκ τῶν ἀξόνων εἰς πλάγιον ἀποτεταμένα καὶ ὑπὸ τοῖς δίφροις εἰς γῆν βλέποντα, ὥς διακόπτειν ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν· Ἡ δὲ γνώμη ἦν, ὥς εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ἐλῶντα καὶ διακόψοντα. Ὁ μὲντοι Κύρος εἶπεν, ὅτε

καλέσας παρεκελεύετο τοῖς Ἑλλησι τὴν κραυγὴν τῶν βαρ-
 θάρων ἀνέχεσθαι, ἐψεύσθη τοῦτο· οὐ γὰρ κραυγῆ, ἀλλὰ
 σιγῆ ὡς ἀνυστὸν καὶ ἠσυχῆ, ἐν ἴσῳ καὶ βραδέως προσῆσαν.

(12—14) Καὶ ἐν τούτῳ Κῦρος, παρελαύχων αὐτὸς σὺν
 Πίρροτι τῷ ἑρμηνεὶ καὶ ἄλλοις τρισὶν ἢ τέτταρσι, τῷ
 Κλεάρχῳ ἐβόα ἄγειν τὸ στράτευμα κατὰ μέσον τὸ τῶν πο-
 λεμίων, ὅτι ἐκεῖ βασιλεὺς εἶη. κἂν τοῦτ' ἔφη, νικῶμεν, πάνθ'
 ἡμῖν πεποιήται. Ὄρων δὲ ὁ Κλεάρχος τὸ μέσον στίφος καὶ
 ἀκούων Κύρου ἔξω ὄντα τοῦ εὐωνύμου βασιλέα—τοσοῦτον
 γὰρ πλήθει περιῆν βασιλεύς, ὥστε μέσον τῶν ἑαυτοῦ ἔχων
 τοῦ Κύρου εὐωνύμου ἔξω ἦν—ἀλλ' ὅμως ὁ Κλεάρχος οὐκ
 ἠθέλεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρασ, φο-
 βούμενος μὴ κυκλωθεῖν ἑκατέρωθεν, τῷ δὲ Κύρῳ ἀπεκρί-
 νατο, ὅτι αὐτῷ μέλοι, ὅπως καλῶς ἔχοι.

(14—17) Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ τὸ μὲν βαρβαρικὸν
 στράτευμα δμαλῶς προΐει, τὸ δὲ ἑλληνικόν, ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ
 μένον, συνετάττετο ἐκ τῶν ἔτι προσιόντων. Καὶ ὁ Κῦρος,
 παρελαύνων οὐ πάνυ πρὸς αὐτῷ τῷ στρατεύματι, κατε-
 θεᾶτο ἑκατέρωσε ἀποβλέπων, εἰς τε τοὺς πολέμιους καὶ τοὺς
 φίλους. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ξενοφῶν ὁ
 Ἀθηναῖος, ὑπελάσας ὡς συναντήσαι, ἤρετο εἰ τι παραγ-
 γέλλοι· ὁ δὲ ἐπιστήσας εἶπε καὶ λέγειν ἐκέλευε πᾶσιν, ὅτι
 καὶ τὰ ἱερά καλὰ καὶ τὰ σφάγια καλὰ. Ταῦτα δὲ λέγων
 θορούδου ἤκουσε διὰ τῶν τάξεων ἰόντος καὶ ἤρετο, τίς ὁ
 θόρουδος εἶη. Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι τὸ σύνθημα παρέρχεται δεύτε-
 ρον ἦδη. Καὶ ὅς ἐθαύμασε, τίς παραγγέλλει, καὶ ἤρετο,
 ὅ,τι εἶη τὸ σύνθημα. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο· Ζεὺς σωτὴρ καὶ
 νίκη. Ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας, Ἄλλὰ δέχομαί τε, ἔφη, καὶ
 τοῦτο ἔστω. Ταῦτα δ' εἰπὼν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν ἀπή-
 λανυε.

ελαύνει ἀντίος· καὶ ἐμβαλὼν σὺν τοῖς ἑξακοσίοις, νικᾷ τοὺς πρὸ βασιλέως τεταγμένους, καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψε τοὺς ἑξακισχιλίους, καὶ ἀποκτεῖναι λέγεται αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ Ἀρταγέρσην τὸν ἄρχοντα αὐτῶν.

(25—28) Ὡς δ' ἡ τροπὴ ἐγένετο, διασπείρονται καὶ οἱ Κύρου ἑξακόσιοι, εἰς τὸ διώκειν ὀρμήσαντες πλὴν πάνυ ὀλίγοι ἄμφ' αὐτὸν κατελείφθησαν, σχεδὸν οἱ ὀμοτρόπεζοι καλούμενοι. Σὺν τούτοις δὲ ὦν καθορᾷ βασιλέα καὶ τὸ ἄμφ' ἐκείνου στίφος. Καὶ εὐθὺς οὐκ ἠμέσχετο, ἀλλ' εἰπὼν, Τὸν ἄνδρα ὄρω, ἴστο ἐπ' αὐτὸν καὶ παῖει κατὰ τὸ στήθρον καὶ τιτρώσκει διὰ τοῦ θώρακος, ὡς φησι. Κτησίας ὁ ἰατρός, καὶ ἰᾶσθαι αὐτὸς τὸ τραῦμά φησι. Παίοντα δ' αὐτὸν ἀκουτίζει τις παλιῶ ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν βιαίως· καὶ ἐνταῦθα μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος καὶ οἱ ἄμφ' αὐτοὺς ὑπὲρ ἑκατέρου, ὅποσοι μὲν τῶν ἄμφι βασιλέα ἀπέθνησκον, Κτησίας λέγει παρ' ἐκείνῳ γὰρ ἦν· Κῦρος δὲ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ ὀκτώ οἱ ἄριστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἔκειντο ἐπ' αὐτῷ.

Θ'. Δευτέρα νίκη τῶν Ἑλλήνων.

(1—9) Ἐνταῦθα δὴ Κύρου ἀποτέμνεται ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ χεὶρ ἡ δεξιὰ. Βασιλεὺς δὲ διώκων εἰσπίπτει εἰς τὸ Κύρειον στρατόπεδον· καὶ οἱ μὲν μετὰ Ἀριαίου οὐκέτι ἴστανται, ἀλλὰ φεύγουσι διὰ τοῦ αὐτῶν στρατοπέδου εἰς τὸν σταθμὸν, ἐνθεν ὤρμητο· τέτταρες δ' ἐλέγοντο παρασάγγαι εἶναι τῆς ὁδοῦ. Ἐνταῦθα διέσχον ἀλλήλων βασιλεὺς τε καὶ οἱ Ἕλληνες ὡς τριάκοντα στάδια, οἱ μὲν διώκοντες τοὺς καθ' αὐτοὺς ὡς πάντας νικῶντες, οἱ δ' ἀρπάζοντες ὡς ἤδη πάντες νικῶντες. Ἐπεὶ δ' ἦσθοντο οἱ μὲν Ἕλληνες ὅτι βασιλεὺς σὺν τῷ στρατεύματι ἐν τοῖς σκευοφόροις εἶη, βασιλεὺς δ' αὖ ἤκουσε Τισσαφέρου, ὅτι οἱ Ἕλληνες

νικῶεν τὸ καθ' αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ πρόσθεν οἰχονται διώκοντες, ἔνθα δὴ βασιλεὺς μὲν ἀθροίζει τε τοὺς ἑαυτοῦ καὶ συντάττεται, ὁ δὲ Κλέαρχος ἐβουλεύετο, Πρόξενον καλέσας, πλησιαίτατος γὰρ ἦν, εἰ πέμποιέν τινας ἢ πάντες ἴοιεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀρήξοντες. Ἐν τούτῳ καὶ βασιλεὺς δῆλος ἦν προσίων πάλιν, ὡς ἐδόκει, ὀπισθεν. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες στραφέντες παρεσκευάζοντο, ὡς ταύτῃ προσιόντος καὶ δεξόμενοι, ὁ δὲ βασιλεὺς ταύτῃ μὲν οὐκ ἦγεν, ἥ δὲ παρῆλθεν ἔξω τοῦ εὐωνύμου κέρατος, ταύτῃ καὶ ἀπήγεν ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτομολήσαντας καὶ Τισσαφέρην καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Τισσαφέρης ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ διήλασε παρὰ τὸν ποταμὸν κατὰ τοὺς Ἕλληνας πελταστῶν διελαύνων δὲ κατέκανε μὲν οὐδένα, διαστάντες δ' οἱ Ἕλληνες ἔπαιον καὶ ἠκόντιζον αὐτούς. Ἐπισθένης δὲ Ἀμφιπολίτης ἦρχε τῶν πελταστῶν καὶ ἐλέγετο φρόνιμος γενέσθαι. Ὁ δ' οὖν Τισσαφέρης, ὡς μείον ἔχων ἀπηλλάγη, πάλιν μὲν οὐκ ἀναστρέφει, εἰς δὲ τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος τὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖ συντυγχάνει βασιλεῖ, καὶ ὁμοῦ δὴ πάλιν συνταξάμενοι ἐπορεύοντο.

(9—16) Ἐπεὶ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐώνυμον τῶν Ἑλλήνων κέρας, ἔδεισαι οἱ Ἕλληνες, μὴ προσάγοιεν πρὸς τὸ κέρας καὶ περιπτύξαντες ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς κατακόψειαν· καὶ ἐδόκει αὐτοῖς ἀναπτύσσειν τὸ κέρας καὶ ποιήσασθαι ὀπισθεν τὸν ποταμὸν. Ἐν-φὶ δὲ ταῦτα ἐβουλεύοντο, καὶ δὴ βασιλεὺς παραμειψάμενος εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα κατέστησεν ἀντίαν τὴν φάλαγγα, ὥσπερ τὸ πρῶτον μαχόμενος συνηίει. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἐγγὺς τε ὄντας καὶ παρατεταγμένους, αὐθις παιανίσαντες ἐπῆσαν πολὺν ἔτι προθυμότερον ἢ τὸ πρόσθεν. Οἱ δ' αὖ βάρβαροι οὐκ ἐδέχοντο,

ἀλλὰ ἐκ πλείονος ἢ τὸ πρόσθεν ἐφευγον· οἱ δ' ἐπεδίωκον μέχρι κόμης τινός· ἐνταῦθα δ' ἔστησαν οἱ Ἕλληνες· ὑπὲρ γὰρ τῆς κόμης γήλοφος ἦν, ἐφ' οὗ ἀνεστράφησαν οἱ ἀμφὶ βασιλέα, πεζοὶ μὲν οὐκέτι, τῶν δὲ ἵππέων ὁ λόφος ἐνεπλήσθη, ὥστε τὸ ποιούμενον μὴ γινώσκειν. Καὶ τὸ βασιλείου σημεῖον ὄραν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἀνατεταμένον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐνταῦθ' ἐχώρουν οἱ Ἕλληνες, λείπουσι δὴ καὶ τὸν λόφον οἱ ἵππεις οὐ μὴν ἔτι ἀθρόοι, ἀλλ' ἄλλοι ἄλλοθεν. Ἐψιλοῦτο δ' ὁ λόφος τῶν ἵππέων· τέλος δὲ καὶ πάντες ἀπεχώρησαν. Ὁ οὖν Κλέροχος οὐκ ἀνεδίδαξεν ἐπὶ τὸν λόφον, ἀλλ' ὑπ' αὐτὸν στήσας τὸ στρατεύμα πέμπει Λύκιον τὸν Συρρακόσιον καὶ ἄλλον ἐπὶ τὸν λόφον, καὶ κελεύει κατιδόντας τὰ ὑπὲρ τοῦ λόφου, τί ἐστίν, ἀπαγγεῖλαι. Καὶ ὁ Λύκιος ἤλασέ τε καὶ ἰδὼν ἀπαγγέλλει, ὅτι φεύγουσιν ἀνὰ κράτος. Σχεδὸν δ', ὅτε ταῦτα ἦν, καὶ ἥλιος ἐδύετο.

(16—19) Ἐνταῦθα δ' ἔστησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ θέμενοι τὰ ὄπλα ἀνεπαύοντο· καὶ ἅμα μὲν ἐθαύμαζον, ὅτι οὐδαμοῦ Κῦρος φαίνοιτο οὐδ' ἄλλος ἀπ' αὐτοῦ οὐδεὶς προεῖη· οὐ γὰρ ἤδεταν αὐτὸν τεθνηκότα, ἀλλ' εἶκαζον ἢ διώκοντα οἰχεσθαι ἢ καταλιπόμενόν τι προεληλακέναι· καὶ αὐτοὶ ἐδουλεύοντο, εἰ αὐτοῦ μείναντες τὰ σκευοφόρα ἐνταῦθα ἄγοιντο ἢ ἀπίοιεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐδοξεν αὐτοῖς ἀπιέναι· καὶ ἀφικνοῦνται ἀμφὶ δορπηστὸν ἐπὶ τὰς σκηνάς. Ταύτης μὲν τῆς ἡμέρας τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Καταλαμβάνουσι δὲ τῶν τε ἄλλων χρημάτων τὰ πλεῖστα διηρασμένα καὶ εἴ τι σιτίου ἢ ποτὸν ἦν, καὶ τὰς ἀμάξια μεστὰς ἀλεύρων καὶ οἴνου, ἃς παρεσκευάσατο Κῦρος, ἵνα, εἰ ποτε σφοδρὰ τὸ στρατεύμα λάθοι ἐνδεια, διαδοίῃ τοῖς Ἕλλησιν — ἦσαν δ' αὐταὶ τετρακόσαι ἀμάξαι — καὶ ταῦτα· τότε οἱ

σὺν βασιλεὶ διήροπασαν. Ὡστε ἄδειπνοι ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων· ἦσαν δὲ καὶ ἀνάριστοι· πρὶν γὰρ δὴ καταλύσαι τὸ στρατεύμα πρὸς ἄριστον, βασιλεὺς ἐφάνη. Ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα οὕτω διεγέροντο.

ι'. Οἱ Ἕλληνες ἀποφρίπτουσι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ βασιλέως περὶ παραδόσεως τῶν ὀπλων.

(1—4) Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον, ὅτι Κῦρος οὔτε ἄλλον πέμποι σηματοῦντα, ὅ,τι χρῆ ποιεῖν, οὔτε αὐτὸς φαίνοιτο. Ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς συσκευασαμένοις, ἃ εἶχον, καὶ ἐξοπλισαμένοις προῖέναι εἰς τὸ πρόσθεν, ἕως Κύρῳ συμμίξειαν. Ἦδη δὲ ἐν ὁρμῇ ὄντων, ἅμα ἠλίῳ ἀνέχοντι ἦλθε Προκλῆς ὁ Τευθρανίας ἄρχων, γεγονῶς ἀπὸ Δημαράτου τοῦ Λάκωνος, καὶ Γλοῦς ὁ Ταμῷ. Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι Κῦρος μὲν τέθνηκεν, Ἀριαῖος δὲ πεφευγὼς ἐν τῷ σταθμῷ εἶη μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ὅθεν τῇ προτεραίᾳ ὤρμητο, καὶ λέγοι, ὅτι ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν περιμενοῖεν αὐτούς, εἰ μέλλοιεν ἦκειν, τῇ δ' ἄλλη ἀπιέναι φαίη ἐπὶ Ἰωνίας, ὅθενπερ ἦλθε. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες πυνθανόμενοι βαρέως ἔφερον.

(4, 5, 7—9) Κλέαρχος δὲ τάδε εἶπεν. Ἄλλ' ὄφελε μὲν Κῦρος ζῆν· ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκεν, ἀπαγγέλλετε Ἀριαῖῳ, ὅτι ἡμεῖς νικῶμέν τε βασιλέα καὶ, ὡς δοῶτε, οὐδεὶς ἔτι ἡμῖν μάχεται, καὶ εἰ μὴ ὑμεῖς ἦλθετε, ἐπορευόμεθα ἂν ἐπὶ βασιλέα. Ἐπαγγελόμεθα δὲ Ἀριαῖῳ, ἐὰν ἐνθάδε ἔλθῃ, εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλείου καθιεῖν αὐτόν· τῶν γὰρ μάχῃ νικῶντων καὶ τὸ ἄρχειν ἐστί. Ταῦτα εἰπὼν ἀποστέλλει τοὺς ἀγγέλους καὶ σὺν αὐτοῖς Χειρίσοφον τὸν Λάκωνα καὶ Μένωνα

τὸν Θετταλόν· καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἦν γὰρ φίλος καὶ ξένος Ἀρδιαίου. Καὶ ἤδη τε ἦν περὶ πλήθουςαν ἀγορὰν καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλέως καὶ Τισσαφέρουσι κήρυκες, οἱ μὲν ἄλλοι βάρβαροι, ἦν δ' αὐτῶν Φαλίνοσι εἰς Ἑλληνα, ὃς ἐτύχανε παρὰ Τισσαφέρουσι ὦν καὶ ἐντίμως ἔχων· καὶ γὰρ προσεποιεῖτο ἐπιστήμων εἶναι τῶν ἀμφὶ τάξισι τε καὶ ὀπλομαχίαν. Οὗτοι δὲ προσελθόντες καὶ καλέσαντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἄρχοντας λέγουσι, ὅτι βασιλεὺς κελεύει τοὺς Ἑλληνας, ἐπεὶ νικῶν τυγχάνει καὶ Κῦρον ἀπέκτονε, παραδόντας τὰ ὄπλα, λόντας ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας, εὐρίσκεισθαι, ἂν τι δύνωνται, ἀγαθόν.

(9—11) Ταῦτα μὲν εἶπον οἱ βασιλέως κήρυκες· οἱ δὲ Ἑλληνας βαρέως μὲν ἤκουσαν, ὅμως δὲ Κλέαρχος τοσοῦτον εἶπεν, ὅτι οὐ τῶν νικῶντων εἶη τὰ ὄπλα παραδιδόναι· ἀλλ', ἔφη, ὑμεῖσι μὲν, ὧ ἄνδρες στρατηγοί, τούτοις ἀποκρίνασθε ὅτι κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον ἔχετε· ἐγὼ δὲ αὐτίκα ἤξω. Ἐκάλεσε γὰρ τις αὐτὸν τῶν ὑπηρετῶν, ὅπως ἴδοι τὰ ἱερὰ ἐξηρημένα· ἐτυχε γὰρ θυόμενος. Ἐνθα δὴ ἀπεκρίνατο Κλεάνωρ ὁ Ἀρκάς, προσδύτατος ὦν, ὅτι πρόσθεν ἂν ἀποθάνοιεν ἢ τὰ ὄπλα παραδοῖεν. Πρόξενος δὲ ὁ Θηβαῖος. Ἄλλ' ἐγὼ, ἔφη, ὧ Φαλίνα, θαναμάξω πότερα ὡς κρατῶν βασιλεὺς αἰτεῖ τὰ ὄπλα ἢ ὡς διὰ φιλίαν δῶρα. Εἰ μὲν γὰρ ὡς κρατῶν, τί δεῖ αὐτὸν αἰτεῖν καὶ οὐ λαβεῖν ἐλθόντα; εἰ δὲ πείσας βούλεται λαβεῖν, λεγέτω, τί ἔσται τοῖσι στρατιώταισι, ἐὰν αὐτῷ ταῦτα χαρίσωνται. Πρὸς ταῦτα Φαλίνοσι εἶπε· Βασιλεὺς νικῶν ἡγείται, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέκτονε. Τίσι γὰρ αὐτῷ ἐτι τῆσι ἀρχῆσι ἀντιποιεῖται; Νομίζει δὲ καὶ ὑμᾶς ἑαυτοῦ εἰναι, ἔχων ἐν μέσῃ τῇ ἐκρυτοῦ χώρῃ καὶ ποταμῶν ἐντὸς ἀδιαβάτων, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐφ' ὑμᾶς δυνάμενος ἀγαγεῖν, ὅσον οὐδ' εἰ παρέχοι ὑμῖν δύνασθε ἂν ἀποκτεῖναι.

(12—15) Μετὰ τοῦτου Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν. ὦ Φαλίνε, νῦν, ὡς σὺ ὀρᾷς, ἡμῖν οὐδέν ἐστι ἀγαθὸν ἄλλο, εἰ μὴ ὄπλα καὶ ἀρετή. Ὅπλα μὲν οὖν ἔχοντες, οἴομεθα ἂν καὶ τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, παραδόντες δ' ἂν ταῦτα, καὶ τῶν σωματίων στερηθῆναι. Μὴ οὖν οἴου τὰ μόνα ἀγαθὰ ἡμῖν ὄντα ὑμῖν παραδώσειν, ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ περὶ τῶν ὑμετέρων ἀγαθῶν μαχοῦμεθα. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φαλί- νος ἐγέλασε καὶ εἶπεν. Ἀλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ὦ νεα- νίσκε, καὶ λέγεις οὐκ ἀχάριτα· ἴσθι μέντοι ἀνόητος ὢν, εἰ οἶσι τὴν ὑμετέραν ἀρετὴν περιγενέσθαι ἂν τῆς βασιλέως δυνά- μεως. Ἄλλους δὲ τινες ἐφασκν λέγειν, ὑπομαλκισσομένους, ὡς καὶ Κύρῳ πιστοὶ ἐγένοντο καὶ βασιλεῖ ἂν πολλοῦ ἄξιοι γένοιτο, εἰ βούλοιο φίλος γενέσθαι· καὶ εἴτε ἄλλο τι θέλοι χρῆσθαι εἴτ' ἐπ' Αἴγυπτον στρατεύειν, συγκαταστρέψαιτ' ἂν αὐτῷ.

(15—20) Ἐν τούτῳ Κλέαρχος ἤκε, καὶ ἠρώτησεν, εἰ ἤδη ἀποκεκριμένοι εἶεν. Φαλίνοσ δὲ ὑπολαβὼν εἶπεν. Οὗτοι μὲν, ὦ Κλέαρχε, ἄλλοσ ἄλλα λέγει· σὺ δ' ἡμῖν εἰπέ τί λέ- γεις. Ὁ δ' εἶπεν. Ἐγὼ σε, ὦ Φαλίνε, ἄσμενος ἐώρακα, οἶμαι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες· σὺ τε γὰρ Ἕλληνας εἰ καὶ ἡμεῖσ τοσοῦτοι ὄντες, ὅσους σὺ ὀρᾷς· ἐν τοιούτοις δὲ ὄντες πράγ- μασι, συμβουλευόμεθά σοι, τί χρὴ ποιεῖν περὶ ὧν λέγεις. Σὺ οὖν πρὸς θεῶν συμβούλευσον ἡμῖν, ὅτι σοι δοκεῖ κάλ- λιστον καὶ ἀριστον εἶναι, καὶ ὅ σοι τιμὴν οἴσει εἰς τὸν ἔπειτα χρόνιον ἀεὶ λεγόμενον, ὅτι Φαλίνοσ ποτε, πεμφθεῖσ παρὰ βασιλέωσ κελεύσων τοὺς Ἕλληνας τὰ ὄπλα παραδοῦ- ναι, συμβουλευομένοισ συνεβούλευσεν αὐτοῖσ τάδε. Οἶσθα δέ, ὅτι ἀνάγκη λέγεσθαι ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἂ ἂν συμβουλεύ- σης. Ὁ δὲ Κλέαρχοσ ταῦτα ὑπήγετο, βουλόμενοσ καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ βασιλέωσ προσθεύοντα συμβουλευσχι μὴ παρα-

δοῦναι τὰ ὄπλα, ὅπως εὐέλπιδες μᾶλλον εἶεν οἱ Ἕλληνες. Φαλίνοσ δέ, ὑποστρέψας παρὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ, εἶπεν. Ἐγώ, εἰ μὲν τῶν μυρῶν ἐλπίδων μία τις ὑμῖν ἐστὶ σωθῆναι πολεμοῦντας βασιλεῖ, σ μβουλεύω μὴ παραδιδόναι τὰ ὄπλα· εἰ δέ τοι μηδεμίᾳ σωτηρίας ἐστὶν ἐλπίς, ἄκοντος βασιλέως, συμβουλεύω σφῆζεσθαι ὑμῖν, ὅπη δυνατόν.

(20 - 23) Κλέαρχος δὲ πρὸς ταῦτα εἶπεν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν δὴ σὺ λέγεις· παρ' ἡμῶν δὲ ἀπάγγελλε τάδε, ὅτι ἡμεῖς οἰόμεθα, εἰ μὲν δέοι βασιλεῖ φίλους εἶναι, πλείονος ἂν ἄξιοι εἶναι φίλοι ἔχοντες τὰ ὄπλα ἢ παραδόντες ἄλλω. εἰ δὲ δέοι πολεμεῖν, ἄμεινον ἂν πολεμεῖν ἔχοντες τὰ ὄπλα ἢ ἄλλω παρχδόντες. Ὁ δὲ Φαλίνοσ εἶπε. Ταῦτα μὲν δὴ ἀπαγγελοῦμεν· ἀλλὰ καὶ τάδε ὑμῖν εἰπεῖν ἐκέλευσε βασιλεύς, ὅτι μένουσι μὲν ὑμῖν αὐτοῦ σπονδαὶ εἶεν, προιοῦσι δὲ καὶ ἀπιούσι πόλεμος. Εἶπατε οὖν καὶ περὶ τούτου, πότερα μενεῖτε καὶ σπονδαὶ εἰσιν, ἢ ὡς πολέμου ὄντος παρ' ὑμῶν ἀπαγγελοῦ. Κλέαρχος δ' ἐλέξεν. Ἀπάγγελλε τοίνυν καὶ περὶ τούτου, ὅτι καὶ ἡμῖν ταῦτά δοκεῖ, ἄπερ καὶ βασιλεῖ. Τί οὖν ταῦτά ἐστιν; ἔφη ὁ Φαλίνοσ. Ἀπεκρίνατο Κλέαρχος. Ἦν μὲν μένωμεν, σπονδαί, ἀπιούσι δὲ καὶ προιοῦσι πόλεμος. Ὁ δὲ πάλιν ἠρώτησε. Σπονδὰς ἢ πόλεμον ἀπαγγελοῦ; Κλέαρχος δὲ ταῦτά πάλιν ἀπεκρίνατο. Σπονδαὶ μὲν μένουσιν, ἀπιούσι δὲ καὶ προιοῦσι πόλεμος. Ὅ,τι δὲ ποιήσοι, οὐ διεσήμηνε.

Β'. ΕΚΛΟΓΗ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

Πρῶτον μὲν εὐσέθει τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς μὴ μόνον θύων ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένων· ἐκείνο μὲν γὰρ τῆς τῶν χρημάτων εὐπορίας σημεῖον, τοῦτο δὲ τῆς τῶν τρόπων καλοκαγαθίας τεκμήριον. Τίμα τὸ δαιμόνιον ἀεὶ μὲν, μάλιστα

δὲ μετὰ τῆς πόλεως· οὕτω γὰρ δόξεις ἅμα τε τοῖς θεοῖς
θύειν καὶ τοῖς νόμοις ἐμμένειν.

Τοιοῦτος γίγνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἷους ἂν εὐξαιο περὶ
σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας.

Ἄσκει τῶν περὶ τὸ σῶμα γυμνασίων μὴ τὰ πρὸς τὴν
ῥώμην ἀλλὰ τὰ πρὸς τὴν ὑγίειαν· τούτου δ' ἂν ἐπιτύχοις,
εἰ λήγοις τῶν πόνων εἰς ποιεῖν δυνάμενος. Μῆτε γέλωτα
προπετιῇ στέργε μῆτε λόγον μετὰ θράσους ἀποδέχου· τὸ
μὲν γὰρ ἀνόητον, τὸ δὲ μανικόν. Ἄ ποιεῖν αἰσχρόν, ταῦτα
νόμιζε μὴδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Ἐθίξε σεαυτὸν εἶναι μὴ
σκυθρωπὸν ἀλλὰ σύννουν· δι' ἐκεῖνο μὲν γὰρ αὐθάδης, διὰ
δὲ τοῦτο φρόνιμος εἶναι δόξεις. Ἦγοῦ μάλιστα σεαυτῷ
πρέπειν [κόσμον] αἰσχύνην, δικαιοσύνην, σωφροσύνην·
τούτοις γὰρ ἅπασι δοκεῖ κοσμεῖσθαι τὸ τῶν νεωτέρων
ἦθος. Μηδέποτε μὴδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἐλπίζε λήσειν· καὶ
γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ συνειδήσεις. Τοὺς μὲν
θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύ-
νου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου. Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, καὶ
ψευδεῖς ὧσιν· οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι,
πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν. Ἐὰν ἦς φιλομαθής, ἔσει
πολυμαθής. Ἄ μὲν ἐπίστασαι ταῦτα διαφύλαττε ταῖς με-
λέταις, ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάβανε ταῖς ἐπιστήμαις·
ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν ἀκούσαντα χρήσιμον λόγον μὴ μαθεῖν
καὶ διδόμενον τι ἀγαθὸν παρὰ τῶν φίλων μὴ λαβεῖν. Κα-
τανάλισκε τὴν ἐν τῷ βίῳ σχολὴν εἰς τὴν τῶν λόγων φιλη-
κοῖαν· οὕτω γὰρ τὰ τοῖς ἄλλοις χαλεπῶς εὑρημένα συμβή-
σεται σοι ῥαδίως μανθάνειν. Ἦγοῦ τῶν ἀκουσμάτων πολλὰ
πολλῶν εἶναι χρημάτων κρείττω· τὰ μὲν γὰρ ταχέως ἀπο-
λείπει, τὰ δὲ πάντα τὸν χρόνον παραμένει· σοφία γὰρ μό-
νον τῶν κτημάτων ἀθάνατον. Μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν

πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους· αἰσχροὺν γὰρ τοὺς μὲν ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερᾶν ἔνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν, τοὺς δὲ νεωτέροισι μὴδὲ τὰς κατὰ γῆν πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν αὐτῶν διάνοιαν. Τῷ μὲν τρόπῳ γίγνου φιλοπροσήγορος, τῷ λόγῳ δ' εὐπροσήγορος. Ἔστι δὲ φιλοπροσηγορίας μὲν τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας εὐπροσηγορίας δὲ τὸ τοῖς λόγοις αὐτοῖς οἰκείως ἐντυγχάνειν. Ἡδέως μὲν ἔχε πρὸς ἅπαντας, χρὸ δὲ τοῖς βελτίστοις· οὕτω γὰρ τοῖς μὲν οὐκ ἀπεχθήσει, τοῖς δὲ φίλος γενήσεται. Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἂν ἐξετάσῃς, πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις· ἐλπίξε γὰρ αὐτὸν καὶ περὶ σὲ γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος καὶ περὶ ἐκείνους γέγονε. Βροχιδέως μὲν φίλος γίγνου, γενόμενος δὲ πειρωθῶ διαμένειν. Ὅμοίως γὰρ αἰσχροὺν μηδένα φίλον ἔχειν καὶ πολλοὺς ἐταίρους μεταλλάττειν. Δοκίμαζε τοὺς φίλους ἐκ τε τῆς περὶ τὸν βίον ἀτυχίας καὶ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις κοινωνίας· τὸ μὲν γὰρ χρυσίον ἐν τῷ πυρὶ βασανίζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγιγνώσκομεν. Οὕτως ἄριστα χρήσει τοῖς φίλοις, ἂν μὴ προσμένῃς τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος αὐτοῖς ἐν τοῖς καιροῖς βοηθῆῃς. Τῶν ἀπόντων φίλων μέμνησο πρὸς τοὺς παρόντας, ἵνα δοκῆς μὴδὲ τούτων ἀπόντων ὀλιγορεῖν· εἶναι βούλου τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής. Ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον. Καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων μὲν, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων· παραπλήσιοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσιν, ὥσπερ ἂν εἰ τις ἵππον κτήσεται καλὸν κακῶς ἵππεύειν ἐπιστάμενος. Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζῆτει δὲ τὰ βέλτεστα. Μηδενὶ συμφορὰν ὄνει-

δίσης· κοινή γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον. Μίσει τοὺς κολακεύοντας ὡσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας· ἀμφοτέρου γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσιν.

Βουλευόμενος παραδείγματα ποιοῦ τὰ παρεληλυθότα τῶν μελλόντων· τὸ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν. Βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπιτέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα. Ἡγοῦ κράτιστον εἶναι παρὰ μὲν τῶν θεῶν εὐτυχίαν, παρὰ δ' ἡμῶν αὐτῶν εὐβουλίαν. Ὅταν ὑπὲρ τῶν σεαυτοῦ μέλλης τινὶ συμβούλῳ χρῆσθαι, σκόπει πρῶτον πῶς τὰ ἑαυτοῦ διώκησεν· ὁ γὰρ κακῶς διανοηθεὶς περὶ τῶν οἰκείων οὐδέποτε καλῶς βουλευσεται περὶ τῶν ἄλλοτριῶν. Εἰς ἀρχὴν κατασταθεὶς μηδεὺν χροῶ πονηρῶ πρὸς τὰς διοικήσεις· ὧν γὰρ ἂν ἐκεῖνος ἀμάρτη, σοὶ τὰς αἰτίας ἀναθήσουσιν. Ἐκ τῶν κοινῶν ἐπιμελειῶν ἀπαλλάττου μὴ πλουσιώτερος ἀλλ' ἐνδοξότερος· πολλῶν γὰρ χρημάτων κρείττων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἐπαινος. Μᾶλλον ἀποδέχου δικαίαν πενίαν ἢ πλοῦτον ἀδικον· τοσοῦτῳ γὰρ κρείττων δικαιοσύνη χρημάτων, ὅσῳ τὰ μὲν ζῶντας μόνον ὠφελεῖ, τὸ δὲ καὶ τελευτήσασι δόξαν παρασκευάζει, κακείνων μὲν καὶ τοῖς φαύλοις μέτεστι, τούτου δὲ τοῖς μοχθηροῖς ἀδύνατον μεταλαβεῖν. Πάντων μὲν ἐπιμελοῦ τῶν περὶ τὸν βίον, μάλιστα δὲ τὴν σεαυτοῦ φρόνησιν ἄσκει· μέγιστον γὰρ ἐν ἐλαχίστῳ νοῦς ἀγαθὸς ἐν ἀνθρώπου σώματι. Πειρῶ τῷ σώματι μὲν εἶναι φιλόπονος, τῇ δὲ ψυχῇ φιλόσοφος, ἵνα τῷ μὲν ἐπιτελεῖν δύνη τὰ δόξαντα, τῇ δὲ προορᾶν ἐπίστη τὰ συμφέροντα. πᾶν ὅ,τι ἂν μέλλης εἶρεῖν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ· πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶττα προτρέχει τῆς διανοίας. Δύο ποιοῦ καιροῖς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἶπειν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνους ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀμεινον σιγᾶν ἢ λέγειν.

Γ'. ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΔΙΟΔΩΡΟΥ

α'. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ἰνδικῇ.

(58) Ἀλέξανδρος δ' ἐν τῇ Ταξίλου χώρα, προσαναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἐστράτευσεν ἐπὶ Πῶρον τὸν τῶν πλησιοχώρων Ἰνδῶν βασιλέα. Οὗτος δ' εἶχε πεζοὺς μὲν πλείους τῶν πεντακισμυρίων, ἵππεις δὲ περὶ τρισχιλίους, ἄρματα δὲ πλείω τῶν χιλίων, ἐλέφαντας δ' ἑκατὸν καὶ τριάκοντα. Ἐπεποιήτο δὲ καὶ ἕτερον τῶν πλησιοχώρων βασιλέα σύμμαχον, ὃς ὠνομάζετο Ἐμβίσσαρος, εἶχε δὲ δύναμιν οὐ πολὺ λειπομένην τῆς τοῦ Πῶρου. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀκούσας τοῦτου τὸν βασιλέα τετρακοσίους ἀπέχειν σταδίους, ἔκρινε πρὸ τῆς τούτου παρουσίας ἐπιβαλεῖν τῷ Πῶρῳ. Ἐγγίσαντος δ' αὐτοῦ τοῖς Ἰνδοῖς, ὁ Πῶρος, πυθόμενος πλησίον εἶναι τοὺς πολεμίους, εὐθύς ἐξέταξε τὴν δύναμιν καὶ τοὺς μὲν ἵππεις ἐπὶ τὰ κέρατα διεμέρισε, τοὺς δ' ἐλέφαντας, καταπληκτικῶς κεκοσμημένους, κατὰ μέτωπον ἐν ἴσοις διαστήμασιν ἔστησεν· ἀνὰ μέσον δὲ τῶν θηρίων τοὺς λοιποὺς ὀπλίτας ἔταξεν, οἷς συντεταγμένον ἦν παραδοθῆναι τοῖς θηρίοις καὶ διάκωλύειν ἐκ τῶν πλαγίων εἰσακοντίζειν. Ἡ μὲν οὖν ὅλη σύνταξις αὐτῶν ὑπῆρχε πόλει παραπλήσιος τὴν πρόσοψιν· ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐλεφάντων στάσις τοῖς πύργοις, οἱ δ' ἀνὰ μέσον τούτων στρατιῶται τοῖς μεσοπυργίοις ὁμοίωτο· ὁ δ' Ἀλέξανδρος, κατανοήσας τὴν τῶν πολεμίων τάξιν, πρὸς ταύτην τὴν διακόσμησιν οἰκείως ἐξέταξε τὴν δύναμιν. Γενομένης δὲ μάχης, τὸ μὲν πρῶτον τοῖς ἵππευσιν ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἄρματα τῶν Ἰνδῶν διεφθάρη· μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν ἐλεφάντων ταῖς τε σωματῶν ὑπεροχαῖς καὶ ταῖς ἀλκαῖς δεόντως χρωμένων, οἱ μὲν, ὑπὸ τῶν θηρίων συμπατούμενοι μετὰ τῶν ὀπλων, θραυόμενοι τῶν

ὄστων, ἀπώλλυντο, οἱ δὲ ταῖς προνομίαις περιλαμβανόμενοι καὶ πρὸς ὕψος ἔξαρθέντες πάλιν πρὸς τὴν γῆν ἠράττοντο καὶ δεινοῖς θανάτοις περιέπιπτον, πολλοὶ δέ, τοῖς ὁδοῦσι συγκεντρούμενοι καὶ δι' ὄλων τῶν σωμάτων τιτρωσκόμενοι, παραχορῆμα τοῦ ζῆν ἔστερῖσκοντο. Τῶν δὲ Μακεδόνων εὐρώστως ὑπομενόντων τὸ δεινὸν καὶ τοὺς ἀνάμεσον τῶν θηρίων ταῖς σαρίσαις ἀναιρῶντων, ἰσόροπος ἦν ἡ μάχη. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν θηρίων συνακουτιζομένων κα' διὰ τὸ πλῆθος τῶν τραυμάτων περιωδύνων γινομένων, οἱ μὲν προβεδηκότες αὐτοῖς Ἴνδοι κρατεῖν τῆς ὁρμῆς τῶν ζώων οὐκ ἴσχον· ἐκνεύοντα γὰρ εἰς τοὺς ἰδίους ταῖς ὀρμαῖς ἀκατασχέτως ἐφέρετο καὶ τοὺς φίλους συνεπάτει. Ταραχῆς δὲ πολλῆς γενομένης, ὁ Πῶρος, συνιδὼν τὸ γενόμενον καὶ τεταγμένος ἐπὶ τοῦ κρατίστου τῶν ἐλεφάντων ἠθροῖσε περὶ αὐτὸν τετραράκοντα τῶν θηρίων τὰ μὴ ποτεταραγμένα καί, τῷ βάρει τῶν ἐλεφάντων ἐπιβαλὼν τοῖς πολεμίοις, πολλὴν ἐποίει φόνον, ἃ τε καὶ τῆ ῥώμῃ τοῦ σώματος πολὺ προέχων τῶν συστρατευομένων· τὸ γὰρ μήκος ἦν πηχῶν πέντε, τὸ δ' εὖρος ὑπῆρχεν ὁ θώραξ αὐτοῦ διπλάσιος τῶν ἄλλων τῶν εὐρωστία διαφερόντων· δι' ὅπερ τὰ βαλλόμενα σαυρία τοιαύτην εἶχε δύναμιν, ὥστε μὴ πολὺ λείπεσθαι τῶν καταπελτικῶν βελῶν. Τῶν δ' ἀντιτεταγμένων Μακεδόνων καταπεπληγμένων τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Πῶρου, ὁ Ἀλέξανδρος, μεταπεμφάμενος τοὺς τοξότας, προσέταξεν ἅπαντας βάλλειν ἐπὶ τὸν Πῶρον. Ταχὺ δὲ τῶν στρατιωτῶν πραξάντων τὸ παραγγελθὲν καὶ βελῶν ἅμα πολλῶν ἐνεχθέντων ἐπὶ τὸν Ἴνδον καὶ πάντων ἐπιτυγχανόντων διὰ τὸ μέγεθος τοῦ σκοποῦ, ὁ μὲν Πῶρος ἠρωϊκῶς ἀγωνισάμενος καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τραυμάτων γενόμενος ἔξαιμος, ἐλιποψύχησε καὶ περικλασθεὶς περὶ τὸ θηρίον, πρὸς

τὴν γῆν κατηνέχθη· διαδοθείσης δὲ φήμης, ὅτι τετελεύτη-
 κεν ὁ βασιλεὺς, τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν Ἰνδῶν πρὸς φυγὴν
 ὤρμησεν. Ἐν δὲ τῇ φυγῇ πολλοῦ φόνου γενομένου, ὁ μὲν
 Ἀλέξανδρος ἐπιφανεῖ μάχῃ νικήσας, ἀνεκαλέσατο τῇ σάλ-
 πιγγι τοὺς στρατιώτας. Ἔπεσον δ' ἐν τῇ μάχῃ τῶν Ἰν-
 δῶν πλείους τῶν μυριάων καὶ δισχιλίων, ἐν οἷς ὑπῆρχον καὶ
 δύο υἱοὶ τοῦ Πῶρου καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἐπιφανέστα-
 τοὶ τῶν ἡγεμόνων, ζῶντες δ' ἄνδρες ἐάλωσαν ὑπὲρ τοὺς
 ἑνακισχιλίους, ἐλέφαντες δ' ὀγδοήκοντα· αὐτὸς δ' ὁ Πῶρος
 ἔμπρους ὢν παρεδόθη τοῖς πρὸς τὴν θεραπείαν. Τῶν δὲ
 Μακεδόνων ἔπεσον ἵππεῖς μὲν διακόσιοι καὶ ὀγδοήκοντα,
 πεζοὶ δὲ πλείους τῶν ἑπτακοσίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς μὲν
 τετελευτηκότας ἔθαψε, τοὺς δ' ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν
 ἀξίαν ἐτίμησεν, αὐτὸς δὲ ἡλίφθιθυσεν, ὡς δεδωκότι τὰ
 πρὸς ἀνατολὴν μέρη καταστρέψασθαι. Τῆς δὲ πλησίον
 ὀρεινῆς ἐχούσης πολλὴν μὲν ἐλάτην εὐτροφον, οὐκ ὀλλήην
 δὲ κέδρον καὶ πεύκην, ἔτι δὲ τῆς ἄλλης ὕλης ναυπηγησί-
 μου πλῆθος ἄφθονον, κατεσκεύασε ναῦς ἱκανάς· διενοεῖτο
 γάρ, ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς Ἰνδικῆς παραγενόμενος, διὰ τοῦ
 ποταμοῦ καταπλεῖν εἰς τὸν Ὠκεανόν. Ἐκτίσε δὲ δύο πό-
 λεις, τὴν μὲν πέραν τοῦ ποταμοῦ, καθ' ὃν τόπον αὐτὸς
 διέβη, τὴν δ' ἄλλην, ἐν ᾧ τόπῳ τὸν Πῶρον ἐνίκησε. Ταχὺ
 δὲ τῶν ἔργων κατασκευασθέντων, τὸν μὲν Πῶρον, θερα-
 πευθέντα, βασιλέα κατέστησε διὰ τὴν ἀρετὴν, ἧς πρότερον
 ἤρχε χώρας, τὴν δὲ δύναμιν ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας ἀνέλαβε,
 πολλῆς ἀφθονίας οὐσῆς τῶν ἐπιτηδίων.

59. Ἴδιον δὲ τι κατὰ τὴν ὀρεινὴν τὴν πλησίον ὑπῆρχε·
 χωρὶς γὰρ τῆς πρὸς ναυπηγίαν ὕλης εἶχεν ἡ χώρα πολλοὺς
 καὶ παρηλλαγμένους τοῖς μεγέθεσιν ὄφεις, ὄντας ἑκκαίδεκα
 πήχεις, πιθήκων τε γένη πολλά, ὧν τὴν τέχνην τῆς θήρας

αὐτὸ τὸ ζῶον ὑφηγείτο. Μιμητικὸν γὰρ ὑπάρχοι πάσης
 πράξεως, βία μὲν οὐ ῥαδίως χειροῦται διὰ τε τὴν ἰσχὺν τῶν
 σωματίων καὶ διὰ τὴν ἀγγίνοιαν· τῶν δὲ κυνηγῶν οἱ μὲν
 μέλιτι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλείφονται, οἱ δὲ κάτοπτρα παρα-
 τιθέασιν, καὶ τοῖς μὲν ὑποδήμασι παραθέντες δεσμοὺς ἀπο-
 λείπουσιν, ἀντὶ δὲ τοῦ μέλιτος ἴξον ὑποβάλλουσι, τοῖς δὲ
 κατόπτροις ἐπίσπαστρα καθάπτουσι. Δι' ὅπερ, ὅταν βού-
 λωνται τὰ ζῶα τὰς πράξεις τῶν δραθέντων ἐπιτελεῖν, ἀδυ-
 νατεῖ, τῶν μὲν βλεφάρων κεκολλημένων, τῶν δὲ ποδῶν δε-
 δεμένων, τῶν δὲ σωματίων κατεχομένων· ὅθεν εὐχείρωτα
 πρὸς τὴν θήραν γίεται. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος, τὸν ὑστερη-
 κότα τῆς τοῦ Πάρου συμμαχίας βασιλέα ὄνομα Ἐμπίσαρον
 καταπληξάμενος, ἠνάγκασε ποιεῖν τὸ προσταττόμενον,
 αὐτὸς δὲ, μετὰ τῆς δυνάμεως περάσας τὸν ποταμὸν, προῆγε
 διὰ χώρας, ἀρετῇ διαφερούσης· δένδρων γὰρ εἶχε γένη δια-
 λάττιοντα καὶ τὸ μὲν ὕψος ἔχοντα πηγῶν ἔβδομήκοντα,
 τὸ δὲ πᾶχος μόλις ὑπὸ τεττάρων ἀνδρῶν περιλαμβανόμενα,
 τριῶν δὲ πλέθρων σκιὰν ποιοῦντα. Εἶχε δὲ καὶ ἡ χώρα
 ὄψεων πλήθος, μικρῶν μὲν τοῖς μεγέθεσι, ταῖς δὲ ποικι-
 λιαῖς ἰξηλλαγμένων· οἱ μὲν γὰρ χαλκοειδεῖς ῥάδδους ἐπέ-
 φαινον, οἱ δὲ τὰ νῦτα εἶχον τριχῶδη, διὰ δὲ τῶν δηγμάτων
 ὄξεις θανάτους ἀπειργάζοντο· τὸν δὲ πληγέντα πόνοι δεινοὶ
 συνείχον καὶ ῥύσις ἰδρωτός αἱματοειδοῦς κατεῖχε. Δι' ὅπερ
 οἱ Μακεδόνες, δεινῶς ὑπὸ τῶν δηγμάτων ἀπαλλάττοντες,
 τὰς κλίνας ἀπὸ τῶν δένδρων ἐξήρτων καὶ τὸ πλεῖστον τῆς
 νυκτὸς διηγρούπουν. Μετὰ δὲ ταῦτα, παρὰ τῶν ἐγχωρίων
 μαθόντες τὴν ἀντιφάρμακον ῥίζαν, ἀπελύθησαν τῶν
 δεινῶν.

63. Αὐτὸς δὲ πάλιν μετὰ τῶν φίλων ἐμβὰς εἰς τὰς ναῦς,
 διὰ τοῦ ποταμοῦ τὸν πλοῦν ἐποίειτο μέχρι τῆς συμβολῆς

τῶν προειρημένων ποταμῶν καὶ τοῦ Ἴνδου. Μεγάλων δὲ ῥείθρων εἰς ἓνα τόπον συρραττόντων, ἱλιγγες πολλαὶ καὶ φοβεραὶ συνίσταντο καὶ τὰ σκάφη συστρέφουσαι διέφθειρον. Τῆς δὲ ταῦ ῥεύματος βίας ὀξείας καὶ σφοδρᾶς οὔσης καὶ τῆς τῶν κυβερνητῶν τέχνης κατισχυομένης, δύο μὲν μακρὰ νῆες κατέδυσαν, τῶν δ' ἄλλων πλοίων οὐκ ὀλίγα πρὸς τὴν γῆν ἐξέπεσε. Τῆς δὲ ναυαρχίδος καταρράκτη μεγάλῳ περιπεσοῦσης, ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ἐσχατοῦ ἤλθε κίνδυνον. Αἰ' ὁ καὶ τοῦ θανάτου πρὸ ὀφθαλμῶν ὄντος, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος, ἀποθέμενος τὴν ἐσθῆτα, γυμνῷ τῷ σώματι τῆς ἐνδειχομένης ἀντειχετο βοήθειας, οἱ δὲ φίλοι παρενήχοντο, σπεύδοντες ὑποδέξασθαι, περιτρεπομένης τῆς νεῶς, τὸν βασιλέα. Πολλῆς δὲ ταραχῆς περὶ τὴν ναῦν οὔσης καὶ τῶν μὲν ἀνδρῶν ἀντιπατιομένων τῇ τοῦ ῥεύματος βίᾳ, τοῦ δὲ ποταμοῦ κατισχύοντος πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπίνοιάν τε καὶ δύναμιν, μόγις ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τῶν νεῶν εἰς τὴν γῆν ἐξέπεσεν. Σωθεὶς δὲ παραδόξως, τοῖς θεοῖς ἔθυσεν, ὡς μεγίστους ἐκπεφευγῶς κινδύνους καὶ πρὸς ποταμῶ ὁμοίως Ἀχιλλεὶ διαγωνισάμενος.

Δ'. ΕΚΛΟΓΗ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

4. Περὶ δὲ τροφῆς ἐχόμενον ἂν εἴη λέγειν· δεῖ δέ, ὡς ἐγὼ ἂν φαίην, αὐτὰς τὰς μητέρας τὰ τέκνα τρέφειν καὶ θηλάζειν ταῦτα· συμπαθέστερόν τε γὰρ θρέψουσι καὶ διὰ πλείονος ἐπιμελείας, ὡς ἂν ἐνδοθεν καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἐξ οὐνύχων ἀγαπᾶσαι τὰ τέκνα. Αἱ τίτθαι δὲ καὶ αἱ τροφολὴν εὐνοίαν ὑποβολιμαίαν καὶ παρῆγγραπτον ἔχουσιν, ἅτε μισθοῦ φιλοῦσαι. Αἰηλοῖ δὲ καὶ ἡ φύσις ὅτι δεῖ τὰς μητέρας ἂ γεγεννήκασιν αὐτὰς θηλάζειν καὶ τρέφειν· διὰ γὰρ τοῦτο παντὶ ζῳῷ τεκόντι τὴν ἐκ τοῦ γάλακτος τροφήν

ἐχορήγησε. Πλὴν δὲ τούτων εὐνούτεραι τοῖς τέκνοις γίνονται ἂν καὶ φιλητικώτεραι. Ἡ γὰρ συντροφία ὡσπερ ἐπιτόνιον ἐστὶ τῆς εὐνοίας. Μάλιστα μὲν οὖν ὅπερ ἔφη αὐτὰς πειρατέον τὰ τέκνα τρέφειν τὰς μητέρας· εἰ δ' ἄρ' ἀδυνάτως ἔχοιεν διὰ σώματος ἀσθένειαν (γένοιτο γὰρ ἂν τι καὶ τοιοῦτον), ἀλλὰ τὰς γε τίτθας καὶ τὰς τροφούς οὐ τὰς τυχούσας ἀλλ' ὡς ἐνὶ μάλιστα σπουδαίας δοκιμασίῃ ἐστὶ. Πρωῦτον μὲν τοῖς ἡθεσιν Ἑλληνίδας. Ὡσπερ γὰρ τὰ μέλη τοῦ σώματος εὐθὺς ἀπὸ γενέσεως πλάττειν τῶν τέκνων ἀναγκαῖον ἐστίν, ἵνα ταῦτ' ὀρθὰ καὶ ἀστραβῆ φύηται, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ἀρχῆς τὰ τῶν τέκνων ἡθῆ φύθμιζεν προσήκει. Εὐπλαστον γὰρ καὶ ὑγρὸν ἢ νεότης, καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἀπαλαῖς ἐτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται· πᾶν δὲ τὸ σκληρὸν χαλεπῶς μαλάττεται. Καθάπερ γὰρ σφραγίδες τοῖς ἀπαλοῖς ἐναπομάττονται κηροῖς, οὕτως αἱ μαθήσεις ταῖς τῶν ἐτι παιδίων ψυχαῖς ἐναποτυποῦνται. Καὶ μοι δοκεῖ Πλάτων ὁ δαιμόνιος ἐμμελῶς παραινεῖν ταῖς τίτθαις μηδὲ τοὺς τυχόντας μύθους τοῖς παιδίοις λέγειν, ἵνα μὴ τὰς τούτων ψυχὰς ἐξ ἀρχῆς ἀνοίας καὶ διαφθορᾶς ἀναπίμπλασθαι συμβάλῃ.

5. Οὐ τοίνυν οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἀξιὸν ἐστίν, ὅτι καὶ τὰ παιδία τὰ μέλλοντα τοῖς τροφίμοις ὑπηρετεῖν καὶ τούτοις σύντροφα γίγνεσθαι ζητητέον πρώτιστα μὲν σπουδαῖα τοὺς τρόπους, ἐτι μέντοι Ἑλληνικὰ καὶ περὶ ἄλλα λαλεῖν, ἵνα μὴ συναναχροννύμενοι βαρβάρους καὶ τὸ ἦθος μοχθηροῖς ἀποφέρονται τι τῆς ἐκείνων φαυλότητος. Καὶ οἱ παροιμιαζόμενοι δὲ φασιν οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγοντες, ὅτι «ἂν χλωρὸν παροιμικήσης ὑποσκάζειν μαθήσει».

6. Ἐπειδὴν τοίνυν ἡλικίαν λάθωσιν ὑπὸ παιδαγωγοῖς τεταχθῆαι, ἐνταῦθα δὴ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐκτέον ἐστὶ τῆς

τούτων καταστάσεως, ὡς μὴ λάθωσιν ἀνδραπόδοις ἢ βαρ-
 δάροις ἢ παλιμδόλοις τὰ τέκνα παραδόντες. Δεῖ δὲ τὸν
 σπουδαῖον παιδαγωγὸν τοιοῦτον εἶναι οἷός περ ἦν ὁ Φοῖνιξ
 ὁ τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγός. Τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ
 κυριώτατον τῶν εἰρημένων ἐρχομαι φράσων. Διδασκάλους
 γὰρ ζητητέον τοῖς τέκνοις, οἳ καὶ τοῖς βίοις εἰσὶν ἀδιάβλη-
 τοὶ καὶ τοῖς τρόποις ἀνεπίληπτοι καὶ ταῖς ἐμπειρίαις ἄρι-
 στοὶ· πηγὴ γὰρ καὶ ῥίζα καλοκαγαθίας τὸ νομίμου τυχεῖν
 παιδείας. Καὶ καθάπερ τὰς χάσκας οἱ γεωργοὶ τοῖς φυτοῖς
 παρατιθέασιν, οὕτως οἱ νόμιμοι τῶν διδασκάλων ἐμμελεῖς
 τὰς ὑποθήκας καὶ παραινέσεις παραπηγνύουσι τοῖς νέοις,
 ἔν' ὄρθά τούτων βλαστάνῃ τὰ ἦθη . . . Πολλοὶ δὲ εἰς το-
 σοῦτον τῶν πατέρων προβαίνουσι φιλαργυρίας ἅμα καὶ μι-
 σοτεκνίας, ὥσθ' ἵνα μὴ πλείονα μισθὸν τελέσειαν, ἀνθρώ-
 πους τοὺς μηδεὸς τιμίους αἰροῦνται τοῖς τέκνοις παιδευ-
 τὰς, εὖανον ἀμαθίαν διώκοντες ὄθεν καὶ Ἀρίστιππος οὐκ
 ἀκόμψως ἀλλὰ καὶ πάνυ ἀστείως ἐπέσκωψε τῷ λόγῳ πατέρα
 νοῦ καὶ φρενῶν κενόν. Ἐρωτήσαντος γάρ τις αὐτὸν πό-
 σου αἰτοίῃ μισθὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ τέκνου παιδεύσεως, «χι-
 λίας» ἔφησε «δραχμάς». Τοῦ δ' «Ἡράκλεις» εἰπόντος «ὡς
 ὑπόροπυ τὸ αἴτημα· δύναμαι γὰρ ἀνδράποδον χιλίων πρί-
 ασθαι», «τοιγαροῦν» εἶπε «δύο ἔξεις ἀνδράποδα, καὶ τὸν
 υἱὸν καὶ ὃν ἂν πρίῃ». Τὸ δ' ὅλον πῶς οὐκ ἄτοπον τῇ μὲν
 δεξιᾷ συνεδίξεν τὰ παιδία δέχεσθαι τὰς τροφάς, κἂν εἰ
 προτείνεις τὴν ἀριστεράν, ἐπιτιμᾶν, μηδεμίαν δὲ ποιεῖσθαι
 πρόνοϊαν τοῦ λόγων ἐπιδείξων καὶ νομίμων ἀκούειν; τί οὖν
 συμβαίνει τοῖς θαυμαστοῖς πατράσιν, ἐπειδὴν κακῶς μὲν
 θρέψωσι κακῶς δὲ παιδεύσωσι τοὺς υἱεῖς, ἐγὼ φράσω.
 Ὅταν γὰρ εἰς ἄνδρας ἐγγραφέντες τοῦ μὲν ὑγιαίνοντος καὶ
 τεταγμένου βίου καταμελήσωσιν, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτάκτους καὶ

ἀνδραποδώδεις ἡδονὰς ἑαυτοὺς κρημνίσωσι, τότε δὴ μεταμέλονται τὴν τῶν τέκνων προδεδωκότες παιδείαν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος, τοῖς ἐκείνων ἀδικήμασιν ἀδημονοῦντες. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν κόλακας καὶ παρασίτους ἀναλαμβάνουσιν, ἀνθρώπους ἀσήμους καὶ καταράτους, οἱ δὲ κατοψοφαγοῦσιν, οἱ δ' εἰς κύβους καὶ κώμους ἐξοκέλλουσι· φιλοσοφία δ' ὀμιλήσαντες οὗτοι οὐ τοιούτοις ἴσως πράγμασιν ἑαυτοὺς ἂν καταπειθεῖς παρέσχοντο

10. Οὐ τοίνυν ἄξιον οὐδὲ τὴν τῶν σωμάτων ἀγωνίαν παρορᾶν, ἀλλὰ πέμποντας εἰς παιδοτροῖδον τοὺς παῖδας ἰκανῶς ταῦτα διαπονεῖν, ἅμα μὲν τῆς τῶν σωμάτων εὐρυθμίας ἐνεκεν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς ῥώμην· καλοῦ γὰρ γήρως θεμέλιος ἐν παισὶν ἢ τῶν σωμάτων εὐεξία ... Οὕτω δὲ δεῖ ταμιεύεσθαι τὸν τοῦ σώματος πόνον, ὥς μὴ καταξήρους γινομένους πρὸς τὴν τῆς παιδείας ἐπιμέλειαν ἀπαγορεύειν· κατὰ γὰρ Πλάτωνα ὕπνοι καὶ κόποι μαθήμασι πολέμιοι.

11. Κακείνῳ φημι, δεῖν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ καλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἄγειν παραινέσεσι καὶ λόγοις, μὴ πληγαῖς μηδ' αἰκισμοῖς· ἀποναρκῶσι γὰρ καὶ φρίττουσι πρὸς τοὺς πόνους, τὰ μὲν διὰ τὰς ἀλγηδόνας τῶν πληγῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τὰς ὕδρεις. Ἐπαινοὶ δὲ καὶ φόβοι πάσης εἰσὶν αἰκίας ὠφελιμώτεροι τοῖς ἐλευθέροις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ καλὰ παρορμῶντες οἱ δ' ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν ἀνειρόντες.

Ε'. ΕΚΛΟΓΗ ΕΚ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΩΜΙΛΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

α'. Περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ κατὰ
ἀμελῶν γονέων.

Πολλοὶ πολλάνκις τῶν πατέρων, ὅπως μὲν ἵππος γένοιτο καλὸς τῷ παιδί καὶ ὅπως οἰκία λαμπρὰ καὶ ὅπως πολυτελὴς ἀγρός, πάντα ποιῶσι καὶ πραγματεύονται· ὅπως δὲ αὐτῷ ψυχὴ γένοιτο καλὴ καὶ προαίρεσις εὐσεδῆς, οὐδένα ἔχουσι λόγον. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ τὴν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων· καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας προᾶγμα ὑπομένοντες. Τὰ μὲν γὰρ κτήματα κἂν πολλὰ ἢ καὶ πολυτελῆ, τοῦ δυναμένου μετ' ἀρετῆς αὐτὰ οἰκονομεῖν οὐκ ὄντος σπουδαίου, πάντα ἀπολείται καὶ οἰχίσεται μετ' αὐτοῦ καὶ βλάβην ἐσχάτην ἐνέγκοι τῷ κερτημένῳ· ἂν δὲ ἡ ψυχὴ γενναία γένηται καὶ φιλόσοφος, κἂν μηδὲν ἔνδον ἀποκείμενον ἢ, τὰ πάντων δυνήσεται μετὰ ἀδείας συσχεῖν. Δεῖ τοίνυν σκοπεῖν, οὐχ ὅπως αὐτοῖς πλουσίους ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ καὶ τοῖς τοιούτοις ποιήσωμεν, ἀλλ' ὅπως ἐν εὐλαθείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ κτήσει τῆς ἀρετῆς πάντων γένοιτ' ἂν εὐπορώτεροι ὅπως μὴ πολλῶν δέοιντο, ὅπως μὴ περὶ τὰ βιωτικὰ καὶ τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας ὄσιν ἐπτοημένοι. Καὶ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους μετ' ἀκριβείας περιεργάζεσθαι χρή, τὰς διατριβὰς, τὰς ὀμιλίας, εἰδότες ὅτι τούτων ἀμελουμένων, οὐδεμίαν ἔξορον παρὰ τῷ Θεῷ συγγνώμην. Εἰ γὰρ τῆς τῶν ἄλλων προνοίας ἀπαιτούμεθα τὰς εὐθύναις (Ἐκαστος γὰρ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, φησὶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον· Β'. Κορ. ι'. 24), πόσῳ μάλλον τῆς τῶν παίδων; Οὐ κατόπιστά σε φησὶν, αὐτὸν ἐξ ἀρ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χῆς; ἐπέστησα δέ σε αὐτῷ διδάσκαλον καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ ἄρχοντα; οὐ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πᾶσαν φέρων εἰς τὰς σὰς ἐνέθηκα χεῖρας; Ποίαν ἂν ἔχοις συγγνώμην, εἰ περιίδοις αὐτὸν ἀποσκιρτήσαντα; Τί γὰρ ἂν εἴποις; ὅτι δυσήμιός ἐστι καὶ τραχύς; Ἄλλ' ἐξ ἀρχῆς ἔδει ταῦτα προορῶντα, ὅτε εὐήμιος ἦν καὶ κομιδῇ νέος, χαλινοῦν μετ' ἀκριθείας, ἐθίζειν πρὸς τὰ δέοντα, ἠυθυμίξειν, κολάζειν αὐτοῦ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς, Ὅτε εὐκολωτέρα ἡ ἐργασία, τότε τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνειν ἔδει, ὅτε ἀπαλωτέρας οὐσῆς τῆς ἡλικίας εὐκολώτερον ἀνεσπῶντο, καὶ οὐκ ἂν ἀμελούμενα τὰ πάθη καὶ αὐξανόμενα δυσκατέργαστα γέγονε. Διὰ τοῦτο, φησί· «Κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτοῦ», (Ἐκκλ. ζ'. 23) ὅτε εὐκολωτέρα γένοιτ' ἂν ἡ παιδαγωγία. Οὐκ ἐπιτάττει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς συνεφάπτεται σοι τοῦ ἔργου. Καὶ πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; «Ὁ κἀκολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, φησί, θανάτῳ τελευτάτω». Ὅρῳς πόσον αὐτοῖς ἐπέστησε φόβον; πῶς δυνατὴν σου τὴν ἀρχὴν ἐποίησε; Τίνα οὖν ἀπολογία ἐχοιμεν ἂν εἰπεῖν, ὅταν αὐτὸς μὲν, ἐπειδὴν ἡμεῖς ὑβριζώμεθα, μηδὲ τῆς ζωῆς αὐτῶν φείδηται ἡμεῖς δέ, ὑβριζομένου τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτῶν, μηδὲ ἀγανακτεῖν αὐτοῖς ὑπομένωμεν; Ἐγώ, φησὶν, οὐδὲ ἀποκτεῖναι παραιτοῦμαι τὸν ὑβριζοντά σε· σὺ δὲ οὐδὲ ῥήματι λυπεῖν ἀνέχη, φησί, τὸν τοὺς ἐμοὺς καταπατοῦντα νόμους. Καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; Ὅρῳς αὐτὸν ὑβριζόντα εἰς τὸν πεποιηκότα καὶ οὐ δυσχεραίνεις, εἶπέ μοι, οὐδὲ φοβεῖς καὶ ἐπιτιμῶς, καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν, οὐκ ἐπειδὴ βλάβη τις εἰς ὑβριζόμενον γίνεται (ἀνώλεθρον γὰρ τὸ θεῖον), ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνου σωτηρίας; Ὅ περὶ τὸν Θεὸν ἀγνώμων γενόμενος καὶ ἀναίσθητος, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐμπαρονησαι δυνήσεται. . . .

Πολλοὶ οὐ βουλόμενοι μαστίξαι, οὐδὲ ἐπιτιμῆσαι ῥήμα-
 σιν, οὐδὲ λυπῆσαι τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς ἀτάκτως ζῶντας καὶ
 παρανόμως, πολλάκις εἶδον ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀλόντας, εἰς
 δικαστήριον ἀρπαγέντας, ὑπὸ δημίων ἀποτμηθέντας. . .
 Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ πολλὴν τῶν οἰκείων παιδῶν ποι-
 εῖσθαι τὴν πρόνοιαν καὶ πανταχοῦ τὴν σωτηρίαν ζητεῖν
 αὐτῶν τῆς ψυχῆς. Νόμισον ἀγάλματα χρυσᾶ ἔχειν ἐπὶ τῆς
 οἰκίας, τὰ παιδιά· καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὰ ῥύθμιζε καὶ
 περισκόπει μετὰ ἀκριθείας καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν ψυχὴν
 αὐτῶν κατακόσμη καὶ διάπλαττε· μίμησαι τὸν μακάριον
 Ἰώβ, ὃς καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ διάνοιαν αὐτοῖς πλημμυλουμέ-
 νων δεδοικῶς προσέφερεν ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας καὶ πολλὴν
 αὐτῶν ἐποιεῖτο τὴν πρόνοιαν. Μίμησαι τὸν Ἀβραάμ· καὶ
 γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ὑπὲρ χρημάτων καὶ κτημάτων ἐσπούδαζεν,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῶν θείων νόμων, ὅπως αὐτῶν τὴν φυλακὴν
 τοῖς ἐκγόνοις μετὰ ἀκριθείας παρακαταδοίτο. . . .

Ταῦτα καὶ ἡμεῖς καὶ ζῶντες καὶ μέλλοντες τελευτᾶν
 πρὸς τοὺς παῖδας διαλεγώμεθα καὶ πείθωμεν αὐτούς, ὅτι
 μέγας πλοῦτος ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐστὶ· καὶ σπουδάζωμεν
 μὴ χρήματα αὐτοῖς καταλιμπάνειν τὰ ἀπολλύμενα, ἀλλὰ
 εὐσέδειαν τὴν μένουσαν καὶ μὴ δαπανωμένην. Εὐσεθείας
 μὲν γὰρ οὐκ οὔσης καὶ τὰ ὄντα ἀπόλλυται χρήματα μετὰ
 κινδύνων καὶ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης· ταύτης δὲ παρούσης
 καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσγίνεται. Ἐὰν ἀναθρέψῃς σὺ καλῶς
 τὸ παιδίον, οὕτω κάκεινος τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ οὗτος
 τὸν υἱόν.

6'. Βλαβερωτάτη ἢ τρυφὴ κοὶ ἀργία.

Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, λαμπρὰς ἀφήκε πονταχοῦ τὰς ἀκτι-
 νας, ἤγειρεν ἕκαστον ἐπὶ τὰ ἔργα· ὁ γεωργὸς τὴν δίκελλαν

λαδῶν ἔξεισιν, ὁ χαλκοτύπος τὴν σφῦραν, καὶ τὸ κατάλληλου ἕκαστος τῶν δημιουργῶν, καὶ εὐρήσεις ἕκαστου τὰ οἰκεία ὄργανα μεταχειριζόμενον· ἢ γυνὴ ἡλακᾶτην ἢ τὰ ὑφάσματα. Ὁ δὲ ἀργὸς καθάπερ ὁ χοῖρος εὐθέως ἀπὸ πρωτῆ ἐπὶ βοσκὴν ἔξεισι τῆς γαστροῦς, ζητῶν πῶς τράπεζαν πολυτελεῖ κατασκευάσει. Καίτοι τῶν ἀλόγων ἐστὶ μόνον ἀπὸ πρωτῆ τρέφεσθαι, ἐπειδὴ πρὸς οὐδὲν ἐστὶ χρήσιμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφάζεσθαι. Τὰ δὲ νωτοφόρα αὐτῶν καὶ ἐργασίαν ἀναδεχόμενα καὶ αὐτὰ ἀπὸ νυκτῶν ἐπὶ τὸ ἔργον ἔξεισιν. Οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἀναστάς, τοῦ ἡλίου τὴν ἀγορὰν ἐμπλήσαντος, καὶ πάντων κορεσθέντων τῆς οἰκείας ἐργασίας, ἀνίσταται διατεινόμενος, καθάπερ ὄντως ὅς πιαινόμενος, τὸ κάλλιστον τῆς ἡμέρας ἐν σκότει καταναλώσας. Εἶτα κάθηται πολὺν ἐπὶ τῆς εὐνῆς καιρὸν, πολλάκις οὐδὲ ἀνευεγκεῖν δυνάμενος ἀπὸ τῆς ἐσπερινῆς μέθης, καταναλώσας τὸν πλείονα καιρὸν ἐν ταύτῃ. Εἶτα καλλωπίζει ἑαυτὸν, καὶ πρόεισιν ἀσχημοσύνης θέατρον, οὐδὲν ἔχων ἀνθρώπου οἱ ὀφθαλμοὶ δίνυροι, οἴνου τὸ στόμα ἀπόξον. . . . Εἶτα ἐλθὼν κάθηται ἐν τόποις καὶ λέγει τοιαῦτα καὶ ποιεῖ, ὡς βέλτιον εἶναι ἔτι καθεύδειν αὐτὸν ἢ ἐργηγορέναι. "Ἄν δεινὰ ἐπαγγελθῆ, παντὸς κορασίου μαλακώτερος γίνεται. "Ἄν χρηστά, παντὸς παιδίου χαννότερος. Χάσμησ' αὐτῷ ἢ ὄψις γέμει. . . Καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρόεισι πολὺ τῆς νόσου προσλαμβάνων. Ταῦτα ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἰρηται, ἀλλ' ἵνα παιδεύσωμεν μηδένα ἀργῶς ζῆν μηδὲ εἰκῆ καὶ ἐπὶ λύμῃ ἰδίᾳ, καὶ βλάβῃ ἑτέρων. Οὐδὲν σχολῆς μοχθηρότερον οὐδὲν ἀργίας. Διὰ τοῦτο εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς κατέστησεν ἐργασίας ὁ Θεός, Πάντα γὰρ ἢ ἀργία βλάπτει, καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτὰ βλάπτει πῶς ἢ ἀργία. Ὡσπερ δὲ ἀργία κακόν, οὕτω δὲ καὶ ἐργασία ἢ μὴ προσήκουσα. Καθάπερ

γὰρ εἰ τις μὴ ἐσθίει, εἰς τοὺς ὀδόντας βλάπτεται, κἂν ἐσθίῃ τὰ μὴ προσήκοντα ποιεῖ αὐτοὺς αἰμωδιᾶν· οὕτω δὴ καὶ ἐν ταῦθα, ἂν τε μὴ ἐργάζεται, ἂν τε ἐργάζεται τὰ μὴ προσήκοντα, τὴν οἰκίαν ἀπόλλυσιν ἰσχύν. Οὐκοῦν ἀμφοτέρα φεύγειν σπουδάζομεν, καὶ ἀργίαν καὶ ἐργασίαν ἀργίας χαλεπωτέραν. Ποία δὲ αὕτη ἐστί; Πλεονεξία, θυμός, ἐριδες αἱ τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἀκαθέκτων παθῶν. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν τὴν ἀργίαν μεταδιώκειν, καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν μετὰ πάσης σπουδῆς ἐργάζεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγελημένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν.

γ'. Περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας.

. . . . Εἰδὼς τοίνυν ἡλικὸν μυστήριόν ἐστίν ὁ γάμος καὶ ἡλικὸν πράγματος τύπος, μὴ ἀπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχε, περὶ τούτου βουλευόμενος, μηδὲ χρημάτων εὐπορίαν ζητεῖ μέλλων ἄγεσθαι νύμφην. Οὐ γὰρ καπηλείαν, ἀλλὰ βίου κοινωνίαν εἶναι τὸν γάμον δεῖ νομίζειν. Καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, «Ὁ δεῖνα εὐπορώτερος γέγονεν ἀπὸ τοῦ γάμου πένης ὢν· ἐπειδὴ γυναῖκα εὐπορον, ἔλαθεν πλουτεῖ νῦν καὶ τρουφᾶ». Τί λέγεις ἄνθρωπε; ἀπὸ γυναικὸς κερδαίνειν ἐπιθυμεῖς, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾶς; οὐδὲ εἰς τὴν γῆν καταδύῃ τοιούτους κερδῶν ἐπιζητῶν τρόπους; καὶ ποῦ ταῦτα ὄνδρος τὰ ῥήματα; Γυναικὸς ἔν ἐστι μόνον, τὰ συλλεγόμενα διαφυλάττειν, τὰς προσόδους διατρεῖν, τῆς οἰκίας ἐπιμελεῖσθαι· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν τούτοις ἡμῖν βοηθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν βίον τὸν ἡμέτερον δύο ταῦτα συγκροτεῖν εἶωθε, τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα, διελθὼν ἀμφοτέρα ταῦτα ὁ Θεός, ταύτῃ μὲν τὴν τῆς οἰκίας προστασίαν ἀπένειμε, τοῖς δ' ἀνδράσι τὰ τῆς πόλεως ἅπαντα

πράγματα, τὰ τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, δικαστήρια, βουλευτήρια, στρατηγίας, τὰ ἄλλα πάντα. Οὐ δύναται ἀκοντίσαι δόρυ οὐδὲ ἀφείναι βέλος ἢ γυνή· ἀλλ' ἠλακίτην δύναται λαβεῖν καὶ ἰσθὸν ὑφᾶναι καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν διαθεῖναι καλῶς. Οὐ δύναται γνώμην εἰσηγήσασθαι ἐν βουλευτηρίῳ, ἀλλὰ δύναται γνώμην εἰσηγήσασθαι ἐν οἰκίᾳ· καὶ πολλάκις, ἅπερ συνείδεν ὁ ἀνὴρ τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν, βέλτιον αὕτη συνείδεν. Οὐ δύναται τὰ δημόσια διαθεῖναι καλῶς, ἀλλὰ δύναται παιδία διαθροῦσαι καλῶς, τὸ κεφάλαιον τῶν κτημάτων. Δύναται θεραπευαίνιδων κακουργίας συνιδεῖν καὶ σωφροσύνης ἐπιμεληθῆναι τῶν διακονουμένων, τὴν ἄλλην ἅπασαν τῷ συνοικοῦντι παρέχειν ἄδειαν καὶ πάσης αὐτὸν τοιαύτης ἀπαλλάξαι φροντίδος ἐν οἰκοῖς, ταμείων, ἐριουργίας, ἀρίστου παρασκευῆς, ἱματίων εὐσχημοσύνης, τῶν ἄλλων ἅπάντων ἐπιμελουμένη, ἅπερ ἀνδρὶ οὔτε εὐπρεπὲς οὔτε εὐκόλον μεταχειρίσασθαι ποτε, κἂν μυρία φιλονεικῆ. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον, τὸν ἐν τοῖς μείζοσι χρήσιμον, ἐν τοῖς ἐλάττοσι καταδεέστερον καὶ ἄχρηστον εἶναι, ἵνα ἀναγκαῖα γένηται τῆς γυναικὸς ἢ χρεῖα. Εἰ γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἐποίησε τὸν ἄνδρα ἐπιτήδειον εἶναι εὐκαταφρόνητον ἂν τὸ τῶν γυναικῶν ἐγένετο γένος. Ταῦτα οὖν ἅπαντες εἰδότες ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντροφῶμεν ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ διηγεκεί. Ὁ μὲν γὰρ εὐπορον λαθὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα. Ὁ δὲ ὁμότιμον καὶ πνευστέραν λαθὼν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμαχον ἔλαβε, καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθὰ. Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν ἀλλ' ὅπως εἰρήνην· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔριδας καὶ

φίλουεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀδίστατον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοήθειας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφύγιον καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα. Πόσοι πλουτοῦντες, γυναῖκας λαβόντες εὐπόρους, τὴν οὐσίαν αὐξήσαντες, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὁμόνοιαν κατέλυσαν, καθημερινὰς μάχας ἐπὶ τῆς τραπέξης ποιούμενοι, φιλουεικίας ἔχοντες; πόσοι πένητες πενεστέρας λαβόντες, εἰρήνης ἀπολαύουσι καὶ μετ' εὐφροσύνης πολλῆς τὸν ἥλιον τοῦτον βλέπουσιν; οἱ δὲ εὐποροὶ, τοσοῦτον αὐτοῖς περικειμένον πλούτου, διὰ τὰς γυναῖκας ἠϋξάντο πολλάκις ἀποθανεῖν καὶ τῆς παρούσης ἀπαλλαγῆναι ζωῆς; οὕτως οὐδὲν χρημάτων ὄφελος, ὅταν ψυχῆς μὴ ἐπιτυχάνωμεν ἀγαθῆς.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περισκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιεικίαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἂν πένης ᾗ, τὴν πενίαν πλούτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλερις, κἂν μυρίους εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφυσήσασα καὶ συμφοραῖς μυρίαῖς μετὰ τῆς πενίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν.

δ'. Παραίνεσις πρὸς πολυτελεῖς καὶ φιλοκόσμους γυναῖκας.

Τὴν ἄνδρὸς πλουτοῦντος οὖσαν γυναῖκα οὐχ οὕτω θανατόμεθα χρυσία φοροῦσαν καὶ σηρικὰ (τοῦτο γὰρ κοινὸν ἀπασῶν), ὡς ὅταν λιτὸν ἱμάτιον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἐξ ἐρίου εἰργασμένον μόνον περικειμένη τυγγάνῃ. Τοῦτο θανάσον-

ται πάντες, τοῦτο κροτήσουσιν. Ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ κόσμῳ, τῷ τῶν χρυσίων καὶ τῶν πολυτελῶν ἱματίων, πολλὰς ἔχει τὰς κοινωνούσας αὐτῇ· κἄν ταύτην ὑπερακουτίσῃ, ὑπὸ τῆς ἐτέρας ἠτιᾶται· κἄν πάσας ὑπερβάλῃται, ὑπὸ τῆς βασιλίδος αὐτῆς νικᾶται· ἐνταῦθα δὲ πάσας νικᾷ, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ βασιλέως γυναῖκα· μόνη γὰρ ἐν πλούτῳ πολλῷ τὰ τῶν πενήτων εἴλετο (πρώτη). Ὡστε καὶ εἰ δόξης ἐρᾷ, ἐνταῦθα μείζων ἢ δόξα. Οὐ πρὸς τὰς χήρας λέγω μόνου καὶ τὰς πλουσίας· ἐνταῦθα γὰρ δοκεῖ ἡ τῆς χηρείας ἀνάγκη τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ὑπάνδρους οὔσας. Ἄλλ' οὐκ ἀρέσκω, φησί, τῷ ἀνδρὶ. Οὐ τῷ ἀνδρὶ βούλει ἀρέσκειν, ἀλλὰ τῷ πλήθει τῶν γυναικῶν τῶν πενιχρῶν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀρέσκειν, ἀλλὰ κατατήκειν αὐτὰς καὶ ὀδυνᾶν καὶ πενίαν μείζονα ποιεῖν. Πόσα διὰ σὲ βλάσφημα φθέγγονται! Μὴ ἔστω, φησί, πενία· ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πενομένους, ὁ Θεὸς οὐ φιλεῖ τοὺς ἐν πενίᾳ.

Τάχα δυσχερῶς ἀκούετε τῶν λεγομένων, καὶ ἀγανακτεῖτε λέγουσαι, ὅτι τοὺς ἀνδρας παροξύνει μᾶλλον κατὰ τῶν γυναικῶν. Οὐ τοὺς ἀνδρας παροξύνων ταῦτα λέγω, ἀλλὰ παρ' ὑμῶν βουλόμενος ἕκοντὶ ταῦτα γίνεσθαι, δι' ὑμᾶς οὐ δ' ἐκείνους· ἵνα ὑμᾶς ἀπαλλάξω φαντασίας βιωτικῆς· βούλει φανῆναι καλὴ· κἀγὼ τοῦτο βούλομαι, ἀλλὰ κάλλος ὁ ὁ Θεὸς ζητεῖ. Τοῦτο τὸ κάλλος ἀσκήσωσεν. Τούτῳ κοσμώμεθα τῷ κόσμῳ, ἵνα εἰς τοὺς οὐρανοὺς χωρήσωμεν, εἰς τὸν νυμφῶνα τὸν ἀκήρατον. Τοῦτο μὲν γὰρ τὸ κάλλος ὑπὸ πάντων ἐλλίσκεται, καὶ ὅταν παραμείνῃ καλῶς, καὶ μήτε νόσος ἐνοχλήσῃ μήτε φροντίς, ὅπερ ἀδύνατον, οὐ παραμένει εἰκοσιν ἔτη· ἐκεῖνο δὲ ἀεὶ ἀκμάζει· οὐκ ἔστιν ἐκεῖ δεῖσαι μεταβολὴν, οὐ γῆρας ἐπελθὼν ὄντιδα ἤγαγεν, οὐ νόσος κατασκήψασα

ἐμάραυνεν, οὐκ ἀθυμίας φροντίς ἐλυμήνατο, ἀλλὰ πάντων τούτων ἐστὶν ἀνώτερον. Τοῦτο πολὺ ἢ φανῆναι ἀπέστη καὶ φανέν οὐκ ἔχει πολλοὺς τοὺς θαυμαστάς. Οἱ μὲν γὰρ κόσμιοι οὐ θαυμάζουσιν. Μὴ τοίνυν τοῦτο ἀσκῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖνο· ἐκείνου ἐχώμεθα, ἵνα μετὰ λαμπάδων φαιδρῶν ἀπέλθωμεν εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Α΄. Ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα.

	Σελ.
1) Περὶ ἀγάπης πατρίδος (Κων. Οἰκονόμου).	3
2) Βίος ἐνὸς φιλοπάτριδος.	9
3) Ὁ μικρὸς πατριώτης. [Διήγημα] (Δεαμίτση μετὰ φρ. Μ. Σακελλαροπούλου).	22
4) Ταξίδιον ἀπὸ Νίγδης εἰς Κων]πολιν (Ἐσταχυολογία ἐκ τῆς «Περιοδείας» Σάββα Κεσίσογλου).	25
5) Ὁ ἱερώτερος ἕρως (Ἐκ τοῦ «Γεροστάθου»).	34
6) Περὶ τῆς Μ. Ἀσίας. (Σ. Κεσίσογλου)	47
7) Θάνατος Μ. Ἀλεξάνδρου	50
8) Ἡ Κατόπτευσις. [Διήγημα] (Δεαμίτση)	52
9) Τὸ Πήλιον. (Ἐμμ. Λυκούδη)	57

Β΄. Ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς.

10) Ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς. (Ἐκ τοῦ «Γεροστάθου»).	63
11) Ὁ πατὴρ μου. (Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετὰ φρ. Π. Φέρμπου)	66
12) Ἡ Ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (Δ. Κακκλαμάνου).	71
13) Ἡ Λεοπάρδαλις (Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μετὰ φρ. Ν. Γερμανοῦ).	74

	Σελ.
14) Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας (Σπ. Λάμπρου) . . .	78
15) Ἀπὸ τοῦ Σαζωνικοῦ εἰς τὸν Ἀμβροακικὸν (Ἑστοι- χολογήθη ἐκ τῶν «Παρέργων φύλλων» Σπ. Παγανέλη) .	81
16) Ὁ Πύρρος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (Σπ. Λάμπρου)	88
17) Εἰσβολὴ Κελτῶν εἰς Ἑλλάδα (Δρόβζεν μετάφρασις Πανταζίδου)	93
18) Ἀγάπη πρὸς ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς	98
19) Τὰ κράτη τῆς Βιθυνίας καὶ Περγάμου (Κ. Παπα- ρηγοπούλου)	103
20) Ὁ λέων (Ἐκ τοῦ Γερμαν. μετάφρ. Ν. Γερμανοῦ) . . .	107

Γ'. Ἀγάπη πρὸς τοὺς διδασκάλους.

21) Ὁ διδάσκαλος τοῦ Πατρὸς μου. (Δεαμίτση-Σακελλαρ.)	112
22) Στυμφαλία καὶ Φενέος (Σπ. Παγανέλη)	120
23) «Καίσαρος» Προᾶξις Γ'. Σκηνὴ β'. (Σέξπηρ μετάφρ. Δαμιράλη)	127
24) Κατάστασις τοῦ κόσμου ὅτε ἦλθεν ὁ Κ. Η. Ι. Χ. (Σ. Μπαλάνου)	137
25) Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ (Ἰγν. Μοσχάκη)	139

Δ'. Ἀγάπη πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

26) Τίς ἐστὶν ὁ πλησίον.	142
27) Τὸ κατηραμένον ἔλος (Ἐκ τοῦ Γαλλ. μετάφρ. Π. Φέρ- μπου. Διεσκευάσθη)	146
28) Πολιορκία καὶ ἄλωσις Ἱερουσαλήμ ὑπὸ Τίτου (Δ. Βερναρδάκη)	155
29) Ἀγάπη πρὸς τοὺς τυφλοὺς (Γ. Δροσίνη)	160
30) Ἀγὼν Κωνσταντίνου καὶ Μαξεντίου (Κ. Παπαρη- γοπούλου)	167

	Σελ.
31) Τὸ δένδρον καὶ ὁ ἄνθρωπος (Δ. Γρηγοριάδου) . . .	171
32) Ἱστορία ἐνὸς σκύλου [Διήγημα] ('Εμμ. 'Ροΐδου) . . .	176
33) Ὁ πρὸς τοὺς Βανδήλους πόλεμος Ἰουστινιανοῦ (Π. Καρολίδου).	182
34) Περὶ ἀχαριστίας.	187
35) Ἑλληνόφωνοι ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ ('Εκ τοῦ Π. Καρολίδου)	190

Ε'. Ἀγάπη πρὸς ἑαυτόν.

36) Ἡ ἀγκυρα τῆς εὐτυχίας ('Εκ τοῦ αΓεροστάθου) . . .	194
37) Καθήκοντα πρὸς τὸ Σῶμα ἡμῶν ('Εκ περιοδικοῦ) . . .	202
38) Περὶ νηστείας (Νικ. Θεοτόκη)	205
39) Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ Ἡρακλείου (Π. Καρολίδου)	208
40) Πολιορκία τοῦ Βυζαντίου (672--679) (Σ. Ζαμπελίου) . . .	210
41) Ἀνάμνησις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ (Δ. Μαυροκορδάτου)	213

ΣΤ'. Ἡ ὑπερτάτη ἀγάπη.

42) Ἀγάπη καὶ φόβος Θεοῦ (Δ. Μαυροκορδάτου).	218
43) Περὶ προσευχῆς (Νικ. Θεοτόκη)	223
44) Ἰωάννης Ἰσμισηῆς ('Εκ τοῦ Γερμανικοῦ μετάφρασις Σ. Βουτυρά)	225
45) Ἡ μάχη τοῦ Δορυστόλου (Κ. Παπαρηγαπούλου) . . .	227
46) Ἀρχὴ τῶν Σταυροφορικῶν πολέμων (Κ. Κούμα) . . .	230
47) Ἡ Λατινοκρατία ('Ανε. Μηλιαράκη).	233
48) Ἡ ἐν Βερσλλίαις Συνέλευσις ('Αδαμ. Κοραῆ)	235
49) Ἐγκαίνια τῆς Σουεζικῆς διώρυγος (Α. Σ. Βυζαντινοῦ) . . .	239
50) Χρῆσις τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς (Κατὰ τὸ Γαλλικόν).	244

ΜΕΡΟΣ Β'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ

	Σελ.
1) Νουσταλγία Περί αγάπης πατρίδος (Γ. Βιζυηνού).	257
2) Στὰ ξένα (Γ. Δροσίνη)	259
3) Ἡ φυλακὴ ('Αχιλλέως Παράσχου)	260
4) Τὸ ἄσµα τοῦ Ὀρφέως (Σ. Βασιλειάδου)	262
5) Πόθος 'Ο μικρὸς πατριώτης ('Αγ. Βλάχου)	263
6) Αἱ ἡμέραι τοῦ ἔαρος (Θ. Ὀρφανίδου).	264
7) Ἡ Κων πολις ('Αλ. Ραγκαβῆ).	264
8) Ὁ Βόσπορος (Ι. Ρ. Νερουλοῦ)	265
9) Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης (Α. Βυζαντίου).	266
10) Μικρασία (Αρ. Προβελεγγίου)	269
11) Ἐκ τῶν ἀναμνήσεων ('Αλ. Σούτσου).	270
12) Ὁ ἐν πολέμῳ θάνατος (Σ. Τρικοῦπη).	278
13) Ὁ ἄγγελος τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης (Προβαλεγγίου)	271
14) Ἡ Ἑλῆά (Κ. Παλαμά).	275
15) Τὸ Καλύδι (Γ. Μαρτινέλη).	276
16) Ἡ Μάνα (Γ. Μαρτινέλη)	277
17) Εἰς τὸν πατέρα μου (Γ. Μαρτινέλη)	277
18) Τὸ Μυστήριον (Στ. Μαρτζώκα).	278
19) Ὁ Γλάρος καὶ τὸ πουλάκι (Ν. Δαριανοῦ).	280
20) Ὁ Φάρος (Χαρ. Ἀννίνου).	281
21) Ὁ Λευκάτας (Α. Βαλαωρίτου).	282
22) Οἱ Γαλάται ('Αλ. Σούτσου).	283
23) Στὸ σπίτι μας (Γ. Στρατήγη)	285
24) Τὰ δύο ἀδελφία (Διον. Σολωμοῦ).	287
25) Χριστούγεννα ('Αγ. Παράσχου).	289
26) Πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (Σ. Βασιλειάδου).	290
27) Ὁ Καλόγιαννος ('Αρ. Βαλαωρίτου)	292
28) Χελιδόνια (Γερ. Μαρκορά)	294

	Σελ.
29) Πλάτανος καὶ Περιπλοκάδα (I. Πολέμη).	295
30) Πρὸς τὸν Θεὸν (II. Σούτσου)	296
31) Ἡ Θημιωνιά (Γ. Στρατήγη).	297

ΜΕΡΟΣ Γ'. ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΩΣΣΑ

Α'. Ἐκλογαὶ ἐκ τῆς Κύρου ἀναβάσεως Ξενοφώντος.

1) Αἰτία τῆς ἐκστρατείας Κύρου. Παρασκευαί.	299
2) Πορεία τοῦ Κύρου ἐκ Σάρδεων εἰς Ταρσοῦς	302
3) Οἱ Ἕλληνες ἀρνοῦνται νὰ προχωρήσωσι. Ἐπὶ τέλους ὅμως πείθονται ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Κύρον μέχρι τοῦ Εὐφράτου	306
4) Πορεία διὰ τῆς Κυλικίας καὶ Συρίας. Διάβασις τοῦ Εὐφράτου	310
5) Πορεία διὰ τῆς Ἀραβίας.	313
6) Παρασκευαί πρὸς μάχην	315
7) Μάχη περὶ τὰ Κούναξα. Θάνατος Κύρου.	317
8) Δευτέρα νίκη τῶν Ἑλλήνων.	321
9) Οἱ Ἕλληνες ἀπορρίπτουσι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ βασιλέως περὶ παραδόσεως τῶν ὅπλων	324
Β') Ἐκλογὴ ἐκ τοῦ πρὸς Δημόνικον τοῦ Ἰσοκράτους	327
Γ') Ἐκ τῆς ἱστορικῆς Βιβλιοθήκης Διοδώρου	331
Δ') Ἐκλογὴ ἐκ τοῦ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου.	335
Ε') Ἐκλογὴ ἐκ λόγων καὶ ὁμιλιῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου	
1) Περὶ παιδῶν ἀνατροφῆς καὶ κατὰ ἀμελῶν γονέων.	339
2) Βλαβερωτάτη ἢ τρυφή καὶ ἀργία.	341
3) Περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας	343
4) Παραίνεσις πρὸς πολυτελεῖς καὶ φιλοκόσμους γυναῖκας.	345

